

*เล่มที่ ๕ หน้า ๑

สุมงฺคลวิลาสินี นาม ทีฆนิกายกฐกถา
มหาวคฺควณฺณา

นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส ฯ
มหาปทานสฺตฺตวณฺณา

สฺตฺตฺตนิทานวณฺณา

เอวมเม สฺตฺติ ฯเป ฯ กเรริกฺกุฎิกายนฺติ มหาปทานสฺตฺตํ ฯ
ตตฺตฺตํ อนุปฺพุทฺทวณฺณา กเรริกฺกุฎิกายนฺติ กเรริตฺติ
วรุณฺรฺกฺขสฺส นามํ ฯ กเรริมณฺฑโป ตสฺสา กุฎิกาย ทฺวาเร
จิตฺโต ฯ ตสฺมา กเรริกฺกุฎิกาย วุจฺจติ ฯ ยถา โภสมฺพุทฺทฺกฺขสฺส
ทฺวาเร จิตฺตฺตา โภสมฺพุทฺทฺกฺกาย ฯ อนุโตเชตฺวเน กิร กเรริกฺกุฎิ
โภสมฺพุทฺทฺกฺก คณฺฐกฺกุฎิ สพลฆฺรณฺติ (๑) จตฺตารี มหาเคหานิ ฯ เอเกกฺกํ
สทฺสทฺสฺสปริจฺจาเคน นิปฺพนนํ ฯ เตสุ สพลฆฺรํ รมฺญา
ปเสนทินา การิตํ ฯ เสสานิ อนาคติเกน (๒) การิตานิ ฯ (๓) อิติ
ภควา อนาคติเกน คหปฺตินา ฅมฺภานน อฺปฺริ การิตาย
เทววิมานกปฺปาย กเรริกฺกุฎิกาย วิหฺรติ ฯ

ปจฺจาทตฺตนฺติ เอกาสนิกขลุปจฺจาทตฺติกานํ ปาโตว (๔)
กฺกุฎานํ อนุโตมฺชฺฉนฺติเกปิ (๕) ปจฺจาทตฺตเมว ฯ อิทฺ ปน
๑. ม. สทฺพาคารนฺติ ฯ เอวมฺปฺริปิ ฯ
๒. สฺตี. ยฺ. อนาคติเกกคหปฺตินา ฯ
๓. สฺตี. ยฺ. อัย ปาโจ นตฺถิ ฯ ๔. สฺตี. ยฺ. ปาโต ฯ
๕. ม. อนุโตมฺชฺฉนฺติเกปิ ฯ

*เล่มที่ ๕ มหาวคฺควณณนา หน้า ๒

ปกตภคตตสฺส ปจฺจโต ปจฺจนาภคตฺตุนฺติ อธิปฺเปตํ ฯ ปิณฺฑปาต-
ปฏิกฺกนฺตानนฺติ ปิณฺฑปาตโต ปฏิกฺกนฺตานิ ฯ ภคตฺตภิจํ
นิฏฺฐเปตฺวา อฏฺฐจิตานนฺติ อตุโถ ฯ

กเรริมณฺฑลมาเลติ ตสฺเสว กเรริมณฺฑปสฺส อวิหฺูเร กตาย
นีสีทฺนสาลา ย ฯ โส กิร กเรริมณฺฑปโป คนฺธกฺกุภิกาย จ สาลา ย
จ อนฺตเร โหติ ฯ ตสฺมา คนฺธกฺกุภี กเรริกฺกุภิกาย สาลา ย
กเรริมณฺฑลมาโลติ วุจฺจติ ฯ

ปฺพเพนิวาสปฏฺฐิตฺยฺยตฺตาคิ เอกมฺปิ ชาตี เทวปี ชาตีโยติ
เอวํ วิกตฺเตน ปฺพเพนิวฏฺฐกฺขนฺธสนฺตानสงฺขาเตน ปฺพเพนิวาเสน
สทฺฐี โยเชตฺวา ปวตฺติตฺตา ฯ ฐมฺมีติ ฐมฺมสํยฺยตฺตา ฯ อฺุทปาทีติ
อโห อจฺจริยํ ทสพลสฺส ปฺพเพนิวาสธวณฺํ ฯ ปฺพเพนิวาสํ นาม
เก อนฺุสฺสรนฺติ ฯ เก นานฺุสฺสรนฺตีสฺติ ฯ ติตฺถิยา อนฺุสฺสรนฺติ ฯ (๑)สาวกา
ปจฺเจกพฺุทฺธา(๑) อนฺุสฺสรนฺติ ฯ กตฺรตฺติตฺถิยา อนฺุสฺสรนฺติ ฯ เย
อคฺคปฺปตฺตกา กมฺมวาทิโน ฯ (๒) เตปี จตฺตาลีสํเยว กปฺเป อนฺุสฺสรนฺติ
น(๓) ตโต ปรี ฯ (๓) สาวกา กปฺปสฺตสฺสทฺสสฺส อนฺุสฺสรนฺติ ฯ เทว
อคฺคสาวกา อสงฺเขยฺยํ (๔) เจว กปฺปสฺตสฺสทฺสสฺสจ ฯ ปจฺเจก-
พฺุทฺธา เทว อสงฺเขยฺยานิ กปฺปสฺตสฺสทฺสสฺสจ ฯ พฺุทฺธานํ ปน
เอตฺตกนฺติ ปรีจฺเฉโท นตฺถิ ฯ ยาวตํ อากฺขนฺติ ฯ ตาวตํ

๑. ม. สาวกา จ ปจฺเจกพฺุทฺธา จ พฺุทฺธา ฯ ๒. ม. อคฺคปฺปตฺตกมฺมวาทิโน ฯ
๓. สී. ย. อิม ปาจา นตฺถิ ฯ ๔. ม. อสงฺเขยฺยญฺเจว ฯ

*เล่มที่ ๕ มหาภูควณณนา หน้า ๓

อนุสรนติ ฯ ติตถิยา (๑) ขนฺธปฏฺฐาปฏฺฐิยา อนุสรนติ ฯ ปฏฺฐิปาฏฺฐิ
มฺลจิตฺวา น สกฺโกนฺติ ฯ ปฏฺฐิปาฏฺฐิยา อนุสรนฺตปิ อสฺลยภวํ
ปตฺวา ขนฺธปฺปวตฺตี น ปสฺสนฺติ ฯ ชาเล ปตฺติตา สกฺกฺมา (๒) วีย ฯ
ภูเป ปตฺติตา ปงฺกฺลา วีย จ โหนฺติ ฯ เต ตตฺถ จตฺวา
เอตฺตกเมว ฯ อิตฺ ปรี นตฺถิตฺติ ทิฏฺฐิ คณฺหนฺติ ฯ อิตฺ ติตฺถิยานํ
ปฺพุเพนิวาสานุสรณํ อนฺธานํ ยญฺจิกโกฏฺฐิคมํ วีย โหติ ฯ ยถา
หิ อนฺธา ยญฺจิกโกฏฺฐิกคาหเก สติเยว คจฺจนฺติ ฯ อสฺติ ตตฺถเว
นีสีทฺนฺติ ฯ เอวเมว ติตฺถิยา ขนฺธปฏฺฐิปาฏฺฐิยา อนุสรฺตริตฺถุ สกฺโกนฺติ ฯ
ปฏฺฐิปาฏฺฐิ วิสขฺเขตฺวา น สกฺโกนฺติ ฯ

สาวกาปิ ขนฺธปฏฺฐิปาฏฺฐิยา อนุสรนฺติ ฯ อสฺลยภวํ ปตฺวา
ขนฺธปฺปวตฺตี น ปสฺสนฺติ ฯ เอวํ สนฺเตปิ เต วญฺญฺเอ สัสมณก-
สฺตฺตานํ ขนฺธานํ อภาวกาโล นาม นตฺถิ ฯ อสฺลยภเว ปน
ปญฺจ กปฺปสฺตานิ ปวตฺตนฺตฺติ เอตฺตํ กาลํ อตฺถกมิตฺวา พุทฺเธหิ
ทินฺนเนยฺ จตฺวา ปรีโต อนุสรนฺติ ฯ เสยฺยถาปิ อายสฺมา
โสภิตฺติ ฯ เทว อคฺคสาวกา ปน ปจฺเจกพุทฺธา จ จุตฺติปฏฺฐิสนฺธิ
โอโลเกตฺวา อนุสรนฺติ ฯ พุทฺธานํ จุตฺติปฏฺฐิสนฺธิจํ นตฺถิ ฯ
ยํ ยํ (๓) จานํ ปสฺสิตฺถกามา โหนฺติ ฯ ตํ ตเทว ปสฺสนฺติ ฯ

ติตฺถิยา จ ปฺพุเพนิวาสํ อนุสรนฺตนา อตฺตนา ทิฏฺฐกต-
สฺตฺเมว อนุสรนฺติ ฯ ตถา สาวกา จ ปจฺเจกพุทฺธา จ ฯ

๑. สี่. ยู. เย อคฺคปฺปตฺตา กมฺมวาทีโน ติตฺถิยา เต ฯ

๒. ม. กุณฺจา ฯ ๓. ยู. ปน ฯ

*เล่มที่ ๕ มหาภูควณณนา หน้า ๔

พุกธา ปน อตตนา วา ปเรหิ วา ติฏจกตสฺสํ สพพเมว
อนุสฺสรนฺติ ฯ

ติตฺถิยานํ ปุพฺเพนิวาสานํ ขชฺโชปนโกโสภาสทิสํ ฯ (๑)
สาวกานํ ปทีโปภาสทิสํ ฯ อคฺคสาวกานํ โอสธิตารโกภาส-
ทิสํ ฯ ปจฺเจกพุกฺขานํ จนฺโทภาสทิสํ ฯ พุกฺขานํ สหสฺสสุริย-
มณฺฑลโกภาสทิสํ ฯ (๒)ตสฺส เอตฺตกาณิ ชาติสฺตานิ ชาตีสหสฺसानิ
ชาตีสตสฺสทิสานีติ วา เอตฺตกาณิ กปฺปสฺตานิ กปฺปสฺสทิสานิ
กปฺปสฺตสฺสทิสานีติ วา นตฺถิ ฯ ยํ กิณฺจิ อนุสฺสรนตสฺส เนว
ขลิตฺติ ฯ น ปฎิฆาโต (๓) โหติ ฯ อวชฺชนปฎิพฺพทเมว อากงฺขมนสิการ-
จิตฺตูปปาตปฎิพฺพทเมว โหติ ฯ ทพฺพลปตฺตปุณฺเณ (๔) เวคกฺขิตฺตนาธาโจ(๕)
วีย สีนฺรูกฺกุณฺเณ วิสฺฐจฺฉินฺทวชิรํ วีย จ อสชฺชมานเมว กจฺฉนฺติ ฯ
อโห มหนตฺตํ ภควโต ปุพฺเพนิวาสานนฺติ เอวํ ภควนตฺตํเยว
อารพฺภ กถา (๖) อุปฺปนฺนา ฯ ชาตา ปวตฺตาคิ อตฺถโธ ฯ ตํ สพฺพปี
สงฺเขปโต ทสฺเสตฺถํ อิติปี ปุพฺเพนิวาโส ฯ อิติปี ปุพฺเพนิวาโสติ
เอตฺตกเมว ปาลียํ วุตฺตํ ฯ ตตฺถ อิติปีติ เอวंपิ ฯ

อสุโสสิ โข ฯ เป ฯ อถ ภควา อนุปฺปตฺโตติ เอตฺถ
ยํวตฺตพฺพํ ฯ ตํ พุรหฺมชาลสฺสุตฺตวณฺณนํ (๗) วุตฺตเมว ฯ อยเมว หิ
๑. สී. ม. ขชฺโชปนกมิโสภาสทิสํ ฯ ๒. ม. สรทสุริย... ฯ ๓. ม. ปฎิฆาตํ ฯ
๔. ม. ทพฺพลปตฺตปุณฺเณ ฯ ๕. สී. เวคตฺตนาธาโจ ฯ ม. เวคกฺขิตฺตนาธาโจ ฯ
๖. สී. อยํ ปาโจ นตฺถิ ฯ ๗. ม. พุรหฺมชาลสฺสุตฺตวณฺณนํ ฯ

*เล่มที่ ๕ มหาปทานสูตรตวณณา หน้า ๕

วิเสโส ตตถ สพพณณตวณเณน อสุโสสี ฯ อธิ ทิพพโสเตน ฯ
ตตถ จ วณณาวณณกถา วิปฺปกตา ฯ อธิ ปุพฺเพนิวาสกถา ฯ
ตสฺมา ภควา อิมะ ภิกฺขุ มม ปุพฺเพนิวาสนาณํ อารพฺภ कुณฺ
โถเมนฺติ ฯ ปุพฺเพนิวาสนาณสฺส ปน เม นิปฺพตฺตี น ชานนฺติ ฯ
हनฺนท เนลํ ตสฺส นิปฺพตฺตี กเถตุวา ทสฺสามิตฺติ อากนฺตุวา
ปกตฺติยาปี พุทฺธานํ นิสีทิตฺวา ฆมฺมเทสนตฺถเมว จปีเต ตํขณฺ (๑)
ภิกฺขุหิ ปปฺโผฏฺฐตฺวา ทินฺเน วรพฺพุทฺธาสนเ นิสีทิตฺวา กาย
นฺตถ ภิกฺขเวติ ปุจฺฉาย จ อธิ(๒) ฆนฺเตตฺติอาทิตฺโต ปฏฺวิจฺจนสฺส(๒)
จ ปริโยसानเ เตลํ ปุพฺเพนิวาสนปฏฺฐิตฺตํ ฆมฺมกถํ (๓) กเถตุกาโม
อิจฺเจยฺยยาถ โนติอาทิมาย ฯ

ตตถ อิจฺเจยฺยยาถ โนติ อิจฺเจยฺยยาถ นฺ ฯ อถ นํ
ปหฺนฺจฺจมานสา ภิกฺขุ ยาจมานา เอตสฺส ภควาติอาทิมายํสุ ฯ
ตตถ เอตสฺสชาติ เอตสฺส ฆมฺมกถากรรมสฺส ฯ

อถ ภควา เตลํ ยาจนํ คเหตุวา กเถตุกาโม เตนหิ
ภิกฺขเว สฺขณณาทิ เต โสดาวธานสาธฺกมฺนสิกาเรสุ (๔) นิโยเซตุวา
อญฺเณลํ อสาธารณํ ฆินฺนวณฺณกานฺนุสฺสรณํ ปกาเสตุกาโม อิตฺโต
โส ภิกฺขเวติอาทิมาย ฯ

ตตถ ยํ วิปฺสฺสีติ ยสฺมี กปฺเป วิปฺสฺสี ฯ อยฺยหิ ยํสทฺโท(๕)

๑. ม. ตงฺขณเ ฯ ๒. ม. อธิ ฆนฺเตตฺติอาทิตฺโตปฏฺวิจฺจนสฺส ฯ ๓. ม. ฆมฺมี กถํ ฯ
๔. ม. โสดาวธารณสาธฺกมฺนสิกาเรสุ ฯ ๕. ม. ยนฺติ สทฺโท ฯ

*เล่มที่ ๕ มหาวคฤณณา หน้า ๖

ยี่ เม ภนเต เทวานัน คาวตีสานัน สมมุขา สุตติ สมมุขา
ปฏิกุคหิตี ฯ อารโเจมิ ตัง(๑) ภควโตติ (๒) อาทีสุ ปจจตุตวจนเ
ทิสสตี ฯ

ยนุตติ อปุจฉิมิห อกิตตยิ โน

อณณุตติ ปุจฉาม ตทิงฆ พุรุหิตี (๓)

อาทีสุ อุปโยควจน ฯ อฏุจันเมตติ ภิกุขเว อนวกาโส ฯ ยี่
อกิตฺสา โลกธาตฺยาติอาทีสุ (๔) กรณวจน ฯ อิธ ปน ภูมเมติ (๕)
ทฏุจพโพ ฯ เตน วุตติ ยสฺมี กปะเปติ ฯ อุทปาทีติ ทสสทฺสตี-
โลกธาตฺอุณฺนาเทนุโต อุปฺปชฺชี่ ฯ

ภททกปะเปติ ปณจพุทฺฐุปปาทปฏิมณฺฑิตตตฺตา สุนฺทรกปะเป
สารกปะเปติ ภควา อิมิ กปะปี่ โถเมนุโต เอวมาน ฯ ยโต
ปฏุจาย กิร อมฺหากั ภควตา อภินิหารโ กโต ฯ เอตสฺมี
อนุตเร เอกกปะเปปี ปณจ พุทฺธา นิพฺพตฺตา นาม นตฺถิ ฯ
อมฺหากั ภควโต อภินิหารสฺส ปุโรโต ปน ตณฺหงฺกโร
เมธงฺกโร สรณงฺกโร ทิปงฺกโรติ จตฺตาโร พุทฺธา เอกสฺมี
กปะเป นิพฺพตฺตีสุ ฯ เตสึ อุปฺริมภาเค (๖) เอกิ อสงฺเขยฺย
พุทฺฐสฺสณฺเมว อโหสิ ฯ

๑. สฺยา. อารโเจเมตติ ฯ ๒. ที. มหา. ๑๐/๒๐๕/๒๕๒ ฯ

๓. พุ. สฺ. ๒๕/๔๒๘/๕๓๔ ฯ ๔. อจ. เอก. ๒๐/๑๖๒-๑๖๓/๓๖ ฯ

๕. ม. ย. ภูมุตฺเถติ ฯ ๖. ม. ย. โอรภาเค ฯ เอวมุปริปปี ฯ

*เล่มที่ ๕ มหาปทานสูตรตวณณา หน้า ๘

อสงเขยยกปป์ริโยसानะ ปน โกณทญโย นาม พุทฺโธ
เอโกวเอกสมิ กปเป อุปฺปนโน ๑ ตโตปิ อสงเขยฺย พุทฺธ-
สุณฺณเมว อโหสิ ๑ อสงเขยยกปป์ริโยसानะ สมุจคโล (๑) สมโน
เรวโต โสภิตโต จตฺตารอ พุทฺธา เอกสมิ กปเป อุปฺปนนา ๑
ตโตปิ อสงเขยฺย พุทฺธสุณฺณเมว อโหสิ ๑ อสงเขยยกปป์-
ปป์ริโยसानะ ปน อิตฺ กปป์สตสทสฺสาธิกสฺส อสงเขยฺยสฺส
อุปริ อนิมทสฺสี ปทฺโหม นารโทติ ตโย พุทฺธา เอกสมิ
กปเป อุปฺปนนา ๑ ตโตปิ อสงเขยฺย พุทฺธสุณฺณเมว อโหสิ ๑
อสงเขยยกปป์ริโยसानะ ปน อิตฺ กปป์สตสทสฺसानํ อุปริ
ปทฺมุตฺตโร (๒) ภควา เอโกว เอกสมิ กปเป อุปฺปนโน ๑ ตสฺส
โอรโต อิตฺ ตีสกปป์สทสฺसानํ อุปริ สุเมโธ สุชาโตติ เทว
พุทฺธา เอกสมิ กปเป อุปฺปนนา ๑ ตโต อุปริมภาเค อิตฺ
อฏฺฐารสนนํ กปป์สทสฺसानํ อุปริ ปิยทสฺสี อตฺถทสฺสี ฌมฺม-
ทสฺสีติ ตโย พุทฺธา เอกสมิ กปเป อุปฺปนนา ๑ อถ อิตฺ
จตฺตุนวฺเต กปเป (๒) สิทฺธตฺโต นาม พุทฺโธ เอโกว เอกสมิ กปเป
อุปฺปนโน ๑ อิตฺ เทวณวฺเต กปเป ติสฺโส ปุสฺโส เทว
พุทฺธา เอกสมิ กปเป อุปฺปนนา ๑ อิตฺ เอกณวฺเต กปเป
วิปฺสฺสี ภควา อุปฺปนโน ๑ อิตฺ เอกตีเส กปเป สิขิ เวสฺสภูติ
เทว พุทฺธา อุปฺปนนา ๑ อิมสมิ ภาทฺทกปเป กกุสนฺโธ
๑. ม. ย. มจฺคโล ๑ เอวมฺปริปิ ๑ ๒. ม. จตฺตุนวฺติกปเป ๑ เอวมฺปริปิ ๑

*เล่มที่ ๕ มหาวคฺควณณนา หน้า ๘

โกณาคมนโน (๑) กสฺสโป โคตโม อมหากํ สมนาสมฺพุทฺโธติ จตฺตารโ
พุทฺธา อุปฺปนฺนา ฯ เมตฺเตยโย อุปฺปชฺชิสฺสตีติ ฯ เอวมยํ กปฺโป
ปฺลยจฺพุทฺธูปาทปฏิมณฺฑิตตฺตฺตา สุนฺทรกปฺโป สारกปฺโปติ ภควา
อิมํ กปฺปํ โถเมนฺโต เอวมาท ฯ

ก็ ปเนตํ พุทฺธานํเยว ปากฺกํ โหตีติ ฯ อิมสฺมี กปฺเป
เอตตฺกา พุทฺธา อุปฺปนฺนา วา อุปฺปชฺชิสฺสตีติ วาตีติ ฯ (๒) อุทาทู
อญฺเฒสํปี ปากฺกํ โหตีติติ ฯ อญฺเฒสํปี ปากฺกํ โหตีติ ฯ เกสํ ฯ
สุทฺธาวาสพฺรหฺมานํ ฯ

กปฺปสณฺจิติกาลสุมิณฺหิ (๓) เอกมสฺงเขยฺยํ เอกงฺคณฺ์ หุตฺวา จิต
โลกสนฺนิวาเส โลกสฺส สณฺจานตฺถาย เทโว วสฺสตีตุ อารภีติ ฯ (๔)
อาทิตฺว อนฺตรภูจเก(๕) หิมปาโต วีย โหตีติ ฯ ตโต กณฺมตฺตา
ติลฺมตฺตา(๖) ตณฺุทฺลมตฺตา มุคฺคมาสพฺรหฺมาลเกลาพุทฺทกฺกมฺภณฺฑา-อลาพุมตฺตา อุทกธารา
หุตฺวา อนุกฺกเมน วฑฺฒิตฺวา อุตฺถ-
เทวอฺสทฺทอฑฺฒคาวุตคาวุตเทวคาวุตอฑฺฒโยชนโยชนทฺวิโยชนตีโยชน-ทสโยชน ฯเป ฯ
สทสทสโยชนมตฺตา หุตฺวา โภกฺกิสต-

สทสจกฺกวาพพฺภนฺตเร (๗) ยาว อวินฺนุจพฺรหฺมโลกา(๘) ปฺรูเรตฺวา
ติฏฺฐนฺตีติ ฯ อถ ตํ อุทกํ อนฺนุพฺพุเพน ภสฺสตีติ ฯ ภสฺสนฺเต

๑. ม. โกณาคมนโน ฯ เอวมุปริปิ ฯ ๒. ม. อุปฺปชฺชิสฺสตีติ วาตีติ ฯ ย. อุปฺปชฺชิสฺสตีติ
วา ฯ ๓. ม. ย. กปฺปสณฺจานกาลสุมิณฺหิ ฯ ๔. ม. อารภีติ ฯ ๕. ส. อนฺตรภูจโก ฯ
๖. ม. ลิลมตฺตา กณฺมตฺตา ฯ ๗. ส. ...จกฺกวาพพฺภนฺตริ ฯ ๘. กตฺถจ. อกนิฏฺฐพฺรหฺมโลกา
ฯ

*เล่มที่ ๕ มหาปทานสูตรตวณณา หน้า ๕

อุทเท ปกตเทวโลกภูจกถาเนสุ เทวโลกา ปติภูจกถา ๑ (๑) เตสั
สณจกถาวิธานั วิสุททธิมกเค ปุพเพนิवासกถายั วุตตัม ๑ (๒)

มนุสสุโลกภูจกถานั (๓) ปน ปตเต อุทเท ฐมมกรกสุส มุเข (๔)
ปีहितะ วิย วาตวเสน ตัม อุทกั สนตติภูจกถา ๑ อุทกปิภูจกถา อุปปลิ-
นิปณณั วิย ปจวิ สณจกถา (๕) มหาโพธิปลลงโก วินสุตมาเน
โลกะ ปจจนา วินสุตติ ๑ สณจกถาเน ปจมี สณจกถา ๑ ตตถ
ปุพพนิมิตตัม หุตวา เอโก ปทุมินิกจโจ อุปปชชติ ๑ ตสส สเจ
ตสมี กปเป พุทโธ นิพพตติสสติ ๑ ปุปผัม อุปปชชติ ๑ โน
เจ น อุปปชชติ ๑ อุปปชชมานนจ (๖) สเจ เอโก พุทโธ
นิพพตติสสติ ๑ เอกั อุปปชชติ ๑ สเจ เทว ๑ ตโย ๑ จตตารโ ๑ ปลจ
พุทธา นิพพตติสสนติ ๑ ปลจ อุปปชชชติ ๑ ตานิ จ โข
เอกสมิเยว นาเพ กณณิกาพุทธานิ หุตวา ๑ สุตทาวาส-
พุรหุมาโน อายาม(๗) มาริสา ปุพพนิมิตตัม ปสสิสสามาติ
มหาโพธิปลลงกภูจกถานั อากจกถา ๑ พุทธานั อนิพพตตนกปเป
ปุปผัม น โหติ ๑ เต (๘) อุปปลิตตัม กจันนิ ทิสฺวา อนชกาโร
วต โภ โลเก ภวิสสติ ๑ ตมาภิกถา (๙) สตตทา อปาเย ปุเรสฺสนติ ๑

๑. ม. ย. สณจกถา ๑ ๒. ม. วุตตเมว ๑ ๓. ม. มนุสสุโลกสณจกถา ๑
๔. ม. ฐมกรกมุเข ๑ ๕. ม. สณจกถา ๑ ๖. ย. อุปปชชมานา ๑ ๗. ม. เอตถนตเร
มยนติ ทิสฺสติ ๑ ๘. ม. เอตถนตเร ปนสทโท ทิสฺสติ ๑ ๙. ม. มตา มตา ๑
ย. มตมตา ๑

*เล่มที่ ๕ มหาภูคควณณา หน้า ๑๐

จ เทวโลกา นว พรหมโลกา สุธญา ภวิสสนตติ อนตตมนา
โหนติ ฯ ปุฬิตกาเล ปน ปุฬิ ทิสวา สพุพญญโพธิสตุเตสุ
มาตุ กุจณี โอกกมนเตสุ นิกขมนเตสุ สมพุชฌนเตสุ ฌมมจกุกั
ปวตเตนเตสุ ยมกปาฏิหาริย์ กโรนเตสุ เทโวโรหณั กโรนเตสุ
อายุสงขาริ โอสสชชนเตสุ (๑) ปรีนิพพายนเตสุ ทสสทสจกุก-
วาพกมปนาทีนิ ปาฏิหาริยานิ ทกขิสสามาติ (๒) จตตาริ อปายา
ปรีหายิสสนติ ฯ จ เทวโลกา นว พรหมโลกา ปรีปรีสนตติ
จ อตตมนา อุทานั อุทานนตา อตตโน อตตโน พรหมโลกั
คจจนติ ฯ อิมสมิ ปน(๓) กปะเป(๔) ปญจ ปทุมานิ อุปะชชิสสุ ฯ
เตสั นิมิตตานัน อานุกาเวน จตตาริ พุทธา อุปะนนา ฯ
ปญจโม อุปะชชิสตติ (๕) สพุททาวาสพรหมาโนปี ตานิ ปทุมานิ
ทิสวา อิมมตถั ชานีสสุ ฯ เตน วุตตั อญญลัปี ปากกั
โหตติ ฯ

๑. ส. ย. วิสสชชนเตสุ ฯ ๒. ม. เอตถนตเร จสทโท ทิสตติ ฯ

๓. ม. ปนสทโท นตติ ฯ ๔. ม. ภาทกปะเป ฯ เอวมุปรีปี ฯ ๕. ม. อุปะชชิสตติ ฯ

*เล่มที่ ๕ มหาปทานสูตรวณณา หน้า ๑๑

อายุปริจเฉทวณณา

อติปี ภควา อโตะ โส ภิกขเวติอาทินา นเณน กปฺป
 ปริจเฉทวเสน ปุพฺเพนิวาสํ ทสฺเสตฺวา อิทานิ เตสํ พุทฺธานํ
 ชาตฺปริจเฉทาทีวเสน(๑) ทสฺเสตฺมํ วิปฺสฺสี ภิกขเวติอาทิมหา ฯ
 ตตฺถ อายุปริจเฉเท ฯ ปริตฺตํ ลหุกนฺตฺติ อุกฺขเมตฺตํ อปฺปกสฺเสว
 เวจฺจนํ ฯ ยํ หิ อปฺปกํ ฯ ตํ ปริตฺตํ เจว ลหุกํ จ โหติ ฯ
 อปฺปํ วา ภิกฺขโยติ วสฺสสฺสโต วา อฺปริ อปฺปํ ฯ อณฺณํ
 วสฺสสฺสํ อปฺปตฺวา วิสํ วา ตีสํ วา จตฺตาลีสํ วา ปณฺณาสํ
 วา สฏฺฐี(๒) วา วสฺसानิ ชีวฺนฺติ ฯ (๑) เอวํ ทีฆายุกุ ปน อติทฺลลโก
 อสุโก กิร เอวํ จิรํ ชีวฺตีติ ตตฺถ ตตฺถ กนฺตฺวา (๔)ทฏฺฐพฺโพ
 โหติ ฯ ตตฺถ วิสาขา อฺปาสิกา วิสวสฺสสฺสํ ชีวฺตี ฯ (๕) ตถา
 ปอกฺขรฺสาติ พฺราหฺมโณ พฺราหฺมาญฺ พฺราหฺมโณ เสโล พฺราหฺมโณ
 พาวรียพฺราหฺมโณ อานนฺทตฺเถโร มหากสฺสปฺตฺเถโร(๖) ฯ อนฺรทฺต-
 เถโร ปน วสฺสสฺสตฺถเจว ปณฺณาสณฺจ วสฺसानิ ฯ พากฺกตฺเถโร (๗)
 วสฺสสฺสตฺถเจว สฏฺฐิจฺญจ วสฺसानิ ฯ อยํ สพฺพทีฆายุกุ ฯ โสปี
 เทว วสฺสสฺसानิ น ชีวฺตี ฯ (๕)

วิปฺสฺสีอาทโย ปน สพฺเพปี โปธิสฺตฺตา เมตฺตาปุพฺพ-
 ภาเคน โสมนสฺสสฺสทคฺคณฺณสมฺปยุตฺตอสงฺขาริกจิตฺเตน มาตุ
 # ๑. สී. ยู. ชาตฺปริจเฉทาที ฯ ๒. ม. สฏฺฐี ฯ ๓. ม. ยู. ชีวฺตี ฯ ๔. ม. ยู. กนฺตฺวา ฯ
 ๕. สී. ยู. ชีวฺตี ฯ ๖. ม. มหากสฺสปฺตฺเถโรติ ฯ ๗. สී. พกฺกตฺเถโร ฯ

*เล่มที่ ๕ มหาจุลวรรณา หน้า ๑๒

กัจจิมิ ปฏิสันธิ คณหีสุ ฯ เตน จิตฺเตน คหิตาย ปฏิสันธิยา
อสงฺเขยฺยึ อายุ ฯ อิติ สพฺพพุทฺธา อสงฺเขยฺยายุกา ฯ เต กสฺมา
อสงฺเขยฺยึ น อญฺฺจิสฺสุ ฯ อุตฺตโฆชนวิปตฺติยา(๑) ฯ อุตฺตโฆชนวเสน หิ
อายุ หายติปิ วฑฺฒติปิ ฯ

ตตฺถ ยทา ราชานอ อธฺมมิกา โหนฺติ ฯ ตทา อุปฺราชา (๒)
เสนาปฺติ เสฏฺฐิ สกฺลนคฺริ สกฺลธฺมฺมจฺจ อธฺมมิกเมว โหติ ฯ อถ
เตถ อารกฺขเทวตา ฯ ตาลิ เทวตานํ มิตฺตา ญฺมฺมา เทวตา ฯ (๓)
ญฺมฺมเทวตานํ (๔) มิตฺตา อากาสญฺจกเทวตา ฯ อากาสญฺจกเทวตานํ
มิตฺตา อญฺฺหวลาหกา เทวตา ฯ ตาลิ มิตฺตา อพฺภวลาหกา
เทวตา ฯ ตาลิ มิตฺตา สิตฺวลาหกา เทวตา ฯ ตาลิ มิตฺตา
วสุสฺวลาหกา เทวตา ฯ ตาลิ มิตฺตา จาตุมฺมหาราชิกา เทวตา
तालि मिता तावतीसा तेवता ฯ तालि मिता यामा तेवतादि
एवमाति एव यव गवकुका जपेत्वा अरियसावके(५) सपुपे
तेवा पुरहुमप्रिसापि (५) अध्ममिका (६) โหนति ฯ तालि अध्ममित्तय
विसम् जनितिसुरिया परिहन्ति ฯ वाटो यथामकुकेन न वायति
यथामकुकेन अवानुटो (७) अकासञ्जकविमानानि बोधेति ฯ विमानेषु
बोधितेषु तेवतानं गिपन्तुणाय जित्तानि न नमन्ति ฯ तेवतानं

- # ๑. สี่. อัย ปาโจ นตฺถิ ฯ ๒. ม. ย. อุปฺราชาโน ฯ ๓. ม. ญฺมฺมจฺจเทวตา ฯ
๔. ม. ย. ตาลิ เทวตานํ ฯ ๕. ม. ย. สพฺพา เทวपुरहुมप्रिसापि ฯ ๖. ม. अध्मมิกาว ฯ
๗. ม. ย. อยถามकुकेน วายนุโต ฯ

*เล่มที่ ๕ มหาปทานสูตรวณณนา หน้า ๑๓

กีฬนตุถาย จิตเตสุ อนมนุเตสุ สัตถุเหโกโถ อุตฺต ยถากาเลน
น สมฺปชฺชติ ฯ ตสมฺมึ อสมฺปชฺชนุเต น จ(๑) สมฺมา เทโว วสฺสติ ฯ
กทาจิ วสฺสติ ฯ กทาจิ น วสฺสติ ฯ กตฺถจจิ วสฺสติ ฯ กตฺถจจิ น
วสฺสติ ฯ วสฺสฺนุโต ปน (๒) วปฺปกาล(๓) องฺกุรกาล นาพกาล
ปฺปฺผกาล จีรคฺคหณาทิกาลเสสุ ขถา ขถา สสฺสํ อฺปกาโร
น โหติ ฯ ตถา ตถา วสฺสติ จิริ (๔) วิคจฺฉติ จ ฯ เตน สสฺสํ
วิสฺมปฺกานิ โหนฺติ วิคคณฺชวณฺณรสาทิสฺมปฺตฺตฺนิ (๕) เอกภวเน
ปฺกฺกิตฺตตฺต
เอกสมฺมึ อติทิลินฺนํ เอกสมฺมึ สมฺปํกํ ฯ (๖) ตํ ปริภุคฺคํ กุจฺฉิยฺปี
ตีหากาเรหิ คจฺฉติ ฯ(๗) เตน สตฺตฺตา พหฺวาปาธา เจว โหนฺติ
อฺปฺปายุกา จ ฯ เอวํ ตาว อุตฺตโกชนวเสน อายุ หายติ ฯ (๘)
ยทา ปน ราชาโน รมฺมิกา โหนฺติ ฯ ตทา เสนาปฺติ-
อฺปฺราชาโนปิ (๙) รมฺมิกา โหนฺติตี ปุริมฺนเยเนว ยาว พรหฺมโลกา
สพฺเพปิ รมฺมิกา โหนฺติ ฯ เตสํ รมฺมิกตฺตฺตา สมนํ จนฺทิมสุริยา
ปฺริหรนฺติ ฯ ยถามคฺเคน วาโต วายติ ฯ (๑๐) อากาสภฺภูจฺจวิมานานิ
น โขภเวติ ฯ เตสํ อสงฺโขภเนตฺตานํ (๑๑) เทวตฺตานํ กีฬนตุถาย จิตฺตานิ
๑. ม. จสทฺโท นตฺถิ ฯ ๒. ม. ย. วสฺสฺนุโตปี ฯ ๓. ม. ย. ปน วสฺสตีตี นตฺถิ ฯ ๔. ม.
ย.
อโย ปาโธ นตฺถิ ฯ ๕. ม. ย. ...รสาทิสฺมปฺนฺนานิ ฯ ๖. ม. สมฺปํกํ ฯ ๗. ม. ปจฺจติ ฯ
๘. อ. จ. จตฺก. ๒๑/๓๐/๕๓-๕๔ ฯ ๙. ม. อฺปฺราชาโนปิ ฯ ๑๐. ม. เอตฺถนฺตฺเร ยถามคฺเคน
วายนฺโตตี ทิสฺสติ ฯ ๑๑. ส. ย. เอเตสํ อสงฺโขภ ฯ ม. อสงฺโขภา ฯ

*เล่มที่ ๕ มหาจุลควณณา หน้า ๑๔

นมมุตติฯ เอวํ กาลเณ อุตฺต สมฺปชฺชติฯ เทโว สมฺมา วสุตฺติ
วปฺปกาลโต ปฏฺจาย สสุตฺตานํ อุปการํ กโรนฺโต กาลเ วสุตฺติ
กาลเ วิจฺจติฯ เตน สสุตฺตานํ สมฺปากานํ สุกฺนฺชานํ
สุวณฺณานํ สฺรุตฺตานํ โยชวณฺตฺตานํ โหนฺติฯ เตหิ สมฺปาทิตโกชนํ
ปริภฺตฺตํปี สมฺมา ปริปากํ จฺจติฯ เตน สุตฺตา อโรคา ทีฆายุกา
โหนฺติฯ เอวํ อุตฺตโกชนวเสน आयุ วฑฺฒติฯ

ตตฺถ วิปฺสฺสี ภควา อสีตฺตวสุตฺตสฺสสฺสยุกกาลเ นิพฺพตฺโตฯ
ลิจฺชี (๑) สุตฺตตฺตวสุตฺตสฺสสฺสยุกกาลเติ อิทํ อนฺนุพฺพเพน ปริหีนสฺทิสํ กตฺตํฯ น ปน เอวํ ปริ
หีนํฯ วฑฺฒิตฺตฺวา วฑฺฒิตฺตฺวา ปริหีนนฺติ
เวทิตฺตฺพํฯ กตฺตํฯ อิมสฺสมิ ตาว ภทฺทกปฺเป (๒) กกุสนฺโธ ภควา
จตฺตาลีสวสุตฺตสฺสสฺสยุกกาลเ นิพฺพตฺโตฯ आयุปฺปมาณํ ปญฺจ
โกฏฺฐาเส กตฺตฺวา จตฺตารี จตฺตฺวา ปญฺจเม วิชฺชมาเนเยว
ปรินิพฺพตฺโตฯ ตํ आयุ ปริหายมานํ ทสวสุตฺตกาละ ปตฺตฺวา ปุณ
วฑฺฒมานํ อสงฺเขยฺยํ หุตฺตฺวา ตโต ปริหายมานํ ตีสวสุตฺต-
สฺสสฺสกาเล จิตฺตํฯ ตทา โกนาคมโน ภควา นิพฺพตฺโตฯ ตสฺสมิปี
ตเถว ปรินิพฺพเต ตํ आयุ ทสวสุตฺตกาละ ปตฺตฺวา ปุณ วฑฺฒมานํ
อสงฺเขยฺยํ หุตฺตฺวา ปริหายิตฺตฺวา วิสฺตฺตวสุตฺตสฺสสฺสกาเล จิตฺตํฯ ตทา
กสฺสโป ภควา นิพฺพตฺโตฯ ตสฺสมิปี ตเถว ปรินิพฺพเต ตํ
อายุ ทสวสุตฺตกาละ ปตฺตฺวา ปุณ วฑฺฒมานํ อสงฺเขยฺยํ หุตฺตฺวา
๑. ลี. ย. เอตฺถนฺนฺตเร ภควาติ ทิสฺสติฯ ๒. ม. ย. กปฺเปฯ

*เล่มที่ ๕ มหาปทานสูตรวณณา หน้า ๑๕

ปริหายิตวา วสสสตกาลี ปตตํ ฯ อถ อมหากํ สมพุทฺโธ(๑)
นิพพุตโต ฯ เอวํ อานุப்புเพน ปริหายิตวา ปริหายิตวา(๒) วฑฺฒิตวา
ปริหีนนฺติ เวทิตพฺพํ ฯ ตตฺถ ยํ ยํ आयูวฑฺฒิปฺปมาเณสุ (๓) มนฺุเสสุ
พุทฺธา นิพพุตตฺนฺติ ฯ เตสํปิ(๔) ตํ ตเทว आयุปฺริมาณํ โหตีติ
เวทิตพฺพํ ฯ(๕) ฯ आयุปฺริจฺเณโท นิฏฺฐิตो (๖) ฯ

โพธิปริจฺเณทวณณา

โพธิปริจฺเณเท ปน (๗) ปาฏฺฐิยา มฺุเลติ ปาฏฺฐิรฺกฺขสฺส
เหฏฺฐา ฯ ตสฺสา ปน ปาฏฺฐิยา ขนฺุโธ ตํทิวสํ ปณฺณาส-
รตโน หุตฺวา อพฺกุกฺกโต ฯ สาขา ปณฺณาสรตนาติ อฺุพฺเพเชน
รตนสํ ตํ อโหสิ ฯ ตํทิวสํ จ สา ปาฏฺฐิ กณฺณิกาพฺุเทหิ
วีย ปุํเปหิ มฺุลโต ปฏฺฐาย เอกจฺจนฺนา อโหสิ ฯ ทิพฺพกนฺุธิ
วายติ ฯ น เภวลญจ ตทา อยเมว ปุํปิตา ฯ ทสสหฺสจกฺวาเพ
สพฺพปาฏฺฐิโย ปุํปิตา ฯ น เภวลญจ ปาฏฺฐิโย ฯ ทสสหฺสส-
จกฺวาเพ สพฺพรฺกฺขานํ ขนฺุเชสุ ขนฺุชปฺุมานิ ฯ สาขาสุ
สาขาปฺุมานิ ฯ ลตาสุ ลตาปฺุมานิ ฯ อากาเสสุ (๘) อากาสปฺุมานิ
ปุํปิตานิ ฯ ปจฺุวิตลํ ภินฺุทิตฺวาปิ มหาปฺุมานิ อฺุฏฺฐิตานิ ฯ
๑. ม. ยฺุ.สมฺุมาสมพุทฺโธ ฯ ๒. ม. ยฺุ. ปริหายิตวา ปริหายิตวา ฯ ๓. ม. ยฺุ. आयุปฺริมาณ
สุ ฯ
๔. ยฺุ. เตสมฺุปิ ตตฺถเอว ฯ ๕. สฺ. สฺ. อยํ ปาโธ นตฺถิ ฯ ๖. ม. आयุปฺริจฺเณทวณณา นิฏฺฐิตา ฯ

*เล่มที่ ๕ มหาปทานสูตรวณณนา หน้า ๑๖

มหาสมุทโทปิ ปณจวณณเหหิ ปทุเมหิ นิลุปปลรตุตูปเปลหิ
 จ สณฺณโน โหสิ ฯ สกตทสทสทสจกุกวาฬิ ฐมาลาकुถิ
 ตตุถ ตตุถ นิพทฐปุปฬทามวิสฏฐมาลาकुณวิปฺปกิณฺณํ (๑) นานา-
 วณฺณกุสมุสมุชฺชํ นนฺทวนจิตฺตลตาวนมิสฺสกวนปารุสกวนสทิสฺสิ(๒)
 โหสิ ฯ ปุรตฺถิมจกุกวาฬมุขวภูฏิยฺยํ อุตฺติตททฺชา ปจฺฉิมจกุก-
 วาฬมุขวภูฏิยฺยํ (๓) อภิหนนฺติ ฯ ปจฺฉิมทกฺขิณอุตฺตรจกุกวาฬมุข-
 วภูฏิยฺยํ อุตฺติตททฺชา ทกฺขิณจกุกวาฬมุขวภูฏิยฺยํ อภิหนนฺติ ฯ เอว
 อณฺณมณฺณํ สิริสมฺปนฺนानิ (๔) จกุกวาฬานิ อหเสส ฯ อภิสมฺพุทฺโธติ
 สกถํ พุทฺธकुณวิภาวสิริํ ปฏฺวิชฺฌมาโน จตฺตาริ สจฺจานิ
 อภิสมฺพุทฺโธ ฯ

ลิสฺสิ ภิกฺขเว ภควา อรหํ สมฺมาสมฺพุทฺโธ ปุณฺฑริกสฺส
 มฺเเล อภิสมฺพุทฺโธติอาทิสฺสึปี อิมินาว นเยน วณฺณนา(๕)
 เวทิตพฺพา ฯ

เอตฺถ ปน ปุณฺฑริโกติ เสตมฺพุทฺโธ ฯ ตสฺสาปี ตเทว
 ปริมาณํ ฯ ตํทิวสณฺจ โสปี ทิพฺพคณฺเธหิ ปุปฺเพหิ สฺสณฺณโน
 โหสิ ฯ น เกวลณฺจ ปุปฺเพหิ ฯ สเลหิปี สณฺณโน โหสิ ฯ
 ตสฺส เอกโต ตฺรณานิ ผลานิ ฯ เอกโต มชฺฌิมานิ ผลานิ ฯ (๖)

- # ๑. ม. .วิสฏฐมาลาคิพวิปฺปกิณฺณํ ฯ ๒. ม. ย. .พารุสกวนสทิสฺสิ ฯ
 ๓. ม. ย. ...มุขวภูฏิยฺยํ ฯ ๔. ม. อณฺณมณฺณสิริสมฺปนฺตฺตานิ ฯ ๕. ม. ปทวณฺณนา ฯ
 ๖. สී. ย. อัย ปาโจ นตฺถิ ฯ

*เล่มที่ ๕ มหาปทานสูตรตวณณา หน้า ๑๗

เอกโต นาติปกฺกานิ (๑) เอกโต สุปกฺกานิ ปกฺขิตฺตทิวโพนานิ
วีย สุรฺรธานี โอชวณฺทานิ (๒) โอลมฺพนฺติ ฯ ยถา โส ฯ เอวํ สกถ-
ทสสทสฺสจกฺกวาวเพ (๓) ปุปฺปฺปกา รุกฺขา ปุปฺเปหิ ฯ ผลฺลูปกา รุกฺขา
ผลฺเลหิ ปฏิมณฺฑิตา อหฺสส ฯ

สาโลติ สาตรุกฺโข ฯ ตสฺสาปี ตเทว ปริมาณํ ฯ ตเถว
ปุปฺปฺปสฺสริวิกโว เวทิตฺตทิวโพนานิ สิริสรุกฺเขปี เอเสว นโย ฯ อุมฺมพฺร-
รุกฺเข ปุปฺปฺมานิ นานาหฺสส ฯ ผลวิกฺกิตฺติ ปเนตฺถ อมฺเพ วุตฺตณฺยาว ฯ
ตถา นิโครฺเชว (๔) ตถา อสฺสตุเถวาทิ ฯ (๕)

อิติ สพฺพพฺพุทฺธานํ เอโกว ปลลฺงโก ฯ รุกฺขา ปน อณฺเณปี
โหนติ ฯ เตสุ ยสฺส ยสฺส รุกฺขสฺส มฺเณ จตฺตมกฺกณฺณสฺสงฺขาติ
โพธิ พุทฺธา ปฏิวិษฺณฺณติ ฯ โส โส โพธิติ วุจฺจติ ฯ อัย
โพธิปริจฺจเณโท นาม ฯ

๑. ม. เอตฺถนฺตเร ผลานินฺติ ทิสฺสตี ฯ ๒. ม. ยฺ. อัย ปาโง นตฺถิ ฯ

๓. ม. ...จกฺกวาวเพรฺ ฯ ๔. ม. นิโครฺเช ฯ ๕. ม. อสฺสตุเถ ฯ

*เล่มที่ ๕ หน้า ๑๘

สาวกยุคปัจจุเจตทวณณา

สาวกยุคปัจจุเจตทวณณา ปณ ขณฺฑติสฺสนฺติ ขณฺโฑ จ ติสฺโส
จ ๑ เตสฺ ขณฺโฑ เอกปีติโก กนิฏฺฐภาตา ๑ ติสฺโส ปุโรหิต-
ปฺตุโต ๑ ขณฺโฑ ปญฺญาปารมียา มตฺถกํ ปตฺโต ๑ ติสฺโส
สมาธิปารมียา ๑(๑) อกฺคณฺติ จเปตฺวา วิปสฺสี ภควนฺตํ
อวเสเสหิ สทฺธี อสทิสฺสคฺคตฺยา อุตฺตมํ ๑ ภทฺทยฺกณฺติ อกฺคตาเยว(๒)
ภทฺทยฺกํ ๑

อภิกฺขสมภวณฺติ อภิกฺข จ สมภโว จ ๑ เตสฺ อภิกฺข
ปญฺญาปารมียา มตฺถกํ ปตฺโต สิจินา ภควตา สทฺธี อรุณ-
วติโต พุรหฺมโลกํ กนฺตฺวา พุรหฺมปริสาย วิวิธานิ ปาฎิหาริยานิ
ทสฺเสนฺโต ชมฺมํ เทเสตฺวา ทสฺสทสฺสีโลกธาตฺ(๓) อนฺชกาเรน
ผริตฺวา กิ อิทฺถนฺติ สยฺชาตสํเวคานํ โอบาสํ ผริตฺวา สพฺเพ
เม รุปฺภจ ปสฺสนฺตฺ สทฺทภฺจ สฺสนฺตฺติ อธิฏฺฐหิตฺวา อารมฺภาติ (๔)
คาถาทฺวยํ (๕)ภณฺนฺโต สทฺทํ สวาเวติ ๑ สมภโว สมาธิปารมียา
มตฺถกํ ปตฺโต อโหสิ ๑

โสณฺตฺตรนฺติ โสโณ จ อุตฺตโร จ ๑ เตสฺ (๖) โสโณ
ปญฺญาปารมียา ปารมียํ ปตฺโต ๑ อุตฺตโร สมาธิปารมียํ ปตฺโต (๗) ๑

๑. ม. เอตฺถนฺตเร มตฺถกํ ปตฺโตติ ทิสฺสติ ๑ ๒. ส. อกฺคปฺปตฺตตฺตา ๑ ม. อกฺคตฺตาเยว ๑
๓. ส. อโย ปาโง นตฺถิ ๑ ๔. ม. อารมฺภาติ ๑ ๕. ส. ๑๕/๖๑๗/๒๓๐ ๑ ๖. ม. เตสฺปิ
๑

๗. ม. เอตฺถนฺตเร อโหสิติ ทิสฺสติ ๑

*เล่มที่ ๕ มหาปทานสูตรตวณณา หน้า ๑๕

วิฐรสถชีวันติ วิฐโร จ สถชีโว จ ฯ เตสุ วิฐโร
ปณณาปารมี ปตุโต ฯ (๑) สถชีโว สมาริปารมี ปตุโต สมาริ-
ปชชนพหุโล รตุติฐานทิวาฐานกฐิเลณมณพาทิสู สมาริปตุติ-
พเลน วายมนุโต ฯ (๒) เอกทิวลั อรณเณ นิโรธั สมาริขชชี ฯ อถ
นั วณกมุภิกาทโย มโตติ สตุลลขเขตวา ฉาเปสส ฯ โส ยถา-
ปริจเฉเทน สมาริปตุโต วุฏฐาย จีวรานิ ปปุโผฏฐวา คามั
ปิณทาย ปาวิตี ฯ ตพุปาทาเยว นั สสถชีโวติ สสถชานีสู ฯ

ภิชโยสุตตรนติ ภิชโยโส จ อตุตโร จ ฯ เตสุ ภิชโยโส
ปณณาย ฯ อตุตโร สมารินา อคโค อโหสิ ฯ

ติสสุถารทวาชนติ ติสสุโส จ ภารทวาช จ ฯ เตสุ
ติสสุโส ปณณาปารมี ปตุโต ฯ ภารทวาช สมาริปารมี ปตุโต
อโหสิ ฯ

สาริปตุตโมคคูลานนติ สาริปตุโต จ โมคคูลานโน จ ฯ
เตสุ สาริปตุโต ปณณาวิสเย ฯ โมคคูลานโน สมาริวิสเย อคโค อโหสิ ฯ (๓) อัย อคค
สาวกยัคปริจเฉโท (๔)นาม ฯ

๑. ม. เอตุถนตเร อโหสิติ ทิสสุติ ฯ ๒. ส. ย. ยานปุโต ฯ ม. ฉายนุโต ฯ ๓. ส. อัย
ปาโจ นตุติ ฯ ๔. ม. ย. สาวกยัคปริจเฉโท ฯ

*เล่มที่ ๕ หน้า ๒๐

สาวกสนุนิปาตปริจเฉทวณณา

สาวกสนุนิปาตปริจเฉท วิปสุตฺตสฺส ภควโต ปจฺม-
สนุนิปาโต จตุรงฺกโก อโหสิ ฯ สพฺเพ เอหิภิกขุ ฯ สพฺเพ อิทฺธิยา
นิพฺพตฺตปตฺตจิวรา ฯ สพฺเพ อนามนฺติตาว อาคตา ฯ อิติ (๑) เต จ
โฆ ปณฺธุเร อุโปสถทิวเส ฯ อถ สตฺถา วิชฺณี คเหตุวา
นินฺนโน อุโปสถํ โอสารเสสิ ฯ (๒) ทฺตฺติเย ตตฺติเย จ (๒) เอเสว นโย ฯ
ตถา เสสานํ พุทฺธานํ สพฺพสนุนิปาเตสุ ฯ ยสฺมา ปน อมฺหากํ
ภควโต ปจฺมโพธิยาวิ สนุนิปาโต(๑) อโหสิ ฯ อิทฺถจ สุตฺตํ
อปรภาเก วุตฺตํ ฯ ตสฺมา มยฺหํ ภิกขเว เอตฺรหิ เอโก สาวกานํ
สนุนิปาโตติ อนิฏฺฐเปตฺวา อโหสีติ วุตฺตํ ฯ

ตตฺถ อทฺตเตรฺสานิ (๔) ภิกขุสฺตานีติ ปุราณชฺฎฺธานํ สหสฺสํ ฯ
ทฺวินฺนํ อคฺคสาวกานํ ปรีวารานิ อทฺตเตยฺยสฺตานีติ อทฺต-
เตรฺสสฺตานิ ฯ (๕) ตตฺถ ทฺวินฺนํ อคฺคสาวกานํ อภินิหารโต ปญฺจาย
วตฺถุ กเถตฺวา ปพฺพชฺชา ทิปेतฺพพา ฯ ปพฺพชิตานํ ปน เตสํ
มหาโมคฺคัลลาโน สตฺตเม ทิวเส อรหตฺตํ ปตฺโต ฯ ฐมฺม-
เสนาปติ ปญฺจอรสเม ทิวเส ลีชฺฌณฺญปพฺพตฺตมชฺฌเ สุกร-
ชาตเลณฺปพฺพาทเร(๖) ภากิเนยฺยสฺส ทีมนนฺขปริพฺพาชกสฺส สชฺชิตे

- # ๑. สී. ยฺ. อิตฺติสทฺโท นตฺถิ ฯ ๒. ม. ยฺ. ทฺตฺติเยตฺติเยสุปี ฯ ๓. สී. ยฺ. เอตฺถนฺตเร เอโกติ
- ทิสฺสตี ฯ ๔. ปุราณ. อทฺตเตพฺสานีติ ลิจฺจํ ฯ ๕. ม. อทฺตเตพฺสานิ ภิกขุสฺตานิ ฯ
- ๖. ม. สุกรชตฺตเลณฺปพฺพาทเร ฯ

*เล่มที่ ๕ มหาปทานสูตรวณณนา หน้า ๒๑

ธมฺมยาเค เวทนาปริกฺขหฺสฺสฺตฺนฺเต (๑) เทสียมานเ (๒) เทสนานุสาเรน
อนุพฺพชฺฌมานณานิ (๒) เปเสตฺวา สวากปารมีณานิ ปตฺโต ๗ ภควา
เถรสฺส อรหฺตฺตปฺปตฺตี ฌตฺวา เวหาสิ อพฺภุคฺคฺนฺตฺวา เวพฺพเน (๓)
ปจฺจุจฺจาสฺสิ ๗ (๔) เถโร กุหิ นฺโฆ ภควา คโตติ อวชฺเชนฺโต
เวพฺพเน ปตฺติจฺจิตฺถาวุ ฌตฺวา สยฺปิ เวหาสิ อพฺภุคฺคฺนฺตฺวา
เวพฺพเนยฺว ปจฺจุจฺจาสฺสิ ๗ อถ ภควา ปาฏิมอกฺขํ โอสารเสติ ๗
ตํ สนฺนิปาตํ สนฺชายนฺ ภควา อทฺตเมตฺเรสฺยานิ ภิกฺขุสฺตฺตานีติ
อาห ๗ อยฺ สวากสนฺนิปาตปริจฺเจโท นาม ๗

อุปฺภูจฺจากปริจฺเจทวณณนา

อุปฺภูจฺจากปริจฺเจเท ปน (๕) อานนฺโทติ นิพฺพุทฺฐจฺจากภาวํ
สนฺชายนฺ วุฑฺฒํ ๗ ภควโต หิ ปจฺมโพธิยํ (๖) อนิพฺพุทฺธา อุปฺภูจฺจากา
นาหฺสิ ๗ (๖) เอกทา นาคสมาลอ ปตฺตจิวริ กเหตุวา วิจฺริ ๗ เอกทา
นาคิโต ๗ เอกทา อุปฺวาโน ๗ (๗) เอกทา สุนกฺขคฺโต ๗ เอกทา จุนฺโท
สมณฺฑเทโส ๗ เอกทา สาคโต ๗ เอกทา เมฆิโย ๗

ตตฺถ เอกทา ภควา นาคสมาลตฺเถเรน สทฺธิ อทฺธาน-
มคฺคปฺฏิปฺนฺโน เทวธาปถํ ปตฺโต ๗ เถโร มคฺคา โอกฺกมฺม

- # ๑. ม. ม. ๑๓/๒๖๕-๒๗๕/๒๖๓-๒๖๕ ๗ ๒. สී. ย. อนุพฺพชฺฌมานํ ฌานิ ๗ ม. เทสนํ
อนุพฺพชฺฌมานํ ฌานิ ๗ ๓. ม. เวพฺพเนยฺว ๗ ๔. สී. ย. ปตฺติจฺจาสฺสิ ๗ เอมฺมปฺริปี ๗
๕. ย. ปนสทฺโท นตฺถิ ๗ ๖. สී. ย. นิพฺพุทฺธา อุปฺภูจฺจากา นาหฺสิ ๗ ๗. ม. อุปฺวาโน ๗

*เล่มที่ ๕ มหาจุลคุณณา หน้า ๒๒

ภควา อหิ อมิณา มกุเคน จจฺณามิตฺติ อาห ๑ อถ นํ ภควา
เอหิ ภิกฺขุ อมิณา มกุเคน จจฺณามาติ อาห ๑ โส หนฺท
ภควา ตุมฺหากํ ปตฺตจิวฺรํ คณฺหถ ๑ อหิ อมิณา คกุเคน จจฺณามิตฺติ
วตฺวา ปตฺตจิวฺรํ ภูมฺมียํ (๑) จเปตฺตุ อารทฺุโร ๑ อถ นํ ภควา
อาหฺร ภิกฺขุติ วตฺวา ปตฺตจิวฺรํ คเหตฺวา คโต ๑ ตสฺสปี
ภิกฺขุโน อิตเรณ มกุเคน จจฺนโต โจรา ปตฺตจิวฺรณฺเจว หรีสุ
สีสิ จ ภินฺทิสฺสุ ๑ โส ภควา อิทานิ เม ปฏฺฐิสรณฺมํ ๑ น
อณฺโณติ จินฺเตตฺวา โลหิตฺเตน คลิตฺเตน (๒) ภควโต สนฺตํ อากมฺมิ ๑ (๓)
กิมิทํ ภิกฺขุติ จ วุตฺเต ตํ ปวตฺตี (๔) อารฺโรเจสิ ๑ อถ นํ ภควา
มา จินฺตฺยิ ภิกฺขุ ๑ เอตํ (๕) การณฺเวย ตํ นีวารยิมฺหาติ วตฺวา
ตํ (๖) สมสฺสาเสสิ ๑

เอกทา ปน ภควา เมจฺมียตฺถเรณ สทฺฐี ปาจิณวสมฺมิกทาเย
ชนฺตฺคามํ อคมาสิ ๑ ตตฺตราปิ เมจฺมโย ชนฺตฺคาเม ปิณฺฑทาย
จริตฺวา นทิตฺติเร ปาสาทิกํ อมฺพวนํ ทิสฺวา ภควา ตุมฺหากํ
ปตฺตจิวฺรํ คณฺหถ ๑ อหิ ตสฺมึ อมฺพวเน สมณฺชมฺมํ กโรมิตฺติ
วตฺวา ภควาตา ติกฺขตฺตํ นีวารยมาโนปี คนฺตฺวา อกุสล-
วิตกฺเกหิ อชฺฌาปนฺโน (๗) ปจฺจาคนฺตฺวา ตํ ปวตฺตี อารฺโรเจสิ ๑

๑. ม. ย. จมฺมายํ ๑ ๒. สී. คพฺนฺเตน ๑ ม. ย. คพฺพิเตน ๑ ๓. ม. อคมาสิ ๑ ๔. ม. ปวตฺตี ๑
เอวมฺปริปี ๑ ๕. ม. เอตฺเวย เต การณฺ สลฺลทฺกฺเขตฺวา นีวารยิมฺหาติ ๑ ๖. สී. ย. อัย
ปาโจ นตฺถิ ๑ ม. นํ ๑ ๗. ม. อุปทฺทโต อนฺวาสฺตฺโต ๑ ย. อนฺวาสนฺโน ๑

*เล่มที่ ๕ มหาปทานสูตรตถาคตนา หน้า ๒๓

ตปี ภควา อิทเมว เต การณํ สลลภเขตฺวา นีวารยิมฺหาคี
วตฺวา อนฺนุปฺพุเพน สวาคฺคี อคฺมาสี ฯ

ตตฺถ คณฺฐกฺกุฏิปรีเวณ ปญฺญตฺตปวรวุฑฺธาสนเณ (๑) นิสินฺโน
ภิกฺขุสงฺฆมฺปรีวฺโต ภิกฺขุ อามนฺเตสี ภิกฺขเว อิทานิมีหิ มหฺลลโก ฯ เอกจฺเจ ภิกฺขุ อิมินา มคฺ
เคน คจฺฉามาคี วุฑฺเต อญฺเณน
คจฺฉนฺตี ฯ เอกจฺเจ มยฺหิ ปตฺตจิวรี ภูมียิ (๒) นิกฺขิปนฺตี ฯ มยฺหิ
นิพฺพุทฺฐจฺกํ เอกํ ภิกฺขุชานาถาคี ฯ ภิกฺขุณิ ฆมฺมสฺสเวโก
อุทฺปาที ฯ อถายสฺมา สาริปฺพุตฺโต อญฺจายาสนา ภควนฺตํ
วณฺทิตฺวา อหิ ฆนฺเต ตฺเมหเยว ปญฺจยมาโน สตฺสหฺสสฺกปฺปาริโก
อสงฺเขยฺยํ ปารมีโย ปุริยิ ฯ (๓) นนฺ มาทิสฺโส มหาปญฺโณ อฺปฺภุจาทโก
นาม วญฺญุตี ฯ อหิ อฺปฺภุจทิสฺสามิตี อาห ฯ ตํ ภควา อลํ
สาริปฺพุตฺตํ ฯ ยสฺสํ ทิสายํ ตฺวํ วิหฺรสี ฯ อสฺสญฺญาเยว (๔) สาทิสฺสา ฯ
ตว โอวาโท พุฑฺธานิ โอวาทสทิสฺโส ฯ น เม ตยา อฺปฺภุจาทกิจฺจํ
อตุลิตี ปฏิกฺขิปิ ฯ เอเตเนวฺปาเยน (๕) มหาโมคฺคฺคฺลลนํ อาที กตฺวา
อสีตฺติมหาสวากา อญฺจทิสฺสุ ฯ เต สพฺเพปิ ภควา ปฏิกฺขิปิ ฯ
อานนฺทตฺเถโร ปน ตฺมฺหิเยว นิสิตี ฯ

อถ นํ ภิกฺขุ เอวมาหิสุ อาวฺโส อานนฺท ภิกฺขุสฺสโฆ
อฺปฺภุจาทกฺกฺจฺจํ ยาจตี ฯ ตวปี ยาจหิตี ฯ โส อาห ยาจิตฺวา
๑. ม. ย. ปญฺญตฺตปวรวุฑฺธาสนเณ ฯ ๒. ม. อยิ ปาโจ นตฺถิ ฯ ๓. ย. ปุเรสี ฯ
๔. ม. เอตฺถนฺตเร เมตี ทิสฺสตี ฯ ๕. ม. เอเตเนวฺปาเยน ฯ

*เล่มที่ ๕ มหาอุคควณณา หน้า ๒๔

ลทฐปฏจัน(๑) นาม อวุโส กิทธิส โหติฯ กิ ม สตุถา น
ปสฺสตีฯ สเจ โรเจสฺสตีฯ (๒) อานนุโท ม อุปฏจาทูติ วุขตีตีฯ
อถ ภควา น ภิกฺขเว อานนุโท อณฺเณน อุตฺสาเหตุพฺโพฯ
สยเมว ชานิตฺวา ม อุปฏจหิสฺสตีตี อหฯ ตโต ภิกฺขุ
อุฏฺเฐหิ (๓) อวุโส อานนุท ทสพลฺล อุปฏจาทูจัน ยาจาทิ
อาหฺสฺฯ เถโร อุฏฺจหิตฺวา จตฺตารุ ปฏิกฺเขเปฯ จตฺสฺโส
จ อายจนาตี อุฏฺจ วเร ยาจิฯ

จตฺตารุ ปฏิกฺเขปา นาม สเจ ภนฺเต ภควา อตุตฺตา
ลทฺธ ปณฺธิตฺ จิวฺร น มยฺหิ ทสฺสตีฯ ปิณฺฑปาตํ น ทสฺสตีฯ
เอกคณฺธกุฏฺธิยฺ วสิคฺคฺน ทสฺสตีฯ นิมนฺตํ คเหตุวา น คมิสฺสตีฯ
เอวาทิ ภควนฺตํ อุปฏจหิสฺสามิตี วตุวา กิ ปเนตฺถ อานนุท
อาทินฺว อทฺทสาตี (๔) วตุเต สจาทิ ภนฺเต อิมานิ วตุณฺนิ
ลภิสฺสามิฯ ภวิสฺสนฺติ เม(๕) วตุตารุ อานนุโท ทสพเลน
ลทฺธ ปณฺธิตจิวฺร ปริภุชฺชตีฯ ปิณฺฑปาตํ ปริภุชฺชตีฯ เอกคณฺธกุฏฺธิยฺ
วสติฯ เอกโตว นิมนฺตํ คจฺจตีฯ เอตํ ลากิ ลภนฺโต ตถาคตํ
อุปฏจาทิฯ โก เอว อุปฏจหโต ภาริติฯ อิเม จตฺตารุ
ปฏิกฺเขเป ยาจิฯ

จตฺสฺโส อายจนา นาม สเจ ภนฺเต ภควา มยา
คหิตํ นิมนฺตํ คมิสฺสตีฯ สจาทิ ติโรรฺรฐา ติโรชนปทา
๑. ม. ลทฺธปฏจันฯ ๒. ม. โรจิสฺสตีฯ ๓. ย. อุฏฺจาทิฯ ๔. ม. ปสฺสตีตีฯ
๕. ส. ย. จฯ ม. อัย ปาโฐ นตฺถิฯ

*เล่มที่ ๕ มหาปทานสูตรตวณฺณา หน้า ๒๕

ภควนฺตํ ทฏฺฐํ อากตปริสาย (๑) อากตกฺขณฺเอย ภควนฺตํ ทสฺเสตฺถ
 ลจฺฉามิ ฯ ยทา เม กงฺขา อุปฺปชฺชติ ฯ ตสฺมีเยว ขณฺเ ภควนฺตํ
 อุปสงฺกมิตฺถ ลจฺฉามิ ฯ ยํ ภควา มยฺหิ ปรมฺมุขา ฌมฺมํ เทเสติ ฯ
 ตํ อากนฺตฺวา มยฺหิ กเถสฺสติ ฯ เอวาทิ ภควนฺตํ อุปฺภูจฺหิสฺสามิตี
 วตฺวา กิํ ปเนตฺถ อานนฺท อนิสฺสํ ปสฺสสีตี วุตฺเต อิท
 ฆนฺเต สทฺธา กุลปฺตฺตา ภควโต โโอกาถํ อลฆนฺตา มํ เอว
 วทฺนฺติ เสว ฆนฺเต อานนฺท ภควตา สทฺธี อมฺหากิํ ฆเร
 ภิกฺขุํ กณฺเหยฺยาถาติ ฯ สเจ ฆนฺเต ภควา ตตฺถ น กมิสฺสติ ฯ
 อิจฺฉิตกฺขณฺเอย ปริสํ ทสฺเสตฺถ กงฺขณฺจ วิโนเทตฺถ โโอกาถํ น
 ลจฺฉามิ ฯ ภวิสฺสนฺติ วตฺตาโร ก็ อานนฺโท ทสฺพลํ อุปฺภูจฺาติ ฯ
 เอตฺตกมฺปิสฺส อนุกฺคหิ ภควา น กโรตีตี ฯ ภควโต จ ปรมฺมุขา
 มํ ปุจฺฉิสฺสนฺติ อัย อาวุโส อานนฺท กถา อิทํ สุตฺถิ
 อิทํ ชาตกิํ กตฺถ เทสิตนฺติ ฯ สจาทิํ ตํ น สมฺปาทยิสฺสามิ ฯ
 ภวิสฺสนฺติ วตฺตาโร เอตฺตกมฺปิ อาวุโส น ชานาสิ ฯ กสฺมา
 ตฺวํ ฉายา วิย ภควนฺตํ อวิชฺชนฺโต ทิฆมฺมตฺถ วิจรสีตี ฯ (๒) เตนาหิ
 ปรมฺมุขา เทสิตสฺสาปี(๓) ฌมฺมสฺส ปุณฺ กถนํ อิจฺฉามิตี อีมา
 จตฺสุโส อายาจนา ยาจิ ฯ ภควาปี ตสฺส อทาสิ ฯ

เอวํ อิมฺม อฏฺฐ วเร กเหตฺวา นิพฺพุทฺฐปฺภูจฺาโก(๔) อโหสิ ฯ
 ตสฺเสว จานนฺตรสฺสตุถาย กปฺปสฺตสฺสทฺสสิํ ปุริदानํ ปารมิตฺตํ

๑. ม. อากตํ ปริสํ ฯ ๒. สී. ย. วิจริ ฯ ๓. ม. เทสิตสฺสาปี ฯ ๔. ม. นิพฺพุทฺฐปฺภูจฺาโก ฯ
 เอมฺมปฺริปี ฯ

*เล่มที่ ๕ มหาภูควณณนา หน้า ๒๖

ผลั ปาปฺณิตี ฯ ตั อิมสฺส (๑) นิพทฐุปฺภูจกภาวํ สนฺชาย มยฺหํ
ภิกฺขเว เอตฺรหิอานนุโท ภิกฺขุ อุปฺภูจโก อคฺคฺอุปฺภูจโกติ(๒)
อาห ฯ อัย อุปฺภูจกปริจฺเจโท นาม ฯ

ปีติปริจฺเจโท อุตฺตทานตฺโตเยว ฯ

วิหารํ ปาวีสิตี กสฺมา วิหารํ ปาวีสี ฯ ภควา กิร
เอตฺตํ กเถตฺวา จินฺเตสิ น ตาว มยา สตฺตฺนุํ พุทฺธานํ
วฺโส นีรฺนฺตรํ มตฺตํ ปาเปตฺวา กถิโต ฯ(๓) มยิ ปน วิหารํ
ปวิฏฺเฐ อีเม ภิกฺขุ ภิกฺขโยโส มตฺตตาย ปุพฺเพนิवासณานิ อารพฺภ
วณฺณิ กถยิสฺสฺนฺติ ฯ อถาหํ อากนฺตฺวา นีรฺนฺตรํ พุทฺธวํ
กเถตฺวา มตฺตํ ปาเปตฺวา ทสฺสามิติ ภิกฺขุณฺํ กถาวารสฺส
โอกาสิ ทตฺวา อุกฺกฺชายาสนา วิหารํ ปาวีสี ฯ

ยณฺเจตฺติ ภควา ตนฺตึ กเถสิ ฯ ตตฺถ กปฺปปริจฺเจโท
ชาติปริจฺเจโท โคตฺตปริจฺเจโท อายุปริจฺเจโท โพธิปริจฺเจโท
สาวกยฺกปริจฺเจโท สาวกสนฺนิปาตปริจฺเจโท อุปฺภูจกปริจฺเจโท
ปีติปริจฺเจโทติ นวิเม วารา อากตา ฯ สมฺพหุลวโร น
อากโต ฯ อานตฺวา ปน ทิปेतฺพุโป ฯ

๑. สี. อิมมสฺส ฯ ม. อิมสฺส ฯ ย. อิมํ อสฺส ฯ ๒. ม. อคฺคฺอุปฺภูจโกติ ฯ
๓. ม. เอตฺถนฺตเร อชฺชาติ ทิสฺสตี ฯ

*เล่มที ๕ หน้า ๒๗

สมพหุลวาร

สพพโพธิสตุตทานัน หิ เอกสุมี กุลวีสานูรูป ปุตุเต ชาเต
นิกขमितฺวา ปพพชิตพพนฺติ อยเมว วุโส อัย ปเวณิ ๑ กสฺมา ๑
สพพณฺณโพธิสตุตทานณฺหิ มาตุ กุจฺฉี โอกกมนโต ปฏฺจาย
ปฺพเพ วุตฺตปฺปการานิ อนเกานิ ปาฎิหาริยานิ โหนฺติ ๑ ตฺตร
เนถั ยที เนว ชาตฺนกริ น ปิตา น มาตา (๑) น ภริยา
นปฺตุโต ปณฺณายะย ๑ อิมสฺส เนว ชาตฺนกริ น ปิตา(๒)
น ปฺตุโต ปณฺณายติ ๑ เทโว วา สกฺโก วา มารโ วา พุรหฺมา
วา เอส มณฺเณ ๑ เทวานณฺจ อีทิสั ปฏิหาริยํ อนจฺฉริยฺนฺติ
มณฺณมานิ (๑) เนว โสตพฺพิ น สทฺทหิตพฺพิ (๔) มณฺเณย ๑ ตโต
อภิสฺมโย น ภเวย ๑ อภิสฺมเย อสฺติ นิริตฺถโก (๕) พุทฺธปฺปาโท ๑
อนิยฺยานิกํ สาสนํ โหติ ๑ ตสฺมา สพพโพธิสตุตทานัน เอกสุมี
กุลวีสานูรูป ปุตุเต ชาเต นิกขमितฺวา ปพพชิตพพนฺติ อยเมว
วุโส อัย ปเวณิ ๑ ตสฺมา ปุตุตาทีนํ วเสน สมพหุลวารโ
อาเนตฺวา ทีเปตพฺโพ ๑

๑. ย. น มาตาดิ นตฺถิ ๑ ๒. ม. เอตฺถนฺตเร ๑ ภริยาติ ทิสฺสติ ๑ ๓. ม. เอตฺถนฺตเร
ชโนติ ทิสฺสติ ๑ ๔. ม. ย. สทฺธาตพฺพิ ๑ ๕. ม. นิริตฺถโกว ๑

*เล่มที่ ๕ หน้า ๒๘

สมุหพัลปรีจเฉทวณณา

ตตฤ

สมวตตถุขุโธ อตุโลฯ สุปฺปพุโธ จ อุตฺโร

สตัถวโธ วิชิตเสโนฯ ราหุโล ภวติ สตุตฺโมติ

เอเต ดาว สตุตฺนํ พุทฺธานํ (๑) อนุกฺเมเนว สตุตฺ ปุตฺตา

เวทิตพฺพาฯ

ตตฤ ราหุลภทเท ดาว ชาเต ปณฺณํ อหริตฺวา

มหาปฺริสฺสฺส หตุเถ จปฺยีสฺสุฯ อตฺสฺส ดาวเทว สกฺลสรฺริ

โฆเกตฺวา ปุตฺตสิเนโธ อฏฺฐาติฯ โส จินฺเตสิ เอกฺสมํ ดาว

ชาเต เอวรฺูป ปุตฺตสิเนโธฯ ปโรสฺหสฺสํ กิร เม ปุตฺตา ภวิสฺสนฺติฯ

เตสุ เอกฺสมํ(๒) ชาเต อิมํ(๓) สิเนหพนฺธนํ เอวํ วฑฺฒนตํ ทฺพภิขุ

ภวิสฺสตีติ (๔) ราหุโล ชาโต พนฺธนํ ชาตฺนฺติ อหฯ ตํทิวสเมว

จ (๕)รชฺชํ ปหาย นิกฺขนฺโตฯ เอส นโย สพฺเพสํ ปุตฺตฺ-

ปฺตฺตียนฺติฯ อโย ปุตฺตฺปรีจเฉโทฯ

สตุตฺนา (๖) สพฺพกามา จฯ สฺวจิตฺตา อถ ไรจฺนี (๗)

รุจฺจตีนิ (๘) สุนฺนทา จ พิมฺพา ภวติ สตุตฺมาติ

เอตา เตสํ สตุตฺนํปิปิ ปุตฺตานํ มาตโร อหสฺสฯ พิมฺพา เทวี

๑. ม. สตุตฺนมนฺปี โปธิสตุตฺตานํฯ ๒. ม. เอกฺสมํฯ ๓. ม. อิทํฯ ๔. ม. อ. ทฺพภิขุ

ภวิสฺสตีฯ ๕. ม. เอตฺถนฺตเร จสทฺโธ ทิสฺสตีฯ ๖. ส. อ. สฺฐนาฯ ม. สฺฐนาฯ

๗. ม. ไรจฺนีฯ ๘. ส. รุจฺจกนฺตีฯ ม. รุจฺจกตีฯ อ. รุจฺจกตฺตีฯ

*เล่มที่ ๕ มหาปทานสูตรตวณณา หน้า ๒๕

ปน ราหุลกุมารเร ชาเต ราหุลมาตาติ ปณฺณายิตฺถ ฯ อัย
ภริยาปริจฺเฉทโท ฯ

วิปฺสฺสึ กกุสนฺโธติ อิม ปน เทว โปธิสฺสฺสตา ปยุตฺต-
อาชณฺณรตฺถิ(๑)อารุหฺ มหาก็ณฺขมฺนํ นิกฺขมฺมึสุ ฯ สิจิ โจนาค-
มโนติ อิม เทว หตฺถิกฺขนฺชวรคฺคา หุตฺวา นิกฺขมฺมึสุ ฯ เวสฺสฏ
โปธิสฺสฺสโต (๒) สุวณฺณสีวิกาเย นิสฺสึทิตฺวา นิกฺขมฺมิ ฯ กสฺสโป อุปริ-
ปาสาทมหาดเล นิสฺสินฺโนว อานาปานจตฺตชฺฌานํ นินฺพพฺตเตตฺวา
ฉานา วุฏฺฐาย ตํ(๓) ฉานํ ปาทกํ กตฺวา(๓) ปาสาทโ คนฺตฺวา (๔)
โปธิมณฺเฑ โอตฺรตฺตติ อธิฏฺฐาสิ ฯ ปาสาทโ อากาเสน คนฺตฺวา
โปธิมณฺเฑ โอตฺริ ฯ มหาปุริสฺสปี ตโต โอตฺริตฺวา ภูมฺมึยฺ จตฺวา
ปาสาทโ ยถาจาเนยว ปตฺติฏฺฐตฺตติ(๕) จินฺเตสิ ฯ โส ยถาจาเน
ปตฺติฏฺฐาสิ ฯ มหาปุริสฺสปี สตฺต ทิวสานิ ปฺชานํ อนุยฺยชิตฺวา
โปธิปฺลลฺงเก นิสฺสึทิตฺวา สพฺพณฺณตฺตฉานํ (๖) ปฏฺวิชฺฌมิ ฯ อมฺหากํ
ปน โปธิสฺสฺสโต กณฺฐกมารุหฺ (๗) นิกฺขนฺนฺโตติ ฯ อัย ยาน-
ปริจฺเฉทโท ฯ

วิปฺสฺสึสฺส ภควโต โยชนปฺปมาณฺส ปเทเส วิหาโร
ปตฺติฏฺฐิตฺโต ฯ (๘) สิจิสฺสฺส ติกาวเต ฯ เวสฺสฏฺสฺส อพฺตมโยชเน ฯ กกุสนฺชฺสฺส

- # ๑. สี่. ยู. ญฺยตฺตํ อาชณฺณรตฺถิ ฯ ๒. สี่. ม. ยู. อัย ปาโจ นตฺถิ ฯ ๓. สี่. อิม ปาจา
- นตฺถิ ฯ ๔. ม. อุคฺคคฺนตฺวา ฯ ๕. ม. ปตฺติฏฺฐาตฺตติ ฯ ๖. สี่. ม. ยู. สพฺพณฺณตฺตํ ฯ
- ๗. ม. ยู. กณฺฐกํ อสฺสวรมารุหฺ ฯ ๘. สี่. ม. ยู. ปตฺติฏฺฐาสิ ฯ

*เล่มที่ ๕ มหาวคควณณา หน้า ๓๐

คาวเตฯ โจนาคมนสฺส อชฏคาวเตฯ กสฺสปลสฺส วิสตีอุสเสฯ
อมุหากั ภาควโต ปกติมานน โสฬสกรีสเ ราชมานน อฏฺจ-
กรีสเ ปเทเส วิหาโรปตฺถุจฺจิตฺติฯ อัย วิหารปริจฺเจโท นามฯ

วิปลสฺสิตฺส ภาควโต เอกรตนายามา วิทตฺติวิทฺถารา

อฏฺจจฺจคฺคฺคพฺเพธา สุวณฺณภูจกา การตฺวา จูฬฺเสน ฉาทตฺวา
วิหารภูจจัน กิณฺสีสุฯ(๑) สีขิตฺส สุวณฺณภฺยภูจฺจิกปาเลหิ(๒) ฉาทตฺวา
กิณฺสีสุฯ เวสฺสภฺสฺส สุวณฺณหตฺติปาทานิ การตฺวา เตสั จูฬฺเสน
ฉาทตฺวา กิณฺสีสุฯ กกุสนฺธสฺส วุตฺตนเยเนว สุวณฺณภูจกาหิ
ฉาทตฺวา กิณฺสีสุฯ โจนาคมนสฺส วุตฺตนเยเนว สุวณฺณภจฺจเปหิ
ฉาทตฺวา กิณฺสีสุฯ กสฺสปลสฺส สุวณฺณภพิหิเยว (๓) ฉาทตฺวา
กิณฺสีสุฯ อมุหากถฺจ (๔) ภาควโต สลภฺจจจัน กหาปจจัน จูฬฺเสน
(๕) ฉาทตฺวา กิณฺสีสุฯ อัย วิหารภูมิกคฺคหณฺเน ปริจฺเจโทฯ (๖)

ตตฺถ วิปลสฺสิตฺส ภาควโต ตถา ภูมึ กิณฺสีสุฯ วิหารั กตฺวา

ทินฺนุณอุปภูจจาทโก ปุณฺนพฺพสมิตฺติโต นาม อโหสิฯ สีขิตฺส ภาควโต (๗)
สิริวฑฺฒโน (๘) นามฯ เวสฺสภฺสฺส โสตฺถิโย นามฯ กกุสนฺธสฺส อจฺจุโต
นามฯ โจนาคมนสฺส อุกฺโขโต นามฯ กสฺสปลสฺส สุมโน นามฯ

๑. ม. กิณฺสีสุฯ เอวมุปริปปีฯ ๒. สี. ย. สุวณฺณภูจจิกกาปเลหิฯ

๓. ม.สุวณฺณภจฺจิกฺกิตฺติฯ ย. สุวณฺณภจฺจิกฺกิตฺติเยวฯ ๔. ม. จสฺสทโท นตฺถิฯ ๕. ย. จูฬฺเสเนวฯ

๖. ม. วิหารภูมิกคฺคหณฺชนปริจฺเจโทฯ ย. วิหารภูมิกคฺคหณฺชนปริจฺเจโทฯ

๗. ม. ย. อัย ปาโจ นตฺถิฯ ๘. ม. สิริวฑฺฒโนฯ ย. สิริวฑฺฒโน

*เล่มที่ ๕ มหาปทานสูตรวณฺณนา หน้า ๓๑

อมุหำกั ปน(๑) ภควโต สุทฺตโต นาม ฯ สพฺเพเจเต คหปติ-
มหาสาธา เสฏฺฐิโน อหฺเสนฺติ ฯ อัย อุปฺภฺจจากปฺริจฺเจโท นาม ฯ
อปฺรานิ จตฺตาริ อวิขฺหิตกฺุจฺจานานิ นาม โหนฺติ ฯ
สพฺพพฺพุชานันฺ หิ โปชฺธิปลฺลสฺสโก อวิขฺหิตโต ฯ เอกสฺมีเยว จาเน
โหติ ฯ ฌมฺมจกฺกปฺปวตฺตนํ อสิปฺตเน มิกทาเย อวิขฺหิตเมว
โหติ ฯ เทโวโรหณกาเล สจฺกสฺสนครทฺวารเ ปจฺมปาทคณฺฐิตา (๒)
อวิขฺหิตาว โหติ ฯ เซตวเน กนฺธกฺุฎฺฐิยา จตฺตาริ มณฺจ-
ปาทกฺุจฺจานานิ อวิขฺหิตาเนว โหนฺติ ฯ วิหาโร ปน ชุทฺทโกปปี
มหนฺโตปปี โหติ ฯ วิหาโรปปี น วิขฺหิตีเยว ฯ (๓) นครี ปน
วิขฺหิตี ฯ ยทา นครี ปาจฺฉินโต โหติ ฯ ตทา วิหาโร ปจฺฉิมโต ฯ
ยทา นครี ทกฺุขิณโต ฯ ตทา วิหาโร อุตฺตรโต ฯ ยทา นครี
ปจฺฉิมโต ตทา วิหาโร ปาจฺฉินโต ฯ ยทา นครี อุตฺตรโต
ตทา วิหาโร ทกฺุขิณโตติ (๔) อิทานิ ปน นครี อุตฺตรโต ฯ
วิหาโร ทกฺุขิณโต ฯ

สพฺพพฺพุชานันฺ จ อายุเวมฺตตํ ปฺมาณเวมฺตตํ กุลเวมฺตตํ
ปฺชานเวมฺตตํ รสฺมิเวมฺตตฺตฺตฺติ ปฺลยจ เวมฺตตานิ โหนฺติ ฯ

อายุเวมฺตตํ นาม เกจิ ทีฆายุกา โหนฺติ ฯ เกจิ
อปฺปายุกา ฯ ตทา หิ ทีปฺงฺกรสฺส วสฺสสตฺสหฺสฺสํ อายุปฺปมาณํ
๑. ม. ปนสทฺุโท นตฺถิ ฯ ๒. สී. ย. ปจฺมปาทคณฺฐี ฯ ม. ปจฺมปทคณฺฐิกา ฯ
๓. ม. วิขฺหิตโตเยว ฯ ๔. ม.ทกฺุขิณโต ฯ

*เล่มที่ ๕ มหาภูคควณณา หน้า ๓๒

อโหสิ ฯ อมหากั ภาควโต วสุสสดี (๑) ฯ

ปมาณเวมตติ นาม เกจิ ทีฆมา โหนติ ฯ เกจิ รสุตา ฯ

ตถา หิ ทีปงฺกโร อสีติหตุโธ อโหสิ ฯ สุมโน นวติหตุโธ ฯ อมหากั

ปน(๒) ภาควา อฏฺฐารสหตุโธ ฯ

กุลเวมตติ นาม เกจิ ขตฺติยกุลเถ นิพฺพตฺตุนฺติ ฯ เกจิ

พฺรหฺมณฺณเถ ฯ

ปฺรานเวมตติ นาม เกสฺลฺยจิ ปฺรานํ อิตฺตฺรกาลเมว โหติ ฯ

ยถา กสฺสปฺสฺส ภาควโต ฯ เกสฺลฺยจิ อทฺฐนึยฺย ยถา อมหากั

ภาควโต ฯ

รสมิเวมตติ นาม สุมงฺกฺลสฺส (๑) ภาควโต สรีรรสมิ ทส-
สฺสสฺสีโลกธาตฺตฺปฺปมาณา อโหสิ ฯ อมหากั ภาควโต สมนฺดา

พฺยามมตฺตา ฯ ตตฺร รสมิเวมตติ อชฺฌาตฺยปฺปฏิพทฺธํ ฯ โย

ยตฺตํ อิจฺฉติ ฯ ตสฺส ตตฺตํ สรีรฺปฺปภา ปรติ ฯ สุมงฺกฺลสฺส

ปน นิจฺจปี ทสฺสสฺสีโลกธาตฺตฺ ผลตฺติ อชฺฌาตฺโย อโหสิ ฯ ปฏฺวิทฺธคฺเชตฺส ปน กตฺถจิ (๔)

เวมตติ นาม นตฺถิ ฯ

อปริ อมหากัเยว ภาควโต สหชาตฺปฺริจฺเจทฺถยฺจ นกฺขตฺต-

ปฺริจฺเจทฺถยฺจ ทีเปสฺส ฯ สพฺพญฺญโพรฺสฺตฺเตน กิร สทฺธี ราหุล-

มาตา อานนฺทตฺเถโร ฉนฺโน กณฺจโก นิธิกฺุมภิโย (๕) มหาโพธิ

๑. ม. เอตฺถนฺตเร อายุปฺปมาณนฺติ ทิสฺสติ ฯ ๒. ม. ปนสทฺโท นตฺถิ ฯ

๓. ม. มงฺกฺลสฺส ฯ เอวฺมฺปฺริปี ฯ ๔. ม. กสฺลฺยจิ ฯ ๕. ม. นิธิกฺุมภิโย ฯ ย. นิธิกฺุมภิโย ฯ

*เล่มที่ ๕ มหาปทานสูตรตถาคต หน้า ๑๓

กาฬายาตี อิมานี สตุต สหชาตานิ ฯ มหาปุริโส จ อุตตรา-
สาพहनกษตเตเยว (๑) มาตุ กุจฉิย (๒) โอกกมิ ฯ มหาภินิกุขมนํ นิกุขมิ
ธมมจกัํ ปวตเตสิ ฯ ยมกปาฏิหาริยํ อกาสิ ฯ วิสาขนกษตเตน
ชาโต จ อภิสมฺพุทฺโธ จ ปรีนิพฺพุโต จ ฯ มามนกษตเตนสฺส
สวากสนฺนิปาโต จ อโหสิ อายุสงฺขาโรสฺสชฺชนนฺจ ฯ อสฺส-
ยฺชนกษตเตน เทโวโรหณนฺติ เอตฺตํ อหริตฺวา ทีเปตพฺพํ ฯ
อัย สมพฺหุลวารปริจฺเฉท นาม ฯ

อิทานิ อถ โข เตสํ ภิกฺขุณฺณตฺถิอาทิสฺส เต ภิกฺขุ อวฺุโส
ปฺพุเพนิวาสสฺส นาม อัย คติ ฯ ยํ ปณีทํ (๓) จุตฺโต ปฏฺจาย
ปฏฺิสนฺธิอาโรหณํ ฯ ยํ ปน อิทํ ปฏฺิสนฺธิโต ปฏฺจาย ปจฺฉามจฺ
ณณํ เปเสตฺวา จุตฺติ คณฺตพฺพํ ฯ อิทํ อติครุํ ฯ อากาเส
ปทํ ทสฺเสนโต วิย ภควา กเถตีติ (๔) อติวิมฺหยชาตา หุตฺวา
อจฺฉริยํ อวฺุโสตฺถิอาทินิ วตฺวา ปฺน อปรปี การณํ ทสฺเสนฺตา (๕)
ยตฺร หิ นาม ตถาคโตตฺถิอาทิมํหฺสฺส ฯ

ตตฺถ ยตฺร หิ นามาคิ อจฺฉริยญฺเจ นิปาโต ฯ โย นาม
ตถาคโตติ อตฺถโถ ฯ ฉินฺนปฺปญฺเจติ เอตฺถ ปฺปญฺจา นาม ตณฺหา
มาโน ทิฏฺฐิตี อิม เตโย กิเลสํ ฯ ฉินฺนวฏฺเฒติ เอตฺถ
วฏฺเฒนฺติ กุสลากุสลกมฺมวฏฺเฒํ วุจฺจติ ฯ ปริยาทินฺนวฏฺเฒติ ตสฺเสว

๑. ม. อุตตราสาพहनกษตเตเนว ฯ ๒. ม. ย. มาตุกุจฉิย ฯ ๓. ม. ปนสทฺโท นตฺถิ ฯ
๔. ม. กเถตีติ ฯ ๕. ม. ย. ทสฺเสนโต ฯ

*เล่มที่ ๕ มหาจุลคุณณา หน้า ๓๔

เววจนั ๑ ปริยาทินุนสพพกมมวภูเถติ อตุโถ ๑ สพพทุกขวิติ-
วตเตติ สพพิวป่ากภูสงฆาตํ ทุกขํ วิติวตเต ๑ อนุสฺสริสฺสตีติ
อิทํ ยตฺร หีติ(๑) นิปาตวเสน อนาคตวจนั ๑ อตุโถ ปเนตถ
อตีตวเสน เวทิตพฺโพ ๑ ภควา หิ เต พุทฺเธ อนุสฺสริ ๑ น
อิทานิ อนุสฺสริสฺสตีติ ๑

เอวีสีลาติ มกฺกสีเลน ผลสีเลน โลกียโลกุตฺตรสีเลน
เอวีสีลา ๑ เอวฺธมฺมาติ เอตถ สมาริปกฺขาว ฐมฺมา อธิปฺเปตา ๑
มกฺกสมารินา ผลสมารินา โลกียโลกุตฺตรสมารินา เอวฺธมารินฺติ(๒)
อตุโถ ๑ เอวฺปญฺญาติ มกฺกปญฺญาทิวเสนเนว เอวฺปญฺญา ๑

เอวฺวิหารีติ เอตถ ปน เหนฺจฺจา สมาริปกฺขานัน ฐมฺมานัน
คหิตตฺตา วิหาโร คหิโตว ๑ ปฺน กสฺมา คหิตเมว คณฺหาตีติ
เจ ๑ น อิทํ คหิตเมว ๑ อิทํ หิ นิโรธสฺมาปฺตติปรีตีปนตฺถ(๓)
วฺตุตํ ๑ ตสฺมา เอวฺ นิโรธสฺมาปฺตติวิหารี เต ภควนฺโต
อเหสนฺติ อตุโถ ทญฺจพฺโพ ๑

เอวฺ วิมุตฺตาติ เอตถ วิกฺขมฺภนวิมุตฺติ ตทงฺควิมุตฺติ สมฺมุจฺเจท-
วิมุตฺติ ปฏฺธิปฺปสฺสทฺธิวิมุตฺติ นิสฺสรณวิมุตฺตีติ ปญฺจวิธา วิมุตฺติ ๑
ตตฺถ อญฺจสฺมาปฺตติโย สยํ วิกฺขมฺภิตฺเทหิ นีวรณาทิหิ วิมุตฺตตฺตา
วิกฺขมฺภนวิมุตฺตีติ สงฺขยํ (๔)คจฺจนฺติ ๑ อนิจฺจานุปฺสฺสนาทิกา ตตฺถ
อนุปฺสฺสนา สยํ ตสฺส ตสฺส ปจฺจนิกงฺกวเสน ปรีจฺฉินฺนตฺตา (๕)เตหิ
๑. ม. ยตฺราติ ๑ ๒. ม. เอวฺธมาทโยติ ๑ ๓. ม. นิโรธสฺมาปฺตติที่ปนตฺถ ๑
๔. สී. ย. สงฺขยํ ๑ เอวมฺปรีปี ๑ ๕. ม. ย. ปรีจฺจตฺตาหิ ๑

*เล่มที่ ๕ มหาปทานสูตรตถวณณา หน้า ๑๕

นิจุสณณาทีหิ วิมุตตตตทา ตทงควิมุตตตีติ สงขุขั คจจนนติ ฯ
จตุตาโร อริยมคคา สยั สมจจนินเนหิ กิเลเสหิ วิมุตตตตทา
สมุจเจทวิมุตตตีติ สงขุขั คจจนนติ ฯ จตุตาริ สามณณผลานิ
มคคานุกาเวน กิเลสานัน ปฏิปปัสสทททชชเต อุปนนตตทา
ปฏิปปัสสทททวิมุตตตีติ สงขุขั คจจนนติ ฯ นิพพานัน สพพกิเลเสหิ
นิสสรณตตทา (๑) อปคตตตทา ทูเร จิตตตทา นิสสรณวิมุตตตีติ สงขุขั
คจจนตีติ อิมาสั (๒) ปณจจนัน วิมุตตตีเน วเสน เอวั วิมุตตตาทิ เอตถ
อตุโถ ทฎจพโพ ฯ

ปฏิสลลานา วุฎจิจิตติ เอกีกาवा วุฎจิจิต ฯ

อิโต โส ภิกขเวติ กา (๓) อนุสนนธิ ฯ อิถนหิ สุตตัม ตถา-
คตสเสเวสา (๔) ภิกขเว ชมมชชาตุ สุปฏिवิฑฐาติ จ เทวตทปิ
ตถาคตสเส เอตมคถัม อารโจะสุนนติ จ อิมหิ ทวีหิ ปเทหิ
อารททชชติ ฯ (๕) ตตถ เทวตทาอารโจนปทัม สุตตนตปรีโยसानเ
เทวจาริกาย โกลาหลัม (๖) ทสเสนุโต วิจาเรสสตี ฯ ชมมชชาตุ-
ปทานุสนนธิวเสน ปน อัย เทสนา อารททชา ฯ

ตตถ ขตติโย ชาตียาติอาทีนนิ เอกาทส ปทานิ นิทาน-
กณเฑ วุตตตนเยเนว เวทิตพพานิ ฯ

๑. ม. ย. นิสสฎจตตทา ฯ ๒. ม. คจจนนติ ฯ อิติ อิมาสั ฯ ๓. ม. ย. โโก ฯ ๔. ย. ตถาคตส
เสว

โก ฯ ๕. ม. อาททชชติ ฯ ย. อาททชชชติ ฯ ๖. ม. เทวจาริกโกลาหลัม ฯ

*เล่มที่ ๕ หน้า ๓๖

โพธิสัตว์มุตตาวรรณนา

อชโ ข ภิกขเว วิปัสสี โพธิสัตว์โตติอาทีสุ ปน วิปัสสีติ ฯ

ตสฺส นามิ ฯ ตํ จ โข วิวิเช อตฺเถ ปสฺสนกฺุสตาย ลหฺุธิ ฯ

โพธิสัตว์โตติ ปณฺฑิตตสฺโต พุชฺฌนกสฺโต ฯ โพธิสฺงขาเตสุ
วา จตุสฺ มกฺุเสสุ สฺโต อาสฺโต ลกฺุคฺมานสฺโต โพธิสฺโต ฯ
สโต สมฺปชาโนติ เอตฺถ สโตติ สติเยว ฯ สมฺปชาโนติ ฌานํ ฯ
สตี สฺปฏฺุจฺจํ กตฺวา ฌาเนน ปริจฺฉินฺหิตฺวา มาตุ กุจฺฉี
โอกฺกมิตฺติ อตฺโถ ฯ โอกฺกมิตฺติ อิมินา จสฺส โอกฺกนฺตภาโวว ปาลิย
ทสฺสีโต น โอกฺกมฺนกฺุโม ฯ โส ปน ยสฺมา อฏฺุจกถํ
อารุโฬห ฯ ตสฺมา เอว เวทิตฺพุโ

สพฺพุโพธิสฺตฺตา หิ สมตีส ปารมิโย ปฺุเรตฺวา ปญฺจ
มหาปริจฺจาเค ปริจฺจชิตฺวา ฌาตฺตถจฺริยาโลกตฺถจฺริยาพุทฺธจฺริยานํ
โกฏฺฐี ปตฺวา เวสฺสนฺตรสทิสฺเส ตติเย อตฺถภาเว จตฺวา สตฺต
มหาทานานิ ทตฺวา สตฺตกฺุขตฺตํ ปจฺวี กมฺุเปตฺวา กาลิ กตฺวา
ทฺุคฺยจิตฺตวาเร คฺุสิตทวเน นิพฺพุตฺตฺนฺติ ฯ วิปัสสี โพธิสฺโตปิ
ตเถว กตฺวา คฺุสิตปฺุเร นิพฺพุตฺตฺวา สฏฺุจิสฺตสฺหสฺสาธิกา สตฺต-
ปญฺญาสวสฺสโกฏฺฐิโย ตตฺถ อฏฺุจาสี ฯ อญฺญาทา ปน ทิฆายุก-
เทวโลเก นิพฺพุตฺตา โพธิสฺตฺตา น ยาวตฺยาถํ ติฏฺุจฺนฺติ ฯ
กสฺมา ฯ ตตฺถ ปารมิตํ ทฺุปฺปฺุรณฺียตฺตา ฯ เต อธิมฺุตฺตกาถกิริยํ (๑)
๑. ม. อธิมฺุตฺตกาถกิริยํ ฯ

*เล่มที่ ๕ มหาปทานสูตรวณณา หน้า ๓๗

กตุวา มนุสสปลเถเว นิพพตตุนติฯ ปารมิโย ปนสฺส (๑)ยถา
อิทานิ เอเคนตตภาเวน สพพณฺณุตฺตํ อุปฺปาเทตฺตํ (๒) สกฺโกณฺติฯ เอวํ
สพฺพโส ปฺริตตฺตา ตทา วิปสฺสี โปธิสฺสโต ตตฺถ ยาวตายุกํ
อฏฺฐาสิฯ

เทวตานํ ปน มนุสฺसानํ คณฺนาวเสน(๓) อิทานิ สตฺตฺหิ
ทิวเสหิ จฺจติ ภาวิสฺสตีติ ปณฺจ ปุพฺพนิมิตฺตานิ อุปฺปชฺชนฺติ มาลา
มิลายนฺติฯ วตฺถานิ กิลิสฺสนฺติฯ กจฺเจหิ เสทา มุจฺจนฺติฯ กายเย
ทพฺพณฺณิยํ โอกกมฺติฯ เทโว เทवासเน น สณฺจาทิฯ

ตตฺถ มาลาติ ปฏฺิสนฺธิคฺคหณฺทิวเส ปิลนฺธิตมาลา (๔) ตา
กิริ สฏฺุจิสฺสทสฺสทฺธิกสฺสทฺตปณฺณาสวสฺสโกฏฺิโย อมิลายิตฺวา ตทา
มิลายนฺติฯ วตฺถสฺสปี เอสเว นโยฯ เอตฺตํ ปน กาลํ เทวานํ
เนว สีตํ น อุณฺ्हํ โหติฯ ตสฺมี กाले สรริรา พินฺทุพินฺทุวเสน
เสทา มุจฺจนฺติฯ เอตฺตกณฺจ กาลํ เตสํ สรริเร ขณฺฑิจฺจ
ปาลิจฺจาทิวเสน วิวณฺณตา น ปณฺญาตฺติฯ เทวธิตา โสพฺส-
วสฺสทฺเทสิกา วิย ขายนฺติฯ (๕) เทวปฺตฺตา วิสฺติวสฺสทฺเทสิกา วิย ขายนฺติฯ
มรณฺกาลे ปน เตสํ กิลนฺตรูโป อตฺตภาโว โหติฯ เอตฺตกณฺจ
เตสํ กาลํ เทวโลเก อุกฺกณฺจิกา (๖) นาม นตฺถิฯ มรณฺกาลे ปน
นิสฺสสนฺติ(๗) วิชฺฆนฺติฯ สเก อาสเน นากิริมนฺติฯ

- # ๑. ม. ปารมีนํ ปุเรนฺโต ปนฯ ๒. ม. อุปเนตฺตํฯ ๓. ม. คณฺนาวเสนฯ
- ๔. ม. ปิพฺพนมาลาฯ ๕. ม. เอตฺถนฺตเร ขายนฺตีติ ทิสฺสตีฯ
- ๖. ม. อุกฺกณฺจิตาฯ ๗. กตฺถิจิ. นิสฺสมนฺติฯ

*เล่มที่ ๕ มหาจุลคุณณา หน้า ๓๘

อิมานี ปน ปณจ (๑) ปุพพนิมิตตานิ ยถา โลก
มหาปุณณานิ ราชราชมหามตฺตาทีนฺเชว อุกกาปตญฺมิจาล-
จนฺตคฺคาหาทีนฺนิมิตตานิ ปณฺณายนฺติ ๑ น สพฺเพสฺส ๑ เอวเมว (๒)
มเหสฺสกาณํ เทวตานิเชว ปณฺณายนฺติ ๑ น สพฺเพสฺส ๑ ยถา
จ มนุสฺเสสฺส ปุพพนิมิตตานิ นกฺขตฺตปาสกาทโยว ชานนฺติ ๑ น
สพฺเพ ๑ เอวํ ตานิปี น สพฺพเทวตา ชานนฺติ ๑ ปณฺทิตาเอว
ปน ชานนฺติ ๑ ตตฺถ เย มนุเทน กุสลกมฺเมเน นีพฺพตฺตา
เทวปฺตฺตา ๑ เต เตสฺส อูปฺปนฺเนสฺส อิทานิ โก ชานาติ กุหิ
นีพฺพตฺตีสฺสามาติภายนฺติ ๑ เย มหาปุณฺณานิ ๑ เต อเมหฺหิปี
ทินฺนทานํ ๑ รกฺขิตฺตีสฺส ๑ ภาวิตถาวํ อากมฺม อฺปรีเทวโลกฺเส
สมฺปตฺตี อนุภวิสฺสามาติ น ภายนฺติ ๑

วิปฺสฺสี โปธิสฺสโตปี ตานิ ปุพพนิมิตตานิ ทิสฺวา อิทานิ
อนนฺตเร อตฺตภาเว พุทฺโธ ภวิสฺสามิตี น ภายิ ๑(๓) อถสฺส เตสฺ
นิมิตฺเตสฺส ปาตุภเตสฺส ทสฺสทสฺสจกฺกวาพเทวตา สนนฺิปตฺติวา
มาริสฺ คฺมุเมหฺหิ ทสฺ ปารมิโย ปุเรนฺเตหิ น สกฺกสมฺปตฺตี น
มารสมฺปตฺตี น พุรฺหมสมฺปตฺตี น จกฺกวตฺตีสฺสมฺปตฺตี ปญฺเญนฺเตหิ
ปุริตา ๑ โลกนิตฺถรณฺตถาย ปน พุทฺธตฺตํ ปญฺจยมาเนหิ ปุริตา ๑
โส เต (๔) อิทานิ กาโล มาริสฺ พุทฺธตฺตาย ๑ สมโย มาริสฺ
พุทฺธตฺตายาติ ยาจนฺติ ๑

๑. ม. อัย ปาโจ นตฺถิ ๑ ๒. ม. เอวํ ๑ ๓. ม. ภายติ ๑ ๔. ม. ยู. โว ๑

*เล่มที่ ๕ มหาปทานสูตรตวณฺณา หน้า ๑๕

อถ มหาสตุโต ตาสํ เทวตานํ ปฏิณฺณํ อทตฺวา
กาลทีปเทศกฺุชเนตฺติอายุปริจฺเฑทวเสน ปญฺจมหาวิโลกนํ นาม
วิโลกสิ ๑ ตตฺถ กาลอ นฺุโข ๑ น กาลอติ ปจฺมํ กาลํ
วิโลกสิ ๑ ตตฺถ วสุสสตสทฺสโต อุทฺธํ วฑฺฒิตอายุกาลอ กาลอ
นาม น โหติ ๑ กสฺมา ๑ ตทา หิ สตฺตานํ ชาตฺชรามรณานิ
น ปญฺญาณนฺุติ ๑ พุทฺธานํ จ ฐมฺมเทสนา นาม ติลกฺุขณวินิมุตฺตา(๑)
นตฺติ ๑ เตสํ ทฺุขมฺนิจฺจมนตฺตาติ(๒) กเถนฺุตานํ ก็ นามตํ
กเถนฺุตฺติ เนว โสตต ๑ น สทฺทหิตฺุ มณฺุณนฺุติ ๑ ตโต อภิสมโย
น โหติ ๑ ตสฺมี อสติ อนฺิยฺยานิกํ สาสนํ โหติ ๑ ตสฺมา
โส อกาลอ ๑ วสุสสโต ปญฺจาย โอนอายุกาลอปี(๓) กาลอ น
โหติ ๑ กสฺมา ๑ ตทา หิ สตฺตา อฺุสฺสนนฺุทิลเสา โหนฺุติ ๑
อฺุสฺสนนฺุทิลเสานนฺุจ ทินฺุโน โอวาโท โอวาทญฺุจฺจเน น ตฺิฏฺุจติ ๑
อฺุทเก ทญฺุทราชี วิย จิปป์ วิจจฺจติ ๑ ตสฺมา โสปี
อกาลอ ๑ (๔) วสุสสตสทฺสโต ปญฺจาย เหญจฺา ๑ วสุสสโต ปญฺจาย
อฺุทฺธํ อายุกาลอ กาลอ นาม ๑ ตทา จ อสีตฺิวสุสสทฺสสาญฺุกา
มนฺุสฺสา ๑ อถ มหาสตุโต นิพฺพตฺติตพฺุทกาโลติ กาลํ ปสฺสิ ๑
ตโต ทีปํ วิโลกนฺุโต สปริวารเ จตฺตาโร ทีเป
โอโลเกตฺวา ติสฺุ ทีเปสฺุ พุทฺธา น นิพฺพตฺตนฺุติ ๑ ชมฺุพฺุทีเปเยว(๕)
๑. ม. ติลกฺุขณมุตฺตา ๑ ๒. ม. เต เตสํ อนฺิจจํ ทฺุขมฺนตฺตาติ ๑
๓. ม. อุณอายุกาลอปี ๑ ๔. ม. อกาลอ ๑ ๕. ม. ชมฺุพฺุทีเปเยว ๑ เอมฺุปริปี ๑

*เล่มที่ ๕ มหาจุลวรรณนา หน้า ๔๐

นิพพุตตุนตฺติ ทิปฺ ปสฺสตี ฯ

ตโต ชมฺพุทฺธิโป นาม มหา. ทสโยชนสทสฺสปริมาโณ ฯ
กตรสฺมี นฺโฆ ปเทเส พุทฺธา นิพพุตตฺติ เทสฺ โอลิเกนฺโต
มชฺฉิมเทสฺ ปสฺสตี ฯ มชฺฉิมเทโส นาม ปฺรตฺติมาย ทิสาย
กชฺฉกฺลํ นาม นิลโมติ (๑) อาทินา นเยน วินเย วุตฺโตว ฯ โส
อายามโต ตีณิ โยชนสตานี ฯ วิตุถารโต อทฺตมเตยฺยานิ ปริกฺเขปโต
นว โยชนสตานีติ ฯ เอตสฺมี หิ ปเทเส พุทฺธา ปจฺเจกพุทฺธา
อคุสสาวกา อสีติมहाสาวกา จกุกวตฺติราชาโน อญฺเญ จ
มหเสทฺทกา ขตฺติยพฺราหฺมณคหปติมहाสาลา อุปฺปชฺชนฺติ ฯ อิํ
เจตถ พนฺธุมฺตี (๒) นาม นกริ ฯ ตตฺถ มยา นิพพุตฺติคพฺพนฺติ
นิญฺจวมคมาสิ ฯ

ตโต กุลํ อนฺวิโกลเกนฺโต (๑) พุทฺธา นาม โลกสมฺมเต
กุเล นิพพุตตุนฺติ ฯ อิทานิ จ ขตฺติยกุลํ โลกสมฺมตํ ฯ ตตฺถ
นิพพุตฺติสฺสามิ ฯ พนฺธุมา นาม เม ราชา ปิตา ภวิสฺสตี
กุลํ ปสฺสตี ฯ

ตโต มาตฺริ วิโกลเกนฺโต พุทฺธมาตา นาม โลลา
สุรารุตฺตา นโหติ ฯ กปฺปสฺตสทสฺสปฺริตปารมี ชาติโต ปญฺจาย
อชฺฉนฺทปญฺจสีลา โหติ ฯ อยญฺจ พนฺธุมฺตี นาม เทวี อิํทิสาย ฯ
อัยฺ เม มาตา ภวิสฺสตี ฯ กิตฺตกํ ปนฺสฺสา आयुติ อวชฺชนฺโต

๑. วิ. มหา. ๕/๒๓/๓๕ ฯ ๒. ม. พนฺธุมฺตี ฯ ๓. ม. ย. วิโกลเกนฺโต ฯ

*เล่มที่ ๕ มหาปทานสูตรตวณณา หน้า ๔๑

ทสนุนัน มาसानัน อูปริ สตุต ทิวสานัน (๑) ปสฺสตี ฯ

อิตติ อิทํ ปญฺจมหาวិโลกนํ วิโลเกตุวา กาโล เม มาริสสา
พุทฺธภาวยาติ เทวตานัน สงฺคหํ กโรนฺโต ปฏฺยณฺณํ ทตุวา
กจฺจถ ตุมฺเหติ ตา เทวตา อูโยเชตุวา ตฺสิตเทวตาหิ
ปริวฺโต ตฺสิตปุเร นนฺทวนัน (๒)ปาวิสตี ฯ สพฺพเทวโลเกสุปี นนฺทวนัน
อตุติเยว ฯ ตตฺร นัน เทวตา อิตฺโต จูโต สุกตฺตี กจฺจนาติ
ปฺพเพกตกฺกุสลกมฺโมกาถํ สารยมานา วิจฺรนฺติ ฯ โส เอวํ เทวตาหิ
กฺกุสลํ สารยมานาหิ ปริวฺโต ตตฺถ วิจฺรนฺโตเยว จวิ.

เอวํ จูโต จ จวามีติ ชานาติ ฯ จุตฺติจตุตฺตํ น ชานาติ ฯ
ปฏฺยสนฺธิ กเหตฺวาปี ชานาติ ฯ ปฏฺยสนฺธิจิตฺตเมว น ชานาติ ฯ
อิมสฺมิมิ เยว(๓) จาเน ปฏฺยสนฺธิ กหิตาติ เอวํ ปน ชานาติ ฯ
เกจิ ปน เถรา อวชฺชนปริยาโย (๔) ลทฺธว วฏฺฏติ ฯ ทุตฺติยตฺติย-
จิตฺตวาเรเอว ชานิสฺสตีติ วทนฺติ ฯ ติปิฏกมมหาสิวตฺเถโร ปนาห
มหาสตุตฺตานัน ปฏฺยสนฺธิ น อณฺเณสํ ปฏฺยสนฺธิสทิสสา ฯ โกฏฺยปฺปตฺตํ
ปน(๕) เตสํ สติสมฺบฺชณฺณํ ฯ ยสฺมา ปน เตเนว จิตฺเตน ตํ
จิตฺตํ กาคฺคํ (๖) น สกฺกา ฯ ตสฺมา จุตฺติจตุตฺตํ น ชานาติ ฯ
จุตฺติกฺขณฺเณว (๗) ปน จวามีติ(๘) ชานาติ ฯ ปฏฺยสนฺธิจิตฺตํ น

๑. ม. ทิวสานันตี ฯ ๒. ม.นนฺทวนัน ฯ เอวมุปริปี ฯ ๓. ม. เม ฯ ๔. ม. เอตุถนฺตเร
นามาติ ทิสฺสตี ฯ ๕. สී. ยู. ปนสทฺโท นตฺถิ ฯ ๖. ม. ฅาคฺคํ ฯ ๗. ม. จุตฺติกฺขณฺเณปี ฯ
๘. สී. ยู. เอตุถนฺตเร นสทฺโท ทิสฺสตี ฯ

*เล่มที่ ๕ มหาวคฺควณณนา หน้า ๔๒

ชานาติ ฯ อสุกสฺมี เม จาเน ปฏิสนฺธิ คหิตาติ ชานาตีติ ฯ (๑)
 ตสฺมี กาลเ ทสสทสฺสี โลกชาตุ สฺกมฺปตีติ ฯ เอวํ สโต
 สมฺปชาโน มาตุ กุจฺฉี โอกกมฺนุโต ปน เอกฺนวิสตฺยา
 ปฏิสนฺธิจิตฺเตสุ เมตฺตาปฺพุพฺภาคโสมนสฺสทคตฺตวณสมฺปยุตฺต-
 อสงฺขริกกุสลจิตฺตตฺทิสมหาวิปากจิตฺเตน ปฏิสนฺธิ คณฺหิ ฯ
 มหาสิวตฺเถโร ปน อุเปกฺขาสทคเตนาติ อาท ฯ ยถา
 จ อมฺหากํ ภควา ฯ เอวํ โสปี อาสาพฺหิปฺณณมฺมีย์ (๒) อุตฺตรา-
 สาพฺहनกฺขตฺเตเนว ปฏิสนฺธิ อคฺคเหสิ ฯ

ตทา กิร ปฺเร ปฺณณมฺมาย สตฺตมทิวสโต ปฏฺจาย
 วิคตฺสุราปานํ มาลาคนฺธาทีวฺกฺสนสมฺปนฺนํ(๓) นกฺขตฺตกีฬํ
 อนฺุควมานา โพรสิตฺตมาตา สตฺตเม ทิวเส ปาโต วุฏฺจาย
 คนฺุชฺทเคน นฺุหายิตฺวา สพฺพาลงฺการวิภูสิตา วรโกชนํ
 ภูณฺุชิตฺวา อุโปสถงฺคานี อธิฏฺจาย สิริคพฺภํ ปวิสิตฺวา
 สิริสยเน นิปนฺนา นิตฺุทำ โอกกมฺมานา อิมฺ(๔) สฺปิณฺ อทฺทส
 จตฺตาโร กิร นํ มหาราชาโน สยเนเนว สทฺธิ อุกฺขิปิตฺวา
 อนฺุตตฺตททำ เนตฺวา นฺุหาเปตฺวา ทิพฺพวตฺเถหิ (๕) นีวาเสตฺวา
 ทิพฺพคนฺุเรหิ วิลิมฺเปตฺวา ทิพฺพปฺปฺผานี ปิลนฺุชิตฺวา ตโต อวิทฺุเร
 รชตปฺพุพฺโต ตสฺส อนฺุโต กนฺุภิมานํ อตฺถิ ฯ ตสฺมี ปาจฺฉินโต

๑. ม. ชานาติ ฯ ๒. ม. อาสาพฺหิปฺณณมฺมาย ฯ ย. อาสาพฺหิปฺณณมฺมาย ฯ
 ๓. ม. มาลาคนฺธาทีวฺกฺตฺตสมฺปนฺนํ ฯ ๔. ม. อิทํ ฯ ๕. สී. ม. ย. ทิพฺพวตฺถิ ฯ

*เล่มที่ ๕ มหาปทานสูตรตวณณา หน้า ๔๓

สีลั กตุวา นิพชชาเปสส ฯ อถ โภชิตตุโต เสตวรวารโณ
หตุวา ตโต อวิทุเร เอโก สุวณณปพฺพโต ฯ ตตถ จริตฺวา
ตโต โอรุยฺห ตํ (๑) รัชตปพฺพตํ อภิรุหิตฺวา(๒) กนกวิมานํ ปวิสิตฺวา
มาตริ ปทกฺขิณํ กตุวา ทกฺขิณปสฺสํ ผาเลตฺวา กุจฺฉิ
ปวิฏฺฐสทฺทิสํ อโหสิ ฯ

อถ ปพฺพทฺธา เทวิ ตํ สุปฺปินํ รัชโณ อาโรเจสิ ฯ
ราชา วิภาตาย รัชตฺติยา จตฺตสภูจิมตฺเต พฺราหฺมณปาโมกฺเข
ปโกโกสาเปตฺวา รัชตฺตูปตฺตตาย (๓)ลาชาทีหิ กตมฺงฺกลสทฺการาย
ภูมฺิยา มหารหานิ อาสนานิ ปณฺณเปตฺวา ตตถ นิสินฺนํ
พฺราหฺมณานํ สปฺปิมาตรุสทฺกรากิสงฺขตฺสฺส วรปายาสตฺส สุวณฺณ-
รัชตปาตีโย ปุเรตฺวา สุวณฺณรัชตปาตีเหว ปฏิกฺขชิตฺวา อทาสิ ฯ
อณฺเณหิ จ อหตฺวตฺถกปฺปิล- กาวิทานาทีหิ เตสํ(๔) สนฺตปฺเปสิ ฯ
อถ เนลฺลํ สพฺพทกามสนฺตปฺปิตานํ ตํ สุปฺปินํ อาโรเจตฺวา กิ
ภวิสฺสตีติ ปุจฺฉิ ฯ พฺราหฺมณา อาหํสุ มา จินฺตฺติ มหาราช ฯ
เทวียา เต กุจฺฉิมฺหิ ทพฺโถ ปตฺติฏฺฐิตฺโต ฯ โส จ โข ปุริสทพฺโถ ฯ
น อิตฺถิทพฺโถ ฯ ปุตฺโต เต ภวิสฺสตี ฯ โส สเจ อการิ
อชฺฉาวาสิสฺสตี ฯ ราชา ภวิสฺสตี จกฺกวตฺตี ฯ ฐมฺมิโก (๕)
ฐมฺมราชา สเจ อการา นิกฺขมฺม ปพฺพชิสฺสตี ฯ พุทฺโธ ภวิสฺสตี โลเก
๑. ม. อัย ปาโจ นตฺถิ ฯ ๒. ม. อภิรุหิตฺวา ฯ ๓. ย. รัชตฺตูปตฺตตาย ฯ ๔. ม. เนลฺลํ ฯ
๕. ส. เม. ย. อิม ปาจา นตฺถิ ฯ

*เล่มที่ ๕ มหาจุฬารัตนนา หน้า ๔๔

วิภูจตุรโศติ อัย ดาว มาตุจตุร โอฤกมัตติ เตุต อตุถวณ-
นาฤกโม ฯ (๑)

อัยเมตุต ฌมุตตาทิ อัย เตุต มาตุจตุร โอฤกมเน(๒)
ฌมุตตา ฯ อัย สภาโว อัย นิยโมติ(๓) วุตติ โหติ ฯ

นิยาโม จ นามส กมุนิยาโม อุตุนิยาโม ฬินนิยาโม
จิตตุนิยาโม ฌมุนิยาโมติ ปรณจวิโร ฯ ตตุถ กุสสตุต อัญจวิปาก-
ทานัน ฯ อกุสสตุต อนัญจวิปากทานนุติ อัย กมุนิยาโม ฯ ตตุต
ทีปนตุต น อนตุตติเกตุติ (๔) กาทาย วตุตุนิ (๕) วตุตพุพานิ ฯ อปีจ
เอกา กิร อิตตุติ สามิเกน สทุธิ ภาณจตุวา อุพุพนุติตุวา
มริตุกามา รชชุปาเส (๖) กิวั ปเวเสสิ ฯ อญจตุโร ปรุโรโส วาสี
นิเสเทนุโต(๗) ตั (๘) อิตตุติกมุมมิ ทิสวา รชชุนิ นินุติตุกาโม มา ภายิมา
ภายิตติ ตั สมสสุสาเสนุโต อุปชาวิ. รชชุนิ อาสีวิโร(๙) หตุวา
อญจาสติ ฯ โส กิโต หตุวา (๑๐) ปรลาปิ ฯ อิตตรา ตตุเถว มริ ฯ
เอวมาทินิ เตุต วตุตุนิ ทสเสตพุพานิ ฯ

เตสุ เตสุ ชนปเทสุ ตสุมิ ตสุมิ กาลเ อเอกปรุพาเรเนว
รุกขานัน ปรุปรุผลคคหณาทินิ ฯ วาตตุต วายัน อวายนัน ฯ อาตปรุตุต

- # ๑. ม. วณุนนาฤกโม ฯ ๒. มาตุจตุรโอฤกมเน ฯ ๓. ม. นิยาโมติ ฯ ๔. พ. ฐ.
๒๕/๑๕/๓๑-๓๒ ฯ ๕. ส. เตุตญตุเร จสทุโท ทิสตุติ ฯ ๖. ส. ย. รชชุปาเสหิ ฯ
๗. ส. ม. ย. นิสเสนุโต ฯ ๘. ม. เตุตญตุเร อิตตุติกมุมนุติ ทิสตุติ ฯ ๙. ม. อาสีวิโร ฯ
๑๐. ม. ย. อัย ปาโจ นตุติ ฯ

*เล่มที่ ๕ มหาปทานสูตรตวณณา หน้า ๔๕

ติกุขตา มนุทธาฯ เทวสุส วสุสนํ อวสุสนํฯ ปทุมานํ ทิวา

วิกสนํ รตฺตี สมฺมิลนฺนติ (๑)เอวมมาทิ อุตฺตนิยาโมฯ

ยํ ปเนตํ สาลิพีชโต สาลิผลเมวฯ มจฺจโรโต มจฺจรรสฺสเยวฯ

ติตฺตโต ติตฺตฺรสฺสเยว ผลํ โหติฯ อยํ พีชนิยาโมฯ

ปุริมา ปุริมา จิตฺตเจตฺติกา ฆมฺมา ปจฺจิมานํ ปจฺจิมานํ

จิตฺตเจตฺติกาณํ ฆมฺมานํ อุปฺนิสฺสยปจฺจเยน ปวฺจโยติ เอวํ ยเทตํ

จกฺขุวิญญาณาทีนํ อนนฺตฺรา สมฺปฏฺิจฺจนฺนาทีนํ (๒) นิพฺพตฺตณํฯ อยํ

จิตฺตนิยาโมฯ

ยา ปเนสา โพรฺชิตฺตฺตานํ มาตฺตฺกฺจฺฉิ โอกฺกมฺนาทีสุ ทส-

สทฺสฺสีโลกธาตฺตฺกมฺปนาทีนํ ปวตฺติฯ อยํ ฆมฺมนิยาโม นามฯ เตสุ

อิช ฆมฺมนิยาโม อธิปฺเปโตฯ ตสฺมา ตเมวตฺถํ ทสฺเสนฺโต

ฆมฺมตา เอสา ภิกฺขเวติ อาทิมหาฯ

ตตฺถ กฺจฺฉิ โอกฺกมฺตีติ เอตฺถ กฺจฺฉิ โอกฺกนฺโต โหตีติ

อยมตฺถโถฯ(๓) โอกฺกนฺเต หิ ตสฺมี เอวํ โหติฯ น โอกฺกมฺมานเฯ

อปฺปมาโณติ วุฑฺฒิปฺปมาโณฯ วิปฺโลติ อตฺถโถฯ อุพาโรติ(๔) ตสฺเสว

เววจฺนํฯ อุพารานิ อุพารานิ ขาพฺนียานิ ขาพฺนฺตีติอาทีสุ (๕)

หิ มจฺจโร อุพารนฺติ วุฑฺฒํฯ อุพาราย ขลฺล ภาวํ วุจฺจายโน

สมณํ โคตมํ ปัสสาย ปัสสตีติ (๖) อาทีสุ เสฏฺฐิ อุพารนฺติ

๑. สี่. ม. มิถายนฺนติฯ ๒. ม. ยฺ. สมฺปฏฺิจฺจนฺนาทีนํฯ ๓. ม. อยเมวตฺถโถฯ

๔. สี่. โอพาโรติฯ เอวมฺปริปีฯ ๕. ม. มฺ. ๑๒/๔๐๓/๔๓๕ฯ ๖. ม. มฺ. ๑๒/๓๒๕/๓๓๖

ฯ

*เล่มที่ ๕ มหาจุลคุณนนา หน้า ๔๖

วุดดี ๑ อธิ ปน วิปลั อธิปเปตี ๑ เทวานัน เทวานุภาวนติ
เอตถ เทวานัน อยมานุภาโว นินตถวตถุสส ปภา ทวาทส-
โยชนานิ ผรติ ๑ ตถา สรริรสสุ ๑ ตถา อลงการสุส ๑ ตถา
วิมานสุส ๑ ตั อติกกมิตวาติ อตุโถ ๑

โลกนุตริกาติ ตินณัน ตินณัน จกุกวาพานัน อนุตตรา
เอเกกา(๑) โลกนุตริกา (๑) โหติ (๒) ตินณัน ตินณัน สกฏจกุกานัน วา
ปตตานัน วา(๒) อณณมณณัน อาหจจ จปีตานัน มชฌเอ โอกาโส
วีย ๑ โส ปน โลกนุตริกนิริโย (๓) วิตุถารโต อฏจ โยชนสหัสสานิ
โหติ ๑(๓) อฆาติ นิจจวิวญา ๑ อัสวตาทิ เหฏฐาปี อปปติฏฐา ๑
อนุทธการาติ ตมภูตา ๑ อนุทธการติมิสาติ จกุกุวิญญาณูปตติ-
นิวารณโต อนุทธการวณตมิเสน สมนุนากตา ๑ ตตถ กิร
จกุกุวิญญาณัน น ชายติ ๑ เอว มหิทุทธิกาติ จนุทิมสุริยา กิร
เอกปุปหารเนว ตีสู ทิเปสุ ปญญาณนติ ๑ เอวมหิทุทธิกา ๑
เอเกกาย ทิสาย นว นว โยชนสตสหัสสานิ อนุทธการ วิธมิตวา
อาโลกิ ทสฺเสนุติ ๑ เอวมหานุภาวา ๑ อาภาย นานุโกนุตีติ อตุตโน
ปภาย นปโปหนุติ ๑ เต กิร จกุกวาพปพุตตสุส เวมชฌน
วิจรนุติ ๑ จกุกวาพปพุตตถจ อติกกมม โลกนุตริกนิริโย ๑(๔) ตสฺมา
เต ตตถ อาภาย นปโปหนุติ ๑

- # ๑. ม. เอเกโก โลกนุตริโก ๑ ๒. ม. ตินณัน สกฏจกุกานัน วา ตินณัน ปตตานัน วา ๑
- ๓. ส. ม. ย. ปริมาณโต อฏจโยชนสหัสโส โหติ ๑ ๔. ม. โลกนุตริกนิริยา ๑

*เล่มที่ ๕ มหาปทานสูตรตวณฺณา หน้า ๔๗

เยปี ตตฺถ สตฺตาติ เยปี ตสฺมี โลกนฺตริกมหานิรเย สตฺตา
อุปฺปนฺนาฯ กิ ปน กมฺมํ กตฺวา ตตฺถ อุปฺปชฺชนฺตฺติฯ
ภาริยํ ทารุณํ มาตาปิตฺตุนํ ชมฺมิกสมณพฺรหฺมณฺณญจ อุปริ
อปราริ อณฺณญจ ทิวเส ทิวเส ปาณฺวธาทิสาสฺสีกกมฺมํ กตฺวา
ตตฺถ อุปฺปชฺชนฺตฺติ ตามฺพปณฺณิทีเป อภยโจรนาทโจรนาทโย วียฯ
เตลํ อตฺตภาโว ติกาวุติโก โหติฯ วคฺคฺลีนํ วีย ทีฆนฺชา
โหนตฺติฯ เต(๑) รุกฺเข วคฺคฺลียโย วีย นฺเขหิ จกฺกฺวาพปพฺพเต(๒)
ลคฺคฺนฺตฺติฯ ยทา เต ลํสฺปนฺตา อณฺณมณฺณสฺส หตฺถปาลํ คตา
โหนตฺติฯ อถ ภกฺโข โน ลทฺโรติ มณฺณมานา ตตฺถ ชาวนฺตา (๓)
วิปริวตฺติตฺวา โลกสนฺชารโกทเก ปตฺนฺตฺติฯ วาเต ปหรนฺเตปี มชฺก-
ผลานํ วีย นิชฺชิตฺวา อุทเก ปตฺนฺตฺติฯ ปตฺติมตฺตาว อจฺจนฺตฺขเว
อุทเก ปิฏฺฐปิณฺฑํ (๔) วีย วิลียนฺตฺติฯ

อณฺณเยปี กิร โภ สนฺตฺติ สตฺตาติ โภ ยถา มยํ
มหาทุกฺขํ อณฺณวามฯ เหว อณฺณเยปี กิร สตฺตา อิทํ (๕) ทุกฺขํ
อณฺณวณฺตฺถาย อธิฐฺปนฺนาติ ตํ ทิวลํ ปสฺสนฺตฺติฯ อยํ ปน
โอภาโส เอกยาคฺุปานมตฺตํปี น ตฺติฏฺฐติฯ อจฺจฺรลํชามฺมตฺตเมว
วิชฺโชภาสํ (๖) วีย นิจฺจริตฺวา กิ อิทนฺตฺติ ภณฺณตฺนํเขว อณฺตร-
ชยติฯ ลํกมฺปตฺติ สมนฺตโต กมฺปติฯ อิตฺรทฺวยํ ปุริมปทฺสเสว
๑. ม. ยู. อยํ ปาโฐ นตฺถิฯ ๒. สී. ยู. จกฺกฺวาพปาเทฯ ๓. ม. วาวฺฐาฯ
ยู. วยวฺฐาฯ ๔. ม. ปิฏฺฐปิณฺฑํฯ ๕. ม. อิมํฯ ๖. ม. วิชฺโชภาโสฯ

*เล่มที่ ๕ มหาภูควณณนา หน้า ๔๘

เววจนั ๑ ปุณ อปฺปมาโณ จาติอาทิ นิคมนตฺถิ วุตฺตึ ๑

จตุตฺวาโร (๑) นั เทวปฺตฺตา จตุทฺทิสั รุกฺขาย อุปกจฺจนฺตึติ
เอตฺถ จตุตฺวาโรติ จตฺนุณั มหาราชาณั วเสน วุตฺตึ ๑ ทสฺสทสฺส-
จกฺกวาเพสุ ปน จตุตฺวาโร จตุตฺวาโร กตฺวา จตุตฺวาฬิสฺสทสฺसानิ(๒)
โหนฺติ ๑ ตตฺถ อิมสฺมี จกฺกวาเพ มหาราชาโน ขคฺคหตฺถา
โพธิสฺตตฺสฺส อารกฺขนตฺถาย อุปกนฺตฺวา สิริคพฺภั ปวีติตฺวา(๓)
อิตฺเร คพฺภทฺวารโต ปญฺจาย อวรุทฺธเก ปัสฺสปีสาจกาทียกฺขคณ
ปฏิกฺกมาเปตฺวา ยาว จกฺกวาพา อารกฺขั คณฺหีสฺสุ ๑

กิมตฺถาย ปนายั รุกฺขา ๑ นนุ ปฏฺฐิสฺนุชฺกฺขณฺณ กถลกาลโต
ปญฺจาย สเจปี โภภูสิตฺสทสฺสมารา โภภูสิตฺสทสฺสปี สินฺนุ(๔)
อูกฺขิปิตฺวา โพธิสฺตตฺสฺส วา โพธิสฺตตฺมาตฺ (๕) วา อนฺตรายกฺรณฺตฺถิ
อากจฺเจยฺย ๑ สพฺเพ อนฺตรายา อนฺตรธาเยยฺย ๑ วุตฺตมฺปิ เจตฺ
ภควตฺตา รุหิรฺูปฺปาทวตฺถุสฺมี อญฺจานเมตฺ ภิกฺขเว อนวกาโส ๑
ยั ปฺรูกฺกเมน (๖) ตถาคตฺถิ ชีวิตฺตา โวโรเปยฺย ๑ น ปฺรูกฺกเมน
ภิกฺขเว ตถาคตฺตา ปฺรินิพฺพายนฺติ ๑ คจฺจถ ตฺเมห ภิกฺขเว
ยถาวิหารั อรฺกฺขิยา ภิกฺขเว ตถาคตฺตาติ (๗) เอวเมว ๑(๘) ปฺรูกฺกเมน

- # ๑. ม. ยู. เอตฺถนฺตฺเร นนฺติ ทิสฺสติ ๑ ๒. ม. จตฺตลิสฺสทสฺसानิ ๑ เอวมฺปฺริปี ๑
- ๓. ม. ปวีจฺจา ๑ ๔. ม. โภภูสิตฺสทสฺสสินฺนุ ๑ ๕. ม. โพธิสฺตตฺมาตฺยา ๑
- ๖. ม. ยู. อนฺูปกฺกเมน ๑ เอวมฺปฺริปี ๑ ๗. วิ. จุล. ๗/๓๗๖/๑๘๗ ๑ ๘. สී. เอวเมเตน ๑
- ม. ยู. เอวเมว เตน ๑

*เล่มที่ ๕ มหาปทานสูตรตถาณณา หน้า ๔๕

น เตลั ชีวิตนุตราโย อตถิ ฯ สนุติ โข ปน อมนุสสา วิรูปา
ทุกุทลิกา เกรวรูปา มิคปกุจิโน ฯ เยลั รูปี วา ทิสฺวา สทฺทํ
วา สุตฺวา โภชิตตฺตมาตฺ ภูยํ วา สนฺตาโส วา อุปฺปชฺเชยฺย ฯ
เตลั นิวารณตฺถาย อารกฺขํ(๑) อกฺกเฮสส ฯ อปีจ โภชิตตฺตสฺส
ปฺลฺลณเตเชน สลฺลชาตการวอ อตฺตโน คารวโจทิตาปี เต
เอวมกัสมุ ฯ

ก็ ปเนเต อนฺโตคพฺภํ ปวิสิตฺวา จิตา จตฺตาโร
มหาราชาโน โภชิตตฺตสฺส มาตฺยา อตฺตानํ ทสฺเสนฺติ ฯ น
ทสฺเสนฺตึติ ฯ นฺหานมณฺฑนโกชนาทิสริริกิจฺจกาเล น ทสฺเสนฺติ ฯ
สิริคพฺภํ ปวิสิตฺวา วรสยเน นิปนฺนกาเล ปน ทสฺเสนฺติ ฯ
ตตฺถ กิณฺจาปี อมนุสฺสทสฺสนํ นาม มนฺนุสฺसानํ สบฺปปฏิภยํ
โหติ ฯ โภชิตตฺตสฺส มาตา ปน อตฺตโน เจว ปฺตตฺตสฺส จ
ปฺลฺลณานฺภาเวเน เต ทิสฺวา น ภายติ ฯ ปกฺติอนฺเตปฺรปาลเกสมุ
วีสฺสา เตสมุ จิตฺตํ อุปฺปชฺชติ ฯ

ปกฺติยา สึลวตึติ สภาเวเนว สึลสมฺปนฺนา ฯ อนฺุปฺปนฺเน
กิริ พุทฺเธ มนฺนุสฺสา ตาปสปริพฺพาชกานํ สนฺติเก วนฺทิตฺวา
อูกฺกุกฺกํ นิสึทิตฺวา สึลํ กณฺหนฺติ ฯ อมฺหากํ โภชิตตฺตสฺส
มาตาปี(๒) กาลเทวิลสฺส อีสึโน สนฺติเก(๓) กณฺหาติ ฯ โภชิตตฺเต
ปน กุจฺจิกเต อลฺลณสฺส ปาทมฺเเต นิสึทิตฺตํ นาม น สกฺกา ฯ

๑. ม. รกฺขํ ฯ ๒. ม. โภชิตตฺตมาตาปี ฯ ๓. ม. เอตฺถนฺตเร สึลนฺติ ทิสฺสติ ฯ

*เล่มที่ ๕ มหาวกคฤณณา หน้า ๕๐

สมานาสเน นิสิติตฺวา คหิตสีลํปี อวมณฺญกรณมคฺคํ (๑) โหติ ฯ
ตสฺมา สยเมว สีลํ อคฺคเหสีติ วุคฺคํ ฯ

ปฺริเสตุติ โภชิตตฺตปีตรํ (๒) อาที กตฺวา เกตุจํ มนุสฺเสตุ
ปฺริสาศิปปายจิตฺตํ น อุปฺปชฺชติ ฯ โภชิตตฺตมาตุ ฐูปํ ปน
กฺุสลาปี สิปฺปิกา ปโตถกมฺมาทีสุปี กาคุํ น สกโกนฺติ ฯ
ตํ ทิสฺวา ปฺริสสฺส ราโค น อุปฺปชฺชตีติ น สกกา วตฺตํ ฯ
สเจ ปน ตํ รตฺตจิตฺโต อุปสงฺกมิตฺตกาโม โหติ ฯ ปาทา น
วหนฺติ ทิปฺพสงฺขลิกา วิย พชฺชนฺติ ฯ ตสฺมา อนตฺติกมฺนียาคี-
อาที วุคฺคํ ฯ

ปลฺยจฺฉนฺํ กามคฺคณานฺนฺติ ปุพฺเพ กามคฺคณฺสปสฺสยิตฺตฺนฺติ
อิมินา ปฺริสาศิปปายวเสน วตฺต
ปฏฺฐิตาโก ทสฺสตีโต ฯ ตทา กิร เทวียา เอวรฺูโป ปุคฺคโต
กฺุจฺฉิมฺหิ (๔) อุปฺปนฺโนติ (๕) สฺตฺวา สมนฺตโต ราชาโน มหคฺคณากรณ-
ตฺต
ปฺริสตฺตฺตฺตฺต จ โภชิตตฺตมาตุ จ กตฺกมฺมสฺส อฺุสฺสนฺนตฺตทา
ลาภสฺสการสฺส ปมาณปฺริจฺเจโท นาม(๕) นตฺติ ฯ

อกิตฺนตฺตกาชาติ ยถา อญฺญา อิตฺถิโย คพฺพภาเรน กิตฺมฺนฺติ ฯ
หตฺถปาทา อฺุทฺธฺมาตกาทีนึ ปาปฺณนฺติ ฯ น เอวํ ตสฺสา โกจึ

๑. ม. อวชฺชนกรณมคฺคํ ฯ ยู. อวณฺญากรณมคฺคํ ฯ ๒. ม. โภชิตตฺตสฺส ปีตรํ ฯ

๓. ม. กโต ฯ ๔. สී. ม. กฺุจฺฉี อุปฺปนฺโนติ ฯ ๕. ม. อยํ ปาโจ นตฺติ ฯ

*เล่มที่ ๕ มหาปทานสูตรตวณณา หน้า ๕๑

กิลมโถ อโหสิ ฯ

ติโรกัจฉิกคตุนติ อนุโตกัจฉิกคตฺ ฯ ปสฺสตีติ กลลาทิกกาคํ
 อติกกมิตฺวา สลฺลชาตองฺคปจฺจงฺคหีนินฺนุทฺริยภาวํ อุปลคตฺเยว
 ปสฺสตี ฯ กิมตฺถํ ปสฺสตี ฯ สุขฺวาสตฺถํ ฯ ยถเว หิ มาตา
 ปุตฺเตน สทฺธิ นิสินฺนา วา นิปนฺนา วา หตฺถํ วาสฺส
 ปาทำ วา โอลมฺพนตํ อุทฺธิปิตฺวา สลฺลเจปสฺสามีติ สุขฺวาสตฺถํ
 ปุตฺตํ โอลเกติ ฯ เอวํ โภชิสฺสตฺตมาตาปี ยนฺตํ มาตุ อุฏฺฐานกมฺม-
 ปริวตฺตณฺนิสฺสชฺชาทีสุ อุณฺหสีตฺตโลณกตฺตตฺตกกฎฺกาหารชฺโฆหรณ-
 กาเลสฺ (๑) จ กพฺภสฺส ทฺกขํ อุปฺปชฺชตี ฯ อตฺถิ นฺ โข เม
 ตํ ปุตฺตสฺสาตี สุขฺวาสตฺถํ โภชิสฺสตฺตํ (๒) โอลกยมานา ปลฺลลงฺกํ
 อากฺขชฺชิตฺวา นิสินฺนํ โภชิสฺสตฺตํ ปสฺสตี ฯ ยถา หิ อณฺเณ
 อนุโตกัจฉิกคตา ปกฺกาสยฺ อวตฺถริตฺวา อามาสยฺ อุทฺธิปิตฺวา
 อุทฺธปฏฺถํ ปิฏฺฐิจิตฺโต กตฺวา ปิฏฺฐิจิกณฺณกํ นิสฺสาชฺช อุทฺธิกฺกํ ทฺวีสุ
 มุฏฺฐีสุ หนฺกํ จเปตฺวา เทเว วสฺสหนฺเต รุกฺขสุสิเร มกฺกฏฺา
 วย นิสีหนฺตี ฯ น เอวํ โภชิสฺสตฺโต ฯ โภชิสฺสตฺโต ปน ปิฏฺฐิจิกณฺณกํ
 ปิฏฺฐิจิตฺโต กตฺวา ชมฺมาสเน ชมฺมกถิโก วย ปลฺลลงฺกํ อากฺขชฺชิตฺวา
 ปฺรตฺถาภิมฺโข (๓) นิสีหตี ฯ ปุพฺเพ กตฺกมฺมํ ปนสฺส (๔) วตฺถุํ โสเชตี ฯ
 สฺทฺเช วตฺถุมฺหิ สุขุมจฺจวิทฺถกฺขณฺนํ นิพฺพตฺตตี ฯ อถ นํ กุจฺฉิตฺโต
 # ๑. ม. ... โลณกตฺตตฺตกกฎฺกาหารชฺโฆหรณกาเลสฺ ฯ ๒. ม. อยฺ ปาโง นตฺถิ ฯ
 ๓. สී. ย. ปฺรตฺถิมาภิมฺโข ฯ ๔. ม. ปนสฺสา ฯ

*เล่มที่ ๕ มหาจุลคุณณา หน้า ๕๒

ปฏิจฺฉนาเทตฺถ น สกฺโกติ ฯ โอลเณนฺตยา พหิ จิตฺ วิย
ปลฺลยชาติ ฯ ตมตฺถํ อูปมาย วิภาเวนฺโต ภควา เสยฺยถาปีติ-
อาทิมาย ฯ โพธิสฺสโต ปน อนฺโต กุจฺฉิกโต มาตฺรํ น
ปลฺลสฺสตี ฯ น หิ อนฺโตกุจฺฉิยฺ จกฺขุวิญฺญาณํ อูปฺปชฺชตี ฯ

กาลํ กโรตีติ น วิชายนภาวปจฺจยา (๑) อายุปริกฺขเยเนว ฯ
โพธิสฺสเตน วสิตฺถฺจฺฉานมฺหิ เจตฺยกุจฺฉิสทิตํ โหตี อณฺเณตํ อปริ-
โภการํ ฯ น จ สกฺกา โพธิสฺสตฺมาตฺรํ อปเนตฺวา อณฺณํ
อคฺคฺมเหตฺถิฏฺจฺฉาเน จเปตฺตฺนฺตฺติ ตตฺตฺถํเยว โพธิสฺสตฺมาตฺรํ อายุปฺปมาณํ
โหตี ฯ ตสฺมา ตทา กาลํ กโรตี ฯ

กตรสฺมี ปน วย กาลํ กโรตีติ ฯ มชฺฉิมวเย ฯ ปจฺมวยสฺมี
หิ สตฺตฺตานํ อตฺตภาเว นนฺทราโล พลฺวา โหตี ฯ เตน ตทา
สญฺชาตคพฺภา อิตฺถิ คพฺภํ อนฺรกฺขิตฺตํ น สกฺโกติ ฯ คพฺโภ
พหฺวาพาโห โหตี ฯ มชฺฉิมวยสฺส ปน เทว โภจฺฉาเส อติกฺกมฺม
ตฺติเย โภจฺฉาเส วตฺถุ วิสฺสุทฺธํ (๒) โหตี ฯ วิสฺสุทฺธ (๑) วตฺถุมฺหิ
นิพฺพตฺตทารกา อโรคา โหนฺตี ฯ ตสฺมา โพธิสฺสตฺมาตา ปจฺมวเย
สมฺปตฺตี อนฺรกวิตฺวา มชฺฉิมวยสฺส ตฺติเย โภจฺฉาเส วิชยิตฺวา
กาลํ กโรตีติ อยเมตฺถ ฐมฺมตา ฯ

นว วา ทส วาติ เอตฺถ วาสทฺโท (๔) วิกปฺปนวเสน ฯ

๑. ม. วิชิตภาวปจฺจยา ฯ ๒. ม. ย. วิสทํ สพฺพตฺถ อีทิสเมว ฯ ๓. ม. วิสเท ฯ
๔. ม. วาสทฺทสฺส ฯ

*เล่มที่ ๕ มหาปทานสูตรตถาวณณา หน้า ๕๓

สตต วา อฏฐ วา เอกาทส วา ทูวาทส วาติ เอวมาทีนปี
ตงฺกโห เวทิตพุโพฯ ตตถ อฏฐมาเส (๑) ชาโต ชีวติฯ สัตฺตุนฺหุขโม
ปน น โหติฯ สตฺตมาเส (๒)ชาโต น ชีวติฯ เสสา(๓) ชีวนฺติฯ

เทวา ปจฺมํ ปฏิกุคฺคณฺหนฺตฺติ ชีณาสวา สุทฺธาวาส-
พฺรหฺมาโน ปฏิกุคฺคณฺหนฺติฯ กถํ(๔) สฺตฺติเวสํ คณฺหิตฺวาติ เอเกฯ
ตํ ปน ปฏิกุคฺคิปีตฺวา อิํ วุตฺตํ ตทา โพธิสตฺตมาตา สุวณฺณ-
ขจิตฺติ วุตฺตํ นิวาเสตฺวา มจฺจกฺขิสทิสํ ทฺวฏฺฐปฏฺฐิ ยาว ปาทนฺตา
ปารุปีตฺวา อฏฺฐาสิฯ อถสฺสา สลฺลหุํ กพฺภวฺภูจฺฉานํ อโหสิ
ธมฺมกรกโต อุกทนิกฺขมณฺสทิสํฯ อถ เต ปกฺติพรหมเวเสเนว
อุปสงฺกमितฺวา ปจฺมํ สุวณฺณชาเลน ปฏิกุคฺคเหสสฯ เตสํ หตฺถโต
จตฺตาโร มหาราชาโน อชินปฺปเวณฺนิยา ปฏิกุคฺคเหสสฯ ตโต
มนุสฺสา ทฺวฏฺฐจุมฺพุกฺเคน(๕) ปฏิกุคฺคเหสสฯ เตน วุตฺตํ เทวา ปจฺมํ
ปฏิกุคฺคณฺหนฺติฯ ปจฺฉา มนุสฺสาติฯ

จตฺตาโร นํ เทวปฺตฺตฺตาติ จตฺตาโร มหาราชาโนฯ
ปฏิกุคฺคเหตฺวาติ อชินปฺปเวณฺนิยา ปฏิกุคฺคเหตฺวาฯ มเหสฺสโกโขติ
มหาเตโช มหายโส ลกฺขณสมฺปนฺโนฯ

วิสุทฺโธว (๖) นิกฺขมตฺติติ ยถา อญฺเฐ สตฺตา โยนิมคฺเค

๑. ม. ย. สตฺตมาสชาโตฯ ๒. ม. ย. อฏฺฐมาสชาโตฯ ๓. ม. อวเสสาฯ

๔. ม. เอตฺถนฺตเร ปฏิกุคฺคณฺหนฺตฺติ ทิสฺสติฯ ๕. ม. ทฺวฏฺฐจุมฺพุกฺเคนฯ เอวมฺปรีปีฯ

๖. สุยา . วิสโธวฯ

*เล่มที่ ๕ มหาฤควณณา หน้า ๕๔

ลคฺคนตา ภคฺควิภคฺคา(๑) นิกฺขมนฺติ ฯ น เหวํ นิกฺขมฺติ ฯ อลฺกฺโศ
หฺตุวา นิกฺขมฺตีติ อตฺโถ ฯ อุทฺเทนฺติ อุทฺเคน ฯ เคนจิ อสุจินาติ
ยถา อณฺเณ สตฺตา กมฺมชวาเตหิ อุทฺธปาทา (๒) อโรสิรา
โยนิมคฺเค ปกฺขิตฺตา สตฺโปริสนรคฺปปาดํ ปตฺนฺตา วีย ฯ
ตาลจฺฉิทฺเทน นิกฺกทฺตฺติยมาณา หตฺถิ วีย มหาทฺกฺขํ อณฺภวานฺตา
นानาอสุจฺหิ สมมฺกฺขิตาว(๓) นิกฺขมนฺติ ฯ น เหวํ โพธิสฺตฺโต ฯ
โพธิสฺตฺตฺตฺหิ กมฺมชวาตา อุทฺธปาทำ อโรสิริ กาคฺคฺ น
สฺกฺโกนฺติ ฯ โส ฌมฺมาสนฺโต โอตฺรนฺโต ฌมฺมกฺถิโก วีย ฯ
นิตฺสฺเสณฺโต โอตฺรนฺโต ปฺริโส วีย จ เทว หตฺถे จ เทว
ปาเท จ ปสาเรตฺวา จิตฺโกว มาตฺกฺจฺฉิสมฺภเวณ เคนจิ อสุจินา
อมกฺขิตฺโต นิกฺขมฺติ ฯ

อุทฺทธาราติ(๔) อุทฺทวณฺณฺนฺติ ฯ ตาสฺ สิตา สุวณฺณกฺภาเห
ปตฺติ ฯ อุณฺหา รชตฺกฺภาเห ฯ อิทฺถจ(๕) ปจฺวิตฺเต เคนจิ อสุจินา
อสมฺมิสฺสํ เตสํ ปานียปฺริโกชนียอุทฺกํ เจว อณฺเณหิ อสฺาธารณฺ
กิปฺนอุทฺทวณฺณฺนฺติจ (๖) ทสฺเสตฺตํ วุตฺตํ ฯ อณฺเณสฺส ปน สุวณฺณรชต-
ฌณฺเณหิ อหฺริยมาณอุทฺทสฺส เจว หิสฺวณฺณกาทิโปกฺขรณฺนิคฺตสฺส (๗)จ
อุทฺทสฺส ปฺริจฺเจโท นตฺติ ฯ

สมฺปติชาโตติ มฺหุตฺตชาโต ฯ ปาลิยฺ ปน มาตฺกฺจฺฉิตฺโต

๑. สี่. สคฺควิสคฺคา ฯ ๒. ยู. อุทฺธปาทา ฯ ๓. ม. นานาอสุจิมกฺขิตาว ฯ ๔. สี่. ม.
อุทฺทสฺส
ธาราติ ฯ ๕. สี่. อยฺ ปาโจ นตฺติ ฯ ๖. ม. กิพฺวาอุทฺทจ ฯ ๗. ม. หิสฺวตฺตกาทิ... ฯ

*เลมที่ ๕ มหาปทานสูตตวณณา หนา ๕๕

นิกขนตมตโต วย ทสฺสโต ๑ (๑)น โข ปเนวํ ทฏฺฐพฺโพ ๑ (๑)นิกขนต-
มตตตฺถิ นํ ปจฺมํ พุรหฺมาโน สุวณฺณชาเลน ปฏิกฺกณฺหีสุ ๑
เตสํ หตฺถโต จตฺตาโร มหาราชาโน อชินปฺปเวณฺเีย ๑ เตสํ
หตฺถโต มนุสฺสา ทูฏฺฐจุมฺพิฏฺเณน ๑ มนุสฺसानํ หตฺถโต มุจฺจิตฺวา(๒)
ปจฺวียํ ปตฺติฏฺฐิตโต ๑ เสตมฺหิ(๓) ฉตฺเต อนุชาเรยมาเนติ ทิพฺพ-
เสตจฉตฺเต ชาเรยมานมฺหิ ๑ เอตฺถ จ ฉตฺตสฺส ปรีวารานิ
ขกฺคาทีนํ ปลฺลจ ราชกฺกุชฺภณฺฑานปี(๔) อากตฺตานว ๑ ปาลิยํ
ปน ราชกฺมเน ราชา วย ฉตฺตเมว วุตฺตํ ๑ เตสุ ฉตฺตเมว
ปลฺลณฺยติ ๑ น ฉตฺตคฺคาหโก ๑ ตถา ขกฺคตาลวณฺเฎโมรหตฺถก-
วาลวึชฺนีอฺณฺหีสปฺเฎาเยว (๕) ปลฺลณฺยนฺติ น เตสํ กหกา ๑
สพฺพานิ กิร ตานํ อทิสฺสमानรฺูปา เทวตา กณฺหีสูติ ๑(๖)
วุตฺตมฺปิ เจตํ

อนกสาขณจ สหสฺสมณฺฑลํ ๑

ฉตฺตํ มรฺู ชาเรยมนตฺติเก ๑

สุวณฺณทณฺฑา วิวตฺตนฺติ (๓) จามรา ๑

น ทิสฺสเร จามรฉตฺตคฺคาหกาติ ๑ (๘)

สพฺพา จ ทิสฺสาติ อิทํ สตฺตปทวิทฺติหารุปริฏฺฐิตสฺส วย

๑. ม. น เหวํ ทฏฺฐพฺพํ ๑ ๒. ม. มุจฺจิตฺวา ๑ เหวมฺปรีปี ๑ ๓. ม. อนุชาเรยมานมฺหิ ๑
๔. ม. ราชกฺกุชฺภณฺฑานปี ๑ เหวมฺปรีปี ๑ ๕. ส. ย. ...ปฏฺเฎาเยว ๑ ม. ...วึชฺนีอฺณฺหีสมตฺตา
เยว ๑

๖. ม. กณฺหีสู ๑ ๗. ม. วิปตฺนฺติ ๑ ๘. ข. ส. ๒๕/๓๘๘/๔๖๘ ๑

*เล่มที่ ๕ มหาจุควณณนา หน้า ๕๖

สพฺพทิสานูวโลกนํ วุตฺตํ ๑ น โข ปนฺวํ ทญฺจพฺพํ ๑ มหาสตุโต
หิ มนุสฺसानํ หตุตโต มุญฺจิตฺวา ปจฺวียํ ปติญฺจโต ปฺรตฺถิมทิสํ
โอโลเกสิ ๑ อนิกานิ จกฺกวาพสฺสหฺสฺसानิ เอกงฺกณานิ อเหตุ ๑
ตตฺถ เทวมนุสฺสา คนฺธมาลาทีหิ ปุชฺชมานา มหาปฺริส อธิ
ตุเมหิ สทิสปี นตฺถิ ๑ กุโต อุตฺตริตโรติ อาหํสุ ๑ เอวํ จตฺสฺโส
ทิสา ๑ จตฺสฺโส อนูทิสา ๑ เหฏฺฐา ๑ อุปฺริ (๑) ทิสา อนูวิโลเกตฺวา
อตุตฺตนา สทิสปี อทิสฺวา อຍ อตุตฺตรา ทิสาคิ อตุตฺตราภิมุโข
สตุตฺตปทวิดิหารน อคมาสิ (๒) เอวเมตฺถ อตุโถ เวทิตพฺโพ ๑
อาสภินฺติ อตุตฺตมํ ๑ อคฺโคติ กุณฺเหิ สพฺพปจฺโม ๑ อิตฺธานิ เทว
ปทานิ เอตฺสฺเสว เววจนานิ ๑ อยมนฺติมา ชาติ ๑ นตฺถิทานิ
ปฺนพฺกโวติ ปททฺเวยฺน อิมสฺมี อตุตฺตภาเว ปตุตฺตพฺพํ อรหตุตฺ
พฺยาภาสิ ๑

เอตฺถ จ สเมหิ ปาเทหิ ปจฺวียา ปติญฺจานํ จตุ-
อิทฺธิปาทปฏฺฐิลาภสฺส ปุพฺพนิมิตฺตํ ๑ อตุตฺตราภิมุขภาโว มหาชนํ
อชฺโฆตฺตริตฺวา อภิกฺกวิตฺวา คมนฺสฺส ปุพฺพนิมิตฺตํ ๑ สตุตฺตปทคมนํ
สตุตฺตโพชฌงฺครตนปฏฺฐิลาภสฺส ปุพฺพนิมิตฺตํ ๑ ทิพฺพเสตฺถจตุตฺตธารณํ
วิมุตฺติวรจตุตฺตปฏฺฐิลาภสฺส (๓) ปุพฺพนิมิตฺตํ ๑ ปญฺจราชกกุชฺฌณฺทานํ
ปฏฺฐิลาโภ ปญฺจหิ วิมุตฺตึหิ วิมฺจฺจนสฺส ปุพฺพนิมิตฺตํ ๑ ทิสาวิลอกนํ(๔)
๑. ม. อุปฺริติ ทส ๑ ย. อุปฺริติ ทสปี ๑ ๒. ม. อคมาสิติ ๑ ๓. สී. ย. วิมุตฺติจตุตฺตปฏฺฐิ
ลาภสฺส ๑
๔. ม. สพฺพทิสานูวโลกนํ ๑

*เล่มที่ ๕ มหาปทานสูตรตวณณา หน้า ๕๗

อนาวรณณานปฏิตากสฺส ปุพฺพนิมิตฺตํ ฯ อาสภิวาจาภาสํ
อปฺปฏิวตฺตยชฺมจกฺกปฺปวตฺตนสฺส ปุพฺพนิมิตฺตํ ฯ อยมนฺตฺมา
ชาติติ สีนฺนาโท อนุปาทิสฺสาย นฺิพฺพานชาตฺยา ปรีนฺิพฺพานสฺส
ปุพฺพนิมิตฺตฺนฺติ เวทิตพฺพํ ฯ อีเม วารา ปาลียฺ อากตฺตา ฯ
สมฺพหุลวโร ปน นาคโต ฯ อหริตฺวา ทีเปตพฺโพ ฯ

มหาปฺริสฺสฺส หิ ชาตทิวเส ทสฺสทสฺสีโลกธาตฺถ กมฺปิ ฯ
ทสฺสทสฺสีโลกธาตฺถมฺหิ เทวตา เอกจกฺกวาเพ สนนฺิปฺตีสุ ฯ ปรมํ
เทวา ปฏฺิถกฺกณฺิหีสฺสุ ฯ ปจฺจนา มนฺุสฺสา ฯ ตนฺติพฺทฺธา วิณฺนา
จมฺมพฺทฺธา เภริโย จ เกนจฺจ อวาทิตา สยเมว วชฺชีสุ ฯ
มนฺุสฺसानํ อญฺญพฺนฺุชฺนาทินฺิ (๑) ขณฺุททาขณฺุทํ (๒) นฺิชฺชีสุ ฯ สพฺพโรคา
วฺุสฺมึสุ ฯ อมฺพิเลน โธตตมฺพมฺลํ (๓) วิย วิคจฺฉินฺิสุ ฯ ชจฺจนฺุชฺารูปานฺิ
ปฺสฺสีสุ ฯ ชจฺจพฺริธา สทฺทํ สฺฉินฺิสุ ฯ ปฺิจสฺปฺปิ ชวสมฺปนฺุณา
อหฺสส ฯ ชาตฺชพฺานปี อพฺมุคานํ สติ ปตฺติจฺจาสิ ฯ วิเทถฺ
ปฺกฺขนฺุทนาวา (๔) สฺุปฺญฺุณฺุ นฺิปาปฺฉินฺิสุ ฯ อากาสญฺุจกฺกมฺญฺุจกรตนาณฺิ
สทฺเตชฺภาโวภาสิตานฺิ (๕) อหฺสส ฯ เภริโน เมตฺตฺตาจิตฺตํ ปฏฺิลภฺีสุ ฯ
อวีจฺิมฺหิ อคฺคิ นฺิพฺพายฺยิ ฯ โลกนฺุตเรสุ อาโลโก อฺุทปาทฺยิ ฯ
นฺิทีชฺฉลํ (๖) นฺิปฺปวตฺตฺยิ ฯ มหาสมฺพุเท มชฺุรฺ (๗) อฺุทกํ อโหสิ ฯ วาโต
๑. ม. ย. อนุทพนุชนาทินิ ฯ เอวมุปริปิ ฯ ๒. ส. ย. ขณุททาขณุทานิ ฯ
๓. ย. โธตตมพโลหมลํ ฯ ๔. ย. ปกฺขนฺุตา นาวา ฯ ๕. ม. สทฺเตโชภาสิตานิ ฯ
๖. ม. ย. นฺิทีสุ ชลํ ฯ ๗. ม. มชฺุรฺลํ ฯ ย. มชฺุรฺลํ ฯ

*เล่มที่ ๕ มหาจุลคุณณา หน้า ๕๘

น วายิ ฯ อากาสกตา (๑) ปพฺพตรุกฺขคตา(๑) สกฺขมา ภสฺสิตฺวา
ปจฺจวิคตา อหเสส ฯ จนฺโท อติวิโรจติ ฯ (๒) สุริโย น อุโณห ฯ น
สีตโล ฯ นิมฺมโล อุตฺตมฺปนฺโน อโหสิ ฯ เทวตา อตฺตโน อตฺตโน
วิมานทฺวารเร จตฺวา อปฺโผฏฺณเสถนเจตฺตฺกฺเขปาทีหิ มหาภีฬฺนํ (๓)
กีฬีสุ ฯ จาคฺคฺทฺทิสฺกมฺหาเมโฆปิ (๔) วสฺสิ ฯ มหาชนํ เนว ชุทฺทา น
ปิปาสา ปิฬေสิ ฯ ทฺวารกฺวาฏฺณานิ สยเมว วิวรีสุ ฯ ปุปฺปฺสุปค-
ผลฺลุปฺครุกฺขา ปุปฺปผลฺลานิ คณฺหีสุ ฯ ทสฺสทสฺสีโลกธาตฺว เอก-
ชชมาลา (๕) อโหสิ ฯ

ตตฺราปีสฺส(๖) ทสฺสทสฺสีโลกธาตฺวํไป (๗) สพฺพญฺตฺตณฺณ-
ปฏฺธิลาภสฺส ปุพฺพนิมิตฺตํ ฯ เทวตาณํ เอกจกฺกวาเพ สนนฺิปาโต
ชมฺมจกฺกปฺวตฺตณฺกเถ เอกปฺปหารเนว สนนฺิปติตฺวา ชมฺม-
ปฏฺธิคฺคหณฺสฺส ปุพฺพนิมิตฺตํ ฯ ปจฺมํ เทวตาณํ ปฏฺธิคฺคหณฺณํ จตฺตุนฺนํ
รฺูปาวจรชฺชานานํ ปฏฺธิลาภสฺส ปุพฺพนิมิตฺตํ ฯ ปจฺจฺจา มนฺุสฺसानํ
ปฏฺธิคฺคหณฺณํ จตฺตุนฺนํ อรฺูปชฺชานานํ (๘) ปฏฺธิลาภสฺส ปุพฺพนิมิตฺตํ ฯ
ตฺตฺนติพฺทฺธวีณานํ สยํ วชฺชนํ อนุปฺพฺพวิหารปฏฺธิลาภสฺส ปุพฺพ-
นิมิตฺตํ ฯ จมฺมพฺทฺธเธรินํ วชฺชนํ มหฺตฺติยา ชมฺมเธรฺิยา อนุสา-
วานสฺส ปุพฺพนิมิตฺตํ ฯ อฏฺฏพฺนฺุชฺชานาทินํ (๙) เจโท อสฺมิมาน-
๑. ม. ยฺ. อากาสปพฺพตรุกฺขคตา ฯ ๒. ม. อติวิโรจิ ฯ ยฺ. อติวฺย วิโรจิ ฯ
๓. สฺ. ยฺ. มหาภีฬฺนํม. มหาภีฬฺนํ ฯ ๔. ม. จาคฺคฺทฺทิสฺกมฺหาเมโฆ ฯ เอวมฺุปริปิ ฯ
๕. ม. เอกทฺชชมาลา ฯ ๖. ม. ตตฺราปิ ฯ ๗. สฺ. ...กมฺุปา ฯ
๘. ม. อรฺูปาวจรชฺชานานํ ฯ ๙. ม. อนุทฺพฺนฺุชฺชานาทินํ ฯ

*เล่มที่ ๕ มหาปทานสูตรตวณณา หน้า ๕๕

สมุจเจตส ปุพฺพนิมิตฺตํ ฯ มหาชนสฺส โรควิกโม จตุสจฺจปฏิ-
ลาภสฺส ปุพฺพนิมิตฺตํ ฯ ชฺจจฺจนฺธานํ รูปทสฺสนํ ทิพฺพจกฺขุปฏิ-
ลาภสฺส ปุพฺพนิมิตฺตํ ฯ พธิรานํ สทฺทสฺสวํ ทิพฺพโสตฺธาตุ-
ปฏิลาภสฺส ปุพฺพนิมิตฺตํ ฯ ปิจฺสปฺปীনํ ชฺวสมปฺทา จตุอิทธิ-
ปาทปฏิลาภสฺส ปุพฺพนิมิตฺตํ ฯ ชาตฺชฺพานํ (๑) สมฺมาลปฺนํ จตฺนุนํ
สติปฺญฺจฺจานนํ ปฏิลาภสฺส (๑) ปุพฺพนิมิตฺตํ ฯ วิเทสปฺกฺขนฺทนาวานํ (๒)
สุปฺญฺญนสมปฺปาปฺณนํ จตฺตฺปฺญฺสมฺภิตาธิคฺมสฺส ปุพฺพนิมิตฺตํ ฯ
รตฺนानํ สกฺเตชฺภาโวภาสิตตฺตํ (๑) ยํ โลกสฺส ฌมฺโฆภาสํ ทสฺเสสฺสตี ฯ
ตสฺส ปุพฺพนิมิตฺตํ ฯ

เวรีนํ เมตฺตจิตฺตปฺปฏิลาโก จตฺตฺพฺรหฺมวิหารปฺปฏิลาภสฺส ปุพฺพ-
นิมิตฺตํ ฯ อวิจิมฺหิ อคฺคินิพฺพายนํ (๔) เอกาทสอฺคฺคินิพฺพายนสฺส (๕)
ปุพฺพนิมิตฺตํ ฯ โลกนฺตฺริกาโลโก อวิชฺชนฺธการํ วิธมิตฺวา
ณฺณาโลกทสฺสนสฺส ปุพฺพนิมิตฺตํ ฯ นทีสุ (๖) โทยสฺส อปฺปวตฺตนํ
จตฺตฺเวสฺสารชฺชปฺปฏิลาภสฺส ปุพฺพนิมิตฺตํ ฯ (๖) มหาสมฺมุตฺทสฺส มจฺจฺรตา
นิพฺพานรเสน เอกรสฺภาวสฺส ปุพฺพนิมิตฺตํ ฯ วาตสฺส อวายนํ
ทฺวาสฺสจฺจทิฏฺฐิกตฺตภินฺทนสฺส ปุพฺพนิมิตฺตํ ฯ สกฺกณานํ ปจฺจวิคฺมनํ
มหาชนสฺส โอวาทํ สุตฺตฺวา ปาณฺเหหิ สรณฺคฺมณสฺส ปุพฺพนิมิตฺตํ ฯ

- # ๑. ม. ชพานํ สติปติญฺจฺจานํ จตฺตฺสติปฺญฺจฺจานปฺปฏิลาภสฺส ฯ ๒. สී. วิเทสปฺกฺขนฺทานํ
นาวานํ ฯ ๓. สී. สกฺเตโชภาสฺสภานํ ฯ ๔. ม. อคฺคินิพฺพายนํ ฯ
๕. อคฺคินิพฺพานํ ฯ ๕. ม. ...นิพฺพายนสฺส ฯ ๖. ม. อิมฺ ปาจา นตฺถิ ฯ

*เล่มที่ ๕ มหาจุลคุณณา หน้า ๖๐

จนุทสฺส อติวิโรจน์ พุชฺชนกนฺตตาย ปุพฺพนิมิตฺตํ ๑ สุริยสฺส
 อุณฺหสฺสทิวชฺชนํ อุตฺตฺสฺสตาย (๑) กายิกเจตสิกสุขปุพฺตติยา (๒) ปุพฺพ-
 นิมิตฺตํ ๑ เทวตานิ วิมานทวารเรสุ จตฺวา อปฺโปฏฺฐนาทีหิ กิพฺนํ
 พุทฺธภาวํ ปตฺวา อุทานํ อุทานสฺส ปุพฺพนิมิตฺตํ ๑ จาคฺคฺทฺทิ-
 ลิกมฺหาเมฆวสฺสนํ มหฺโต ชมฺมเมฆวสฺสนสฺส ปุพฺพ-
 นิมิตฺตํ ๑ ชุทฺทาปีพฺนสฺส อภาโว กายคตาสติอมตปฏฺิลาภสฺส ปุพฺพ-
 นิมิตฺตํ ๑ ปีปาสาปีพฺนสฺส อภาโว วิมุตฺติสฺสฺเชน สุจิตฺทาวสฺส
 ปุพฺพนิมิตฺตํ ๑ รุกฺขานํ ทวารกวางฺฆานํ สยเมว วิวรณฺํ อฏฺุจฺงกิกมคฺค-
 ทวารวิวรณสฺส ปุพฺพนิมิตฺตํ ๑ รุกฺขานํ ปุพฺพผลคฺคหณฺํ วิมุตฺติ-ปุพฺเพหิ ปุพฺพิตฺตสฺส จ สามณฺ
 ฌผลภารภริตทาวสฺส จ ปุพฺพ-
 นิมิตฺตํ ๑ ทสฺสทสฺสีโลกธตฺตยาเอกทฺชฺชมาลิตา อริยทฺชฺชมาลิตาย (๓)
 ปุพฺพนิมิตฺตฺนฺติ เวทิตพฺพํ ๑ อัย สมฺพหุลวาโร นาม ๑

เอตฺถ ปณฺหํ ปุจฺฉนฺติ ยทา มหาปุริโส ปจฺวิยํ ปติฏฺฐ-
 หิตฺวา อุตฺตฺตราภิมุโข (๔) คนฺตฺวา อาสภิวาจํ อภาสิ ๑ ตทา กิ
 ปจฺวิยา คโต ๑ อุทาทู อากาเสน ๑ ทิสฺสฺมาโน คโต ๑ อุทาทู
 อทิสฺสฺมาโน ๑ อเจลกฺ คโต ๑ อุทาทู อลงฺกตปฏฺิยคฺโต ๑ ททโร
 หุตฺวา คโต ๑ อุทาทู มหฺลลโก ๑ ปจฺฉาปี กิ ตาทิโสว อโหสิ ๑
 อุทาทู ปน พาลทาทโรคฺติ ๑ อัย ปน ปโยหฺ เหฏฺฐาโลหปาสาเท
 # ๑. ม. อุตฺตฺสฺสตา ๑ ๒. ม. ...สุขปุพฺตติยา ๑ ๓. ม. อริยทฺชฺชมาลิตาย ๑
 ๔. ม. ...มालามาลิตาย ๑ ๕. ม. เอตฺถนฺตเร ปทสาติ ทิสฺสฺติ ๑

*เล่มที่ ๕ มหาปทานสูตรตวณณา หน้า ๖๑

สมุทฺธิโต (๑) ตปิฏกจูฬกษัตริย์ วิเศษชิตว ๑

เถโร กิร เอตถ นยติปฺพุเพกตกมฺมอิสฺสรนิมฺมานวาท-
วเสน ตํ ตํ พหุํ วตฺวา อวสานเน เอวํ พุยากริ มหาปุริโส
ปรจิยา คโต ๑ มหาชนสฺส ปน อากาเสน คจฺจนฺโต วีย
อโหสิ ๑ ทิสฺสมาโน คโต ๑ มหาชนสฺส ปน อทิสฺสมาโน วีย
อโหสิ ๑ อเจลกโก คโต ๑ มหาชนสฺส ปน อลงฺกตปฺฏิยตฺโต
วีย อฺปฺภูจฺจาติ ๑ ททโรว คโต ๑ มหาชนสฺส ปน โสฬส-
วสฺสทฺเทสิโก วีย อโหสิ ๑ ปจฺจนา ปน พาลทวารโกว อโหสิ ๑
น ตาทีโสติ ๑ ปริสา จสฺส พุทฺเธน วีย หุตฺวา สฺนุทโร (๒)
เถเรน ปโยห กติโตติ อตฺตมฺนา อโหสิ ๑ โลกนฺตริกวโร
วตฺตนโยเอว ๑ อีมา จ ปน อาทิโต ปญฺจาย กติตา ๑
สพฺพทรมฺมตา สพฺพโพธิสฺตตฺตานิ โหนฺตฺติติ เวทิตพฺพา ๑

ทวคฺติสมหาปุริสฺสทฺถกษณณณา

อทฺทสา โขติ ทฺถกฺขมฺพินฺนเก (๑) นิปฺชชาเปตฺวา อาเนตฺติ
อทฺทส ๑ มหาปุริสฺสสฺสชาติโคตฺตกฺกุลเทสาทิวเสน(๔) มหฺนตฺสฺส
ปุริสฺสส ๑ เทว คติโยติ เทว นิฏฺจนา เทว นิปฺสคฺติโย ๑
อยณฺหิ คติสทฺโท ปญจ โข อีมา สารีปฺตฺต คติโยติ (๕) เอตถ
๑. สี่. ยู. อัย ปาโฐ นตฺถิ ๑ ๒. สี่. ม. ยู. โภ ๑ ๓. ม. อทฺทส โขติ ทฺถกฺขมฺพินฺนเก ๑
๔. ม. ...กฺกุลปเทสาทิวเสน ๑ ๕. ม. ม. ๑๒/๑๗๐/๑๔๘ ๑

*เล่มที่ ๕ มหาจุลคุณณา หน้า ๖๒

นิริยาภิเภทาย สตุเตหิ คนฺตพฺพคตฺยิ วตฺตติ ฯ อิมสฺส โข อหิ
ภิกฺขุณฺํ สึลวณฺฺตานิ กฺลฺยณชฺมมานิ เนว ปชานามิ อาคตฺติ
วา คตฺติ วาติ (๑) เอตฺถ อชฺฌาตเย วตฺตติ ฯ(๒) นิพฺพานํ อรหโต
คตฺติ (๓) เอตฺถ ปฏฺฐิสฺรณฺเฑ ฯ อปิจฺ ตฺยํ พุรฺหมํ คตฺติจฺ ปชานามิ ฯ
ชฺตฺติจฺ ปชานามิ เอวํ มหิตฺุธิโก พโโก พุรฺหมมาติ (๔) เอตฺถ
นิปฺผลตฺติยํ วตฺตติ ฯ สฺวามิชาปิ นิปฺผลตฺติยํ วตฺตตฺติ เวทิตพฺโพ ฯ
อนลฺลวาทิ อลฺลวาทิ คตฺตินิปฺผลตฺติ นาม นตฺถิ ฯ

ชฺมฺมิโกติ ทสฺสกุสฺลชฺมฺมสมนฺนาคโต อคตฺติคมนวิรหิตโต ฯ
ชฺมฺมราชาติ อิทํ ปุริมปทสฺเสว เววจนํ ฯ ชฺมฺเมน วา ลทฺฐ-
รชฺชชฺตฺตา ชฺมฺมราชา ฯ จาตุรฺนฺโตติ ปุรฺตฺถิมสมฺมทฺทาทีนํ จตฺตุนํ
สมฺมทฺทานํ วเสน จาตุรฺนฺตฺย(๕) ปจฺจวียา อิตฺฺสโร ฯ วิชิตาวีติ
วิชิตสงฺกามो ฯ ชนปฺโท อสฺส (๖) จาวริยํ(๗) ธิรภาวํ ปตฺโตติ
ชนปทตฺถาวริยปฺตฺโตติ ฯ จณฺทสฺส หิ รณฺโถ พฺลิตทฺณฺทาทิหิ
โลกํ ปิพฺยโต มนฺุสฺสา มชฺฌิมํ ชนปํ ญฺทฺเตตฺวา ปพฺพต-
สมฺมทฺทิตฺราทีนํ นิสฺสาย ปจฺจนฺเต วาสํ กปฺเปนฺติ ฯ อตฺมฺทฺกสฺส
(๘) โจรฺสาหฺลิกชนวิโลปปีพิตา(๙) มนฺุสฺสา ปจฺจนฺตํ ปหาย
ชนปทมชฺฌเฑ วาสํ กปฺเปนฺติ ฯ อิติ เอวฺรูเป ราชนิ ชนปฺโท

๑. ม. ม. ๑๒/๕๖๐/๖๐๓ ฯ ๒. ม. อัย ปาโง นตฺถิ ฯ ๓. วิ. ปรี. ๘/๑๐๔๔/๓๓๐ ฯ
๔. ม. ม. ๑๒/๕๕๔/๕๕๔ ฯ ๕. ม. จตุรฺนฺตฺย ฯ ๖. ม. ย. อสฺมึ ฯ ๗. ม. ถาวริยํ ฯ
เอวฺมฺปรีปี ฯ ๘. ม. เอตฺถนฺตเร รณฺโถติ ทิสฺสติ ฯ ๙. ม. โจเรหิ สาทฺลิกชน... ฯ

*เล่มที่ ๕ มหาปทานสูตรวณณา หน้า ๖๓

อิรภาว น ปาปณาติ ฯ อิมสมิ ปน กุมारे रञ्ज कारयमाने
เอตสฺส ชนปโท ปาสาณปิฏฺจियิ ปาสาณํ จเปตฺวา อโยปญฺเณ(๑)
ปริกฺขิตฺโต วิย ติโร ภวิสฺสตีติ ทสฺเสนฺตา ชนปทตฺถาวริยป-
ปตฺโตติ อาหํสุ ฯ

สตฺตฺรตนสมนฺนาคโตติ เอตถ รติชนนญฺเณ รตนํ ฯ อปิจ

จิตฺตีกตํ มหคฺฆณฺจ อตุลํ ทุลลภทสฺสนํ ฯ

อโนมสตฺตปริโภกํ ฯ รตนํ เตน วุจฺจติ(๒) ฯ

จกฺกรตนสฺส จ นิพฺพตฺตกาลโต ปญฺจาย อณฺณํ เทวญฺจानํ
นาม น โหติ ฯ สพฺเพ กนฺธปฺปฬาทิหิ ตสฺเสว ปฺชณฺจ
อภิวาทนาทีนิ จ กโรนฺตีติ จิตฺตีกตญฺเณ รตนํ ฯ

จกฺกรตนสฺเสว (๓) เอตฺตํ นาม ฐนํ อคฺฆตีติ อคฺโข นตฺถิ ฯ
อิติ มหคฺฆญฺเณนาปี รตนํ ฯ จกฺกรตนณฺจ อณฺเณหิ โลก
วิหฺขมานรตฺเนหิ อสทิสฺนติ อคฺคฺลญฺเณนาปี รตนํ ฯ ยสฺมา
ปน ยสมิ(๔) กปฺเป พุทฺธา อุปฺปชฺชนฺติ ฯ ตสมฺมิณฺเณว จกฺกวตฺติโน
อุปฺปชฺชนฺติ ฯ พุทฺธา จ ปน(๕) กทาจิ กรหฺจि อุปฺปชฺชนฺติ ฯ ตสฺมา
ทูลลภทสฺสนญฺเณนาปี รตนํ ฯ ตเทตํ ชาตฺริรูปฺกุลอิสฺสรียาทิหิ
อโนมสฺส อุพารสฺส สตฺตสฺเสว อุปฺปชฺชติ น อณฺณสฺสาติ
อโนมสตฺตปริโภกญฺเณนาปี รตนํ ฯ ยถา จ จกฺกรตนํ ฯ เอว
๑. ม. อโยปญฺเณ ฯ เอวมฺปริปี ฯ ๒. ส. ปวฺจฺจติ ฯ ๓. ม. ย. จกฺกรตนสฺส จ ฯ
๔. ม. เอตฺถนฺตเร จสทฺโท ทิสฺสตีติ ฯ ๕. ม. อโย ปาโจ นตฺถิ ฯ

*เล่มที่ ๕ มหาวคฺควณฺณา หน้า ๖๔

เสทานิปิติ อิมหิ สุตฺตหิ รตฺเนหิ ปริวารภาเวน เจว สพฺพ-
โกคฺคูปกรณภาเวน จ สมฺนุณาคโตติ สุตฺตรตฺนสมฺนุณาคโต ฯ
อิทานิ เตสํ สรฺูปโต ทสฺสนตฺถํ ตสฺสิมานีตฺติอาทิ วุตฺตํ ฯ
ตตฺถ จกฺกรตฺนนฺตฺติอาทิสฺส อัยฺยํ สจฺเจปฺปาธิปฺปาโย ฯ ทฺวิสทสฺสทฺธิป-
ปริวารานํ จตฺตุนํ มหาทฺธิปานํ สิริวิภวํ กเหตุวา ทาทฺตุ สมตฺถํ
จกฺกรตฺนํ ปาตุภวติ ฯ ตถา ปุเรกตฺตเมว สาคฺรปฺริยนฺตํ ปจฺวี
อนฺุปฺริยายนสมตฺถํ (๑)เวหาสจฺจกมํ หตฺถิรตฺนํ ฯ ตาทิสเมว อสฺสรตฺนํ ฯ
จตฺตฺรจฺจสมฺนุณาคเต อนฺุชกาเร โยชนปฺปมาณํ อนฺุชกาโร
วิชมิตฺวา อาโลกทสฺสนสมตฺถํ มณฺิรตฺนํ ฯ นพฺพิชฺโทสววิชฺชิตฺ
มฺนาปจฺจริ อิตฺถิรตฺนํ ฯ โยชนปฺปมาณเ อนฺุโตปจฺจวิคตฺนินฺธิ
ทสฺสนสมตฺถํ กหปฺติรตฺนํ ฯ อกฺกมฺเหสฺสียา กุจฺฉิมฺหิ นพฺพตฺติตฺวา
สกลรชฺชมนุสฺสทฺนสมตฺถํ เชฏฺฐปฺตฺตสจฺจชาติํ ปรีณายกฺรตฺนํ
ปาตุภวติ ฯ

ปโรสทสฺสนตฺติ อติเรกสทสฺสํ ฯ สุรชาติ อภิรฺูกา ฯ วีรจฺจ-
รฺูปาติ วีรานํ อจฺจํ วีรจฺจํ ฯ วิริยสฺเสตฺตํ นามํ ฯ วีรจฺจํ รฺูปเมเตสฺสนตฺติ
วีรจฺจรฺูปา วีรจฺจรฺูปา(๒)วิริยชาติกา วิริยสภาวา วิริยมยา
อภิลาสฺสูโน อเหสฺส ฯ ทิวสํปปี ยฺุชฺฉมนฺุตา น กิลมฺนตฺตีติ วุตฺตํ
โหติ ฯ

สาคฺรปฺริยนฺตฺนตฺติ จกฺกวาพปพฺพตฺตํ สีมํ กตฺวา จิตฺตมฺมทฺท-

๑. สี. อนฺุสฺสรณสมตฺถํ ฯ ม. อนฺุสฺยายนสมตฺถํ ฯ ๒. ม. อัยฺยํ ปาโจ นตฺถิ ฯ

*เล่มที่ ๕ มหาปทานสูตรตถาวณณา หน้า ๖๕

ปริยนต์ ๑ อทณฺเฑนาติ เย กตาปฺราเช สตุเต สติปิ สหสฺสปี
คณฺหนฺติ ๑ เต ธนทณฺเฑน รชฺชํ กาเรนฺติ นาม ๑ (๑) เย เฉชชเภชฺชํ
อนุสาสนฺติ ๑ เต สตุถทณฺเฑน ๑ อัย ปน ทูริชฺปิ ตํ (๒) ทณฺฑํ
ปฺหาย อทณฺเฑน อชฺฌาวสตี ๑ อสตุเถนาติ เย เอกโต ฐาราทีนา
สตุเถน ปรี วิหเสนฺติ ๑ เต สตุเถน รชฺชํ กาเรนฺติ นาม ๑
อัย ปน สตุเถน ขุทฺทกมกฺขิกาย (๓) ปิวณมตฺตํ (๔) โลหิตํ กสฺสจ
อนุปฺปาเทตฺวา ฐมฺเมเนว เอหิ โข มหาราชาติ เอวํ ปฏฺิราชูหิ
สมปฏฺิจฺฉิตาคมนโน วุตฺตปฺปการี ปจวี อภิวิชฺฉินฺตฺวา อชฺฌาวสตี ๑
อภิภวิตฺวา สามิ หุตฺวา วสตีติ อตุโถ ๑

เอวํ เอกํ นิปฺผลตี กเถตฺวา ทุติยํ กเถตุํ สเจ โข
ปนาตฺวาหิ วุตฺตํ ๑ ตตุถ รากโทสโมหมานทีฏฺิจิกิเลสตณฺหา-
สงฺขาตํ นทณฺ อวารณํ วิวฏฺ์ วิทฺธิสตี วิวฏฺ์ (๕) เอเตนาติ
วิวฏฺ์จฺจโท ๑ วิวฏฺ์จฺจโทติปิ ปาโโจ ๑ อยเมว อตุโถ ๑

เอวํ ทุติยนิปฺผลตี กเถตฺวา ตาสํ นิमितฺตญฺตานิ ลกฺขณานิ
ทสฺเสตฺตุ อยณฺหิ เทว กุมาโรติอาหิ วุตฺตํ ๑ ตตุถ สฺสปตีฏฺิจิต-
ปาโทติ ยถา อณฺเณสํ ญฺมียิ ปาหํ จเปณฺตานํ อกฺคตลํ (๖) วา
ปณฺหิ วา ปสฺสํ วา ปจมํ สฺสตี ๑ เวมชฺฌเณ วา ปน ญิฑฺฑํ
โหติ ๑ อุกฺขิปณฺตานํปิ อกฺคตลาทีสุ เอกโกฏฺ์จาโสว ปจมํ อุกฺขหตี ๑

๑. สี่. ม. ย. อัย ปาโโจ นตฺถิ ๑ ๒. ม. อัย ปาโโจ นตฺถิ ๑ ๓. ม. ขุทฺทกมกฺขิกายปิ ๑
๔. สี่. ย. อภิวิชฺฉิยาติ ๑ ๕. ม. วิวฏฺ์กํ ๑ ย. อัย ปาโโจ นตฺถิ ๑ ๖. ม. อกฺคปาทลํ ๑

*เล่มที่ ๕ มหาจุควณณา หน้า ๖๖

น เอวมสฺส ฯ อสฺส ปน สุวณฺณปาทุกาตลมิว (๑) เอกปฺปหารเนว
สกลํ ปาทลลํ ภูมึ ผุสฺสตี ฯ เอกปฺปหารเนว ภูมิตฺโต อุกฺกหตี ฯ
ตสฺมา อัยฺยํ สฺสฺสตีจฺจิตปาโท ฯ

จกุกานีตี ทฺวีสุ ปาทลลเสสุ เทว จกุกานี ฯ เตลลํ อารา (๒)
จ เนมิ จ นาภิ จ ปาลิยํ วุตฺตาว ฯ สพฺพการปริปุรานีตี
อิมินา ปน อัยฺยํ วิเสโส เวทิตฺตพฺโพ ฯ เตลลํ กิร จกุกานํ
ปาทลลสฺส มชฺเช นาภิ ทิสฺสตี ฯ นาภิปริจฺจินฺนา วฏฺฐเลขา
ทิสฺสตี ฯ นาภิมุขปริกฺเขปวฏฺฐโฏ(๓) ทิสฺสตี ฯ ปนาพิมฺขํ ทิสฺสตี อารา
ทิสฺสนฺตี ฯ อาระสุ วฏฺฐเลขา(๔) ทิสฺสนฺตี ฯ เนมิ(๕) ทิสฺสตี ฯ (๕) เนมิมณฺเฑกา
ทิสฺสนฺตี ฯ อิทํ ตาว ปาลิยํ อากตเมว ฯ สมพฺพหุลวาโร ปน
อนาคโต ฯ โส เอวํ ทฏฺฐพฺโพ สตฺตี สิริวจฺโจ นนฺทิตฺติ โสวตฺตลโก
วฏฺฐโก วฏฺฐมานกํ มจฺจยฺยลลํ ภาทฺทปิจฺจํ อจฺจสโก ปาสาโท
ไตรณํ เสตจฺจตฺตํ ขกฺโข ตาลวณฺฏฺกํ (๖) โมรหตฺถโก วาลวิชนี
อฺจฺจหิตํ มณฺเฑ ปตฺโต สฺสมนทามํ นิลฺลปฺปลํ รตฺตปฺปลํ เสตฺตปฺปลํ
ปทุมํ ปุณฺฑริกํ (๗) ปุณฺฑณฺณโฏ ปุณฺฑณฺณปาฏี สมฺมทฺโท จกุกวาโพ
หิมวา สินฺธุ จนฺทิมสุริยา นกฺขตฺตานิ จตฺตาโร มหาทีปา เทว
ปริตฺตทีปสฺสทฺธานิ ฯ อนฺตมโส จกุกวตฺติริณฺโณ ปริลลํ อฺปาทาย
สพฺโพ จกุกกฺกขณฺเสว ปรีวาโร ฯ

๑. สී. ย. สุวณฺณปาณิกาตลมิว ฯ ม. สุวณฺณปาทุกตลมิว ฯ ๒. ม. ย. อารา ฯ
เอวมฺปริปี ฯ ๓. ม. ...ปฏฺฐโฏ ฯ ๔. ม. วฏฺฐเลขา ฯ ๕. ม. อิม ปาจา น ทิสฺสนฺตี ฯ
๖. สී. ย. ตาลวณฺฏฺกํ ฯ ๗. ม. ปุณฺฑริกํ ฯ

*เล่มที่ ๕ มหาปทานสูตรวณนา หน้า ๖๗

อายุตปนฺนํ ๑ ทีฆปนฺนํ ๑ ปริปัญฺณปนฺนํ ๑ อตุโล ๑ ยถา
หิ อญฺเฐสํ อคฺคปาโท ทีโฆ โหติ ๑ ปณฺหิมตฺตเก ชงฺฆมา
ปติฏฺฐาติ ๑ ปณฺหิ ตจฺเจตฺวา จปีตา วีย โหติ ๑ น เหวํ มหา-
ปฺริสฺส ๑ มหาปฺริสฺส ปน จตฺตฺส โภจฺจาเสสฺ เทว โภจฺจาสา
อคฺคปาทา โหนฺติ ๑ ตติเย โภจฺจาเส ชงฺฆมา ปติฏฺฐาติ ๑ จตฺตฺเต
โภจฺจาเส อารกฺเคน วฏฺเฐตฺวา จปีตา วีย รตฺตกมฺพลเคณฺทุก-
สทิสฺสา ปณฺหิ โหติ ๑

ทีฆงฺคุลิตฺติ ยถา อญฺเฐสํ กาจิ องฺคุลियो ทีฆมา โหนฺติ ๑
กาจิ รสฺสา ๑ น เหวํ มหาปฺริสฺส ๑ มหาปฺริสฺส ปน
มกฺกฏสฺเสว ทีฆมา หตฺตปาทงฺคุลियो มฺเฐ ๑ อนฺุพฺเพน
กนฺตฺวา อคฺเค ตนฺกา ๑ นิยฺยาสเตเลน มทฺทิตฺวา วฏฺฐิตฺทริตฺตล-
วฏฺฐิสทิสฺสา โหนฺติ ๑ เตน วุตฺตํ ทีฆงฺคุลิตฺติ ๑

มฺหุตฺตลฺนหตฺตปาโทติ สปฺปิมนฺเฑ โอสารेतฺวา จปีตํ
สทวารวิทฺตกปฺปาสปฺภูถํ วีย มฺหุ ๑ ยถา จ(๑) อิทานิ ชาตมตฺตสฺส ๑
เอวํ วุฑฺฒิกาเลปี (๒) มฺหุตฺตลฺนาเยว(๓) ภวิสฺสนฺติ ๑ มฺหุตฺตลฺนา
หตฺตปาทา เอตฺสฺสาติ มฺหุตฺตลฺนหตฺตปาโท ๑

ชาลหตฺตปาโทติ น จมฺเมน ปฏฺิพฺทฺของฺกุลนฺตโร ๑(๔) เอทิสฺ
หิ ๑ ผณหตฺตโก ปฺริสฺโทเสน (๕) อุปฺหโต ปพฺพชฺชปี น ลภติ ๑ (๖)
มหาปฺริสฺส ปน จตฺสฺโส หตฺตงฺคุลियो ปณฺจปี ปาทงฺคุลियो

๑. ม. เอตฺถนฺตเร อิทานิตี ทิสฺสตี ๑ ๒. ม. ย. วุฑฺฒิกาเลปี ๑ ๓. ส. อัย ปาโจ นตฺถิ ๑
๔. ส. ย. ปรินฺทฺ... ๑ ๕. ม. ปฺริสฺโทเสน ๑ ๖. ม. ปฏฺิถภติ ๑

*เล่มที่ ๕ มหาจุลคุณณา หน้า ๖๘

เอกปฺปมาณา โหนฺติ ๑ ตาสํ ปน เอกปฺปมาณตฺตา ยวตฺถกฺขณํ (๑)
อญฺณมณฺธํ ปฏฺวิชฺฌิตฺวา ติกฺขุณฺติ ๑ อตฺตสฺส หตฺถปาทา สุกฺขเลน (๒)
วฑฺฒกิณา โยชิตฺชาลวาทปานสทิสฺสา โหนฺติ ๑ เตน วุตฺตํ
ชาลหตฺถปาโทติ ๑

อุทฺธํ ปตฺติจฺจิตฺโคปฺปกตฺตา(๓) อุตฺตสงฺขา ปาทา อุตฺตาสติ
อุตฺตสงฺขปาโท ๑ อญฺเณถํ หิ ปฏฺจิปาเท โคปฺปกา โหนฺติ ๑ เตน
เตถํ ปาทา อาณิพฺพธา วिय พฺพธา โหนฺติ ๑ น ยถาสฺขํ
ปรีวตฺตฺตฺติ ๑ กจฺจนฺตํ ปาทตฺลานิ (๔) น ทิสฺสนฺติ ๑ มหาปฺริสฺส
ปน อารุหิตฺวา(๕) อูปริ โคปฺปกา ปตฺติจฺจนฺติ ๑ เตนสฺส นากิโต
ปฏฺจาย อฺปริมกาโย นาวาย จปิตฺตฺวาณฺณปฏฺจิมฺมา วिय นิจฺจโลว
โหติ ๑ อรรกาโยว (๖) อิลฺลชฺติ ๑ สฺสฺเซน ปาทา ปรีวตฺตฺตฺติ ๑ ปฺรโตปิ
ปจฺจนฺโตปิ อุกฺยปฺสฺเสสฺสุปี จตฺวา ปสฺสนฺตํ ปาทตฺลานิ
ปญฺญาชนฺติ ๑ น หตฺถินํ วिय ปจฺจนฺโตเยว ๑

เอณิขฺงฺโฆติ เอณิมิคฺสทิสฺชงฺโฆ มํสุตฺสฺเทน ปรีปฺญฺณชงฺโฆ ๑
น เอกโต พฺพชรฺปิณฺฑิกมํโส ๑ สมนฺตฺโต สมนฺตฺจฺเตน มํเสน
ปรีกฺขิตฺตฺตาหิ สฺวาณฺณฺฑิตฺตาหิ สาลิกพฺภยวคพฺภสทิสฺสาหิ ชงฺฆาหิ
สมนฺนาคโตติ อตฺถโต ๑

อนนมนฺโตติ อนมนฺโต ๑ เอเตนฺสฺเสว อฺบฺชชวามนภาโว

๑. สී. ย. ชาลตฺถกฺขณํ ๑ ๒. ม. กฺขเลน ๑ ๓. ม. ปตฺติจฺจิตฺโคปฺปกตฺตา ๑ เอวมฺปรีปี ๑
๔. ม. ปาทตฺลานิปี ๑ ๕. ม. อารุหิตฺวา ๑ เอวมฺปรีปี ๑ ๖. ม. ย. อโรกาโยว ๑

*เล่มที่ ๕ มหาปทานสูตรตวณณา หน้า ๖๕

ทีปีโต ฯ อวเสสชชา หิ ขุชฺชา วา โหนฺติ วามนา วา ฯ
ขุชฺชานํ อุปริมกาโย อปริปฺณฺโณ โหติ ฯ วามนํ เหฏฺฐิม-
กาโย ฯ เต อปริปฺณฺณกายตฺตา น สกฺโกณฺติ อโนนมนฺตา
ชนฺนุกานิ ปริมชฺชิตฺตา มหาปุริโส ปน ปริปฺณฺโณภยกายตฺตา
สกฺโกติ ฯ

โกโสหิตวตฺตคฺคฺโขหติ อุตฺถวณฺณาทินํ วิย สุวณฺณปทุม-
กณฺณิกสทิสฺเสหิ(๑) โกเสหิ โอหิตฺ(๑) ปฏฺิจฺจนฺนํ วตฺตคฺคฺโข อสฺสาติ
โกโสหิตวตฺตคฺคฺโขห ฯ วตฺตคฺคฺโขหนฺติ วตฺเตน คฺคฺโขหิตพฺพิ(๒) องฺกชาตํ
วฺจฺจติ ฯ

สุวณฺณวณฺโณติ ชาติหิงฺกุลเกน มชฺชิตฺวา(๓) ทีปีทาจาเย(๔)
ฌสิตฺวา เกรกฺปริกมฺมํ กตฺวา จปิตฺตมนกฺสุวณฺณรูปสทิสฺโสติ
อตฺถโธ ฯ เอเตนสฺส ฌนฺตินิกฺขสณฺหสฺริรตฺตํ ทสฺเสตฺวา ฉวิวณฺณ-
ทสฺสนตฺถํ กถณฺนสนฺนิกตฺตโจติ (๕) วฺจฺจติ ฯ ปฺริมสฺส วา เววจน-
เมตฺติ ฯ

โรชฺชลลฺลนฺติ โรช วา มลฺลํ วา ฯ น อุปฺลิมฺปตฺติติ(๖)
น ลลฺลนฺติ ปทุมฺปลาสโต อุกทกพิณฺนุ วิย วิวณฺณฺนฺติ ฯ หตฺถ-
โรชฺชวาทินิ ปน อุตฺตคฺคฺโขหิตฺตถาย เจว ทายกานํ ปุณฺณผลตฺตถาย
จ สพฺพพฺพุทฺธา(๗) กโรนฺติ ฯ วตฺตสฺสีเสนาปี จ กโรนฺติเยว ฯ

๑. สฺ. ...สทิสฺ โกโสหิตฺ ฯ ๒. ม. คฺคฺโขหิตพฺพิ ฯ ๓. สฺ. มทฺทิตฺวา ฯ ๔. ม. ทีปีทาจาเย ฯ
๕. ม. กถณฺนสนฺนิกตฺตโจติ ฯ ๖. สฺยา. น อุปฺลิมฺปตฺติติ ฯ ๗. ม. พฺพุทฺธา ฯ

*เล่มที่ ๕ มหาอุคควณณา หน้า ๗๐

เสนาสนัน ปวิสฺนุเตน หิ ภิกฺขุณา ปาเท โชวิตฺวา ปวิสฺตพฺพนฺติ วุคฺตเมตํ ฯ

อุทฺทคฺคโลโมติ อวภูฏปฺริโยसानเน อุทฺทคฺคานิ หุตฺวา
มุขโสภํ อุคฺคโลกยมานานิ วีย จิตานิ โลมานิ อสฺสาติ
อุทฺทคฺคโลโม ฯ

พฺรหฺมชฺชคฺคโตติ พฺรหฺมา วีย อุชฺชคฺคโต ฯ อุชฺชเมว อุคฺคต-
ทีฆสฺรีโร ภวิสฺสติ ฯ เยภฺยุเยน หิ สคฺคตา ขนฺธ กฺกฺขิ
ชานฺนุสฺสฺติ ตีสุ จานเนสุ นมนฺติ ฯ เต กฺกฺขิ นมนฺตา ปจฺฉโต
นมนฺติ ฯ อิตเรสุ ทฺวีสุ จานเนสุ ปฺรโต ฯ ทีฆสฺรีรา ปน เอเก(๑)
ปฺสฺสวํกา โหนฺติ ฯ เอเก มุขํ อุณฺนเมตฺวา (๒) นกฺขตฺตานิ
คณฺยนฺตา วีย จรฺนฺติ ฯ เอเก อปฺปมํสฺโลหิตา สฺวสฺทิสฺสา โหนฺติ ฯ
เอเก ปฺรโต ปพฺภารา โหนฺติ ฯ ปเวธฺมานา กจฺฉนฺติ ฯ อัย ปน
อุชฺชเมว อุคฺคนฺตฺวา ทีฆปฺปมาโณ เทวนกเร อุสฺสฺติสฺวณฺณโตรณฺ
วีย ภวิสฺสตีติ ทีเปนฺติ ฯ ยถา เจตํ ฯ เอวํ ยํ ยํ ชาตมตฺตสฺส
สพฺพโส อปฺริปฺณณํ มหาปฺริสฺลกฺขณํ โหติ ฯ ตํ ตํ อายตี ตถา
ภาวิตํ สนฺธาย วุคฺตนฺติ เวทิตพฺพิ ฯ

สคฺคฺสฺสโตติ เทว หคฺคปฺปิฏฺจโย เทว ปาทปฺปิฏฺจโย เทว
อํสฺสฺฏานิ ขนฺโหติ อิมेषฺ สคฺคฺสฺ จานเนสุ สฺปฺริปฺณโณ มํสฺสฺสโต
อสฺสาติ สคฺคฺสฺสโต ฯ อณฺเณสํ ปน หคฺคปาทปฺปิฏฺจาทิสฺสฺ สฺราชาลํ
๑. สี่. เอเกน ฯ ๒. ม. อุณฺนเมตฺวา ฯ

*เล่มที่ ๕ มหาปทานสูตรตวณณา หน้า ๗๑

ปณฺณายติ ฯ อัสถุขณฺเฐสุ อฏฺฐิโกฏฺฐิโย ฯ เต มนุสฺสา เปตา
วีย ขายนฺติ ฯ น ตถา มหาปุริโส ฯ มหาปุริโส ปน สตฺตสุ
จानนฺสุ ปริปฺปนฺนํสุสฺสทตฺตา นิกุพฺพหสิรราชาเลหิ หตฺถปิฏฺฐาทีหิ
วฏฺฐเฑว จปิตฺตฺวณฺณาลิงฺคสทิสเสน (๑) ขนฺเฐน สิตารูปกั วีย
ขายติ ฯ จิตฺตกมฺมรูปกั วีย จ ขายติ ฯ

สีหปฺพุพฺพทฺธกาโยติ (๒) สีหสฺส ปฺพุพฺพทฺธ(๓) วีย กาโย อสฺสาติ
สีหปฺพุพฺพทฺธกาโย ฯ สีหสฺส หิ ปฺริมกาโยว ปริปฺปนฺนโณ โหติ ฯ
ปจฺฉิมกาโย อปริปฺปนฺนโณ ฯ มหาปุริสสฺส ปน สีหสฺส
ปฺพุพฺพทฺธกาโย วีย สพฺโพ กาโย ปริปฺปนฺนโณ ฯ โสปี สีหสฺเสว
ตตฺถ ตตฺถ อุนฺนตฺนินฺนตาทิวเสน (๔) ทฺตฺถสณฺนิจิตฺตวิสณฺนิจิตฺต น โหติ ฯ
ทีฆยฺยตฺตฏฺฐจानนฺ ปน ทีโฆ ฯ รสฺสณฺนุกิสฺปฺนุตฺตอณฺวณฺนุฑิตฺตยฺยตฺตฏฺฐจानนฺ
ตถาวิชฺว โหติ ฯ วุคฺคตฺถเฑหฺตฺ(๕) มนฺาปีเยว (๖) โข ภิกฺขเว กมฺมวิปาเก
ปจฺจุปฺภูจิตฺเต เยหิ องฺเคหิ ทีฆเหหิ โสภติ ฯ ตานิ องฺคานิ ทีฆานิ
สณฺนจฺหนฺติ ฯ เยหิ องฺเคหิ รสฺเสหิ โสภติ ฯ ตานิ องฺคานิ
รสฺसानิ สณฺนจฺหนฺติ ฯ เยหิ องฺเคหิ ฐฺเลหิ โสภติ ฯ ตานิ องฺคานิ
อฺฐฺลานิ สณฺนจฺหนฺติ ฯ เยหิ องฺเคหิ กิเสหิ โสภติ ฯ ตานิ องฺคานิ

๑. ม. สฺฐจฺปิตฺตฺวณฺณาลิงฺคสทิสเสน ฯ ย. สฺวณฺณาลิงฺคสทิสเสน ฯ ๒. สฺยา.
สีหปฺพุพฺพทฺธกาโยติ ฯ ม. ย. อัย ปาโจ นตฺถิ ฯ ๓. ม. ปฺพุพฺพทฺธ ฯ เอวมฺปฺริปี ฯ
๔. ม. ย. วินตฺนุนตาทิวเสน ฯ ๕. ม. วุคฺคตฺถเฑหฺตฺ ภควตา ฯ ๖. ม. มนฺาปีเยว ฯ
ย. มนฺาปีเย จ ฯ

*เล่มที่ ๕ มหาวคฺคควณฺณา หน้า ๗๒

กีสานี สณฺจหนฺติ ฯ เยหิ องฺเคหิ ปุณฺณเลหิ โสภติ ฯ ตานี องฺคานี
ปุณฺณานี สณฺจหนฺติ ฯ เยหิ องฺเคหิ วฏฺฏฺเณหิ โสภติ ฯ ตานี
องฺคานี วฏฺฏฺเณหิ สณฺจหนฺตฺติ ฯ

อิตฺติ ทานจิตฺเตน (๑) ปุณฺณจิตฺเตน จิตฺโต (๒) ทสฺหิ ปารมีหิ
สขฺชิตฺโต มหาปุริสฺสส อตฺตภาโว ฯ โลเก สพฺพลิปฺปิโน วา
สพฺพอํทฺธิมนฺโต วา ปฏฺฐิรูปกํ กาคฺคฺน สกฺโกนฺติ ฯ

ปีตฺนตฺรฺโสติ (๓) อนตฺรฺโส (๔) วุจฺจติ ทุวิฺนํ โกฏฺจานมนตฺรฺ ฯ (๕)
ตํ ปีตํ (๖) ปริปุณฺณมสฺสาติ ปีตฺนตฺรฺโส ฯ (๗) อณฺเณลํ หิ ตํ จานํ
นินฺนํ โหติ ฯ เทว ปิฏฺฐิโกฏฺฐา (๘) ปาฏฺฐิเยกํ (๙) ปณฺณายนฺติ ฯ
มหาปุริสฺสส ปน กฏฺฐิตฺโต ปฏฺฐาย มํสปฏฺฐํ ยาว ขนฺธา
อุกฺกมฺม สมฺมุสฺสิตฺตฺสวณฺณผลกํ วย ปิฏฺฐิ จ्ञาเทตฺวา ปตฺติฏฺฐิตํ ฯ

นิโคฺรชฺชปริมณฺทโลติ นิโคฺรชฺช วย ปริมณฺทโล ฯ ยถา
ปณฺณาสหตฺตตาย วา สตฺสทฺตตาย วา สมขนฺธสาโข นิโคฺรชฺช
ทีฆโตปี วิตฺถารโตปี เอกปฺปมาโณว โหติ ฯ เอรํ กายโตปี
พฺยามโตปี เอกปฺปมาโณ ฯ ยถา อณฺเณลํ กาโย วา ทีโฆ
โหติ พฺยามโ วา ฯ น เอรํ วิสมปฺปมาโณติ อตฺถโธ ฯ เตเนว

- # ๑. ม. นานาจิตฺเตน ฯ ๒. ม. จิตฺติโต ฯ ๓. สฺยา. ปีตฺนตฺรฺโสติ ฯ เอมฺมุปฺริปี ฯ
- ม. ยฺ. จิตฺนตฺรฺโสติ ฯ ๔. ม. อนตฺรฺลํ ฯ ๕. สฺ. ยฺ. โกฏฺฐาตานํ ฯ เอมฺมุปฺริปี ฯ
- ม. โกฏฺฐานํ อนตฺรฺ ฯ ๖. ม. จิตํ ฯ ๗. ม. ปริปุณฺณํ อนตฺรฺลํ อสฺสาติ จิตฺนตฺรฺโส ฯ
- ๘. ม. ปิฏฺฐิโกฏฺฐา ฯ ๙. ม. ปาฏฺฐิเยกกา ฯ

*เล่มที่ ๕ มหาปทานสูตรตวณณา หน้า ๗๑

ยาวตทวสุส กาโยติอาทิ วุตฺตํ ฯ ตตฺถ ยาวตโก อสุสาติ
ยาวตทวสุส ฯ

สมวณฺเฑกฺขณฺโชนฺโหติ สมวณฺเฑกฺกฺขณฺโชนฺโห ฯ ยถา เอเก โภถจา
วีย จ พกา วีย จ (๑)วราหา วีย จ(๑) ทีฆคฺลา วฏฺกคฺลา
ปฺลุลคฺลา จ โหนฺติ ฯ กถนกาเลสิราชาลํ ปญฺญาติ ฯ มนฺโ
สโร นิกฺขมฺติ ฯ น เอวํ มหาปฺริสฺสฺส ฯ มหาปฺริสฺสฺส ปน
สุวณฺเฑิตฺตฺวณฺเฑาลิงฺคสฺสทิสฺโส ขนฺโห โหติ ฯ กถนกาเล สิราชาลํ
น ปญฺญาติ ฯ เมฆสุส วีย กชฺชิตฺ สโร มหา โหติ ฯ

รสกฺคสฺสคฺคิตี เอตฺถ รตฺถํ คสฺนฺตฺติติ (๒) รสกฺคสา ฯ รสหรณฺนิ-
นเมตฺถ อธิวจฺนํ ฯ ตา อกฺกา อสุสาติ รสกฺคสฺสคฺคิ ฯ มหาปฺริสฺสฺส
กิริ สตฺตรสหรณฺนิสฺสทฺสฺสานิ(๑) อุกฺกคฺคานิ หุตฺวา ทิวายเมว
ปฏฺิฏฺกานิ ฯ ติลผลมตฺโตปิ อาหาโร ชิวหฺกฺเค จปิโต สพฺพิ
กายมนฺุสฺสริ ฯ เตเนว มหาปฺธานํ ปทหนฺตฺสฺส เอกตณฺุลาทีหิปี
กาพายฺยฺสฺสปตฺตมตฺเตนาปี (๔) กายสุส ยาปนํ อโหสิ ฯ อญฺเฒลฺ
ปน ตถา อภาวา น สกฺลํ กายํ โอาชา ผริติ ฯ เตน
เต พหฺวาพารา โหนฺติ ฯ

สีหฺนฺตฺติ(๕) สีหฺสฺเสว หนฺ อสุสาติ สีหฺนฺ ฯ ตตฺถ สีหฺสฺ
เหฏฺจิมฺหนฺเมว ปรีปฺณณฺ โหติ ฯ น อฺปริมํ ฯ มหาปฺริสฺสฺส ปน
๑. สี. วราหกา วีย จ โหนฺติ ฯ ๒. ม. คสฺนฺตฺติ หรณฺตฺติติ ฯ ๓. สี. ...หรณฺนิสฺตานิ ฯ
๔. ม. ยฺ. กพาย... ฯ ๕. ม. อัย ปาโจ นตฺติ ฯ

*เล่มที่ ๕ มหาปทานสูตรตวณณา หน้า ๗๔

สีหสฺส เภฏฺจิมฺ วิย เทวปี ปริปฺนุณฺณานิ ทฺวาทลียา ปกฺขสฺส
 จนฺททิสานิ โหนฺติ ฯ อถ เนมิคฺคกา หนฺนฺปรียนฺตํ โอลฺเกนฺตาว
 อิมฺสฺส หนฺนฺเกสฺส เภฏฺจิเม วิสฺติ อฺปริเม วิสฺตฺติ จตฺตาลีส ทนฺตา
 สฺมา อวิรพา(๑) ปตฺติฏฺจหิสฺสนฺตฺติ สลฺลทฺเขตฺวา อัยฺ หิ เทว
 กฺุมาริ จตฺตาลีสทฺนฺโต โหตฺติอาทิมํหํสฺ ฯ ตตฺรายนฺตฺโต ฯ อณฺเณลํ
 หิ ปริปฺนุณฺนทฺนฺตํปี ทวตฺตีส ทนฺตา โหนฺติ ฯ อิมฺสฺส ปน
 จตฺตาลีลํ ภวิสฺสนฺติ ฯ อณฺเณสณฺจ เกจิ ทนฺตา อฺจฺจา เกจิ นิจฺา เกจิ
 วิสฺมา โหนฺติ ฯ อิมฺสฺส ปน อยฺปฏฺเณน (๒) ฉินฺนฺสงฺขปฏฺกํ
 วิย สฺมา ภวิสฺสนฺติ ฯ อณฺเณลํ กุมฺภิรํ วิย ทนฺตา วิรพา
 โหนฺติ ฯ มจฺจมฺสํนิ ขาทนฺตํ ทนฺตฺนฺตฺริ ปฺรติ (๓) ฯ อิมฺสฺส
 ปน กนฺกผลกฺาย สฺมฺสฺสฺสฺตวชฺรปฺนฺติ วิย อวิรพา ตฺลิกฺาย
 ทสฺสฺตปฺริจฺเจทา วิย ทนฺตา ภวิสฺสนฺติ ฯ อณฺเณสณฺจ ปฺปฺติทนฺตา
 อฺกฺจฺจหนฺติ ฯ เตน กาจิ ทาตฺมา(๔) กาทฺปาปี วิวณฺณํปี โหนฺติ ฯ
 อัยฺ ปน สฺกฺจฺจ สฺกฺกทฺาโจ โอสฺชิตฺารกํปี อตฺติกมฺม วิโรจฺมานาย
 ปกฺาย สมนฺนาคตฺทาโจ ภวิสฺสฺติ ฯ

ปฺนฺตฺชิวฺหติ ปฺนฺตฺชิวฺห ฯ อณฺเณลํ ชิวฺหา ฐฺลาปี โหนฺติ
 กิสาปี รสฺสาปี ทฺทฺาปี วิสฺมาปี ฯ มหาปฺริสฺสฺส ปน ชิวฺหา
 มฺทฺ ทิมา ปฺนฺตฺลา วณฺณสมฺปนฺนา โหติ ฯ โส หิ ตํ(๕) ลกฺขณํ

๑. สี. ย. อพิวรา ฯ เอวมฺปฺริปี ฯ ๒. สี. ย. อโยปฏฺเณ... ฯ ม. อยฺปฏฺเณน ฯ
 ๓. ม. ย. ปฺเรนฺติ ฯ ๔. ม. ทาจา ฯ เอวมฺปฺริปี ฯ ๕. ม. โสหิ เอตํ ฯ

*เล่มที่ ๕ มหาปทานสูตรวณณนา หน้า ๑๕

ปริยัติคุณ อากทานัน กงขาวิโนทนต์ถัม มุทกตตาท่า ชิวหัง กจินสูจี
วีย วฏฺเฏตฺตวา อุโภ นาสิกโสทานิ ปริมสตีฯ (๑) ทีฆตตาท่า อุโภ
กณฺณโสทานิ ปริมสตีฯ ปุณฺณตตาท่า เกสนนฺตปริโยสานัน เกวลัมปี
นลาภูมึ ปฏิจฺฉาเทตีฯ เอวณฺตสฺสา(๒) มุทฺทีฆปุณฺณภาวํ ปกาเสนฺโต
เตสํ กงฺขํ วิโนเทตีฯ เอวํ ติลกฺขณสมฺปนฺนํ ชิวหัง สนฺธาย
ปฺหุตฺตชิวฺหตี วุตฺตํฯ

พรหมสฺสโรตี อณฺเณปี ฉินฺนสฺสรานิ ภินฺนสฺสรานิ
กาคสฺสรานิ โหนฺตีฯ อัย ปน มหาพฺรหฺมโน (๓)สรสฺส สทิสฺเสน
สทฺเทน (๓) สมนฺนาคโต ภวิสฺสตีฯ มหาพฺรหฺมโน หิ ปิตฺตเสเมหฺหิ
อปฺลิตฺตพฺรหฺมตตาท่า สโร วิสุทฺโธ โหตีฯ มหาปริเสนาปี กตฺถมมํ
ตสฺส วตฺถุํ โสเชตีฯ วตฺถุโน สฺวทฺธตตาท่า นาภิตโต ปฏฺจาย
สมฺภูจฺจนฺโต สโร วิสุทฺโธ อฏฺฐจฺกสมนฺนาคโตว สมฺภูจฺจตีฯ
กรวิโก(๔) วีย ภณฺตีตี กรวิกภาณิ มตฺตกรวิกมณฺชฺโชสตี(๕) อตฺถโถฯ

อภินิเณตฺตโตตี น สกฺลนิเณตฺตโตวฯ นิเณตฺตจฺญฺจฺจเน ปนสฺส
อุมฺมาปฺปฺสทิสฺเสน (๓) อตีวิสุทฺเธน นีลวณฺเณน สมนฺนาคทานิ
เนตฺตทานิ โหนฺตีฯ ปิตฺตจฺญฺจฺจเน กณฺณการปฺปฺสทิสฺเสน ปิต-
วณฺเณนฯ โลหิตฺตจฺญฺจฺจเน พนฺธฺชิวกปฺปฺสทิสฺเสน โลหิตวณฺเณนฯ
เสตฺตจฺญฺจฺจเน โอสฺชิตารกสทิสฺเสน เสตวณฺเณนฯ กายฺยจฺญฺจฺจเน
๑. ม. ปฺรามสตีฯ เอวมฺปริปีฯ ๒. ม. เอวมสฺสฯ ๓. ม. สรสทิสฺเสน สเรณฯ
๔. ม.กรวิโกฯ เอวมฺปริปีฯ ๕. ม. ย. มตฺตกรวิกมณฺชฺโชสตีฯ

*เล่มที่ ๕ มหาควคฺคณณนา หน้า ๗๖

อทฺทาทริฏฺฐสทฺธิเสน กาพวณฺเณน สมฺนุณาคตานิ ๑ สุวณฺณวิมานเ
อุคฺคมาภูติมณฺธิสึหปฺลชรสทฺทิสานิ ขายนฺนติ ๑

โคปฺขุโมติ เอตฺถ ปชฺชมฺนฺติ สกฺลจกฺขุคฺคณฺท์ (๑) อธิปฺเปตํ ๑
ตํ กาพวณฺณกสฺส พฺหลธาคฺคํ โหติ ๑ รตฺตวณฺณกสฺส วิปฺปสฺนํ ๑
ตมฺมุหุตฺตชาตตรฺณรตฺตวณฺณกสทิสจกฺขุคฺคณฺโหติ อตฺถโธ ๑ อณฺเวยสณฺหิ
อกฺขิคฺคณฺทา (๒) อปริปฺปณฺณา โหนฺติ หตฺถิมฺมุติกาทีนํ(๓) อกฺขิสทฺทิสเห
วินิคฺคเตหิปี คมฺภีเรหิปี อกฺขีหิ สมฺนุณาคตา โหนฺติ ๑ มหา-
ปฺริสสฺส ปน ไชฺวิตฺวา มชฺชิตฺวา จปิตฺมณฺนิคฺคพิกา วिय มฺมุสฺสินิทฺ-
นิตฺสขุมปชฺชมาจิตานิ อกฺขินี ๑

อุณฺณตํ อุณฺณาโลมํ ๑ ภูมฺกนฺตเรติ ทฺวินฺนํ ภูมฺกานํ
เวมชฺเฒ นาสิกมฺตถเกยว ชาตา ๑ อุคฺคกนฺตฺวา ปน นลาภูเวมชฺเฒ
ชาตา ๑ โอทาทาติปฺริสฺสุทฺธา โอสธิตารกสมวณฺณา ๑(๔) มฺมุติ
สปฺปิมนฺเฑ โอสาเรตฺวา จปิตฺสวาร- วิหตฺกปฺปาสปฺภูลสทิสา ๑
ตฺลสฺนฺนิภาติ สิมฺพลิตฺตฺลตฺตฺลสฺมานา อยมฺสฺสาปี โอทาทตฺตาย
อุปฺมา ๑ สฺวา ปเนสา โกฏฺธิยํ คเหตฺวา อากทฺตฺธิยมานา
อุปทฺตพฺพาหุปฺปมาณา โหติ ๑ วิสฺสุฏฺฐา ทกฺขิณาวภูฏฺฐวเสน
อาวภูฏฺฐิตฺวา อุทฺทคฺคา หุตฺวา สนฺตฺติฏฺฐติ ๑ สุวณฺณผลกมชฺเฒ
จปิตฺรชตฺตฺพพฺพุพฺกํ วिय ๑ สุวณฺณมฺภูโต นิกฺขมฺมานา จีรชารา

๑. สฺ. ยฺ. ...คณฺท์ ๑ ม. ...ภณฺท์ ๑ เอมฺปริปี ๑ ๒. ม. จกฺขุภณฺทา ๑
๓. สฺ. ยฺ. มฺมุสฺสิกาทีนํ ๑ ๔. ม. ...สมานวณฺณา ๑

*เล่มที่ ๕ มหาปทานสูตรตถาสนา หน้า ๗๗

วีย ๑ อรุณปฏการณชิตะ คคณปฏเทเส โอสธิตารกา วีย จ
อติมนโหราย สิริยา วิโรจติ ๑

อุณ्हีสสีโสติ อิทํ ปริญญณนลาภุคตญะเวจ ปริญญณ्हีสตีตํ
จาติ เทว อตุถเวเส ปฏิจจ วุตตํ ๑ มหาปฐิสสส หิ ทกขิน-
กณญจพิกโต ปญญาเย มंसปฏถํ อญุจหิตวา สกถนลาภุ
ฉาทยมานํ ปุรยมานํ กนตุวา วามกณญจพิกาย ปตัญญิตํ(๑)
ตํ รณโธ (๒) พนุชอุณ्हีสปัญญ วีย วิโรจติ ๑ มหาปฐิสสส กิร อิมํ
ลกขณํ ทิสวา ราชนํ อุณ्हีสปัญญํ อกัสนุ ๑ อยนุตาว เอโก
อตุโถ ๑ อญเเว ปน ชนา อปริญญณ्हีสสา โหนติ ๑ เกจิ
กปฐิสสา ๑ (๓) เกจิ ผลฐิสสา เกจิ อญุจฐิสสา(๔) เกจิ กุมภฐิสสา ๑(๕) เกจิ
ปพุการฐิสสา(๕) มหาปฐิสสส ปน อารกเคน วญุญตุวา จปิตํ
วีย สุปธิปณญํ อุกกปพุพุพสทิสํ สีสํ โหติ ๑ ตตุถ ปุริมนเย
อุณ्हีสเวญุจฐิสสีโส วียาติ อุณ्हีสสีโส ๑ ทุตินนเย อุณ्हีสํ วีย
สพุพตุถ ปุริมญทลสีโสติ อุณ्हีสสีโส ๑

- # ๑. ม. เอตถนุตเร ตนุติ ทิสสติ ๑ ๒. สี. ม. ย. รณญา ๑
- ๓. สี. ย. กปฐิสสา ๑ ๔. ม. เอตถนุตเร เกจิ หตุถฐิสสาติ ทิสสติ ๑
- ๕. ม. ย. คุมพฐิสสา ๑

*เล่มที่ ๕ หน้า ๗๘

วิปัสสีสมณาวาณณา

สพฺพกามเมหิตี อิํ ํ ลกฺขณานิ ปฏิกุคฺคหาเปตฺวา ปจฺจนา
 กตํ วิย วุตฺตํ ๑ น ปเนวํ ทฏฺฐพฺพํ ๑ ปจฺจมณฺหิ(๑) เนมิตฺตเก
 สนฺตปฺเปตฺวา ปจฺจนา ลกฺขณปฏิกุคฺคหณํ (๒) กตฺนฺติ เวทิตพฺพํ ๑
 ตสฺส วิตฺถาโร กพฺโปกกนฺตึยํ วุตฺโตเยว ๑ ปาเยนฺตึติ ญญณํ
 ปาเยนฺติ ๑ โปธิสตฺตสฺส(๓) กิร นินฺโทเสน มจฺจเรณ จิเรณ
 สมฺนนาคตา สฏฺฐิ ชาติโย อุปฏฺฐาเปติ ๑ ตถา เสสาปี เตสุ
 เตสุ กมฺเมสุ กุสลา สฏฺฐิ สฏฺฐิเยว ๑ ตาสํ เปสฺนการเก
 สฏฺฐิ ปริเส ๑ ตสฺส ตสฺส กตาทภาวสฺสทกฺขเก (๔) สฏฺฐิ อมจฺเจ
 อุปฏฺฐาเปติ ๑ เอวํ จตฺตาริ(๕) สฏฺฐิโย อิตฺถินํ ๑ เทว สฏฺฐิโย
 ปริสํนํติ ๖ สฏฺฐิโย อุปฏฺฐากานํเยว อเสส ๑ เสตจฺจตฺตนฺติ
 ทิพฺพเสตจฺจตฺตํ ๑ กุลทตฺตึยํ ปน สิริกพฺเภเยว ติฏฺฐติ ๑ มา
 นํ สิตํ วาติอาทิสฺ มา อภิภวิตฺติ อตฺโถ เวทิตพฺโพ ๑
 สุวาสุสุ สุทฺนฺติ(๖) โส อสุสุ สุํ ๑(๗) อจฺจเนว อจฺจกนฺติ อญฺญสฺส
 พาหุณาว อญฺญสฺส พาห ๑ อญฺญสฺส จ อํสกุญฺเณว อญฺญสฺส
 อํสกุญฺ ๑ ปริหริยตีติ นียติ ๑ สมฺปาปียตีติ อตฺโถ ๑

มณฺชฺสโรติ อขรฺสฺสโร ๑ วคฺคฺสฺสโรติ เณกปริปฺปณฺณสฺสโร ๑
 มจฺจฺสโรติ สาทสฺสโร ๑ เปมฺนียสฺสโรติ เปมฺชนกสฺสโร ๑ ตตฺริํ
 # ๑. ม. เอตฺถนฺตเร เตติ ทิสฺสติ ๑ ๒. ม. ลกฺขณปฏิกุคฺคหณํ ๑ ๓. ม. ตสฺส ๑
 ๔. ม. ...สฺสทกฺขเก ๑ ๕. ส. ย. จตฺตาริ ๑ ๖. สยว. ม. สุวาสุสุทฺนฺติ ๑
 ๗. ม. โส อสุสุํ ๑

*เล่มที่ ๕ มหาปทานสูตรตวณณา หน้า ๘๕

กรวิกานัน มฐุรสุสรตยา กรวิกสกุณเ กิร มฐุรรลั อมพปกุกั
 มุขตุนทเทน ปหริตวา ปคุฆริตรลั ปิวิตวา ปกฺเขน ตาลั
 ทตฺวา วิภูษณมานเ (๑) จตฺปปทา มตฺตา วิย ลลิตุ อารภนฺติ ฯ
 โคจรปสุตปิ จตฺปปทา มุขตานิ ตินานิ ฉทฺเทตฺวา ตั
 สทฺทํ สุนนฺติ ฯ วาพมิกา ขุทฺทกมิกเ อนุพนฺธมานา อุกฺขิตฺตึ
 ปาทํ อนิกฺขิปิตฺวาว ติฏฺฐนฺติ ฯ อนุพนฺธมิกา(๒) จ มรณภยั
 ชหิตฺวา ติฏฺฐนฺติ ฯ อากาเส ปกฺขนฺตา ปกฺขินฺนปิ ปกฺเข
 ปสฺสเรตฺวา(๓) สทฺทํ สุนฺมานาว ติฏฺฐนฺติ ฯ อุตเท มจฺฉาปี
 กณฺณปฏฺถลั อปฺโผฏฺเตตฺวา ตั สทฺทํ สุนฺมานาว ติฏฺฐนฺติ ฯ เอวั
 มฐุรสุสรา กรวิกา ฯ

อสนฺธิมิตฺตาปี ฆมฺมาโสภสฺส เทวี อตฺถิ นุ โข ภนฺเต
 พุทฺธสทฺเทน(๔) สทิสฺส กสฺสจิ สทฺโทติ สัมมึ ปุจฺฉิ ฯ อตฺถิ
 กรวิกสกุณฺสฺสาติ ฯ กุหิ ภนฺเต เต สกุณาติ ฯ หิมวณฺเตติ ฯ
 สธา ราชานัน อาท เทว(๕) กรวิกสกุณฺ ปสฺสิตฺตฺกามมฺหิตี ฯ
 ราชา อิมสฺมึ ปญฺชเร นิสีทิตฺวา กรวิโก อากจฺฉตฺติ สุวณฺณ-
 ปญฺชรึ วิสฺสขฺเขสิ ฯ ปญฺชโร คนฺตฺวา เอกสฺส กรวิกสฺส ปุโรโต
 อฏฺฐาสิ ฯ โส ราชานาย อากโต ปญฺชโร ฯ น สกฺกา
 อคนฺตฺนฺติ ตตฺถ นิสีทิ ฯ ปญฺชโร อากนฺตฺวา รณฺโณ ปุโรโตว
 อฏฺฐาสิ ฯ กรวิกั สทฺทํ การาเปตฺุ น สกฺโกนฺติ ฯ อถ ราชา

๑. ม. ยุ. วิภูษมานะ ๑ ๒. ม. อนุพนฺธมิกา ๑ ๓. ม. เขตฺถนฺตเร ตนฺถิ ทิสฺสตี ๑
 ๔. ม. พุทฺธสฺสเรณ ๑ เอวมฺปริปี ๑ ๕. ม. เขตฺถนฺตเร อหนฺติ ทิสฺสตี ๑

*เล่มที่ ๕ มหาควคควณณา หน้า ๘๐

กถิ ภาณ อิม สหุท กโรนุตีต(๑) อาห ๑ ฅาตเก ทิสฺวา(๒)
 เทวติ ๑ อถ นั ราชา อาทาเสหิ ปริกฺขิปาเปสิ ๑ โส
 อตุตโน ฉายั ทิสฺวา ฅาตกา เม อาคตาติ มณฺณมาโน
 ปกฺเขน ตาลั ทควา มจฺจรสฺสเรน (๓) มณฺวิลั ฅมมาโน วีย
 วิวิ. สกถนถเร มนุสฺสา มตฺตา วีย ลลีสฺสุ ๑ (๔) อสนุธิมิตฺตา
 จินฺเตสิ อิมสฺส ตาว ติริจฺจานกตสฺส เอวั มจฺจโร สหุโท ๑ กิทิโส
 นุ โข สหุพฺพณฺณตฺวาณสิริปฺตตฺสฺส ภควโต สโร อโหสิตี
 ปิตี อฺปฺปาเทควา ตั ปิตี อวิชหิตฺวา สตฺตฺหิ ชงฺฆสฺเตหิ
 สหุธิ โสตาปตฺติผลे ปติญฺจาสิ ๑ เอวั มจฺจโร กิร กรวิก-
 สหุโทติ ๑ ตโต ปน สตฺภาเกน สหสฺสภาเกน (๕) มจฺจโร
 วิปฺสฺสีสฺส กุมารสฺส สหุโท อโหสิตี เวทิตฺพุโป ๑

กมฺมวิปากชนฺติ น ภาวนามยั ๑ กมฺมวิปากเวสน ปน
 เทวตานั จกฺขุสทิสเมว มัสจกฺขุ อโหสิ ๑ เยน นิमितฺตํ กตฺวา
 ติลวาเห ปกฺขิตฺตํ เอกคิลปิ อยั โสติ อฺทฺทฺริควา ทาทุ สกโกติ ๑

วิปฺสฺสีติ เอตถ อยั วจฺนญฺโจะ ๑ อนฺตรนฺตรรา นิมนฺนิส-
 สลฺยชนิตฺนุชการวิรเหน (๖) วิสุทฺธํ ปสฺสตี ๑ วิวญฺเฬหิ จ อกฺขิหิ
 ปสฺสตีติ วิปฺสฺสี. ทฺุคฺยวาระ วิเจยฺย วิเจยฺย ปสฺสตีติ วิปฺสฺสี ๑ วิจฺนิตฺวา วิจฺนิตฺวา ปสฺสตีติ
 อตุโถ ๑

๑. ม. น กโรนุตีติ ๑ ๒. ม. อทิสฺวา ๑ ๓. ม. มจฺจรสฺสเรน ๑ ๔. ลี. อเหตุ ๑
 ๕. ปลิลีสฺสุ ๑ ๕. ม. เอตถนฺตเร จสหุโท ทิสฺสตี ๑ ๖. ม. นิมนฺนิชนิตฺนุชการวิรเหน ๑
 ๗. เมฆชนิตฺนุชการ... ๑

*เล่มที่ ๕ มหาควคฺควณฺณา หน้า ๘๑

อดฺเถ (๑) ปนายตีติ อดฺเถ ชานาติ ปสฺสตีฯ นยตีฯ วา
 ปวตฺเตตีติ อดฺโถฯ เอกทิวสํ กิร วิณิชฺชญฺจฺจฺจเน นิสีทิตฺวา อญฺญํ(๒)
 อนุสฺสาสนฺตสฺส รลฺโย อดฺงกตปฺปฺยิตฺตํ มหาปุริสํ อหริตฺวา(๓)
 หตฺเถ จปฺยีสฺสุฯ ตสฺส ตํ องฺเก กตฺวา อุปลาลยมาณสฺเสว
 อมจฺจา สามิกํ อสฺสามิกํ อํกํสุฯ โปชิสฺสโต อนตฺตมนสฺสทฺทํ
 นิจฺจฺจารีติฯ ราชา กิเมตฺตํฯ อุปฺชารเถาติ อหฯ อุปฺชารย-
 มาณา(๔) อดฺธํ อทิสฺวา อญฺญสฺส(๕) ทฺพฺพิณิจฺฉิตฺตฺตา เอวํ กตฺ
 ภวิสฺสตีติ ปฺน สามิกํเยว สามิกํ กตฺวา ฅตฺวา นฺุ โข
 กุมารโ อเอวํ กโรตีติ วิมฺสนฺตฺตา ปฺน สามิกํ อสฺสามิกํ
 อํกํสุฯ ปฺนปิ โปชิสฺสโต ตเถว ตํ สทฺทํ นิจฺจฺจารีติฯ
 อดฺ ราชา ชานาติ มหาปุริสฺสตีติ ตโต ปญฺจาย อปฺปมตฺโต
 อโหสิฯ อิทํ สนฺชาย วุคฺตํ วิเจยฺย วิเจยฺย กุมารโ อญฺญฺ(๒)
 ปนายตีติฯ

วสฺสิกนฺตฺวาทีสุ ยตฺถ สฺขํ โหติ วสฺสกาเล วสฺสิตฺตํฯ อยฺ
 วสฺสโกฯ อิตเรสุปี เอเสว นโยฯ อยฺ ปเนตฺถ วจฺนญฺโจฯ
 วสฺสวาโส วสฺสํฯ ตํ(๖) อรหตีติ วสฺสโกฯ อิตเรสุปี เอเสว
 นโยฯ

ตตฺถ วสฺสโก ปาสาโท นาติอุจฺโจ โหติ นาตินิโจฯ ทฺวาร-
 วาตปานานิปีสฺส นาติพฺหุณี นาติตฺนุگانิ(๗) ญฺมมตฺถรณปจฺจตฺถรณ-

๑. สฺยา. อญฺญฯ ๒. ม. อดฺเถฯ ๓. ม. อาเนตฺวาฯ ๔. ม. อุปฺชาริยมาณาฯ
 ๕. สี. ย. อดฺธสฺสฯ ม. อทฺธสฺสฯ ๖. ม. อสฺสํฯ ๗. ม. นาติตฺนุณีฯ

*เล่มที่ ๕ มหาควคฺควณณา หน้า ๘๒

ขชฺชโกชนานิ เจตฺถ(๑) มิสฺสกาเนว วฏฺฏนฺติ ฯ เหมนฺติเก ฌมฺภาปี
 ภิตฺติโยปี นิจา โหนฺติ ฯ ทวารวาทปานานิปี ตนฺกานิ สฺขุ-
 มจฺฉิทฺทานิ ฯ อุณฺหปฺปเวสฺนตฺถาย ภิตฺตินิยฺหานิ นีหริยฺนฺติ ฯ
 ภูมฺมตฺถรณฺปจฺจตฺถรณฺนิวาสนปารุปนานิ ปเนตฺถ อุณฺหวิริยานิ
 กมฺพลาทีนํ วฏฺฏนฺติ ฯ ขชฺชโกชนํ สินฺทุํ กฏฺกสนฺนินฺตฺสตี
 .จ (๒) ฯ กิมฺหิเก ฌมฺภาปี ภิตฺติโยปี อุจฺจา โหนฺติ ทวารวาท-
 ปานานิ ปเนตฺถ พฺหุณี วิปฺลชาตานิ (๓) โหนฺติ ฯ ภูมฺมตฺถรณานิ
 ทฺถุฏฺถมฺยาทีนํ วฏฺฏนฺติ ฯ ขชฺชโกชนานิ มรฺฐรฺสตีตฺวิริยานิ ฯ (๔)
 วาทปานสมิเปสฺ เจตฺถ นวจาภูโย จเปตฺวา อุทกสฺส ปฺเรตฺวา
 นิลฺปฺปลาทีนํ สลฺยฺมาเทนฺติ ฯ เตสฺ เตสฺ ปเทเสสฺ อุทกยฺนฺตานิ
 กโรนฺติ ฯ เยหิ เทเว วสฺสนฺเต วิย อุทกธารานํ นิกฺขมฺนฺติ ฯ

นิปฺปฺริเสหิตฺติ ปฺริสฺวิริหิตฺติ ฯ น เกวลญฺเจตฺถ ตฺตฺริยานเว
 นิปฺปฺริสานิ ฯ สพฺพญฺจานานิปี นิปฺปฺริสานเว ฯ โทวาริกาปี
 อิตฺถิโยว ฯ นฺหาปนาทิกฺมฺมกรานิปี อิตฺถิโยว ฯ ราชา กิร
 ตถารูปํ อิสฺสริยฺสฺขสมฺปตฺตี อนฺถวมาสนสฺส ปฺริสฺสํ ทิสฺวา
 ปฺริสาสงฺกา อุปฺปชฺชติ ฯ สวา เม ปฺตฺตสฺส มา อโหสีติ สพฺพ-
 กิจฺเจสฺ อิตฺถิโยว จเปสีติ ฯ

ปจฺมภาณวารวณณา นิฏฺฐิตา ฯ

- # ๑. ม. ...โกชนานิเปตฺถ ฯ ๒. ม. เจตฺถนฺตฺเร นินฺตฺกสนฺนินฺตฺสตีตฺถจาทิ ทิสฺสตี ฯ
- ๓. ม. วิปฺลชาตานิ ฯ ๔. ม. มรฺฐรฺสสนฺนินฺตฺสตีตฺถกริตานิ ฯ

*เล่มที่ ๕ หน้า ๘๑

ชินฺณปริสวณฺณา

ทุตฺติภาณวเร โคปานสิวฺกนฺตฺติ โคปานสิ วิย วฺงกํ ฯ

ภคฺคณฺตฺติ (๑) ขนฺเช กญฺญิ ชฺชานฺนฺตฺติ ตีสุ จานฺนฺตฺติ ภคฺควฺงกํ ฯ (๒) ทณฺฑ-
ปฺรายนนฺตฺติ ทณฺฑทตฺติกํ ทณฺฑทปฺปฏิสรณฺํ ฯ อาตฺตฺรณฺตฺติ ชฺรตฺตฺริ ฯ
คตฺตโยพฺพนฺตฺติ อตฺติกนฺตฺตโยพฺพนํ ปจฺฉิมวเย จิตฺตํ ทิสฺวาติ
อทฺตโยชนปฺปมาณฺณ พลกาเยน ปฺริวฺโต สฺสํวิหิตารกฺโขปฺปิ
คจฺฉนฺตฺติ ยทา รโถ ปฺริวฺโต โหติ ฯ ปจฺฉนฺตฺติ (๓) พลกาโย ฯ ตาทิสฺเส
โอกาสฺเส สฺสทฺธาवासชีณาสวพฺุรหฺมฺหิ อตฺตโน อานฺนภาเวน รตฺตฺส
ปฺริวฺโตว ทสฺสตีตฺติ ฯ ตํ ปฺริสํ ปสฺสตีตฺติว ฯ สฺสทฺธาวาสา กิร
มหาปฺริสฺโส ปฺงเก คโข วิย ปณฺจสฺส กามคฺคณฺตฺติ ลคฺคโกล ฯ สตฺติมสฺส
อฺปฺปาทสฺสสามาติ ตํ ทสฺสเสสฺส ฯ เอวํ ทสฺสตีตฺติ จ ตํ โปทิสฺตฺตฺติ
เจว ปสฺสตีตฺติ สารถิ จ ฯ พุรหฺมานปี ทิ โปทิสฺตฺตฺตฺติ
อฺปฺปมาทตฺติ สารถิสฺส จ กถาสลฺลาปนตฺติ (๔) ตํ ทสฺสเสสฺส ฯ
กึ ปเนโสติ เอโส ชินฺนฺตฺติ ฯ กึ วุตฺตํ โหติ ฯ นาทํ โภ
อิโต ปุพฺเพ เอวฺรูปิ อทฺตสนฺตฺติ ปุจฺฉิ ฯ

เตนหิตฺติ ยทิ มยฺหึปี เอวฺรูปิ เทเสหิ เอวฺรูปเณ

จ กายเณ เวทิตพฺพิ ฯ เตนหิ สมนฺน สารถิ ฯ อลนฺทานชฺช
อฺยฺยานภฺมฺมียาติ อชฺช ยํ อฺยฺยานภฺมฺมึ ปสฺสตีตฺติสามาติ คจฺฉาม ฯ

๑. ม. โภคฺคณฺตฺติ ฯ ๒. สฺ. อาโภคฺควฺงกํ ฯ ม. โภคฺควฺงกํ ฯ ๓. ม. ยฺ. ปจฺฉา ฯ
๔. ม. กถาสลฺลาปตฺติ ฯ

*เล่มที่ ๕ มหาควคณณา หน้า ๘๔

อลั ตาย อุทยานภูมิชาติ สัมภพทโย สัมภพรูป อห ๗
อนุเตปรุ คโตติ อติชฌ วิสชชชชวา สิริคพเพ เอกโกว
นินโน ๗ ยตร หิ นามาติ ยาย ชาติยา สติ ชรา ปณณายติ ๗
สา ชาติ ชิตตฤ ชิกกตา อตฤ ๗ (๑) ชิกจจนา นามเสา ชาตีติ (๑)
ชาติยา มุถิ ขณนโต นิสีทิ ปจเมน สลเลน หทย วิทุโร
วีย ๗

สารถิ อามนตาเปตวาติ ราชา กิร เนมิตตเกหิ กถิต-
กาลโต ปฏจาย โหิตโตโต วิจرتติ ๗ ราช(๒) โส กุมารโ
อุยยานัน กจจนโต อนตtramคเค นีวตโตติ สุตวา สารถิ
อามนตาเปลิ ๗

มา เหว โขติอาทิสู รชช กเรต ๗ มา ปพพชต ๗
พราหุมนัน วจัน มา สจจ โหตุติ เอวิ จินเตสตีติ อตโต ๗

พยาธิปริสวณณา

อททสา (๑) โขติ ปุพเพ วุตตนเยเนว สุตทาวาเสหิ ทสตีติ
อททส ๗ อาพาธิกนุติ อิริยาปถภณชนเคน วิสภากาพาเรน
อาพาธิก ๗ ทุกขิตนุติ โรคทุกเขน ทุกขิต ๗ พาพหกลานนุติ
อธมตตกลานัน ๗ ปลิปนุนนุติ นิมคค ๗ ชรา ปณณายิสติ พยาธิ
ปณณายิสตีติ อธิาปี ยาย ชาติยา สติ อิท พุย ปณณายติ ๗
๑. ม. ยู. ชิกจจนา เมตติ ชาตินุติ ๗ ๑. ม. อัย ปาโจ นตติ

*เล่มที่ ๕ มหาปทานสุดตวณณา หน้า ๘๕

ชิริตถุ (๑) ชาตี (๑) อชาตี เขมนติ ชาตียา มุถิ ขณนโต นิสีทิ
ทติเยน สลเถน วิทุโร วิย ฯ

กาลกตปริสวณณา

วิลาตุนติ สิริวิกิ ฯ เปตุนติ อีโต ปฏิกตัม ฯ กาลกตุนติ (๒)
กตกาถิ ฯ ยตตักิ เตน กากิ ชีวิตัพพิ ฯ ตัม สัพพิ กตวา
นิฏฐเปตวา มตุนติ อตโต ฯ อิมปีสส ปุริมเนเนว พุรหุมาโน
ทสเสสส ฯ ยตฺร หิ นามาติ อธิาปี ยาย ชาตียา สติ อิทํ
ตยิ (๓) ปณณายติ ฯ ชิริตถุ ชาตี อชาตี เขมนติ ชาตียา มุถิ
ขณนโต นิสีทิ ตติเยน สลเถน วิทุโร วิย ฯ

ปพพชิตวณณา

ภณจุนติ มุณจัม ฯ อิมปีสส ปุริมเนเนว พุรหุมาโน
ทสเสสส ฯ สาธุ ฐมมจริยาตีอาทีสุ อัย เทว ฐมมจรรณ-
ภาโว สาธุติ (๔) ปพพชิตติ เอว อเอกเมกสส ปทสส โยชณา
เวทิตพพา ฯ สพพานิ เจตานิ ทสกุสลกมมปถเวจนาเนว ฯ
อวसानะ ปน อวิหีสาดิ กรุณาย ปุพพภาโค ฯ อนุกรมปาติ
เมตตตาย ปุพพภาโค ฯ เตนหิติ อญโยชนญเจ นิปาโต ฯ
๑. ม. ชิกุกตา สว ชาตี ฯ ย. ชิริตถุ ตัม ชาตี ฯ เอวมุปริปี ฯ ๒. ม. กาลงกตุนติ ฯ
๓. ย. ทวยิ ฯ ๔. ม. เอตถนตเร จินเตตวาติ ทิสฺสติ ฯ

*เล่มที่ ๕ มหาควคควณณา หน้า ๘๖

ปพพชิตตหิสฺส ทิสฺวา จิตฺตํ ปพพชฺชชย นินฺนํ ชาตํ ๑ อถ เตน
สทฺธิ กถตฺถกาโม หุตฺวา สารถึ อญฺโยเชนฺโต เตนหิตฺถาทิมาย ๑

โพธิสตุตปพพชชาวณณา

อถโข ภิกฺขเวติ ปพพชิตตฺส สาธุ ชมฺมจริยชาติอาทินิ
จ อณฺณญจ พหุํ มหาชนกาเยน รกฺขิยमानสฺส ปุตฺตทวาร-
สมฺพาเช ฆเร วสฺสโต อาทินวปฏฺฐิตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺต
ยถาสฺสํ วน วสฺสโต ปพพชิตตฺส วิเวกานิสฺสปฏฺฐิตฺตฺตฺตฺตฺต
ชมฺมกถํ (๑) สุตฺวา ปพพชิตฺถกาโม หุตฺวา อถโข ภิกฺขเว วิปฺสฺสี
กฺุมารो สารถึ อามนฺเตสิ ๑

อิมานิ จตฺตาริ ทิสฺวา ปพพชิตฺตํ นาม สพฺพโพธิสตุตตานํ
วํโสว ตนฺตฺติเยว ปเวณฺเณเยว ๑ อณฺณเยปิ จ โพธิสตุตตา ยถา
อญฺ วิปฺสฺสี กฺุมารो ๑ (๒) จิรสฺสํ ปฺสฺสี เอวํ จิรสฺสํ ปฺสฺสนฺตฺติ ๑ (๒)
อมฺหากํ ปน โพธิสตุตฺโต จตฺตาริปิ เอกทิวสญฺญเยว ทิสฺวา
มหาภินิกฺขมณํ นิกฺขมิตฺตฺวา อโนมมานทิตฺติเร (๓) ปพพชิตฺโต ๑ เตนเว
ราชคหํ ปตฺตวา ตตฺถ รณฺญา พิมฺพิสาเรณ กิมคฺถํ ปณฺจทิต
ปพพชิตฺตีสฺสิติ ปุณฺโณ อาย

ชิณฺณญจ ทิสฺวา ทุกฺขิตตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺต

มตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺต

๑. ม. ชมฺมํ กถํ ๑ ๒. ม. เอวํ จิรสฺสํ จิรสฺสํ ปฺสฺสนฺตฺติ ๑ ๓. ม. ยฺ. อโนมมานทิตฺติเร ๑

*เล่มที่ ๕ มหาปทานสุตตวณณา หน้า ๘๗

กาสาวยตถภ ปพพชภตถภ ทภสว

ตสุมภ อภ ปพพชภโถมภภ ราชภติ ๗

มหาชนกาวยอนุปพพชชาวณณา

สุตตวณ เตสณติ เตสภ จตฺราสภภติภภ ปาณสทสฺสานภ

สุตตวภ เอตทภโหลภ ๗ โอรภโกภติ โอนภโก (๑) ลามภโก ๗ อนุปพพชภสฺสูติ

อนุปพพชภตภนภ ๗ กสุมภ ปเนตถถ ภถภ ภรโถ ภณภทภติสฺสานภ

อนุปพพชภชภภ พนฐุมภติภภ ราชภชภนภภภ นภภขภมภติภภวภติ วุตถภติ ๗

เอวภ น วุตถภติ (๒) นภภขภมภติภภวภ สุตตตภภ ๗ เอเต ภภร สพพเพภ

วภสฺสูติสฺส ภุมภารสฺส อุภภฏภจภภภรภสวภ ๗ เต ปภโถว อุภภฏภจภนภ

อภคณุตวภ ภุมภารภ อภทภสวภ ปภตราชภคถภภภ คณุตวภ ภุตถ-

ปภตราชภภ อภคณุมภ ภุภภภ ภุมภารภโถภติ ปุภจภคถภภภ อุภภยภนภภุมภภ

ภคโถภติ สุตตวภ ตตถเอวภ นภ ทภภขภภสฺสภภภภติ นภภขภนุตภภ นภภวุตถภมภนภ

สวภรภภภ ทภสวภ ภุมภารภ ปพพชภโถภติ ภสฺส ภจณภ สุตตวภ

สุตตภภจภนภเอวภ สพพพภภภรณภนภ โอมภภภจภคถภภภ อนุตราชภภณโถ

กาสาวยภปภตภนภ (๓) วุตถภนภ อภภรภภเปตวภ เกสภมภสฺสภภภ โอบภภเรตวภ

ปพพชภสฺส ๗ อภติ นภครโถภ นภภขภมภติภภวภภ พภนภนภคเร สุตตตภภภ เอตถ

พนฐุมภติภภ ราชภชภนภภภ นภภขภมภติภภวภติ น วุตถภติ ๗

จวภภภภภ จรภติภติ คคคคภภภจภนภ มหาภมณภภภภภภภภภ กถวภภ ทภนภ

๑. ภ. ภ. อุณภโก ๗ ๒. ภ. ภ. วุตถภนภติ ๗ ๓. ภ. ภ. กาสวภภปภตภนภ ๗

*เล่มที่ ๕ มหาควคฺควณณนา หน้า ๘๘

สชฺเชตฺวา อากมฺม สุวตฺตนาถ นิมฺนุตฺโต มหาชนฺตฺส (๑) อายาจิต-
ภิกฺขเมว ปฏิกุคฺคฺคฺหนฺโต จตฺตวโร มาเส จาริกํ จริฯ(๒)

อากิณฺโณติ คณฺเณ ปรีวฺโตฯ อัย ปน วิตฺกโก

โพธิสฺตตฺตฺส กทา อุปฺปนฺโนติฯ เสว วิสาขปฺนฺณมา ภวิสฺสตีติ
จาทฺตทฺทสีทิวเสฯ ตทา กิร โส ยถเว มํ อิเม ปุพฺเพ คิหิฏฺถํ
ปรีวารตฺตวา จรฺนฺติฯ อิทานิปี ตเถวฯ กิ อิมินา คณฺเณติ
คณฺถํคณฺธิกาย อุกฺกณฺจิตฺวา อชฺเชว คจฺฉามิติ จินฺเตตฺตวา ปฺน
อชฺช อเวลาฯ สเจ อิทานิ คมิสฺสามิฯ สพฺเพว อิเม ชานิสฺสนฺติฯ
เสว คมิสฺสามิติ จินฺเตสิฯ ตํทิวสญฺจ อูรฺเวลกามสฺทิสฺเส คามเม
คามวาสิโน สุวตฺตนาถ นิมฺนุตฺตฺสฯ เต จตฺตราสีตฺติสฺสทฺสฺตานปี
เตสํ ปพฺพชิตานํ มหาปฺริสฺตฺส จ ปายาสเมว ปฏฺิยาทยีสฺสฯ
อถ มหาปฺริโส ปฺนทิวเส ตสฺมี คามเม เตหิ ปพฺพชิตฺเตหิ
สทฺธิ ภตฺตกิจฺจํ กตฺวา วสนฺนฺจฺฉานเมว อคฺมาสิฯ ตตฺถ เต
ปพฺพชิตา มหาปฺริสฺตฺส วตฺตํ ทสฺเสตฺตวา อตฺตโน อตฺตโน
รตฺตคฺคฺจฺฉานทิวาจฺฉานานิ ปรีวฺจฺฉาฯ โพธิสฺตฺโตปี ปณฺณสาลํ
ปรีสิตฺวา นิสฺสินฺโนฯ

จิตฺ มชฺฉนฺนฺติเก (๔) กาลे สนนฺิสินฺเนสฺ(๕) ปกฺขิสฺ

สณฺเตว พุรฺหารณฺณํ(๖) ตํ ภยํ ปฏฺิภาติ มนฺติ (๗)

๑. ม. ย. ชนฺตฺสฯ ๒. สී. ย. จรฺติฯ ๓. ม. ตสฺมีเยวฯ ๔. ม. มชฺฉนฺนฺติเกฯ
๕. ม. สนนฺิสีเวสฺฯ ๖. สฺยา. ปลาเตว มหารณฺณํฯ ๗. ส. ส. ๑๕/๓๒/๑๐ฯ

*เล่มที่ ๕ มหาปทานสูตรตวณฺณา หน้า ๘๕

เอวฺรุเป ปวีเวการามานํ (๑) ภยกาเล สพุพฺสตุตฺตานํ สทฺรธกาเลเยว
อัย กาโลติ นิกฺขมิตฺวา ปณฺณสาถทฺวารํ ปิทฺทิตฺวา โโพธิ-
มณฺฑาทิมฺโข ปายาสี ฯ อณฺฐทาปี จ ตสฺมี จาเน วิจฺรนฺโต
โพธิมณฺฑํ ปสฺสตี ฯ นิสิตฺตํ ปนสฺส จิตฺตํ น นมิตฺตํพุทฺธิ ฯ
ตํทิวสํ ปนสฺส ฉานํ ปรีปากคตํ โหตี ฯ (๒) ตสฺมา อลงฺกตํ
โพธิมณฺฑํ ทิสฺวา อารโหณตฺถาย จิตฺตํ อุปฺปนฺนํ ฯ โส
ทกฺขิมทิสฺสาภาเคน อุปกมฺม ปทกฺขิมํ กตฺวา ปฺรตฺถิมทิสฺสาภาเค
จฺททฺสทฺตํ ปลฺลงฺกํ ปณฺญาเปตฺวา(๓) จตฺรํกิกํ วิริยํ อธิกฺขจฺทิตฺวา
ยาว พุทฺโธ น โหมี ฯ น ตาว อิตฺโต วุฏฺฐหามิตฺติ ปฏฺิณฺณํ
กตฺวา นิสิตฺตี ฯ อิมมสฺส วุปกาสํ สนฺชาย เอโก กณฺสฺมา
วุปกญฺโโจ วิหาสีติ วุตฺตี ฯ

อณฺเณเนว ตานิตฺติ เต กิร สายํ โโพธิสฺสตฺตสฺส อุปฺญฺจานํ
อาคณฺตฺวา ปณฺณสาถํ ปรีวารेतฺวา นิสินฺนา อตีวิกาโล ชาโต ฯ
อุปฺชาเรธาติ วตฺวา ปณฺณสาถํ วิริตฺวา ตํ อปฺสฺสนฺตฺตาปี
กุหี คโต(๔) กุหี คโตติ นานุพฺพนฺธิสฺสุ ฯ กณฺวาเส นินฺพิณฺโน
เอโก วิหริตฺถกาโม มณฺเณ มหาปฺริโส ฯ พุทฺธญฺตํเยว นํ
ปสฺสตีสฺสามาติ(๕) อนฺโตชฺมพฺพุทฺธิปาภิมฺฆา จาริกํ ปกฺกนฺตา ฯ
๑. ม. อวีเวการามานํ ฯ ๒. ม. ยู. อัย ปาโจ นตฺถิ ฯ ๓. ม. ปณฺญาเปตฺวา ฯ
๔. ม. ยู. อิม ปาจา นตฺถิ ฯ ๕. ม. เอตฺถนฺตเร วตฺวาติ ทิสฺสตี ฯ

*เล่มที่ ๕ หน้า ๕๐

อภินิเวสวณณา

วาสุปคตสฺสชาติ โปธิมณฺเฑ เอกรตฺติวาสํ อุปคตสฺส ฯ
รโหคตสฺสชาติ รหสิ คตสฺส ฯ ปฏิสลฺลีนสฺสชาติ เอภีภาวเสน
นินฺนสฺส ฯ กิจฺจนฺติ ทุกฺขํ ฯ จวติ จ อุปปชฺชติ จาติ อิทํ
ทวยํ ปน อปฺราปรํ จุตฺติปฏิสนฺธิ สนฺธาย วุคฺตํ ฯ ชรา-
มรณสฺสชาติ เอตฺถ ยสฺมา ปพฺพชนฺโต ชินฺณพฺยาธิมเตเยว ทิสฺวา
ปพฺพชฺชิตฺโต ฯ ตสฺมาสฺส ชรามรณเมว อุปฺภูจฺจติ ฯ เตนฺนาห ชรา-
มรณสฺสชาติ ฯ อิติ ชรามรณํ มฺถํ กตฺวา อภินิวิฏฺฐสฺส ภาวคฺคโต
โอดรณตฺสฺส วิย อตฺโข ภิกฺขเว วิปสฺสิสฺส โปธิสฺสตฺสฺส เอตทโหสิ ฯ

โยนิโสมนสิการาติ อุปายมนสิการา ปถมนสิการา ฯ
อนิจฺจาทีนํ หิ อนิจฺจาทีโตว มนสิกโรนฺโต (๒) โยนิโสมนสิกาโร
นาม โหติ ฯ อยญฺจ กิสุมี นฺุ โข สติ ชาตฺยาทีนํ โหณฺติ ฯ
กิสุมี อสติ ชาตฺยาทีนํ น โหณฺตีติ อุทฺยพฺพยานุปลฺสูสนาวเสน
ปวคฺตตฺตา เตสํ อญฺจตโร ฯ ตสฺมาสฺส อโธ โยนิโสมนสิการา
อิมินา อุปายมนสิการเณ อหุ ปญฺญา ย อภิสมโยติ ฯ โปธิ-
สฺสตฺสฺส ปญฺญา ยสฺมี สติ ชรามรณํ โหติ ฯ เตนฺน ชรา-
มรณการเณน สทฺธิ สมากโม อโหสิ ฯ กิ ปน ตนฺติ ฯ
ชาติ ฯ เตนฺนาห ชาตฺยาโห สติ ชรามรณํ โหตีติ ฯ
ยา จายํ ชรามรณสฺส การณปริคฺคาหิกา ปญฺญา ฯ ตาย

*เล่มที่ ๕ มหาปทานสูตรตวณณา หน้า ๕๑

สทฐี โภชิตตตสส สมากโม อโหสีติ อัย ปเนตถ (๑) อตุโถ ฯ
เอเตนุปาเยน สพพพานิ เวทิตพพานิ ฯ

นามรูปเป โข สติ วิญญาณนติ เอตถ ปน สงฺขารesu
สติ วิญญาณนติ จ ฯ อวิชฺชาย สติ สงฺขาราติ จ วตฺตพพ
ภเวยฺย ฯ ตทฺถุญฺปิ น คหิตฺ ฯ กสฺมา ฯ อวิชฺชาสงฺขารา หิ
อตีโต ภโว ฯ เตหิ สทฐี อัย วิปสฺสนา น ฆญฺญิตฺ ฯ มหา-
ปฺริโส หิ ปจฺจุปฺปนฺนวเสน อภินิวิฏฺโจะติ ฯ นนฺ จ อวิชฺชา-
สงฺขารเห อทิฏฺเจหิ น สกฺกา พุทฺเธน ภวิตฺนฺติ ฯ สจฺจํ น
สกฺกา ฯ อิมินา ปน เต ภวอุปาทานตณฺหาวเสนเนว ทิฏฺฐาติ ฯ
อิมสฺมี ปน (๒) จาเน วิตฺถารโต ปฏฺิจจสมุปฺปาทกถา กถตพฺพา
ภเวยฺย ฯ สา ปเนสา วิสุทฺธิมคฺเค กถิตาว ฯ

ปจฺจุทาวตฺตตีติ ปฏฺินิวตฺตติ ฯ กตมํ ปเนตถ วิญญาณํ
ปจฺจุทาวตฺตตีติ ฯ ตํ (๔) ปฏฺิสนฺธิวิญญาณํปิ วิปสฺสนาวิญญาณํปิ (๕)
ตตถ ปฏฺิสนฺธิวิญญาณํ ปจฺจยโต ปฏฺินิวตฺตติ ฯ วิปสฺสนาวิญญาณํ (๖)
อารมฺมณโต ฯ อุกฺกญฺปิ นามรูปํ นาทิกุมฺมติ ฯ นามรูปโต ปฺริ
น คจฺจติ ฯ เอตฺตาวตา ชาเยถ วาตีอาทิสฺสุ วิญญาเณ
นามรูปสฺส ปจฺจเย โหนฺเต ฯ นามรูปे จ วิญญาณสฺส ปจฺจเย
โหนฺเต ฯ ทฺวิสุปฺปิ อณฺณมณฺณปจฺจเยสุ โหนฺเตสุ เอตฺตเกน ชาเยถ
๑. ม. อยเมตถ ฯ ๒. ม. ปนสทฺโท น ทิสฺสติ ฯ ๓. ม. อัย ปาโง นตฺถิ ฯ
๔. ม. ยฺ. อัย ปาโง มตฺถิ ฯ ๕. ม. วิปสฺสนาญาณมฺปิ ฯ ๖. ม. วิปสฺสนาญาณํ ฯ

*เล่มที่ ๕ มหาควคฺควณณา หน้า ๕๒

วาฯเปฯ อุปฺปชฺเชถ วาฯ อิโต หิ ปรี ก็ อณฺณํ ชาเยยฺย
 วาฯเปฯ อุปฺปชฺเชถ วาฯ นนฺุ เอตเทว ชายติ จฯเปฯ
 อุปฺปชฺชติ จาติฯ เอวํ สทฺธิ์ อปร่าปรี จุติปฺปฏิสนฺธิ์หิ ปญฺจ
 ปทานิ ทสฺเสตฺวา ปุณฺํ ตํ เอตฺตาวตฺตติ วุตฺตมคฺคํ นิยฺยาเตนฺโต (๑)
 ยทิตฺถํ นามรูปปฺจจฺยา วิญฺญาณํฯ วิญฺญาณปฺจจฺยา นามรูปนฺติ
 วตฺวา ตโต ปรี อนฺุโลมปฺจจฺยาการวเสน วิญฺญาณปฺจจฺยา
 นามรูปมฺลกํ आयตีปปี ชาติชฺรามรณํ (๒) ทสฺเสตฺถํ นามรูปปฺจจฺยา
 สพายตฺนนฺติอาทิม่าหฯ คตฺถ กเวตฺสฺส ทฺกฺขทฺกฺขนฺชฺสฺส สมฺทโย
 โหตี ติสกฺลสฺส ชาติชฺรามรณโสภปรีเทวทฺกฺขโทมนสฺสอุปายา-
 สาทิเกทสฺส ทฺกฺขชฺราสฺส นินฺุพฺพตฺติ โหติฯ อิติ มหาปฺริโส
 สกฺลสฺส วญฺญทฺกฺขสฺส นินฺุพฺพตฺตี อทฺทสฯ

สมฺทโย สมฺทโยติ โขติ นินฺุพฺพตฺติ นินฺุพฺพตฺตีติ โขฯ ปุพฺเพ
 อนนฺุสฺสฺเตสฺสติ น อนนฺุสฺสฺเตสฺ อสฺตปุพฺเพสฺฯ จกฺขุํ อุตฺปาทีติ-
 อาทิสฺ อุตฺยทสฺสนปฺลฺยา เจสา ทสฺสนญฺเจน จกฺขบฯ(๓) ฅาต-
 กรณญฺเจน ฅาณํฯ ปชานนญฺเจน ปฺลฺยาฯ วินฺุพฺพิชฺฉิตฺฺวา (๔)
 ปฺฏิวิชฺฉิตฺฺวา อุปฺปนฺนญฺเจน วิชฺชาฯ โอภาสญฺเจน (๕)อาโลโกติ
 จ วุตฺตาฯ ยถาห จกฺขุํ อุตฺปาทีติ ทสฺสนญฺเจนฯ ฅาณํ
 อุตฺปาทีติ ฅาตญฺเจนฯ ปฺลฺยา อุตฺปาทีติ ปชานนญฺเจนฯ วิชฺชา
 # ๑. ยฺ. นิยฺยาเตนฺโตฯ เอวมฺปรีปีฯ ๒. สฺ. ยฺ. อยฺ ปาโจ นตฺถิฯ ๓. ม.จกฺขุฯ
 ๔. ม. ยฺ. นินฺุพฺพิชฺฉิตฺฺวาฯ ๕. ยฺ. โอภาสนตฺเถนฯ เอวมฺปรีปีฯ

*เล่มที่ ๕ มหาปทานสูตรวณณนา หน้า ๕๓

อุทปาทีติ ปฏิวะฐุเจน ๑ อาโลโก อุทปาทีติ โธภาสฐุเจน ๑
จกขุ ฐมุโม ทสฺสนฐุโจ อตุโธ ๑ ฌาณ ฐมุโม ฌาตฐุโจ
อตุโธ ๑ ปญญา ฐมุโม ปชานนฐุโจ อตุโธ ๑ วิชชา ฐมุโม
ปฏิวะฐุโจ อตุโธ ๑ อาโลโก ฐมุโม โธภาสฐุโจ อตุโธติ ๑ (๑)
เอตตเกหิ ปเทหิ กิ กถิตนฺติ ๑ อิมสฺมี สติ อิทํ โหตีติ ปจฺจย-
สญฺชานนมตฺตํ กถิตํ ๑ อถวา วิธิปฏฺธิปนฺนา ตรุณวิปสฺสนา
กถิตาติ ๑

อชฺคโต โข มุขายนฺติ อชฺคโต โข เม อัย ๑ มคฺโคติ
วิปสฺสนามคฺโค ๑ สมฺโพชฺชายาติ จตฺตจฺจพฺพชฺฌนตฺถาย ๑ นิพฺพานพฺพชฺฌ-
นตฺถายเอว วา ๑ อปิจ พฺพชฺฌตีติ โพรธิ ๑ อริยมคฺคสฺเสตฺตํ
นามํ ๑ ตทตฺถายาติปิ วุตฺตํ โหติ ๑ วิปสฺสนามคฺคมูลโก หิ
อริยมคฺโคติ ๑ อิทานิ ตํ มคฺคํ นิยฺยาเตนฺโต ยทิทํ นามรฺูป-
นิโรธาคิ อาทิมาน ๑ เอตถ จ วิญฺญาณนิโรธตฺถาทีหิ ปจฺ
จตฺตปเทหิ นิพฺพานเมว กถิตํ ๑ อิติ มหาปฺริโส สกฺลสฺส
วญฺญทฺทกฺขสฺส อนิพฺพตฺตินิโรธํ อทฺทส ๑

นิโรธํ นิโรธตฺติ โขติ อนิพฺพตฺติ อนิพฺพตฺตีติ โข ๑
จกฺขุณฺตฺถาทีหิ วุตฺตญฺจาเนว ๑ อธิ ปน สพฺเพเหว เอเตหิ
ปเทหิ อิมสฺมี อสตี อิทํ น โหตีติ นิโรธสญฺชานนมตฺตเมว
กถิตํ ๑ อถวา วุญฺจานคามินี พฺลววิปสฺสนา กถิตาติ ๑

๑. ขุ. ปฏฺ. ๓๑/๖๑๗/๕๒๕ ๑

*เล่มที่ ๕ มหาควคควณณา หน้า ๕๔

อปเรน สมเขนาติ เอวํ ปจฺจยํ จ ปจฺจยนิโรธํ จ วิทิตฺวา
 ตโต อปรภาเตฯ อุปาทานกฺขนฺเชตฺติ อุปาทานสฺส ปจฺจยญฺเจตฺส
 ขนฺเชตฺสฯ อุทฺทยพฺพยานุสฺสึตฺติ ตเมว ปจฺมํ ทิฏฺฐํ อุทฺทยจ
 วยญฺจ อนุสฺสสมาโนฯ วิหาสีตฺติ สีขปฺปตฺตํ (๑) ฐฎฺฐานคามินีวิปฺสฺสนํ
 วทฺฒเนโต(๒) วิหริฯ อิทํ กสฺมา วุตฺตํฯ สพฺเพยเว หิ
 ปฺริตปารมิโน โปชิตตฺตา ปจฺฉิมภเว ปฺุตตสฺส ชาตทิวเส
 มหาภินิกฺขมณํ นิกฺขมิตฺวา ปพฺพชิตฺวา ปธานมนุญฺชิตฺวา
 โปชิตฺลลฺงกํ อารุญฺห มารพฺลํ วิธมิตฺวา ปจฺเม ยามे
 ปพฺเพนิวาทํ อนุสฺสรนฺติฯ ทฺตฺติเย ยามे ทิพฺพจกฺขุํ วิโสเชนฺติฯ
 ตตฺติเย ยามे ปจฺจยาการํ สมฺมตฺติวา อานาปานจตฺตฺถชฺฆานโต
 ฐฎฺจาย ปญฺจสฺ ขนฺเชตฺส อภินิวิสิตฺวา อุทฺทยพฺพยเวเสน (๓) สมปฺญฺญาส-
 ลกฺขณานิ ทิสฺวา ยาว โภตรฐฎฺณา วิปฺสฺสนํ วทฺฒเนตฺวา
 อริยมกฺเคน สกฺเล พุทฺธกฺขุณฺเ ปฏฺวิชฺฆนฺติฯ อโยปี จ มหาปฺริโส
 ปฺริตปารมีฯ โส ยถาวุตฺตเมว สพฺพิ อนุกฺกมํ กตฺวา ปจฺฉิมยาม
 อานาปานจตฺตฺถชฺฆานโต ฐฎฺจาย ปญฺจสฺ ขนฺเชตฺส อภินิวิสิตฺวา
 วุตฺตปฺปการํ อุทฺทยพฺพวิปฺสฺสนํ อารภีฯ ตํ ทสฺเสตฺถอิทํ วุตฺตํฯ

ตตฺถ อิติ ฐปฺนฺติ อิทํ ฐปํฯ เอตฺตํ ฐปํฯ อิตโต
 อุทฺธํ ฐปํ นตฺถิตฺติ ฐปฺนสฺภาวญฺเจว ฐตฺตฺปาทายภทฺถจฺ อาทิ
 กตฺวา ลกฺขณรสฺปจฺจฐฎฺฐานปทฺฐฐานวเสน อนวเสสรูปปฺริคฺคโห
 # ๑. ม. สีขปฺปตฺตํ ย. สีขปฺปตฺตํฯ ๒. ม. วหนฺโตฯ ๓. ส. ม. ย. อุทฺทยพฺพยเวเสนฯ

*เล่มที่ ๕ มหาปทานสูตรตวณณา หน้า ๕๕

วุดโต ฯ อิติ รูปสุต สมุทโยติ อิมินา เอวํ ปริคฺคหิตสุต
รูปสุต สมุทยทสุตํ วุดตํ ฯ ตตฺถ อิตฺติ เอวํ สมุทโย โหตีติ
อตุโถ ฯ ตสุต วิตุถาโร อวิชฺชาสมุทยา รูปสมุทโย ฯ ตณฺหา-
สมุทยา รูปสมุทโย ฯ กมฺมสมุทยา รูปสมุทโย ฯ อาหารสมุทยา
รูปสมุทโยติ ฯ นิพฺพตฺติลกฺขณํ ปสฺสนุโตปี รูปกฺขนฺธสุต สมุทโย
ปสฺสตีติ (๑) เอวํ เวทิตพฺโพ ฯ อตฺถกฺกเมปี อวิชฺชานโรธา รูป-
นิโรธํ ฯ เป ฯ วิปริณามลกฺขณํ ปสฺสนุโตปี รูปกฺขนฺธสุต นิโรธํ
ปสฺสตีติ อัย(๒) อสุต วิตุถาโร ฯ

อิติ เวทนาติอาทิสฺสปี อัย เวทนา ฯ เอตฺตกา เวทนา ฯ
อิโต อุกฺกั เวทนา นตฺถิ ฯ อัย สลฺยา ฯ อิเม สงฺขารา ฯ
อิทํ วิญฺญาณํ ฯ เอตฺตกํ วิญฺญาณํ ฯ อิโต อุกฺกั วิญฺญาณํ
นตฺถีติ เวทิตสลฺยฆานนอภิสงฺขรณวิชานนสภาวญฺเจว สุขาภิ-
รูปสลฺยาทิสฺสชาติกฺขุวิญฺญาณาทิเกทญฺจ อาทิ กตฺวา ลกฺขณ-
รสปจฺจุปฏฺฐานปทฺฐจฺฉานวเสน อนนฺวเสสเวทนาสลฺยาสงฺขาร-
วิญฺญาณปริคฺคโห วุดโต ฯ อิติ เวทนาย สมุทโยติอาทิตฺติ ปน
เอวํ ปริคฺคหิตานํ เวทนาสลฺยาสงฺขารวิญฺญาณานํ สมุทยทสุตํ
วุดตํ ฯ ตตฺตราปี อิตฺติ เอวํ สมุทโย โหตีติ อตุโถ ฯ เตสํปี
วิตฺถาโร อวิชฺชาสมุทยา เวทนาสมุทโยติ (๒) รูปํ วุดตฺตนเยเนว
เวทิตพฺโพ ฯ อัย ปน วิเสโส ฯ ตีสุ ขนฺธเสสุ อาหารสมุทยาติ

๑. ขุ. ปฎิ. ๓๑/๑๐๕-๑๐๖/๓๕-๔๐ ฯ ๒. ม. อยมสุต ฯ ๓. ขุ.ปฎิ. ๓๑/๑๐๘/๔๐ ฯ

*เล่มที่ ๕ มหาควคฺควณณนา หน้า ๕๖

อวตฺวา ผสฺสสมุทฺทยาติ วตฺตพฺพํ ฯ วิญญาณกฺขนฺธเช นามรูป-
 สมุทฺทยาติ ฯ อตฺตงฺกมปทํปี เตสฺสเยว วเสน โยเชตพฺพํ ฯ อยเมตฺถ
 สงฺเขโป ฯ วิตฺถาโร ปน อุตฺถยพฺพยวินิจฺฉโย สพฺพทาการปฺริปฺโปโรว
 วิสฺสุทฺธิมคฺเค วตฺโต ฯ ตสฺส ปฺลจฺสุ อฺปาทานกฺขนฺธเชสุ อุตฺถยพ-
 พยานุปฺสฺสโน วิหฺรโตติ ตสฺส วิปฺสฺสิสฺส โปชฺสิตตฺตสฺส อิมสฺสุ
 รฺูปาทิสฺสุ ปฺลจฺสุ อฺปาทานกฺขนฺธเชสุ สมปฺลญาสลกฺขณวเสน
 อุตฺถยพฺพยานุปฺสฺสโน วิหฺรโต ยถานุกฺกเมน วทฺธมิตฺเต วิปฺสฺสนา-
 ฉาณเ อนฺุปฺปาทนิโรเชน นินฺรุชฺฌมานเหติ อาสวสงฺขาเตหิ กิเลเสหิ
 อนฺุปฺปาทาย อคฺคเหตฺวาว จิตฺตํ วิมฺจุจฺติ ฯ(๑) ตเทตํ มคฺคกฺขณเ
 วิมฺจุจฺติ นาม ฯ ผลกฺขณเ วิมฺุตฺตํ นาม ฯ มคฺคกฺขณเ วา
 วิมฺุตฺตตฺถเจว(๒) วิมฺจุจฺติ จ ฯ ผลกฺขณเ วิมฺุตฺตเมว ฯ

เอตฺตาวตฺตาว มหาปฺริโส สพฺพพฺพนฺธนา วิมฺุตฺโต (๓) สุริยรสุมิ-
 สมฺมุจฺจมิว ปทุมํ สุวิกฺกิตฺตจิตฺตสนฺตานิ จตฺตาริ มคฺคณณานิ ฯ
 จตฺตาริ ผลณณานิ ฯ จตฺตโส ปฏฺฐิสมฺภิทา ฯ จตฺตโยนิปฺริจฺเจทก-
 ฉาณํ ฯ ปฺลจฺจคฺติปฺริจฺเจทกฉาณํ ฉ อสาธารณณณานิ สกเล
 จ พุทฺธคฺชณเ หตฺถกเต กตฺวา ปฺริปฺปฺณฺณสงฺกปฺโป โปชฺปฺลลฺงเก
 นิสินฺโนว

อนเกชาติสฺสาร์ ฯ สนฺธาวิสฺสํ อนิพฺพิสฺสํ ฯ
 คหการิ คเวสนฺโต ฯ ทฺกฺขา ชาติ ปฺนปฺปฺนํ ฯ

๑. สී. ย. วิมฺจุจฺติ ฯ ๒. สී. วิมฺุตฺตเมว ฯ ๓. ม. วิปฺปฺมฺุตฺโต ฯ ย. สมพฺพนฺธนวิปฺปฺมฺุตฺโต
 ฯ

*เล่มที่ ๕ มหาปทานสูตรวณฺณนา หน้า ๘๖

คหการก ทิฏฺฐโจสิ ฯ ปุณฺ เคนฺ น กาทสิ ฯ
 สพุพา เต ผาสุกา ภคฺคา ฯ คหณฺฏฺ วิสงฺขตฺ ฯ
 วิสงฺขารคตฺ จิตฺตํ ตณฺหานํ ขยมชฺฌกาคิ ฯ (๑)
 อโยฆนหตฺสเสว ฯ ชลโต ชาตเวทสฺส ฯ (๒)
 อนฺุพฺพุปฺสนฺุตฺส ฯ ยถา น ฉายเต คติ ฯ
 เอวํ สมฺมา วิมฺุตตํ ฯ กามพนฺุโฆมตาริณํ ฯ
 ปญฺญาเปตฺุคฺติ นตฺุติ ฯ ปตฺุตํ อจลํ สุขนฺุติ ฯ (๓)
 เอวํ มนสิกรโณโต สรทสุริโย วีย ฯ ปุณฺณจฺนฺุโท วีย

จ วิโรจิตฺุคาคิ ฯ

ทฺุคฺติภานวารกถา นิฏฺฐิตา ฯ

ธมฺมเทสนาธิฏฺฐานวณฺณนา

ตฺุคฺติภานวาทเร ยนฺุณฺนาหํ ธมฺมํ เทเสยฺยนฺุติ ยทิ ปนาหํ
 ธมฺมํ เทเสยฺยํ ฯ อยํ ปน วิตฺกฺโก กทา อฺุปฺปนฺุโนติ ฯ
 พุทฺธชฺฌตฺุส อฏฺฐเม สตฺุตาเห ฯ
 โส กิร พุทฺธโห หุตฺุวา สตฺุตาหํ โพรธิปฺลลฺงเก นิสฺสิทิ
 สตฺุตาหํ โพรธิปฺลลฺงกํ โอลิเกนฺุโต อฏฺฐาสิ ฯ สตฺุตาหํ รตนจฺงกเม
 จฺงกมิ ฯ สตฺุตาหํ รตนคพฺุเก ธมฺมํ วิจฺินนฺุโต นิสฺสิทิ ฯ สตฺุตาหํ

- # ๑. พุ. ธ. ๒๕/๒๑/๓๕-๓๖ ฯ ม. ขยมชฺฌกาคิ ฯ
- ๒. สฺุยา. ชาตเวทสฺส ฯ
- ๓. พุ. อฺุ. ๒๕/๑๓๘/๒๒๗-๒๒๘ ฯ

*เล่มที่ ๕ มหาควคควณณา หน้า ๕๘

อชปาลนิกุโรเช นิสีทิ ๑ สตุตาหิ มุจจลินเท (๑) นิสีทิ ๑ สตุตาหิ
ราชายตเน นิสีทิ ๑ ตโต วุญจาย อญจเม สตุตาเห ปุน
อาคनुตวา อชปาลนิกุโรเช นิสินนมตตเสว สพพพุธานิ
อาจันณสมัจฉินโณ อยญเจว วิตกุโก อิตโต อนนุตโร จ
วิตกุโก อุปปนโน ๑ (๒)

ตตถ อธิคโตติ ปฏิวินุโร ๑ ธมโมติ จตุสจจธมโม ๑
คมภีโรติ อุตตทานภาวปฏิกุเขปวจนเมตติ ๑ ทุททโสติ คมภีรตตาว
ทุททโส ทุกเขน ทญุจพุโพ ๑ น สกกา สุเขน ทญุจ ๑
ทุททสตุตาว ทุรนุโพโร ทุกเขน อวพุชฉิตพุโพ ๑ น สกกา
สุเขน อวพุชฉิตต ๑ สนุโตติ นิพุพุโต ๑ ปณิโตติ อตปโปโก ๑
อิหิ ทวยิ โลกุตตรเมว สนุชาย วุคตติ ๑ อตทกาวจโรติ ตกเกน
อวจริตพุโพ โอคาพุหิตพุโพ (๓) น โหติ ๑ ฃาณเนว อวจริตพุโพ ๑
นิปุณณติ สโณห ๑ ปณุชิตเวทนีโยติ สมมาปฏิปทิ ปฏิปนเนหิ
ปณุชิตเทหิ เวทิตพุโพ ๑ อาลยรามาติ สตุตา ปณจสุ กามคฺเชสุ
อาลยนุติ ๑(๔) ตสฺมา เต อาลยاتي วุจจนุติ ๑ อญฺจสตุตคณฺหาวิปริตานิ(๕)
อาลยนุติ ๑ ตสฺมา อาลยاتي วุจจนุติ ๑ เตหิ อาลเยหิ รมนุตีติ
อาลยรามา ๑ อาลเยสุ รตาคิ อาลยรตา ๑ อาลเยสุ สฺมุจ
มุทิตาคิ อาลยสมมุทิตา ๑ ยเถว(๖) หิ สฺสชชิตํ ปุပ္ผผลภริต-
๑. ม. มุจลินเท ๑ ๒. ม. อุปปนโนติ ๑ ๓. สี. ม. ย. โอคาหิตพุโพ ๑
๔. ม. ย. อลฺลียนุติ ๑ ๕. ม. ย. ...ตคณฺหาวิจริตานิ ๑ ๖. สี. ย. ยถา ๑

*เล่มที่ ๕ มหาปทานสูตรตวณฺณา หน้า ๕๕

รุกขาทิสมนฺนํ อูยฺยานํ ปวิภูโจ ราชา ตาย ตาย สมฺปตฺติยา
รมติ ฯ สมฺมุทิตฺ(๑) อาโมทิตฺ ปโมทิตฺ (๒) โหติ น อุกฺกณฺจติ สายปี
นิกฺขมิตฺ น อิจฺจติ ฯ เอวมิเมหิปี กามาลยตณฺหาลเยหิ สตุตา
รมนฺติ ฯ สํสารวภูฏฺเฐ สมฺมุทิตา อนุกฺกณฺจिता วสนฺติ ฯ เตน
เตสํ(๓) ภควา ทูริชฺปี อาลยํ อูยฺยานภูมี วีย ทสฺเสนฺโต
อालยรามาติอาทิมหา ฯ

ยทิตฺนฺติ นิปาโต ฯ ตสฺส จานํ สนฺชาย ยํ อิทฺนฺติ ฯ
ปฏฺิจฺจสมฺบุปฺปาทํ สนฺชาย โย อยฺนฺติ เอวมตฺโต ทภูจฺพุโพ ฯ
อิทฺปฺปจฺยตา ปฏฺิจฺจสมฺบุปฺปาโทติ อิเมสํ ปจฺยยา อิทฺปฺปจฺยยา ฯ
อิทฺปฺปจฺยยาเอว อิทฺปฺปจฺยตา ฯ อิทฺปฺปจฺยตา จ สา ปฏฺิจฺจ-
สมฺบุปฺปาโท จาติ อิทฺปฺปจฺยตาปฏฺิจฺจสมฺบุปฺปาโท ฯ สจฺจาราที-
ปจฺยยานํ อวิชฺชาทีนํ เอตํ อธิวจฺนํ ฯ สพฺพสจฺจารสมฺโถติอาทิ
สพฺพํ นิพฺพานเมว ฯ ยสฺมา หิ ตํ อากมฺม สพฺพสจฺจาร-
วิปฺสนฺทิตานิ สมฺมณฺติ ฐปฺสมฺมณฺติ ฯ ตสฺมา สพฺพสจฺจารสมฺโถติ
วฺจฺจติ ฯ ยสฺมา จ ตํ อากมฺม สพฺเพ อฺปฺชโย ปฏฺินิสฺสจฺจธา
โหนฺติ ฯ สพฺพตณฺหา (๔) จียฺนฺติ สพฺเพ กิเลสฺราคา วิรชฺชนฺติ ฯ สพฺพํ
ทูกฺขํ นิรชฺชติ ฯ ตสฺมา สพฺพูปฺธิปฏฺินิสฺสจฺจโก ตณฺหกฺขโย
วิราโค นิโรโรติ วฺจฺจติ ฯ สา ปเนสา ตณฺหา ภเวน

๑. ม. ย. ปมุทิตฺ สพฺพตฺถ อีทิสเมว ฯ ๒. ม. ย. อยํ ปาโจ นตฺถิ ฯ ๓. ม. เนสํ ฯ
๔. ม. สพฺพา ตณฺหา ฯ

*เล่มที่ ๕ มหาควคฺควณณา หน้า ๑๐๐

ภวํ ฆเลน วา สทุธิ กมฺมํ วินติ สํสิปฺพตฺติ กตุวา วานนฺติ
วุจฺจติ ฯ ตโต (๑) นิกฺขนฺตฺตฺติ นินฺพฺพานํ ฯ โส มมสฺส กิลมโถติ
ยา อชานนฺตฺตํ เทสฺนา นาม ฯ โส มม กิลมโถ อสฺส ฯ ส
มม วิเหสฺวา อสฺสชาติ อตุโถ ฯ กายกิลมโถ เจว กายวิเหสฺวา จ
อสฺสชาติ วุตฺตํ โหติ ฯ จิตฺเต ปน อุกฺกัปปํ พุทฺธานํ นตฺติ ฯ

อปฺปิสฺสุตฺติ อนฺุพฺรุหนฺภูเจ นินฺปาโต ฯ โส น เกวลํ เอตฺท-
โหสิ ฯ อิมานิ คธา ปฏิภฺิสฺสุตฺติ ทีเปติ ฯ วิปฺสฺสินฺตฺติอาทิสฺ วิปฺสฺสิตฺต
ภควโต อรฺหโต สมฺมาสมฺพุทฺทฺสฺสชาติ อตุโถ ฯ อนจฺจนฺริยาติ
อนฺุจฺจนฺริยา ฯ ปฏิภฺิสฺสุตฺติ ปฏิภาณสงฺฆาตฺตฺส ฅาณฺสฺส โคจฺรา
อฺเฮสฺส ฯ ปริวิตกฺกยิตฺตฺตํ ปาปฺณิสิ ฯ

กิจฺเจนาติ ทฺกฺเขน ฯ น ทฺกฺกฺขาย ปฏิปฺทาย ฯ พุทฺธานํ
หิ จตฺตาโรปี มคฺคา สุขา ปฏิปฺทาว โหนฺติ ฯ ปารมีปฺุรณกาเล
ปน สฺรคฺสโทสฺสโมหฺสฺเสวสโต อากฺตาคฺตํ ยาจกานํ
อลงฺกตปฺฏิยตฺตํ สีลํ กนฺตฺติวฺวา (๒) คลโลหิตํ นินฺหริตฺวา สุอฺยชิตานิ
อกฺกัชนิ อฺุปฺปาญฺเจตฺวา กุลวํสฺปฺตฺติฏฺฐาปกํ (๓) ปุตฺตํ มนาปจฺจารินิ
ภริยนฺติ เอวมาทินิ เทนฺตฺสฺส อญฺณานิ จ ขนฺตฺติวาทิสฺทิสฺเสสุ
อตุตฺถาเวสุ ฅेषฺชฅษฺชาทินิ ปาปฺณนฺตฺสฺส อากมฺนียปฺฏิปฺทํ
สนฺธาเยตํ วุตฺตํ ฯ หลนฺติ เอตฺถ หกาโร นินฺปาตฺมตฺโต ฯ หลนฺติ

๑. ม. เอตฺถนฺตฺเร วานโตติ ทิสฺสติ ฯ ๒. ม. ฉินฺทิตฺวา ฯ ๓. ม. กุลวํสฺปฺทิตฺปํ ฯ
ยู. กุลวํสฺปฺทิตฺปํ ฯ

*เล่มที่ ๕ มหาควคควณณา หน้า ๑๐๒

จ คมภีรตัม ปจจเวกขนุตสส สตุตทานัน กิเลสคคหณตา จ ชมมสุต
คมภีรตา จ สพพากาเรน ปากญา ซาตาฯ อถสุต อิเม
สตุตดาว กณชิกปฺณณลาภู (๑) วีย ตกุกกริตจาภู (๒) วีย วสาเตลเตมิต-
ปฏูปิไลติกา (๓) วีย อถชนมกขิตหตุโธ(๔) วีย กิเลสภริตา อติสงกิติญฺจา
ราครตฺตา โทสทญฺจา โมหมพฺพา เต ก็ นาม ปฏิวิชฺฉิตฺตฺตํ
จินตยโต กิเลสคคหณปจจเวกขณานุกาเวนาปี เอวํ จิตตํ นมิ ฯ

อถจจ ชมโม ปจวิสฺนุชารกอุทกขฺนุโธ วีย คมภีโร ฯ
ปพฺพเตน ปฏิจฺจนาเทตฺวา จปิโต สาสโป วีย ทุทฺทโส ฯ สตธา
ภินฺนสฺส วาสส โภภฺยา โภภฺยปฏฺฐาปาทนํ (๕) วีย จ ทฺรฺนุโพโธ ฯ
นनु มยา หิ อิมํ ชมมํ ปฏิวิชฺฉิตฺตํ วายมนฺเตน อทินนํ
ทานัน นาม นตฺถิ ฯ อรกขิตํ สีลํ นาม นตฺถิ ฯ อปฺริตา(๖)
กาจิ ปารมี นาม นตฺถิ ฯ ตสฺส เม นฺริสฺสาหํ วีย มารพลํ
วิชรฺมนตฺสสาปี ปจวี น กมฺปิตฺถ ฯ ปจฺมยาเม ปฺพเพนิวาลํ
อนฺุสฺสรนตฺสสาปี น กมฺปิตฺถ ฯ มชฺฉิมยาเม ทิพฺพจกฺขํ
วิโสเชนตฺสสาปี น กมฺปิตฺถ ฯ ปจฺฉิมยาเม ปน ปฏิจฺจสมฺบุปฺปาหํ
ปฏิวิชฺฉนตฺสเสว เมทนี (๗) ทสฺสทฺสฺสีโลกธาตฺถํ (๘) กมฺปิตฺถ ฯ อิติ
มาทิสฺเนาปี ติกฺขณาณน กิจฺเจเนวายํ ชมฺโม ปฏิวิทฺโธ ฯ ตํ

๑. ย. กณชียปฺณณลาภู ฯ ๒. ย. ตกุกกริตจาภู ฯ ๓. ม. ย. วสาเตลปิตฺปิไลติกา ฯ
๔. ม. ...หตุตา ฯ ๕. ม. โภภฺย ปฏฺฐาปาทนํ ฯ ๖. ม. อปฺริปฺริตา ฯ ๗. ม. เม ฯ
๘. ม. ทสฺสทฺสฺสีโลกธาตฺถํ ฯ ย. ทสฺสทฺสฺสีโลกธาตฺถํ ฯ

*เล่มที่ ๕ มหาควคณณนา หน้า ๑๐๓

โลกิยมหาชนา ถลั ปฎิวิชณิสสนตติชติ ชมมคมภีรตา ปจจเวกขณา-
นุกาเวนาปี เอวั จิตตัม นมีติ เวทิตพัพพิ ฯ

อปิจ พุรหุมนา ยาจิตเต เทเสตุกามตยาปีสุส เอวั จิตตัม
นมี ฯ ชานาติ หิ ภควา มม อปโปสุสกุทตยา จิตเต
นมนานเน มัม มหาพุรหุมา ชมมเทสนาย (๑) ยาจิตสูตติ ฯ อิมะ จ
สตุตา พุรหุมครุกา ฯ เต สตุตา กิร ชมมัม น เทเสตุกาโม
อโหสิ ฯ อถ นัม มหาพุรหุมา ยาจิตวา เทสาเปสิ ฯ สนนโต วต
โก ชมโมติ ฯ ปณินโต วต โภติ(๒) มณณมานา สุตสูตติชติ ฯ
อิมปีสุส การณัม ปฎิจจ อปโปสุสกุทตยา จิตตัม นมี ฯ โน
ชมมเทสนายาติ เวทิตพัพพิ ฯ

อณณตรสูตติ เอตุถ กิลจาปี อณณตโรติ วุตตัม ฯ อกโข
อิมสูมี จกุกวาเพ เชฏฐกมมหาพุรหุมา เอโสติ เวทิตพัพโพ ฯ
นสูตติ วต โภ โลโกติ โส กิร อิม สททำ ตถา นิจจนารสิ ฯ
ยถา ทสสหัสสีโลกธาคุพุรหุมาโน สุตวา สพเพ สนนปีตีสุ ฯ
ยตุร หิ นามาติ ยสูมี นาม โลเก ฯ ปุรโต ปาตุรโหสิติ
เตหิ ทสหิ พุรหุมสหัสสเหสิ สทธี ปาตุรโหสิ ฯ อปุปรัชกข-
ชาติกาติ ปณณามเย อุกขิมหิ อปปี ปริตุตัม รากโทสโมหรัช
เอเตลัม ฯ เอวั สภาวาติ อปุปรัชกขชาติกา ฯ อสูสวันตาติ อสูส-
วันตยา ฯ ภวิสสูตติ ปุริมพุทเธสุ ทสปณณกิริยาวตุถวเสน
๑. ม. ย. ชมมเทสนัม ฯ ๒. ม .ปณินโต วต โภ ชมโมติ ฯ

*เล่มที่ ๕ มหาควคฺควณฺณา หน้า ๑๐๔

กตาริการา ปรีปกคตา ปทุมานี วีย สุริยรสุมิสมผลฺลํ ฯ
ชมฺมเทสน์เขว อากฺขมานา จตฺตปฺปทิกคถาวสานเ อริยภูมึ
โอกกมนารหา น เอโก ฯ น เทว ฯ อนกสตสทสฺสา ชมฺมสฺส
อณฺฎาตาโร ภวิสฺสนฺตึติ ทสฺเสติ ฯ

อชฺเชสนนฺติ เอวํ ติกฺขตฺตํ ยาจันํ ฯ พุทฺธจกฺขุณาติ
อินฺทฺริยปโรปฺริยตฺตถาณเณ จ อาสยานุสยถาณเณ จ ฯ อิมํ
หิ ทฺวินฺนํ ถาณานํ พุทฺธจกฺขุติ นามํ ฯ สพฺพผลฺลตฺถาณสฺส
สมนตจกฺขุติ ฯ ตินฺณํ มกฺกถาณานํ ชมฺมจกฺขุติ ฯ อปฺป-
รชกฺเขติ อาทิสุ เยสํ วุตฺตนเยเนว ปณฺญาจกฺขุมฺหิ รากาทิสฺรํ
อปฺปํ ฯ เต อปฺปรชกฺขา ฯ เยสํ ตํ มหนฺตํ ฯ เต มหารชกฺขา ฯ
เยสํ สทฺธาทีนึ อินฺทฺริยานึ ติกฺขานึ ฯ เต ติกฺขินฺทฺริยา ฯ
เยสํ ตานึ มุทฺธิ ฯ เต มุทฺธิทฺริยา ฯ เยสํ เตเยว สทฺธาทโย
อาการา สุนฺทฺธา ฯ เต สุวาคารา ฯ ये กถิตการณํ สลฺลกฺเขนฺติ ฯ
สุเขน สกฺกา โหนฺติ วิญฺญาเปตต ฯ เต สุวิญฺญาปยา ฯ ये
ปรโลภญฺเจว วชฺชญจ ภยโต ปสฺสนฺติ ฯ เต ปรโลภวชฺชภย-
ทสฺสาวิโน นาม ฯ

อัย ปเนตฺถ ปาลี สทฺโธ ปุคฺคโล อปฺปรชกฺโข ฯ อสฺสทฺโธ
ปุคฺคโล มหารชกฺโข ฯ อารทฺธวิริโย ฯ เป ฯ กุสึโต ฯ อูปฺภูจิตฺตติ ฯ
มฺภูจสฺสติ ฯ สมหิโต ฯ อสมฺมาหิโต ฯ ปณฺณวา ฯ ทฺตฺตปณฺณโย ปุคฺคโล
มหารชกฺโข ฯ ตถา สทฺโธ ปุคฺคโล ติกฺขินฺทฺริโย ฯ เป ฯ ปณฺณวา

*เล่มที่ ๕ มหาปทานสุดตวณณา หน้า ๑๐๕

ปุคฺคโล ปรโลกวชฺชภยทศฺสาวิฯ ทุปฺปญฺโญ ปุคฺคโล น ปรโลก-
 วชฺชภยทศฺสาวิฯ โลโกติ จ ขนฺธโลกิ ธาตุโลกิ อายตฺนโลกิ
 สมฺปตฺติภวโลกิ วิปตฺติภวโลกิ (๑) สมฺปตฺติวิปตฺติภวโลกิ วิปตฺติ-
 สมฺปตฺติภวโลกิ (๑)ฯ เอโก โลโก สพฺเพ สตฺตา อาหารภฺจิจิกาฯ
 เทว โลกา นามลฺจ รูปลฺจฯ ตโย โลกา ติสฺโส เวทนาฯ
 จตฺตาริ โลกา จตฺตาริ อาหาราฯ ปญฺจ โลกา ปญฺจ-
 ปาทานกฺขนฺธาฯ ฉ โลกา ฉ อชฺชตฺติกานิ อายตฺนानิฯ
 สตฺต โลกา สตฺต วิญฺญาณภฺจิจิโยฯ อญฺจ โลกา อญฺจ
 โลกธฺมมาฯ นว โลกา นว สตฺตาวาสาฯ ทส โลกา
 ทสายนานิฯ ทฺวาทส โลกา ทฺวาทสายนานิฯ อญฺจารส
 โลกา อญฺจารส ธาตุโยฯ วชฺชนฺติ สพฺเพ กิเลสา วชฺชฺฯ (๒) สพฺเพ
 ทฺวจริตา วชฺชฺฯ สพฺเพ อภิสงฺขารา วชฺชฺฯ สพฺเพ ภวคามิกมฺมา
 วชฺชฺฯ อิติ อิมสฺมี จ โลก อิมสฺมี จ วชฺเช ติพฺพา ภยสญฺญา
 ปจฺจุปฺภิจิตา โหติฯ เสยฺยถาปี อุกฺขิตฺตาสิเก วรฺเกฯ อิเมหิ
 ปญฺญาสา ย อากาเรหิ อิมานิ ปญฺจินฺทฺริยานิ ชานาติ ปสฺสติ
 อญฺญาติ ปฏฺวิชฺชติฯ อิหิ ตถาคตฺตสฺ อินฺทฺริยานํ ปโรปรียตฺเต
 ฌานนฺติฯ (๓)

อุปฺปตฺตินิยฺนติ อุปฺปลวเนฯ อิตเรสุปิ เอสเว นโยฯ

- # ๑. ม. สมฺปตฺติสมฺภวโลกิ วิปตฺติสมฺภวโลกิฯ ๒. สฺยา. ย. วชฺชาฯ เอวมฺปฺริปีฯ
- ๓. พุ. ปฏฺ. ๓๑/๒๓๕/๑๓๕ฯ

*เล่มที่ ๕ มหาคฺวคฺวณณา หน้า ๑๐๖

อนฺโตนิมฺกคโปสีนิตฺติ ยานี อญฺญานิปิ ปทุมมานิ อนฺโต นิมฺกคานาว
โปสียนฺติ ฯ อุทกํ อจฺจุคฺคมฺม ติฏฺฐนฺตฺติ อุทกํ(๑) อติคฺคมิตฺวา
ติฏฺฐนฺติ ฯ(๒) ตตฺถ ยานี อจฺจุคฺคมฺมจิตฺตานิ(๓) ฯ ตานี สุริยรตฺมि-
สมฺพสฺสํ อากมฺยมานานี จิตฺตานี ฯ ตานี อชฺช ปุปฺพนกานี ฯ
ยานี สโมทกํ จิตฺตานี ฯ ตานี เสว ปุปฺพนกานี ฯ ยานี อุทกา
อนฺคตานิ (๔)อนฺโตนิมฺกคโปสีนิตฺติ ฯ (๕) ตานี ตตฺถิตฺตวเส ปุปฺพนกานี ฯ
อุทกา ปน อนฺคตานิ อญฺญานิปิ สโรคานี อุปฺปลาทีนิตฺติ (๖) นาม
อตฺถิตฺติ ฯ ยานี เนว ปุปฺพิสฺสสนฺติ ฯ มจฺจกจฺจปภกฺขานาว ภวิสฺสสนฺติ ฯ
ตานี ปาลี อนารุพฺหานิตฺติ(๗) ฯ อหริตฺวา ปน ทิปฺเตพฺพานี
สุทฺธิปีตานิ ฯ (๘)

ยเถว हि ตานี จตฺตพฺพิชานี ปุปฺพานี ฯ เอวเมว อุคฺคฆฺฏิ-
ตลฺลญฺ วิปจิตฺตลฺลญฺ(๙) เนยฺโย ปทปรโมติ จตฺตาริ ปุคฺคลา ฯ

ตตฺถ ยสฺส ปุคฺคตสฺส สห อุทาทญฺเวลายํ(๑๐) ฌมฺมาภิสฺสมโย
โหติ ฯ อยํ วุจฺจติ ปุคฺคโล อุคฺคฆฺฏิตลฺลญฺ ฯ ยสฺส ปุคฺคตสฺส
ตงฺขิตฺเตน ภาสิตสฺส วิตฺถาเรน อตฺถे วิภิชิมานเณ ฌมฺมาภิสฺสมโย
โหติ ฯ อยํ วุจฺจติ ปุคฺคโล วิปจิตฺตลฺลญฺ ฯ ยสฺส ปุคฺคตสฺส
อุทฺเทสโต ปริปฺจฺจโต โยนิโส มนสิคโรโต กลฺยาณมิตฺเต เสวโต

๑. สุยา. อุทกา ฯ ๒. ม. จิตฺตานิตฺติ ฯ ๓. ม. จิตฺตานี ฯ ๔. ย. อนฺโตนิมฺกคตานิ ฯ
๕. อนฺโตอุทกโปสีนิตฺติ ฯ ๖. ม. สโรชอุปฺปลาทีนิตฺติ ฯ ๗. ม. นารุพฺหาติ ฯ ๘. ม. ทิปฺเตพฺพานี
นิตฺติ

ทิตฺตานี ฯ ๙. ม. วิปฺลจิตฺตลฺลญฺ ฯ เอวมฺปริปี ฯ ๑๐. ม. ...เวลาย ฯ

*เล่มที่ ๕ มหาปทานสูตรตวณณา หน้า ๑๐๗

ภขโต ปยิริปาสโต อนุปุพเพน ฌมฺมาภิสมโย โหติฯ อัย วุจฺจติ
ปุคฺคโล เนยฺโยฯ ยสฺส ปุคฺคลสฺส พหุํปิ สฺสนโต พหุํปิ โภณโต
พหุํปิ คณฺหโต พหุํปิ ธารยโต พหุํปิ วาจยโต น ดาย
ชาติยา ฌมฺมาภิสมโย โหติฯ อัย วุจฺจติ ปุคฺคโล ปทปรโมฯ (๑)

ตตฺถ ภควา อุปลวนาทิสทิสํ ทสฺสทสฺสีโลกธาตุํ
โโอลเกนฺโต อชฺช ปุํปนฺกานิ วिय อุกฺขมฺภูตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺต
ปุํปนฺกานิ วिय วิปจิตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺต
มจฺจกจฺจกฺกขานิ ปุํปนฺ(๒) วिय ปทปรโมติ อทฺทสฯ ปสฺสนฺโต
จ เอตฺตกา อปฺปฺรชฺกฺขาฯ เอตฺตกา มหารชฺกฺขาฯ ตตฺตราปี
เอตฺตกา อุกฺขมฺภูตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺต
ติณฺณํ ปุคฺคฺลानํ อิมสฺมีเยว อตฺตภาเว ภควโต ฌมฺมเทสนา
อตุํถิ สาทฺเตติฯ ปทปรมานํ อนาคตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺต
(๓)โหติฯ

อถ ภควา อิมสฺ จตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺต
วิทิตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺต
(๔) สพฺเพสุปี ตสฺ ภเวสุ
(๕) สตฺเต ภพฺพาภพฺพวเสน เทว โภจฺจฺจาส อกาสิฯ เย
สนฺธาย วุตฺตํ เย เต สตฺตฺตา กมฺมวาร์เธน สมฺนฺนาคตาฯ
วิปากวาร์เธน สมฺนฺนาคตาฯ กิเลสวาร์เธน สมฺนฺนาคตาฯ (๖)

๑. อภิ. ปุ. ๓๖/๑๐๘/๑๘๕ฯ ๒. ม. อัย ปาโฐ นตฺติฯ ๓. ม. อนาคต วาสนตฺตฺตฺตฺตฯ
๔. ม. เอตฺต
๕. ม. เอตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺต
๖. สฺยา. กิเลสว
าร์เธน

สมฺนฺนาคตา วิปากวาร์เธน สมฺนฺนาคตาฯ

*เล่มที ๕ มหาควถวณณนา หน้า ๑๐๘

อศศทฐา อจฉนทกา ทุปรปลลณนา อภพพา นียามั โอกุมมิตุ
กุสเลศุ ฆมเมศุ สมมุตตี ฯ อิม เต สตุตา อภพพา ฯ กตเม
สตุตา ภพพา ฯ เย เต สตุตา นกมุมารณน ฯเป ฯ อิม
เต สตุตา ภพพาตี ฯ (๑) ตตุถ สพเพปี อภพพปुकเล ปหาย
ภพพปुकเลเยว ณาณน ปรัคคเหตวา เอตุตกา เอตุถ (๒) ราก-
จรีตา ฯ เอตุตกา โทสโมหวิดกุกสทฐาพฐิจรีตาตี ฉ โกฏฐาเส
อกาลี ฯ เอวั กตุวา ฆมมุ เตเสศสามีตี ฉินเตลี ฯ

พฐุหุมา ตั ฏตุวา โสมนศสชาโต ภควนตึ ภาถาหี
อชฎภาสี ฯ อิทั สนุชาย อด โข โส ภิกขเว มหาพฐุหุมาตี-
อาที วุคตึ ฯ

ตตุถ อชฎภาสีตี อธิ อภาสี ฯ อธิกัจฉั อารพภ อภาสีตี
อตุโล ฯ

เสเล ยถา ปพพตมุทฐนัญฐีโตตี เสลมเย เอกฆเน ปพพต-
มุทฐนึ ยถาจิตัว ฯ น หี ตตุถ จิตศุส ทศสนตตีปี กึวุกขิปน-
ปสารถาทิกัจฉั อตุถิ ฯ ตญปนนุตี ตปปฏิกาถั เสลปพพ-
ตูปมึ ฯ อัย ปเนตถ สงเขปตุโล ฯ ยถา เสลปพพตมุทฐนึ จีโตว (๓)
จกขุมา ปุริโส สมนตโต ชนตึ ปศุเสยเย ฯ ตถาปี ตวั สุมธโร
สนุทฐรปลโย (๔) สพพญญตถาณน สมนตจกขุ ภควา ฆมมมยั

๑. พุ. ปฏิ. ๓๑/๒๘๒-๒๘๓/๑๘๑-๑๘๒ ฯ ๒. ม. อัย ปาโจ นตุถิ ฯ ๓. ม. ยถาจิตัว
ฯ

๔. ม. ยุ. สุมธ สุนุทฐรปลโย ฯ

*เล่มที่ ๕ มหาปทานสูตรวณณา หน้า ๑๐๕

ปลุณามยิ ปาสาทมารุห สยิ อเปตโสโก โสกาวิกณฺณ(๑)

ชาติชราภิกฺขุติ ชนติ อเวกฺขสฺสุ (๒) อุปฺชารย อุปฺปริกฺข ฯ

อยมตฺถาธิปฺปาโย ยถา หิ ปพฺพตปาเท สมฺนฺตา มหนฺติ

เขตฺติ กตฺวา ตตฺถ เกทารปาฬิสุ กุฎฺฐิกายิ กตฺวา รตฺตี

อคฺคิ ชาเลยฺย ฯ จตฺรํกสมฺนฺนาคตฺถจ อนฺธการิ อสฺส ฯ

อดสฺส ปพฺพตสฺส มตฺถเก จตฺวา จกฺขุมโต ปุริสสฺส ภูมิ

โอยโลกยโต เนว เขตฺติ ฯ น เกทารปาฬิโย ฯ น กุฎฺฐิโย ฯ น

ตตฺถ สยิตมฺนฺสฺสา ปลุณายเยยฺย ฯ กุฎฺฐิกาสฺ ปน อคฺคิชาล-

มตฺถเมว ปลุณายเยยฺย ฯ เอวเมว ฌมฺมปาสาทมารุห สตฺตนิกาเย

โอยโลกยโต ตถาคตฺสฺส ยะ เต อกตฺถลฺยาณา สตฺตา ฯ เต

เอกวิหारे ทกฺขินฺชานุปสฺเส นิสินฺนาปิ พุทฺธจกฺขุสฺส อาปาถิ

นาคจฺจนฺติ ฯ รตฺตี จิตฺตสฺรา วิย โหนฺติ ฯ ยะ ปน กตฺถลฺยาณา

เวเนยฺยปฺกุกฺลา เต ตสฺส พุเร จิตาปิ อาปาถิ อากจฺจนฺติ ฯ

เต (๓) อคฺคิ วิย หิมวณฺตปพฺพโต วิย จ ฯ วุตฺตปิ เจติ

พุเร สนฺโต ปกาเสนฺติ หิมวณฺโตว ปพฺพโต ฯ

อสฺนเตตฺถ น ทิสฺสนฺติ รตฺตี จิตฺตา ยถา สฺราติ ฯ (๔)

อุฏฺฐเหหิติ ภควโต ฌมฺมเทสนตฺถิ จาริกจฺรณฺนิ ยาจนฺโต

ภณฺติ ฯ วีราติ อาทิสฺส ภควา วีริยวณฺตตฺยา วิโร ฯ เทวปฺตฺตมจฺจุ-

กิลฺสมารานํ วิชิตฺตฺตา วิชิตฺสํคาโม ฯ ชาติกนฺตาราทีนิตฺถรณฺตฺถาย

๑. ม. ...ติณฺณ ฯ ๒. ม. อเปกฺขสฺสุ ฯ ๓. ม. โส ฯ ๔. พ. ฐ. ๒๕/๓๑/๕๕ ฯ

*เล่มที่ ๕ มหาควคณณนา หน้า ๑๑๐

เวเนยยสตุถวาหนสมตถตาย สตุถวาโห ๑ กามจุนนุทอณิสส
อภาวโต อนโณติ เวทิตพุโพ ๑

อปารุตาติ วิวญา ๑ อมตสส ทวาราคิ อริยมคฺโค ๑ โส
หิ อมตสขุทสส นิพพานสส ทวาริ ๑ โส มยา วิวริตฺวา
จปีโตติ ทสเสติ ๑ ปมฺลจุนฺตุ สทฺชนฺติ สพฺเพ อุตฺตโน สทฺธ
ปมฺลจุนฺตุ วิสขฺเขนฺตุ ๑ ปจฺฉิมปททฺเว อยมคฺโค ๑ อหิ หิ
อุตฺตโน ปคฺฉิ สฺปวตฺตปี (๑) อิมิ ปณฺธิ อุตฺตมํ ฌมฺมํ กาย-
วาจาหิ กิลมถสณฺณิ หุตฺวา น ภาสิ ๑ อิทานิ ปน สพฺเพ
ชนา สทฺธาภาชนํ อุปนฺนตฺ ๑ ปุเรสฺสามิ เตสํ สงฺกปฺปนฺติ ๑

พุทฺธกิจจวณณนา

โพธิรฺกขมฺมุเลติ โพธิรฺกขสฺส อวิทฺฐเร อชฺปาลนิกฺโรเช
อนฺตรหิโตติ อตฺถโก ๑ เขเม มิกทาเยติ อิติปตฺนํ เตน สมเยน
เขมํ นาม อฺยฺยานํ โหติ ๑ มิกานํ ปน อภยวาทสฺถาย ทินฺนตฺตา
มิกทาโยติ วุจฺจติ ๑ ตํ สนฺธาย วุคฺคํ เขเม มิกทาเยติ ยถา
จ วิปฺสฺสิ ภควา ๑ เอวํ อณฺเณปี พุทฺธา ปจฺฉิมํ ฌมฺมเทสนตฺถาย
คจฺจนฺตา อากาเสน คนฺตฺวา ตตฺถเวว โอตฺรณฺติ ๑ อมฺหากํ
ปน ภควา อฺปกสฺส อาชีวกสฺส อฺปนฺนิสฺสยํ ทิสฺวา อฺปกโก
อิมิ อทฺธานํ ปฏฺธิปนฺโน ๑ โส มํ ทิสฺวา สลฺลปีตฺวา คมฺิสฺสติ ๑
๑. ม. สฺปวตฺตติตฺมปี ๑

*เล่มที่ ๕ มหาปทานสูตรตวณณนา หน้า ๑๑๑

อด ปุณ นิพพิโน(๑) อากมม อรหตต์ สจฺฉิกริสฺสตีติ ฌตฺวา
อฏฺฐารสโยชนมคฺคํ ปทสว อคมาสิ ฯ ทายปาลํ (๒) อามนฺเตสฺสีติ
ทิสฺวาว ปุณฺปุณฺโณ โอลเกตฺวา อโย โน ฆนฺเต อคโตติ
วตฺวา อุปคตํ อามนฺเตสฺสี ฯ

อนุปฺพุพิภณฺติ (๓) ทานกถํ ฯ ทานานนฺตรํ สีสํ ฯ สีสานนฺตรํ
สคฺคํ ฯ สคฺคานนฺตรํ มคฺคณฺติ เอวํ อนุปฺปฏิปาฎิยา (๔)กถํ กเถสิ ฯ

ตตฺถ ทานกถณฺติ อิทํ ทานํ นาม สุขานํ นิทานํ ฯ
สมฺปตฺตินํ มุถํ ฯ โภกานํ ปติฎฺฐา ฯ วิสมกตฺสฺส ตาณํ เลณํ
คฺติ ปฺรายนํ อิชฺโลภปรโลเกสุ ทานสทิสฺโส อวสฺสโย ปติฎฺฐา
อารมฺมณํ ตาณํ เลณํ คฺติ ปฺรายนํ นตฺถิ ฯ อิทํ หิ
อวสฺสยญฺเจน รตนมยสีหาสนสทิสํ ฯ ปติฎฺฐานญฺเจน มหาปจฺจวิสทิสํ ฯ
อารมฺมณญฺเจน อาลมฺพนรชฺชสทิสํ ฯ (๕) ทุกฺขนิตฺถรณญฺเจน นาวา ฯ
สมสฺสาสนญฺเจน สงฺคามสุโร ฯ ฆยปริตฺตตณญฺเจน สงฺขตฺนคฺร์ ฯ
มจฺเจรฺมลาทึหิ อนุปฺลิตฺตญฺเจน ปทุมํ ฯ เตสํ ทหนญฺเจน (๖) อคฺคิ ฯ
ทฺุราสทญฺเจน อาสีวิโส ฯ อสนฺดาสนญฺเจน (๗) สีสโห ฯ พลวณฺตญฺเจน
หตฺถิ ฯ อภิมงฺคลสมฺมตญฺเจน เสตอฺสโภ ฯ เขมณฺตญฺมิสมฺปาปนญฺเจน
วลาหโก อสฺสราชา (๘) ฯ ทานํ หิ โลเก สกฺกสมฺปตฺตี เทติ

๑. ม. นิพพินุทฺโต ฯ ๒. สฺยา. มิกทายปาลํ ฯ ๓. ม. อนุปฺพุพิ ภณฺติ ฯ
๔. ม. อนุปฺปฏิปาฎิถํ ฯ ๕. ม. เอตฺถนฺตเร อิทญฺหิติ ทิสฺสตี ฯ ๖. ม. นิทหนญฺเจน ฯ
๗. นิททหนญฺเจน ฯ ๘. ม. อสนฺดาสนญฺเจน ฯ ๘. ม. วลาหกอสฺสราชา ฯ

*เล่มที่ ๕ มหาควคณณนา หน้า ๑๑๒

มารสมปตตี พุรหมสมปตตี จกกวตติสมปตตี สาวกปารมีณณ
ปจเจกโพธิณณ อภิสมุโพธิณณ เทตติ เอวมมาทิ ทานคณ-
ปฏิสัยตตติ กถั ฯ

ยสุมมา ปน ทานัน ททนุโต สิลลั สมหาทาคู สกุโกติ ฯ
ตสุมมา ตทนนุตรั สิลลกถั กเถสิ ฯ สิลลกถนุติ สิลลั นามมต
อวสสโย ปติญจา อารมมณณ ตาณณ เลณณ คติ ปรายันนั ฯ
อิชโลกปรโลกสมปตตีนนั หิ สิลลสทิสอ อวสสโย ปติญจา
อารมมณณ ตาณณ เลณณ คติ ปรายันนั นตติ ฯ สิลลสทิสอลงกาโร
นตติ ฯ สิลลปพสทิสั ปุปผัน นตติ ฯ สิลลคณชทิสอ คนุโช นตติ ฯ
สิลลาลงกาเรน หิ อลงกถั สิลลกุสมปิณนุชิตั (๑) สิลลคณชานุติตตติ
สเทวโก โลโก โอโลเกนุโต ติตตติ น กจณตติ เอวมมาทิ สิลลคณ-
ปฏิสัยตตติ กถั ฯ

อิทัง ปน สิลลั นิสุสาย อัย สกุโก ลพภตติ ทสเสตตุ
สिलลानนุตรั สกุคกถั กเถสิ ฯ สกุคกถนุติ อัย สกุโก นาม อิญุโจ
กนุโต มนาโป ฯ นิจจเมตถ กิพา ฯ ทิพพสมปตติโย (๒) ลพภนุติ ฯ
จาคมุมหาราชิกา เทวา นวุติวสสสตสหสสานิ ทิพพสุัง ทิพพ-
สมปตตี จ ลกนุติ (๓) ตาวตีสตา ติสุโส จ วสสโกญุโย สญุจि
จ วสสสตสหสสานินิติ เอวมมาทิ สกุคคณปฏิสัยตตติ กถั ฯ สกุค-
สมปตตี กถยณตानณหิ พุทธานัน มุัง นปโปหิติ ฯ วุตตมปิ เจตัง

๑. ม. สิลลกุสมปิพนุชันนั ฯ ๒. สี. ม. ยุ. นิจจัม สมปตติโย ฯ ๓. สี. ม. ยุ. ปฏิลกนุติ ฯ

*เล่มที่ ๕ มหาปทานสูตรตวณณา หน้า ๑๑๓

อนกปริยาเขน โข อหิ ภิกขเว สกุกถิ กถยยุนฺธิอาทิ ฯ

เอวํ สกุกถาย ปโลเกตฺวา ปน หตฺถิ อลงฺกริตฺวา ตสฺส
โสนฺทํ ฉินฺทนฺโต วิย อัยปิ สกฺโค อนิจฺโจ อทุรฺโว ฯ น
เอตฺถ ฉนฺทราโค กาทพฺโพติ ทสฺสนตฺถิ อปฺปสฺสาทา กามา
พหุทฺทฺชา พหุปายาสา ฯ อาทินฺโว เอตฺถ ภิกฺขโยติ (๑) อาทินา นเขน
กามานํ อาทินํ โอการิ สงฺกิลลํ กเถสิ ฯ ตตฺถ อาทินฺโวติ
โทโส ฯ โอการิโรติ อวกาโร ลามกภาโว ฯ สงฺกิลลโสติ เตหิ
สตุตฺตานํ ตํสारे สงฺกิลลิสฺสนํ (๒) ฯ ยถาห สงฺกิลลิสฺสนฺติ วต โภ
สตุตฺตาติ ฯ (๓) เอวํ กามาทินเวน ตชฺเชตฺวา(๔) เนกขมฺเม อานิสฺสํ
ปกาสเสสิติ (๕) ปพฺพชฺชาย कुณํ ปกาสเสสิติ อตฺโถ ฯ เสถิ อมฺพญฺจ-
สตุตฺตวณฺณนายิ วุตฺตนยฺยเจว อุตฺตานตฺถลฺลจ ฯ

อลตฺถุนฺติ กถิ อลตฺถลฺลจ ฯ เอหิภิกฺขุภาเวน ฯ ภควา กิร
เตสํ อิทธิมยปตฺตจิวรสฺสุปนิสฺสยํ โอลเณนฺโต อนเกาสุ ชาตีสฺสุ
จิวรทานาทินิ ทิสฺวา เอล ภิกฺขโวติ อาทิมาย ฯ เต ตาวเทว
ภณฺฑู กาสายวสนา อญฺจหิภิกฺขุปริกฺขารเอหิ สริเร ปญฺนิมฺกุเกเหว
วสฺสสตฺติกตฺถเระ วิย ภควนฺตํ นมสฺสमानาว นิสฺสิทิสฺสุ ฯ

สนฺทสฺเสสิติ อาทิสฺสุ อิธโลกตฺถิ สนฺทสฺเสสิ ฯ ปรโลกตฺถิ
สนฺทสฺเสสิ ฯ อิธโลกตฺถิ ทสฺเสนฺโต อนิจฺจนฺติ ทสฺเสสิ ฯ ทฺถขนฺติ

๑. ม. ม. ๑๒/๒๑๑/๑๘๐ ฯ ๒. ส. ย. กิลลิสฺสนํ ฯ ๓. ม. ม. ๑๓/๕๓๐/๔๘๔ ฯ

๔. ม. เตชชตฺวา ฯ ๕. ม. อิตฺสทฺโท นตฺถิ ฯ

*เล่มที่ ๕ มหาควคณณนา หน้า ๑๑๔

ทสฺเสตี ๑ อนตฺตาคี ทสฺเสตี ๑ ขนฺเช ทสฺเสตี ๑ ธาตุโย ทสฺเสตี ๑
อายตฺตานิ ทสฺเสตี ๑ ปฏิจฺจสมฺปฺปาท์ ทสฺเสตี ๑ รุปกฺขนฺธสฺส
อุทฺถิ ทสฺเสนฺโต ปญฺจ ลกฺขณานิ ทสฺเสตี ๑ ตถา เวทฺนาก-
ขนฺธาทีนํ ๑ ตถา วยํ ทสฺเสนฺโตติ (๑) อุทฺทพฺพวเสน ปญฺญาส
ลกฺขณานิ ทสฺเสตี ๑ ปรโลกตฺถํ ทสฺเสนฺโต นิริยํ ทสฺเสตี ๑
ตฺริจฺฉานโยนี ๑ ปิตฺติวีสยํ ๑ (๒) อสุรกายํ ๑ ตินฺณํ กุสลานํ วิปากํ ๑
ฉนฺนํ เทวโลกานํ ๑ นวฉนฺนํ พุรหุมนฺโลกานํ สมฺปตฺตี ทสฺเสตี ๑
สมาทเปตีติ จตฺตปาริสฺสทฺธิสฺสชฺตฺตงฺกทสฺสทตฺตวตฺตอทาทีเก (๓)
กถฺยาณชฺมเม คณฺหาเปตี ๑

สมฺมตฺเตเชตีติ สฺมฺมจฺจ อุตฺเตเชตี ๑ อพฺภุสฺสาเหตี ๑ อิธ-
โลกตฺถญฺจ ปรโลกตฺถญฺจ ตาเสตฺตวา ตาเสตฺตวา (๔) อธิคตํ วิย
กตฺตวา กเถตี ๑ ทวตฺตีสกมฺมกรณฺปนฺนจฺวิสตีมหากฺยปฺปเกทํ หิ
อิธโลกตฺถํ พุทฺเธ ภกฺวตี ตาเสตฺตวา ตาเสตฺตวา กถฺยนฺเต
ปจฺฉาพาหุ คาทฺพหฺพนฺธนํ พนฺธิตฺตวา จาตฺตมฺมหาปเถ ปหาร-
สเตน ตาเสตฺตวา ทกฺขิณฺทวาทฺเรน นียมาโน วิย อาฆาตฺน-
คณฺทิกาย จปิตฺตีสฺส วิย สฺสเล อุตฺตาสีโต วิย มตฺตหตฺถินา
มทฺทียมาโน วิย จ อุตฺตสนฺโต (๕) โหตี ๑ ปรโลกตฺถญฺจ กถฺยนฺเต
นิริยาทีสุ นิพฺพตฺโต วิย เทวโลกสมฺปตฺตี อนุภวมาโน วิย

๑. ม. ทสฺเสนฺโตปี ๑ ๒. ม. เปตฺติวีสยํ ๑ ๓. ม. ...เตรสฺชฺตฺตงฺก... ๑ ๔. สฺ. ย. ตาเปตฺตวา
ตาเปตฺตวา ๑ เอวมฺปฺริปี ๑ ๕. สฺ. ย. สตฺโต ๑ ม. สํวิคฺโค ๑

*เล่มที่ ๕ มหาปทานสุตตวณฺณา หน้า ๑๑๕

จ โหติ ฯ

สมฺปหํเสสึติ ปฏิลทฺชคฺคเณน โมเทสิ ฯ (๑) มหานิสฺสํ กตฺวา
กเถสึติ อตุโถ ฯ

สงฺขารานํ อาทีนฺวตฺติ เหฏฺฐาปจฺมมคฺคาธคฺมตฺถํ กามานํ
อาทีนํว กเถสึติ (๒) ฯ อิทฺ ปน อฺปริมคฺคาธคฺมตฺถํ อนิจฺจา
ภิกฺขเว สงฺขารา อทฺฐฺวา อนสฺสาติกา ฯ ยาวลฺลิจิํ ภิกฺขเว
อลเมว สพฺพสงฺขาราเรสุ นิพฺพินฺหิตฺตุํ อํ วิรชฺชิตฺตุํ อํ วิมฺจุจิตฺตฺติ-(๓)
อาทีนา นเยน สงฺขารานํ อาทีนฺวลฺลจฺ ลามกภาวลฺลจฺ ตปฺปจฺจ-
ยลฺลจฺ กิลมถํ ปกาเสสิ ฯ ยถา จ ตตฺถ เนกฺขมฺเม ฯ เอวมิทฺ
สนฺตฺมิทํ ภิกฺขเว นิพฺพานํ นาม ปณฺธิตํ ตาณํ เถณฺนติอาทีนา
นเยน นิพฺพานเณ อานิสฺสํ ปกาเสสิ ฯ

มหาชนกายนฺพพชฺชาวณฺณา

มหาชนกาโยติ เตสํเยว ทฺวินฺนํ กุมารานํ อฺปฏฺฐจก-
ชนกาโย ฯ ภควนฺตํ สฺรณํ คจฺฉาม ฐมฺมณฺจาทิ สงฺฆสฺส
อฺปริปฺปญฺณตฺตา เทวฺวาจิกเมว สฺรณํ อคฺมํสุ ฯ อลตฺถุนฺติ ปฺพเพ
วตฺตฺตนเยเนว เอหิภิกฺขุภาเวเนว อลตฺถถ ฯ อิตฺ อนฺนตฺเร
ปฺพพชิตฺวาเรปี เอเสว นโย ฯ

๑. ส. ม. ย. โจเทสิ ฯ ๒. ม. กเถสิ ฯ ๓. ส. น. ๑๖/๔๒๒/๒๑๒ ฯ
อง. สตฺตก. ๒๓/๖๓/๑๐๒ ฯ

*เล่มที่ ๕ หน้า ๑๑๖

จาริกานุชานนวนณณา

ปริวิตกโก อุทปาทีติ กทา อุทปาทีติ (๑) สมโพธิโต สตุต-
 ตัวจจรรณานิ สตุตมาเส สตุตทิวเส อติกุกมิตวา อุทปาทีติ ฯ
 ภควา กิร ปิตุ สงคหํ กโรนุโต วิहाสิ ฯ ราชาปี จินฺเตสิ
 มยหํ เชฏฺฐปฺตุโต นิกฺขมิตวา พุทฺโธ ชาโต ฯ ทุตฺติยปฺตุโต เม
 นิกฺขมิตวา อคฺคสาวโก ชาโต ฯ ปุโรหิตปฺตุโต ทุตฺติยสาวโก (๒) อีเม
 จ อวเสสา ภิกฺขุ กิหิกาลเปปี มยหํ ปฺตุตฺตเมว ปริวารตฺวา
 วิจฺริสุ ฯ อีเม ปุพฺเพ (๓) อิทานิปี มยหํเยว ภารา (๔) อหเมว
 เต (๕) จตฺตฺหิ ปจฺจเยหิ อุปฺภุจฺหิสฺสามิ ฯ อณฺเณสํ โอกาสํ น ทสฺสามิติ
 วิหารทวารโกฏฺฐกโต ปภุจาย ยาว ราชเคหทวารวรา อุภยโต
 ขทฺริปาการี การตฺวา(๖) กิลฺยเชหิ ฉาทาเปตฺวา วตฺเถหิ
 ปภุจฉาทาเปตฺวา อุปฺริ จ ฉาทาเปตฺวา สุวณฺณตารกวิจิตฺตํ
 สโมสฺริตตาลกฺขนฺธมตฺตวิวิธปฺปฺพทามวิทานํ (๗) การตฺวา เหฏฺฐา
 ภูมิมิ (๘) จิตฺตตฺถเรหิ (๙) อตฺถรราเปตฺวา (๑๐) อนฺโต อุโภสุ ปสฺเสสุ มาลา-
 วจฺจเก (๑๑)ปฺปฺณณฺณมฺเณ ฯ สกฺลมคฺควาสตฺถาย จ คณฺธนฺตเร(๑๒) ปฺปฺพานิ
 ปฺปฺพนฺตเร(๑๒) คณฺธเร จ จปาเปตฺวา ภควโต กาลํ อาโรจาเปสิ ฯ
 # ๑. ม. อุทปาทีติ ฯ ๒. ม. ทุตฺติยอคฺคสาวโก ฯ ๓. ส. ปุพฺเพปี ฯ ม. สพฺเพ ฯ
 ๔. ม. ภาริ ฯ ๕. ม. จ เน ฯ ๖. ม. การาเปตฺวา ฯ ๗. ม. สโมลฺมพิต... ฯ
 ๘. ส. ย. ภูมิมิ ฯ ๙. ส. วิจิตฺตร... ฯ ม. จิตฺตตฺถรณฺเหหิ ฯ ย. วิจิตฺต... ฯ
 ๑๐. ม. สนฺธรราเปตฺวา ฯ ๑๑. ย. มาลาสณฺณจิตฺเต ฯ ๑๒. ส. ย. อีเม ปาจา นตฺถิ ฯ

*เล่มที่ ๕ มหาปทานสูตรตวณฺณา หน้า ๑๑๗

ภควา ภิกฺขุสํฆปริวฺโต อนฺโตสาณิยาว ราเคหํ คณฺตุวา
 ภตฺตทิกฺขํ กตฺวา วิหารํ ปจฺจาจฺจนฺติ ฯ อณฺโณ โภจิ ทฏฺฐุมฺปิ
 น ลภฺติ ฯ กุโธ ปน ภิกฺขํ วา ทาทตฺ ฯ ปุชฺชํ วา กาทตฺ ฯ ฌมฺมํ วา
 โสตตฺ ฯ นาคฺรา จินฺเตตฺถํ อชฺช สตฺถุโน(๑) โลกเก อุปฺปนฺนสฺส
 สตฺตมาสาธิกานิ สตฺตสํวจฺจนฺรานิ ฯ มยฺลจฺ ทฏฺฐุมฺปิ น ลภาม ฯ
 ปเคว ภิกฺขํ วา ทาทตฺ ฯ ปุชฺชํ วา กาทตฺ ฯ ฌมฺมํ วา โสตตฺ ฯ ราชา
 มยฺหํเยว พุทฺโธ ฯ มยฺหํเยว ฌมฺโม ฯ มยฺหํเยว ตํโฆติ มมายิตฺวา
 สยเมว อุปฺภูทฺหิ ฯ (๒) สตฺถา จ อุปฺปชฺชมาโน สเทวกสฺส โลกสฺส
 อตฺถาย หิตาย อุปฺปนฺโน ฯ น หิ รณฺโณว นิริโย(๓) อุณฺโห
 อสฺส ฯ อณฺเณสํ นิลุปฺปลวรสฺสทิสฺโส ฯ ตสฺมา ราชานํ วทาม ฯ
 สเจ โน สตฺถารํ เทติ ฯ อิจฺเจตฺถํ กุสฺลํ ฯ โน เจ เทติ ฯ รณฺณา
 สทฺธิ ชฺชชฺชิตฺวาปิ สํฆํ กเหตุวา ทานาทินิ ปุณฺณานิ
 กโรม ฯ น สกฺกา โข ปน สฺพุทฺธนากระเหว เอวํ กาคฺตุ ฯ
 เอกํ เชฏฺฐกํ ปุริสํปิ คณฺหามาติ ฯ

เต เสนาปตี อุปฺสงฺกมิตฺวา ตสฺเสว ตมตฺถํ อารโจะตฺวา
 สามิ กิ อมฺหากํ ปกฺโข โหติ ฯ (๔) อุทาหุ รณฺโณติ อหํสุ ฯ โส
 อหํ ตุมฺหากํ ปกฺโข โหมิ ฯ อปีจ โข ปน ปจฺมทิวโส มยฺหํ
 ทาทพุโธ (๕) ปจฺฉา ตุมฺหากํ วาโรติ (๖) ฯ เต สมฺปญฺจิจฺฉิสฺสุ ฯ โส
 # ๑. ม. สตฺถุ ฯ ๒. ม. อุปฺภูทฺหิ ฯ ๓. สี. ย. นรโก ฯ ๔. สี. ม. ย. โหสิ ฯ
 ๕. ม. ทาทพุโธติ ฯ ๖. ม. อิม ปาจา นตฺถิ ฯ

*เล่มที่ ๕ มหาควคควณณา หน้า ๑๑๘

ราชานํ อุปสงกมิตฺวา นาครา เทว ตุมุหํ กุปีตาดิ
 อห ๑ กิมตถํ ตาตาดิ ๑ สตุถารํ กิร ตุมุหํ อุปญฺหฬ ๑
 อเมห น ลภามาติ สเจ อิทานิปี ลภนฺติ ๑ น กุปฺปนฺติ ๑
 อลภนฺตา ตุมุหํ สทุธิ ๑ ยฺชฺฉิตฺตูกามา เทวติ ๑ ยฺชฺฉามิ(๑) ตาต ๑
 น ภิกฺขุสํฆํ เทมิติ ๑ เทว ตุมุหํ ทาสา ตุมุหํ สทุธิ
 ยฺชฺฉามาติ วทนฺติ ๑ ตุมุหํ กํ คณฺหิตฺวา ยฺชฺฉิตฺตฺตาดิ ๑ นนุ
 ตฺวํ เสนาปตีติ ๑ นาคเรหิ วินา น สมตฺโต อหํ เทวติ ๑
 ตโต ราชา พลวฺนฺโต นาครา เสนาปตีปี เตสญฺเวย ปกฺโขติ
 ลตฺวา อญฺเวยานิปี สตุตฺตมาสาธิกานิ สตุตฺตํ สํวจฺจฺจฺรานิ มยฺหํ
 ภิกฺขุสํฆํ ททนฺตุติ อห ๑ นาครา น สมปฺญฺจฺฉิตฺตํ ๑ ราชา
 ฉ วสุสํนิ ๑ ปญฺจ ๑ จตุตฺตาริ ๑ ตินิ ๑ เทว ๑ เอกวสุสํ หาเปติ ๑ (๒)เอวํ
 หาเปเนเตปี น สมปฺญฺจฺฉิตฺตํ ๑ อญฺเวย สตุตฺตํ ทิวเสติ (๑) ยาจิ ๑
 นาครา อติภกฺขฬํ ทานิ รณฺเวย สทุธิ กาคฺคฺน วญฺญฺตีติ
 อนฺุชานีสุ ๑

ราชา สตุตฺตมาสาธิกานํ สตุตฺตนฺนํ สํวจฺจฺจฺรานํ สชฺฉิตฺตํ
 ทานมฺขํ สตุตฺตนฺนเมว ทิวสํนํ วิสชฺเชตฺวา(๔) ฉ ทิวเส เกสญฺจิ
 อปฺสฺสนฺตํนญฺเวย ทานํ ทตฺวา สตุตฺตเม ทิวเส นาคเร
 ปกฺโขสาเปตฺวา สกฺขิสฺสธ ตาตา เอวรูปํ ทานํ ทาคฺคฺนติ
 # ๑. ส. ยฺชฺฉิตฺตํ ๑ เอวมฺปฺริปี ๑ ๒. ม. หาเปติ ๑ ๓. ม. ย. อิตฺตํ ๑
 ๔. ส. ย. สญฺเชตฺวา ๑ ม. วิสชฺเชตฺวา ๑

*เล่มที่ ๕ มหาปทานสูตรตถาณณา หน้า ๑๑๕

อาห ๑ เตปิ นนุ อเมหเขว นิสสาย ตํ เทวสุส อุปปนุนนติ
วตฺวา สกฺขิสฺสามาติ อาหํสุ ๑ ราชา ปิฏฺฐิหตฺเถน อสุสูนิ
ปฺลฺลมาโน ภควนฺตํ วนฺทิตฺวา ภนฺเต อหํ อฏฺฐสฏฺฐิกิกฺขุ-
สทสฺสสฺสํ อณฺณสฺส(๑) ภาริ(๒) อกตฺวา ยาวชิวํ จตฺตฺหิ ปจฺจเยหิ
อุปฏฺฐหิสฺสามิติ จินฺเตสึ ๑ นาคฺรานํ ทานิ(๓) เม อนฺนณฺณตา ๑
นาคฺรา หิ มยํ ทานํ ทาทู น ลภามาติ กุปฺปนฺติ(๔)
เสว ปฏฺฐจาย เตสํ อนฺนคฺคหํ กโรธาคิ อาห ๑

อถ ทุตฺยทิวเส เสนาปติ มหาทานํ สขฺเขตฺวา อชฺช
ยถา อณฺโณ โกจิ เอกกิกฺขมฺปิ น เทติ ๑ เอวํ รกฺษถาคิ
สมนฺตา ปฺริเส จเปสิ ๑ ตํทิวสํ เสฏฺฐิจิภริยา โรทมานา ชีตริ
อาห สเจ อมฺม ทว ปิตา ชิวายฺย ๑ อชฺชชาหํ ปจฺมํ (๕) ทสพฺลํ
โกเชยฺยนฺติ ๑ สว ตํ อาห อมฺม มา จินฺตฺยิ ๑ อหํ ตถา
กฺริสฺสามิ ๑ ยถา พุทฺธปฺปมฺโข กิกฺขุสฺสํ โข ปจฺมํ อมฺหากํ กิกฺขํ
ปฺริฏฺฐชิสฺสตีติ ๑ ตโต สทสฺสสฺสคฺคณฺนิกาย สฺวณฺณปาตฺยา(๖)
นิรฺุทกปายาสฺส (๗) ปฺุเรตฺวา สปฺปิมฺรฺุสฺสกราทิหิ อภิสงฺขริตฺวา
อณฺณิสฺสา (๘) ปาตฺยา ปาตี ปฏฺฐชฺชิตฺวา ตํ สฺมณฺมาลาคุณฺเหหิ (๙)
ปฺริกฺขิปีตฺวา มาลาคุณฺสทิสํ กตฺวา ภควโต คามํ ปวิสฺนเวลาย

๑. สී. ย. อณฺเณสํ ๑ ๒. ม. วาริ ๑ ๓. ม. ย. นาคฺรา น ทานิ ๑ ๔. ม. เอตฺถนฺตเร
ภควาคิ ทิสฺสตี ๑ ๕. สී. ปจฺมตฺริ ๑ ๖. สී. กํสฺปาตฺยา ๑ ๗. สී. ย. ...ปายาสํ ๑
๘. ม. อณฺณาย ๑ ๙. ม. ...มาลาคุเพหิ ๑ เอวมฺปฺริปี ๑

*เล่มที่ ๕ มหาควคควณณา หน้า ๑๒๐

สยเมว อุกุขิปิตวา ชาติคณปริวตา(๑) ฆรา (๒) นิกขมิฯ อนุตรามกุเค
เสนาปติอุปกุจกา อมม มา อิโต อคมาสีต(๓) วทนต์ิฯ
มหาปุลลนา นาม มนาปกถา โหนติฯ น จ เตสิ ปุณปุณัน
ภณนุตัน กถา ปฏิกุขิปิตุ สกกา โหติฯ สา จุพปีตา
มหาปีตา มาตุลา (๔) ทิสฺส ตุมเห คนฺตุ น เทถาติ อาทฯ
เสนาปตินา อณฺณสฺส(๕) กสฺสจि ขาทนีย โภชนีย ทาคู มา
เทถาติ จปีตมฺหา(๖) อมฺมาติฯ กิ ปน เม หตุเถ ขาทนีย
โภชนีย ปสฺสเถติฯ มาลาคุพฺ (๗) ปสฺสามาติฯ กิ ตุมฺหากิ
เสนาปติ มาลาคุพฺปุจปี กาคู น เทตีติฯ เทติ อมฺมาติฯ
เตนฺหิ(๘) อเปเถติ ภควนฺตุ อุปสงฺกมิตฺวา มาลาคุพฺ คณฺหาเปถ(๙)
ภควาติ อาทฯ ภควา เอกิ เสนาปติสฺสุปฺกุจกั โอลเถตุวา
มาลาคุพฺ คณฺหาเปสิฯ สา ภควนฺตุ วนฺทิตฺวา (๑๐) ภวาทเว
นิพฺพตฺติยิ เม สติ ปรีตสฺสนชีวิทํ นาม มา โหตุฯ อหิ
สุมนมาลา วิย นิพฺพตฺตญฺจานเ (๑๑) ปียา(๑๒) มนาปาว โหมิ (๑๒)
นาเมน จ สุมนาเยวาทิ ปตฺถนํ กตุวา สตุถารา สุขินิ โหหิติ
วตุตา วนฺทิตฺวา ปทกฺขิณํ กตุวา ปกฺกามิฯ

๑. ม. ทาสีคณ...ฯ ๒. ม. นคราฯ ๓. ม. อคมาติฯ ๔. ม. มาตุลาฯ ๕. ส. น
อณฺณสฺสฯ ๖. ม. จปีตมฺหาฯ ๗. ม. มาลาคุพฺฯ เอมฺปุรีปีฯ ๘. ม. เอตฺถนฺตเร
อเปเถติ ทิสฺสติฯ ๙. ส. คณฺหตฯ ๑๐. ม. เอตฺถนฺตเร ภควาติ ทิสฺสติฯ
๑๑. ม. นิพฺพตฺตนิพฺพตฺตญฺจานเฯ ๑๒. ม. ปียาว โหมิฯ

*เล่มที่ ๕ มหาปทานสูตรวณณา หน้า ๑๒๑

ภควา เสนาปติสุส เคหิ คนตุวา ปญจตตาสเน นิสีทิ ฯ
เสนาปติ ยาคค กเหตุวา อุปคณฺธิ ฯ สตุถา ปตุตฺติ ปิทฺติ ฯ
นิสินฺโน ฆนฺเต ภิกฺขุสํโฆติ ฯ อตุถิ โน เอโก อนุตฺตรา (๑)
ปิณฑปาโต ลทุโรติ ฯ โส มาถิ(๒) อปนฺเตวา ปิณฑปาตํ
อทุทส ฯ จุฬุภูจจาโก อาห สามิ มาลาติ มํ วตุวา
มาตุคาโม วณฺเจสีติ ฯ ปายาโส ภควนฺตุ อาที กตุวา
สพฺเพสํ ภิกฺขุณฺ ปโหสิ ฯ เสนาปติปิ อตุตโน เทยฺยชมมํ
อทาสี ฯ สตุถา ภตุตฺติจํ กตุวา มงฺคลํ วตุวา ปกฺกามิ ฯ
เสนาปติ กา นาม सा पिณฑปาตมทาสีติ ปุจฺฉิ ฯ เสฏฺฐิจีตา
สามิตี ฯ สปลฺลวสา สา อิตฺถิ ฯ เอวรฺรปาย ฆเร วสนฺติยา
ปฺริสสฺส สกฺกสมฺปตุตฺติ นาม น ทุลฺลภาติ ตํ อาเนตุวา
เชฏฺฐจกฺกฺจानเ (๓) จเปสิ ฯ

ปุณทิวเส นาคฺรา ทานมทํสุ ฯ ปุณทิวเส (๔) ราชาปีติ เอวํ
เอกนฺตฺริกาย ทานํ ทาคฺุ อารภีสุ ฯ ราชาปี จรปฺริเส (๕) จเปตุวา
นาคเรหิ ทินฺนทานโต อติเรกตฺริ เทติ ฯ นาคฺราปี ตเถว กตุวา
รณฺณา ทินฺนทานโต อติเรกตฺริ ฯ ราชเตहे นากฺกิกฺกฺติโย
ทหรสามเณเร วทฺนฺติ คณฺหถ ตาตา ฯ น คหปฺติกาณํ คตุต-
วตุถาทิสฺ(๖) ปุณฺธิตุวา พาลทากรากันฺ เขพฺสิงฆาณิกาทิโรวฺนหตุเถหิ

๑. สี่. ยู. อนุตฺรามคฺเค ฯ ๒. สี่. มาลาคุฬุ ฯ ๓. ม. เชฏฺฐิจกฺกฺจानเ ฯ ๔. ม. ราชาติ
เอกนฺตฺริกาย ทานํ ฯ ๕. ม. จรปฺริเส ฯ ๖. สี่. ภตุถวตุถาทิสฺ ฯ ยู. ภตุต... ฯ

*เล่มที่ ๕ มหาควคควณณา หน้า ๑๒๒

กตํ ๑ สุจี ปณิตํ กตฺนฺติ ๑ ปุณฺทิวเส นาคราปี ทหรสามเณเร(๑)
ททมานา วทฺนฺติ คณฺหฺถ ตาตา ๑ น นครคามนิกมาทีสุ สํกฺกทฺตฺติ-
ตณฺฑลชฺรทฺธิสปีอาทีหิ ๑ น อณฺเณสํ ชงฺขมสึสปีภูจฺจิทินิ
ภณฺชิตฺวา อหฺราปีเตหิ กตํ ๑ ชาตีสปีชฺรทฺธิเทยว กตฺนฺติ ๑
เอวํ สตฺตฺตฺสํ ถํวจฺจเรสุ จ สตฺตฺตฺสํ มาเสสุ จ สตฺตฺตฺสํ ทิวเสสุ
จ อตฺตฺกนฺเตสุ (๒) อถ ภควโต อโย วิตฺกโก อุทฺปาที ๑ เตน
วฺตุตํ สมฺโพธิโต สตฺตฺถ ถํวจฺจเรธา สตฺตฺถ มาसानิ สตฺตฺถ
ทิวसानิ อตฺตฺกมิตฺวา อุทฺปาทีติ ๑

อณฺเณตโร มหาพฺรหฺมาติ ชมฺมเทสนํ อายาจิตพฺรหฺมาว ๑
จตุราสีติ อวาสสทฺสฺตานีติ จตุราสีติ วิหารสทฺสฺตานิ ๑
เต สพฺเพปี ทฺวาสทฺสทฺสทฺสภิกฺขุคณฺหนกา มหาวิหารา อภย-
กิริเจตฺยปพฺพตฺตจิตฺตลปพฺพตฺตมหาวิหารสทิสาว อเหตุ ๑

ขนฺตี ปรมํ ตโปติ อธิวสนขนฺติ นาม ปรมํ ตโป ๑
ตีตฺติกาติ ขนฺติยาเอว เววจนํ ๑ ตีตฺติกาสงฺฆาตา อธิวสน-
ขนฺติ อุตฺตมํ ตโปติ อตุโถ ๑ นิพฺพานํ ปรมนฺติ สพฺพาการณ
ปน นิพฺพานํ ปรมนฺติ วทฺนฺติ พุทฺธา ๑ น หิ ปพฺพชฺโช
ปรุพฺมาตีติ โย อธิวสนขนฺตฺตวิรหิตฺตฺตา ปรี (๑) อุพฺมาเตติ
พาเรติ จ หีสติ (๒) จ ๑ โส ปพฺพชฺโช นาม น โหติ ๑

๑. ม. ททมานา ๑ ๒. ส. ยู. เอวํ สตฺตฺ ทิวสา กตา ๑ ๓. ส. ยู. เอตฺถนฺตเร
มาเตตีติ ทิสฺสตี ๑

*เล่มที่ ๕ มหาปทานสูตรตวณณา หน้า ๑๒๓

จตุตถปาโท ปน ตสุเสว เววจนํ ๗ น หิ ปพฺพชิตฺติ เอตฺส
หิ น สมโณ โหตีติ เววจนํ ๗ ปฺรुปฺมาตีติ เอตฺส ปรี
วิหฺเรนฺโตติ เววจนํ ๗ อถวา ปฺรुปฺมาตีติ สีลฺุปฺมาตี ๗ สีลํ
หิ อุตฺตมกฺุเจน ปฺรนฺติ วุจฺจติ ๗ โย จ สมโณ ปรี ยงฺกิลฺุจฺ(๑)
สตฺตํ วิหฺเรนฺโต ปฺรुปฺมาตี โหติ ๗ อุตฺตโน สีลวินาสโก โส
ปพฺพชิตฺติ นาม น โหตีติ อตุโถ ๗ อถวา โย อธิวสน-
ขณฺติยา อภาวโต ปฺรुปฺมาตี โหติ ๗ ปรี อนฺตมโส ํสํมกํปี
(๒) ชีวิตา โวรฺเปติ ๗ โส น หิ ปพฺพชิตฺติ ๗ กิการณา ๗
มลฺสฺส อปพฺพชิตฺตฺตา ๗

ปพฺพชยมตฺตโน มลํ

ตฺสฺมา ปพฺพชิตฺติ วุจฺจตีติ (๓)

อิทํ หิ ปพฺพชิตฺตฺกฺขณํ ๗ โยปี น หเว โข อฺปฺมาเตติ
น มารเตติ ๗ อปฺจ ทณฺฑาทิหิ วิเหเจติ ๗ โส ปรี วิหฺเรนฺโต
สมโณ นาม น โหติ ๗ กิการณา ๗ วิหฺสย อสมิตฺตฺตา ๗

สมิตฺตฺตา ปาปานํ สมโณติ ปวุจฺจตีติ (๔)

อิทํ หิ สมณฺตฺกฺขณํ ๗

ทฺุคฺยคาลาย สพฺพปาปฺสฺสาติ สพฺพากุสฺลฺสฺส ๗ อกรณฺนฺติ
อนฺุปฺปาทนํ ๗ กุสฺลฺสฺสาติ จตุกฺุมิกกุสฺลฺสฺส ๗ อฺปฺสมฺปทาติ

๑. ม. กณฺุจฺ ๗ ๒. ม. เอตฺถนฺุตเร สณฺุจิจฺจาติ ทิสฺสตี ๗

๓. พุ. ฐ. ๒๕/๓๖/๖๓ ๗

๔. พุ. ฐ. ๒๕/๒๕/๕๐ ๗

*เล่มที่ ๕ มหาควคควณณา หน้า ๑๒๔

ปฏิลาโก ๑ สจิตตปริโยทปนนุติ อตตโน จิตตโชตน ๑ ตัม ปน
อรหตเตน โหติ ๑ อิติ สีสถัวเรน สพพปาป ปหาย สมถ-
วิปัสสนาหิ กุสลัม สมปาเทตวา อรหตตผลเณ จิตตัม ปริโยทา-
เปตพพนุติ เอตัม พุทธานัม สาสันโอวาโท อนุสิญจ ๑ (๑)

ตติยาคากาย อนุปวาโทติ วาจา ย กสสจ อนุปวทณัม ๑
อนุปมาโตติ กายเณ อุปมาตสส อกรรม ๑ ปาฏิโมกขเติ ยนตัม
ปอติโมกขัม ๑ อติปโมกขัม ๑ อุตตมสีลัม ๑ ปาติ วา สุกตวิเสเสหิ (๒)
โมกขเติ จ (๓) ทุกตภิเยหิ ๑ โย วา นัม ปาติ ๑ ตัม โมกขเติติ
ปาฏิโมกขนุติ วุจจติ ๑ ตสมี ปาฏิโมกขเ จ สัวโร ๑ มตตลลุตตาติ
ปฏิคคหณปริโกทวเสน ปมาณลลุตตา ๑ ปนตลลจ สยนาสนนุติ
สยนาสนลลจ สงฆมณเณวिरหิตนุติ อตโต ๑ ตลล ทวิหิเยว
ปจจเยหิ จคูปจจยสนโตโส ทิปโต โหติติ เวทิตพโพ ๑ เอตัม
พุทธานาสานนุติ เอตัม ปรสส อนุปวทณัม อนุปมาตณัม
ปาฏิโมกขเ สัวโร ปฏิคคหณปริโกทลล มตตลลุตตา อญจ-
สมาปคตวิลาสิทวาย วิวิตตเสนาสนเสวณลลจ พุทธานัม สาสัน
โอวาโท อนุสิญจ ๑ อิมา ปน สพพพุทธานัม ปาฏิโมกขทุเทส-
คากา โหนตติติ เวทิตพพา ๑

๑. ม. อนุสิญจ ๑ ๒. ส. ย. สุกตภิเยหิ ๑ ม. อคตวิเสเสหิ ๑

๓. ม. ย. จสทโท นคถิ ๑

*เล่มที่ ๕ หน้า ๑๒๕

เทวดาโรจนวณณา

เอตตาวตา จ อิมินา วิปัสสิสสุ ภควโต อปทานา-
นุสสารณวิตุถารกถเนน ตถาคตสุเสเวสา ภิกขเว ชมม-
ชาตุ สุปภิวัทธาติ เอวํ วุตตาย ชมมชาตุยา สุปภิวัทธ-
ภาวํ ปกาเสตฺวา อิทานิ เทวตาปี ตถาคตสุส เอตมตฺถํ
อาโรเจสนฺติ วุตฺติ เทวตาอาโรจนํ ปกาเสตฺวํ เอกมิตาหนฺติ-
อาทิมาย ๑

ตตฺถ สุกฺกเวนฺติ (๑) เอวํนามเก วเน ๑ สาถรามูเลติ วนปฺปติ-
เชฏฺฐกสฺส มูเล ๑ กามจฺจนฺทํ วิราเชตฺวาติ อนาคามิมกฺเคน
มุลสมฺมุขมาตวเสน วิราเชตฺวา ๑ ยถา จ วิปัสสิสสุ ๑ เอวํ
เสสพฺพุชานํปี สาสเน วุฏฺฐพฺพรหมจฺริยา เทวตา อาโรจยฺสิ ๑
ปาลี ปน วิปัสสิสสุ เจว อมฺหากถฺจ ภควโต วเสน
อาคตา ๑

ตตฺถ อตฺตโน สมปฺตติยา น หายนฺติ น วิหายนฺตีติ
อวิหา ๑ น กถฺจึ สตฺถํ ตปฺนฺตีติ อตฺตปฺปา ๑ สุนฺทรทสฺสนา
อภฺธิรฺรูปา ปาสาทิกาทิ สุตฺตสฺสา ๑ สุกฺก จ ปสฺสนฺติ ๑ สุนฺทรเมเตสํ
วา ทสฺสนนฺติ สุตฺตสฺสี. สพฺเพเหว จ กุณฺเหิ (๒)ภวสมปฺตติยา
จ เชฏฺฐจา ๑ นตฺถตฺถ กนฺนิฏฺฐาติ อกนฺนิฏฺฐา ๑

อิธ จตฺวา ภานวารา สโมชานตพฺพา ๑ อิมสฺมี หิ

๑. ม. สุกฺกเวนฺติ ๑ ๒. ม. ย. สกุณฺเหิ ๑

*เล่มที่ ๕ มหาควคฺวณฺณา หน้า ๑๒๖

สุตฺเต วิปฺสุตฺตสฺส ภควโต อปทานวเสน ตโย ภาณวารา
วุตฺตาฯ ยถา จ วิปฺสุตฺตสฺสฯ เอวํ สิกฺขาทีนํปิ อปทานวเสน
วุตฺตาวฯ ปาลี ปน สขฺยิตฺตาฯ อิติ สุตฺตุนํ พุทฺธานํ
วเสน อมฺหากํ ภควตา เอกวีสติ ภาณวารา กถิตาฯ ตถา
อวิเหหิฯ ตถา อตฺตปฺเปหิฯ ตถา สุทฺตฺเสหิฯ ตถา สุทฺตฺสึหิฯ
ตถา อกนฺนิฏฺเฐหิติฯ สพฺพปี นพฺพีสติภาณวารสत्ตํ โหติฯ
เตปิฏฺเฐ พุทฺทวจนเ อณฺณํ สุตฺตํ นพฺพีสติภาณวารสत्ตปริมาณํ
นาม นตฺติฯ สุตฺตุนตฺตราชา นามอยํ สุตฺตุนโตติ เวทิตพฺโพฯ
อิโต ปรี อนุสนฺธิทวํปี นิยุยาเตนฺโตฯ อิติ โข ภิกฺขเวติ-
อาทิมายฯ ตํ สพฺพํ อุตฺตานตฺถเมวาทิฯ

อิติ สุมงฺกลวิลาสินียา ทีฆนิกายกัจจกถาย

มหาปทานสุตฺตวณฺณา นิฏฺฐิตา

ปรจํ ฯ

*เล่มที่ ๕ หน้า ๑๒๗

มหานิทานสุดตวณณา

สุดตนิทานวณณา

เอวมเม สุตํ ๗เป ๗ กुरुสูติ มหานิทานสุดตํ ๗ ตตฺรารยํ
 อนุตฺตทานปทวณณา กुरुสู วิหฺรตีติ กुरु นาม ชานปทีโน
 ราชกุมารา ๗ เตลํ นิวาโส เอโกปี ชนปโท รุพฺหิสทฺเทน
 กुरुสูติ (๑) วุจฺจติ ๗ ตสฺมี กुरुสู ชนปเท(๒) ๗ อฏฺจกถาจรียา ปนาหุ
 มนุชฺชาตุกาล เตสฺสุ ทีเปสฺสุ มนุสฺสา ชมฺพุทีโป นาม พุทฺธ-
 ปจฺเจกพุทฺธมหาสาวกจกฺกวตฺติปฺปฏฺตีนํ อุตฺตมปฺริสถานํ (๓)อุปฺปตฺติภูมิ
 อุตฺตมทีโป อติรมณฺีโยติ สุตฺวา รณฺเณ มนุชฺชาตุ จกฺกวตฺตินา
 จกฺกรตฺนํ ปฺรูกฺขิตฺวา (๔) จตฺตาโร ทีเป อนุปฺริสฺถายนฺเตน (๕) สทฺธิ
 อากมฺีสุ (๖) ตโต ราชา ปรีณายกรตฺนํ ปุจฺฉิ อตฺถิ นุ โข
 มนุสฺสโลโกโต รมณฺียตฺร จานนฺติ ๗ กสฺมา ๗ เทว เอวํ ภณฺสิ ๗
 กิ น ปสฺสสิ จนฺทิมสฺริยานํ อานูภาวํ ๗ นนฺุ เอเตลํ จานํ อีโต
 รมณฺียตฺรนฺติ ๗ ราชา จกฺกรตฺนํ ปฺรูกฺขิตฺวา ตตฺถ อคฺมาสิ ๗

จตฺตาโร มหาราชาโน มนุชฺชาตุมหาราชา อากโตติ
 สุตฺวาว มหิทฺธิโก (๗) ราชาย ๗ น สกฺกา ยุตฺเทน ปฏฺิพาหิตฺนฺติ
 # ๑. ม. ย. กुरुสูติ ๗ ๒. ส. ชนปเทสฺ ๗ ๓. ม. อุตฺตมมนุสฺสถานํ ๗ ๔. ม. ย. ปฺรูกฺขิตฺวา ๗
 เอวมฺปรีปี ๗ ๕. ส. อนุสฺสรนฺเตน ๗ ม. อนุสฺถายนฺเตน ๗ ๖. ม. อากมฺีสุ ๗
 ๗. ม. เอตฺถนฺตเร มหานูภาโวติ ทิสฺสตีติ ๗

*เล่มที่ ๕ มหานิทานสุดตวณณา หน้า ๑๒๕

สกนฺเต มหาราชฯ อนุสาส มหาราชชาติ วตฺวา สทฺธิ นาฏเกหิ
รชฺชฺ เทว ภาเค กตฺวา เอกํ ภาคมทาสีฯ รัญโธ ตาวตีส-
ภวเน ปติฏฺจิตมตฺตเสว มนุสฺสภาวो วิจฺจฺนึฯ เทวภาวो ปาตุร-
โหสิฯ ตสฺส กิร สกฺเคน สทฺธิ ปณฺฑกมฺพลสฺตยาํ นิสินฺนสฺส
อกฺขินิมฺมิสฺสมตฺเตน(๑) นานตฺตํ ปญฺญาตฺตีติ (๒) ตํ อสฺลลกฺเขนฺตา
เทวา สกฺกสฺส จ ตสฺส จ นานตฺเต มุขฺหนฺติ โส ตตฺถ
ทิพฺพสมฺปตฺตี อนุภวมาโน ยาว ฉตฺตีส สกฺกา อุปฺปชฺชิตฺวา
จฺจตาฯ ตาว รชฺชฺ (๓) กาทเรตฺวา อตฺติโตว กามเหิ ตโต จวิตฺวา
อตฺตโน อญฺยานเน ปติโต (๔) วาตาทเปน ผุฏฺจคฺตโต กาลมกาสีฯ

จกฺกรตเน ปน (๕) ปจฺวิยฺ ปติฏฺจิตฺเต ปริณายกฺรตฺนํ
สุวณฺณปญฺเฑ (๖) มนฺชฺาตุ อุปาหนํ ลีขาเปตฺวา อิํ มนฺชฺาตุ
รชฺชนฺติ รชฺชมนฺุสาสีฯ เตปิ ตีหิ ทิเปหิ อาคตมนฺุสฺสา ปน(๗)
คนฺตุํ อสฺกโกนฺตา ปริณายกฺรตฺนํ อุปฺสงฺกมิตฺวา เทว มยฺ
รัญโธ อานฺุภาเวเน อาคตาฯ อิทานิ คนฺตุํ น สกฺโกมฯ
วสนฺุจฺจานํ โน เทหิตฺติ ยาจีสุฯ โส เตสํ เอกเมกํ ชนปฺท-
มทาสีฯ ตตฺถ ปุพฺพวิทฺเทโต อาคตมนฺุสฺเสหิ อาวสฺติปฺปเทโส
ตาเยว ปุริมสฺลญาเย วิเทหฺรญฺจฺนฺติ นามํ ลภฺติฯ อมฺรโคยานโต (๘)
อาคตมนฺุสฺเสหิ อาวสฺติปฺปเทโส อปรนฺตชนปฺโทติ นามํ ลภฺติฯ

๑. ม. ...นิมิตฺมตฺเตนฯ ๒. ม. ยฺ. อิตฺตทฺโท นตฺถิฯ ๓. สฺ. ยฺ. สกฺกรชฺชฺฯ

๔. ม. ปติฏฺจิตฺโตฯ ๕. ม. เอตฺถนฺฺตเร ปฺนฺาติ ทิสฺสตีฯ ๖. ม. ...ปญฺเฑฯ เอมฺุปริปีฯ

๗. ม. ปนฯ ๘. สฺ. ม. ยฺ. อปรโคยานโตฯ

*เล่มที่ ๕ มหาควคฺวณฺณนา หน้า ๑๓๐

อุตฺตรกูโรโต อากตฺมนุสฺเสหิ อาวสิตฺปปเทโส กุรุรฺกฺชนฺติ นามํ
ลภิฯ พหุเก ปน คามนิกฺมาทโย อุปาทาย พหุจฺเจเนน
โวหริยติฯ เตน วุตฺตํ กุรุสฺสู วัหฺรตีติฯ

(๑) กมฺมาสทฺทมฺนฺติ (๒) เอตฺถ เกจิ ฐกาเรณ
อตุลํ วนฺณยฺนฺติฯ กมฺมาโส เอตฺถ ทมิโตติ กมฺมาสทฺทมฺโม (๓)ฯ
กมฺมาโสติ กมฺมาสปาโท โปริสาโท วุจฺจติฯ ตสฺส กิร ปาทะ
ชาณฺเฏน วิทฺฐจฺจเน วโณ รุหนฺโต จิตฺตทารุสฺสทิสฺโส หุตฺวา
รุหิฯ ตสฺมา กมฺมาสปาโทติ ปญฺญาติตฺถฯ โส จ ตสฺมี
โอกาเส ทมิโต โปริสาทภาวโต ปฏฺิเสธิโตฯ เกนฯ มหา-
สตุเตนฯ กตฺรตฺมี ชาตเกติฯ มหาสตุตฺโตสมชาตเกติ เอเกฯ
อิเม (๔) ปน เถรา ชยทิสชาตเกติ(๕) วทฺนฺติฯ ตทา หิ มหาสตุเตน
กมฺมาสปาโท ทมิโตฯ ยถาห

ปฺลฺโต ยทา โหมิ ชยทิสตฺสฯ
ปญฺจาลรฺกฺชาธิปติสฺส อตฺรโชฯ
จตุวาน (๖) ปาณํ ปิตฺรํ อโม่จยิ (๗)
กมฺมาสปาทำปี จหํ ปสาทยินฺติฯ

เกจิ ปน ฐกาเรเนว อตุลํ วนฺณยฺนฺติฯ กุรุรฺกฺจ-

๑. ม. เอตฺถนฺตเร กมฺมาสทฺทมฺมํ นาม กุรุณํ นิคโมตีติ ทิสฺสติฯ ๒. สฺยา. กมฺมาสทฺทมฺมํฯ
๓. สී. ย. กมฺมาสทฺทมฺมํฯ ม. กมฺมาสทฺทมฺโมฯ ๔. ย. เกจิฯ ๕. ม. ชยทิส...ฯ
๖. สී. จชิตฺถฯ ม. จชิตฺวานฯ ย. จชิตฺวาฯ ๗. ม. ปโม่จยิฯ

*เล่มที่ ๕ มหานิทานสุดตวณณา หน้า ๑๓๑

วาตีน กิร กุรุชโม (๑) ตสุมี กมมาโส ชาโต ๑ ตสุมา ตั จานัน
กมมาโส เอตถ ชโม ชาโตติ กมมาสชมนนติ วุจติ ๑
ตตถ นิวิญจนิกมสสาปี (๒) เอตเทวนามิ ๑ กุมมวจนเนน กสุมา
น วุตตุนติ ๑ อวสโนกาโต ๑ ภควโต กิร ตสุมี นิคเม
วสโนกาโส โกจิ วิหารโร นาม(๓) นาโหสิ ๑ นิคมโต ปน
อปกุกมม อณตตรสุมี อุทกสมปนเน รณณิเย ภูมิภาเค มหา
วณสณโฑ อโหสิ ๑ ตตถ ภควา วิหารตี ตั นิคมิ โจรคามัน
กตวา ๑ ตสุมา เอวเมตถ อตุโถ เวทิตพโพกุรุสุ วิหริ
กมมาสชมนัน นาม กุรุณัน นิคโม ๑ ตั โจรคามัน กตวาติ ๑

อายสุมาติ ปิยวจนเมตติ กรวจนเมตติ ๑ (๔) อานนุโหติ ตสส
เธรสส นามิ ๑ เอกมนตุนติ ภาวนปปสกันทุเทโส วิสมัน จนนติม-
สุริยา ปรีหรนุติติ (๕)อาทิสู (๖) วิย ๑ ตสุมา ยถา นิสินโน เอกมนเต(๗)
นิสินโน โหติ ๑ ตถา นิสิตีติ เอวเมตถ อตุโถ ทกุรพโพ ๑
กุมมกุเจ วา เอตติ อุปโยคจัน ๑ นิสิตีติ อุปาวิสิ ๑ ปณทิตา
หิ กรุญจันนิย อุปสงกมิตวา อาสนกุสลาตยา เอกมนเต(๗) นิสินนุติ ๑
อขยจ เตส อณตโร ๑ ตสุมา เอกมนตุน นิสิติ ๑

กถิ นิสินโน ปน(๘) เอกมนตุน นิสินโน โหติติ ๑ จ

๑. ม. ย. กุรวตตชโม ๑ ๒. ม. นิวิญจนิกมสสาปี ๑ ๓. ส. อัย ปาโจ นตติ ๑
๔. ม. การวจนเมตติ ๑ ๕. สยา. ม. ปรีวตตุนติ ๑ ๖. อง. จตุกก. ๒๑/๓๐/๕๗ ๑
๗. ม. เอกมนตุน ๑ ๘. ม. โข ปน ๑

*เล่มที ๕ มหาควถวณณนา หน้า ๑๓๒

นีสชชโทเส วชเชตวาท เสยยถิทำ อติหุริ ๑ อจจาสนุน ๑ อุปริวาค ๑
อนุนตปปรเทส ๑ อติสมมุข ๑ อติปจจชาติ ๑ อติหุเร นิสินโน หิ
สเจ กเถตุกาโม โหติ ๑ อจจาสทเทน กเถตพพิ โหติ ๑ อจจา-
สนุนเน นิสินโน ลัมณญญัน กโรติ ๑ อุปริวาค นิสินโน สรริ-
คนุเชน พาทติ ๑ อนุนตปปรเทส นิสินโน อการวิ ปกาเสติ ๑
อติสมมุขา นิสินโน สเจ ทฎฐกาโม โหติ ๑ จกขุณา จกขุ

° อหาจจ ทฎฐพพิ โหติ ๑ อติปจจชา นิสินโน สเจ ทฎฐกาโม
โหติ ๑ คิว ปสารถวาท (๑)ทฎฐพพิ โหติ ๑ ตสุมมา อัยปี คิกขตตุ
ภควนตติ ปทกขิณ กตวาท สกุกจัม วนทิตวาทเอเต ฉ

นีสชชโทเส วชเชตวาท (๒) ทกขิณชานุมณทลสส อภิมุขญจानเน
ฉพพณณัน พุทธธรรมินัน อนุโต ปวิสิตวาท ปสนุนลาขารล
วิกคาหนุโต วิย สุวณณปฎิ ปารุปนุโตวิย รตตุปปลมालา-
วิตานมขุณนิ ปวิสนุโต วิย จ ฐมมภณทาคาริโก อายสุมมา
อานนุโท นิสิติ ๑ เตน วุคตติ เอกมณตติ นิสิติ ๑

กาย ปน เวลาย เกน การณเนน อัยมายสุมมา ภควนตติ
อุปสงกนุโตติ (๓) ๑ สายณหเวลาย (๔) ปจจยการปญหาปจจณ-
การณเนน ๑ ตัมทิวลสิ กิรายสุมมา (๕) กุลสงกนุโตติ ๑ ฃรทวารเร (๖)
สทสสภณทิกก นิภขิปนุโต วิย กมมาสฐมมคามัม ปิณทาย

๑. ม. ปริวาคเตตวาท ๑ ๒. ส. ย. วชเชนุโต ๑ ๓. ม. อุปสงกนุโตติ ๑ ๔. ม. สายณห
เวลาย ๑

๕. ม. กิรายมายสุมมา ๑ ๖. ม. เอคตณตเร ฃรทวารเรติ ทิสิตติ ๑

*เล่มที่ ๕ มหานิทานสุตตวณฺณา หน้า ๑๓๓

จริตฺวา ปิณฺฑปาตปฏิกฺกนฺโต สตุถฺ วตฺตํ ทสฺเสตฺวา สตุถฺริ
 คนฺธกฺกฺกัฏฐิ ปวิญฺเฐ สตุถฺอารี วนฺทิตฺวา อตฺตโน ทิวาญฺจานํ คนฺตฺวา
 อนฺตฺเววาสีเกสฺส วตฺตํ ทสฺเสตฺวา ปฏิกฺกนฺเตสฺส ทิวาญฺจานํ ปฏิ-
 สมฺมชฺชิตฺวา จมฺมกฺขณฺท์ ปณฺญาเปตฺวา อุทกตฺมพฺโต (๑)อุทกั
 คเหตฺุวา(๑) อุทเกน หตฺถปาเท สีตเล กตฺวา ปลลฺงกั อากฺขิตฺวา
 นิสินฺโน โสตาปตฺตติผลสฺมาปตฺตี สฺมาปชฺชิ อถ ปริจฺฉินฺนกาล-
 วเสน สฺมาปตฺติโต วุญฺจาย ปจฺจยาการเ ฌาณํ โอตฺวาเรติ ฯ
 โส อวิชฺชาปจฺจยา สัขารฺาติ อาทิโต ปญฺจาย อนฺตํ ฯ อนฺตโต
 ปญฺจาย อาทิ ฯ อุภยฺนตโต ปญฺจาย มชฺฉํ ฯ มชฺฉโต ปญฺจาย
 อุโก อนฺเต ปาเปฺนโต ติกฺขตฺตํ ทฺวาทสปทํ ปจฺจยาการิ
 สมฺมสิ ฯ ตสฺเสวํ สมฺมสนฺตสฺส ปจฺจยาการิ อตีวิญฺโต(๒) หุตฺวา
 อุตฺตานกุตฺตานโก วยิ อุปฺนฺจาสิ ฯ

ตโต จินฺเตสิ อัย ปจฺจยาการิ สพฺพพฺพุเชหิ คมฺภีโร เจว
 คมฺภีราวภาโส จาติ กถิตฺวา ฯ มยฺหํ โข ปน ปเทสฺวาณฺเจตฺตสฺส
 สาวกสฺส สโต อุตฺตานโน วิญฺโต ปากโณ หุตฺวา อุปฺนฺจาสิ ฯ
 มยฺหํเยว นฺุ โข เอส อุตฺตานโก หุตฺวา อุปฺนฺจาสิ ฯ อุทาหุ
 อญฺเณสมฺปิตฺติ ฯ อถสฺส เอตทโหสิ หนฺทาหํ อิมํ ปณฺหํ
 คเหตฺุวา ภควนฺตํ ปุจฺฉามิ ฯ อทฺธา เม ภควา อิมํ อตฺถุปฺปตฺตี
 กตฺวา สาลินฺท์ สิเนรฺุ อุกฺขิปฺนฺโต วยิ เอกํ สุตฺตฺนตฺกฺขนฺธิ์ (๓)
 # ๑. สี่. ยู. อิม ปาจา นตฺถิ ฯ ๒. ม. วิญฺโต ฯ ๓. ม. ยู. สุตฺตฺนตฺกถิ ฯ

*เล่มที่ ๕ มหาควคณณนา หน้า ๑๓๔

กเถตวา ทสเสตติ (๑) ๑ พุทธานัน หิ วินยปลยตติ ๑ ภูมมนตริ ๑
ปจจยาการ ๑ สมยนตฺรณติ อิมานิ จตตาริ จานานิ ปตฺวา
คชชิตํ มหนตํ โหติ ๑ ฉานํ อนุปวิสติ ๑ พุทฺธวณสฺส
มหนตภาโว ปลยายติ ๑ เทสนา คมฺภีรา โหติ ติลกฺขณาหตา (๒)
สุลฺลตปาปฏิสํยุตตาทิ ๑

โส กิณจาปี ปกตियาว เอกทิวเส สตวามปี สหสฺส-
วามปี ภควนตํ อุปสงฺกมนฺโต น อเหตุการณน อุปสงฺกมตี ๑
ตํทิวสํ ปน อิมํ ปลยํ คเหตุวา อิมํ พุทฺธคณฺหตฺถิ อาสชฺช(๓)
ฉานโกณจนาทํ โสสฺสามิ ๑ พุทฺธสีหํ อาสชฺช ฉานสีหนาทํ
โสสฺสามิ ๑ พุทฺธสินฺธวํ อาสชฺช ฉานปทวิกฺกมํ ปสฺสิสฺสามิติ
จินฺเตตฺวา ทิวาญจนา อญฺจาย จมฺมกฺขณํ ปโปโฆฏฺตวา
อาทาย สายณฺหสมเย ภควนตํ อุปสงฺกมิ ๑ เตน วุตฺตํ
สายณฺหเวลาย ปจจยาการปลฺยหาปฺจจณการณน อุปสงฺกนฺโตติ (๔)

ยาว คมฺภีโรติ เอตฺถ ยาวสทฺโท ปมาณาติกฺกเม ๑ อติกฺกมฺม
ปมาณํ คมฺภีโร ๑ อติคฺมฺภีโรติ อตฺโถ ๑ คมฺภีราวภาโสติ คมฺภีโร
หุตฺวา อวภาสติ ๑ ทิสฺสตีติ อตฺโถ ๑ เอกํ หิ อุตฺตานเมว
คมฺภีราวภาสํ โหติ ปฺุตติปลฺยณฺรสวเสน (๕)กาพวณฺณํ ปฺุราณอุทกํ
วिय ๑ ตลฺหิ ชานูปฺปมาณปี สตโปริสํ วिय ทิสฺสตี ๑ เอกํ

๑. สี่. ทสเสตติ ๑ ๒. ม. ติลกฺขณพฺภาหตา ๑ ๓. สี่. ม. อาปชฺช ๑ เอวมฺปรีปี ๑
๔. ม. อุปสงฺกมนฺโตติ ๑ ๕. ม. ย. ปฺุตติปลฺยณาทิวเสน ๑

*เล่มที่ ๕ มหานิทานสุดตวณณา หน้า ๑๓๕

คมภีร์ อุตตนาวภาส โหติ มณิกงคาย วิปฺปสนฺนํ อุทกํ
วีย ฯ ตณฺหิ สตปฺริสํปี ชานุปฺปมาณํ วีย ขายติ ฯ เอกํ
อุตตนาํ อุตตนาวภาส โหติ จาฏฺฐิอาทิสฺส อุทกํ วีย ฯ เอกํ
คมภีร์ คมภีร์วภาส โหติ สีเนรุปาทกมหาสมุทฺเท อุทกํ วีย
ทิสฺสติ ฯ (๑)เอวํ อุทกเมว จตฺตาริ นามานิ ลกฺติ ฯ ปฏฺิจจ-
สมุปฺปาเท ปเนตํ นตฺถิ ฯ อัยฺ หิ คมภีโร เจว คมภีร์วภาส
จาติ เอกเมว นามํ ลกฺติ ฯ เอวฺรุโป สฺมานปี อถ จ
ปน เม อุตตนาภูตตนาโก วีย ขายติ ฯ ยทิตํ อจฺฉริยํ
ภนฺเต อพฺภูตํ ภนฺเตติ เอวํ อตฺตโน วิมฺหยํ ปกาเสนฺโต
ปฺลหํ ปุจฺฉิตฺวา ตฺถฺหิภูโต นิสฺสิทฺติ ฯ

ภควา ตสฺส วจฺนํ สุตฺวา อานนฺโท ภวคฺคกฺคหณาย
หตฺถํ ปสาเรนฺโต วีย ฯ สีเนรุ ภูทิตฺวา (๒) มิณฺชํ นีหริตฺถุํ วายม-
มาโน วีย ฯ วินา นาวาย มหาสมุทฺทํ ตริตฺถกาโม วีย ฯ ปจฺวี
ปรีวตฺเตตฺวา ปจฺโวชํ คเหตฺถุํ วายมมาโน วีย จ พุทฺชวิสยํ ปฺลหํ
อตฺตโน อุตตนาณฺติ วทติ ฯ หนฺทสฺส คมภีร์ภาวํ อจฺฉิขามิตฺติ (๓)
จินฺเตตฺวา มา เหวณฺติ อาทิมาย ฯ

ตตฺถ มา เหวณฺติ หกาโร นิปาตมตฺตํ ฯ เอวํ มา ภณฺตี
อตุโถ ฯ มา เหวณฺติ จ อิทํ วจฺนํ ภควา อายสฺมณฺตํ
อานนฺทํ อุตฺสาเทนฺโตปี ภณฺติ อปฺสาเทนฺโตปี ฯ

๑. ม. ย. อัย ปาโธ นตฺถิ ฯ ๒. ม. ย. จินฺทิตฺวา ฯ ๓. ส. ม. ย. อจฺฉิขิตฺตสามิตฺติ ฯ

*เล่มที่ ๕ หน้า ๑๓๖

อุสุสาทนาวณณา

ตตถ อุสุสาเทนุโตปี อานนุท ตุวั มหาปญโย

วิสหทาโณ ๑ เตน เต คมฺภีโรปี ปฏิจฺจสมุปฺปาโท อุตฺตานิโก
วีย ขายติ ๑ อญฺเณสํ ปเนส อุตฺตานิโกติ น สลฺลกฺเขตพุโพ ๑
คมฺภีโรเยว จ คมฺภีราวภาโส จ ๑ ตตถ จตฺสฺโส อุปมา
วทฺนติ ๑ ฉ มาเส สฺวโกชนรสผุจฺจสฺส กิร กตโยคสฺส
มหามลฺลสฺส สมชฺชสมเย กตมลฺลปาสาณปริจยสฺส (๑) ยฺยทฺชภูมี
คจฺจนตฺสฺส อนฺตรา มลฺลปาสาณํ ทสฺเสสส ๑ โส ก็ เอตฺนติ
อาห ๑ มลฺลปาสาโณติ ๑ อาหฺรถ นนฺติ ๑ อุกฺขิปีตํ น สกฺโกมาติ
วฺจฺจเต สยํ คนฺตฺวา กุหิ อิมสฺส ภาริยญฺจานนฺติ วตฺวา ทฺวึหิ
หตฺเถหิ เทว ปาสาณ อุกฺขิปีตฺวา กิพาคฺเค วีย ขิปีตฺวา
อคมาสิ ๑ ตตถ มลฺลสฺส มลฺลปาสาโณ ลหุโกติ น อญฺเณสํ
ลหุโกติ วตฺตพุโพ ๑ ฉ มาเส สฺวโกชนรสผุจฺจสฺส มลฺโล วีย
หิ กปฺปสฺตสฺสสฺสํ อภินิหารสมฺปนฺโน อายสฺมา อานนุโท ๑ ยถา
มลฺลสฺส มหาพลตฺยา มลฺลปาสาโณ ลหุโก ๑ เอว เณรฺสฺส
มหาปญฺญตฺยา ปฏิจฺจสมุปฺปาโท อุตฺตานิ ๑ โส อญฺเณสํ
อุตฺตานิติ น วตฺตพุโพ ๑

มหาสมุทฺเท จ ติมิ นาม มจฺจโณ ทฺวึโยชนสฺติโก ๑

ติมิจฺจโล ติโยชนสฺติโก ๑ ติมิติมิจฺจโล (๒) จตฺโยชนสฺติโก ๑ ติมิริมิจฺจโล (๓)
๑. สึ. ยฺ. กตมฺลเน ปุญฺญสฺส ๑ ๒. ม. ยฺ. ติมิปีจฺจโล ๑ ๓. ม. ยฺ. ติมิริมิจฺจโล ๑
เอวมฺปริปี ๑

*เล่มที่ ๕ มหานิทานสุดตวณณา หน้า ๑๓๗

ปลยจโยชนสติกโกฯ อานนุโท ติมินุโท (๑) อชฌาโรโห มหาติมิตี
อิเม จตุตทาโร โยชนสหัสติกาฯ ตตถ ติมิรมิงกุลเนว ทีเปนติฯ
ตสฺส กิร ทกฺขินณณณฺ จาเลนตสฺส ปลยจ โยชนสเท ปเทเส
อุทกํ จลติฯ ตถา วามกณณฺฯ ตถา นงฺกุญฺจํฯ ตถา
สีลํฯ เทว ปน กณฺเณ จาเลตฺวา นงฺกุญฺเจน อุทกํ ปหริตฺวา
สีลํ อปรารปี กตฺวา (๒) กิพิตฺตุ อารทฺธสฺส สตฺตญฺจโยชนสเท ปเทเส
ภาชเน ปกฺขิปิตฺวาปี อุทฺธเน อารปีติ วิย อุทกํ ปกฺกญฺจติฯ (๓)
ติโยชนสตมตฺเต ปเทเส อุทกํ ปิญฺจํ ฉาเทตฺถ น สกฺโกติฯ โส
เอวํ วเทยฺย อัย มหาสมุทฺโท กมฺภีโร กมฺภีโรติ วทนฺติฯ กุตสฺส
กมฺภีรตาฯ มยฺ ปิญฺจิปิญฺจฉาตมตฺตปี อุทกํ น ลภามาติฯ
ตตถ กายุปปนฺนสฺส ติมิรมิงกุลสฺส มหาสมุทฺโท อุตฺตานิติ
อณฺเณลํ ชุทฺทกมฺจฺฉานํ อุตฺตานิติ น วตฺตพฺโพฯ เอวเมว
ฉาณุปปนฺนสฺส เณรฺสฺส ปิญฺจสมฺปปฺปาโท อุตฺตานิติ น
อณฺเณลํปี อุตฺตานิติ วตฺตพฺโพฯ

สุปณฺณราชา จ ทิยทุตฺตโยชนสติกโกฯ ตสฺส ทกฺขินปกฺโข
ปลยฉาสโยชนิกโก โหติฯ ตถา วามปกฺโขฯ ปิณฺชวญฺญิ (๔) สญฺจि-
โยชนิกาฯ คีวา ตีสโยชนิกาฯ มุขํ นวโยชนํฯ ปาทา ทฺวาทส-
โยชนิกาฯ ตสฺมี สุปณฺณวาทํ ทสฺเสตฺถ อารทฺธ สตฺตญฺจ-
โยชนสตี จานํ นปฺปโหติฯ โส เอวํ วเทยฺย อัย อากาโส

๑. ม. ติมินุโทฯ ๒. ย. กมฺเปตฺวาฯ ๓. ม. ปกฺกญฺจติฯ ๔. ม. ปิณฺชวญฺญิฯ

*เล่มที่ ๕ มหาควคควณณา หน้า ๑๓๘

อนนุโต อนนุโตติ วทนต์ิฯ กุตสฺส(๑) อนนุตตาฯ มยฺ ปกฺข-
วาทปฺปสารโณกาสิปฺปิ น ลภามาติฯ ตตฺถ กายูปนฺนุสฺส
สุปฺณณฺรณฺโวล อากาโส ปริตฺโตติ อณฺเณสิ ชุทฺทกปกฺขิณฺ
ปริตฺโตติ น วตฺตพฺโพฯ เอวเมว ฅาณฺูปนฺนุสฺส เณฺรเสว ปฺฏิจฺจ-
สมุปฺปาโท อุตฺตานิติ อณฺเณสิปฺปิ อุตฺตานิติ น วตฺตพฺโพฯ

ราหู อสุรินฺโท ปน ปาทนต์ฺโต ยาว เกสนฺตา โยชนานฺ
จตฺตาริ สหสฺसानิ อฏฺจ จ สตานิ โหนติฯ ตสฺส ทฺวินฺนํ
พาหานํ อนฺตรํ ทฺวาทสโยชนสตฺกํฯ พหลนฺเตน (๒) ฉโยชน-
สตฺกํฯ หตฺถปาทตฺลานิ (๓)ปฺฤตฺโต ทฺวิโยชนสตฺตานิฯ ติโยชน-
สตฺก นาสิกา (๓) ตถา มุขํฯ เอเกกํ องฺกุลิปฺพฬิ ปณฺณาส-
โยชนํฯ ตถา ฆมฺกนฺตรํฯ นลาภูํ ติโยชนสตฺกํฯ สีสิ นว-
โยชนสตฺกํฯ ตสฺส มหาสมฺพุทฺโธ โอตินฺณสฺส กมฺภีริ อุกกํ
ชานูปฺปมาณฺ โหติฯ โส เอวํ วเทยฺย อยฺ มหาสมฺพุทฺโท
กมฺภีโร กมฺภีโรติ วทนต์ิฯ กุตสฺส กมฺภีรตาฯ มยฺ ชานู-
ปฺฏิจฺจาทนมตฺตํปิ อุกกํ น ลภามาติฯ ตตฺถ กายูปนฺนุสฺส
ราหูโน มหาสมฺพุทฺโท อุตฺตานิติ อณฺเณสิ อุตฺตานิติ
น วตฺตพฺโพฯ เอวเมว ฅาณฺูปนฺนุสฺส เณฺรเสว ปฺฏิจฺจสมุปฺปาโท
อุตฺตานิติ อณฺเณสิปฺปิ อุตฺตานิติ น วตฺตพฺโพฯ เอตมตฺถํ
สนฺธาย ฆควา มา เหวํ อานนฺท อวจฯ มา เหวํ

๑. สี. ย. กุวสฺสฯ ๒. ม. พหลนฺเตนฯ

๓. ม. ติโยชนสตฺกานิฯ

*เล่มที่ ๕ มหานิทานสุดตวณณา หน้า ๑๓๕

อานนุท อวจาติ อาห ฯ

เถรสฺส หิ จตุหิ การณหิ คมฺภีโรปี ปฏิจฺจสมุปฺปาโท
อุตฺตนาโนติ อุปฺภูจาสี (๑) ฯ กตเมหิ จตุหิ ฯ ปุพฺพูปนิสฺสยสมฺปตฺติยา
ติตฺตวาเสน ฯ โสตาปนฺนตาย ฯ พหุสฺสุตฺตภาเวนาติ ฯ

ปุพฺพูปนิสฺสยสมฺปตฺติกาตวณณา

อิโต กิร สตสฺสหฺสฺสิเม กปฺเป ปทุมุตฺตโร นาม สตฺถา
โลเก อุปฺปชฺช ฯ ตสฺส หํสวตี (๒) นาม อโหสิ ฯ อานนุโท
นาม ราชา ปิตา ฯ สุขเมธา นาม เทวี มาตา ฯ โพธิสฺสโต
อุตฺตรกฺมาโร นาม อโหสิ ฯ โส ปุตฺตสฺส ชาตทิวเส มหาภิ-
นิกฺขมน์ นิกฺขมฺม ปุพฺพชิตฺวา ปธานมฺนุยฺยชฺชฺโต (๓) อนุกฺกเมน
สพฺพญฺญตฺติ ปตฺวา อนกฺชาตีสฺสารนฺติ อุทานํ อุทาเนตฺวา
สตฺตทาหิ โพธิปลฺลงฺเก วิดีนาเมตฺวา ปจฺวิยิ จเปสฺสามีติ ปาทำ
อภินิหริ ฯ อถ ปจฺวี ภินฺทิตฺวา มหนตฺติ ปทุมํ อุฏฺฐาสี ฯ
ตสฺส ชฺรปฺตฺตานี นวฺติหตฺตานี ฯ เกสรี ตีสฺสหตฺถํ ฯ กณฺณิกา
ทฺวาทสฺสหตฺถา ฯ นวณฺณูปฺปมาณา (๔)เรณฺุ อโหสิ ฯ

สตฺถา ปน อุพฺเพธโต อุฏฺฐปณฺณาสหตฺถโธ (๕) อโหสิ
ตสฺส อุภินฺนํ พาหานมฺนฺตรํ อุฏฺฐารสฺสหตฺถํ ฯ นลาภฺมํ ปญฺจหตฺถํ ฯ
๑. ม. อุปฺภูจาสี ฯ ๒. ม. หํสวตี ฯ ๓. สී. ยฺ ...มฺนุยฺยชฺชฺโต ฯ ๔. สී. ม. ยฺ. นวณฺณูปฺป
มาโณ ฯ
เอวมฺปรีปี ฯ ๕. ม. อุฏฺฐปณฺณาสหตฺถุพฺเพโธ ฯ

*เล่มที่ ๕ มหาควคควณณา หน้า ๑๔๐

หตุลปาทา เอกาทสหตุธาฯ ตสฺส เอกาทสหตุเถน ปาเทน
ทวาทสหตุถาย กณณิกาย อุกกนตมตตสฺส(๑) นวณฺฐปฺปมาณา
เรณฺญ อุกฺกชาย อุกฺกจปณฺณาสหตุถิ(๒) ปเทสฺ อุกฺกนตฺวา โอิถินฺณ-
มโนสึถาย จุณฺณํ วยิ ปจฺจโถกิณฺณาฯ (๓) ตทฺฐปาทาย ภควา
ปทุมุตฺตโรเตวว ปณฺณายิตฺถฯ ตสฺส เทวโถ(๔) จ สุชาโต จ
เทว อคฺคสาวกา อหเสสฯ อมิตา จ อสมา จ เทว
อคฺคสาวิกาฯ สุมโน นาม อุปฺภุจาทโกฯ ปทุมุตฺตโร นาม
ภควา ปิตุ สงฺกหํ กุรฺรมาโน ภิกฺขุสตสฺสสฺสปริวาโร หํสวตฺติยา
ราชธานียา วสตีฯ

กนิฏฺฐภาทา ปนสฺส สุมนฺกมาโร นามฯ ตสฺส ราชา
หํสวตีโตวิสตีโยชนสเต ปเทเส (๕) โภคคามํ อทาสีฯ โส กทาจิ
กรหจิ (๖) อากนตฺวาปิตฺรณฺจ สตถารณฺจ ปสฺสตีฯ อเถกทิวสํ
ปจฺจนฺโต กุปีโตฯ สุมโน รมฺโถ เปเสสิ ปจฺจนฺโต กุปีโตติฯ
ราชา ตฺวํ มยา ตตฺถ กสฺมา จปีโตติ ปฏฺธิเปเสสิฯ โส
นิกฺขมฺม โจรเ วุปลเมตฺวา อุปฺสนฺโต เทว ชนปโทติ
รมฺโถ เปเสสิฯ ราชา ตฺถุโธ สึฆํ มม ปฺตุโต อากจฺจตฺตติ อาทฯ
ตสฺส สหสฺสมตฺตา อมจฺจา โหนฺติฯ โส เตหิ สทฺธิ
อนฺตรามกฺเค มนฺเตสิ มยฺหํ ปิตา ตฺถุโธ สเจ เม วริ
๑. ม. อุกกนตมตฺตาทฯ ๒. ม. อุกฺกจปณฺณา...ฯ ๓. ม. ยฺ. ปจฺจโถกิณฺโณฯ
๔. สึ. ยฺ. เทวโถฯ ๕. ม. ยฺ. จาเนฯ
๖. ม. ยฺ. อยฺ ปาโธ นตฺถิฯ

*เล่มที่ ๕ มหานิทานสุดตวณณา หน้า ๑๔๑

เทติ ฯ ก็ คณฺหามิติ ฯ อถ นํ เอกจฺเจ หตฺถิ คณฺหต ฯ อสุํ คณฺหต ฯ
รถํ คณฺหต ฯ (๑) ชนปทํ คณฺหต ฯ สตฺต รตนานิ คณฺหตติ
อาหํสุ ฯ อปฺเร ตฺเมห ปจฺวิสุสฺสรสฺส ปุตุตา ฯ ตฺมฺหากํ ฌนํ
น ทฺลลภํ ฯ ลทฺธิปํ เจตํ สพฺพํ ปหาย คมนํิยํ ฯ ปุณฺณเมว
เอกํ อาทาย คมนํิยํ ฯ ตสฺมา (๓) เทเว วริ ททฺมานเ ตเมาสํ
ปทุมุตฺตรํ ภกฺวณฺตํ อุปฺภูจฺจํ วริ คณฺหตติ ฯ โส ตฺเมห
มยฺหํ กลฺยาณมิตฺตา ฯ น มเมตํ จิตฺตํ อตฺถิ ฯ ตฺเมหํ ปน
อุปฺปาทิตํ ฯ เอวํ กริสุสํมิตฺตคฺคฺวา ปิตฺริ วนฺทิตฺวา ปิตฺรา (๕)
อาลิจฺจิตฺวา (๖) [๗] ตสฺส มตฺถเก จุมฺพิตฺวา วริ เต ปุตุต เทมิตฺติ
วฺตุโต (๘) สาธุ มหาราช ฯ อิจฺฉามํ มหาราช ภกฺวณฺตํ เตมาสํ
จตุหิ ปจฺเจยหิ อุปฺภูจฺจหนฺโต ชีวิตํ อวณฺณํ กาทต ฯ อิมํ เม
วริ เทหิตฺติ อาห ฯ น สกฺกา ตาต ฯ อณฺเณ (๙) วเร เทมิตฺติ (๙) ฯ
เทว ขตฺติยานํ นาม เทว กถา นตฺถิ เอตํ เม เทหิ ฯ
น มมณฺเณน อตฺถิตฺติ ฯ ตาต พุทฺธานํ นาม จิตฺตํ พุชฺชานํ ฯ
สเจ ภกฺวา น อิจฺฉิสฺสตี ฯ มยา ทินฺโนปี(๑๐) ก็ ภวิสฺสตีติ ฯ โส
สาธุ เทว อหํ ภกฺวโต จิตฺตํ ชานิสฺสํมิตฺติ วิหารํ กโต ฯ

๑. ม. เอตฺถนฺตเร รถํ คณฺหตติ ทิสฺสตี ฯ ๒. ม. นสทฺโท นตฺถิ ฯ ๓. ม. เอตฺถนฺตเร
เตติ ทิสฺสตี ฯ ๔. ส. กลฺยาณมิตฺตา นาม ฯ ๕. ม. ปิตฺราปี ฯ ๖. ม. อาลิจฺจิตฺวา ฯ
๗. ม. เอตฺถนฺตเร ตสฺสาตี ทิสฺสตี ฯ ๘. ม. วฺตุเต ฯ ๙. ม. อณฺเณ วเรหิตฺติ วฺตุเต ฯ
๑๐. ม. ทินฺเนปี ฯ

*เล่มที่ ๕ มหาควควณณนา หน้า ๑๔๒

เดน จ สมเยน ภคตคิจจํ นิฏฺจเปตฺวา ภควา คนฺธกฺขี
ปวิฏฺโจ โหติ ฯ โส มณฺฑลมาเถ สนนฺตินฺนํ ภิภฺขุนํ สนนฺตํ
อคมาสี ฯ เต ตํ อหํสุ ราชปฺตฺต กสฺมา อากโตสํตีติ ฯ
ภควนฺตํ ทสฺสนาย ฯ ทสฺเสถ เม ภควนฺตฺนติ ฯ น มยํ
ราชปฺตฺต อิจฺฉิตฺติจฺฉิตฺตฺกฺขณฺเ สตฺถารํ ทฏฺฐํ ลภามาสี ฯ โภ
ปน ภนฺเต ลภสํตีติ ฯ สุมนฺตฺเถโร นาม ราชปฺตฺตาสีติ ฯ โส
กฺขี ภนฺเต เถโรติ เถรสฺส นินฺนํ ภูจจํ ปุจฺฉิตฺวา คนฺตฺวา
วณฺทิตฺวา อิจฺฉามํ ภนฺเต ภควนฺตํ ปสฺสิตฺต ฯ ทสฺเสถ เมตี
อาห ฯ เถโร เอหิ ราชปฺตฺตาสี ตํ คเหตุวา ตํ คนฺธกฺขี-
ปรีเวณฺเ จเปตฺวา คนฺธกฺขี อภิรฺหิ ฯ อถ นํ ภควา สุมน
กสฺมา อากโตสํตีติ อาห ฯ ราชปฺตฺโต ภนฺเต ภควนฺตํ ทสฺสนาย
อากโตสํตีติ เตนหิ ภิภฺขุ อาสนํ ปญฺญาเปหิตฺติ ฯ เถโร อาสนํ
ปญฺญาเปสิ ฯ นิสํหิ ภควา ปญฺญตฺเต อาสเน ฯ ราชปฺตฺโต
ภควนฺตํ วณฺทิตฺวา ปฏิสนฺถารํ อกาสี ฯ กทา อากโตสํ
ราชปฺตฺตาสีติ ฯ ภนฺเต ตฺมฺหสฺ คนฺธกฺขี ปวิฏฺเจสฺส ฯ ภิภฺขุ
ปน น มยํ อิจฺฉิตฺติจฺฉิตฺตฺกฺขณฺเ ภควนฺตํ ทฏฺฐํ ลภามาสี
มํ เถรสฺส สนนฺตํ ปาหฺสส ฯ เถโร ปน เอกวจนฺเนว
ทสฺเสสิ ฯ เถโร ภนฺเต ตฺมฺหากํ สาสเน วลฺลโก มณฺเฑติ ฯ
อาม ราชกฺุมาร ฯ วลฺลโก เอส ภิภฺขุ มยํ สาสเนติ ฯ ภนฺเต
พุทฺธานํ สาสเน กิ กตฺวา วลฺลภา โหนฺตํตีติ ฯ (๑) ทานํ ทตฺวา
๑. ม. วลฺลโก โหตํตีติ ฯ

*เล่มที่ ๕ มหานิทานสุตตวณฺณา หน้า ๑๔๓

สีลํ สมานิยิตฺวา อุโปสถกมฺมํ กตฺวา ราชกุมาราทิ ฯ (๑)ภควา
อหํ เถโร วีย พุทฺธสาสเน วลฺลโก โหตุกาโม ฯ เตเมาสี
เม วสุสวาสี อธิวาเสถาทิ ฯ ภควา อตฺถิ นฺุ โข ตตฺถ
คเตน อตฺถโถติ โอลเกตฺวา (๓) อตฺถิติ ทิสฺวา สุลฺลาการเ โข
ราชกุมาร ตถาคตา อภิรมนฺตีติ อาห ฯ กุมารโ อลฺลาตํ
ภควา อลฺลาตํ สุกตาทิ วตฺวา อหํ ฆนฺเต ปุริมตริ คนฺตฺวา
วิหาริ การเมมิ ฯ มยา เปสึเต ภิกฺขุสทสทฺสเสน สทฺธิ อากจฺฉถาทิ
ปฏฺิณฺณํ กเหทฺวา ปิตุ สนฺติกํ คนฺตฺวา ทินฺนา เม เทว
ภควตา ปฏฺิณฺณา ฯ มยา ปหึเต ภควนฺตํ เปเสยฺยาถาทิ ปิตริ
วณฺทิตฺวา นิภฺขมิตฺวา โยชเน โยชเน วิหาริ การेतฺวา
วิสฺติโยชนสฺตํ (๒) อทฺธานํ คนฺตฺวา อตฺตโน นการเ วิหารภูจฺานํ
วิจฺินนฺโต โสภสฺส (๓) นาม กุญฺมพิภฺสฺส อฺยฺยานํ ทิสฺวา สทสทฺสเสน
กัณฺธิตฺวา สทสทฺสสํ วิสขฺเขตฺวา วิหาริ การเสสิ ฯ ตตฺถ ภควโต
คนฺธกฺุฏฺิ เสสภิกฺขุนณฺจ รตฺติภูจฺานทิวาภูจฺานตฺถาย กุฏฺิเลณ-
มณฺฑปเ การेतฺวา ปาการปฺริกฺเขปํ (๔) กตฺวา ทฺวารโกญฺจกณฺจ
นิภฺจเปตฺวา ปิตุ สนฺติกํ เปเสสิ นิภฺจิจิตํ มยฺหํ กิจฺจํ ฯ สตุถาริ
ปหิณฺถถาทิ ฯ

ราชา ภควนฺตํ โภเชตฺวา ภควา สฺมฺนสฺส กิจฺจํ
นิภฺจิจิตํ ฯ ตุมฺหากํ कमฺนํ ปจฺจาสิสฺตีติ อาห ฯ ภควา สทสทฺส-
ภิกฺขุปริวาโร โยชเน โยชเน วิหารेतฺว วสฺมาโน อคมาสิ ฯ

๑. ม. ย. กุมาราทิ ฯ ๒. ม. วิสโยชนสฺตํ ฯ ๓. ม. โสภนํ ฯ ๔. ม. ...ปฺริกฺเขป ฯ

*เล่มที่ ๕ มหาควคควณณา หน้า ๑๔๔

กุมารโ สตุธา อากจตตีติ (๑) สตุวา โยชนํ ปจจุคนตุวา
คณฐมาลาทีหิ (๒)ปุษยมาโน วิหาริ ปเวเสตุวา

สตสทสเสน เม กิตํ สตสทสเสน มาปิตํ

โโสภนํ นาม อูยยานํ ปฏิกคณห มหามุนีติ

วิหาริ นียยาเทสิ ฯ โส วสตุปนายิกทิวเส ทานํ ทตุวา
อตตโน ปุตตทาเร จ อมจเจ จ ปกโกสาเปตุวา อาห อัย
สตธา อมหากํ สนตักํ ทูรโตว อากโต ฯ พุทธา จ นาม
ธมฺมกรฺโน น อามิสจกฺขกา (๓) ตสฺมา อหิ อิมํ(๔) เตมาลํ เทว
สาฎเก นีวาเสตุวา ทส สีลานิ สสมาธิตุวา อิเชว วสิสฺสามิ ฯ
ตุเมห ชีณาสวสตสทสสฺส อิมินาว นีหารเณ เตมาลํ ทานํ
ทเทยฺยาถาติ ฯ

โส สุมณฑฺเรสฺส วสนญฺจานสกาเคเยว จาเน วสนฺโต
ยํ เถโร ภกวโต วตฺตํ กโรติ ฯ ตํ สพุพํ ทิสฺวา อิมสฺมี
จาเน เอกนฺตวลฺลโภ เอส เถโร เอตสฺเสว เม จานนฺตริ
ปตฺเตตุํ วฏฺฐิตีติ จินฺเตตุวา อูปกฺกฺจาย (๕) ปวารณาย คามํ
ปวิสิตุวา สตฺตาหํ มหาทานํ ทตุวา สตตเม ทิวเส ภิกฺขุ-
สตสทสสฺส ปาทุมฺเล ติจีวรํ จเปตุวา ภควนฺตํ วนฺทิตฺวา
ภนฺเต ยเทตํ มยา มคฺเค โยชนนฺตริกํ โยชนนฺตริกํ วิหาริ

๑. ม. อากโตติ ฯ ๒. ม. มาลาทีหิ ฯ ๓. ม. อามิสกรฺกา ฯ ๔. ม. อัย ปาโจ นตฺถิ ฯ
๕. ย. วูปกฺกฺจาย ฯ

*เล่มที่ ๕ มหานิทานสุดตวณณา หน้า ๑๔๕

การาปนโต ปฏุจาย ปุณณํ กตํ ฯ ตํ เนว สกุกสมปตตี
น มารสมปตตี ฯ(๑) น พุรหุสมปตตี ปตถยนฺเตน ฯ พุทฺธสฺส
ปน อุปฏฺฐากภาวํ ปตถยนฺเตน กตํ ฯ ตสฺมา อหํปี ภควา
อนาคเต สุมนตฺเถโร วีย พุทฺธสฺส อุปฏฺฐาโก ภเวยฺยนฺติ
ปลยจปตฺธิจฺเจเตน นิปตฺติว วนฺทึ ฯ

ภควา มหนตํ กุลปฺตตสฺส จิตฺตํ อิชฺฉิมิสฺสตี (๒) นฺ โข
โนติ โอลเณนโต อนาคเต อิตฺ สตสฺสสฺสตีเม กปฺเป โคตโม
นาม พุทฺโธ อุปฺปชฺชิสฺสตี ฯ ตสฺเสว อุปฏฺฐาโก ภวิสฺสตีตี ฅตฺวา
อิจฺฉิตํ ปตฺถิตํ ตฺยหํ สพฺพเมว สมฺชฺฉตฺ

สพฺเพ ปฺบูรณตฺ สกฺกปฺปา จนฺโท ปณฺณรโส ยถาตี
อาห ฯ กุมาโร ตํ สุตฺวา พุทฺธา นาม อเทวชฺฉกถา
โหนตฺตีตี ทฺถยทิวเสยว ตสฺส ภควโต ปตฺตจิวโร คเหตุวา ปฏฺฐจฺโต
ปฏฺฐจฺโต กจฺฉนฺโต วีย อโหสิ ฯ โส ตสฺมี พุทฺธปฺปาเท
วสฺสสตสฺสสฺสํ ทานํ ทตฺวา สกฺเก นิพฺพตฺติตฺวา กสฺสป-
พุทฺธกาเลปี ปิณฺฑาย จรณฺตสฺส (๓) เณรสฺส ปตฺตกฺกหณฺตํ
อุตฺตริสากฺกํ ทตฺวา ปุชฺชํ อกาสิ ฯ ปฺน สกฺเก นิพฺพตฺติตฺวา
ตโต จูโต พาราณสีราชา หุตฺวา อฏฺฐนฺนํ ปจฺเจกพุทฺธานํ
ปณฺณสาลาโย การตฺวา มณฺโฆธารเก อุปฏฺฐเปตฺวา จตฺถิ
ปจฺเจยฺหิ ทสฺวสฺสสฺสทานิ อุปฏฺฐานํ อกาสิ ฯ เอตานิ
๑. ม. สกุกสมปตตี ฯ ๒. ม. สมฺชฺฉิมิสฺสตี ฯ ๓. ม. จรโต ฯ

*เล่มที ๕ มหาควถวณณนา หน้า ๑๔๖

ปากฎจจานานี ๑

กปปตตสทสสิ ปน ทานํ ททมาโนว อมหากํ โปริสตุเตน
สทฐี ตุติตปุเร นิพพตติตฺวา ตโต จุโต อมิโตททนสกุทส
เคเห ปฎิสนธิ คเหตุวา อนุปฺพเพน กตาทิกุขมเน (๑) สุมมา-
สมุโพธิ ปตฺวา ปจมคมเนน กปิลวตฺถุ อากนฺตฺวา ตโต
นิกุขมนฺเต(๒) ภควติ ภควโต ปรีวารตฺถํ ราชกุมารesu ปพพชิตesu
ภทฺทียาทิหิ สทฐี นิกุขมิตฺวา ภควโต สนฺติเก ปพพชิตฺวา
น จิรสฺเสว आयสุมโต ปุณฺณสฺส มนฺตานิปฺตตสฺส สนฺติเก
ธมฺมกถํ สุตฺวา โสตาปตฺติสเส ปตฺติฎฺฐหิ ๑ (๓) เอวมส आयสุม
ปฺพพฺพนิสฺสยสมฺปนฺโน ๑ ตสฺสีมาย ปฺพพฺพนิสฺสยสมฺปตฺติยา
กมฺภีโรปี ปฎิจจสมฺปปาโท อุตฺตานโก วิย อฺปฎฺฐาสิ ๑

ติตฺถวาสาทิวณณนา

ติตฺถวาโสติ ปฺนปฺปฺนํ กรุณํ สนฺติเก อุกฺคหณสวาน-
ปรีปฺจจณธารณานิ วุจฺจุนฺติ ๑ โส เทรสฺส อติวิย ปรีสุทฺโธ ๑
เตนาปิสฺสาย์ กมฺภีโรปี ปฎิจจสมฺปปาโท อุตฺตานโก วิย
อฺปฎฺฐาสิ ๑

โสตฺวาปฺนฺนํนญจ นาม ปจฺจยากาโร อุตฺตานโกว หุตฺวา
อฺปฎฺฐาสิ ๑ (๔) อยญฺจ आयสุม โสตาปฺนฺโน ๑

๑. ม. ย. กตาทิกุขมโน ๑ ๒. ย. นิกุขมนฺเต ๑ ๓. ส. ข. ๑๗/๑๕๓/๑๒๘-๑๒๙ ๑
๔. ม. ย. อฺปฎฺฐาสิ ๑

*เล่มที่ ๕ มหานิทานสุดตวณณา หน้า ๑๔๗

พหุสสุตตานญจ จตุหตุเถ โอวรกเถ ปทีเปะ ชลมานเน มณจปีจ
วีย นามรูปปริจเฉโท ปากโฏ โหติ ฯ อยญจ आयसुमा
พหุสสุตานัน อकुโค(๑) อิติ (๒) พหุสจจानุภาเวนปีสส คมภิโรปี
ปจจยกาโร อุตตทานโก วีย อุปภูจาสี ฯ

ปฏิบัติจสมุปปาตคัมภีรตา

ตตถ อตถคคัมภีรตาย ฐมมคคัมภีรตาย เทสนาคคัมภีรตาย
ปฏิบัติเวธคคัมภีรตयाติ จตุหิ อากาเรหิ ปฏิบัติจสมุปปาโท คมภิโร
นาม ฯ

ตตถ ชรามรณสสชาติปจจยสมภูตสมุทากตภูโจ
คคัมภิโร ฯเป ฯ สงขารานัน อวิชชาปจจยสมภูตสมุทากตภูโจ
คคัมภิโรติ อัย อตถคคัมภีรตา ฯ

อวิชชาเย สงขารานัน ปจจยภูโจ คคัมภิโร ฯเป ฯ ชาติยา
ชรามรณสส ปจจยภูโจ คคัมภิโรติ อัย ฐมมคคัมภีรตา ฯ

กตถจ วา สุตเต ปฏิบัติจสมุปปาโท อนุลอมโต เทลียติ ฯ กตถจ
ปฏิบัติลอมโต ฯ กตถจ อนุลอมปฏิบัติลอมโต ฯ กตถจ มชฌโต ปฏจาย
อนุลอมโต วา ปฏิบัติลอมโต วา กตถจ (๓) อนุตโต ปฏจาย
อนุลอมโต วา ปฏิบัติลอมโต วา(๓) กตถจ ติสนุธิ จตสงเขโป ฯ
กตถจ ทวิสนุธิ ติสงเขโป ฯ กตถจ เอกสนุธิ ทวิสงเขโปติ
อัย เทสนาคคัมภีรตา ฯ

๑. ม. อकुโค โหติ ฯ ๒. ม. อิติสทโท นตติ ฯ ๓. ม. อนุลอมปฏิบัติลอมโต วา ฯ

*เล่มที่ ๕ มหาควคฺควณณา หน้า ๑๔๘

อวิชฺชาเย ปน อณฺณาณอทสฺสนสจฺจาปฏิเวธญฺโจ คมฺภีโร ฯ
 สงฺขารานํ อภิสงฺขรณายุหนสฺราควิราคฺควญฺโจ ฯ วิญฺญาณสฺส
 สฺสณฺดา อพฺยาปารอสงฺกนฺติ- ปฏิสฺนุธิปาตุภาวญฺโจ ฯ นามรูปสฺส
 เอกุปฺปาทวินิฟูโภคาวินิฟูโภคนมนฺรูปนญฺโจ ฯ สพฺยาตนสฺส
 อธิปฺติโลกทวารเขตฺตวิสยีภาวญฺโจ ฯ ผสฺสสฺส ผฺสนสงฺมญฺจนสงฺคติ-
 สนฺนิปาตญฺโจ ฯ เวทนาย อารมฺมณฺรสาณฺฺวานสฺสุขทฺทุกฺขมฺชฺมตฺต-
 ภาวนิชฺชีวเวทิตฺตญฺโจ ฯ คณฺฺหยา อภินฺนุทิตอชฺโฆสฺสานสฺริตฺตาลตา-
 ตณฺฺหานทิตฺตณฺฺหาสมุทฺททฺทปฺปฺรณญฺโจ ฯ (๑)อุปาทานสฺส อาทานคฺค-
 หนฺนิกินฺเวสฺปฺรามาสทฺรตฺติคฺคกมฺญฺโจ ฯ ภาวสฺส आयฺุหนนิกิสงฺขาร-
 โยนิคฺคตฺติคฺคินฺวาเสสฺสุปิณญฺโจ ฯ ชาตฺติยา ชาตฺติสฺสชาตฺติโอกกนฺติ-
 นิฟูพฺตฺติปาตุภาวญฺโจ ฯ ชรามรณสฺส ขยฺวยภทฺวิปริณามญฺโจ
 คมฺภีโรติ เอวํ โย (๒) อวิชฺชาทินํ สภาโว ฯ เยน ปฏิเวเชน
 อวิชฺชาทโย ฌมฺมา (๓) สรสฺสคฺคกฺขณโต ปฏิวิทฺทฺธา โหนฺติ ฯ โส
 คมฺภีโรติ อยํ ปฏิเวธคฺคภีรฺตาคฺคิ เวทิตฺตํ โฟ ฯ

โส สพุโปปี (๔) เณรสฺส อุตฺตทานโก (๕) วีย อฺุปฺภุจาสฺสิ ฯ
 เตน ภควา आयสฺมณฺตํ อานนฺทํ อฺุสฺสาเทนฺโต มา เหวณฺติ-
 อาทิมานํ ฯ อยณฺเจตฺตอ อธิปฺปาโย อานนฺท ตฺวํ มหาปฺลโย
 วิสทฺทานโณ ฯ เตน เต คมฺภีโรปี ปฏิจฺจสมฺบุปฺปาโท อุตฺตทานโก
 # ๑. ยู. ...สโมสฺริตฺตาลตา... ฯ ๒. ยู. เอวํ โย โย ฯ ๓. ม. อยํ ปาโจ นตฺถิ ฯ
 ๔. ม. ยู. ส่า สพุพาปี ฯ ๕. ม. อุตฺตทานกา ฯ

*เล่มที่ ๕ มหานิทานสุตตวณฺณา หน้า ๑๔๕

วีย ขายติ ฯ ตสฺมา มยฺหเมว นฺ โข เอส อุตฺตานโกว (๑) หุตฺวา
อุปฺภูจาทิ ฯ อุทาหุ อญฺเณสมฺปปีติ(๒) มา เหวํ อวจาติ ฯ

อปสาทนาวณฺณา

ยํ ปน วุตฺตํ อปสาทนโตติ ฯ ตตฺถ อยํ อธิปฺปาโย
อานนฺท อถ จ ปน เม อุตฺตานกุตฺตานโก วีย ขายตีติ
มา เหวํ อวจ ฯ ยทิ หิ เต เอส อุตฺตานกุตฺตานโก วีย
ขายติ ฯ กสฺมา ตฺวํ อตฺตโน ฆมฺมตาย โสตาปฺนโน นาโหสิ ฯ
มยา ทินฺนเนย (๓) จตฺวา โสตาปตฺติมคฺคํ ปฏฺวิชฺฌิ ฯ (๔) อานนฺท
อิทํ นิพฺพานเมว กมฺภีริ ฯ ปจฺจยากาโร ปน ตว อุตฺตานโก
ชาโต ฯ อถ กสฺมา โอปาริกํ กามรากลํโยชนํ ปฏฺิฆลํโยชนํ ฯ
โอปาริกํ กามรากลํโยชนํ ปฏฺิฆานุสยฺนติ อิเม จตฺตาโร กิเลส
สมฺภุจมาเตตฺวา สกทากามิผลํ น สจฺฉิกโรสิ ฯ เตยฺว อนุสทคเต
จตฺตาโร กิเลส สมฺภุจมาเตตฺวา อนากามิผลํ น สจฺฉิกโรสิ ฯ
รูปฺราคาทินิ ปญฺจ ลํโยชนานิ ฯ ภวฺรากลํโยชนํ มานานุสยํ
อวิชฺชานุสยฺนติ อิเม อญฺฺจ กิเลส สมฺภุจมาเตตฺวา อรหตฺตํ
น สจฺฉิกโรสิ ฯ

กสฺมา จ สตสทสฺสกปฺปาธิกํ เอกํ อสงฺเขยฺยํ ปูริต-
ปารมิโน สาริปฺุตตโมคฺคกฺลฺลานา วีย สวากปารมีณาณํ น
๑. ม. อุตฺตานโก ฯ ๒. ย. อิตฺสทฺโท นตฺถิ ฯ ๓. ม. ทินฺนเนย ฯ ๔. ม. ปฏฺวิชฺฌสิ ฯ

*เล่มที่ ๕ มหาควคณณนา หน้า ๑๕๐

ปฏิวิชฌสิ ๗ สตสหัสสกปฺปาธิกานี เทว อสงฺเขยยานิ ปฺริต-
ปารมิโน ปจฺเจกพุทฺธา วिय จ ปจฺเจกโพธิณานํ น
ปฏิวิชฌสิ ๗ ยถิ หิ (๑) วา เต สพฺพถาว เอส อุตฺตानโก
หุตฺวา อุปฺภูจาทิ ๗ อถ กสฺมา สตสหัสสกปฺปาธิกานี จตฺตารี
อฏฺฐ โสฬส วา อสงฺเขยยานิ ปฺริตปารมิโน พุทฺธา วिय
สพฺพณฺตณานํ น สจฺฉิกโรตี ๗ กิ อนุตฺถิโกตี เอเตหิ
วิเสสาธิกเมหิ ๗ ปสฺส ยาวณฺจ เต อปรทฺธํ ๗ ตฺवं นาม
สาวโก ปเทสณาณเ จิตฺโต อติคฺมฺภีรํ ปจฺจยาการํ อุตฺตานโก
เม อุปฺภูจาทิติวทสิ ๗ ตสฺส เต อิทํ วจันํ พุทฺธานํ กถาย
ปจฺจนีกํ โหติ ๗ ตาทิเสน นาม ภิกฺขุณา พุทฺธานํ กถาย
ปจฺจนีกํ กเถตพฺพนฺตํ น ยุตฺตเมตํ ๗ นนฺ มยฺหิ อานนฺท อิมํ(๒)
ปจฺจยาการํ ปฏิวิชฌิตฺตํ วายมนฺตสฺเสว สตสหัสสกปฺปาธิกานี
จตฺตารี อสงฺเขยยานิ อติกฺกนฺตานิ ๗ ปจฺจยาการํ ปฏิวิชฌ-
นตฺถาย จ ปน เม อทินฺนํ ทานํ นาม นตฺถิ ๗ อปฺริตา
ปารมิ นาม นตฺถิ ๗ อชฺช (๓) ปจฺจยาการํ ปฏิวิชฌิตฺตสฺสามิตฺติ จ
ปน เม นิรฺุสฺสาสิ (๔) วिय มารพฺลํ วิธมนฺตสฺส อัย มหาปจฺวิ-
ทฺวงฺกุลมตฺตํปี นากมฺปิ ๗ ตถา ปจฺมยาเม ปุพฺเพนิวาสิ มชฺฉิม-
ยาม เทพฺพจกฺขุ สมฺปาเทนฺตสฺส ๗ ปจฺฉิมยาม ปน เม พลว-
ปจฺจสสมเย อวิชา สงฺขารานํ นวหิ อากาเรหิ ปจฺจโย

๑. ม. หีสทฺโท นตฺถิ ๗ ๒. ม. อิทํ ๗ ๓. ม. อัย ปาโจ นตฺถิ ๗ ๔. ม. ย. นิรฺุสฺสาสิ ๗

*เล่มที่ ๕ มหานิทานสุดตวณณา หน้า ๑๕๑

โหตีติ ทิฏฐมตเตว ทสสหัสสี่โลกชาตุ อยทณฺฑน(๑) อาโกฏฐิต-
กัสมถาลิ วิย วิรวสหัสสี่ วิรวสหัสสี่ (๒) มุญจมานา วาตาหต(๓)-
ปทุมินิปลณฺเณ อุตกพินทุ วิยกมฺปิตุถ ๗ เอวิ กมฺภีโร จายิ
อานนุท ปฏิจฺจสมุปฺปาโท กมฺภีราวภาโส จ ๗ เอตสฺส อานนุท
ธมฺมสฺส อนนฺุโพธา อปฏิวธา ตัสมาริ นาทิวตฺตุนฺติ ๗

เอตสฺส ธมฺมสฺสชาติ เอตสฺส ปจฺจยธมฺมสฺส ๗ อนนฺุโพธาติ
ถาตปริณฺวาวเสน อนนฺุพฺพชฺฌนา ๗ อปฏิวธาติ ตีรณฺปหาน-
ปริณฺวาวเสน อปฏิวชิณฺนา ๗ ตนฺตาทุกถชาตติ ตนฺตํ วิย
อากุถชาตา (๔) ๗ ยถา นาม ทนฺนิกฺขิตฺตํ มฺลิกจฺฉินฺนํ เปสการานํ
ตฺนตํ ตหิ ตหิ อากุถิ โหตี ๗ อิหิ อกฺคิ อิหิ มฺลนฺติ
อกฺเคน วา อกฺคิ มฺลนฺ วา มฺลํ สมานนฺตุํ ทุกฺกริ โหตี ๗
เอวเมว สตฺตา อิมสฺมี ปจฺจยกาเร ขลิตา อากุถพฺยาकुลา
โหนฺติ ๗ น สกฺโกนฺติ ปจฺจยกาเร (๕) อุชฺชํ กาทต ๗ ตตฺถ ตนฺตํ
ปจฺจตฺตปฺริสการเ จตฺวา สกฺกาปี ภาเวยฺย อูชฺชํกาทต ๗ ฐเปตฺวา
ปน เทว โปธิสฺสเต อณฺเณ สตฺตา อตฺตโน ธมฺมตฺยา
ปจฺจยกาเร อูชฺชํ กาคู สมตฺถา นาม นตฺติ ๗ ยถา ปน
อากุถิ ตนฺตํ กณฺชียิ ทตฺวา โกจฺเจน ปหตฺ ตตฺถ ตตฺถ
กุกถชาตํ โหตี คณฺจิทฺทํ ๗ เอวมิเม สตฺตา ปจฺจเยสฺส ปกฺขลิตฺวา
๑. ม. อยทณฺฑน ๗ ๒. ม. วิรวสตี วิรวสหัสสี่ ๗ ยู.
วิรวสตี วิรวสหัสสี่ ๗

๓. ม. วาตาหเต ๗ ๔. ม. อากุถชาตา ๗ ๕. ม. ตํปจฺจยกาเร ๗

*เล่มที่ ๕ มหาควถวณณนา หน้า ๑๕๒

ปจเจ อุหัง กาคู อสกุโกนุตา ทวาสมุจิจิภูจิกตวเสน อากุลก-
ชาตา โหนติ คณจิปทฐาฯ เย หิ เกจि ฑิภูจโย นิสฺสิตา (๑)
สพเพ ปจเจยการิ อุหังกาคูอสกุโกนุตาเยวฯ

คุณคณจิกชาตาคิ (๒) คุณคณจิกิ(๓) วุจติ เปสการกณชีย-
สุตฺติฯ คุณา นาม(๔) สกุนิกาฯ ตสฺสา กุลาวโกติปิ เอเกฯ
ยถา หิ ตทุภยฺปิ อากุลํ อकुเคน วา อकुคิ มูเลน วา
มุลํ สมานนตุํทกกรนฺติ ปริมนเยเนว โยเชตพพิฯ

มฺลชปพพชฏตาคิ มฺลชตนิมฺ วิย ปพพชตนิมฺ วิย จ
ภูตาคิ ยถา ตานิ ตินานิ โกฏฏตฺวา กตรชฺชํ (๕) ชินฺณกาล
กตฺถจิ ปตฺติ คเหตุวา เตสํ ตินานํ อิํ อकुคิ อิํ มฺลนฺติ
อकुเคน วา อकुคิ มูเลน วา มุลํ สมานนตุํ ทกกรนฺติฯ ตํปี
ปจเจตฺตปฺริสการเร จตฺวา สกกา ภเวยฺย อุหัง กาคตฺตฯ จเปตฺวา
ปน เทว โพธิสฺสเต อณฺเณ สตฺตา อตฺตโน ฐมฺมตาย
ปจเจยการิ (๖) อุหัง กาคู สมตฺถา นาม นตฺถิฯ เอวมยํ ปชา
ปจเจยการิ (๖) อุหัง กาคู อสกุโกนุติ ฑิภูจิกตวเสน คณจิกชาตา
หุตฺวา อปายํ ทุกคฺตี วินิปาตํ สํสารํ นาคิวตฺตติฯ

ตตฺถ อปาโยติ นิริยตฺริจฺจานโยนิปิตฺติวิสยอสฺรกายาฯ

- # ๑. ม. ฑิภูจิกตนิสฺสิตาฯ ๒. สී. คุณาคณจิก...ฯ ม. คุณาคณจิกชาตาคิฯ
- ๓. สී. คุณาคณจิกิฯ ม. คุณาคณจิกิฯ ๔. สී. คุณา นามฯ ม. คุณา นามฯ
- ๕. ม. กตรชฺชฯ ๖. ม. ย. ปจเจยการเรฯ

*เล่มที่ ๕ มหานิทานสุดตวณณนา หน้า ๑๕๓

สพฺเพปี หิ เต วุฑฺฒิสงฺฆาตสฺส อยสฺส อภาวโต อปาโยติ (๑)
วฺจฺจนฺติ ฯ ตถา ทฺภุขสฺส คคฺติภาวโต ทฺภุคฺคฺติ ฯ สฺขสมฺมุสฺสยโต
วินิปตฺตคฺคฺตา วินิปาโต ฯ อิตโร ปน

ขณฺฐานณฺจ ปฏฺฐิปาฏฺฐิ ฐาตุอายุตนาณ จ

อพฺโพจฺฉินฺนํ วตฺตมาณา (๒) สํสาโรติ ปวฺจฺจตีติ ฯ

ตํ สพฺพปี นาทิวตฺตติ นาทิกุมฺมติ ฯ อถโข จฺจฺติโต ปฏฺฐิสนฺธิ ฯ
ปฏฺฐิสนฺธิโต จฺจฺตินฺติ เอวํ ปฺนปฺปฺนํ จฺจฺติปฏฺฐิสนฺธิโย คณฺหนฺดา
ตีสุ ภเวสุ จฺจฺตฺสุ โยนิสุ ปณฺจสฺส คคฺตีสุ สคฺคตฺสฺส วิญฺญาณญฺจฺจฺตีสุ
นวสฺส สคฺคตาเวสฺส มหาสมฺมุทเท วาตุกฺขิตฺตา นาวา วิย
ยฺนฺเต (๓) ยุตฺตโคโณ วิย จ ปริพฺภมฺมติเยว ฯ อิติ สพฺพเมตํ ภควา
อายุสมฺนตํ อานนฺทํ อปฺสาเทนฺโต อาหาติ เวทิตพฺพิ ฯ

ปฏฺฐิจฺจสมฺปฺปาทวณฺณนา

อิทานิ ยสฺมา อิํ สุตฺตํ คมฺภีโร จายํ อานนฺท

ปฏฺฐิจฺจสมฺปฺปาโทติ จ ตนฺตาทฺกฺลทฺชาตาทิ จ ทฺวีหิเยว ปเทหิ
อารทฺธิ ฯ (๔) ตสฺมา คมฺภีโร จายํ อานนฺท ปฏฺฐิจฺจสมฺปฺปาโทติ
อิมินา ตาว อณฺุสนฺธินา ปจฺจยาการสฺส คมฺภีรภาวทสฺสนตฺถํ
เทสนํ อารกฺนฺโต อตฺถิ อิทปฺปจฺจยา ชรามรณฺนฺติอาทิมาย ฯ
ตตฺรายนตฺถิ

๑. ย. อปายาติ ฯ ๒. ย. วตฺตมานํ ฯ ๓. ม. ยฺนฺเตสุ ฯ ๔. ม. ย. อาพทฺธิ ฯ

*เล่มที่ ๕ มหาควถวณณา หน้า ๑๕๔

อิมสฺส ชรามรณสฺส ปจฺจโย อิทปฺปจฺจโยฯ ตสฺมา
อิทปฺปจฺจยา อตฺถิ ชรามรณํฯ อตฺถิ นฺุ โข โส (๑) ชรามรณสฺส
ปจฺจโยฯ ยมฺหา ปจฺจยา ชรามรณํ ภาเวยฺยาติ เอวํ ปุญฺเณน
สตา อานนฺท ปณฺฑิตฺเตน ปุคฺคเณน ยถา ตํ ชีวํ ตํ
สรีรณฺติ วุตฺเต จปณฺิยตฺตา ปณฺุสฺส ตฺถนฺิ ภาวิตพฺพํ โหติฯ
อพฺยาคตเมตฺ ตถาคเตนาติ วา วตฺตพฺพํ โหติฯ เอวํ อปฺปฏิ-
ปชฺชิตฺวาฯ ยถา จกฺขุ สสฺสํ อสฺสตฺตฺนฺติ วุตฺเต อสฺสตฺตฺนฺติ
เอกํเสเนว วตฺตพฺพํ โหติฯ เอวํ เอกํเสเนว อตฺถิตฺติสฺส วจฺนียํฯ
ปฺน กิปปจฺจยา ชรามรณํฯ โโก นาม โส ปจฺจโยฯ ยโต
ชรามรณํ โหติติ วุตฺเต ชาติปจฺจยา ชรามรณฺนฺติ อิจฺจสฺส
วจฺนียํฯ เอวํ วตฺตพฺพํ ภาเวยฺยาติ อตฺถโลฯ เอส นโย สพฺพตฺถ
ปเทสฺฯ

นามรฺูปจฺจยา สฺสฺโสติ อิทํ ปน ยสฺมา สพฺยตฺน-
ปจฺจยาติ วุตฺเต จกฺขุสมฺผลฺสาทีนํ ฉนฺนํ วิปากสมฺผลฺसानฺเวย
คหณํ โหติฯ อิท จ สพฺยตฺนปจฺจยาติ อิมินา ปเทน
คหิตฺปี อคฺคหิตฺปี ปจฺจยฺูปนฺนวิเสสํฯ ผลฺสฺส จ สพฺยตฺนโต
อติริตฺตํ อณฺุปี วิเสสปจฺจยํ ทสฺเสตฺถกาโมฯ ตสฺมา วุตฺตฺนฺติ
เวทิตพฺพํฯ อิมินา ปน วาเรน ภาควตา กิ กถิตฺนฺติฯ
ปจฺจยานํ นิตานํ กถิตํฯ อิทํ หิ สฺตฺตํ ปจฺจเย นิปฺปจฺจเย(๒)
นิชฺชฏฺเฐ นิคฺคฺมุเพ กตฺวา กถิตตฺตา มหานิทานนฺติ วุจฺจติฯ
๑. ม. อัย ปาโจ นตฺถิฯ ๒. ม. อัย ปาโจ นตฺถิฯ

*เล่มที่ ๕ มหานิทานสุดตวณณา หน้า ๑๕๕

อิทานิ เตสั (๑) ปจฺจนันํ ตถอวิตถอนณฺณถปจฺจยภาวึ
ทสฺเสตฺถุ ชาติปจฺจยชาวมรณฺนติ อิติ โข ปเนตฺถ วุตฺตุนฺตืออาทิมาท ๗

ตตฺถ ปรียาเยนาติ การณฺน ๗ สพฺเพน สพฺพํ สพฺพธา
สพฺพนฺติ นิปาตทฺวยเมตฺถ ๗ ตสฺสโต สพฺพากาเรน สพฺพา
สพฺเพน สภาเวน สพฺพา ชาติ นาม ยถิ น ภเวยฺยชาติ ๗
ภวาทิสฺสปี อิมินาว นเยน อตฺถโต เวทิตฺตฺโพ ๗ กสฺสจฺจิติ
อมิยมวจนเมตฺถ ๗ เทวาทิสฺส ยสฺส กสฺสจฺจ ๗ กิมฺหิจฺจิติ อิทฺถปี
อนิยมวจนเมว ๗ กามภวาทิสฺส นวสฺส ภเวสฺส ยตฺถ กตฺถจฺจ ๗
เสยฺยถิทฺนติ อนิยमितนิกฺขิตตตฺถ- วิภาชนฺนุเจ (๒) นิปาโต ๗
ตสฺสโต ยํ วุตฺตํ กสฺสจฺจ กิมฺหิจฺจิติ ๗ ตสฺส (๓) อตฺถํ
วิกฺขิสฺสามิติ ๗ อถ นํ วิกฺขนฺโต เทวานํ วา เทวตฺตยาติ-
อาทิมาท ๗

ตตฺถ เทวานํ วา เทวตฺตยาติ (๔) อยํ เทวานํ เทวภาวาย
ขนฺธชาติ ๗ยาย ขนฺธชาติยา เทวา เทวาทิ วุจฺจุนฺติ ๗ สเจ
หิ ชาติ สพฺเพน สพฺพํ นาภวิสฺสาติ อิมินาว นเยน สพฺพปเทสฺ
อตฺถโต เวทิตฺตฺโพ ๗ เอตฺถ จ เทวาทิ อุปฺตฺติเทวา ๗ คนฺธพฺพาทิ
มฺลขนฺธาทิสฺส อธิวฺจฺจเทวตา ๗ (๕) ยกฺขาติ อมนุสฺสา ๗ ภูตาทิ เยเกจิ
นิพฺพตฺตสฺสตา ๗ ปกฺขินฺนติ เย เกจิ อญฺจิปกฺขา วา จมฺมปกฺขา

๑. ม. เอตฺถนฺตเร เตสนฺติ ทิสฺสติ ๗ ๒. ม. อนิยमितนิกฺขิตตตฺถวิกฺขนฺตฺเถ ๗ ย. อยมิธ
นิกฺขิตตสฺส อตฺถวิกฺขนฺตฺเถ ๗ ๓. ม. เอตฺถนฺตเร เตติ ทิสฺสติ ๗ ๔. ม. เอตฺถนฺตเร ยติ
ทิสฺสติ ๗ ๕. ม. อธิวตฺถเทวตา ๗

*เล่มที่ ๕ มหาควคณณนา หน้า ๑๕๖

วา โลมปุกขา วา ๗ สิริสปาติ (๑) เย เกจิ ภูมียิ สรรนตา
คจณนติ ๗ เตสั เตสนนติ เตสั เตสั เทวคณนพพาทินัน ๗
ตตตถายาติ (๒) เทวคณนพพาทิกาวาย ๗ ซาตินิโรธาติ ซาติวิกมา ๗
ซาติอภาวติ อตุโถ ๗

เหตุติ อาทีนึ สพพานิปิ การณเวจจนาเนเเว ๗ การณณหิ
ยสุมมา อตตโน ผลตถาย หินนติ ปวตตติ ๗ ตสุมมา เหตุติ
ววจจติ ๗ ยสุมมา ตั ผลั นิเทติ อิทั (๓) คณนถ นนติ (๓) อปเปติ
วีย ๗ ตสุมมา นินทานัน ๗ ยสุมมา ผลั ตโต สมุเทติ อูปชชติ ๗
ตณจ ปฏิจจ เอติ ปวตตติ ๗ ตสุมมา สมุทโยติ จ ปจจโยติ
จ ววจจติ ๗ เอส นโย สพพตถ ๗ อปิจ ยทิทั ซาติติ เอตถ
ยทิทนติ นิปาโต ๗ ตสส สพพปเทสุ ถึงگانารูปโต อตุโถ
เวทิตพโพ ๗ อิช ปน ยา เอสา ซาติติ (๔) อยมสส อตุโถ ๗ ซรา-
มรณสส หิ ซาติ อูปนิสสยโกฎฐยา ปจจโย โหติ ๗

ภวปเท กิมุหิจิตี อิมินา โอภาสปริคคโห กโต ๗ ตตถ
เหตุจา อวิจิปริยนตุ กตวา อุปริ ปรมิมิตวสวตติเทเว อนุตโต
กริตวา กามภโวติ เวทิตพโพ ๗ อัย นโย อูปตติภเว ๗
อิช ปน กมมภโว (๕) ยชชติ ๗ โส หิ ซาติยา อูปนิสสยโกฎฐยา
ปจจโย โหติ ๗ อูปาทานปทาทีสุปี กิมุหิจิตี อิมินา โอภาส-

๑. ม. สิริสปาติ ๗ ๒. ม. ตตถายาติ ๗ ๓. ม. หนนถ นัน คณนถาติ ๗ ๔. ม. ยา เอสา
ซาติติ ๗ ๕. ม. ยู. กมมภเว ๗

*เล่มที่ ๕ มหานิทานสุดตวณณา หน้า ๑๕๗

ปริกคโหว กโตติ เวทิตพุโพ ฯ

อุปาทานปัจจยา ภโวติ เอตถ กามุปาทานํ ตินฺณํ (๑)
กมฺมกฺวานํ ตินฺณณฺจ อุปฺปตฺติกฺวานํ ปจฺจโย ฯ ตถา เสสํนิปฺตี
อุปาทานปัจจยา จตุวิสฺติ ภวา เวทิตพุพา ฯ นิปฺปริยาเยเนตถ
ทฺวาทส กมฺมกฺวา ลพฺภนฺติ ฯ เตสํ อุปาทานํ (๒) สหชาตโกภฺยิยาปี
อุปนฺิสฺสยโกภฺยิยาปี ปจฺจโย ฯ

รูปตณฺหาติ รูปารมฺมณฺเ ตณฺหา ฯ เอส นโย สทฺท-
ตณฺหาทิสฺสุ ฯ สา ปเนสา ตณฺหา อุปาทานสฺส สหชาตโกภฺยิยาปี
อุปนฺิสฺสยโกภฺยิยาปี ปจฺจโย โหติ ฯ

เอส ปจฺจโย ตณฺหาเย ฯ ยทฺธิทํ เวทนาติ เอตถ วิปากเวทนา
ตณฺหาเย อุปนฺิสฺสยโกภฺยิยา ปจฺจโย โหติ ฯ อณฺเฎา อณฺเฎถาปีติ ฯ

เอตฺตาวตฺตา ปน ภกฺวา วฏฺฏมฺมฺลภฺตุํ ปุริมตณฺหํ ทสฺเสตฺวา
อิทานิ เทสนํ ฯ ปฏฺฐิยํ ปหริตฺวา เกเสสฺสุ วา คเหตฺวา วิรวนฺตํ
วิรวนฺตํ (๓) มกฺกโต โอกฺกเมนฺโต วิย นวฺหิ ปเทหิ สมฺทาจารตณฺหํ
ทสฺเสนฺโต อิติ โข ปเนตฺม อานนฺท เวทนํ ปฏฺฐิจฺจ ตณฺหาติ-
อาทิมฺหา ฯ

ตตฺถ ตณฺหาติ เทว ตณฺหา เอสนาตณฺหา จ ฯ เอสิตตณฺหา
จ ฯยาย ตณฺหาเย อชฺปถสฺงฺกุปฺถาทินิ ปฏฺฐิพฺชชิตฺวา

๑. ม. กามุปาทานํ ตินฺณมฺปิ ฯ ๒. ม. อุปาทานานิ ฯ ยู.
อุปาทานานํ ฯ

๓. ม. เอตถนฺตเร วิรวนฺตนฺติ ทิสฺสติ ฯ

*เล่มที ๕ มหาควคณณนา หน้า ๑๕๘

โกเก เอสติ คเวสติ ๑ อัย เอสนาตณหา นาม ๑ ยา เตสุปี
เอสเตสุ คเวเตสุ ปฎิตทุเชสุ ตณหา ๑ อัย เอสิตตณหา
นาม ๑ ตทุยกปี สมุทจารตณหยาเอว อธิวณัน ๑ ตสุมา ทูริธา
เจสา(๑) เวทนัน ปฎิจจ ตณหา นาม ๑ ปริเยสนาติ รูปาที-
อารมมณปริเยสนา ๑ สาทิ ตณหยา สติ โหติ ๑ ลาโกติ
รูปาทีอารมมณปฎิลาโก ๑ โสทิ ปริเยสนาย สติ โหติ ๑

วินิจจโย ปน ฅาณตณหาทีฎุจิจิตกกุเสน จตุพพิโธ ๑
ตตถ สุขวินิจจย ชลณนา ๑ สุขวินิจจย ฅตวา อชฅตติ
สุขมณุญชชเยยาคี (๒) อัย ฅาณวินิจจโย ๑ วินิจจโยติ เทว
วินิจจยา ตณหาวินิจจโย จ ทีฎุจิจวินิจจโย จาคี (๓) เอวั
อาคทานี อฎุจสตตณหาวิจรัตนี ตณหาวินิจจโย ๑ ทวาสฎุจิจิ-
ทีฎุจโย ทีฎุจิจวินิจจโย ๑ ฉนุโท โข เทวานมินท วิตกก
นิทานนติ (๔) อิมสมิ ปน สุตเต อธิ วินิจจโยติ วุตโต วิตกโกเยว
อาคโต ๑ ลากิ ลกิตวา ที อิจฺจานิจฺจิจิ สุนทราสุนทรณจ
วิตกเกเนว วินิจจนินนติ (๕) เอตตกั เม รูปรามมณตถาย ภาวิสฺสตี ๑
เอตตกั สททาทีอารมมณตถาย ๑ เอตตกั มยฺหิ ภาวิสฺสตี ๑ เอตตกั
ปรสฺส ๑ เอตตกั ปริฎุจิชิสฺสามิ ๑ เอตตกั นิทหิสฺสามิตี ๑ เตน
วุตติ ลากิ ปฎิจจ วินิจจโยติ ๑

๑. ม. ทูริธาเปสา ๑ ๒. ม. อ. ๑๔/๖๕๔/๔๒๓ ๑ ๓. พุ. มหา. ๒๕/๔๗๐/๓๑๕ ๑
๔. ที. มหา. ๑๐/๒๕๖/๓๑๒ ๑ ๕. ม. วินิจจินาติ ๑ ๖. วินิจจิตนฺติ ๑

*เล่มที่ ๕ มหานิทานสุดตวณณา หน้า ๑๕๕

ฉนุทราโคติ เอว อกุสทวิตกุกเณ วิตกุกิตวตตุสุมิ ทุพพล-
ราโค จ พลวราโค จ อุปปชชติ ฯ อิทํ หิ อิช ตณฺหา ฯ
ฉนุโทติ ทุพพลราคสฺสธาวิจันํ ฯ อชฺโฆสานนฺติ อหํ มมฺนฺติ
พลวสนฺนิจฺจันํ ฯ ปรีคฺคโหติ ตณฺหาทิกฺกุจิวเสณ ปรีคฺคหณกรณํ ฯ
มจฺจริยฺนฺติ ปเรหิ สาธารณภาวสฺส อสหนตา ฯ เตเนวสฺส
โปราณา เอวํ วจฺนตฺถํ วทฺนฺติ อิทํ อจฺจริยํ มยฺหเมว โหตุ ฯ
มา อณฺเณตํ อจฺจริยํ โหตุติ ปวตฺตตฺตฺตา มจฺจริยฺนฺติ วุจฺจตีติ ฯ
อารกฺโขติ ทวารปีทหนมณฺชฺสโคปนาทิวเสณ สฺสฺสฺจ รกฺขณํ ฯ

อธิกรโธตีติ อธิกรณํ ฯ การณฺสฺเสตํ นามํ ฯ อารกฺษาธิ-
กรณฺนฺติ ภาวนปฺปสํกํ ฯ อารกฺษเหตุติ อตฺโถ ฯ ทณฺฑาทานาทีสุ
ปรี นิสฺเสชนตฺถํ (๑) ทณฺฑทสฺส อาทานํ ทณฺฑาทานํ ฯ เอกโต-
ธราทีโน สตฺถสฺส อาทานํ สตฺถาทานํ ฯ กลโหติ กายกลโหปี
วจากลโหปี ฯ ปฺริโม ปฺริโม วิโรธ วิคฺคโห ฯ ปจฺฉิมํ ปจฺฉิมํ
วิวาโท ฯ ตฺวํ ตฺวณฺติ อการวจฺจันํ ตฺวํ ตฺวํ ฯ

อิทานิ ปฏฺิโณมนเยนาปี ตํ สมฺมทาจารตณฺหํ ทสฺเสตฺถํ
ปฺน อารกฺษาธิกรณฺนฺติ อารกฺษโธ เทสนํ นีวตฺเตสิ ฯ ตตฺถ
กามตณฺหาติ ปญฺจกามคฺฉิกฺกรากวเสณ อุปฺปนฺนา รูปาทิตณฺหา ฯ
ภวตณฺหาติ สสฺสตทิกฺกุจิสฺสทโธ ราโค ฯ วิภวตณฺหาติ อจฺจเนท-
ทิกฺกุจิสฺสทโธ ราโค ฯ

๑. ม. ปรีนิเสชนตฺถํ ฯ

*เล่มที่ ๕ มหาควคณณนา หน้า ๑๖๐

อิม เทว ฐมาติ วฏฏมุตตณหา จ สมุทาจรรตณหา
จติ อิม เทว ฐมาฯ ทวเยนาติ ตณหาตทขณน (๑)เอกภาวิ
คตาปี วฏฏมุตสมุทาจรรวเสน ทวีหิ โกฎจาเสหิ เวทนาย
เอกสโมสรณา ภาวนติฯ เวทนาปจฺจเยน เอกปจฺจยาติ อตุโถฯ
ติวิธึ หิ สโมสรณึ โอสรณสโมสรณึฯ สหชาตสโมสรณึฯ ปจฺจย-
สโมสรณณจฯ ตตฺถ อถ โข สพฺพานิ ตานิ กามสโมสรณานิ
ภาวนตีติ (๒) อิทึ โอสรณสโมสรณึ นามฯ ฌนฺทมุลกา อาวุโส
เอเต ฐมา ผสฺสสมุทยา เวทนาสโมสรณาติ (๓) อิทึ สหชาต-
สโมสรณึ นามฯ ทวเยน เวทนาย เอกสโมสรณาติ อิทึ
ปน ปจฺจยสโมสรณณติ เวทิตพฺพิฯ

จกฺขุสมฺผสฺโสติ อาทโย สพฺเพ วิปากผสฺสาเยวฯ เตสุ (๔)
จเปตฺวา จตฺตาโร โลกุตฺตรวิปากผสฺเส อวเสสา พตฺตีส ผสฺสา (๕)
โหนติฯ ยทิตึ ผสฺโสติ เอตฺถ ปน ผสฺโส พหุชา เวทนาย
ปจฺจโย โหติฯ

เยหิ อานนฺท อากาเรหีติ อาทิสุ อาการา วุจฺจุนฺติ เวทนาทีนึ
อณฺณมณฺณึ อสทิสสภาวาฯ เตเยว สาธุกึ ทสฺสิยมานา ตึ
ตึ ลีนมตฺถึ คเมนตีติ ลิงฺคานิฯ ตสฺส ตสฺส สณฺชานน-
เหตุโต นิमितฺตานิฯ ตถา ตถา อุทฺทิสิตพฺพโต อุทฺทเสสาฯ
๑. ม. ตณฺหาตทขณนฯ ๒. ที. สึ. ๘/๑๖๘/๒๕๗ฯ
๓. อจฺ. อฏฺจก. ๒๓/๑๘๕/๓๕๑ฯ อจฺ. ทสฺก. ๒๔/๕๘/๑๑๔ฯ
๔. ย. เตฯ ๕. ม. ทวตฺตีสผสฺสาฯ

*เล่มที่ ๕ มหานิทานสุดตวณฺณา หน้า ๑๖๑

ตสฺมา อยเมตฺถ อตุโถ อานนฺท เยหิ อากาเรหิ ฯเป ฯ เยหิ
อุทฺเทเสหิ นามกายสฺส นามสมฺหสฺส ปฺลยตฺติ โหติ ฯ ยา
เอสา จ เวทนาย เวทยิตากาเร เวทยิตลฺิงเก เวทยิตนินฺมิตฺเต
เวทนาติ อุทฺเทเส สติ ฯ สลฺยาย สลฺยชานนากาเร สลฺยชานน-
ลฺิงเก สลฺยชานนินินฺมิตฺเต สลฺยชาติ อุทฺเทเส สติ ฯ สขฺวารานํ
เจตนาการเ เจตนาลฺิงเก เจตนานินินฺมิตฺเต เจตนาติ อุทฺเทเส
สติ ฯ วิญฺญาณสฺส วิชานนากาเร วิชานนลฺิงเก วิชานนินินินฺมิตฺเต
วิญฺญาณนฺติ อุทฺเทเส สติ อัย นามกาโยติ นามกายสฺส
ปฺลยตฺติ โหติ ฯ เตสฺ นามกายปฺลยตฺติเหตุสฺ เวทนาทีสุ
อากาธาทีสุ อสติ อปี นฺ โข รูปกาเย อธิวจนสมฺผลฺโส
ปฺลยยาเยถ ฯ ยวํยํ จตฺตาโร ขนฺเชวตฺถุ กตฺวา มโนทฺวาร
อธิวจนสมฺผลฺสเววจโน มโนสมฺผลฺโส อุปฺปชฺชติ ฯ อปี นฺ โข
โส รูปกาเย ปฺลยยาเยถ ฯ ปฺลยจ ปฺสาเท วตฺถุ กตฺวา (๑)
อุปฺปชฺชชฺชยาติ ฯ อถ อายสฺมา อานนฺโท อมฺพรฺกฺเข อสติ
ชฺมพฺรฺกฺขโต อมฺพปฺกฺกสฺส อุปฺปตฺตี วิย รูปกายโต ตสฺส
อุปฺปตฺตี อสมฺปฺกฺจฺจนฺโต โนเหติ ฆนฺเตติ อาห ฯ

ทฺติยปฺลฺเหห รูปฺปนาการรูปฺปนลฺิงกรูปฺปนินินินฺมิตฺตวเสน รูปฺนฺติ
อุทฺเทสวเสน จ อากาธาทีนํ อตุโถ เวทิตพฺโพ ฯ ปฺกฺกสมฺผลฺโสติ
สปฺปฺกฺกฺขรูปฺกฺขนฺธิ วตฺถุ กตฺวา อุปฺปชฺชนกสมฺผลฺโส ฯ อิธาปี
๑. ม. เอตฺถนฺตเร กตฺวาติ ทิสฺสติ ฯ

*เล่มที่ ๕ มหาควคควณณา หน้า ๑๖๒

เถโร ชมพुरुเก อสดี อมพुरुกขโด ชมพुरुปกสส อุปรตดี
วีย นามกายโด ตสส อุปรตดี อสมปฏิจจนโด โน เหต์
ภนุเตดี อห ๑

ตติยปโยห อุภยวเสเนว วุตุโด ๑ ตตร เถโร อากาส
อมพชมพुरुปกกานัน อุปรตดี วีย นามรูปากาเว ทูวินนปี
ผลสสานัน อุปรตดี อสมปฏิจจนโด โนเหต์ ภนุเตดี อห ๑

เอว ทูวินนปี ผลสสานัน วิตุ วิตุ ปจจยั ทสเสตุวา
อิทานิ ทูวินนปี เตลล อวิเสสโด นามรูปปจจยัตถ์ ทสเสตุ
เยหิ อานนุท อากาเรหิดี จตุตุถปณหิ อารภิ ๑

ยหิทถ์ นามรูปนุติ ยั อิถ์ นามรูป ๑ ยั เอตถ์ (๑) นสุปี
ทวารเรสุ นามรูป ๑ เอเสว เหตุ เอเสว ปจจโยติ อตุโถ ๑
จกขุทวาราทิสู หิ จกขุวาทีนิ เจว รูปารมมณาทินิ จ รูป ๑
สมปยุตตกา ขนุชา นามนุติ เอว ปณจวิโรปิ โส ผลโส
นามรูปปจจยาว ผลโส ๑ มโนทวารเปปี หทยวตุถตุเจว ยณจ
รูป อารมมณัน โหติ ๑ อิถ์ รูป ๑ สมปยุตตธมมา เจว ยณจ
อรูปี อารมมณัน โหติ ๑ อิถ์ (๒) นามนุติ (๒) ๑ เอว มโนสมผลโสปี
นามรูปปจจยาว ผลโสติ เวทิตพุโพ ๑ นามรูป ปนสส พหุชา
ปจจโย โหติ ๑

น โอกุกมิตสธถาติ ปวิสิตวา วตุตมานัน (๓) วีย ปฏิสนุชิวเสน

๑. ม. อิห ๑ ๒. ม. อิถ์ อรูป นาม ๑ ย. อิถ์ อรูปนุติ ๑ ๓. ม. ย. ปวตุตมานัน ๑

*เล่มที่ ๕ มหานิทานสุดตวณณา หน้า ๑๖๓

น วตติสฺสถ ๗ สมุจฺจิสฺสธาคี (๑) ปฏฺฐิสฺสนุชิวินฺณวณฺเณ อสฺติ อปี
นุ โข สุทฺธึ อวเสสํ นามรูปํ อนฺโตมาตฺตญฺจิสฺสมี กถลาทิ-
ภาเวน สมุจฺจิตํ (๒) มิสฺสกกฺกุตํ หุตฺวา วตติสฺสถ ๗ โอกฺกमितฺวา
โวกฺกมิสฺสธาคี ปฏฺฐิสฺสนุชิวเสน โอกฺกमितฺวา จุติวเสน โวกฺกมิสฺสถ ๗
นิรุชฺฉิสฺสธาคี อตุโถ ๗ โส ปนฺสฺส นโรโร น ตสฺเสว
จิตฺตสฺส นโรเรน โหติ (๓) ตโต ทุตฺยตฺตียานํ นโรเรน น
โหติ ๗

ปฏฺฐิสฺสนุชิตฺเตน หิ สทฺธิ สมุจฺจิตานิ สมตีส กมฺมชฺรูปานิ
นิพฺพตฺตุนฺติ ๗ เตสุ ปน จิตฺเตสุเยว โสฬส ภาวฺจกิตฺตานิ
อุปฺปชฺชิตฺวา นิรุชฺฉนฺติ ๗ เอตฺสมี อนฺตเร กหิตฺปฏฺฐิสฺสนุชิตฺต
ทารกสฺส วา มาตฺตยา วา ปนฺสฺส อนฺตราโย นตฺถิ ๗ อยฺญหิ
อโนกาโส นาม ๗ สเจ ปน ปฏฺฐิสฺสนุชิตฺเตน สทฺธิ สมุจฺจิต-
รูปานิ สตฺตฺรสมสฺส ภาวฺจกสฺส ปจฺจยํ ทาคฺ์ สกฺโกนฺติ ๗ ปวตฺติ
ปวตฺตติ ๗ ปเวณิ ฌญฺยติ ๗ สเจ ปน น สกฺโกนฺติ ๗ ปวตฺติ
นปฺปวตฺตติ ๗ ปเวณิ น ฌญฺยติ ๗ โวกฺกมณํ (๔)นาม โหติ ๗ ตํ
สนฺธาย โอกฺกमितฺวา โวกฺกมิสฺสธาคี วุตฺตํ ๗

อิตฺตตฺตยาตฺติ อิตฺตภาวาย ๗ เอวํ ปรีปฺณณฺปญฺจกฺขนฺช-
ภาวายตฺติ อตุโถ ๗ ททฺรสฺเสว สโตติ มนฺทสฺเสว (๕) สนฺตสฺส ๗
๑. สฺยา. สมุจฺจิชฺชิสฺสธาคี ๗ ม. สมุจฺจิสฺสธาคี ๗ ๒. ม.
สมุจฺจิตํ ๗ ๓. ม. อัย ปาโจ
นตฺถิ ๗ ๔. ม. โวกฺกมติ ๗ ๕. ม. ย. มนฺทสฺส พาลสฺเสว ๗

*เล่มที่ ๕ มหาควคควณณา หน้า ๑๖๔

โวจนิชชิสถาติ อุปจนิชชิสถาฯ วุฑฒี วิรุฬหี เวปุลลนติ
วิญญาณ อุปจนิเน สุทฐิ นามรูปเมว อญฺจหิตฺวา ปจฺมวย-
วเสน วุฑฒีฯ มชฺฌิมวยวเสน วิรุฬหีฯ ปจฺจิมวยวเสน เวปุลลํ
อปี นุ โข อาปชฺชิสถาติฯ ทสวสฺสวีสทิวสฺสฯ เปฯ วสฺส-
สทสฺสสมฺปาปนเนน วา อปี นุ โข วุฑฒี วิรุฬหี เวปุลลํ
อาปชฺชิสถาติ อตฺถโถฯ

ตสฺมาติหานนฺทาทิ ยสฺมา มาตุ กุจฺฉิยฺ ปฏฺฐิสนฺธิคฺคหณฺปิ
กุจฺฉิวาเสปี กุจฺฉิโต นิกฺขมเนปีฯ ปวตฺตियฺ ทสวสฺสาทิกาลेปี
วิญญาณเมวสฺส ปจฺจโยฯ ตสฺมา เอเสว เหตุ เอส ปจฺจโย
นามรูปสฺส ยทิตฺ วิญญาณํฯ ยถา हि ราช्ञา อตฺตโน ปริสฺ
นิกฺคณฺหนฺโต เอวํ วเทยฺย ตฺวํ อุปฺราชาฯ ตฺวํ เสนาปตีติ
เกน กโตฯ นนุ มยา กโตฯ สเจ हि มยि อกโรนฺเต
ตฺวํ อตฺตโน ชมฺมตาย อุปฺราชา วา เสนาปติ วา ภเวยฺยาสีฯ
ชานเญยाम เต (๑) พลนฺติฯ เอวเมว วิญญาณํ นามรูปสฺส ปจฺจโย
โหติฯ อตฺถโต เอวํ นามรูปํ วทติ วิย ตฺวํ นามํ นาม (๒)
ตฺวํ รูปํ นามฯ ตฺวํ นามรูปํ นามาติ เกน กตํฯ นนุ
มยา กตํฯ สเจ हि มยि ปุเรจาริกे หุตฺวา มาตุ กุจฺฉิมฺหิ
ปฏฺฐิสนฺธิ อคฺคณฺหนฺเต ตฺวํ นามํ วา รูปํ วา นามรูปํ
วา ภเวยฺยาสีฯ ชานเญยाम เต พลนฺติฯ ตมฺปเนตํ วิญญาณํ
๑. ม. ยฺ. โวฯ ๒. ม. ยฺ. อยฺ ปาโฐ นตฺถิฯ

*เล่มที่ ๕ มหานิทานสุตตวณฺณา หน้า ๑๖๕

นามรูปสุส พุชรา ปจฺจโย โหติ ฯ

ทุกขสมุทฺยสมฺภโวติ ทุกขราสีสมฺภโว ฯ ยทิทํ นามรูปนฺติ
ยํ อิทํ นามรูปํ ฯ เอสฺว เหตุ เอส ปจฺจโย ฯ ยถา हि
ราชปริสา ราชานํ นิกฺคณฺหนตฺ (๑) เอวํ วทฺยฺย ตฺวํ ราชาคิ
เคน กโต ฯ นนฺ อเมหิ (๒) กโต ฯ สเจ हि มยि อุปฺราชภูจฺจฺจเน ฯ
มยि เสนาปฺติภูจฺจฺจเน อตฺติภูจฺจฺจเน ตฺวํ เอกโกว ราชฯ ภาเวยฺยาสิ ฯ
ปฺสฺเสยฺยํ เต ราชภาวนฺติ ฯ เอวเมว นามรูปมฺปิ อตฺถโต เอวํ
วิญฺญาณมฺปิ วทฺติ วิย ตฺวํ ปฺฐิสฺนฺธิวิญฺญาณนฺติ เคน กตํ ฯ
นนฺ อเมหิ กตํ ฯ สเจ हि ตฺวํ ตโย ชนฺเช ทพฺยวตฺถุญจ
อนิสฺสาย ปฺฐิสฺนฺธิวิญฺญาณํ นาม ภาเวยฺยาสิ ฯ ปฺสฺเสยฺยํ เต
ปฺฐิสฺนฺธิวิญฺญาณภาวนฺติ ฯ ตญฺจ ปเนตํ นามรูปํ วิญฺญาณสุส
พุชรา ปจฺจโย โหติ ฯ

เอตฺตาวตฺตา โขติ วิญฺญาณ นามรูปสุส ปจฺจเย โหนฺเต ฯ
นามรูปे วิญฺญาณสุส ปจฺจเย โหนฺเต ฯ ทฺวิสุ อญฺณมญฺณ-
ปจฺจยวเสน ปวตฺเตสุ เอตฺตเคน ชาเยถ วา ฯ เป ฯ อุปฺปชฺเชถ (๓)
วา ฯ ชาตีอาทโย ปญฺญเยยฺย อปฺราปรि วา จฺติปฺฐิสฺนฺธิโยติ ฯ

อริวจนปฺโถติ สิริวทฺตโก ชนฺวทฺตโกติ อาทิกสุส อตฺถํ
อทิสฺวา นามวจนมตฺตเมว (๔) อธิกจฺจ ปวตฺตสุส โวหารสุส ปโถ ฯ
นินฺรุตฺติปโถติ สรตฺตีติ สโต ฯ สมฺปชานาตีติ สมฺปชานินฺติอาทิกสุส
๑. ม. ย. นิกฺคณฺหนโต ฯ ๒. ม. ย. มยา ฯ ๓. ย. อุปฺปชฺเชยฺยถ ฯ
๔. ม. วจนมตฺตเมว ฯ

*เล่มที่ ๕ มหาควคุณณา หน้า ๑๖๖

การณาปเทสวเสน ปวตตสส โวหารสส ปโต ฯ ปญจตติปโตติ
ปญทิตโต พุขตโต เมธาวิ นิปุโณ กตปรปวาโทติอาทิกสส
นานปการโต วิญาปนวเสน (๑) ปวตตสส โวหารสส ปโต ฯ
อิตติ ตีหิ ปเทหิ (๒) อธิวงนาทีนั วตถุฎตา ขนุชาปี กถิตา ฯ
ปญญาจรนุติ ปญญาช อวจริตพุพิ ชานิตพุพิ ฯ วฎฎั วตตตีติ
ต้สสารวฎฎั วตตติ ฯ อิตถตตุนุติ อิตถภาโว ฯ (๓) ขนุชปญจกสเสต้
นามั ฯ ปญญาปนายาติ นามปญจตตถาย ฯ เวทนา สญญาติ-
อาทีนา นามปญจตตถาย ฯ ขนุชปญจกปี เอตดาวตา
ปญญาชตีติ อตโต ฯ ยทีท นามรูป สห วิญาณาณาติ ย
อิต นามรูป สห วิญาณาณ อญญมญญปจจยตาย ปวตตติ ฯ
เอตดาวตาติ วุตตี โหติ ฯ อิต เหตุถ นิยุยตวจัน (๔)

อตตปญจตติวณณา

อิตติ ภควา คมภีโร จาย อานนุท ปญุจสมปปาโท
คมภีรวาภาโส จาติ ปทสส อุนุสนุธี ทสเสตควา อิทานิ
ตनुตาถลกชาตาติ ปทสส อุนุสนุธี ทสเสนโต กิตดาวตา
จาติ อาทิกั เทสนั อารภี ฯ ตตถ รุปี วา หิ อานนุท
ปริตตั อตตานนุติ อาทีสุ โย อวทุตตีต้ กสิณนิमित्तั อตตาติ
๑. ม. ย. ญาปนวเสน ฯ ๒. ย. ตีหิปี อิเมหิ ฯ ๓. ม. ย. อิตถภาโว ฯ
๔. ม. นิยุยาคิตวจัน ฯ ย. นิยุยาดนวจัน ฯ

*เล่มที่ ๕ มหานิทานสุดตวณณา หน้า ๑๖๗

คณฺหาติ ฯ โส รุปี ปริตฺตํ ปญฺญเปติ (๑) ฯ โย ปน นานา-
กสิณลาภี โหติ ฯ โส ตํ กทาจิ นีโล ฯ กทาจิ ปิตโกติ
ปญฺญเปติ ฯ โย วฑฺฒิตํ กสิณนิमितฺตํ อตฺตาติ คณฺหาติ ฯ โส
รุปี (๒) อนนฺตํ ปญฺญเปติ ฯ โย วา ปน อวฑฺฒิตกสิณนิमितฺตํ
อุกฺขมาเตตฺวา นิमितฺตสมฺภูโจกาถํ วา ตตฺถ ปวตฺเต จตฺตาโร
ขนฺธฺเร วา เตสุ วิญฺญาณมตฺตเมว วา อตฺตาติ คณฺหาติ ฯ โส
อรุปี ปริตฺตํ ปญฺญเปติ ฯ โย วฑฺฒิตกสิณนิमितฺตํ (๓) อุกฺขมาเตตฺวา
นิमितฺตสมฺภูโจกาถํ วา ตตฺถ ปวตฺเต จตฺตาโร ขนฺธฺเร วา เตสุ
วิญฺญาณมตฺตเมว วา อตฺตาติ คณฺหาติ ฯ โส อรุปี อนนฺตํ (๔)
ปญฺญเปติ ฯ

ตตฺรานนฺทาติ เอตฺถ ตตฺรราติ เตสุ จตฺตฺส ทิฏฺฐิจฺจิตฺเตสุ ฯ
เอตฺรหิ วาติ อิทาเนว ฯ น อิตฺโต ปรี ฯ อุกฺเขทวเสเนตํ
วุดฺธํ ฯ (๕) ตถาภาวี วาติ ตถาวาเส โลเก (๕) ภาวี ฯ สสฺสตวเสเนตํ
วุดฺธํ ฯ อตถํ วา ปน สนฺตฺนฺติ อตถสภาวํ สมานํ วา (๖) ฯ
ตถตฺตยาติ ตถภาวาย ฯ อุกฺกปฺเปสฺสสามิติ สมนฺปาเทสฺสามิ ฯ
อิมินาปี วิวาทํ ทสฺเสติ ฯ อุกฺเขทวาทิ หิ สสฺสตวาทิโน
อตฺตानํ อตถํ อนุกฺเขทสภาวํปี สมานํ ตถตฺตยา (๗) อุกฺเขทสภาวาย
๑. ยฺ. ปญฺญาเปติ ฯ เอวมฺปรีปี ฯ ๒. ม. รุปี ฯ เอวมฺปรีปี ฯ ๓. ม. วฑฺฒิตํ นิमितฺตํ ฯ
๔. ยฺ. อนนฺตํ ฯ ๕. ม. ยฺ. ตตฺถภาวี วาติ ตตฺถวา ปรีโลเก ฯ ๖. ม. ยฺ. อัย ปาโห นตฺถิ ฯ
๗. ม. ตถตฺถาย ฯ เอวมฺปรีปี ฯ

*เล่มที่ ๕ มหาควคควณณนา หน้า ๑๖๘

อุปกปเปสสามิ ฯ สสสทวาทำ จ ชานาเปตวา อุจเฉทวาทเมว
 นัน คาเสสสามิติ จินุเตสิ ฯ (๑) สสสทวาทำปี อุจเฉทวาทำโน
 อตุดานัน อตถัน อสสสทสทวาวปี สمانัน ตถตุดาย สสสททวาท
 อุปกปเปสสามิ ฯ อุจเฉทวาทำ จ ชานาเปตวา สสสทวาทเมว
 นัน คาเสสสามิติ (๒)จินุเตสิ ฯ

เอวั สนุติ โจติ เอวั สมานัน รูปี ปริตติ อตุดานัน
 ปณณปณนุนติ (๓) อตโต ฯ รูปีนติ รูปกสิณลาภี ฯ ปริตตุดานัน-
 ุทิจิ อนุเสตีติ ปริตโต อตุดาติ อัย ทิจิ อนุเสตี ฯ ส
 ปน น วลลิต วิย จ ลตา วิย จ อนุเสตี ฯ อปปินันญเจน
 อนุเสตีติ เวทิตพพา (๔) ฯ อิจจาลัน วจนายาติ ตัน ปุคคัล เอวรูปา
 ทิจิ อนุเสตีติ วตตุยตุตติ ฯ เอส นโย สพพตถ ฯ

อรูปีนติ เอตถ ปน อรูปกสิณลาภี ฯ อรูปกขนุทธโคจร
 วาติ เอวมตโต ทญจพโพ ฯ

เอตตวาทา ลาภินอ จตุดาโร ฯ เตสั อนุเตวาสิกา
 จตุดาโร ฯ ตกุกิกกา จตุดาโร ฯ เตสั อนุเตวาสิกา จตุดาโรติ
 อตุดโต (๕) โสพสทิจิอติกา ทสสิตา โหนนติ ฯ

๑. ม. จินุเตสิ ฯ เอวมุปริปี ฯ ๒. ย. กาทาเปสสามิติ ฯ ๓. ม. ปณณเปนุนนติ ฯ
 ๔. ม. เวทิตพโพ ฯ ย. เวทิตพพิ ฯ ๕. ม. อตุดโต ฯ

*เล่มที่ ๕ หน้ ๑๖๕

นอตุตปณตุตตุตตุตตุต

เอว้ เย อตุตต่านนั ปณตุตเปนนตุต ๗ เต ทสเสตุวอ อลทอนน
เย น ปณตุตเปนนตุต ๗ เต ทสเสตุต กิตตุตวอวอ จ ออนนุทอตุ-
ออทอทอวอ ๗ เก ปน น ปณตุตเปนนตุต ๗ สพเพ วอว อรลยปुककुตา
น ปณตุตเปนนตุต ๗ เย จ พหุสสุตอ ตลปฏอททวอ ทवलปฏอททวอ
เออทลปฏอททวอ ๗ อนตุตมอโส เออทนอทอขลปฏอ สอตุทกั वनननननन
อुककुทอตุตทมมกทอโกปอ ออวททวอवलสทอโกปอ ปुककुลล ๗ เต น ปณตุ-
เปนนตุตเยว (๑) ๗เอเตสั ทอ ปฏอทอทอทอเสเน ปฏอทอทอทอเสเนมอจเจว
สตุตวอ (๒) โททอ ๗ อรุทอทอทอทอเส ๗ อรุทอทอทอทอวอ ออจเจว ๗

อตุตสทนุทอตุตสทวอวอวอ

เอว้ เย น ปณตุตเปนนตุต ๗ เต ทสเสตุวอ อลทอนน เย
เตปณตุตเปนนตุต ๗ เต ยสุมอ ทอทอจอวเสน สทนุทอตุตสทอวอ
ปณตุตเปนนตุต ๗ สอ ปเนสอ (๓) สทนุทอตุตสทอ วอสตุตอตุตอทอ สทอทอ-
ทอทอจอวอ อปเปลนตุตอวอ โททอ ๗ ตสุมอ ตั วอสตุตอตุตอทอ สทอทอทอทอจอ
ทสเสตุตอปุน กิตตุตวอวอ จ ออนนุทอตุ ออทอทอวอ ๗

ตุตตุต เวทนั วอ ทอตุตอ ออมนอ เวทนอทอทอทอทอวอตุตอ
สทอทอทอทอจอ ทอตุตอ (๔) ๗ อเปลปฏอตุสเวทอโน เม อตุตอตุตอ ออมนอ
๑. ย. ปณตุตวอเปตุตเยว ๗ ๒. ม. วอณน ๗ ๓. ม. สอ จ เนลล ๗ ย. สอ ทอ จ เนลล ๗
๔. ย. วุตุตอวอ ๗

*เล่มที่ ๕ มหาควคณณนา หน้า ๑๗๐

รูปกษณชวตถกาฯ อตตทา เม เวทียติฯ เวทนาธมโม หิ เม
อตตาทิ อิมินาสถณาสงขารวิญญาณกษณชวตถกาฯ อิทำ
หิ ขนุชตตยั เวทนาสมปยุตตตตทา เวทียติฯ เอตสส จ
เวทนาธมโม อวิปยุตตตสกาโวฯ

อิทานิ ตตถ โทสั ทสเสนุโต ตตฺรานนุทาทิ อาทิมาทฯ
ตตถ ตตฺราทิ เตสฺ ตีสฺ ทิฏฺฐิกคิตฺเตสฺฯ ยสฺมี อานนุท
สมเยติ อาทิ โย โย ยั ยั เวทณั อตตาทิ สมนุปลสฺสติฯ
ตสฺส ตสฺส อตตโน กทาจิ ภาวึฯ กทาจิ อภาวนุติเอวมาทิ-
โทสทสฺสนตฺถั วุคฺคัฯ

อนิจฺจาทีสุ หุตฺวา อภาวโต อนิจฺจาฯ เตหิ เตหิ
การณหิ สงฺกมฺม สมากมฺม กตาทิ สงฺขตาฯ ตั ตั ปจฺจยั
ปฏิจฺจ สมฺมา การณเนว อฺปฺปนฺนาติ ปฏิจฺจสมฺปฺปนฺนาฯ
ขโยติ อาทิ สพฺพั ภงฺกสฺส เววจณัฯ ยั หิ ภิชฺชติฯ ตั
จิชฺชติปิ วยติปิ วิรชฺชติปิ นิรชฺชติปิฯ ตสฺมา ขยธมฺมาติอาทิ
วุคฺคัฯ

พฺยคา เมติ วิ อคฺคาติ พฺยคาฯ วิคโต นิรฺทุโธ เม
อตตาทิ อตฺถโถฯ กิ ปน เอกสฺเสว ตีสฺปิ กาลสฺ เอโส
เม อตตาทิ โหตีติฯ กิ ปน น ภวิสฺสติฯ ทิฏฺฐิกคิตฺเตสฺ หิ
ถุสฺราสิมฺหิ นิกฺขิตฺตขานฺนุสฺเสว (๑)นิจฺจลตา นาม นตฺถิฯ
๑. ย. นิขาทขานฺนุสฺเสวฯ

*เล่มที่ ๕ มหาควคณณนา หน้า ๑๗๒

เอว วัตตพโพ สียา ๑ อถวา เวทนานิโรธา สหเว เวทนาย นีรุตฺเตสุ เตสุ
ตีสุ ขนฺเตสุ อปี นุโฆ อยมหมสมฺมิตฺติ วา อหมสมฺมิตฺติ วา ออุปฺปะชเยยฺยาติ
อตุโถ ๑ อถายสฺมา อานนฺโท สสวีสถณฺนสฺส ติจิณฺภาวํ วิย ตํ อสมฺปฏฺฐิจฺจนฺโต โน
เหตํ ฆนฺเตติ อหา ๑

เอตตาวตา ก็ กถิตํ โหติ ๑ วฏฺฏกถา กถิตา โหติ ๑ ภควา หิ
วฏฺฏกถํ กถนฺโต กตฺถจฺจิ อวิชฺชาสีเสน กถเอติ ๑ (๑) กตฺถจฺจิ ตณฺหาสีเสน ๑ กตฺถจฺจิ
ทิกฺขจฺจิสีเสน ๑ ตตฺถ ปุริมา ภิกฺขเว โภจฺจि น ปณฺณายติ อวิชฺชาย อิตฺโต ปุพฺเพ
อวิชฺชา นาโหสิ ๑ อถ ปจฺจนา สมฺภวฺติ ๑ เอวญฺจิทํ ภิกฺขเว วุจฺจติ ๑ อถ จ ปน
ปณฺณายติ อิทปฺปจฺจยา อวิชฺชาติ (๒) เอว อวิชฺชาสีเสน กถิตา ๑ ปุริมา ภิกฺขเว
โภจฺจิ น ปณฺณายติ ภวตฺถนฺหา อิตฺโต ปุพฺเพ ภวตฺถนฺหา นาโหสิ ๑ อถ ปจฺจนา
สมฺภวฺติ ๑ เอวญฺจิทํ ภิกฺขเว วุจฺจติ ๑ อถ จ ปน ปณฺณายติ อิทปฺปจฺจยา
ภวตฺถนฺหาติ (๓) เอว ตณฺหาสีเสน กถิตา ๑ ปุริมา ภิกฺขเว โภจฺจิ น ปณฺณายติ
ภวทิกฺขจฺจา อิตฺโต ปุพฺเพ ภวทิกฺขจฺจิ นาโหสิ ๑ อถ ปจฺจนา สมฺภวฺติ ๑ เอวญฺจิทํ
ภิกฺขเว วุจฺจติ ๑ อถ จ ปน ปณฺณายติ อิทปฺปจฺจยา ภวทิกฺขจฺจิตฺติ เอว ทิกฺขจฺจิสีเสน
กถิตา ๑ อิทาปี ทิกฺขจฺจิสีเสนว กถิตา ๑

๑. ย. กเถติ ๑ ๒. อจ. ทสก. ๒๔/๖๑/๑๒๐ ๑ ๓. อจ. ทสก. ๒๔/๖๒/๑๒๔ ๑

*เล่มที่ ๕ มหานิทานสุดตวณณา หน้า ๑๗๓

ทัญจิติโก หิ สุขาทีเวหนํ อตฺตาคี คเหตุวา อหํการมมํการปฺรามาสวเสน
สพฺพภวโยนิกตวิญญาณญฺจิสตฺตาวาเสสุ ตโต ตโต จวิตฺวา ตตฺถ ตตฺถ
อุปชฺชนฺโต มหาสมุทฺเท วาตุกฺขิตฺตนาวา วิย สตฺตํ สมิตํ ปรีพฺภมตฺติ ฯ ฆญฺญโต
สีลํ อุกฺขิปิตตเยว น สกฺโกตฺติ ฯ

อิตฺติ ภควา ปจฺจยาการมฺพหสฺส ทัญจิตฺติกสฺส เอตฺตเกน
กถามกฺเคน ฆญฺญํ กเถตฺวา อิทานิ วิวญฺญํ กเถนฺโต ยโต โข ปน อานนฺท
ภิกฺขุติ อาทิมานฺท ฯ

ตลฺลจ ปน วิวญฺญกถํ ภควา เทสนาสุ กุสลตาย (๑) วิสญฺจกมฺมญฺจานํ
นวกมฺมาทิวเสน วิกฺขิตฺตปฺกคฺคํ อนามสิตฺวา การกสฺส สติปญฺจานวิหาริโน
ปฺกคฺคสฺส วเสน อารภฺนฺโต เนว เวหนํ อตฺตानํ สมนฺุปสฺสตี(๒)ติอาทิมานฺท ฯ

เอวฺรุโป หิ ภิกฺขุ ชฺกิลฺลิจิ รูปี อตฺติตานาคตปจฺจบุปฺปนํ อชฺฉตฺตํ วา พหิทฺธา วา
โอพาริกํ วา สุขุมํ วา หีนํ วา ปณฺีตํ วา ชฺมฺ พุเร วา สนฺุติเก วา ฯ สพฺพํ
รูปี อนิจฺจโต ววญฺจเปตี(๑) เอกํ สมนฺุสนํ กุกฺขโต ววญฺจเปตี ฯ เอกํ สมนฺุสนํ
อนตฺตโต ววญฺจเปตี ฯ เอกํ สมนฺุสนนฺุติ (๑) อาทินา นเยน วุตฺตสฺส
สมนฺุสนณาณสฺส วเสน สพฺพชฺมเมสุ ปวตฺตตฺตา เนว

๑. ม. ย. กุสลตฺตา ฯ ๒. ม. สมนฺุปสฺสตีติ... ฯ ๓. สฺยา. วาตุเถติ ฯ เอวฺมฺปรีปี ฯ
๔. ขุ. ปฏฺิ. ๓๑/๕๕/๗๖ ฯ

*เล่มที่ ๕ มหาควคควณณา หน้า ๑๗๔

เวหน อตตานัน (๑) สมนุปลสฺสตี ๗ น อญเณ (๒) ฐมเม ๗ (๒) โส เอว
อสมนุปลสฺสนุโต น กิญจ โลก อุปาทิยตีติ ขนฺธโลกาทิเกเท โลก รูปาทิส
ฐมเมสุ กิญจ เอก ฐมฺปิ อตฺตาทิ วา อตฺตนิยฺนติ วา น อุปาทิยตี ๗

อนุปาทิย จ น ปริตสฺสตีติ อนุปาทิยฺนุโต ตณฺหาทิกฺขิมาปริตสฺสนายปิ
น ปริตสฺสตี ๗ อปริตสฺสนุติ อปริตสฺสมาโน ๗ ปจฺจตฺตญเณว ปรีนินฺพพายตีติ
อตฺตนาเว กิลสฺปรีนินฺพพานน ปรีนินฺพพายตี ๗ เอว ปรีนินฺพพตฺส ปนสฺส
ปจฺจเวกฺขณปวตฺติทสฺสนตฺถํ จินฺนา ชาตีติ อาทิ วุตฺตํ ๗

อิติ สว ทิกฺขิตีติ ยา ตถา วิมุตฺตสฺส อรหโต ทิกฺขิ ๗ สว เอว
ทิกฺขิ ๗ อิตฺตสฺส ทิกฺขิตีปิ ปาโจ ๗ โส (๓) ตถา วิมุตฺโต อรหา ๗ เอว อสฺส
ทิกฺขิตีติ อตฺโต ๗ ตทกถฺลนฺติ ตํ น ยุตฺตํ ๗ กสฺมา ๗ เอว หิ สตี อรหา น
กิญจ ชานาตีติ วุตฺตํ ภเวยฺย ๗ เอว ฉตฺวา วิมุตฺตจ อรหฺนตํ น กิญจ
ชานาตีติ วตฺตํ น ยุตฺตํ ๗ เตเนว จตฺนุนฺปิ นยานํ อวसानน ตํ กิสฺส เหตุติ
อาทิมหา ๗

ตตฺถ ยาวตฺตานนฺท อธิวจนฺนติ ยตฺตโก อธิวจนฺสงฺขาโต โวหาโร
อตฺถิ ๗ ยาวตฺตา อธิวจนฺปโถติ ยตฺตโก อธิวจนฺปโถ(๔)

๑. ม. อตฺตาทิ ๗ ๒. ม. น อญฺณํ ๗ ๓. น อญฺณํ ฐมฺมิ ๗ ๓. ม. ๒. โย ๗
๔. ม. อธิวจนฺสฺส ปโถ ๗

*เล่มที่ ๕ มหานิทานสุดตวณณา หน้า ๑๗๕

ขนุธา อายตนาณี ธาตุโย วา อตฺถิฯ เอส นโย สพฺพตฺถฯ
ปฺลยวาวจรนฺติ ปฺลยวาย อวจริตพฺพ ขนุชปฺลยจํฯ ตทภิญญาตี
ตํ อภิชานิตฺวาฯ เอตฺตเคน ภาควตา กิํ ทสฺสิตํฯ ตนฺตาทูกถปทสฺเสว
อนุสนฺธิ ทสฺสิตาฯ (๑)

สตฺตวิญญาณภูจิตฺตวณณา

อิทานิ โย โส (๒) น ปฺลยเปตีติ วุตฺโตฯ โส ยสฺมา
คจฺจนฺโต คจฺจนฺโต อุกฺโตภาควิมฺตฺโต นาม โหตีฯ โย จ น สมนุสฺสตีตี
วุตฺโตฯ โส ยสฺมา คจฺจนฺโต คจฺจนฺโต ปฺลยวาวิมฺตฺโต นาม โหตีฯ ตสฺมา เตสํ
เหฏฺฐา วุตฺตานํ ทฺวินฺนํ ภิกฺขุณฺํ นิคมนํ จ นามํ จทสฺเสตฺถุ สตฺต โข อิมา
อานนฺท วิญญาณภูจิตฺตโยตี อาทิมาทฯ

ตตฺถ สตฺตาทิ ปฏิสนฺธิวเสน วุตฺตาฯ อารมฺมณวเสน สงฺคีตีสฺตฺเต (๓)
วุตฺตา จตฺสโส อากมิตฺสสนฺติฯ วิญญาณํ ติฏฺฐตี เอตฺถาทิ วิญญาณภูจิตฺติฯ
วิญญาณปติฏฺฐจฺานสฺเสตฺถํ อธิวจฺนํฯ เทว จ อายตนาณีตี เทว นีวาสนภูจฺานานีฯ (๔)
นีวาสนภูจฺานนฺจ (๕) อิธายตนาณฺติ อธิปฺเปตฺติฯ เตเนว วกฺขตี อสฺสณฺตีสตฺตฺตฺตฺตํ (๖)
๑. ม. ย. ทสฺสิตฺโตฯ ๒. ม. อัย ปาโจ นตฺถิฯ ๓. ที. ปา. ๑๑/๓๓๕/๒๖๕ฯ
๔. ม. นีวาสนภูจฺานานีฯ ๕. ม. นีวาสนภูจฺานนฺทึฯ ๖. ม. ย. อสฺสณฺตีสตฺตฺตฺตํฯ
เอวมฺปรีปีฯ

*เล่มที่ ๕ มหานิทานสุดตวณณา หน้า ๑๗๗

เจว กีสถุตรสุสทีฆวเสน จ กาโย นานา โหติ ฯ มนุสฺसानํ วีย
ทฺวิเหตุคติเหตุกาเหตุกวเสน สลฺยวปี ฯ เต ปน เทวา วีย น มเสทฺกฺษา ฯ กปณมนุสฺสา
วีย อปฺเปสฺกฺษา ฯ ทฺลลภฆาตจฺฉาหนา ทฺกฺขปปีพิตา วิหรนฺติ ฯ เอกจฺเจ กภาพกฺเข
ทฺกฺขจิตา ชฺฉนฺหปฺกฺเข สฺขจิตา โหณฺติ ฯ ตสฺมา สฺขสมฺมุสฺสยโต วินิปติตตฺตา วินิปาติกาติ
วฺตฺตา ฯ ยะ ปเนตฺถ ติเหตุกา เตสํ ฆมฺมาภิสฺมโยปี โหติ ฯ ปียงฺกรมาตา หิ ยฺกฺขินี
ปจฺจฺจฺสสมเย อนฺรุทฺตฺเตรสฺส ฆมฺมํ สชฺฉายโต สฺตฺวา
มา สทฺทฺหมกริ ปียงฺกร ภิกฺขุ ฆมฺมปทานิ ภาสตี ฯ
อปิจ ฆมฺมปทํ วิชานีย ปฏฺธิปชฺเชม หิตาย โน ลียา ฯ (๑)
ปาณฺเส จ สลฺยวมาเส (๒) สมฺปชานมฺสา น ภณาม เส
ลิกฺเขม สฺสึลฺยมตฺตโน อปี มฺจฺเจม ปิสาจโยนียาติ ฯ (๓)
เอวํ ปฺตฺตํ สลฺยวเปตฺวา ตํทิวสํ โสตาปตฺติผลํ ปตฺตา ฯ อุตฺตรมาตา
ปน ภกวโต ฆมฺมํ สฺตฺวาว โสตาปนฺนา ชาตา ฯ

พฺรหฺมกાયิกาติ พฺรหฺมปาริสชฺชา พฺรหฺมปฺโรหิตา มหาพฺรหฺมาโน ฯ
ปจฺมาภินิพฺพตฺตาติ เต สพฺเพปี ปจฺเมเน ฆานเนน อภินิพฺพตฺตา ฯ เตสฺ
พฺรหฺมปาริสชฺชา ปน ปรีตฺเตเนน อภินิพฺพตฺตา ฯ เตสํ กปฺปสฺส ตฺติโย ภาโค
อายุปฺปมาณํ ฯ พฺรหฺมปฺโรหิตา มชฺฉิเมเน ฯ เตสํ อฺปฺทฺตฺกปฺโป อายุปฺปมาณํ ฯ
๑. สฺยา. ลียาติ ฯ ๒. สฺยา. สลฺยวมาเส ฯ ๓. ส. ส. ๑๕/๘๒๐/๓๐๘ ฯ

*เล่มที่ ๕ มหาควคควณณา หน้า ๑๗๘

กาโย จ เตสํ วิปฺพาริกตโร โหติ ฯ มหาพฺรหฺมาโน ปณฺเฑน ฯ เตสํ กปฺโป
อายุปฺปมาณํ ฯ กาโย ปน เตสํ อติวิปฺพาริกตโรว (๑) โหติ ฯ อิติ เต กายสฺส
นानตฺตา ฯ ปจฺมชฺฌานวเสน สลฺยาเย เอกตฺตา นานตฺตกาเย เอกตฺตสลฺยนิโนติ
เวทิตพฺพา ฯ

ยถา จ เต ฯ เหวํ จตฺตสฺ อปาเยสฺ สตฺตา ฯ นิริเยสฺ หิ เกสฺลฺยจิ
กาภูตํ ฯ เกสฺลฺยจิ อพฺพมโยชนิกํ (๒) เกสฺลฺยจิ โยชนํ อตฺตภาโว โหติ ฯ เทวทตฺตสฺ
ปน โยชนสตีโก ชาโต ฯ ติริจฺฉานเนสฺสปี เกจิ ขุทฺทกา ฯ เกจิ มหนฺตา ฯ ปิตฺติวิสเยสฺ (๓)
เกจิ สภฺจฺจิทฺตา โหนฺติ ฯ เกจิ สตฺตตีหฺตฺตา ฯ เกจิ อสตีหฺตฺตา ฯ เกจิ สุวณฺณา ฯ เกจิ
ทพฺพณฺณา โหนฺติ ฯ ตถา กาลกณฺชิกา (๔) อสุรา ฯ อปีเจตฺถ ทีฆปีภฺจิกเปตา นาม
สภฺจฺจโยชนิกาปี โหนฺติ ฯ สลฺยาเย ปน สพฺเพสฺสปี อกฺสฺลวิปากาเหตุกาปี โหนฺติ ฯ
อิติ อาปาเยกาปี นานตฺตกาเย เอกตฺตสลฺยนิโนเตวว สงฺขยํ กจฺจฺนฺติ ฯ

อาภสฺสราตี ทณฺฑอกฺกาย อจฺจิ วิย เอเตสํ สรฺริโร อาภา นิชฺชิตฺวา
นิชฺชิตฺวา ปตฺนฺตี วิย สรฺตีตี (๕) อาภสฺสรา ฯ เตสฺ จตฺตกปฺลฺยจกนเยสฺ (๖)
ทุคฺคิตฺตยชฺฌานทฺวยํ ปรีตฺตํ ภาเวตฺวา

๑. ม. อติวิปฺพาริกโก ฯ ย. อติวิปฺพาริกโว ฯ ๒. ม. อพฺพมโยชนํ ฯ ๓. ม. เปตฺติวิสเยปี ฯ
ย. เปตฺติวิสเยสฺ ฯ ๔. ย. กาลกณฺชา ฯ ๕. ม. สรฺตี วิสฺสรฺตีตี ฯ ย. สรฺตี วิสรฺตีตี ฯ
๖. ม. เตสฺ ปฺลฺยจกนเยน ฯ ย. ...ปฺลฺยจกนเย ฯ

*เล่มที่ ๕ มหานิทานสุดตวณณา หน้า ๑๗๕

อุปปนา ปรีตตภา นาม โหนติ ฯ เตลั เทว กปฺปา อายุปฺปมาณั ฯ
มชฺฉิมั ภาเวตฺวา อุปปนา อุปปมาณาภา นาม โหนติ ฯ เตลั จตฺตารโ
กปฺปา อายุปฺปมาณั ฯ ปณีตฺว ภาเวตฺวา อุปปนา อากฺสุสรา นาม โหนติ ฯ
เตลั อฏฺฐ กปฺปา อายุปฺปมาณั ฯ อิธ ปน อุกฺกฏฺฐปรีจฺเจทวเสน สพฺเพปิ
เต คหิตา ฯ สพฺเพสฺสปี (๑) เตลั กาโย เอกวิปฺผาโรว โหติ ฯ สลฺยา ปน
อวิตกฺกวจารมตฺตา วา อวิตกฺกวจารว วาตี นานา ฯ

สุภิกฺขินฺหาตี สุเกณ โอกิณฺณา วิกิณฺณา ฯ สุเกณ สรীরปฺปภาวณฺเณน
เอกมฺนาตี อตฺโถ ฯ เอเตลั หิ อากฺสุสรานั วีย น นิชฺชิตฺวา นิชฺชิตฺวา
ปภา คจฺจนฺตี ฯ ปญฺจกนเย ปน ปรีตตมชฺฉิมปณีตสฺส จตฺตถชฺฉมานสฺส วเสน
โสฬสทฺวตฺตีสจตฺตสุภิกปฺปาเยกา ปรีตตสุภา อุปปมาณฺสุภา สุภิกิณฺหา นาม
หุตฺวา นิพฺพตฺตฺนฺตี ฯ อิติ สพฺเพปิ เต เอกตฺตกาเย เจว จตฺตถชฺฉมานสลฺยาเย
เอกตฺตสลฺยโน จาตี เวทิตฺพฺพา ฯ เวหฺปฺผลาปี จ จตฺตถวิญฺญาณญฺจิติเมว ภชฺชนฺตี ฯ
อสลฺยีสตฺตา (๒) วิญฺญาณาภาวา เอกถ สงฺคหํ น คจฺจนฺตี ฯ สตฺตาวาเสสุ
คจฺจนฺตี ฯ

สุทฺธาวาสาปี วิวญฺญปฺกฺเข จิตา ฯ น สพฺเพกาลิกา

๑. ม. ย. สพฺเพสลฺยหิ ฯ ๒. ม. อสลฺยีสตฺตา ฯ

*เล่มที่ ๕ มหาควคควณณนา หน้ ๑๘๐

กปปลศตศหสสปี อสงเขยยปี พุทศศุณเเว โลกน อปฺปชชนนติ ฯ
โศพศกปปลศตศพกนนตเร พุทศศุ อปฺปชชนนตศุเขว (๑) อปฺปชชนนติ ฯ
ธมมจกกปปวตตศส ภควโต ขนฐวารฎจกานสทิสสา โหนนติ ฯ ศศมา เนว
วิญญานฎจิติ น ศตตวาลล ภชนนติ ฯ มหาสิวตเถโร ปน น โข (๒)ปน โส(๒)
สาริปุตต ศตตวาลล ศลกรูโป ฯ โย มยา อนาวฎจปฺพุโพ(๓) อิมินา
ทีเมณ อทฐนา อณนตเร สุตฐาวาสะหิ เทเวหิติ (๔) อิมินา สุตเตน
สุตฐาวาสาปี จตฺตถวิญญานฎจิติ จตฺตถศตตวาลลเขว ภชนนติติ วทติ ฯ ตํ
อปฺปฏิพาหิยตฺตา ศตตศส อนนฺนถาติ ฯ

สพพโส รุปสณณานนติ อาทินิ อตฺโต วิสุทฺธิมคฺเค วุตฺโต ฯ
เนวสณณานาสณณายตนิ ปน ยถเว สณณาย ฯ เอว วิญญานศสาปี สขุมตฺตา
เนว วิญญานนิ นาวิญญานนิ ฯ ศศมา วิญญานฎจิติสุ อวตฺวา आयตเนสุ วุตฺติ ฯ

ตตฺราติ ตาสุ วิญญานฎจิติสุ ฯ ตถจ ปชานาติติ ตถจ
วิญญานฎจิติ ปชานาติ ฯ ศศสา จ สมุทชนนติ อวิชชสาสมุททยา รุปสมุทโยติ
อาทินา นยเน ศศสา สมุทชนนจ ปชานาติ ฯ ศศสา จ อตฺถงคฺมนนติ อวิชชานิโรธา
รูปนิโรโรติ (๕) อาทินา นยเน ศศสา อตฺถงคฺมณจ ปชานาติ ฯ อศฺสาทนฺติ
ยิ (๖) รุปปี ฯเป ฯ

๑. ม. อปฺปนุเนสุเขว ฯ ๒. สฺยา. ปเนโส ฯ ๓. ม. อนินฺนุตฺถปฺพุโพ ฯ ๔, ม. ม.
๑๒/๑๘๓/๑๖๒ ฯ ๕. พุ. ปฏฺ. ๓๑/๑๐๖/๗๕ ฯ ๖. สฺยา. เอตฺถนตเร โขติ ทิสฺสติ ฯ

*เล่มที่ ๕ มหานิทานสุดตวณณา หน้า ๑๘๑

ยั วิญญาณั ปฏิจจ อูปปชชติ สุกั โสมนสสุ ๑ อัย วิญญาณสสุ อสุธาโทติ (๑)
 เอวั ตสุธา อสุธาทญจ ปชานาติ ๑ อาทีนนวนติ ยั รูปึ ๑เป ๑ ยั วิญญาณั อนิจจึ
 ทุกั ๑ วิปริณามชมมึ ๑ อัย วิญญาณสสุ อาทีนโวติ (๑) เอวั ตสุธา อาทีนญจ
 ปชานาติ ๑ นิสฺสรณนุติ โย รูปึ สมี ๑เป ๑ โย วิญญาณณ ฉนุทราควินโย
 ฉนุทราคูปพานั อิทั วิญญาณสสุ นิสฺสรณนุติ (๒) เอวั ตสุธา
 นิสฺสรณญจ ปชานาติ ๑ กถลั นุ เตนาติ ยุตตึ นุ เตน ๑ กิกขุณา ตั วิญญาณญจิติ
 ตณฺหามาณทิกฺขินั วเสน อหนติ วา มมนติ วา อภินนุทิตุนติ เอเตนุปาเยน
 สพฺพตฺถ อตุโถ เวทิตพฺโพ ๑ ยตฺถ ปน รูปึ นตฺถิ ๑ ตตฺถ จตฺตุนนั ขนฺธานั
 วเสน ๑ ยตฺถ วิญญาณั นตฺถิ ๑ ตตฺถ เอกสฺส ขนฺธสฺส วเสน สมุทยาทโย
 โยเชตพฺพา ๑ (๓)อาหารสมุทยา ๑ อาหารนิโรธาติ อิทั(๔) เจตฺถ ปทึ น โยเชตพฺพิ ๑
 ยโต โข อานนุท กิกขุติ ยทา โข อานนุท กิกขุ ๑ อนุปาทา
 วิมุตฺโตติ จตฺตุนิ อูปาทาเนหิ อกฺกเหตุวา วิมุตฺโต ๑ ปญฺญาวิมุตฺโตติ ปญฺญา
 วิมุตฺโต ๑ อญฺจ วิโมกฺเช อสจฺฉิกถวา ปญฺญาพเลเนว นามกายสฺส จ รูปกายสฺส
 จ อูปวตฺตี กถวา วิมุตฺโตติ อตุโถ ๑ โส สุกัขวิปสฺสโก จ ปรมชฺฌานาทีสุ
 # ๑. สัง ข. ๑๗/๕๕/๓๕ ๑ ๒. สั. ข. ๑๗/๕๕/๓๕ ๑ ๓. ม. สมุทโย โยเชตพฺโพ ๑
 ๔. ม. อิทญเจตฺถ ปทึ โยเชตพฺพิ ๑

*เล่มที่ ๕ มหาควคณณนา หน้า ๑๘๒

อณตตรสมิ จตฺวา อรหตฺตํ ปตฺโต จาติ ปณฺจวิโร โหติ ฯ (๑) วุคตมปิ เจตํ
กตโม จ ปุคฺคโล ปณฺณาวิมุคฺโต ฯ อิเชกฺโข ปุคฺคโล น เหว โข อฏฺฐ
วิโมกฺเข กาเยน สฺสูติวฺวา วิหฺรติ ฯ ปณฺณาย จสฺส ทิสฺวา อาสวา ปริกฺชีณา
โหนติ ฯ อัย วุจฺจติ ปุคฺคโล ปณฺณาวิมุคฺโตติ ฯ (๒)

อฏฺฐวิโมกฺขวณณนา

เอวํ เอกสฺส ภิกฺขุโน นิคมนนฺจ นามนฺจ ทสฺเสตฺวา

อิตรสฺส ทสฺเสตฺ อฏฺฐ โข อิเมติ อาทิมาห ฯ ตตฺถ วิโมกฺโขติ เกณฺณฺเจน
วิโมกฺโข ฯ อธิมฺจจนฺณฺเจน ฯ โโก ปนายํ อธิมฺจจนฺณฺโจ นาม ฯ ปจฺจนีกฺทมเมหิ จ
สฺสฺสฺ มฺจจนฺณฺโจ ฯ อารมฺมเณ จ อภิตฺตวเสน สฺสฺสฺ มฺจจนฺณฺโจ ฯ ปิตฺ องฺเก
วิสฺสฺจงฺกปจฺจงฺกสฺส ทารกสฺส สยนํ วิย อนิกฺคหิตฺตภาเวน นีราสฺงกตฺาย
อารมฺมเณ ปวตฺตตีติ (๓) วุคฺตํ โหติ ฯ อัย ปนตฺโต ปจฺจนิเม วิโมกฺเข นตฺถิ ฯ
ปุริเมสฺส สพฺเพสฺส อตฺถิ ฯ

รูปิ รูปานิ ปสฺสตีติ เอตฺถ อชฺฉตฺตํ เกสชาติสฺส นีลกสิณชาติสฺส (๔)

นีลกสิณาทิวเสน อูปฺปาทิตํ รูปชฺชมานํ รูปํ ฯ ตทสฺสตฺถิติ รูปิ ฯ พหิทฺธา รูปานิ
ปสฺสตีติ พหิทฺธาปิ นีลกสิณาทีนิ รูปานิ

๑. ม. อัย ปาโจ นตฺถิ ฯ ๒. อภิ. ปุ. ๓๖/๔๑/๑๔๕ ฯ ๓. ม. ปวตฺตตีติ ฯ

๔. ม. เอตฺถนฺตเร นีลกสิณาทีสูติ ทิสฺสตีติ ฯ

*เล่มที่ ๕ มหานิทานสุดตวณณา หน้า ๑๘๓

ฉานจกขุณา ปสฺสตีฯ อิมินา อชฺมตฺตพหิทฺฐาวตฺถุเกสุ(๑) กสิณฺเสสุ
อุปฺปาติตชฺฉมานสฺส ปุคฺคสฺส จตฺตารี (๒) รูปาวจรชฺฉมานานิ ทสฺสิตานีฯ
อชฺมตฺตํ อรูปสฺสณฺณิตฺติ อชฺมตฺตํ น รูปสฺสณฺณิตฺติฯ อตฺตโน เกสชาติสุ
อนุปฺปาติตรูปาวจรชฺฉมานโนติ อตฺตโถฯ อิมินา พหิทฺฐา ปริกมฺมํ กตฺวา พหิทฺฐาว
อุปฺปาติตชฺฉมานสฺส ปุคฺคสฺส รูปาวจรชฺฉมานานิ ทสฺสิตานีฯ

สุภณฺเตว(๓) อธิมฺตฺโต โหตีติ อิมินา สุวิสุทฺเธสุ นีลาทีสุ วนฺณกสิณฺเสสุ
ฉานานิ ทสฺสิตานีฯ ตตฺถ กิณฺจาปี อนฺโต อปฺปนายํ สุภณฺติ อาโกโก
นตฺถิฯ โย ปน สุวิสุทฺธํ สุภํ กสิณฺ อารมฺมณฺ กริตฺวา วิหริตีฯ โส ยสฺมา
สุภณฺติ อธิมฺตฺโต โหตีติ วตฺตพฺพตฺติ อापชฺชตีฯ ตสฺมา เอวํ เทสฺนา กตาฯ
ปฏิสมฺภิทามกฺเค ปน กถิ สุภณฺเตว อธิมฺตฺโต โหตีติ วิโมกฺโขฯ อิท ภิกฺขุ
เมตฺตาสหคเตน เจตฺสา เอกํ ทิสฺสํ ฝริตฺวา วิหริตีฯเปฯ เมตฺตาย ภาวิตตฺตา
สฺตฺตา อปฺปฏิญฺญา โหนฺติฯ กรุณฺนามุทิตาอุเปกฺขาสหคเตน เจตฺสา เอกํ ทิสฺสํ ฝริตฺวา
วิหริตีฯเปฯ อุเปกฺขาย ภาวิตตฺตา สฺตฺตา อปฺปฏิญฺญา โหนฺติฯ เอวํ สุภณฺเตว
อธิมฺตฺโต โหตีติ วิโมกฺโขติ (๔)วฺตฺตํฯ

๑. ม. อชฺมตฺตพหิทฺฐาวตฺถุเกสุฯ ๒. ม. ปุคฺคสฺสฯ ๓. ม. สุภณฺเตวฯ
๔. พ. ปฏฺ. ๓๑/๔๗๖/๓๕๕-๓๖๐ฯ

*เล่มที่ ๕ มหาควถวณณนา หน้า ๑๘๔

สพฟโส รูปสณณานนฺติ อาทิสฺส ยํ วตฺตพพํ ๑ ตํ สพพํ วิสุทฺธิมคฺเค
วตฺตเมว ๑ อัย อฏฺฐโม วิโมกฺโขติ อัย จตฺตุนํ ขนฺธานํ สพฟโส วิสุทฺตตา
วิมุตฺตตฺตา อฏฺฐโม อุตฺตโม วิโมกฺโข นาม ๑

อนฺุโลมนฺฺติ อาทิตฺโต ปฏฺฐาย ยาว ปริโยสานา ๑ ปฏฺฐิโลมนฺฺติ
ปริโยสานโต ปฏฺฐาย ยาว อาทิตฺโต ๑ อนฺุโลมปฏฺฐิโลมนฺฺติ อิํ อติปคฺคตฺตา
สมาปตฺตํ อจฺจวาว (๑) อิโต จิตฺโต จ สณฺจรณวเสน วตฺตํ ๑ ยตฺถิจจกนฺฺติ
โอภาสปริทึปนํ ๑ ยตฺถ ยตฺถ โอภาเส อิจฺจติ ๑ ยทิจจกนฺฺติ สมาปตฺติปริทึปนํ ๑ (๒)
ยํ ยํ สมาปตฺตี อิจฺจติ ๑ ยาวติจจกนฺฺติ อทฺธานปริจฺเจททีปนํ ๑ ยาวตกํ อทฺธานํ
อิจฺจติ ๑ สมาปชฺชตีติ ตํ ตํ สมาปตฺตี ปวิสติ ๑ วฏฺฐาตีติ ตโต วฏฺฐาย ติจฺจติ ๑

อุภโตภาทวิมุตฺโตติ ทฺวิหิ ภาเคหิ วิมุตฺโต ๑ อรูปสมาปตฺติยา รูปกายโต
วิมุตฺโต มคฺเคน นามกายโต วิมุตฺโตติ ๑ วตฺตมปี ๑ เจตฺ

อจฺจิจิ ยถา วาตเวเคน จิตฺตํ (๓)(อุปสีวาติ ภควา)

อตฺถํ ปเลติ น อูเปติ สงฺขํ (๔)

เอวํ มฺนี นามกาธา วิมุตฺโต

อตฺถํ ปเลติ น อูเปติ สงฺขนฺฺติ ๑ (๕)

๑. ม. อฏฺฐตฺวา ๑ ๒. ม. ย. สมาปตฺติทึปนํ ๑ ๓. ม. ย. จิตฺตา ๑ ๔. สฺยา. สงฺขํ ๑

เอวมุปริปี ๑ ๕. พ. ส. ๒๕/๔๓๐/๕๓๕ ๑

*เล่มที่ ๕ มหานิทานสุดตวณณา หน้า ๑๘๕

โส ปเนส อุกโตภาควิมุตโต อากาसानญายตนาทีสุ อณฺตรโต
วฺภูจาย อรหตฺตํ ปตฺโต จ อนาคามี หุตฺวา นิโรธา วฺภูจาย อรหตฺตํ ปตฺโต
จาติ ปญฺจวิโช โหติ ฯ เกจิ ปน ยสฺมา รูปาวจรจตุตฺถชฺฌานํปี ทฺวํจิกํ
อุเปกฺขาสหคตํ ฯ อรฺูปาวจรชฺฌานํปี ตาทิสเมว ฯ ตสฺมา รูปาวจรจตุตฺถชฺฌานโต
วฺภูจาย อรหตฺตํ ปตฺโตปี อุกโตภาควิมุตโตติ ฯ

อัย ปน อุกโตภาควิมุตตปโยห เหนฺจฺจาลอหปาสาทะปี (๑) สมฺภูจหิตฺวา
เตปีฏฺจกฺกสฺมณฺตเถรสฺส (๒) วณฺณนํ นิสฺสาย จิเรน วินิจฺฉยํ ปตฺโต ฯ

คิริวิหาระ กิร เถรสฺส อนฺตฺวาสิโก เอกสฺส ปิณฺฑปาติกสฺส มฺขโตว
ตํ ปญฺหํ สุตฺวา อหา อาวุโส เหนฺจฺจาลอหปาสาทะ อมฺหากํ อัจจิสฺส ฐมฺมํ
วณฺณยโต น เกนจิ สุตฺปฺพพฺพนฺติ ฯ ก็ ปน ภาเน เตโร อวจาติ ฯ
รูปาวจรจตุตฺถชฺฌานํ กิณฺจาปี ทฺวํจิกํ อุเปกฺขาสหคตํ ฯ กิเลสํ วิกฺขมฺภะติ ฯ
กิเลสํ ปน (๓)อาสนนฺนปฺกฺเขปี รูปารมฺมณฺญานะ(๓) สมฺทาจฺรติ ฯ อิมํ หิ กิเลสํ
นาม ปญฺจโวการภเว นีลาทีสุ อณฺตรมารมฺมณฺ อฺปนินิสฺสาย สมฺทาจฺรนฺติ ฯ
รูปาวจรชฺฌานญจ ตํ อารมฺมณฺ น สมตฺติกมฺติ ฯ ตสฺมา สพฺพโส รูปี นีวตฺเตตฺวา
๑. ม. ย. ปิสทฺโท นตฺถิ ฯ ๒. ม. ติปิฏฺจกฺกสฺมณฺตเถรสฺส ฯ ๓. ม. ย. อาสนนฺนปฺกฺเข
วิรูหนฺญานะ ฯ

*เล่มที่ ๕ มหาควควณณนา หน้า ๑๘๖

อรุปรชฌานวเสน กิเลส วิภขมเกตุวา อรหตุตํ ปตุโตว อุกโตภาควิมุตโตติ อิทํ
อาวุโส เถโร อวจฯ อิทญจ ปน วตุวา อิทํ สุตตุตํ อหริ กตโม จ ปุคคโล
อุกโตภาควิมุตโตฯ อีเชกจโจ ปุคคโล อญจ วิโมกฺเข กาเยน สุตตุวา วิหริติฯ
ปญญาจ จสฺส ทิสฺวา อาสวา ปริกฺขีณา โหนฺติฯ อัย วุจฺจติ ปุคคโล
อุกโตภาควิมุตโตติฯ (๑)

อิมาย จ อานนฺท อุกโตภาควิมุตฺติยาติ อานนฺท อีโต อุกโตภาควิมุตฺติโตฯ
เสถํ สพฺพตฺถ อุตฺตทานเมวาทิฯ
มหานิทานสฺตฺตวณณนา นิฏฺฐิตาฯ
ทุติยํฯ

๑. อภิ. ปุ. ๓๖/๔๐/๑๔๕ฯ

*เล่มที ๕ หน้า ๑๘๗

มหาปรินิพพานสุตตวณณา

สุตตนิทานวณณา

เอวมเม สุตนติ มหาปรินิพพานสุตต์ ๗ ตตฺรารยั

อนุปุพพทวณณา คิซุมกุกุเถตี คิซุมมา ตตฺส กุกุ (๑)วสีสุ ๗ คิซุมสทิสั วา ตตฺส

กุกุ (๒)อตุถิตี คิซุมกุกุโฏ ตตฺมึ คิซุมกุกุ ๗ อภียาตุกาโมตี อภิกวณตุถาย ยาตุกาโม ๗

วซุซิติ(๓) วซุซิวาธาโน ๗ เอวั มหิตุซิกเถตี เอวั มหิตียา วาซิทุซียา สมนนาคเต ๗

เอเตน เนลั สมหคภาวั กเถตี ๗ เอวั มหานุภาเวตี เอวั มหนเตน อานุภาเวน

สมนนาคเต ๗ เอเตน เนลั หตุถิสิปปาทีสุ กตสิกขตั กเถตี ๗ ยั สนุชาย วุตตั

สิกขิตา วติเม ลิจจนวิกุมมารกา ๗ สุตสิกขิตา วติเม ลิจจนวิกุมมารกา ๗ ยตุร หิ นาม

สุขุเมน ตาพจนิคคเลน อสนั อติปาตยิสฺสนติ โปงขานูโปงขั (๔)อวิวราชิตนติ ๗ (๕)

อจุเจชฺชามีตี (๖) อจุฉินฺนิติสฺสามิ ๗ วินาเสสฺสามีตี(๗) นาเสสฺสามิ ๗ อทสฺสนั

ปาปยิสฺสามิ ๗ (๘) อนนยพฺยสนนติ เอตุถ น อโยตี อนโย ๗ อวฺทุฒียา (๙) เอตั นามั ๗

หิตถจ สฺขถจ วียสตี (๑๐) วิกขิปตีตี พฺยสนั ๗ ฉาติปาริซฺญถาทีนั เอตั นามั ๗

อาปาเทสฺสามีตี ปาปยิสฺสามิ ๗

๑. ม. กุกุสุ ๗ ๒. ย. กุกุโฏ ๗ ๓. สฺยา. วซุซึ ๗ ๔. สฺยา. โปขานูโปงขั ๗

๕. สั. มหา. ๑๙/๑๗๓๗/๕๖๕ ๗ ๖. ม. อจุเจชฺชามีตี ๗ ๗. ม. เอตุถนุตเร นาเสสฺสามีตี

ทิสฺสตี ๗ ๘. ม. ปาเปสฺสามิ ๗ ๙. นยิสฺสามิ ๗ ๙. ม. ย. อวฺทุฒียา ๗ ๑๐. ม. วียสฺสตี ๗

*เล่มที่ ๕ มหาควควณณนา หน้า ๑๘๘

อิติ กิร โส จานนีสชชชาติสุ อิมั ยุทธกถนเมว (๑) กเถติฯ คมนสชชชา
โหถาติ เอวํ พลกายั อานาเปติฯ กสุมาฯ กงกาย กิร เอกั ปฏญญคามั
นิสสาย อทฒโยชนั อชาตสตุตฺโน อานาฯ อทฒโยชนั ลิจฺฉวินัฯ เอตฺถ ปน
อานาปวตฺติภูจจัน โหตีติ อตุโถฯ ตตฺราปิจ ปพฺพตปาทโต มหคฺชมภณฺฑั ออตฺรติฯ
ตํ สุตฺวา อชช ยามิฯ เสว ยามิติ อชาตสตุตฺโน ลัวิทฺหนตฺสเสว
ลิจฺฉวิราชาโน สมคฺคา สมโมทมานา ปุเรตฺรึ คนฺตฺวา สพฺพั มหคฺชมภณฺฑั (๒) กณฺหนฺติฯ
อชาตสตุตฺ ปจฺฉา คนฺตฺวา ตํ ปวตฺตี (๓) ฉตฺวา กุชฺฉิตฺวา กจฺฉติฯ เต ปฺน
ลัวจฺฉเรปี ตเถว กโรนฺติฯ อถ โส พลวาทฺตชาโต ตทา เอวมกาสิฯ

ตโต จินฺเตสิ กณฺเณน สทฺธิ์ ยุทฺธิ์ นาม ภาริยัฯ เอโกปี
โมฆปฺปหาโร นาม นตฺถิฯ เอเกน นฺ(๔) โข ปน ปณฺฑิเตน สทฺธิ์ มนฺเตตฺวา กโรนฺโต
นिरปรารโธ (๕) โหติฯ ปณฺฑิโต จ สตุถารรา สทฺธิ์ นาม นตฺถิฯ สตุถา จ
อวิทฺเระ ชฺรวิหารเ วสติฯ หนฺนทาหํ เปเสตฺวา ปุจฺฉามิฯ สเจ เม กเตน โกจิ
อตุโถ ภวิสฺสติฯ สตุถา ตฺถุหิ ภวิสฺสติฯ อนตฺเถ ปน สติ กิ รมฺโถ ตตฺถ
คมนเนนาติ วกฺขตีติฯ โส วสฺสการิ พฺราหฺมณั

๑. ม. ยุทธกถเมวฯ ๒. ม. ย. อัย ปาโจ นตฺถิฯ ๓. ม. ย. ปวตฺตีฯ เอวมฺปริปีฯ
๔. ม. นุสทฺโท นตฺถิฯ ๕. ม. นิปรารโธฯ

*เล่มที่ ๕ มหาปรินิพพานสูตรวณณา หน้า ๑๘๕

เปเสสิ ฯ พุราหุมนโณ คนตุวา ภควโต เอตมตถิ อโรเจสิ ฯ เตน วุตตัง อถโข ราชา
ฯเป ฯ อาปาเทศสามิ วชชินติ ฯ (๑)

ราชอธิหานิชมมวณณา

ภควนตัง วิชยมาโนติ (๒) เถโร วตตสีเสน จตุวา ภควนตัง
วิชติ (๓) ภควโต ปน สิตัง วา อุน्हัง วา นตถิ ฯ ภควา พุราหุมนสฺส วจัน
สุตฺวา เตน สทฺธิ อามนฺเตตฺวา เถเรน สทฺธิ มนฺเตตฺกาโม กิณฺติ เต อานนฺท
สุตฺนฺติ อาทิมานฺท ฯ

อธิณฺหสนฺนิปาตาทิ ทิวสสฺส ติกฺขตฺตํ สนฺนิปตฺนฺตปิ อนฺตรนฺตรรา
สนฺนิปตฺนฺตปิ อธิณฺหสนฺนิปาตาว ฯ สนฺนิปาตพฺหุลาติ หิโยโยปี
สนฺนิปตฺติมฺหา ฯ ปฺริมทิวสฺสปี สนฺนิปตฺติมฺหา (๔) ปฺน อชฺช กิมตถิ สนฺนิปตฺติ
โหมมาติ โวसानํ อนาปชฺชนฺตนา สนฺนิปาตพฺหุลา นาม โหนฺติ ฯ ยาวกิวลฺจาติ
ยตฺตกํ กาลัง ฯ วุฑฺฒิเยว อานนฺท วชฺชินํ ปาฏิกงฺขา ฯ โน ปริหานีติ อธิณฺห
อสนฺนิปตฺนฺตนา หิ ทิสาวิทิสาสฺส อากตฺตาสนํ น สุนฺนฺติ ฯ ตโต อสุกคามสีมา
วา นิคมสีมา วา อากุลา ฯ อสุกฺกุจฺจเน โจรา วา ปฺริยฺญจิตฺตานิ น ชานนฺติ ฯ
โจราปี ปมตฺตนา ราชานฺติ ญตฺวา คามนิกมาทีนํ ปฺหรนฺตนา ชนปทํ
นาเสนฺติ ฯ เอวํ

๑. ม. อาปาเทศสามิตี ฯ ยู. อาปาเทศสามิ วชฺชิตี ฯ ๒. สฺยา. วิชยมาโน ฯ
ม. พิชยมาโนติ ฯ ๓. ม. พิชติ ฯ ๔. ม. สนฺนปตฺติมฺหา ฯ

*เล่มที่ ๕ มหาควควณณา หน้า ๑๕๐

ราชัน ปรีหานิ โหติ ฯ อภินุหิ สนุnipตनुตา ปน ตั ตั ปวุตตี สุนนุติ ฯ ตโต ปลั
เปเสตวา อมิตตมทุทหนิ กโรนุติ ฯ โจราปี อปฺปมตฺตา ราชานโน ฯ น สกกา
อเมหิ วคฺคพนฺเชหิ วิจฺริตฺตุนุติ ภิษชิตฺวา ปลาชนุติ ฯ เอวํ ราชัน วุฑฺฒิ โหติ ฯ
ตณ วุตฺตํ วุฑฺฒิเยว อานนุท วชฺชินิ ปาฎิกงฺขา โน ปรีหานีติ ฯ ตตฺถ ปาฎิกงฺขาติ
อิฉฺฉิตพฺพา ฯ อวสุสํ ภวิสฺสตีติ เอวํ ทภูจพฺพาติ อตฺโถ ฯ

สมกฺคาติ อาทีสุ สนุnipาตเกรียา นิกฺคตาย อชฺช เม กิจจํ
อตฺถิ ฯ มงฺกัลลํ อตฺถิติ วิกฺเขปํ (๑) วิกฺเขปํ กโรนุตา(๑) น สมกฺคา สนุnipตनुติ
นาม ฯ เกรียสทํ ปน สุตฺวาว ภูณฺชมนานปี (๒) อลงฺกรียมนานปี วตฺถานิ
นิวาเสนฺดาปี อพฺตมภูตฺตา วา อพฺตมาลงฺกตา วา วตฺถํ นิवासยมนานา วา
สนุnipตनुตา สมกฺคา สนุnipตनुติ นาม ฯ สนุnipตีตา (๑) ปน จินฺเตตฺวา
มนฺเตตฺวา กตฺตพฺพิ กตฺวา เอกโตว อวฺภูจหนฺตา น สมกฺคา วฺภูจหนฺติ นาม ฯ
เอวํ วฺภูจฺเจตฺสุ หิ เย ปจฺมํ กจฺฉนฺติ ฯ เตสํ เอวํ โหติ อเมหิ พาทริกถาว
สุตา ฯ อิทานิ วินิจฺฉยถา ภวิสฺสตีติ ฯ เอกโต วฺภูจหนฺตา ปน สมกฺคา
วฺภูจหนฺติ นาม ฯ อปีจ อสุกฺกฺจาเนสุ คามสีมา

๑. ม. วิกฺเขปํ กโรนุตา ฯ ย. นิกฺเขปํ กโรนุตา ฯ ๒. ม. ภูณฺชมนานปี ฯ
๑. ย. สนุnipตनुตา ฯ

*เล่มที่ ๕ มหาปรินิพพานสูตรตวณณา หน้า ๑๕๑

วา นิคมสีมา วา อากุลาฯ โจรา วา ปริยภูจิตาติ สุตวา โโก คนตุวา อิม
อมิตตมทนต์ กริสตตีติ วุตเต อหิ ปจมีฯ อหิ ปจมนติ วตุวา กจจนตาปี
สมคคา วุฏฺจนติ นามฯ เอกสฺส ปน กมฺมนเต โอสีทมานเน เสสา ราชาโน
ปุตฺตภาตโร เปเสตฺวา ตสฺส กมฺมนตํ อุปตฺถมภยมานาปีฯ อาคนตุกราชานํ
อสุกสฺส เคนํ กจจนตุฯ อสุกสฺส เคนํ กจจนตุติ อวตฺตา สพฺเพ เอกโต
สงฺกณฺหนตาปีฯ เอกสฺส มงฺกเล วา โรเค วา อณฺณสุมิ วา ปน ตาทีเส
สุขทุกฺเข อุปฺปนฺเน สพฺเพ ตตฺถ สหายภาวํ กจจนตาปี สมคคา วชฺชกรณียานิ
กโรนฺติ นามฯ

อปฺลยตฺตนฺติ อาทีสุ ปุพฺเพ อกคิํ สฺงกํ วา พลี วา ทณฺฑํ
วา อนาหาราเปนฺตา (๑) อปฺลยตฺตํ น ปฺลยเปนฺติ นามฯ โปราณปฺเวณียา
อาคตเมว ปน อาหาราเปนฺตา (๒) ปฺลยตฺตํ น สมฺจฺฉินฺทนฺติ นามฯ โจโรติ
คเหตุวา ทสฺสีเต อวิจฺฉินฺตฺวาว (๓) เมชฺชเกชฺชํ อณฺสาสนฺตา(๔) โปราณํ วชฺชชมฺมํ
สมาทาย น วตฺตนฺติ นามฯ เตสํ อปฺลยตฺตํ ปฺลยเปนฺตานํ อภินวสฺงกาทีหิ
ปีพิตา มนุสฺสา อิติอุปทฺตมฺหาฯ โโก อิมสํ วิชิตे วสิสฺสตีติ ปจฺจนตํ
ปวิสิตฺวา โจรา วา โจรสหายา วา หุตฺวา ชนปทํ ปหรนฺติฯ ปฺลยตฺตํ
สมฺจฺฉินฺทนฺตานํ ปเวณิอาคตานิ สฺงกาทีนํ

๑. ม. ย. อาหาราเปนฺตาฯ ๒. ม. ย. อนาหาราเปนฺตาฯ ๓. ม. อวิจฺฉินฺตฺวาวฯ
เอวมฺปริปีฯ ๔. ม. อณฺสาสนฺตาฯ

*เล่มที่ ๕ มหาควคควณณา หน้า ๑๕๒

อคุณหนุทานัน โโกโส ปรีหายติฯ ตโต หตุถิอสุสพลกายา โอโรธาทโย ยถา
นิพทุธิ วตุถุ (๑) อลภมานา ถาเมน พเลน ปรีหายนุติฯ เต เนว ยุทุทกขมา
โหนตุติ น ปารีจริยกขมาฯ โปราณัน วชชิตมมัม สมากาย อวตุตุนตานัน วิชิต
มนุสุธา อมหากัน ปุตุต ปิตริ ภาตริ อโจริเยว โจโรติ กตุวา ฉินุทีสุ กิณุทีสุติ
กขุฉิตตุวา ปจุนตุต ปวีสิตุวา โจธา วา โจรสหายา วา หตุวา ชนปัท ปหรนุติฯ
เอวั ราชุนัน ปรีหานิ โหติฯ ปญจตุต ปญจเปนุตานัน ปน ปเวณิอาคตเมว
ราชาโน กโรนุตีติ มนุสุธา หกุจตุจตุธา กสิวฉิชาทิเก กมมุนเต สมปะาเทนุติ
ปญจตุต อสมุจฉินุทนุตานัน ปเวณิอาคตานิ สุงกาทีนิ คณุหนุทานัน โโกโส
วทุตติฯ ตโต หตุถิอสุสพลกายา โอโรธาทโย ยถา นิพทุธิ วตุถุ ลภมานา
ถามพลสมปะนุนา ยุทุทกขมา เจว ปารีจริยกขมา จ โหนตุติฯ

โปราณัน วชชิตมมุนุติ เอตุถ ปุพุเพ กิร วชชิตราชาโน อัย
โจโรติ อาเนตุวา ทสุสิเต คณุถ นัน โจรนุติ อวตุวา วินิจฉยมหามตุตานัน
เทนุติฯ เตปี (๒) วินิจฉินิตุวา อโจโร (๓) เจฯ วิสชเชนุติฯ โจโร เจ (๔) อตุตนา
กิลุฉิ อวตุวา โวหาริกานัน เทนุติฯ เตปี วินิจฉินิตุวา (๕) อโจโร เจฯ วิสชเชนุติฯ
โจโร เจฯ

๑. ม. วตุถุฯ เอวมุปรีปีฯ ๒. ม. ย. ปีสทุโท นตุติฯ ๓. ม. ย. สเจ อโจโร โหติฯ
๔. ม. สเจ โจโรฯ ๕. ม. อัย ปาโจ นตุติฯ

*เล่มที่ ๕ มหาปริณิพพานสูตรตถาคต หน้า ๑๕๓

อนุตการิกา (๑) นาม โหนติ เตสํ เทนติ (๑) ฯ เตปี วินิจฺฉินฺตุวา อโจโร
เจ ฯ วิสขฺเชนฺติ ฯ โจโร เจ ฯ อฏฺฐกฺกติกานํ เทนติ ฯ เตปี ตเถว กตฺวา เสนาปติสฺส ฯ
เสนาปติ อุปฺราชาสฺส ฯ อุปฺราชา รณฺโณ ฯ ราชา วินิจฺฉินฺตุวา อโจโร เจ ฯ
วิสขฺเชนฺติ ฯ สเจ ปน โจโร โหติ ฯ ปเวณฺโณปฺตถกํ วาจาเปติ ฯ ตตฺถ เยน อิทํ
นาม กตํ ฯ ตสฺส อัย นาม ทณฺโหติ ลิจฺฉิตํ ฯ ราชา ตสฺส กิริยํ เตน สมานตฺวา
ตทณฺจฺฉวิกํ ทณฺท์ กโรติ ฯ อิติ เอตํ ปฺราณํ วชฺชิมมํ สมาทาย วตฺตณฺตํ
มนุสฺสา น อุชฺฌายนฺติ ฯ ราชาโน ปฺราณปฺเวณฺนิยา กมฺมํ กโรนฺติ ฯ เอเตสํ
โทโส นตฺติ ฯ อมฺหากํเยว โทโสติ อปฺปมตฺตา กมฺมนฺเต กโรนฺติ ฯ เอว
ราชุนํ วุฑฺฒิ โหติ ฯ เตน วุฑฺฒิ วุฑฺฒิเยว อานนฺท วชฺชินํ ปาฎิกงฺขา ฯ โน
ปริหานีติ ฯ

สกุโรนฺตีติ ชฺกิลฺลิจิ เตสํ สกุการิ กโรนฺตา สุนฺทรเมว กโรนฺติ ฯ
ครุโรนฺตีติ ครุภาวํ ปจฺจุปฏฺฐเปตฺวาว กโรนฺติ ฯ มาเนนฺตีติ มเนน ปิยายนฺติ ฯ
ปฺุเชนฺตีติ นิปฺจฺจการิ ทสฺเสนฺติ ฯ โสตพฺพิ มณฺณนฺตีติ ทิวสฺส เทว ตโย วาเร
อุปฺภูจฺฉานํ คนฺตฺวา เตสํ กถิ โสตพฺพิ สทฺธาตพฺพิ มณฺณนฺติ ฯ ตตฺถ เย เอว
มหลฺลกันํ ราชนํ สกุการาทีนํ น กโรนฺติ ฯ โอวาทคฺถาย จ เนสํ อุปฺภูจฺฉานํ
น คจฺฉนฺติ ฯ เต เตหิ

๑. ม. สุตตฺถราณํ เทนติ ฯ ย. สุตตฺถรา นาม ฯ

*เล่มที่ ๕ มหาควถวณณนา หน้า ๑๕๔

วิสสุจจา อโนวทียมานา กิพาปสุตา รชชโต ปริหายนุติ ฯ เย ปน ตถา
ปฏิปชชนุติ ฯ เตสั มหุลลกราชาโน อิทั กาทพัพพิ ฯ อิทั น กาทพพนุติ
โปราณปฺปเวณิ อากิจชนุติ ฯ สงฺคามั ปตฺวาปี เอวั ปวิสิตพัพพิ ฯ เอวั นิกขमितพพนุติ
อุปายั ทสฺเสนุติ ฯ เต เตหิ โววทียมานา ยถาโววาทั ปฏิปชชนุตา สกโกณนุติ
ราชปฺปเวณิ สนุชารेतต ฯ เตน วุคฺคั วุชฺชติเยว อานนุท วชฺชินั ปาฎิกงฺขา ฯ โน
ปริหานีตติ ฯ

กฺลิตฺติโยติ กฺลฉรมฺมิโย ฯ กฺลกุมาริโยติ อนินฺวิฐฺฐา (๑) ตาสั ชีตโร ฯ
โอกฺกสฺส ปสฺยหาติ เอตฺถ โอกฺกสฺสาติ วา ปสฺยหาติ วา ปสฺยหาการสฺเสเวถั
นามั ฯ อุกฺกสฺสาติปี ปจฺนุติ ฯ ตตฺถ โอกฺกสฺสาติ อปฺกสฺสิตฺวา (๒)
อากทฺธิตฺวา ฯ ปสฺยหาติ อภิภวิตฺวา อชฺโฆตฺถริตฺวาติ อตฺถโธ ฯ (๓) เอวณฺหิ กโรนฺตานิ
วิชิตฺ มนุสฺสา อมฺหากั เกเห ปุตฺตมาตโรปี ฯ เขพสิชฺฌาณิกาทินิ มุเขน
อปเนตฺวา สัวทฺธิตฺชีตโรปี อิม ราชานอ พลกฺกาเรน กเหตฺวา อตฺตโน ชฺเร
วาเสนุตีติ กุปีตฺวา (๔) ปจฺจนุตั ปวิสิตฺวา โจรา วา โจรสหายา วา หุตฺวา
ชนปทั ปหรนุติ ฯ เอวั อกโรนฺตานิ ปน วิชิตฺ มนุสฺสา อปฺโปสฺสุกฺกา สกานิ
กมฺมานิ กโรนฺตา ราชโกสั วทฺฒเนนุติ ฯ เอวเมตฺถ วุชฺชติหานิโย เวทิตพพวา ฯ
๑. ม. อนินฺวิฐฺฐา ฯ ๒. ม. อวฺกสฺสิตฺวา ฯ ย. อวฺกสฺสิตฺวา ฯ ๓. ม. ย. อัย วจฺนตฺถโธ ฯ
๔. ม. ย. กุปีตา ฯ

*เล่มที่ ๕ มหาปรินิพพานสูตรตวณณา หน้า ๑๕๕

วชชินัน วชชิจิตยานันติ วชชिरาชนัน (๑)วิชิตะ รฎุเจ (๒) จิตตีกตฎุเจน
 เจตยานันติ ลทุชฌามานิ ยกขภูจกถานานิ ฯ อพภนุตรานันติ อนโตนคเร จิตานิ ฯ
 พาหिरานันติ พหिनคเร จิตานิ ฯ ทินนุปพพุนฺติ ปุพเพ ทินนุ ฯ กตปุพพุนฺติ ปุพเพ
 กตฺ ฯ โน ปริหาเปสฺสนตฺติ อปริหาเปตฺวา ยถาปวตฺตเมว กริสฺสนตฺติ ฯ ฌมฺมิกํ พลี
 ปริหาเปนฺตानัน หิ เทวตา อารกฺขํ สุตฺตวิหิตัน น กโรนฺติ ฯ อนุปฺปนฺนํ ทุกฺขํ
 อุปาเทตฺ (๒) อสกโกนฺตปิ อุปาปนฺนํ กาสสีสโรคาที วชฺฌเนนฺติ ฯ สงฺคามะ ปน (๓)
 สนฺเต (๔) สหายา น โหณฺติ ฯ อปริหาเปนฺตानัน ปน อารกฺขํ สุตฺตวิหิตัน กโรนฺติ ฯ
 อนุปฺปนฺนํ สุกฺขํ อุปาเทตฺ อสกโกนฺตปิ อุปาปนฺนํ กาสสีสโรคาที ทรนฺติ ฯ (๕)
 สงฺคามสีเส สหายา โหณฺตฺติ เวมตฺถ วุชฺฌมฺหานิโย เวทิตพฺพา ฯ
 ฌมฺมิกา รกฺขาวรณคฺคตฺติ (๖) เอตฺถ รกฺขาเอว ยถา อนิจฺฉิตฺ
 นาคจฺฉตฺติ ฯ (๗) เอวํ อวารณฺโต อวารณฺ ฯ ยถา อิจฺฉิตฺ น นสฺสตฺติ ฯ (๘) เอวํ
 โคปายนฺโต คฺคตฺติ ฯ ตตฺถ พลกาเยน ปริวารेतฺวา รกฺขนํ ปพฺพชิตานัน ฌมฺมิกา
 รกฺขาวรณคฺคตฺติ นาม น โหติ ฯ ยถา ปน วิหารสฺส อุปาเน รุกฺเข น ฉินฺทนฺติ ฯ
 # ๑. ม. ย. วชชिरฎุเจ ฯ ๒. ม. ย. ชเนตฺ ฯ ๓. ม. ย. ปนสทฺโท นตฺติ ฯ ๔. ม. ย. ปตฺเต
 ฯ
 ๕. ม. หนนฺติ ฯ ๖. ย. ฌมฺมิกํ รกฺขาวรณคฺคตฺตินฺติ ฯ ๗. ม. น คจฺฉตฺติ ฯ ๘. ม. ย. วินสฺสตฺติ
 ฯ

*เล่มที่ ๕ มหาควคณณนา หน้า ๑๕๖

(๑)วาคราหิ มิคิ น คณฺหนฺติ (๑) โปกฺษรณฺนิสุ มจฺเณ น คณฺหนฺติ ฯ เอวํ กรณฺ
ชฺมมิกา รกฺขาวรณฺคฺคฺติ นาม ฯ กิณฺติ อนาคตา จาติ อิมินา ปน เนลฺลํ เอว
ปจฺจุปฺภูจิตฺตจิตฺตสนฺตนาโนติ จิตฺตปฺปวตฺตี ปุจฺจติ ฯ

ตตฺถ เย อนาคตานํ อรหนฺตानํ น อากมฺนํ น อิจฺจนฺติ ฯ เต
อสุสทฺธา โหนฺติ อปฺปสนฺนา ฯ ปพฺพชิต (๒) จ สมฺปตฺเต ปจฺจुकฺคมฺนํ น กโรนฺติ ฯ
คณฺตฺวา น ปสฺสนฺติ ฯ ปฏฺฐิสฺสณฺนํ น กโรนฺติ ฯ ปญฺหํ น ปุจฺจนฺติ ฯ ชฺมมํ น
สฺสณฺนํ ฯ ทานํ น เทนฺติ ฯ อนุโมทนํ น สฺสณฺนํ ฯ นิवासนฺนุจฺจานํ น สํวิทฺหนฺติ ฯ
อถ เนลฺลํ อวณฺโณ อพฺภุคฺคจฺจติ อสุโก นาม ราชา อสุสทฺโธ อปฺปสนฺโน ฯ
ปพฺพชิต สมฺปตฺเต ปจฺจुकฺคมฺนํ น กโรติ ฯเป ฯ นิवासนฺนุจฺจานํ น สํวิทฺหตีติ ฯ
ตํ สุตฺวา ปพฺพชิตา ตสฺส นกรทฺวาเรน (๓) คจฺจนฺตปิ นกรํ น
ปวิสฺสนฺติ ฯ เอวํ อนาคตานํ อรหนฺตानํ อนาคตานเมว โหติ ฯ อากตฺตานปี ฆาสุวิหาเร
อสติ เขปี อชานิตฺวา อากตา ฯ เต วสิสฺสามาติ ตาว จินฺเตตฺวา อากตฺมฺหา ฯ
อิมลฺลํ ปน ราชนํ อิมินา นีหาเรน โก วสิสฺสตีติ นิกฺขมิตฺวา คจฺจนฺติ ฯ เอวํ
อนาคตสฺส อนาคตจฺจนฺเตสฺส ฯ อากเตสฺส ทฺกขํ วิหรนฺเตสฺส โส เทโส ปพฺพชิตานํ
๑. ม. วาชิกา วชฺชํ น กโรนฺติ ฯ ๒. ม. เอกฺคณฺตเร จสทฺโท ทิสฺสตีติ ฯ ๓. ม. เอกฺคณฺต
เร
น คจฺจนฺตีติ ทิสฺสตีติ ฯ

*เล่มที่ ๕ มหาปรินิพพานสูตรตวณณา หน้า ๑๕๗

อนาวาโส โหติ ฯ ตโต เทวตารกขา น โหติ ฯ เทวตารกขาย อสติ อมนุสสา
โอกาสั ลกนุติ ฯ อมนุสสา อุตสนุณา อนุปฺปนฺนํ พุยาธิ อฺปฺปาเทนฺติ ฯ
สีลวนฺตานํ ทสฺสนปฺยหาปฺจจฺจนาทิวตฺตกฺกสฺส ปฺญลฺลสฺส อนาคตโม โหติ ฯ วิปริยาเยน
จ ยถาวุตฺตกณฺหปฺกขวิปริตฺสส สุกกปฺกขสฺส สมภโว โหตีติ เอวเมตฺต
วฺจฺจติหानीโย เวทิตฺตพฺพา ฯ

เอกมิตาหฺนติ อิทํ ภควา ปุพฺเพ วชฺชินฺ อิมสฺส
วชฺชิสฺสฺสฺส (๑)เทสิตภาวปฺปกาสนคฺคํ อาห ฯ

ตตฺถ สารนฺทเท เจติเยติ เอวณฺนามเก วิหารเ ฯ อนุปฺปนฺเน กิร
พุทฺธเ ตตฺถ สารนฺททสฺส ยกฺขสฺส นิวาสนกฺกฺจํ เจติยํ อโหสิ ฯ อเถตฺถ
ภควโต วิหารํ การาเปสฺส ฯ โส สารนฺทเทเจติเย กตฺตฺตา สารนฺทเทเจติยํเตว
สํขยํ คโต ฯ

อกรณียาติ อกาตพฺพา ฯ อกฺคเหตุพฺพาติ อตุโถ ฯ ยทิตฺนฺติ นิปาตมตฺตํ ฯ
ยฺยทฺธสฺสาติ กรณฺญฺเจ สามิวจฺนํ ฯ อภิมุขํ ยฺยทฺธเณ คเหตุํ น สกฺกาติ อตุโถ ฯ
อณฺยตฺร อฺปฺลาปนายาติ จเปตฺวา อฺปฺลาปนํ ฯ อฺปฺลาปนา นาม อลํ วิวาเทนฺปิ ฯ
อิทานิ สมคฺคา โหมาติ หตฺถิอฺสฺสรธหิรณฺยสฺวณฺณาทีนิ เปเสตฺวา สงฺคหฺกรณฺํ ฯ
เอวณฺหิ สงฺคหํ กตฺวา เกวลํ วิสฺสาเสณ สกฺกา คณฺหิตฺนฺติ อตุโถ ฯ อณฺยตฺร
มิถฺยเกทายาติ จเปตฺวา มิถฺยเกทํ ฯ อิมินา

๑. ม. วชฺชิสฺสฺสฺส ฯ ย. วชฺชิสฺสฺสฺส ฯ

*เล่มที่ ๕ มหาควคควณณา หน้า ๑๕๘

อณณมณณณ์ เกท กตวาปี สกกา เอเต คเหตุนุติ ทสเสติฯ อิหิ พุราหุมนโณ ภควโต
กถาย นยิ สภิตวา อาหฯ

กี ปน ภควา พุราหุมนสฺส อิมาย กถาย นยลาริ น ชานาตีติฯ อาม
ชานาตีติฯ ชานนุโต กสฺมา กเถสิฯ (๑) อนุกรมุบายฯ เอวิ กิรสฺส อโหสิ มยา
อกถิตปี กติปาเหน คนุตวา สพฺเพ คณฺหิสฺสติฯ กถิต ปน สมคฺเค ภินฺทนุโต
ตีหิ สิวจฺจเรหิ คณฺหิสฺสติฯ เอตฺตํปี ชีวิทเมว วริฯ เอตฺตํ หิ ชีวนฺตา
อตุตโน ปติฏฺจฺจานภูตํ ปุณฺณํ กิรสฺสนฺตีติฯ

อภินนุทิตฺวาติ จิตฺเตน อภินนุทิตฺวาฯ อนุโมทิตฺวาติ ยาว สฺภาสิตตฺยจิทํ
โก(๒) โคตมาติ (๒) วาจาย อนุโมทิตฺวาฯ ปกฺกามีติ รณฺโณ สนฺตํ กโตฯ
ตโต นํ ราชฯ กิ อารฺยิ ภควา อโวจาทิ(๓) ปุจฺฉิฯ โส ยถา โภ สมณฺสฺส
โคตมสฺส วจฺนํ น สกกา วชฺชิ เกนจิ คเหตุตฯ อปีจ อฺปฺลาปนาย วา มิถุเกเทน
วา สกกาติ อาหฯ ตโต นํ ราชฯ อฺปฺลาปนาย อมฺหากํ หตฺถิสฺสทาทย
นสฺสิสฺสฺสนฺตีติฯ เกเทเนว เต คเหตุสฺสาม (๔) กิ กโรมาติ ปุจฺฉิฯ เตนหิ มหาราช
ตุเมห วชฺชิ อารพฺภ ปริสฺติ กถิ สมฺภูจฺจาเปถฯ ตโต อหิ กิเนเต มหาราช
เตหิฯ อตุตโน สนฺตเกหิ กสิวณฺชฺชาทีนํ กตฺวา ชีวนฺตุ เอเต ราชานนฺติ
วตฺวา ปกฺกมิสฺสามิฯ ตโต ตุเมห กิ นุ โข

๑. ม. กเถสิติฯ ๒. ม. ย. โภตา โคตเมนาติฯ ๓. ม. อวจาทิฯ ๔. ม. คเหตุสามิฯ

*เล่มที่ ๕ มหาปรินิพพานสูตรวณณนา หน้า ๑๕๕

โก เอส พุราหุมนโณ วชฺซี อารพฺภ ปวตฺตํ กถํ ปฏิพาหตีติ วเทยฺยาถ ทิวสฺภาเควหา(๑)
เตสํ ปณฺณาการํ เปเสสฺสามิ ฯ ตํปี คาหาเปตฺวา ตุมฺเหปี มม โทสํ อารोเปตฺวา
พฺนฺชนตาพฺนาทีนํ อกตฺวาว เกวถํ ชุรฺมฺณํ มํ กตฺวา นครา นีหฺราเปถ ฯ อถาหํ
มยา เต นฺครา ปากาโร จ ปรีกฺษา จ การิตา ฯ อหํ (๒)ถิรทฺพฺพลฺภฺจฺจฺจฺจ
อฺตุตฺตานคฺมภีรฺจฺจฺจฺจฺจฺจฺจ ชานามิ ฯ น จิรฺสฺเสวทานิ ตํ อํชํ กริสรฺสามิตี วภฺขามิ ฯ ตํ
สฺตฺวา ตุมฺเห กจฺจฺจฺจฺจฺจฺจ วเทยฺยาถาติ ฯ ราชา สพฺพิ อกาสิ ฯ

ลิจฺฉวี ตสฺส นิกฺขมฺนํ สฺตฺวา สโ จ พุราหุมนโณ ฯ มา ตสฺส กงฺกํ
อฺตุตฺตริตฺตํ อทตฺถาติ อหํสฺสุ ฯ ตเตรฺกจฺเจหิ (๓) อเมห อารพฺภ กถิตตฺตา กิร โส
เอวํ กโตติ วุตฺเต เตนหิ ภณฺเ เอตฺตติ ภณฺเิสฺสุ ฯ โส คนฺตฺวา ลิจฺฉวี ทิสฺวา
กี อกตฺถาติ (๔) ปุจฺฉิตฺโต ตํ ปวตฺตํ อารอเจสิ ฯ ลิจฺฉวีโน อปฺปมตฺตเกน
นาม เอวํ ครุภฺณํ กาทฺตุ น ยฺตฺตฺนฺติ วตฺวา กิณฺเต ตตฺร จานนฺตฺรนฺติ
ปุจฺฉีสิ ฯ วินิจฺฉยามจฺโจหฺมสฺมีตี ฯ ตเทว เต จานนฺตฺร โหตฺตติ ฯ โส สฺสุจฺจฺจฺจ
วินิจฺฉยํ กโรติ ฯ ราชกุมารา ตสฺส สนฺติเก สิปฺปี อุกฺคณฺหนฺติ ฯ

โส ปตฺติจฺจิตฺตฺกฺโณ หุตฺวา เอกทิวสํ เอกํ ลิจฺฉวี คเหตฺวา เอกมฺนฺตํ
คนฺตฺวา ทารกา กสนฺตีติ ปุจฺฉิ ฯ อาม

๑. ม. ทิวสภาค จาหํ ฯ ๒. ม. กิร ฯ ๓. ม. ตตฺรเอกจฺเจหิ ฯ ๔. ม. ยฺ. อากตฺถาติ ฯ

*เล่มที่ ๕ มหาควคุณณา หน้า ๒๐๐

กสนตฺตีติ (๑) เทว โคน โยเชตฺวาติ ฯ อาม เทว โคน
 โยเชตฺวาติ ฯ เอตฺตํ วตฺวา นีวตฺโต ฯ ตโต ตํ อญฺโฆ ก็
 อจฺริโย อาหาติ ปุจฺฉิตฺวา เตน วุตฺตํ อสทฺทหนฺโต น เม
 เอส ขถาภฺตํ กเถตีติ (๒) เตน สทฺธิ ภิษฺชิ ฯ พฺราหฺมโณ
 อญฺณมฺปี ทิวสฺ (๓) เอกํ ลิจฺฉวี เอกมฺนตฺ เนตฺวา เกน
 พุยฺชเนน ภูตฺโตตีติ ปุจฺฉิตฺวา นีวตฺโต ฯ ตํปี อญฺโฆ
 ปุจฺฉิตฺวา อสทฺทหนฺโต ตเถว ภิษฺชิ ฯ พฺราหฺมโณ อปรฺปี
 ทิวสฺ เอกํปี ลิจฺฉวี เอกมฺนตฺ เนตฺวา อติทุกฺคฺโตตี กิราติ
 ปุจฺฉิ ฯ โก เอวมาหาติ (๔) อสุโก นาม ลิจฺฉวีติ ฯ อปรฺปี
 เอกมฺนตฺ เนตฺวา ตวํ กิร กิรฺกชาติโกติ ปุจฺฉิ ฯ โก
 เอวมาหาติ ฯ อสุโก นาม ลิจฺฉวีติ ฯ เอวํ อญฺเณน อกถิตเมว
 อญฺณสฺส กเถนฺโต ตีหิ สํวจฺนเรหิ เต ราชาโน อญฺณมญฺฉํ
 ภิษฺชิตฺวา ขถา เทว เอกมฺคฺเคน น กจฺฉนฺติ ฯ ตถา กตฺวา
 สนฺนิปาตเกริญฺจาราเปตี ฯ (๕) ลิจฺฉวีโน อิสฺสรา สนฺนิปตฺนตฺ ฯ
 สุรา สนฺนิปตฺนตฺตฺวตฺวา น สนฺนิปตีสุ ฯ

พฺราหฺมโณ อยฺนทานิ กาโล ฯ สีนํ อากจฺฉตฺติ รญฺโฆ
 สาสนํ เปเสตี ฯ ราชา สุตฺวา พลเกริญฺจาราเปตฺวา นิกฺขมิ ฯ
 เวสาลีกา สุตฺวา (๖) รญฺโฆ กงฺคํ อุตฺตริตฺตํ น ทสฺสามาติ เกริญฺจารา-

๑. ม. กสนตฺตีติ ฯ ๒. ม. กเถตีติ ฯ ๓. ม. อญฺณสมฺปี ทิวเส ฯ ๔. ม. เอวมาหาติ ปุจฺฉิตฺโต
 ฯ

๕. ม. ย. สนฺนิปาตเกรี จราเปตี ฯ ๖. ม. เอตฺถนฺตเร สุตฺวาติ ทิสฺสตี ฯ

เปสส ฯ ตัมปี สุตฺวา คจฺจนตุ อีสฺสราติ (๑) อาทีนึ วตฺวา น
สนฺนิปตีสฺสุ ฯ นครปฺปเวสนํ น ทสฺสาม ฯ ทวารานึ ปิทฺทิตฺวา
วสามาติ (๒) เกรณฺจาราเปสส ฯเอโกปี น สนฺนิปติ ฯ ยถา-
วิวญฺเฬหฺว ทฺวารเอหิ ปวิสิตฺวา สพฺเพ อนฺยพฺยสนํ ปาเปตฺวา
คโต ฯ

ภิกฺขุอปริหานิยธมฺมวณฺณา

อถ โข ภควา อจฺริปฺกนฺเตติ อาทิมฺหิ ฯ สนฺนิปาเตตฺวาติ
ทฺูรวิหาเรสุ อิทฺธิมนฺเต เปเสตฺวา สนฺติกฺวิหาเรสุ สยํ กนฺตฺวา
สนฺนิปตถ อายสฺมนฺโต ฯ ภควา โว สนฺนิปาตํ อิจฺฉตีติ
สนฺนิปาเตตฺวา ฯ อปริหานิเยติ อปริหานิกเร ฯ วุฑฺฒิเหตฺถุเตติ
อตุโถ ธมฺเม เทสิสฺสามีติ(๓) จนฺทสฺหสฺสํ สฺริยสฺหสฺสํ อฏฺฐจาเปนฺโต (๔)
วีย จตฺถุญฺญเก เกเห อนฺโต เตลทีปสฺหสฺสํ อชฺชฺชาเลนฺโต วีย ปากญฺ
กตฺวา กถยิสฺสามีติ ฯ

ตตฺถ อภิญฺหสนฺนิปาตาติ อิทํ วชฺชิสนฺนิปาเต (๕) วุฑฺต-
สทิสฺเมว ฯ อิธาปิจ อภิญฺหํ อสนฺนิปตฺติตฺตฺตา (๖) ทิสฺสาสุ อากตฺตาสนํ
น สฺถนฺนติ ฯ ตโต อสฺสฺกวิหารสีมา อากฺุลา ฯ อุโปสถปวาราณา
๑. ม. ย. สุรราชาโนติ ฯ ๒. ม. ย. จสฺสามาติ ฯ ๓. สฺยา.
เทเสสฺสามิ ฯ ๔. ม. อฏฺฐจาเปนฺโต ฯ ๕. ม. ย. วชฺชิสฺตฺตเก ฯ ๖.
ม. อสนฺนิปตฺตา ฯ ย. อสนฺนิปตฺนฺตา ฯ

*เล่มที่ ๕ มหาควควณณนา หน้า ๒๐๒

จิตา ๑ อสุกสุมี จาเน ภิกขุ เวชชกมมุตตกมมาทีนิ กโรนติ ๑
วิญญตติพหุลา ปุเปพทานาทีหิ จีวัตติ กปเปเนตติอาทีนิ น
ชานนติ ๑ ปาปภิกขุปี ปมตโต สัมโฆติ (๑) ฌตวา ราสิภูตา
สาสน์ โอสกกาเปเนติ ๑ อภินห์ สนุnipตติตตต(๒) ปน ตัม ตัม
ปวตตี สุนนติ ๑ ตโต ภิกขุสัสม์ เปเสตวา สัม อูชั
กโรนติ ๑ อุโปสถปวารณาทยอ ปวตตวาเปเนติ ๑ มิจจาชีวานัน
อุสสนนญจาเน อริยวัสเก เปเสตวา อริยวัส กถาเปเนติ ๑
ปาปภิกขุณัน วินยชเรหิ นิคคหัง การาเปเนติ ๑ ปาปภิกขุปี
อปปมตโต สัม(๓) ๑ น สกกา อเมหิ วคคพนุเชน วิจิริตุนติ
ภิชชิตวา ปลายนติ ๑ เอวเมตถ หานิวุฑฒิโย เวทิตพพา ๑

สมคคาติ อาทีสุ เจตยั ปฏิชคคณตถั วา โพธิยงคณ (๔) วา
ปฏิชคคณตถั อุโปสถาคารจณาทนตถั (๔) วา กตติกวตถั กเถต-
กามตาย (๕) โอวาทำ ธาตูกามตาย สัม สนุnipตติตติ เกรีย
วา คณชียา (๖) วา อาโกญญิ ตาย มยหัง จีวรกมมัม อตถิ ๑
มยหัง (๗)ปตโต ปจิตพุโพ ๑ มยหัง นวกมมัม อตถิตติ วิกุเขปป์ กโรนตา
น สมคคา สนุnipตติ นาม ๑ สพพัม ปน ตัม กมมัม จเปตวา
อหัง ปุริมตริ ๑ อหัง ปุริมตริตติ เอกปปหารเนนว สนุnipตติตติ

๑. ม. ภิกขุสงฆโฆติ ๑ ๒. ม. สนุnipตติตติ ๑ ๓. ม. ภิกขุสงฆโฆติ ๑

๔. ม. ย. โพธิเคหอุโปสถาคารจณาทนตถั วา ๑ ๕. ม. ย. จเปตูกามตาย ๑ ๖. ม. ฌณญิ
ยา ๑

๗. ม. ฌณญิยา ๑ ๘. ม. เอตถนตเร มยหนติ ทิสสติ ๑

*เล่มที่ ๕ มหาปริณิพพานสูตรวณณา หน้า ๒๐๓

สมคคา สนฺนิปตฺตติ นาม ฯ สนฺนิปตฺตติ ปน จินฺเตตฺวา
มนฺเตตฺวา กตฺตพฺพิ กตฺวา เอกโต อวฺภูจฺหนฺตา น สมคคา
วฺภูจฺหนฺติ นาม ฯ เอวํ วฺภูจฺเจตฺสุ หิ เย ปจฺมํ กจฺจนฺติ ฯ
เตสํ เอวํ โหติ อเมหฺหิ พาหิรกกาว สุตฺตา ฯ อิทานิ วินิจฺจยถา
ภวิสฺสตีติ ฯ เอกปฺปหารเนว วฺภูจฺหนฺตา ปน สมคคา วฺภูจฺหนฺติ
นาม ฯ อปีจ อสฺสกุจฺจาเน วิหารสีมา อากฺลา ฯ อุโปสฺถ-
ปวาราณา จิตฺตา ฯ อสฺสกุจฺจาเน เวชชกมฺมาทิการกา ปาปภิกฺขุ
อฺสฺสสนฺนาติ สุตฺวา โก คนฺตฺวา เตสํ นิกฺคหํ กริสฺสตีติ
วตฺเต อหํ ปจฺมํ ฯ อหํ ปจฺมนฺติ วตฺวา กจฺจนฺตาปี สมคคา
วฺภูจฺหนฺติ นาม ฯ

อาคนฺตฺกํ ปน ทิสฺวา อิมํ ปริเวณฺณํ ยาหิ ฯ เอตํ
ปริเวณฺณํ (๑) ยาหิติ กิณฺจ(๑) อวตฺวา สพฺเพ วตฺตํ กโรนฺตาปี ฯ
ชินฺณปตฺตจิวรํ ทิสฺวา ตสฺส ภิกฺขาจาวตฺเตน ปตฺตจิวรํ
ปริเยสฺमानาปี ฯ คิลานสฺส คิลานภสฺซชฺชํ ปริเยสฺमानาปี ฯ
คิลานเมว อนาถํ อสฺสกปริเวณฺณํ ยาหิ ฯ อสฺสกปริเวณฺณํ ยาหิติ
อวตฺวา อตฺตโน อตฺตโน ปริเวณฺณํ ปฏฺิขคฺคฺนตาปี ฯ เอโก
โอยฺลิยมาณโก คณฺโจ โหติ ฯ ปณฺณวณฺตํ ภิกฺขุํ สจฺกณฺหิตฺวา
เตน ตํ คณฺจํ อุกฺขิปาเปนฺตาปี สมคคา สัมภกรณฺิยานิ
กโรนฺติ นาม ฯ

๑. สี. ยาหิ มยฺ โกติ ฯ ม. ยาหิ อยฺ โกติ ฯ ย. ยาหิ มยฺ เกติ ฯ

*เล่มที่ ๕ มหาควถวณณา หน้า ๒๐๔

อปถตตตติ อาทิสุ ๑ นว อธมมิกิ กถิกวตติ วา
สิททปาทิ วา พนธตทา อปถตตติ ปถตตปถติ นาม ๑
ปฐาณสนถตวตตตติ สาทตติยิ กิกขุ วिय ๑ อุตถมมิมิ อุตพิณยิ
สาคสิ นิเพนทา ปถตตติ สมจจนิทตติ นาม ๑ วสสส-
ปรินิพพุเต ภควติ เวสาลิกา วชชিপุตตกา วिय ๑ ชุททานุ-
ชูททกา ปน อาปตติโย สจจิจจ วิตติกมมุตทา ยถาปถตตเตสุ
สิททปาเทสุ สมาราย น วตตตติ นาม ๑ อสสชชิปนพพุสกา
วिय ๑ นว ปน กถิกวตติ วา สิททปาทิ วา อพนธตทา ๑
ธมมวินยโต สาคสิ นิเพนทา ๑ ชุททานุชูทททานิ สิททปาทานิ
อสมุหนนตทา อปถตตติ น ปถตตปถติ ๑ ปถตตติ น
สมจจนิทตติ ๑ ยถาปถตตเตสุ สิททปาเทสุ สมาราย วตตตติ
นาม ๑ आयसुमा उपसेनो विय ज १ आयसुमा योसो काकण्ठक-
पुटो विय ज १

सुणात्तु मे आवुसो संमो १ सनुत्तुहाकिं सिट्टापथानि
किहित्तानि किहित्तानि चानत्ति ओत्तं वो सम्मानं सक्यपुत्तियानं
कप्पत्ति १ ओत्तं वो न कप्पत्ति १ सजे हि (॑) मयं चुट्टानुचुट्टानि
सिट्टापथानि समुहिससाम १ भविससत्ति वत्ताโร रुमकालिं
समेन कोत्तेन सारकानं सिट्टापथं पत्तत्ति १ यविमेत्तं
सत्ता अग्गसि १ ताविमे सिट्टापथे सु सिट्टिसु १ यत्तो ओमेत्तं
#॑. सुया. हिसत्तोत्त नत्ति १

สตถา ปรินิพพุโต ฯ น ทานิเม สิกขาปเทสุ สิกขนุตฺติ ฯ ยทิ
สังฆสฺส ปตฺตกถลฺลํ ฯ ลโฆ อปฺลยตฺตํ น ปญฺญาเปยฺย ฯ ปญฺยตฺตํ
น สมฺมจฺฉินฺนุเทยฺย ฯ ยถาปฺลยตฺเตสุ สิกขาปเทสุ สมาทาย
วตฺเตยฺยาติ (๑) อิมํ ตนฺตึ ฐปนฺนุโต อายสฺมา มหากสฺสโป วีย
จ ฯ วุฑฺฒิเยวติ สีลาทีหิ กุณฺเหหิ วุฑฺฒิเยว ฯ โน ปริหานิ ฯ

เถราติ ธิรภาวปฺตฺตา เถรกรณฺเหหิ กุณฺเหหิ สมฺนฺนาคตา ฯ
พฺหุ รตฺติโย ชานนฺตฺติ รตฺตณฺณ ฯ จิริ ปพฺพชิตานํ (๒) เอเตสนฺตฺติ
จิริปพฺพชิตา ฯ สังฆสฺส ปิตฺถุจฺฉาน (๓) จิตาติ สังฆปิตโร ฯ
ปิตฺถุจฺฉาน จิตตฺตา สังฆํ ปริณฺนตฺติ ปุพฺพงฺกมา หุตฺวา ติสฺสุ
สิกขาปเทสุ(๔) ปวตฺเตนฺตฺติติ สังฆปริณายกา ฯ

เย เตลฺลํ สกฺการาทินิ น กโรนฺตฺติ ฯ โอวาทตฺถาย เทว
ตโย วาเรอุปฺภูจฺฉานํ น กจฺฉนฺตฺติ ฯ เตปี เตลฺลํ โอวาทํ
น เทนฺตฺติ ฯ ปเวณิกถํ น กถนฺตฺติ ฯ สารญฺจํ ฆมฺมปริยายํ น
สิกขาเปนฺตฺติ ฯ เต เตหิ วิสฺสุจฺจา สีลาทีหิ ฆมฺมกฺขนฺธเหหิ สตฺตฺติ
จ อริยธเนหิตี เอมมาทีหิ กุณฺเหหิ ปริหายนฺตฺติ ฯ เย ปน
เตลฺลํ สกฺการาทินิ กโรนฺตฺติ ฯ อุปฺภูจฺฉานํ กจฺฉนฺตฺติ ฯ เตปี เตลฺลํ
โอวาทํ เทนฺตฺติ ฯ เอนฺนเต อภิกฺกมิตพฺพิ เอนฺนเต ปฏิกฺกมิตพฺพิ ฯ
เอนฺนเต อาโลกิตพฺพิ เอนฺนเต วิโลกิตพฺพิ ฯ เอนฺนเต สมฺมิถชิตพฺพิ

๑. วิ. จุล. ๓/๖๒๑/๓๘๖ ฯ ๒. ม. ปพฺพชิตานํ ฯ

๓. ม. ปิตฺถุจฺฉาน ฯ เอมฺมปริปี ฯ

๔. ม. สิกขาสฺสุ ฯ

*เล่มที่ ๕ มหาควคควณณนา หน้า ๒๐๖

เอวนเต ปสาริตพัพพี ๑ เอวนเต สัมภาฏิปตตจิวริ ฐาเรตพพุนติ ๑
ปเวณิกถิ กถณนติ ๑ สารภูติ ฐมมปริยายิ สิกขาเปนติ ๑ เทรสสิ
ฐตงเคหิ ทสสิ กถาวตถุหิ อนุสาสนติ ๑ เต เตสิ โอิวาเท
จตุวา สีลาทีหิ คุณนหิ วัฑฒมานา สามณณตถิ อนุปาปณนติ ๑
เอวมตถุ หานิวุฑฒิโย เวทิตพพา ๑

ปุนพทวทานิ ปุนพทโว ๑ โส สีลมสสาติ โปนพทวิกา ๑ (๑)
โปนพทวทายิกาทิ (๒) อตุโถ ๑ ตสสา โปนพทวิกาย ๑ (๓) น วสิ
คจณิสสนตีติ (๔) เอตถ เย จจุนนํ ปจจยानิ การณา อุปฏจกานํ
ปิณฑปฏิปิณฑิกา (๕) หตุวา กามโต กามํ วัชรนติ เต ตสสา
ตณฺหาช วสิ คจณนติ นาม ๑ อิตเร น คจณนติ นาม ๑ ตตถ
หानิวุฑฒิโย ปากฎาเยว ๑

อารณณเกสฺสติ ปณจธนุสติกปจณิเมสฺสุ ๑ สาเปกขาคิ สตณฺหา
ศาลยา ๑ กามนตเสนาสเนสฺสุ หิ ฆานํ อปเปตฺวาปี ตโต
วุฏจิตมตฺโตว อิตฺติปฺริสทาริกาทิสทํ สฺฆนาคิ ๑ เยนสฺส อธิคต-
วิเสโสปี หายติเยว ๑ อरणฺเณ ปน นินฺททายิตฺวา ปฏิพฺพทฺมตฺโต
สิหพฺยคฺฆมโฆราทิสทํ สฺฆนาคิ ๑ ยถา (๖) อरणฺเณ (๖)ปีตี ลภิตฺวา
ตเมว สมฺมสนฺโต อคฺคผล ปตฺติฎจาทิ ๑ อิติ ภควา กามนต-

๑. ม. โปนพทวิกา ๑ ย. โปนพทวิกา ๑ ๒. ม. ปุนพทวทายิกาทิ ๑ ๓. ม. โปนพทวิกาย ๑

๔. ม. คจณนตีติ ๑ ๕. ม. ย. ปทานุปทิกา ๑ ๖. ม. เยน อरणณกํ ๑ ย. เยน อरणณโก ๑

เสนาสนเน ฆานัน อปเปตวา นิสินนภิกขุโต อรณเณ นิตุทาย-
มานเมว(๑) ปัสสตี ฯ ตสุมา ตเมว อตถวาส ปฎิจจ อารณเณเส
เสนาสนเส สุปเภกา ภวิสสนตีติ อห ฯ

ปัจจุตตยเถว(๒) สตี อุปุฏฐเปตสนตีติ อตตโน (๓) อพภนตเร
สตี อุปุฏฐเปตสนตีติ ฯ เปสลาติ ปียสีลา ฯ อธิปปี สพุรหมจารีน
อากมนัน อนิจจมนตา เนวาสิกา อสสทฐา โหนติ อปฺปสนฺนา ฯ
สมปตตภิกขุณัน ปัจจุกมนปตตจิวรปฏิกคหณอาสนปญญาปน-
तालवणुककहणातिनि न गरुणुति ฯ अध नेस् ओणुणे
อุคคจจติ อสกุวิหารวาสิน ภิกขุ อสสทฐา อปฺปสนฺนา
วิหารี ปวิฏฐานัน วตตปฏิวตตุน गरुणुतिติ ฯ ตํ สุตฺวา
ปพฺพชิตา วิหารทวารณ กจฺจนฺตาปี วิหารี น ปวิสฺนตีติ ฯ
เอว อนาคตानัน อนาคมนเมว โหติ ฯ อากตानัน ปน
ผาสุวิหารเอ อสตี เขปี อชานิตฺวา อากตา ฯ เต วสิสฺสามาติ
ตาว จินฺเตตฺวา ปน อากตมฺหา ฯ อิมสฺส ปน เนวาสิกานัน อิมินา
นินาเรณ โโก วสิสฺสตีติ นิกขมิตฺวา กจฺจนฺตีติ ฯ เอว โส
วิหาโร อญฺเณสฺส ภิกขุณัน อนาวาโสว โหติ ฯ ตโต เนวาสิกา
สีลวณฺตानัน ทสฺสนัน อลภนฺตา กงฺขาวินทกํ (๔) วา อจาร-
สิกฺขาปากํ วา มชฺฐรหมมฺสฺสวณัน วา น ลภนฺตีติ ฯ เตสฺส เนว
๑. ม. นิตุทายนฺตเมว ฯ ๒. สฺยา. ปัจจุตตยเถว ฯ
๓. ม. อตตนาเว อตตโน ฯ ยู. อตตโน
อตตโน ฯ ๔. ม. กงฺขาวินทนํ ฯ

*เล่มที่ ๕ มหาควคควณณา หน้า ๒๐๘

อคคหิตชมมคคหณั ๑ น คหิตสขฌมายกรณั โหติ ๑ อิติ เนลั
หानीเยว โหติ น วุฑฒิ ๑

เย ปน สพุรหุมจารีณั อากมนั อิจฺจนฺติ ๑ เต สพุธา
โหนติ ปสนฺนา ๑ อากตานิ สพุรหุมจารีณั ปจฺจุคฺคมนาทีนิ
กตฺวา เสนาสนั ปณฺณเปตฺวา เทนฺติ ๑ เต คเหตุวา ภิกฺขาจารั
ปวิสนฺติ กงฺขั วิโนเทนฺติ มชฺฐรชฺมมสฺสวณั ลกฺขนฺติ ๑ อถ เนลั
กิตฺติสทฺโท อุกคจฺจนฺติ อสฺสกวิหารเ ภิกฺขุ เอว สพุธา ปสนฺนา
วตฺตสมปฺนฺนา สงฺกาหกาติ ๑ ตั สุตฺวา ภิกฺขุ ทูโรโตปี เอนฺติ ๑
เตลั เนวาสิกา วตฺตั กโรนฺติ ๑ สมปี อากนฺตฺวา วุฑฒตฺร
อากนฺตฺกั วณฺทิตฺวา นิสีทฺนฺติ ๑ นวกตฺรสฺส สนฺติเก อาสนั
คเหตุวา นิสีทฺนฺติ ๑ นิสีทิตฺวา อิมสฺมี วิหารเ วสิสฺสถ ๑
คมิสฺสธธาติ ปุจฺจนฺติ ๑ คมิสฺสสามิติ วุฑฺเต สປປายั เสนาสนั ๑
สุลภา ภิกฺขาติ อาทีนิ วตฺวา คนฺตु น เทนฺติ ๑ วินยธโร เจ
โหติ ๑ ตสฺส สนฺติเก วินยั สขฌายนฺติ ๑ สุตฺตนฺตาทิธโร เจ ๑
ตสฺส สนฺติเก ตั ตั ชมมึ สขฌายนฺติ ๑ อากนฺตฺกานั เถรานั
โอวาเท จตฺวา สห ปฏิสมฺภิทาหิ อรหตฺตํ ปาปฺณนฺติ ๑
อากนฺตฺกา เอกั เทว ทิวสานิ วสิสฺสามาติ อากตฺมหา ๑
อิมลั ปน สฺขสฺสวาสตาย ทส ทฺวาทส วสฺसानิ วสิมฺหาติ (๑)
วตฺตาโร โหนฺติ ๑ เอวเมตฺถ วุฑฺฒิหानीโย (๒)เวทิตฺพุพา ๑
๑. ม. ย. วสิสฺสามาติ ๑ ๒. ม. ย. หานิวุฑฺธิโย ๑

ทุตยิสตตเก กมมัม อาราโม เอเตสนติ กมมารามา ฯ
 กมเม รตาคิ กมมรตา ฯ กมมารามตัม อนุยุตตาคิ ยุตตา
 ปยุตตาคิ อนุยุตตาคิ ตตถ กมมนนติ กาคัพพกมมัม (๑) วุจจติ ฯ
 เสยยถิติ จีวรวิจาร์ณัม จีวรกรณัม อุปตถกมมณัม สุตติมรปตตตถ-
 วิกัอิสวททกกายพนุชนมมกรกอาชารกปาทกถลิกสมมชชนิอาทินัน
 กรณนติ ฯ เอกจโจ หิ เอตานิ กโรนุโต สกททิวสั เอตानเว
 กโรติ ฯ ตัม สนุชาเยส ปฏิกุเขโป ฯ โย ปน เอเตสั
 กรณเวลายเมว เอตานิ กโรติ ฯ อุทเทสเวลาย อุทเทสั คณหาติ ฯ
 สชชฌายเวลาย สชชฌายติ ฯ เจตियงคณเวลาย เจตियงคณเว วตตัม
 กโรติ ฯ มนสิการเวลาย มนสิการิ กโรติ ฯ น โส กมมาราโม
 นาม ฯ

น ภสฺสารามาติ เอตถ โย อิตถิวณณปริสวณณาทิวเสน
 อลุลลาปสลลุปปี (๒) กโรนุโตเยว ทิวสญจ รตติยจ วิตินาเมติ ฯ
 เอวรูเป ภสฺสเส ปริยนุตการิ น โหติ ฯ อัย ภสฺสาราโม
 นาม ฯ (๓) อภสฺสาราโม นาม (๓) ฯ โย ปน รตติณุทิว ชมมัม
 กเถติ ฯ ปญหิ วิสชเชติ ฯ อัย อปฺปภสฺสโสว ภสฺสเส ปริยนุต-
 การิเยว ฯ กสฺมา ฯ สนุณิปติตานัน โว ภิกุขเว ทวยิ กรณียิ
 ชมมิกถา วา(๔) อริโย วา ตุนหิภาโวติ (๕) วุตตตตคา ฯ
 # ๑. ม. อิติกาตพพกมมัม ฯ ๒. ม. อาลาปสลลุปปี ฯ
 ๓. ม. อิเม ปาจา. นติถิ ฯ
 ๔. สฺยา. ชมมิมิ วา กถา ฯ ๕. ม. ม. ๑๒/๓๑๓/๓๑๔ ฯ

*เล่มที่ ๕ มหาควคควณณา หน้า ๒๑๐

น นิทุทธารามาติ เอตุถ โย คจจนุโตปี นิสินโนปี
นิปนโนปี ถินมิทุธาภิภูโต นิทุททายติเยว ฯ อัย นิทุทธาราโม
นาม ฯ ยสุส ปน กรชกายเคลณณเณน จิตตุ้ ภาวงเค โอตระติ ฯ
นาย นิทุทธาราโม นาม ฯ เตเนวาท อภิขานามหิ อคฺคิเวสุสน
คิมุห่านิ ปจฺฉิเม มาเส ปจฺฉาภตฺตํ ปิณฺฑปาทปฏิกุกนุโต
จตุคฺคณิ สํมาฎิี ปณฺณเปตุวา ทกฺขิณฺณน ปสุเสณ สโต
สมฺปชาโน นิทุทโ อิกฺกมิตาติ ฯ (๑)

น สงฺกณิการามาติ เอตุถ โย เอกสุส ทุติโย ทุวินนํ
ตติโย ติณฺณํ จตุตุโถ (๒) เอวิ สํสฏฺโฐว วิหระติ ฯ เอกโก อสุสาทํ
น ลภติ ฯ อัย สงฺกณิการาโม ฯ โย ปน จตุสุ อิริยาปเถสุ
เอกโก อสุสาทํ ลภติ ฯ นาย สงฺกณิการาโมติ เวทิตพุโพ ฯ

น ปาปิจฺฉาติ เอตุถ อสนฺตสมฺภาวนอิจฺฉาย สมฺนุนาคตา
ทุสุสิลา ปาปิจฺฉา นาม ฯ

น ปาปมิตฺตาทิสฺสุ ปาปา มิตฺตตา เอเตสนฺติ ปาปมิตฺตตา ฯ
จตุสุ อิริยาปเถสุ สห อยนโต ปาปา สหaya เอเตสนฺติ
ปาปสหายา ฯ ตํนินฺนตปฺโปณตปฺปพุภารตาย ปาเปสุ สมฺป-
วงฺกาติ ปาปสมฺปวงฺกา ฯ

โอรฺมตฺตเกนาติ อวฺรฺมตฺตเกน อปฺปมตฺตเกน ฯ อนฺตรราติ
อรฺหตฺตํ อปฺปตฺตวาว เอตุถนฺตเร ฯ โวसानนฺติ ปรีนฺฎฺจิตฺถาวํ (๓)

๑. ม. ม. ๑๒/๔๓๐/๔๖๑ ฯ ๒. ม. ย. จตุตุโถติ ฯ

๓. ม. ปรีนฺฎฺจิตฺถาวํ ฯ

อลเมตตาวตาดิ โอสกุกนั จิตกัจจตุ ๆ อิทธิ วุตุตุ โหติ ยาว
สีลปาริสุทธิกรมตุเตน วา วิปัสสนามตุเตน วา ฆานมตุเตน
วา โสตาปนุนภาวมตุเตน วา สกทากามิภาวมตุเตน วา
อนากามิภาวมตุเตน วา โวसानัน น อาปชชิสฺสนฺติ ๆ ตาว
วุฑฺฒิเยว ภิกฺขุณัน ปาฎิกฺกษา ๆ โน ปริหานีติ ๆ

ตติยสตุตเท สทฺธาติ สทฺธาสมปฺนนา ๆ ตตุถ อากมนีย-
สทฺธา ๆ อธิคมสทฺธา ๆ ปสาทสทฺธา ๆ โอกปฺปนสทฺธาติ จตุพฺพิธา
สทฺธา ๆ ตตุถ อากมนียสทฺธา สพฺพณฺณโพธิสตุตทานัน โหติ ๆ
อธิคมสทฺธา อริยปฺกุกถานัน ๆ พุทฺโธ รมฺโม สัมโมติ วุตุเต
ปน ปสาโท ปสาทสทฺธา ๆ โอกปฺปิตฺวา กปฺเปตฺวา (๑) ปน
สทฺธา (๒) โอกปฺปนสทฺธา ๆ สา ทฺวิธาปิ อิธาธิปฺเปตา ๆ ตาย
หิ สทฺธาย สมฺนฺนาคโต สทฺธาธิมฺตุโต(๑) วกฺกสิตฺถเรสทฺธิโส
โหติ ๆ ตสฺส หิ เจตฺยงฺกณฺวตุตุ วา ๆ โพรธิยงฺกณฺวตุตุ วา
กตเมว โหติ ๆ อุปฺชฺฌายวตุตอาจริยวตุตาทินิ สพฺพวตุตทานิ
ปฺุเรติ ๆ หิริมนาคติ ปาปชฺชิจฺจนลกฺขณาย หิริยา ยุตฺตจิตฺตา ๆ
โอดตุตปฺปิตฺติ ปาปโต ภายนลกฺขณเณน โอดตุตปฺเปน สมฺนฺนาคตา ๆ

พหุสฺสุตฺตาติ เอตฺถ ปน ปริยตุตติพหุสฺสุโต ๆ ปฏฺิเวธ-
พหุสฺสุโตติ เทว พหุสฺสุตา ๆ ปริยตุตฺติติ ตีณิ ปิฎฺฎกานิ ๆ
ปฏฺิเวโรติ สจฺจปฏฺิเวโร ๆ อิมสฺสมิ ปน จาเน ปริยตุตติ
๑. ม. ย. โอกปฺเปตฺวา ปกปฺเปตฺวา ๆ ๒. ม. ย. สทฺทหนัน ๆ
๑. ม. สทฺธาวิมฺตุโต ๆ

*เล่มที่ ๕ มหาควคณณนา หน้า ๒๑๒

อธิปเปตาฯ สตา เยน พหุ สุตตาฯ โส พหุสุตโตฯ โส
ปเนส นิสฺสยมฺจจนโก ปริสุปฺภุจฺจาปโกฯ (๑)ภิกฺขุโนวาทโก สพฺพตฺถ-
พหุสุตโตติ จตฺตฺพิโร โหติฯ ตตฺถ ตโย พหุสุตฺตา สมฺมต-
ปาสาทิกาย วินยภูกกตฺถาย โอวาทวคฺเค วุตฺตนเยน คเหตุพฺพาฯ
สพฺพตฺถพหุสุตฺตา ปน อานนฺตฺเถรสฺสทิสฺสา โหนฺติฯ เต อธิ
อธิปเปตาฯ

อารทฺธวิริยฺยติ เกลฺล กายิกณฺจ เจตฺตสิกณฺจ วิริยฺ อารทฺธ
โหติฯ ตตฺถ เย กายสงฺกณฺกํ วิโนเทตฺวา จตฺตฺ อิริยาปเถสุ
อภูกอารมฺภวตฺถวเสน(๒) เอกกา โหนฺติฯ เตลฺล กายิกวิริยฺ อารทฺธ
นาม โหติฯ เย จิตฺตสงฺกณฺกํ วิโนเทตฺวา อภูกสมฺมาปตฺตฺวเสน
เอกกา โหนฺติฯ คมเน อุปฺปนฺนิกิเลสฺส จานฺ ปาปฺณิตฺตํ น
เทนฺติฯ จานเ อุปฺปนฺนิกิเลสฺส นิสฺหฺชฺฯ นิสฺหฺชฺชาย อุปฺปนฺน-
กิเลสฺส สยณฺ วา ปาปฺณิตฺตํ น เทนฺติฯ อุปฺปนฺนุ-
ปฺปนฺนุจฺจานเยว กิเลส นิกฺคณฺหนฺติฯ เตลฺล เจตฺตํ วิริยฺ
อารทฺธ นาม โหติฯ

อุปฺภูกิตฺตฺสตีติ จิรฺกตาทินฺ สฺริตฺตา อนุสฺสฺริตฺตา มหา-
คตฺติมพฺพอกฺยตฺเถรทีฆภาณกอกฺยตฺเถรตีปฺภูกจฺฐพฺภกฺยตฺเถรธา (๓) วียฯ
มหาคตฺติมพฺพอกฺยตฺเถโร กิร ชาตฺปณฺจมทิวเส มงฺคฺลปายาสเ ตฺถนฺทํ

๑. ม. ปริสุปฺภุจฺจาปโกฯ ๒. ม. อภูกอารพฺภ...ฯ

๓. ม. มหาคตฺติมพฺพอกฺยตฺเถร... เวมฺปริปีฯ

ปสาเรนฺตํ วายสํ ทิสฺวา หหฺนฺตฺติ สทฺทมกาสี ฯ อถ (๑) เถรกาลเถ
กทา ปฏฺจายภนฺเต สรธาติ ภิกฺขุหิ ปุจฺฉิตฺโต ชาตปญฺจมทิวเส
กตสทฺทโต ปฏฺจาย อาวุโสติ อาท ฯ

ทีฆภาณกอกฺขตฺเตรสฺส ชาตฺนวมทิวเส มาตา จุมฺพิสฺสามิตี
โอนตา ตสฺสา โมลฺลิมุจฺฉิ ฯ (๒) ตโต ตุมฺพมตฺตานิ สุมฺนปฺปฺผานิ
ทารกสฺส อูเร ปตฺติตฺวา ทุกฺขํ ชนฺยีสฺสุ ฯ โส เถรกาลเถ กทา
ปฏฺจาย ภนฺเต สรธาติ ปุจฺฉิตฺโต ชาตฺนวมทิวสโต ปฏฺจายาติ
อาท ฯ

ติปิฏฺกจฺหวากฺยตฺเตโร อนฺุรธาปฺุเร ติณฺนิ ทฺวารานิ
ปีทหาเปตฺวา มนฺุสฺसानํ เอเกน ทฺวารเณ นิกฺขมฺนํ กตฺวา
ตฺวํ กีนฺาโม ฯ ตฺวํ กีนฺาโมติ ปุจฺฉิตฺตฺวาว สายํ ปฺุณ อปฺุจฺฉิตฺตฺวาว
เตสํ นามานิ ปฏฺิจฺฉาเปตฺุ(๓)สกฺกา อาวุโสติ อาท ฯ เอวรฺุเป
ภิกฺขุ สนฺุชฺาย จ อฺุปฏฺิจฺฉิตฺตฺสตีตี วุตฺตํ ฯ

ปญฺญาตฺติ ปญฺจณฺฺนํ ขนฺุชฺานํ อฺุทฺทวยปฺริคฺคหิกาย (๔)
ปญฺญาตฺติ สมฺนฺุณฺาคตา ฯ อปีจ ทฺุวิหิ เอเตหิ ปเทหิ วิปฺุสฺสกาณํ
ภิกฺขุณํ วิปฺุสฺสนา- สมฺภาเรหฺตฺุฏฺฐตา (๕) สมฺมาสตี เจว วิปฺุสฺสนา-
ปญฺญา จ กถิตา ฯ

จตฺตุตฺถสฺตฺตเก สตีเยว สมฺโพชฺฌงฺโก สตีสมฺโพชฺฌงฺโก ฯ

- # ๑. ม. เอตฺถนฺุตเร โสตี ทิสฺสตี ฯ ๒. ม. มุจฺฉิตฺถ ฯ
- ๓. ม. สมฺปฏฺิจฺฉาเปตฺุ ฯ ๔. ม. อฺุทฺทพฺพย... ฯ ๕. ม. ยฺุ. วิปฺุสฺสนาสมฺภาเรหฺตฺุฏฺฐตา ฯ

*เล่มที ๕ มหาควคควณณนา หน้า ๒๑๔

เอส นโย สพพตถ ๑ ตตถ อุปฏจานลกขโณ สติสมโพชฃงโค ๑
ปวิจยลกขโณ ฃมมวิจยสมโพชฃงโค ๑ ปคคหณลกขโณ ววริย-
สมโพชฃงโค ๑ ผรณลกขโณ ปิติสมโพชฃงโค ๑ อุปสมลกขโณ
ปสฺสทฐิสมโพชฃงโค ๑ อวิกเขปลกขโณ สมาริสมโพชฃงโค ๑
ปฏิสงขานลกขโณ อุเปกขาสมโพชฃงโค ๑ ภาเวตฺสนนฺตตี สติ-
สมโพชฃงคํ จตฺทหิ การณหิ สมฏฺจเปนฺตา (๑) ฉหิ การณหิ
ฃมมวิจยสมโพชฃงคํ สมฏฺจเปนฺตา ๑ นวหิ การณหิ ววริย-
สมโพชฃงคํ สมฏฺจเปนฺตา ๑ ทสหิ การณหิ ปิติสมโพชฃงคํ
สมฏฺจเปนฺตา ๑ สตตฺทหิ การณหิ ปสฺสทฐิสมโพชฃงคํ สมฏฺจ-
เปนฺตา ๑ ทสหิ การณหิ สมาริสมโพชฃงคํ สมฏฺจเปนฺตา ๑
ปญฺจหิ การณหิ อุเปกขาสมโพชฃงคํ สมฏฺจเปนฺตา วทฺเตส-
สนนฺตตี อตฺถโ ๑ อิมินา วิปสฺสนามคคผลสมปฺยตฺเต โลกีย-
โลกุตฺตรมิตฺสเก สมโพชฃงเก กเถสิ ๑

ปญฺจมสฺตตฺเต อนิจฺจสณฺณตติ (๒) อนิจฺจานุปสฺสนาย สทฺธิ
อุปฺปนฺนา สณฺณตา ๑ อนตฺตสณฺณตติสฺสปี เอสเว นโย ๑ อิมิ
สตฺต โลกียวิปสฺสนาปี โหณฺติ ๑ เอตํ สนฺตํ ๑ เอตํ ปณฺตี ๑ ยทิตฺ
สพฺพสงฺขารสมโ ๑ (๑) สพฺพูปธิปฏฺธินิตฺสคฺโค ตณฺหกฺขโย (๑)วิราโค
นิโรโรตติ (๔) อากตฺวเสเนตฺถ เทว โลกุตฺตราปี โหณฺตีติ เวทิตฺพพา ๑
๑. ม. สมฏฺจาเปนฺตา ๑ เอวมฺปฺริปี ๑ ๒. ย. อนิจฺจสณฺณนฺติ ๑
๓. ม. อิม ปาจา
นตฺถิ ๑ ๔. อง. นวค. ๒๓/๒๔๐/๔๓๕ ๑

ฉกเก เมตต์ กายกมฺมนฺติ เมตฺตจิตฺเตน กตฺตพฺพิ
กายกมฺมํ วจิกมฺมมโนกมฺเมสุปี เอสฺว นโย ฯ อิมานิ ปน
ภิกฺขุณฺํ วเสน อาคตานิ คิหิสุปี ลกฺขณฺติ ฯ ภิกฺขุณฺณหิ
เมตฺตจิตฺเตน อภิสมาจาริกธมฺมปฺรูณํ เมตฺตํ กายกมฺมํ นาม ฯ
คิหิณํ เจตियวฺนฺทนฺตฺถาย โภธิวฺนฺทนฺตฺถาย สัมมณินฺนฺตฺถาย
คฺมณฺํ ฯ คามํ ปิณฺฑทฺถาย ปวิญฺเจ ภิกฺขุ(๑) ทิสฺวา ปจฺจุคฺคฺมณฺํ ฯ
ปตฺตปฏิกฺคฺคหณฺํ อาสนปฺลฺยาปนฺํ ฯ (๒) อนุคฺมณฺํ (๓) เตลมกฺขณนฺติ
(๓) เอวมาทิกํ เมตฺตํ กายกมฺมํ นาม ฯ

ภิกฺขุณฺํ เมตฺตจิตฺเตน อจารปฺลฺยาตฺตสิทฺธิขาปทกมฺมฏฺจฺจาน-
กถนฺํ (๔)ธมฺมเทสนา เตปฺปิฏกํปี พุทฺทวจฺนํ เมตฺตํ วจิกมฺมํ นาม ฯ
คิหิณํ เจตिय วนฺทนาย(๕) กจฺฉาม ฯ โภธิ วนฺทนาย (๖) กจฺฉาม ฯ
ธมฺมสฺสวณฺํ กริสฺสาม ฯ ทิปฺมาลาธฺมปฺปฺุชฺชํ การสฺสาม ฯ (๗) ตีณิ
สุจฺริตฺตานิ สฺมาทฺถาย วตฺติสฺสาม ฯ สลาภกตฺตาทินิ ทสฺสาม ฯ
วสฺสวาวาสิกํ ทสฺสาม ฯ อชฺช สัมมสฺส จตฺตาโร ปจฺจเย ทสฺสาม ฯ
สัมมํ นินฺนฺเตตฺถวา ขาทนียาทินิ สัมมํ วิทฺถ ฯ อาสนานิ ปฺลฺยาเปถ ฯ
ปานียํ อุปฏฺฐเปถ ฯ สัมมํ ปจฺจุคฺคฺนฺตฺถวา อาเนถ ฯ ปฺลฺยาตฺตาสเน
นินฺสิทฺทาเปถ ฯ ฉนฺทชาตา อุตฺสาหฺชาตา เวยฺยวจฺจํ กโรถาติอาทิ
๑. ม. ปวิญฺจํ ภิกฺขุ ฯ ๒. ม. ย. อาสนปฺลฺยาปนฺํ ฯ ๓. ม. อนุคฺมณฺนฺติ ฯ
๔. ม. ...สิทฺธิขาปทปฺลฺยาปนฺํ กมฺมฏฺจฺจานกถนฺํ ฯ ๕. ม. เจตियวฺนฺทนฺตฺถาย ฯ
๖. ม. โภธิวฺนฺทนฺตฺถาย ฯ ๗. ม. ย. ทิปฺมาลปฺปฺุชฺชํ กริสฺสาม ฯ

*เล่มที่ ๕ มหาควคควณณา หน้า ๒๑๖

กถนกาเล เมตต์ วิจิมมึ นาม ฯ

ภิกขุณฺ ปาโตว อฏฺฐาย สรีรปฏฺิษคฺคณฺ เจตฺยงคณฺวตฺตาทินิ
จ กตฺวา วิวิตฺตาสเน นิสิตฺตฺวา อิมสฺมึ วิหารเ ภิกขุ สฺวึ
โหนตฺตุ อเวรา อพฺยาปชฺฌาติ จินฺตณฺ เมตฺตํ มโนกมฺมึ
นาม ฯ คิหิณฺ อยฺยา สฺวึ โหนตฺตุ อเวรา อพฺยาปชฺฌาติ
จินฺตณฺ เมตฺตํ มโนกมฺมึ นาม ฯ

อาวิ เจว รโห จาติ สมฺมุขา จ ปรมฺมุขา จ ฯ
ตตฺถ นวกาณฺ จีวรกมฺมาทิสฺสุ สหายภาวคฺคณฺ สมฺมุขา เมตฺตํ
กายกมฺมึ นาม ฯ เถรานฺ ปน ปาทโรวณฺวิชนาทิเกทฺปิ (๑) สพฺพิ
สามิจิมมึ สมฺมุขา เมตฺตํ กายกมฺมึ นาม ฯ อุกฺเขหิปี
ทฺุณฺนิกฺขิตฺตานํ ทารุณฺทาทินํ เตสฺсу อวณฺณณฺ อกตฺวา อตฺตนา
ทฺุณฺนิกฺขิตฺตานํ วิย ปฏฺิสามณฺ ปรมฺมุขา เมตฺตํ กายกมฺมึ นาม ฯ

เทวตฺเถโร ติสฺสฺตฺเถโรติ เอวํ ปคฺคยฺหวจฺณํ สมฺมุขา เมตฺตํ
วิจิมมึ นาม ฯ วิหารเ อสนตฺตํ ปน ปฏฺิปุจฺจนฺตสฺส กุหิ
อมฺหากํ เทวตฺเถโร ฯ กุหิ อมฺหากํ ติสฺสฺตฺเถโร ฯ กทา นุ
โฆ อากมฺิสฺสตีติ เอวํ มฺมายนฺวจฺณํ ปรมฺมุขา เมตฺตํ วิจิมมึ
นาม ฯ

เมตฺตาสิเนหฺสินิทฺุธานี (๒) นยฺยานิ อุมฺมิเลตฺวา ปสนฺนเนน
มุเขน โอลอกณฺ สมฺมุขา เมตฺตํ มโนกมฺมึ นาม ฯ เทวตฺเถโร
ติสฺสฺตฺเถโร อโรโค โหตฺตุ อปฺปาปาโรติ สมฺนฺนาหรณฺ ปรมฺมุขา
๑. ม. ย. ปาทโรวณฺวทฺนพิชทานาทิเกทฺ ฯ ๒. ม. เอตฺถนฺตเร
ปนสทฺุโท ทิสฺสตี ฯ

เมตต์ มโนกมมัม นาม ฯ

ลาภาติ จีวราทโย ลทุชปจจา ฯ ชมมิกาติ กุหนาทีเกทำ
มิจจาชีว วชเชตวา ชมเมน สเมน ภิกขาจาวตเตน อุปปนา ฯ
อนตมโส ปตตปริยาปนนมตตมปีติ ปจฉิมโกภียา ปตตปริยาปน
ปตตสส อนโต คตฺ ทุติตติกจจจกขามตตปี ฯ อุปปฏิวิกต-
โกภีติ เอตถ เทว ปฏิวิกตตานี (๑) นาม อามิสปฏิวิกตตํ ปุคค-
ปฏิวิกตตตจ ฯ ตตถ เอตถกํ ทสสามิ ฯ เอตถกํ น ทสสามีติ
เอวํ จิตเตน วิชชนํ อามิสปฏิวิกตตํ นาม ฯ อสูกสส ทสสามิ ฯ
อสูกสส น ทสสามีติ เอวํ จิตเตน วิชชนํ ปน ปุคค-
ปฏิวิกตตํ นาม ฯ ตทกยปี อกตวา โย อุปปฏิวิกตตํ ภูชติ ฯ
อัย อุปปฏิวิกตตโกภี นาม ฯ

สีลวันเตหิ สพฺรหฺมจารีหิ สาธารณโกภีติ เอตถ สาธารณ-
โกภีโน อิหํ ลกขณํ ฯ ยํ ยํ ปณฺธิตํ ลกขิตํ ฯ ตํ ตํ เนว
ลาเกน ลากํ นิชีสนตามุเขน (๒)คิหีนํ เทติ น อตตนา ปริภุชติ (๓)
ปฏิคฺคณฺหนโตว (๔) สฺเมน สาธารณํ โหตุติ กเหตุวา คณฺที (๕)
ปหริตวา ปริภุชิตพฺพํ สฺมสนตกํ วิย ปสฺสติ ฯ

อิมํ ปน สารณียชมมัม (๖) โภ ปุเรติ โภ น ปุเรติ ฯ (๗)
ทุสสีโล ตาว น ปุเรติ ฯ น หิ ตสฺส สนตกํ สีลวันตา

๑. ม. ปฏิวิกตตา ฯ ๒. ม. นิชีสนตามุเขน ฯ ยู.

นิชีสนตามุเขน ฯ ๓. ม. ภูชติ ฯ

๔. ม. ยู. ปฏิคฺคณฺหนโต จ ฯ ๕. ม. ฆณฺฎี ฯ ๖. ม. สารณียชมมัม ฯ เอวมุปริปี ฯ

๗. ม. ปุเรตีติ ฯ

*เล่มที่ ๕ มหาควควณณา หน้า ๒๑๘

คณหุนติ ๑ ปริสุทฐสีโล ปน วตตัม อขณฺเฑนโต ปุเรติ ๑
ตตฺรึทํ วตตัม

โย หิ โอทิสฺสํ กตฺวา มาตุ วา ปิตุ วา อจฺริย-
ปชฺฌายาทินํ วา เทติ ๑ โส ทาทพฺพํ เทติ ๑ สาราณียชฺมโม(๑)
ปนสฺส น โหติ ๑ ปลิโพชชกฺคนํ นาม โหติ ๑ สาราณียชฺมโม
หิ มุตฺตปลิโพชฺสเสว วฏฺฏติ ๑ เตน ปน โอทิสฺสํ เทนฺเตน
กิลานกิลานุปฺภูจกถากอนฺตฺกมิกานณฺเจว นวปพฺพชิตฺสฺส จ
ลํฆาฏิปตฺตคฺคหณฺณํ อชานนตฺสฺส ทาทพฺพํ ๑ เอเตลํ ทตฺวา
อวเสลํ เถราสนโต ปฏฺจาย โถกํ โถกํ อทตฺวา โย ยตฺตํ
คณฺหาติ ๑ ตสฺส ตตฺตํ ทาทพฺพํ ๑ อวสิฏฺเฐ อสตี ปฺน
ปิณฺฑาย จริตฺวา เถราสนโต ปฏฺจาย ยํ ยํ ปณฺธิตํ ๑ ตํ
ตํ ทตฺวา เสลํ ภูณฺชิตพฺพํ ๑ (๒) สีลวณฺเตหิติ วจนโต ทุสฺสีลตฺส
อทาคุปปี วฏฺฏติ ๑

อัย ปน สาราณียชฺมโม (๓) อสิกฺขิตาย ปริสาย ทุปฺปุโร
โหติ ๑ โน สิกฺขิตาย ปริสาย (๓) ๑ โย อณฺณโต ลกฺติ ๑ โส
น คณฺหาติ ๑ อณฺณโต อลภนฺโตปี ปมาณยฺตฺตเมว คณฺหาติ ๑
น อติเรกํ ๑ อัย ปน สาราณียชฺมโม เอวํ ปฺนปฺปฺนํ ปิณฺฑาย
จริตฺวา ลทฺฐํ ลทฺฐํ เทนตฺสฺสาปี ทฺวาทสฺสี วสฺเสหิ ปฺรติ ๑
๑. ม. สาราณียชฺมมา ๑ ๒. ม. ปริภูณฺชิตพฺพํ ๑ ๓. ม.
สุสิกฺขิตาย ปริสาย สฺปฺปุโร โหติ โน อสิกฺขิตาย ปริสาย ๑
สุสิกฺขิตาย หิ ปริสาย ๑

*เล่มที่ ๕ มหาปรินิพพานสูตรตวณณา หน้า ๒๑๕

น ตโต โอรุ ๑ สเจ หิ ทวาทสเม วสุเส สาราณียธมมปุรโก
 ปิณฑปาตปุริ ปตติ อาสนสาถายิ จเปตวา นุหายิตุ คจจติ
 สัมตเถโรว (๑) กสเสโส ปตโตติ ๑ สาราณียธมมปุรกสสาติ วุตเต
 อารถ นนุติ สพพิ ปิณฑปาติ วิจาเรตวาว ภูชิตวา
 รัตตปตติว จเปติ ๑ อถ โส ภิกขุ รัตตปตติ ทิสวา มยหิ
 อนวเสเสตวาว ภิกขุ (๒) ปริภุชชีสูติ โทมนสสิ อุปปาเทติ ๑
 สาราณียธมโม ภิชชติ ๑ ปุณ ทวาทส วสุธานี ปุเรตพโพ
 โหติ ๑ ติตถียปริวาสสทิส เส ๑ สกั ขณเฑ ชาเต ปุณ
 ปุเรตพโพว ๑ โย ปน ลากา วต เม ๑ สุตหุธิ วต เม ๑
 ยสส เม ปตตคคิ อนาปุจจาว สพหุมจาริ ปริภุชชนตีติ
 โสมนสสิ ชนติ ๑ ตสส ปุณโณ นาม โหติ ๑

เอว ปุริตสาราณียธมมสส ปน เนว อิสสา ๑ น มจจริยิ
 โหติ ๑ โส มนุสสานิ จ ปิโย โหติ ๑ สุลภปจโย จ
 โหติ ๑ ปตตคคตมสส ทียมานปี น จियติ ๑ ภาชนียภณญจจนาเน
 อคุกภณหิ ลภติ ๑ ภเย วา ฉาตเก วา สมปตเต เทวตา
 อุตสุกกิ อापชชนุติ ๑

ตตุริมานิ วตถุณี ๑

เสณคิริวาสี (๓) ติสสตุเถโร กิร มหาคิริคามิ อุปนิสสาช
 วิหริติ ๑ ปญญาส มหาเถรา นาคทีปี เจตยิ วนุทนตถาย

๑. ม. ย. สจจตุเถโร จ ๑ ๒. ม. อัย ปาโจ นตติ ๑ ๓. ม. เสณคิริวาสี ๑

*เล่มที่ ๕ มหาควควณณนา หน้า ๒๒๐

คจณนตา คิริคาเม ปิณฺฑทาย จริตฺวา กิณฺจิ อลทฺธา นิกฺขมีสุ ฯ
เถโร ปน ปวิสฺสูโต เต ทิสฺวา ปุจฺฉิ ลทฺธิ ฆนฺเตติ ฯ
วิจฺริมาหา อาวุโสติ ฯ โส เตสํ อลทฺธภาวํ ฌตฺวา อาห ฆนฺเต
ยวาทํ อากจฺฉามิ ฯ ตาว อิเชว โหถาติ ฯ มยฺ อวุโส ปญฺญาส
ชนา ปตฺตเตมนมตฺตํปี น ลภิมฺหาติ ฯ ฆนฺเต เนวาสิกา นาม
ปฏฺวิพลา โหนฺติ ฯ อลฆนฺตาปี ภิกฺขุจาจรมคฺคสภากํ ชานนฺตีติ ฯ
เถรา อากเมสส ฯ เถโร คามํ ปาวีสิ ฯ ชฺฐรเคเหเยว(๑) มหาอุปาติกา
จิรภคฺตํ สขฺเชตฺวา เถโร โอลโลกยमानาว จิตา (๒) เถรสฺส
ทวารํ สมปตฺตสฺเสว ปตฺตํ ปุเรตฺวา อทาสิ ฯ โส ตํ อาทาย
เถรานํ สนฺติกํ ฆนฺตฺวา คณฺหน ฆนฺเตติ สัมมตฺเถโร อาห ฯ
เถโร อเมหฺหิ เอตฺตเกหิ กิณฺจิ น ลทฺธิ ฯ อยฺ สีมฺเมว
คเหตฺวา อากโต ฯ กิ นฺุโขติ เสसानํ มุขํ โอลโลกสิ ฯ
เถโร โอลโลกนากาเรเนว ฌตฺวา ฆนฺเต ชฺมเมน สเมน ลทฺธิ
ปิณฺฑทปาตํ (๓) นิกฺกุกฺกจฺจา คณฺหนถาติ อาทิโต ปฏฺจาย สพฺเพสํ
ยวาทคฺถํ ภคฺตํ ทตฺวา อตฺตนาปี ยวาทคฺถํ ภูณฺชิ ฯ

อถ นํ ภคฺตกิจฺจาวसानเ เถรา ปุจฺฉีสุ กทาวุโส
โลกุตฺตรชฺมมํ ปฏฺวิชฺฌาติ ฯ (๔) นตฺถิ เม ฆนฺเต โลกุตฺตรชฺมโมติ
ฯ ฆานลาภีสิ อาวุโสติ ฯ เอวํปี (๕) ฆนฺเต นตฺถีติ ฯ นนฺ อวุโส
๑. ม. ชฺฐรเคเหเยว ฯ ๒. ม. เอตฺถนฺตเร อถสทฺโท ทิสฺสติ ฯ
๓. สී. ม. ยฺ. ลทฺธิปิณฺฑทปาโต ฯ ๔. ม. ยฺ. ปฏฺวิชฺฌีติ ฯ ๕. ม. ยฺ. เอตฺมปี เม ฯ

*เล่มที่ ๕ มหาปรินิพพานสูตรตวณณา หน้า ๒๒๑

ปาฎิหาริยนตฺติ ๑ สาราณียธมโม เม ภนฺเต ปุริโต ๑ ตสฺส
เม (๑) ปุริตกาลโต ปฏฺจาย สเจปิ ภิกฺขุสตตสทสฺส โหติ ๑ ปตฺตคตฺตํ
น ชียตฺติ ๑ เต สุตฺวา สาธุ สาธุ สปุริส ๑ อนฺจุนวิกมิตํ
ตฺยฺหนฺติ อาหํสุ ๑ อิทํ ตาว ปตฺตคตฺตํ นชียตฺติ เอตถ
วตฺถุ ๑

อยเมว ปน เถโร เจตियปพฺพเต คิริภณฺฑมมหาปุชฺชาย
ทานญฺจานนฺคตฺวา อิมสฺมี (๒)ทานเ กิ อกฺกภณฺฑนฺตฺติ (๒) ปุจฺฉิ ๑
เทว สาฎกา ภนฺเตติ ๑ เอเต มยฺหิ ปาปุณฺนิสฺสนฺตฺติ ๑ ตํ
สุตฺวา อมจฺโจ รณฺโณ อาโรเจสิ เอโก ททโร เอวํ วทตฺติ ๑
ททรสฺส เอวํ จิตฺตํ ๑ มหาเถรानํ ปน สุขุมสาฎกา วญฺญนฺตฺติ
วตฺวา มหาเถรानํ ทสฺสามิตฺติ จเปติ ๑ ตสฺส ภิกฺขุสํฆे
ปฏฺธิปาฎิยา จิตฺเต เทนตสฺส มตฺถเก จปีตาปี เทว (๑) สาฎกา
หตฺถํ นาโรหนฺติ ๑ อญฺเณ आरोหนฺติ ๑ ททรสฺส ทานกาล
ปนสฺส หตฺถํ อารุหนฺติ ๑ (๔) โส ตสฺส หตฺถे จเปตฺวา (๕) อมจฺจสฺส
มุขํ โอลเเกตฺวา ทหฺริ นิสฺสีทาเปตฺวา ทานํ ทตฺวา สงฺฆํ
วิสฺซเขตฺวา ททรสฺส สนฺตฺติเก นิสฺสีทิตฺวา ภนฺเต อิมํ ชมฺมํ
กทา ปฏฺธิวิษฺมิตฺถาติ อาห ๑ โส ปรียาเยนาปี อสนฺตํ อวทนฺโต
นตฺถิ มยฺหิ มหาราช โลกุตฺตรธมฺโมติ อาห ๑ นนุ ภนฺเต
๑. ม. เอตฺถนฺตเร ชมฺมสฺสาติ ทิสฺสติ ๑ ๒. ม. ยฺ. จานเ กิ
วรภณฺฑนฺตฺติ ๑ ๓. ม. ยฺ. เต ๑
๔. ม. ยฺ. ปน หตฺถํ อารุพฺหา ๑ ๕. ม. ปาเตตฺวา ๑

*เล่มที่ ๕ มหาควคควณณา หน้า ๒๒๒

ปุพเพ อวจตุตถาติ ฯ อาม มหาราช สารณียธมโม (๑) ปุริโต มยา (๑)
ตสฺส เม ธมฺมสฺส ปุริตกาลโต ปฏฺจาย ภาชนียฎฺฐานเณ (๒)
อคฺคภณฺฑํ ปาปุณนํตีติ ฯ สาธุ สาธุ ฆนฺเต อนฺุจฺฉวิกมิตํ
ตฺยฺหนฺติ วตฺวา (๓) ปกฺกามิ ฯ อิทํ ภาชนียฎฺฐานเณ อคฺคภณฺฑํ
ปาปุณนํตีติ เอตฺถ วตฺถุ ฯ

พฺราหฺมณฺติสฺสภเย ปน ภาตฺรคามวาสีโน นาคตฺถेरียา
อนาโรเจตฺวาวปฺลาถีสฺสุ ฯ เถรี ปจฺจฺฐสฺสมเย อติวีย อปฺปนิคฺ-
โฆโส กาโม ฯ อุปฺชารเถ ตาวาติ ทฺหฺรภิกฺขุณฺโฆ อหา ฯ ตา
คณฺตฺวา สพฺเพสํ คตฺถาวํ ฌตฺวา อากมฺม เถรียา อารโจะสฺสุ ฯ
สา สุตฺวา มา ตฺมเมห เตสํ คตฺถาวํ จินฺตยิตฺถ ฯ อตฺตโน
อฺทฺเตสฺสปริปุจฺฉาโยนิสฺสมนฺตีกาเรสฺสุเยว โยคํ กโรถาติ วตฺวา
ภิกฺขาจารเวลาย ปารุปีตฺวา อตฺตทฺวาทสฺมา คามทฺวาร
นิโครฺฐมุเล(๔) อญฺจาติ ฯ รุกฺเข อธิวญฺจา เทวตา ทฺวาทสนฺนํ (๕)
ภิกฺขุณฺนํ ปิณฺฑปาดํ ทตฺวา อຍฺเย มา อณฺุตฺถ คจฺฉถ ฯ
นิจฺจํ อีเชว เอตฺถาติ อหา ฯ เถรียา ปน กนิฏฺฐภาตา
นาคตฺถโร นาม อตฺถิ ฯ โสมนฺนํ ฆยฺ ฯ น สกฺกา
อิธ ยาเปตฺต ฯ ปฺรตีริ คมิตฺสํมิตฺติ อตฺตทฺวาทสฺโม (๖) อตฺตโน

- # ๑. ม. ย. สารณียธมฺมปุโรโก อหํ ฯ ๒. ม. ภาชนียภณฺฑฎฺฐานเณ ฯ เหวมฺปฺริปี ฯ
๓. ม. ย. วนฺทิตฺวา ฯ ๔. สී. ย. นิโครฺฐรุกฺขมุเล ฯ ๕. ม. ย. ทฺวาทสนฺนํสมปี ฯ
๖. ม. ย. อตฺตทฺวาทสฺโม ฯ

วสนภูจนา นิกุขนุโต เถรี ทิสฺวา คมิตฺตาสามีติ ภาตฺรคามํ
อากโต ฯ เถรี เถรา อากตาทิ สุตฺวา เตสํ สนฺตํกํ คนฺตฺวา
กํ อยุยติ ปุจฺฉิ ฯ โส ตํ ปวตฺตํ อัจฺฉิ ฯ สว อชฺช
เอกทิวสํ วิหารเรเวว วสิตฺวา เสว คมิตฺตธตฺติ อห ฯ เถรา
วิหารํ อคมฺส ฯ

เถรี ปุณทิวเส รุกฺขมูเล ปิณฺฑทาย จริตฺวา เถรี
อุปสงฺกมิตฺวา อิมํ ปิณฺฑทปาดํ ปริภุชธตฺติ อห ฯ เถโร
วภูทิสฺสติ เถรีติ วตฺวา ตฺตฺถํ อฏฺฐาสิ ฯ ฆมฺมิโก ตาตา
ปิณฺฑทปาทํ ฯ กุกฺกจฺจํ อกตฺวา ปริภุชธตฺติ ฯ วภูทิสฺสติ
เถรีติ ฯ สว ปตฺตํ กเหตุว อากาเส จิปี ฯ ปตฺโต อากาเส
อฏฺฐาสิ ฯ เถโร สตฺตตฺตลมตฺเต จิตฺปี ภิกฺขุณีภตฺตเมว เถรีติ
วตฺวา ภยํ นาม สพฺพกาลํ น โหติ ฯ ภเย วุปฺสนฺเต
อริยวสํ กถยมาโน โภ ปิณฺฑทปาทิก เอวรूपํ (๑) ภิกฺขุณีภตฺตํ
ภุชิตฺวา วิตฺตินามยิตฺถตฺติ จิตฺเตน อนฺนุวทียมาโน สนฺนํมเกตุํ
สภฺกขิสฺสामी ฯ อุปฺปมตฺตา โหถ เถรีโยติ มคฺคํ อารุหิ ฯ

รุกฺขเทวตฺวาปี สเจ เถโร เถรียา หตฺถโต ปิณฺฑทปาดํ
ปริภุชธตฺติ ฯ น นํ นิวตฺเตสฺสामी ฯ สเจ น ปริภุชธตฺติ ฯ
นิวตฺเตสฺสामीติ จินฺตยมานา จตฺวา เถรสฺส คมนํ ทิสฺวา
รุกฺขา โอรูปฺพห ปตฺตํ ภนฺเต เทถาติ ปตฺตํ กเหตุว เถรี
๑. ส. ย. ตว ฯ ม. อัย ปาโจ นตฺถิ ฯ

*เล่มที่ ๕ มหาควถวณณนา หน้า ๒๒๔

รุกขมูเลเยว (๑) อาเนตวา อาสนํ ปณฺณเปตฺวา ปินฺนทปาดํ ทตฺวา
กตฺถกตฺถกัจจํ ปฏฺธิณฺณํ การเตตฺวา ทฺวาทส ภิกฺขุณฺโณ ทฺวาทส
จ ภิกฺขุ สตฺต วสฺसानิ อฺปฏฺฐหติ ฯ อิทํ เทวตา อุตฺตฺถกํ
อาปชฺชนตฺติ เอตฺถ วตฺถุ ฯ ตตฺร หิ เถรี สาราณียชฺมมปุริกา
อโหสิ ฯ

อขณฺทานีตฺอาทิสฺส ยสฺส สตฺตสฺส อปตฺติกฺขนฺเชสฺส อาทิมฺหิ
วา อนฺเต วา สิกฺขาปทํ ภินฺนํ โหติ ฯ ตสฺส สีสํ ปริยนฺเต
ฉินฺนสาฎฺโโก วิย ขณฺฑํ นาม ฯ ยสฺส ปน เวมชฺเฒ ภินฺนํ ฯ
ตสฺส มชฺเฒ ฉิทฺทสาฎฺโโก วิย ฉิทฺทํ นาม โหติ ฯ ยสฺส
ปน ปฏฺธิปาฎฺฐิยา เทว ตีณฺนิ ภินฺนานิ ฯ ตสฺส ปฏฺฐิยํ วา
กฺจฺฉิยํ วา อฏฺฐิเจตน วิสภาควณฺณเนน กาทฺพรตฺตาทีนํ อณฺตร-
วณฺณา คาวิ วิย สพลนฺนาม โหติ ฯ ยสฺส อนฺตรนฺตรรา
ภินฺนานิ ฯ ตสฺส อนฺตรนฺตรรา วิสภาคพินฺทุจฺจิตฺรคาวิ (๒) วิย
กมฺมาลํ นาม โหติ ฯ ยสฺส ปน สพฺเพน สพฺพํ อภินฺนานิ ฯ
ตสฺส ตานิ สีสานิ อขณฺทานิ นาม (๓) อจฺฉิทฺททานิ นาม (๓)
อสพลานิ นาม (๓) อกมฺมาसानิ นาม โหนฺติ ฯ ตานิ ปเนตานิ
ตณฺหาทาสพฺยโต โมเจตฺวา ภูชิสฺสทาวกรณโต ภูชิสฺसानิ ฯ
พฺพุธาทีหิ วิญฺญหิ ปสฺตถตฺตา วิญฺญปสฺตถานิ ฯ ตณฺหาทิกฺกุจฺฉิหิ

๑. ม. ย. รุกขมูลฺเยว ฯ ๒. ม. ยสฺส ปน อนฺตรนฺตรรา วิสภาคพินฺทุจฺจิตฺรา คาวิ ฯ
๓. ม. ย. นามสทฺโท นตฺถิ ฯ

อปรามฎจตุตาฯ อิทธิ นาม ตวั อาปนุนปุโพติ เกนจิ
ปรามฎจฺ อสกุณเยยตุตา จ อปรามฎจานิฯ อุปจารสมาธิ
วา อปปนาสมาธิ วา สัตตยุนตีติ สมาธิสัตตยุนตานีติ
ววจนุติฯ

สีลสามณคตทา วิหริสฺสนตีติ เตสุ เตสุ ทิสภาเกสุ
วิหรนฺเตหิ ภิกขุหิ สทฺธิ สمانภาวูปคตสีลา วิหริสฺสนตีฯ
โสตาปนฺนาทีนณฺหิ สีลํ สมุทฺทนฺตเรปี เทวโลเกปี วสนฺตานํ
อลฺลเสํ โสตาปนฺนาทีนํ สีเลน สมานเมว โหติฯ นตฺถิ
มกฺคผลสีเล (๑)นานตฺตํฯ ตํ สนฺธาเยตํ วุตฺตํฯ

ยาขํ ทิฎฺฐีติ มกฺคสมฺปยุตฺตา สมฺมาทิฎฺฐิฯ อริยาติ
นิทฺโทสาฯ นิยุยาตีติ นิยุยานิกาฯ ตกฺกรสฺสาติ โย ตถาการิ
โหติฯ สมฺมาทุกฺขกฺขยาติ (๒)สพฺพวฎฺฎทุกฺขกฺขยตฺถํ (๓)ฯ ทิฎฺฐิ-
สามณคตทาติ สมานทิฎฺฐิภาวํ อุปคตา หุตฺวา วิหริสฺสนตีติ (๔)ฯ
วฺจฺจติเยวาติ เอวํ วิหรนฺตานํ วฺจฺจติเยว ภิกขุณํ ปาฎิกงฺขาฯ
โน ปริหานีติฯ

เอตเทว พหุลนฺติ อาสนนปรินิพพานตทา ภิกขุ โววทนฺโต
ปฺนปฺปฺนํ เอตฺเตว ฐมฺมิกถํ กโรติฯ อิติ สีลนฺติ เอวํ สีลํ
เอตฺตํ สีลํฯ เอตฺถ จตฺตปาริสฺสทฺธิสีลํ สีลํฯ จิตฺเตกคฺคตา

๑. ม. ย. มกฺคสีเลฯ ๒. สุขา. สมฺมาทุกฺขกฺขยาติฯ ๓. ม. สพฺพทุกฺขกฺขยตฺถํฯ
๔. ม. อิติสทฺโท นตฺถิฯ

*เล่มที่ ๕ มหาควคควณณา หน้า ๒๒๖

สมาธิฯ วิปัสสนา (๑)ปณณชาติ เวทิตพพาฯ สีลปริภาวิโตติอาทีสุ
ยสุมี สีเล จตุวาว มคคสมาริ ผลสมาริ นิพพตเตนติฯ โส(๒)
เตน สีเลน ปริภาวิโต มหปผลโล โหติ มหานิสัโสฯ ยมุหิ
สมาธิมุหิ จตุวา มคคปณณิ ผลปณณิ นิพพตเตนติฯ ส
เตน สมาธินา ปริภาวิตา มหปผลลา โหติ มหานิสัสาฯ
ยสุสิ (๓) ปณณาย จตุวา มคคจิตติ ผลจิตติ นิพพตเตนติฯ ต
ตาย ปริภาวิตัง สมุมเทว อาสเวหิ วิมุจจติฯ

ยถาภิรนตุนติ พุทธาทีนัง (๔) อนภิรติ ปริตสุสิตา (๕) นาม นตถิฯ
ยถารุจิ (๖) ยถาอชฺฌาสนนติ ปน วุตตัง โหติฯ อายามาติ เอหิ
ยามฯ อยามาติปิ ปาโจฯ กจฺฌามาติ อตุโธฯ อานนุทาติ
ภควา สนตติกาวจรนตัง (๗) เถโร อาลปิฯ (๘) เถโร ปน กณฺหถาวุโส
ปตฺตจิวรานิฯ ภควา อสุกกุจฺจัน คนตฺตกาโมติ ภิกฺขุณฺโณ อาโรเจติฯ(๙)

อมุพลภูจิกากมนัน อุตตทานเมวฯ อถโข อายสุมา
สาริปุตุโตติอาที สมปสานิทเย (๑๐)วิตถาริตังฯ

๑. ม. ย. วิปัสสนาปณณยาฯ ๒. ม. เอโสฯ

๓. ม. ย. ยายฯ ๔. ม. ย. พุทธานันฯ

๕. สี. ย. ปริตสุสนาฯ ม. อนภิรติปริตสุสิตังฯ

๖. ม. ย. ยถารุจิฯ ๗. ม. ย. สนตติกาวจรนตังฯ

๘. ม. ย. อาลปติฯ ๙. ม. ย. อาโรเจติฯ

๑๐. ที. ปา. ๑๑/๓๓/๑๐๘ฯ

*เล่มที่ ๕ หน้า ๒๒๗

ทูลสี่อาทินวณณา

ปาฏลิกาม (๑) อวสถาคารนุติ อากนตุกานัน อวสถเคห์ ฯ
 ปาฏลิกาม กิร นิจจกัลล ทูวินัน ราชัน สหายกา อากนตุวา
 กุลานี เคหโต นีหริตุวา มาลัปี อทตมมาลัปี วสนนุติ ฯ เต
 มนุสสา นิจจุปททุตา เอเตลล อากตกาเล วสนนุจันัน ภวิสตีตี
 นครมชฌเม มหตี สาลล กิริตุวา ตสสา เอกสมี่ ปเทเส
 ภณทปฏิสามนุจันัน ฯ เอกสมี่ ปเทเส นิวาสนนุจันัน อังสุ ฯ
 เต ภควา อากโตติ สุตวาว อเมหิ กนตุวาปี ภควา
 อานตพุโพ ลียา ฯ โส สยเมว อมหากั วสนนุจันัน สมปโตโต ฯ
 อชช ภควนุต อวสเถ มงคัลล วทาเปสสามาติ เอตตตถเมว
 ออุปสงกมนุตตา ฯ ตสมมา เอวมาหิสุ ฯ เยน อวสถาคารนุติ เต กิร
 พุทธา นาม อรณชฌมาสยา อรณณารามา อนโตคาเม วสิตุ
 อิจุเจยย วา โน วาติ ภควโต มนั อชานนุตตา อวสถาคาร
 อปฏิชคคิตวาว อากมีสุ (๒) ฯ อิทานี ภควโต มนั ฌตุวา ปุเรตร
 กนตุวา ปฏิชคคิตสามาติ เยนาวสถาคาร ฯ เตอุปสงกมีสุ ฯ
 สพุพสนนุถรินนุติ (๓) ยถา สพุพ สนุถฎั (๔) โหติ ฯ เอว สนุถริตี(๕) ฯ

ทูลสี่โลติ อสี่โล (๖) ฯ สิลวิปนโนติ วิปนุนสี่โล
 ภินนลัวโร ฯ ปมาทาธิกรณนุติ ปมาทการณา ฯ

อิทลจ สุตตัม กหุจันัน วเสน อากตัม ฯ ปพุพชิตานปี
 # ๑. ม. ปาฏลิกมเน ฯ ยู. ปาฏลิกามคมเน ฯ ๒. ม. อากมีสุ ฯ ๓. ม. สพุพสนนุถรินนุติ ฯ
 ๔. ม. สนุถตัม ฯ ๕. ม. สนุถริ ฯ ๖. ม. เอตตถนุเตร นิสสี่โลติ ทิสตีตี ฯ

*เล่มที่ ๕ มหาควคควณณา หน้า ๒๒๘

ปน ลพุกเตวฯ คหฏุโจ หิ เยน เยน สิปปุฏจานเนน (๑) ชีวิต์
กปเปติยทิ กสิยา ยทิ วณิซชายฯ ปาณาติปาตาทิวเสน
ปมตุโต ตนตุต ยถากาลิ สมปะทาเหตุ น สกุกอติฯ อถสุส มุถิ (๒)
วินสุสติฯ มาฆาตกาเล ปาณาติปาติ ปน อทินนาทานนจ (๓)
กโรนุโต ทณทวเสน มหตี โภกขานี นิคคจจติฯ ปพพิชิตปี
ทุสสีโล ปมาทการณา สีลโต พุททวจนโต ฉานโต สตุต-
อริยชนโต จ ขานี นิคคจจติฯ

ตสุส คหฏุจสุส อสุโก นาม อสุกกุเล ชาโต ทุสสีโล
ปาปชมโม ปริจจตุตอิธโลกปรโลก (๔) สลากภตตมตตปี น เทตติ จตุปริสมชฌเ ปापโก
กิตฺติสทโท อพุกคจจติฯ ปพพิชิตสุส
วา อสุโก นาม นาสกขิ สีลิ รกขิตตฯ น พุททวจน อุกคเหตุตฯ
เวซชกมมาททิหิ ชีวติฯ จหิ อการเวหิ สมนุนาคโตติ เอว
อพุกคจจติฯ

อวิสารโทติ คหฏุโจ ตาว อวสุถิ พหุณน (๕) สนนิปาตฏจาน
เกจิ มม กम्म ชานิสฺสนติฯ อถ มํ นิคคณฺหิสฺสนติ วาฯ
ราชกุลสุส วา ทสฺเสนตีติ (๖) สภโย อุปสงกมติฯ มงฺกุกุโต
ปตฺตกขนุโข อโธมุโข องฺคฺกุจเกน (๗) ภูมี กสนุโต นิสิตติฯ
วิสารโท หุตฺวา กเถตุ น สกุกอติฯ ปพพิชิตปี พหุ
๑. ม. ย. สิปปุฏจานเนนฯ ๒. ม. มุลมปีฯ ๓. ม. ย.
อทินนาทานาทินิ จฯ

๔. ย. ปริจจตุตอิธโลกปรโลกตฺโต ๕. ม. พหุณนฯ ๖. ทสฺเสนตีติฯ ๗. ม. องฺคฺกุจเกนฯ

ภิกขุ สนฺนิปตฺตาฯ อวสฺสํ โภจํ มม กมฺมํ ชานิสฺสตีฯ อถ
 เม อุโปสถํปี ปวารณํปี จเปตฺวา สามณฺณโต จาเวตฺวา
 นิกฺกทฺตฺตฺสนฺตีติ สภโย อุปสงฺกมตีฯ วิสารโท หุตฺวา กเถตุํ
 น สกฺโกตีฯ เอกจฺโจ ปน หุตฺสึโลปี อหุตฺสึโล วิย (๑)จฺรตีฯ
 โสปี อชฺฌาสนเณ มงฺกุ โหติเยวฯ สมฺมุโพห (๒) กาลํ กโรตีติ
 ตสฺส หิ มรณฺมณฺเจ นิปนฺนสฺส หุตฺสึลกมฺเม สมากาย
 วตฺตติตฺถุจฺจํ (๓) อาปาถํ อากจฺจตีฯ โส อุมฺมิเลตฺวา อิธโลกํ
 ปสฺสตีฯ นิมฺมิเลตฺวา ปฺรโลกํ ปสฺสตีฯ ตสฺส จตฺตาริ อปายา
 อุปฺภูจฺหนตีฯ สตฺตฺตฺสเณ สึเส ปหฺริยมาโน วิย โหตีฯ โส
 วาเรถฯ วาเรถาติ วิรวนฺโต มรตีฯ เณ วุตฺตํ สมฺมุโพห
 กาลํ กโรตีติฯ ปญฺจมปทํ อุตฺตฺตานเมวฯ

อานิสฺสกถา วุตฺตวิปริยาเยน เวทิตพฺพาฯ

พหุเทว รตฺตี ฐมฺมียา กถายาติ อณฺณาย ปาลิมุตฺติกาย (๔)
 ฐมฺมิกถาย เจว อาวสถานูโมทนกถาย(๕) จ อากาสคฺจํ
 โอตฺตารนฺโต วิยฯ โยชนปฺปมาณํ มหามชฺช ปิเพตฺวา มชฺชปानํ
 ปาเยนฺโต วิย พหุเทว รตฺตี สนฺตปฺเปตฺวา (๖) สนฺทสฺเสตฺวา
 สมากเปตฺวา สมฺปทํเสตฺวา ขยวํ อุปฺภูจเปตฺวา อฺยุโยเชตีฯ (๖)

๑. ม. ย. ทปฺปีโต วิยฯ ๒. สฺยา. สมฺมุโพหฯ เอวมฺปริปีฯ

๓. ม. ปวตฺตติตฺถุจฺจํฯ ย. ปวตฺตติตฺถุจฺจํฯ ๔. ม. ปาพิมุตฺติกายฯ

๕. ม. อาวสถานูโมทนายฯ ๖. ม. ย. สนฺทสฺเสตฺวาสมฺปทํเสตฺวา อฺยุโยเชตีฯ

*เล่มที่ ๕ มหาควถวณณนา หน้ ๒๓๐

อภิกถนตาดิ (๑) นิกขนตาดิ (๑) จึณาฯ สุลถวาคารนตดิ ปาฎิเยกุกั
สุลถวาคาริ นาม นตดิฯ ตตถเวว ปน เอกปสเส สานิปากาเรน
ปริกขิปิตวา อธิ สตถวา วิสสมิสตตีติ มลจกั ปถวษาเปสสฯ
ภควา จตฺหิปี อิริยาปถเอหิ ปริกขตฺตํ เอเตลสิ มหปผลํ ภวิสตีติ
ตตถ สึหเสยฺยํ กปเปสิฯ ตํ สนุทธาย วุตตํ สุลถวาคาริ
ปาวิสตีติฯ

ปาฎลิปตฺตนกรมาปนวณณนา

สฺนึชวสสการาติ สฺนึช อ วสสกาโร จ เทว

พฺรหฺมณนาฯ มกธมหมตฺตาดิ มกธรวโล มหมตฺตาดิ
มหาอมจจาฯ มกธรวเจ วา มหมตฺตาดิ มหตียา อิสฺสรีย-
มตฺตตาย สมนุทธากตาดิ มกธมหมตฺตาดิฯ ปาฎลิกาม นกรนตดิ
ปาฎลิกามํ นคริ กตฺวา มาเปนตดิฯ วชฺชินํ ปน(๒) ปฎิพาหาชาติ
วชฺชिरาชกุลานํ อายมุขปจฺฉินฺนทนตฺถํฯ

สทสฺเสวาติ (๑) เอกกวกุควเสน สทสฺสํ สทสฺสํ หุตฺวาฯ
วตฺถุนีติ อรวตฺถุนิฯ จิตฺตานิ นมนตดิ นิเวสนานิ มาเปตฺนตดิ
รณณจ (๔) ราชมหมตฺตาดิ นิเวสนานิ มาเปตฺตํ วตฺถุวิชา-
ปาจกานํ จิตฺตานิ นมนตดิฯ เต กิร อตฺตโน สิปฺปานุภาเวน

- # ๑. ม. อติภิกถนตาดิ จึณา ขยวยํ อุเปตาฯ ๒. สฺยา. ปนสทฺโท นตดิฯ
๑. ย. สทสฺสสทสฺเสวาติฯ ๔. ย. รณณา จฯ

เหฏฐา ปจวียา(๑) ตีสหตถมตเต จาเน อธิ นาคคคาโห อธิ
 ยกขคคาโห อธิ กุตคคาโห ปาสาโณ วา ขาณโก วา
 อตถิติ ปสฺสนฺติ ฯ เต ตทา สิปปํ ชปฺปิตฺวา เทวตาหิ สทฺธิ
 มนุตยมานา วิย มาเปนฺติ ฯ อถวา เตสํ (๒) สรีเร เทวตา
 อธิมฺวจิตฺวา ตตฺถ ตตฺถ นิเวสนานิ มาเปตฺถิจิตฺตํ นามเนนฺติ ฯ
 ตา จตฺตฺส โกณฺณสฺส ขาณฺเณ กโณณฺเณตฺวา วตฺถุมฺหิ คหิตมตเต
 ปริกฺคณฺหนฺติ ฯ (๓) สทฺธานํ กุลานํ สทฺธา เทวตาว ตถา
 กโรนฺติ ฯ อสฺสทฺธานํ กุลานํ อสฺสทฺธา เทวตา ฯ กิการณา ฯ
 สทฺธานณฺหิ เอวํ โหติ อธิ มนุสฺสา นิเวสนํ (๔) มาเปตฺวา
 ปจฺมํ ภิกฺขุสํฆํ นิสีทาเปตฺวา มงฺคลํ วาเจสฺสนฺติ ฯ (๕) อถ มยํ
 สीलวนฺตานํ ทสฺสนํ ฯ ฐมฺมกถํ ปญฺหาวิสชฺชนํ อนุโมทนณฺจ โสคฺคํ
 ลภิสฺสาม ฯ มนุสฺสา ทานํ ทตฺวา อมฺหากํ ปตฺตี ทสฺสนฺตีติ ฯ

ดาวตีเสหิติ ยถา (๖) หิ เอกสฺมี กุเล เอกํ ปณฺจทิต-
 มนุสฺสํ ฯ เอกสฺมี วา วิหารเ เอกํ พหุสฺสุตํ ภิกฺขุํ อูปาทาย
 อสฺสกฺกุเล มนุสฺสา ปณฺจทิตา ฯ อสฺสกฺวิหารเ ภิกฺขุ พหุสฺสตาติ
 สทฺโท อพฺภุคฺคจจติ ฯ เอวเมว สกฺกํ เทวราชานํ วิสฺส-
 กมฺมณฺจ เทวปฺตฺตํ อูปาทาย ดาวตีสา ปณฺจทิตาติ สทฺโท
 อพฺภุคฺคโต ฯ เตนาห ดาวตีเสหิติ ฯ ดาวตีเสหิ สทฺธิ มนุเตตฺวา
 # ๑. ม. ปถวียํ ฯ ๒. ม. เนสํ ฯ ๓. ม. ย. ปฏฺวิจฺจณฺติ ฯ
 ๔. ย. นิเวสนานิ ฯ
 ๕. ม. ย. วทฺฐมาเปสฺสนฺติ ฯ ๖. ม. เอตฺถนฺตเร หิสทฺโท ทิสฺสติ ฯ

*เล่มที่ ๕ มหาควคควณณา หน้า ๒๗๒

วีย มาเปนุตีติ อตุโถ ๗

ยาวตา อริยิ อายตุนนุติ ยตุตกั อริยมนุสุสานัน
โอสรรณภูจัน นาม อตุถิ ๗ ยาวตา วณิปปุโถติ ยตุตกั
วณิชาัน อากถภณุทสุส ราสิวเสน(๑) วา กยวิกุกยภูจัน
นาม ๗ วณิชาัน วสนภูจัน วา อตุถิ ๗ อิทธิ อุกุคนครนุติ
เตลั อริยายตุนวณิปปุถานัน อิทธิ อุกุคนคริ เซภูจกั ปาโมกขั
ภวิสสุตีติ ๗ ปุภูเกทนนุติ ภณุทปุภูเกทนภูจัน ๗ ภณุท-
ภณุทิกานัน โมจนภูจันนุติ วตุตติ โหติ ๗ สกถชมพุทึเป
อลทฐภณุทปี หิ อิเชว ลภิสสุสนุติ ๗ อลลตุถ วิกุกเยน
อกจุนตุปี จ อิเชว คมิสุสุตี ๗ ตสุมา อิเชว ปุภู
ภินุทิสสุตีติ อตุโถ ๗ จตุสุ หิ นครทวารesu (๒) จตุตาริ
นक्रमชฎ (๓) เอกนุติ เอวั ทิวเส ทิวเส ปญจ สตสหสุสานิ
อุภูจหิสสุสนุตีติ ทสุเสตี ๗

อคุคิโต วาติอาทิสู จการภูโจ วาสทุโท ๗ อคุคินา จ
อุทเกน จ มิถุเกเทน วา (๔) นสุสิสุสุตีติ อตุโถ ๗ เอกโกภูจาส
อคุคินา นสุสิสุสุตี ๗ นิพุพาเปตุ น สกุกิสุสนุติ ๗ เอกั คงคา
คเหตุวา คมิสุสุตี ๗ เอโก อิมินา อกถิตั อมุสุสุ ๗ อมุนา
อกถิตั อิมสุสาติ วทนุตานัน ปิสุณวาจัน วเสน ภินุนานัน
มนุสุสานัน อลลวมลลลเกเทเนว นสุสิสุสุตีติ อตุโถ ๗ อิติ วตุวา

๑. ม. ยู. ราสิวเสนเนว ๗ ๒. ม. ทวารesu ๗ ๓. ม. ยู. สภายิ ๗ ๔. ม. ยู. จ ๗

ภควา ปจฺจุสกาเล กงฺคาย ตีริ คนฺตฺวา กตฺมุขโฆวโน

ภิกฺขุจาจรกาลิ (๑) อากฺมยมาโน นิสิทิ ฯ

สุนิรฺวสฺสการาปี อมฺหากิ ราชฯ สมณฺสฺส โคตฺมสฺส
อุปฺภูจฺจาโก ฯ โส อเมห ปุจฺฉิสฺสตี ฯ สตุธา กิร ปาภูติคามิ
อคมาสี ฯ ตสฺส สนฺติกิ อุปฺสงฺกมิตฺถ น อุปฺสงฺกมิตฺถาติ ฯ
อุปฺสงฺกมิมฺหาติ จ วุตฺเต นิมฺนตฺยิตฺถ น นิมฺนตฺยิตฺถาติ
จ ปุจฺฉิสฺสตี ฯ น นิมฺนตฺยิมฺหาติ จ วุตฺเต อมฺหากิ โทสั
อาโรเปตฺวา นิกฺคณฺหิสฺสตี ฯ อิถฺยจาปี มยิ อกตฺภูจฺจาน (๒) นคฺริ
มาเปม ฯ สมณฺสฺส โข ปน โคตฺมสฺส คตฺกตฺภูจฺจาน กาทฺกณฺณิ
สตุธา ปฏิกฺกมฺนฺตีติ ฯ (๓) ติ มยิ นคฺรมงฺกฺลึ วาจาเปสฺสามาติ (๔)
จินฺเตตฺวา สตุถาริ อุปฺสงฺกมิตฺวา นิมฺนตฺยีสฺสุ ฯ ตสฺมา อถ โข
สุนิรฺวสฺสการาติ (๕) อาทิ วุตฺติ ฯ

ปุพฺพพฺณฺหสมฺยนฺติ ปุพฺพพฺณฺหกาเล ฯ นิวาเสตฺวาติ
คามปุเปเวสนนินฺหาเรณ นินฺวาสนนินฺวาเสตฺวา กายพฺนฺชนนิน
พฺนฺชิตฺวา ฯ ปตฺตจิวฺรมาทายาติ ปตฺตตฺถจ จิวฺรตฺถจ อาทียิตฺวา
กายปฏฺธิพฺพุธิ กตฺวา ฯ

สีลวฺนฺเตตฺถาติ สีลวฺนฺเต เอตฺถ ฯ สณฺณเตติ กายวาจา-
มเนหิ สณฺณเต ฯ ตาสึ ทกฺขินฺมาทิสฺเสติ สํฆสฺส ทินฺเนน จตฺตาโร

๑. ม. ย. ภิกฺขุจาจรเวลายิ ฯ ๒. ม. อากตฺภูจฺจาน ฯ ย. อสฺสูกฺภูจฺจาน ฯ ๓. ม. ย. อิตฺติสท
โท

นตฺถิ ฯ ๔. ม. วทาเปสฺสามาติ ฯ ๕. สฺยา. สุนิรฺวสฺสการา ฯ

*เล่มที่ ๕ มหาควคควณณา หน้า ๒๓๔

ปจฺเจย ตาถั ฆรทเวตตานัน อาทิเสยฺย ๑ ปตฺตี ทเทยฺย ๑ ปุชิตา
ปุชยนฺตฺติ อิม มนุสฺสา อมหากั ฅาตกาปิ น โหนฺติ ๑
เอวํปี โน ปตฺตี เทนฺตฺติ อารกัํ สุตฺวิทหิตั (๑) กโรธาติ สุกฺกุ
อารกัํ กโรนฺติ ๑ มานิตา มานยนฺตฺติ กาลานุกาถั พลิกมฺม-
กรณน มานิตา เอเต มนุสฺสา อมหากั ฅาตกาปิ น
โหนฺติ ๑ จตฺมาสจฺจมาสนฺตเรว โน พลิกมฺม กโรนฺตฺติ มานนฺติ ๑
มานนฺติโย (๒)อุปฺปนฺนปริสฺสยั หรณฺติ ๑

ตโต นนฺติ ตโต นั ปณฺทิตชาติกั มนุสฺสั ๑ โอรสนฺติ
อุเร จเปตฺวา สัวทฺตฺติ ๑ ยถา มาตา โอรสั ปตฺตี อนุกมฺปนฺตี (๓)
อุปฺปนฺนปริสฺสยสฺส หรณฺตถั (๔) วายมตี ๑ เอว อนุกมฺปนฺตฺติ
อตฺโต ๑ ภาทรานิ ปสฺสตีติ สุนฺทรานิ ปสฺสตี ๑

อุพฺพมฺปนฺติ ปารกมฺนตฺถาย อาณิโย โกฏฺฏเวตฺวา กตฺ ๑
กุลฺลนฺติ วลฺลิตาเทหิ พนฺธิตฺวา กตฺ ๑ (๕)

เย ตรนฺติ อณฺณวณฺติ คาถาย อณฺณวณฺติ สพฺพพนฺติเมน
ปริจฺเจเทน โยชนมตฺตํ คมฺภีรสฺส จ ปุถฺลสฺส จ อุทกฺกุจฺจานสฺเสตฺตํ
อริวจัน ๑ สรนฺติ อธิ นที อธิปฺเปตา ๑ อิทํ วุตฺตํ โหตี ๑

เย คมฺภีรวิตฺตตํ ตณฺหาสรุ ตรนฺติ ๑ เต อริยมกฺกสงฺฆาตํ
เสตฺตํ กตฺวาน ๑ วิสขุช ปฺลุตฺตานีติ (๖)อนามสิตฺวา อุทกฺกริตานิ
๑. ม. ย. สุตฺวิทหิตั ๑ ๒. ม. เอตฺถนฺตเร มานนฺติโยติ ทิสฺสตี ๑

๓. ม. อนุกมฺปตี ๑

๔. ม. อุปฺปนฺนปริสฺสยหรณฺตถเมว ตสฺส ๑ ย. ...หรณฺตถเมวสฺส ๑ ๕. ย. กาดพฺพิ ๑

๖. ม. อิติสทฺโท นตฺถิ ๑

นินนุญจานานี ฯ อัย ปน อิทํ อปฺปมตฺตํ อุทกํ (๑) ตริตฺตาโมปี
กฺลฺลํ(๒) ชโน พนฺชติ ฯ (๒) พุทฺธา จ พุทฺธสาวกา จ วินายเว
กฺลฺเลน ตินฺณา เมธาวิโน ชนาคี ฯ

ปจฺจภาณวารวณณา นิฏฺฐิตา ฯ

อริยสจฺจกถาวณณา

โกฏฺฐิกโมติ มหาปนาทสฺส ปาสาทโกฏฺฐิ กตฺถาโม ฯ

อริยสจฺจานนฺติ อริยภาวกรานํ สจฺจานํ ฯ อนนฺุโพธาติ อพฺุชฺฌเนน
อชานเนน ฯ อปฺุปฏิเวธาติ อปฺุปฏิวิชฺฌเนน ฯ สนฺุชาวิตฺตติ ภาวโต
ภาวํ คมนวเสน สนฺุชาวิตํ ฯ สํสริตฺตติ ปฺุณปฺุณํ คมนาคมน-
วเสน สํสริตํ ฯ มมฺุญฺเจว ตฺุมาหากญฺจาติ มยา จ ตฺุเมหฺหิ
จ ฯ อถวา สนฺุชาวิตํ สํสริตฺตติ สนฺุชาวนํ สํสริตฺตํ มมฺุญฺเจว
ตฺุมาหากญฺจ อโหสิตฺติ เอวเมตฺถ อตฺุโถ เวทิตพฺุโพ ฯ (๑) สํสริตพฺุพนฺติ
สํสริตํ ฯ (๑) ภาวเนตฺติ สฺมุหตาคี ภาวโต ภาวํ นยฺนสมตฺถา
ตฺุณฺุหารชฺชํ สฺุญฺจํ หตา ฉินฺุณา อปฺุปวตฺติกตา ฯ

๑. ม. อัย ปาโจ นตฺถิ ฯ ๒. ม. ย. กฺลฺลลหฺหิ ชโน ปพฺุณฺชติ ฯ ๓. ม. อิม ปาจา
นตฺถิ ฯ ย. สํสริตํ สํสริตํ ฯ

*เล่มที่ ๕ หน้า ๒๓๖

นาทีกาคามคมนวณณา

นาทีกาติ(๑) เอกัง ตพากัง นิสฺสาย ทฺวินนํ จุพฺปีตุมหาปิตฺ
ปฺตฺตํ เทว คามา ฯ นาทีกติ เอกสฺมี ฌาติคามาเก ฯ
คิลฺชกาตฺสเถติ อิกฺษุคามาเย อาวสเถ ฯ

โอรฺมภาคิยานนฺติ เหฏฺฐาภาคิยานํ ฯ กามภเวเยว ปฏฺิ-
สนฺธิคฺคาหาปกาณนฺติ อตฺโถ ฯ โอรนฺติ ลทฺธนาเมหิ วา ตีหิ
มคฺเคหิ ปหาตพฺพานิปี(๒) โอรฺมภาคิยานิ ฯ ตตฺถ กามจฺจนฺโท ฯ
พฺยาปาทิตฺ อิมานิ เทว สฺมาปฺตฺติยา วา อวิกฺขมฺภิตานิ ฯ
มคฺเคน วา อสมฺมุจฺฉินฺนานิ นิพฺพตฺตฺวเสน (๓) อุกฺขํภากํ รฺูปภวญฺจ
อรฺูปภวญฺจ คนฺตุํ น เทนฺติ ฯ สกฺกายทิกฺกุจฺฉิอาทีนํ ตีณิ ตตฺถ
นิพฺพตฺตฺปิ อาเนตฺวา ปฺน อิว นิพฺพตฺตาเปณฺตีติ สพฺพานิปี
โอรฺมภาคิยานเว ฯ อนาวตฺตฺติธฺมมาติ ปฏฺิสนฺธิวเสน อนาคมน-
สภาวา ฯ รากทฺอสโมหานํ ตนฺตฺตฺตาติ เอตฺถ กทาจิ กรหจิ
อุปฺปตฺตฺติยา จ ฯ ปริยฺยฺจฺจานมนฺตฺตาย จาติ เทวธาปี ตนฺภาโว
เวทิตฺพฺโพ ฯ สกฺทาคามิสฺส หิ ปฺนุชฺชนานํ วิกฺ อภินฺหํ
รากาทโย น อุปฺปชฺชนฺติ ฯ กทาจิ กรหจิ อุปฺปชฺชนฺติ ฯ
อุปฺปชฺชมานา ปน ปฺนุชฺชนานํ วิกฺ พหลพหลา น อุปฺปชฺชนฺติ ฯ
มจฺฉิกปฺตฺติ วิกฺ ตนฺกตฺนุกา อุปฺปชฺชนฺติ ฯ ทีฆภาณกมฺมหาสิ-
วตฺเตโร (๔) ปนาห ยสฺมา สกฺทาคามิสฺส ปฺตฺตฺตฺติโร โหนฺติ ฯ

๑. ม. นาตีกาติ สพฺพตฺถ อีทิสเมว ฯ ๒. ม. ปหาตพฺพานิปีติ ฯ ๓. ม. นิพฺพตฺตฺวเสน ฯ
๔. ม. ย. ทีฆภาณกตฺปิฏกมฺมหาสิวตฺเตโร ฯ

โอโรธา จ โหนติ ฯ ตสฺมา พหลาว กิเลสา ฯ อิํ ปน
ภวตฺนุทวเสณ กถิตฺนุติ ฯ ตํ อฏฺฐกถายํ โสตาปนฺนุสฺส สตฺต
ภเว จเปตฺวา อฏฺฐเม ภเว ภวตฺนุํ นตฺถิ ฯ สกทาคามิสฺส
เทว ภเว จเปตฺวา ปญฺจสุ ภเวสุ ภวตฺนุํ นตฺถิ ฯ อนาคามิสฺส
รูปารูปภเว จเปตฺวา กามภเว ภวตฺนุํ นตฺถิ ฯ ชีณาสวสฺส
กิสฺมิณฺจ ภเว ภวตฺนุํ นตฺถิ ติ วุตฺตตฺตา ปฏฺิฏฺิขิตฺตํ โหติ ฯ

อิมํ โลกนฺติ อิํ(๑) กามาวจรโลกํ สนฺชาย วุตฺตํ ฯ
อยณฺเจตฺถ อธิปฺปาโย ฯ สเจ หิ มนฺุสฺเสสุ สกทาคามิผลปฺปตฺโต
เทเวสุ นิพฺพตฺติตฺวา อรหตฺตํ สจฺฉิกโรติ ฯ อิจฺเจตฺ กุสฺลํ ฯ
อสกฺโกนฺโต ปน อวสฺสํ มนฺุสฺสโลกํ อากนฺตฺวา สจฺฉิกโรติ ฯ
เทเวสุ สกทาคามิผลปฺปตฺโตปิ สเจ มนฺุสฺเสสุ นิพฺพตฺติตฺวา
อรหตฺตํ สจฺฉิกโรติ ฯ อิจฺเจตฺ กุสฺลํ ฯ อสกฺโกนฺโต ปน อวสฺสํ
เทวโลกํ กนฺตฺวา สจฺฉิกโรตีติ ฯ

อวินิปาทชฺมฺโมติ เอตฺถ วินิปตฺนํ วินิปาทํ ฯ นาสฺส
วินิปาทํ ชฺมฺโมติ อวินิปาทชฺมฺโม (๒) จตฺตุสุ อปาเยสุ อวินิปาท-
สภาวโรติ อตฺถิ ติ นียโตติ ชฺมฺมนิยามน นียโต ฯ สมฺโพธิ
ปฺรายนฺติ อฺปริมกฺกตฺตยสงฺฆาตา สมฺโพธิ ปฺริ อยนํ อสฺส
คฺติ ปฏฺิสรณํ อวสฺสํ ปตฺตพฺพนฺติ (๓)สมฺโพธิปฺรายนํ ฯ

๑. ม. อิมํ ฯ

๒. ม. เอตฺถนฺตเร จตฺตุสุ อปาเยสุ อวินิปาทชฺมฺโมติ ทิสฺสติ ฯ

๓. ม. ยฺ. ปตฺตพฺพาติ ฯ

ยเวติ ฯ สพเพถัปี (๑) สิกขาปทาวิโรเชน ยุตตฎุจจเน พุยากรณั
อนุณณตเมว โหติ ฯ

เวสาถึคมนวณณนา

เวสาถึยั วิหระถึติ เอตุถ เตน โข ปน สมเยน เวสาถึ
อิทฐา เจว โหติ ฝึตา จาติ (๒) อาทีนา ขนุทธเก วุตตนเยน
เวสาถึยา สมุปนุณภาโว เวทิตพุโพ ฯ อมพปาลิวเนติ อมพ-
ปาลิยา คณิกาย อูยยานฎุเต อมพวเน ฯ สโต ฎิกขเวติ ฎกวา
อมพปาลิตสฺสเน สติปจจุฎุจจปนตุถึ (๓) วิเสสโต อิธ สติปฎุจจ-
เทสนั อารฎิ ฯ ตตุถ สรฐึติ สโต ฯ สมุปะชานาถึติ สมุปะชาโน ฯ
สติยา จ สมุปะชณฺเณน จ สมนุณาคโต หุตฺวา วิหเรยฺยาติ
อตุถุโธ ฯ กาเย กายานุสฺสึถึ อาทีสุ ยั วตุตพุพิ ฯ ตั มหา-
สติปฎุจจเน วฎุขาม ฯ

นีลาติ อิหิ สพุพสฺงกาหึกั ฯ นีลวณฺณาติ อาที ตสฺเสว
จ วิภาคทสฺสนั ฯ ตตุถ น เตสั ปกติวณฺโณ นีโล ฯ
นีลวิทิตตตุตา (๔) ปเนตั วุตตุ ฯ นีลวตุถาติ ปฎุทฎุกลโกเสยฺยาทีนึปี
เตสั นีลานเว โหณฺติ ฯ นีลาลงฺการาติ นีลมณฺิหึ นีลปุเปหึ
อลงฺกตา ฯ รัตปิ เตสั นีลมณฺิขจिता นีลวตุถปรฎิฎิขิตฺตา นีลทฐา
๑. ม. เอตุถนุตเร หิสทุโท ทิสฺสติ ฯ ๒. วิ. มหา. ๕/๑๒๘/๑๖๘ ฯ
๓. ม. สติปจจุฎุจจปนตุถึ ฯ ๔. ม. ยุ. นีลวิทิลปนวิทิตตตุตา ฯ

*เล่มที่ ๕ มหาควคณณนา หน้า ๒๔๐

นีลวมมิเกหิ นีลากรณหิ นีลอสเสหิ ยุคตาฯ ปโฏทลภูจโยปี
นีลาเยวติ อิมินา นเยน สพพปเทศุ อตุโธ เวทิตพุโพฯ

ปฏิวภูเสตีติ (๑) ปหริฯ กิ เช อมพปาลีติ เซติ อาลปน-
วจนัฯ โภติ อมพปาลี กิการณติ วุตตัง โหติฯ กิณจาติปี
ปาโจฯ อยเมเวตถ อตุโธฯ สาหารนติ สชนปทัฯ องคุลี
โพเสสนติ (๒) องคุลี จาเสสฯ อมพปายาติ(๓) อิตถิกายฯ เยสนติ
กรณภูเจ สามิวจนัฯ เยหิ อทิฏฐาติ วุตตัง โหติฯ โอลเถถาติ
ปสฺสถฯ อวโลเถถาติ (๔) ปุณปุณ ปสฺสถฯ อุปสฺหระถาติ อุปเนถฯ
อิมิ ลิจฺฉวีปริสฺสั ตุมุหาคิ จิตฺเตน ตาวตีสสทิสฺสั (๕) อุปสฺหระถ อุปเนถ
อลฺลียาเปถฯ ยเถว หิ ตาวตีสสา อภิรฺฐปา ปาสาทิกา นีลาทิ-
นानาวณณนาฯ เอวมิเม ลิจฺฉวีราชาโนปีติ ตาวตีสเสหิ สมเก
กตฺวาปสฺสถาติ อตุโธฯ

กสฺมา ปน ภควา อนนทสเทหิ สุตฺเตหิ จกฺขฺวาทีนั
รฺฐปาทีสุ นิมิตฺตคฺคฺคาหิ ปฏฺฐิเสเชตฺวา อิธ มหนฺเตน อฺสุสาเห
นิมิตฺตคฺคฺคาเห นโยเชตีติฯ (๖) หิตกามตายฯ

ตฺตร กิร เอกจฺเจ ภิกฺขุ โอสฺสภูจฺจวีรียาฯ (๗) เตสฺส สมฺปตฺติยา
ปโถเกนฺโต อุปฺปมาเทน สมณฺทมฺมิ กโรนฺตานิ เอวรฺฐปา
อิสฺสรียสมฺปตฺติ สฺลภาติ สมณฺทมฺเม อฺสุสาหชนนตฺถิ อหาฯ

๑. ม. ปรีวภูเสตีติฯ ๒. สฺยา. องคุลี โปเสสนติฯ ๓. สฺยา. อมพปาลีกายาติฯ
๔. ย. อุปโลเถถาติฯ ๕. ย. ตาวตีสปริสฺสัฯ ๖. ม. อฺยโยเชตีติฯ ๗. ม. ย. โอสฺสนนวีรียา
ฯ

อนิจจลภขณวิภาวนตถญจาปี เอวมาห ๑ นจิสเสว หิ สพุเพปีเม
อชาตสตุตฺตส วเสน วินาสี ปาปฺณิสฺสนฺติ ๑ อถ เนสํ ราช-
สิริสมฺปตฺตี ทิสฺวา จิตฺทิกฺขุ ตถารูปา ยปีนาม สิริสมฺปตฺติยา
วินาโส ปญฺญา ยิสฺสตีติ อนิจจลภขณํ ภาเวตฺวา สห ปฏฺิ-
สมฺภิทาหิ อรหตฺตํ ปาปฺณิสฺสนฺตีติ อนิจจลภขณวิภาวนตถํ
อาห ๑

อชฺวาเสตฺตติ อมฺพปาลียา นิมนฺติตถาวํ ฌตฺวาปี กสฺมา
นิมนฺเตนฺตีติ ๑ อสทฺทหนตฺยา เจว วตฺตสีเสน จ ๑ สฺวา หิ
ฐตฺตา อิตฺถิ อนิมนฺเตตฺวา (๑) นิมนฺเตสิเนติ (๒) วเทยฺยาติ เตสํ
จิตฺตํ อโหสิ ๑ ฌมฺมํ สุตฺวา กมนกาเล จ นิมนฺเตตฺวา กมนํ
นาม มนุสฺसानํ วตฺตเมว ๑

เวพฺวคามวสฺสุปคมนวณณนา

เวพฺวคามโกติ เวสาลิยา สมิเป เวพฺวคาโม (๓) ยถา-
มิตฺตฺนฺติ อาทิสฺสุ มิตฺตฺตา มิตฺตฺตาว ๑ สนนทิกฺขจาทิ ตตฺถ ตตฺถ สงฺกมฺม
ทิกฺขจมิตฺตฺตา สนนทิกฺขจ น ทพฺพมิตฺตฺตา ๑ (๔) สมภตฺตฺตาติ สฺฐจฺ
ภตฺตา สีเนหมิตฺตฺตา (๕) ทพฺพมิตฺตฺตา ๑ เยสํ เยสํ ยตฺถ ยตฺถ
เอวรูปา ภิกฺขุ อตฺถิ ๑ เต เต ตตฺถ ตตฺถ วสฺสํ อูเปถาติ

๑. ม. ย. อนิมนฺเตตฺวาปี ๑ ๒. ม. นิมนฺเตมีติ ๑ ๓. ส. ย. ปาทคาโม ๑ ม.เวพฺวคาโม ๑
๔. ม. ย. นาทิทพฺพมิตฺตฺตา ๑ ๕. ม. สีเนหวนฺโต ๑

*เล่มที่ ๕ มหาควคณณนา หน้า ๒๔๒

อตุโธฯ กสุมา เอวมาหฯ เตลั ผาสุวิหารตุถายฯ เตลั หี
เวพวคามเก เสนาสนัน นปโปโหติฯ ภิกขาปี มนุทาฯ สมนฺดา
เวสาลียา ปน พหุณี เสนาสนานิฯ ภิกขาปี สุตถาฯ ตสุมา
เอวมาหฯ อถ กสุมา ยถาสุขั คจฺจนตติ น วิสขุเชติฯ
เตลั อนุคมุปายฯ เอว กิรสฺส อโหสิ อหํ ทสฺมาสมตฺต
จตุวา ปรีนิจฺพายิสฺสามิฯ สเจ อิมะ ทูริ คจฺจนิสฺสนฺติฯ มํ (๑)
ปรีนิจฺพพานกาละ ทญฺจํ น สกขิสฺสนฺติฯ อถ เนลั สตุถา
ปรีนิจฺพพานโต อมฺหากํ สติมตฺตปี นาทาสิฯ สเจ ชานะยยามฯ
น เอว ทูเร วเสยยามาติ (๒) วิปฺปฏิสโร ภาเวยเยฯ เวสาลียา
สมนฺดา ปน วสนฺดา มาสฺสฺส อญฺจ วาเร อากนฺตุวา ฐมฺม
สุณิสฺสนฺติ ภาควโต วาทำ ลภิสฺสนฺตฺติ น วิสขุเชติฯ

ขโรติ ผรุโสฯ อาพาโธติ วิสภาคโรโคฯ พาพฺพหาติ
พลวติโยฯ มรณฺนตฺติกาติ (๓) มรณฺนตฺติ มรณฺสนฺตฺติกํ ปาปนสมตฺถาฯ
สโต สมฺปชาโน อธิวาเสสิติ สตี สุปฺญฺจิตฺตํ กตุวา ฌาณน
ปรีจฺฉินฺทิตฺวา อธิวาเสสิฯ อวิหฺลยฺมาโนติ เวทนานฺวตฺตนฺวเสน
อปราปรี ปรีวตฺตนํ อกรโณโต อปีพฺยมาโน อทุกขิยมาโนว
อธิวาเสสิฯ อนามนฺเตตฺตวาติ อชานาเปตฺตวาฯ (๔) อนปฺโลเกตฺตวาติ
น อปฺโลเกตฺตวาฯ โอวาทานฺสาสนี อทตฺตวาติ วุตฺตํ โหติฯ
วิริเยนาติ ปุพฺพภาควิริเยน เจว ผลสฺมาปตฺตฺติวิริเยน จฯ

๑. ม. มมฯ ๒. ย. วสิสฺสามาติฯ ๓. ม. มรณฺนตฺติกาติฯ ๔. ย. อนวเหตฺตวาฯ

ปฏิปณามเหตุวาทิ วิภขมเหตุวา ฯ ชีวิตสงขารนุติ เอตถ ชีวิตปี
ชีวิตสงขารโ ๑ เยน ชีวิตัง สงขริยติ นิชชมานัน ฆฏฏเหตุวา
จปียติ ฯ โส (๑) ผลสมาปตติธมโมปี ชีวิตสงขารโ ๑ โส อธิ
อธิปเปโต ฯ อธิญจายาติ อธิญจหิตวา ปวตเตตวา ฯ ชีวิตจปน-
สมตถัน ผลสมาปตติ สสมาปชชเยยุนติ อยเมตถ สงเขปตโต ฯ

ก็ ปน ภควา อิตโต ปุพเพ ผลสมาปตติ น สสมาปชชิตติ ฯ
สสมาปชชติ ฯ สวา ปน ฆณิกสมาปตติ ฯ ฆณิกสมาปตติ จ
อนุตโตสมาปตติยเยว เวทนัน วิภขมเหตุวา ฯ สสมาปตติโต วุญจิตมตตตส
กฏจปาเตน วา กจลปาเตน วา นินนเสวาโล วिय อุทกั
ปน สริริ เวทนา อชโณตถรติ ฯ ยา ปน รูปสตตถกถจ
อรูสตตถกถจ นิคคุมพั นิชชภู กถวา มหาวิปัสสนาวเสน
สสมาปนุสสมาปตติ ฯ สวา สฎฐ วิภขมเหตุวา ฯ ยถา นาม
ปุริเสน โปกขรณิ โอคุคาเหตุวา หตถเอหิ จ ปาเทหิ จ
สฎฐ อปพยุโพห เสวาโล จิเรน อุทกั โอคถรติ ฯ เอวเมว
ตโต วุญจิตตส จิเรน เวทนา อุปปชชติ ฯ อิติ ภควา
ตทิวาสั มหาโพธิปลลงเก อภินววิปัสสนัน ปญฺจเปนโต วिय
รูปสตตถกั อรูปสตตถกั นิคคุมพั นิชชภู กถวา จุททสหากาเรหิ
สนเนตวา มหาวิปัสสนาย เวทนัน วิภขมเหตุวา ทส มาเส
มา อุปปชชิตถาติ สสมาปตติ สสมาปชชติ ฯ สสมาปตติวิภขมภิตา
๑. ย. โย ฯ

*เล่มที่ ๕ มหาควคควณณา หน้า ๒๔๔

เวทนา ทส มาเส น อุปฺปชฺชียะฯ

คิลานา วุญฺจโถติ คิลานो हुत्वा पुन वुञ्जोतिฯ
มธุรกาโต วียาติ สลฺลชาตครุภาโว สลฺลชาตถทฐภาโว สฺลล
อุตฺตาสิตปฺริโส (๑) วียฯ น ปกฺขายนฺตฺติ นปฺปกาสนฺตฺติฯ นานา-
การโต น อุปฺภุจหนฺตฺติฯ ชมฺมาปี มํ นปฺปฏฺฐินฺตฺติ สติ-
ปฺภุจฺจานชฺมมาปี (๒) มยฺหํ ปากฺกา น โหนฺตฺติ ทิปฺเตติฯ ตนฺตฺติชฺมมา
ปน เณรสฺส สฺลปฺปคฺคณาฯ น อุทาหฺรตฺติ ปจฺฉิมํ โอวาทํ น
เทติฯ ตํ สนฺชาย วทติฯ

อนนฺตรํ อพาหิรฺนฺตฺติ ชมฺมวเสน วา ปุคฺคลวเสน วา
อุภยํ อกฺตฺวาฯ เอตฺตํ ชมฺมํ ปฺรสฺส น เทเสสฺสสามิติ (๓)
จินฺเตนฺโต ชมฺมํ อพฺภนฺตรํ (๔)กโรติ นามฯ เอตฺตํ ปฺรสฺส
เทเสสฺสสามิติ จินฺเตนฺโต ชมฺมํ พาหิรํ กโรติ นามฯ อิมสฺส
ปุคฺคลสฺส เทเสสฺสสามิติ จินฺเตนฺโต ปน ปุคฺคลํ อพฺภนฺตรํ กโรติ
นามฯ อิมสฺส น เทเสสฺสสามิติ จินฺเตนฺโต ปุคฺคลํ พาหิรํ
กโรติ นามฯ เอวํ อกฺตฺวา เทสิโตติ อตฺถโถฯ อจฺฉริยฺมฺญฺจฺติ
ยถา พาหิรฺกานํ อจฺฉริยฺมฺญฺจฺติ นาม โหติฯ ทหฺรกาเล กสฺสจฺ
อกฺเถตฺวา ปจฺฉิมกาเล มรณฺมณฺเจ นิปฺนฺนา ปิยมนฺาปฺสฺส
อนฺนฺเตวาสิกสฺส กเถนฺตฺติฯ เอวํ ตถาคตฺสส อิทํ มหฺลลกกาเล
๑. ยฺ. อุตฺตาสิตสฺทฺติโสฯ ๒. ม. สติปฺภุจฺจานาติชฺมมาฯ ๓. ม. เอตฺตฺนฺตเร หิสฺทฺโท
ทิสฺสติฯ ๔. สฺ. ยฺ. อนฺตรํฯ

*เล่มที่ ๕ มหาปรินิพพานสูตรตวณณา หน้า ๒๔๕

ปัจฉิมกาล (๑) กเถสุสามีติ มุฏฐี กตฺวา ปริหริตฺวา (๒)จปีติ กิณฺจ
นตฺถิติ ทสฺเสติ ฯ

อหิ ภิกฺขุสฺสัณฺนติ อหเมว ภิกฺขุสฺสัณฺนํ ปริหริตฺสามีติ
วา ฯ มมุทฺเทสิโกติ อหิ อุทฺทิสิตฺตพฺพญฺเณ อุทฺเทโส อสฺสาติ
มมุทฺเทสิโก ฯ มเวย อุทฺทิสิตฺวา มมํ ปจฺจาสิสฺมาโน ภิกฺขุสฺสัณฺโ
โหตุ ฯ มม อจฺจเยน มา วา อหเสส ฯ ยิ วา ตํ วา โหตุติ
อิติ วา ปน ยสฺส อสฺสาติ อตฺโถ ฯ น เอวํ โหตีติ
โพธิปลลฺงเกยว อิตฺสามจฺจฺริยานํ วิหตฺตฺตา (๑) เอวํ น โหติ ฯ
สทินฺนติ โส ที ฯ อาสีติโกติ (๔) อสีติสํวจฺจฺริโก ฯ อิํ ปจฺฉิมวยิ
อนุปรตฺตถาวทีปนตฺถิ วุคฺคํ ฯ เวพฺพิสฺสเกนาติ (๕) พาหพฺพชจฺจก-
พฺพธาทีนา ปฏิสงฺขรเณน เวพฺพิสฺสเกน ฯ มณฺเวยติ ชรสกฺกั (๖)
วिय เวพฺพิสฺสเกน มณฺเวย ยาเปติ ฯ อรหตฺตผลพฺนฺชเนน (๗) จตฺ-
อิริยาปลกปฺปนํ ตถาคตฺสฺส โหตีติ ทสฺเสติ ฯ

อิทานิ ตมตฺถิ ปกาเสนฺโต ยสฺมี อานนฺท สมเยติ-
อาทิมานฺ ฯ ตตฺถ สพฺพนิมิตฺตานนฺติ รูปนิมิตฺตาทินิ กลาปานิ ฯ (๘)
เอกจฺจานํ เวทนานนฺติ โลเกยานํ เวทนานํ ฯ ตสฺมาติหानนฺทาทิ
ยสฺมา อิมินา ผลสฺมาปตฺติวิหาเรณ ผาสฺ โหติ ฯ ตสฺมา ตฺเมหปี
๑. ม. ย. ปจฺฉิมจฺจฺจเน ฯ ๒. ม. ปริหริตฺสามีติ ฯ ๓. ย. วิคตฺตฺตา ฯ ๔. ม. อาสีติโกติ
ฯ
๕. ม. เวพฺพิสฺสเกนาติ ฯ ย. เวม... ฯ ๖. ม. ชินฺณสกฺกั วिय เวพฺพิสฺสเกน ฯ
๗. ม. ผลเวจฺจเนน ฯ ๘. ม. ย. อยิ ปาโจ นตฺถิ ฯ

*เล่มที่ ๕ มหาควคณณนา หน้า ๒๔๖

ผาสูกตถาย (๑) เอว วิหรถาติ ทสเสติฯ อตุตที่ปาติ มหาสมุท-
มชฌเม ทีปี (๒) วิย อตุตถานัน ทีปี ปติฏฐัง กตุวา วิหรถฯ
อตุตตสรณาคิ อตุตตคคิกาว โหถฯ มา อญญคคิกาวฯ ฌมมทีปี-
ฌมมสรณปเทสุปี เอเสว นโยฯ ตมตคคเคติ ตมอคคเคฯ มชฌเม
ตกาโร ปทสนุชิวเสน วุตโตฯ อิทั วุตตัง โหติ อิม (๓)
อคคตมา อิม อคคตมาติฯ (๓) เอว สพพํ ตมโยคํ ฉินุทิตวา
อติวिय อคคเค อตุตตมภาเว เต (๔) อานนุท มม ภิกขุ ภวิสฺสนุติฯ
เตถั (๕) อติอคคเค ภวิสฺสนุติฯ เย เกจิ สิกขากามาฯ สพเพปี เต
จตุสตีปฏุจจานโคจรา จ (๖) ภิกขุ อคคเค ภวิสฺสนุติฯ (๗) อรหตุต-
นิกุญน เทสนัน สงคคณหาคิฯ

ทุติยภาณวารวณณนา นิฏฐิตาฯ

อคคสาวกนิพพานวณณนา

เวสาถี ปิณฺฑาย ปาวิสีติ กทา ปาวิสีฯ อุกกเวลโต (๘)
นิกขमितฺวา เวสาถีคคคทาเลฯ ภควา กิร วุฏฐวสุโส เวพฺพคามกา
นิกขमितฺวา สาวตถี คมิสฺสามิติ อากคตมคคเคเนว ปฏินิวตตनुโต
อนุปฺพุเพน สาวตถี ปตุวา เซตวนัน ปาวิสีฯ

ฌมมเสนาปติ ภควโต วตุตตํ ทสเสตุวา ทิวาฏุจจัน

๑. ม. ย. ตทตถายฯ ๒. ม. ย. มหาสมุททุกตทีปีฯ ๓. ม. อิม อคคตมาติ ตมตคคาคิ
ฯ

๔. ม. เอเตฯ ๕. ย. เกถัฯ ๖. ม. วฯ ๗. ม. ย. ภวิสฺสนุตีติฯ ๘. ม. ย. อุกกเจลโตฯ

คโต ฯ โส ตตถ อนุเตวาสิเกสุ วตฺตํ ทสเสตฺวา ปฏิกกนฺเตสุ
ทิวาภูจานํ สมมชฺชิตฺวา จมฺมกฺขณฺท์ ปรณฺยเปตฺวา ปาท
ปกฺขาลेतฺวา ปลฺลนฺกํ อากฺขิตฺวา ผลสฺมาปตฺตี ปาวีสึ ฯ อถสฺส
ยถาปริจฺเจเทน ตโต วุจฺจิตสฺส อัยฺ ปริวิตกฺโก อุตฺปาที พุทฺธา
นฺ โข ปจฺมํ ปรินิพฺพายนฺติ ฯ อคฺคสาวกา นฺ โขติ ฯ ตโต
อคฺคสาวกา ปจฺมนฺติ ฌตฺวา อตฺตโน อายฺสฺงขาริ อโกลเกสิ ฯ
โส (๑) สตฺตาทเหมว อายฺสฺงขารา เม ปวตฺตติสฺสนฺตีติ ฌตฺวา (๑)
กตฺถ ปรินิพฺพายิสฺสามิตี จินฺเตสิ ฯ ตโต ราหุโล ตาวตีเส (๒)
ปรินิพฺพุโต ฯ อณฺณาสโกณฺทณฺณตฺเถโร (๓) นทฺทนตฺทเห ฯ อหํ กตฺถ
ปรินิพฺพายิสฺสามิตี ปฺนปฺปฺนํ (๔) จินฺเตนฺโต มาตริ อารพฺถ สตี
อุปฺปาเทสิ มยฺหํ มาตา สตฺตนฺนํ อรหนฺตานิ มาตา หุตฺวาปี
พุทฺธมฺมสํเขสุ อปฺปสนฺนา ฯ อตฺถิ นฺ โข ตสฺสา อุปฺนิสฺสโย ฯ
นตฺถิ นฺ โขติ อวชฺเชตฺวา โสตาปตฺติมคฺคสฺส อุปฺนิสฺสยิ
ทิสฺวา กสฺส เทสนาย อภิสฺมโย ภวิสฺสตีติ อโกลเกนฺโต
มเมว ฐมฺมเทสนาย ภวิสฺสตี ฯ น อณฺณสฺส ฯ สเจ โข ปนาหิ
อปฺโปสฺสสุโก ภเวยฺย ฯ ภวิสฺสนฺติ เม วตฺตาโร สาริปฺุตตฺเถโร
อวเสสขนานํปี อวสฺสโย โหติ ฯ ตถา หิสฺส สมจิตฺตสฺสุตฺต-
เทสนาทิวเส (๕) โกฏิสฺตสฺสทเวตฺตา อรหฺตํ ปตฺตา ฯ ตโย มคฺเค
๑. ม. สตฺตาทเหมว เม อายฺสฺงขาริ ปวตฺตติสฺสนฺตีติ ฌตฺวา ฯ ๒. ม. ตาวตีเสสุ ฯ
๓. ม. อณฺณาสโกณฺทณฺณตฺเถโร ฯ ๔. ม. ยฺ. ปฺน ฯ
๕. อจฺ. ทกฺ. ๒๐/๒๓๗-๒๔๖/๓๘-๔๘ ฯ

*เล่มที่ ๕ มหาควคควณณา หน้า ๒๔๘

ปฏิวิทฐเทวดานัน คณนา นตฺถิฯ อญฺเณสุ จ จาเนสุ อนเภา
อภิสมยา ทิสฺสนฺติฯ เถเว จ(๑) จิตฺตํ ปสาเทตฺวา สกุเค
นิพฺพตฺตนาเว อสีติกุลสหัสฺถานิฯ โสทานิ (๒)มาตุ มิจฺฉา-
ทสฺสนมตฺตฺปี(๒) หริตฺถุํ นาสกฺขีติฯ ตสฺมา มาตฺริ มิจฺฉาทสฺสนา
โมเจตฺวา ชาโตวรเกยว ปรีนินฺพพายิสฺสามีติ สนนฺิฏฺจานัน กตฺวา
อชฺเชว ภควนฺตํ อญฺชานาเปตฺวา นิกฺขมิสฺสามีติ จุนฺทตฺเถริ
อามนฺเตสิ อายามาวุโส (๓)จุนฺท อมฺหากํ ปญฺจสตาย ภิกฺขุ-
ปรีสาย สลฺยํ เทหิ คณฺหาวุโส ปตฺตจิวฺรานิฯ ฐมฺมเสนาปติ
นาลกคามํ คนฺตฺกาโมติฯ เถโร ตถา อกาสิฯ ภิกฺขุ เสนาสนัน
สํสาเมตฺวา ปตฺตจิวฺรมาทาย เถรสฺส สนฺติกํ อากมฺิสฺสุฯ

เถโร เสนาสนัน สํสาเมตฺวา ทิวาฏฺจานัน ฐมฺมชฺชิตฺวา
ทิวาฏฺจานทฺวารเ จตฺวา ทิวาฏฺจานัน โอลเณฺนโต อิทฺทานิ
ปจฺฉิมทสฺสนันฯ ปุณ อากมฺัน นตฺถิตฺติ ปญฺจสตภิกฺขุปรีวุโต
ภควนฺตํ อุปสงฺกมิตฺวา วนฺทิตฺวา ภควนฺตํ เอตทโวจ

ฉินฺโนทานิ ภวิสฺสามิ โลกนาถ มหามฺุณิ

คมนาคนัน นตฺถิ ปจฺฉิมา วนฺทนา อัยฯ

ชีวิทํ อปฺปกํ มยฺหํ อีโต สตฺตาทมฺจฺเย

นิกฺขิเปยฺยามหิ เทหิ ภารโวโรปนํ ยถาฯ

อญฺชานาตุ เม ภนฺเต (ภควา) อญฺชานาตุ สฺศโต(๔)

ปรีนินฺพพานกาโล เม โอสฺสญฺโจ อายฺสฺสงฺขาโรติฯ

๑. ม. เถเรวฯ ๒. ม. สกมาตฺมิจฺฉาทสฺสนมตฺตฺมปีฯ

๓. ม. ยฺ. อาวุโสฯ ๔. ม. สฺศโตฯ

พุทฺธา ปน ยสฺมา ปรินิพฺพาหิตี วุตฺเต มรณวณฺณํ (๑)
 สํวณฺณนฺตฺติ (๒) มา ปรินิพฺพาหิตี วุตฺเต วฏฺฐสฺส คฺคณฺ
 กถณฺตฺติ (๓) มิจฺฉาทิกฺขจิกา โทสํ อารโชนฺติ (๔) ตสฺมา ตทฺถยฺปิ
 น วทนฺติ ฯ เตน นํ ภควา(๕) กตฺถ ปรินิพฺพายิสฺสตี
 สารีปฺตฺตาทิ ฯ อตฺถิ ฆนฺเต มคฺเชสฺส นาลกคามे चाโตวฺรโก ฯ
 ตตฺถาหํ ปรินิพฺพายิสฺสามีติ วุตฺเต ยสฺสทานิ ตฺวํ สารีปฺตฺต
 กาลํ มลฺลยสี ฯ อิทานิ ปน เต เขมฺมจกนิมฺมจกาทิกานํ ตาทิสฺส
 ภิกฺขุโน ทสฺสนํ ทุลลภํ ภวิสฺสตีติ เทเสหิ เตสํ ฆมฺมนฺติ
 อหา ฯ

เถโร สตฺถา มยฺหํ อิทธิวิภูพฺพนปฺพุพฺงคํ ฆมฺม-
 เทสนํ ปจฺจาสีสตีติ ฌตฺวา ภควนฺตํ วนฺทิตฺวา ตาลปฺปมาณํ
 อพฺภุกฺคนตฺวา ปฺน โอรุยฺห ภควนฺตํ วนฺทิตฺวา ยาว (๖) สตฺต-
 ตาลปฺปมาणे อนฺตลิกฺเข จิโต อิทธิวิภูพฺพนํ ทสฺเสตฺวา ฆมฺม
 เทเสสี ฯ สกถนคฺริ สนฺนิปฺติ ฯ เถโร โอรุยฺห ภควนฺตํ
 วนฺทิตฺวา คมนกาโล เม ฆนฺเตติ อหา ฯ ภควา (๗)ฆมฺมาสนเ
 นิสินฺโน ปฏฺธิปาเทสฺสามีติ (๘) ฆมฺมาสนา อฏฺฐจาย คนฺชกฺขิอภิมุโข
 คนฺตฺวา มณฺโผลเก (๙) อฏฺฐจาสี ฯ เถโร ติกฺขตฺตํ ปทกฺขิณํ กตฺวา
 จตฺตฺส จาเนสฺส วนฺทิตฺวา ภควา อิโต กปฺปสฺตสทฺสสาธิกสฺส

๑. ม. มรณสังวณณํ ฯ ย. มรณสังวณณํ ฯ ๒. ม. สังวณณนฺติ นาม ฯ ๓. ย. กถณฺตฺติ
 นาม ฯ ๔. ม. อารโชนฺติ ฯ ๕. ม. ภควา อหา ฯ ๖. ม. ย. อัย ปาโจ นตฺถิ ฯ
 ๗. ม. ย. ภควา ฆมฺมเสนาปตี ปฏฺธิปาเทสฺสามีติ ฯ ๘. ย. มณฺโปลฺลยเก ฯ

*เล่มที่ ๕ มหาควคควณณา หน้า ๒๕๐

อสงเขยยสฺส อฺปริ อโนมทสฺสิตสมฺมาสมพฺพุทฺทสฺส ปาทมฺเเล นิปตฺติว
คฺคฺมหาภิ ทสฺสนํ ปตฺเตสึ ฯ สฺมา เม ปตฺถนา สมิทฺธา ฯ ทิฏฺฐา
คฺคฺเมห ฯ ตํ ปจฺฉํ ทสฺสนํ ฯ อิทํ ปจฺฉิมทสฺสนํ ฯ ปุณ คฺคฺมหาภิ
ทสฺสนํ นตฺถิตฺติ วคฺวา ทสนนฺทโมธานสมฺมุชฺชํ อลฺลชฺฐี ปคฺคยฺห
ยว ทสฺสนวิสโย ฯ ดาว อภิมุโขว ปฏิกฺกมิตฺวา อิตฺ
ปฏฺฐาย จุตฺติปฏฺฐินฺทวเสน กิตฺติมิลฺลิจิ จานเณ คมนาคมนํ นาม
นตฺถิตฺติ วนฺทิตฺวา ปกฺกามิ ฯ อุกทปริยนตฺติ กคฺวา มหาภูมิจาโล
อโหสิ ฯ ภควา ปรีวารตฺวา จิตฺติกฺกชฺช อห อนฺนคจฺฉ
กิกฺกเว คฺคฺมหาภิ เชฏฺฐภาคิกนฺติ ฯ กิกฺกชฺช ยว ทวารโกฏฺฐกา
อคมฺสฺส ฯ เถโร คิฏฺฐจฺฉ คฺคฺเมห อวฺโส อปฺปมคฺตา โหถาติ
นิวคฺตาเปตฺวา อตฺตโน ปรีสาเยว สทฺธิ ปกฺกามิ ฯ มนฺสฺสา
ปฺพุเพ อโย ปจฺจาคมนจาริกํ จรติ ฯ อิทํทานิ คมนํ น
ปุณ ปจฺจาคมนายาติ ปรีเทวนฺตาอนฺนพฺนฺธิสฺส ฯ เตปิ อปฺปมคฺตา
โหถ ฯ อวฺโส เอวํภาวิโน นาม สงฺขาราติ นีวคฺตาเปสิ ฯ

อถ โข อายสฺมา สาริปฺพุตฺโต อนฺตรามคฺเค สคฺคทาห
มนฺสฺसानํ อนฺนคคฺคํ กโรนฺนุโต สายํ นาลกคามํ ปตฺวา
คามทฺวารเณ นีโคธรรุคฺคชฺชเณ อฏฺฐาสิ ฯ

อถ อฺปเรวโต นาม เถรสฺส ภาคินฺนโย พหิกามํ
คจฺฉนฺนุโต เถโร ทิสฺวา อฺปสงฺกมิตฺวา วนฺทิตฺวา อฏฺฐาสิ ฯ
เถโร ตํ อห อคฺคิ เณ เณ อโยยิกาติ ฯ อาม ภนฺเตติ ฯ

คจจ อมหากั อิชาตภาว อโรเจหิ ฯ กสุมา อากโตติ จ
 วุตเต อชช กิร เอกทิวสั อนุโตคามเม ภวิสฺสติ ฯ ชาโตวรกั
 ปฏิชคฺคต ฯ ปญจนฺณจ ภิกฺขุสฺตานั(๑) วสนภูจจัน ชานาถาติ ฯ
 โส คนฺตุวา อยฺยิเก มยฺหิ มาตุโล อากโตติ อาห ฯ อิทานิ
 กุหินฺติ ฯ คามทฺวารเถติ ฯ เอกโกว ฯ อญฺโณปี โกจิ อตฺถิติ ฯ
 อตฺถิ ปญจสฺตา ภิกฺขุติ ฯ กิการณา อากโตติ ฯ โส ตั ปวฺตฺตี
 อโรเจสิ ฯ พฺราหฺมณฺนิ กิ นฺุ โข เอตฺตกานั วสนภูจจัน
 ปฏิชคฺคาเปติ ฯ ทฺหฺรกาเล ปพฺพชิตฺวา มหฺลลกกาเล กิหิ
 โหตุกาโมติ จินฺนเตนฺตี ชาโตวรกั ปฏิชคฺคาเปตฺวา ปญจสฺตานั
 ภิกฺขุณั วสนภูจจัน การเตตฺวา ทณฺฑทีปเก (๒) ชาเลตฺวา เณรสฺส
 ปาเหสิ ฯ

เถโร ภิกฺขุหิ สทฺธิ ปาสาทิ อภิรุหิ ฯ อภิรุหิตฺวา(๓)
 ชาโตวรกั ปวิสิตฺวา นิสิตฺติ ฯ นิสชฺเชว ตุมฺหากั วสนภูจจัน
 คจจถาติ ภิกฺขุ อฺยฺโยเชสิ ฯ เตสุ คตมตฺเตสุเยว เณรสฺส ขโร
 อาพาโธ อฺปปชฺชิ ฯ โลหิตปฺกขฺนฺทิกา มรณฺนฺติกา (๔) เวทนา
 วตฺตนฺติ ฯ เอกั ภาชนั ปวิสติ ฯ เอกั นิกฺขมฺติ ฯ พฺราหฺมณฺนิ
 มม ปฺตฺตสฺส ปวตฺติ มยฺหิ น รุจฺจตีติ อตฺตโน วสนคพฺภทฺวารั
 นิสฺสาย อญฺจาสิ ฯ จตฺตาโร มหาราชาโน ฐมฺมเสนาปติ กุหิ

๑. ม. นีวาสนภูจจัน ฯ ๒. ม. ยฺ. ทณฺฑทีปกาโย ฯ ๓. ม. เอตฺถนฺตเร จสทฺโท ทิสฺสติ
 ฯ

๔. ม. มารณฺนฺติกา ฯ เอวมฺปริปี ฯ

*เล่มที่ ๕ มหาควคควณณา หน้า ๒๕๒

วิหรีตีติ โอลเณตา นาลกคาเม ชาโรวเรเก ปรีนิพพานมณเเจ
นิปนโน ๗ ปจจิมทสสนํ คมิตุสามาติ อากมม วนุทิตวา อฏจิสุ ๗
เถโร เก ตุมเหติ (๑)ปจจนิ ๗อเมห (๑) มหาราชาโน ฆนุเตติ ๗
กสุมา อากตตถาติ ๗ คิลานุปฏจากรา ฆวิสุสามาติ ๗ โหตุ อตถิ
คิลานุปฏจากราโก ๗ กจจถ ตุมเหติ อญโยเชสิ ๗ เตสิ คดาวसान
เตเนว เนเนน สกโก เทวานมินุโท ๗ ตสมิ คเต สยามาทโย
มหาพรมมา จ อากมิสุ ๗ เตปี ตเถว เถโร อญโยเชสิ ๗

พราหฺมณิ เทวดานํ อากมนนจ คมนนจ ทิสฺวา เก
นุ โข เอเต มม ปุตตํ วนุทิตวา วนุทิตวา กจจนตีติ เทรสฺส
กพทวารํ คนฺตวา ตาต จุนฺท กา ปวตตีติ ปจจนิ ๗
โส ตํ ปวตตี อัจจิจิตฺวา มหาอุปาสิกา ฆนุเต อากตาติ
อาห ๗ เถโร กสุมา อเวลาย อากตตถาติ ปจจนิ ๗ สา ตุมหากํ(๒)
ตาต ทสฺสนตถายาติ วตฺวา ตาต เก ปจจํ อากตาติ
ปจจนิ ๗ จตฺตาโร มหาราชาโน อุปาสิเกติ ๗ ตาต ตฺวํ จตุหิ
มหาราเชหิ มหนฺตตโรติ ๗ อารามิกสทิสสา เอเต อุปาสิเก ๗ อมฺหากํ
สตุถฺโน ปฏิสนฺธิคฺคหณฺโต ปฏจาย ขคฺคหตฺถา หุตฺวา อารกฺขํ
อํกฺสูติ ๗ เตสิ ตาต คดาวसान โก อากโตติ ๗ สกโก เทวา-
นมินุโทติ ๗ เทวราชโตปี ตฺวํ ตาต มหนฺตตโรติ ๗ ฆนฺทคฺคา-
หกสามเนรสทิสฺโส เอสอุปาสิเก ๗ อมฺหากํ สตุถฺโน(๓) ตาวตีสโต
๑. ม. ย. อิม ปาจา นตฺถิ ๗ ๒. ม. คฺยหํ ๗ ๓. ม. สตุถฺ ๗

โอตรณกาล ปุตตจิวรี กเหตุวา โอติณโณติ ฯ ตสฺส ตาต
คดาวสานเน โชตมานโน วีย โโก อากโตติ ฯ อุปาสิเก คฺยุหิ
ภควา จ สตุถา จ สุทฺธาวาสมหาพฺรหฺมา นาม (๑) เอโสติ ฯ
(๒)มหาพฺรหฺมโตปิ ตฺวิ (๑) ตาต มหนุตตโรติ อาม อุปาสิเกเอเต
นาม กิร อมฺหากิ สตุถฺโน ชาตทิวเส จตุตาโร มหาพฺรหฺมานโน
มหาปฺริตํ สุวณฺณาเลน ปฏิกุณฺหีสฺสูติ ฯ

อถ พฺรหฺมณฺเฑยา ปุตตสฺส ตาว เม อัย อานุกาโว ฯ
กิติโส วต มยฺหิ ปุตตสฺส ภควโต สตุถฺ อานุกาโว ภวิสฺสตีติ
จินฺตยนฺติยา สหสา ปณฺจวณฺณา ปีติ อุปฺปชฺชิตฺวา สกตสฺริริ (๔)
สริ ฯ เถโร อุปฺปนฺนํ เม มาตุ ปีติโสมนสฺสํ ฯ อัย อิทานิ (๕)
กาโล ฐมฺมเทสฺนายนฺติ จินฺเตตฺวา กิ จินฺเตสิ มหาอุปาสิเกติ
อาห ฯ สวา ปุตตสฺส ตาว เม อัย กุโณ ฯ สตุถฺ ปนสฺส
กิติโส กุโณ ภวิสฺสตีติ อิทํ ตาต จินฺเตมีติ อาห ฯ มหา-
อุปาสิเก มยฺหิ สตุถฺ ชาตกฺขณฺเฑ มหาภินิภฺขมเน สมฺโพธิย
ฐมฺมจกฺกปฺปวตฺตเน จ ทสฺสทสฺสี โลกธาตฺ กมฺปิตฺถ ฯ สีเลน
สมาธิเน ปณฺญา ยิมุตฺติยา วิมุตฺติญาณทสฺสเนน สโม นาม
นตฺถิ ฯ อิติปิ โส ภควาติ วิตุถาเรตฺวา พุทฺธคฺคณฺปฏิสฺยุตฺตํ
ฐมฺมเทสนํ กเถสิ ฯ

๑. ม. มหาพฺรหฺมา นาม ฯ ๒. ม. เอตฺถนฺตเร มยฺหิ ภควโตติ ทิสฺสตีติ ฯ

๓. ม. เอตฺถนฺตเรตาตาทิ ทิสฺสตีติ ฯ ๔. ม. สกตสฺริเร ฯ ๕. ม. ทานิ ฯ

*เล่มที่ ๕ มหาควคควณณา หน้า ๒๕๔

พราหมณ์ ปิยปุตตสฺส ชมมเทสนาปริโยสานเ โสตาปตติ-
ผล ปตฺติฏฺาย ปุตฺตํ อห ตาต อุปฺติสฺส ฯ กสฺมา เอวมกาสิ ฯ
เอวรูปํ นาม อมตํ มยฺหํ เอตฺตํ กาลํ น อทาสีติ ฯ เถโร
ทินฺนํทานิ เม มาตุยา สาริยา (๑) พราหมณิยา โปสวานิกมฺลํ ฯ
เอตฺตเกน วภูฏิสฺสตีติ จินฺเตตฺวา คจฺฉ (๒)มหาอุปาสิเกติ
พราหมณิ อโยเชตฺวา จุนฺท กา เวลาติ อห ฯ
พลวปจฺจสกาโล ฆนฺเตติ ฯ เตนฺหิ ภิกฺขุสํฆํ สนนฺิปาเตหิตี ฯ
สन्नฺิปติโต ฆนฺเต สํโฆติ ฯ มํ อุกฺขิปิตฺวา นิสีทาเปหิ
จุนฺทาติ จุนฺโท (๓) อุกฺขิปิตฺวา นิสีทาเปสิ ฯ เถโร ภิกฺขุ อามนฺเตสิ
อาวฺโส จตฺตจฺตทาฬิสี โว วสฺसानิ มยา สทฺธี วสนฺตานํ (๔)
ยํ เม กายิกํ วา วาจสิกํ วา น โรเจถ ฯ ขมถ ตํ
อาวฺโสติ ฯ เอตฺตํ ฆนฺเต อมฺหากํ ฉายา วिय ตฺเมห
อมฺลจิตฺวา วิจฺรณฺตานํ อรฺจจนํ นาม โน (๕) นตฺถิ ฯ ตฺเมห
ปน อมฺหากํ ขมถาติ ฯ อถ เถโร อรฺชสิขาย ปญฺญาيمانาย
มหาปจฺวี อุนฺนาทยนฺโต อุนฺปาทิสฺสาย นิพฺพานชาคฺยา
ปรินิพฺพายิ ฯ พหุ เทวมนฺุสฺสา เถรสฺส ปรีนิพฺพานภูจฺจानเ (๖)
สกุการิ กรีสุ ฯ

อายุสฺมา จุนฺโท เถรสฺส ปตฺตจิวรณฺจ ชาตฺุปริสฺสวานณฺจ

๑. ม. ย. มาตุ รูปสาริยา ฯ ๒. ม. ย. คจฺฉ ฯ ๓. ม. อัย ปาโจ นตฺถิ ฯ
๔. ม. วิจฺรณฺตานํ ฯ ๕. ม. อัย ปาโจ นตฺถิ ฯ ๖. ม. ย. ปรีนิพฺพานเ ฯ

คเหตุวา เขตวนั คนตุวา อานนุทเถรึ คเหตุวา ภควนุติ
อุปลงุมิฯ ภควา ชาตุปริสุสาวัน คเหตุวา ปญจหิ คาสเตหิ
เถรสฺส คณั กเถตุวา ชาตุเจติยั การาเปตุวา ราชคหคมนตุถาย
อานนุทเถรสฺส สยณั อทาสิฯ เถโร ภิกขุณั อารุเจติฯ

ภควาปี ภิกขุสุมปริวุโต(๑) ราชคหั อคมาสิฯ ตตุถ
คตกาเถ มหาโมคคัลลานตุเถโร ปรินิพพายิฯ ภควา ตสุสาปี
ชาตุโย คเหตุวา เจติยั การตุวา ราชคหโต นิขุมิตฺวา
อนุப்புเพน คงคามิมุโข คนตุวา อุกุกเวลั (๒) อคมาสิฯ ตตุถ
คงคามิเร ภิกขุสุมปริวุโต นิสิทิตฺวา ตตุถ สาริปุตฺตโมคคัลลา-
นानั ปรินิพพานปฏิตฺยคฺตํ สุตฺตํ (๓) เทเสตุวา อุกุกเวลโต
นิขุมิตฺวา เวสาลี อคมาสิฯ เอวั คเต (๔) อถโย ภควา
ப்புพณฺหสมยั นิวาเสตุวา ปตฺตจิวรมาทาย เวสาลี ปิณฺฑทาย
ปาวิสิติ อยเมตฺถ อนุப்புพิถาฯ

นิสิทนนฺติ อิธ จมฺมกฺษณฺจํ อธิปฺเปตํฯ อุเทนั เจติยนฺติ (๕)
อุเทนยกฺษสฺส เจติยญฺจานเ กตวิหาโร วุจฺจติฯ โคตมกาทีสุปี
เอเสว นโยฯ ภาวิตาติ วฑฺฒิตาฯ พหุสิกตาติ ปุณฺปุณฺ
กตาฯ ยานีกตาติ ยุตฺตยานั วีย กตาฯ วตฺถุกตาติ ปติญฺจานญฺเจน
วตฺถุ วีย กตาฯ อนญฺจิตาติ อธิญฺจิตาฯ ปริจิตาติ สมนฺตโต

#๑. ม. มหาภิกขุสงฺฆปริวุโตฯ ๒. ย. อุกุกเจลิฯ

๓. ตี. มหา. ๑๕/๓๓๓-๓๔๔/๒๑๕-๒๑๕ฯ

๔. ตี. ย. คโตฯ ๕. สฺยา. อุเทนั เจติยนฺติฯ

*เล่มที่ ๕ มหาควคควณณา หน้า ๒๕๖

จิตา สุวฑฒิตาฯ สุตมารทฐาติ สฎฐ สมารทฐาฯ อิติ
อนิยเมน กเถตฺวา ปุณนิยเมตฺวา ทสฺเสนฺโต ตถาคตสฺส
โฆติอาทิมหาฯ

เอตถ จ กปฺปนฺติ อายุกปฺปีฯ ตสฺมี ตสฺมี กเถ
ยฺ มนุสฺसानํ อายุปฺปมาณํ โหติฯ ตํ ปฺริปฺณณํ กโรนฺโต
ติฎฺฐเจยฺยฯ กปฺปาวเสสํ วาติ อปฺปี วา กิยฺโยติ (๑)วฺตุตฺตวสฺสตโต
อติเรกํ วาฯ มหาสิวตฺเถโร ปนาห พุทฺธานํ อฎฺฐาเน กชฺชิตํ
นาม นตฺติฯ ยเถว हि เวพฺพคามเก อฺปฺปนฺนํ มรณฺนตฺติกํ
เวทนํ ทส มาเส วิกขมฺภเถติฯ เอวํ ปุณฺปฺปนํ ตํ สฺมาปตฺตี
สฺมาปชฺชิตฺวา ทส (๒) มาเส (๒) วิกขมฺภเณนฺโต อิมํ ภทฺทกปฺปเมว
ติฎฺฐเจยฺยาติฯ (๓) กสฺมา ปน น จิโตติฯ อฺปาทินฺนกสฺริริ นาม
ขณฺฑิจฺจาทีหิ อภิกฺขยฺยติฯ พุทฺธา จ ขณฺฑิจฺจาทีภาวํ
อฺปฺปตฺวา ปญฺจเม อายุโกฎฺฐาเส พุทฺชนสฺส ปิยมนฺนาปกาเลยฺว
ปฺริณีพฺพายนฺติฯ พุทฺธานุพฺพุเตสฺ จ มหาสาวเกสฺ ปฺริณีพฺพุเตสฺ
เอกเกเนว ขาณฺเณน วิย จาตพฺพิ โหติฯ (๔) ทหรสามเณรปฺริวารเณ
ปน กโต (๔) อโห พุทฺธานํ (๕) ปฺริสาคี หิเพตพฺพตํ อापชฺเชยฺยฯ
ตสฺมา น จิโตติฯ เอวํ วฺตุตฺเตปี โส ปน (๖) รุจฺจติฯ อายุกปฺโปติ

๑. ที. มหา. ๑๐/๔/๔ฯ อญ. สตฺตก. ๒๓/๗๑/๑๔๑ฯ ๒. ม. ทส ทส มาเสฯ
๓. ม.ติฎฺฐเจยฺยฯ ๔. ม. ทหรสามเณรปฺริวาริเตน วาฯ ๕. ม. ตโต อโห พุทฺธานํฯ
๖. ม. นฯ

อิทเมว อฎจกถาย นิมิต्तํ ฯ

ยถา ตํ มารเณ ปริยฎจิตจิตโตติ เอตถ ตนฺติ

นิปาตมตฺตํ ฯ ยถา มารเณ ปริยฎจิตจิตโต อชฺโฆตถฎจิตโต
อญฺโหลปี โกจิ ปุณฺณชฺชโน ปฎิวิชฺฌิตฺตุน สกฺกญฺเณยฺ ฯ เอวเมว
นาสกฺขิ ปฎิวิชฺฌิตฺตุนฺติ อตฺโถ ฯ (๑) มารโ หิ ยสฺส สพฺเพน
สพฺพํ จตฺตารโ (๒) วิปลลาสา อปฺปหีนา ฯ ตสฺส จิตฺตํ ปริยฎจาทิ ฯ
เถรสฺส จตฺตารโ วิปลลาสา อปฺปหีนา ฯ เตนสฺส มารโ จิตฺตํ
ปริยฎจาทิ ฯ โส ปน จิตฺตปริยฎจानํ กโรนฺโต ก็ กโรตีติ ฯ
เถรวํ รูปารมฺมณํ วา ทสฺเสตี ฯ สทฺทวารมฺมณํ วา สาเวตี ฯ
ตโต สตฺตา ตํ ทิสฺวา วา ตํ สุตฺวา วา สตี วิสชฺเชตฺวา
วิฎฺฐมฺหา โหนฺติ ฯ เตสํ มุขเณ หตฺถํ ปเวเสตฺวา หทยํ
มทฺทติ ฯ ตโตปี (๓) วิสญฺณิว (๓) หุตฺวา ติฎฺฐนฺติ ฯ เถรสฺส ปเนส
มุขเณ หตฺถํ ปเวเสตฺถึ สกฺขิสฺสตี ฯ เถรวารมฺมณํ ปน
ทสฺเสตี ฯ ตํ ทิสฺวา เถโร นิมิตฺโตภาสํ น ปฎิวิชฺฌิ ฯ
ภควา ชานนฺโตยว กิมตฺถํ ยาวตติยํ อามนฺเตสีติ ปฺรโต
ติฎฺฐตฺถุ ภาเนเต ภควาติ ยาจิตฺเต ตฺยฺเหเวตํ ทฺถกฺกํ ฯ ตฺยฺเหเวตํ
อปรทฺชนฺติ โทสาโรปนเนน โสกตฺนกรณตฺถํ ฯ

๑. ม. เอตถนฺตเร ก็การณาติ ทิสฺสตี ฯ ๒. ม. ย. ทฺวาทส ฯ

๓. ม. ย. ตโต วิสญฺณาว ฯ

*เล่มที่ ๕ หน้า ๒๕๘

มารยาจนกถาวณณา

มาโร ปาปีมาติ เอตถ มาโรติ สตุเต อนตุเถ นโยเชนุโต
มาเรตีติ มาโร ฯ ปาปีมาติ ตตุเสว เววจนั ฯ โส หิ
ปาปชมมสมนุณาคตตุตา ปาปีมาติ วุจติ ฯ กโณห ฯ อนตุโก
นมุจि ฯ ปมตตุพนฐติปี ตตุเสว นามานิ ฯ ภาสิตา โข ปเนสาติ
อยณหิ ภควโต สมโพธิปตติยา อฏฐเม สตุตาเห โพธิมณเฑเยว
อาคนตุวา ภควา ยทตถั ตุมะหิ ปารมิโย ปูริตา ฯ โส
เต (๑) อตุโถ อนุปตตุโต ฯ ปฏิวัทธั สพพณตุตถาณั ฯ กิ เต
โลกวิจารณนาติ วตุวา ฯ ยถา อชช ฯ เอวเมว ปรีนิพพาทูทานิ
ภนุเต ภควาติ ยาจิ ฯ ภควา จตุส น ตาวาหนตุติอาทีนิ
วตุวา ปฏิกุขิปี ฯ ตั สนุชราย ภาสิตา โข ปเนสา ภนุเตติ-
อาทิมหา ฯ

ตตุถ วิยตุตตติ มกุลวเสน วิยตุตา ฯ ตเถว วินีตา
ตถา วิสารถา ฯ พหุสตุตตติ เตปีฏกวเสน พหุ สตุเมเตสนตุติ
พหุสตุตตติ ตเมว ชมมัม ชารนตุตีติ ชมมชรา ฯ อถวา ฯ
ปรียตุติพหุสตุตตติ เจว ปฏิวะธพหุสตุตตติ จ ฯ ปรียตุติปฏิวะธ-
ชมมานัเยว ชารณโต ชมมชราติ เอวเมตถ อตุโถ ทฏฐพุโพ ฯ
ชมมานุชมมปฏิปนุณาคติ อริยชมมสตุส อนุชมมภูตติ วิปสสนาชมมัม
ปฏิปนุณา ฯ สามีจิปฏิปนุณาคติ อนุจจวิกั ปฏิปทัง ปฏิปนุณา ฯ
๑. ม. ย. โว ฯ

*เล่มที่ ๕ มหาปรินิพพานสูตรตวณณา หน้า ๒๕๘

อนุชมมจารีโนติ อนุชมมจรณสีลาฯ สกั อัจริยกนฺติ อตฺตโน
 อัจริยวาทิฯ อัจจิกขิสฺสนฺตติ อาทิณี สพฺพานิ อณฺณมณฺณสฺส
 เวจฺจนาณีฯ สห ฐมฺเมนาติ สเหตุเกณ สการณฺน วจฺเนนฯ
 สปฺปาฎิหาริยนฺติ ยาว (๑) นิยุยานิกั กตฺวา ฐมฺมึ เทเสสฺสนฺติฯ
 พุรฺหมจฺริยนฺติ สิกฺขตฺตยสงฺคหิตั สกัลลึ สาสนฺพุรฺหมจฺริยัฯ
 อิทฺทฺชนฺติ สมิทฺธั ฌานาทีวเสนฯ (๒) ฌิตฺตฺตติ วุฑฺฒติปฺปตฺตํ สพฺพ-
 ฌาติสุลฺลั(๓) วิย อภิณฺญา ย สมฺปตฺตตีวเสนฯ วิตุฏฺฐาริ กนฺติ วิตุฏฺฐํ
 ตสฺมึ ตสฺมึ ทิสภาเก ปตฺติฏฺฐิตวเสนฯ พหุชฺชณฺณนฺติ(๔) พหุชฺชเนหิ
 ฌาตึ ปฏฺฏิวิทฺธั มหาชนาภิสมยวเสนฯ ปุณฺณกนฺติ สพฺพการ-
 วเสน ปุณฺณภาวปฺปตฺตํฯ กถึฯ ยาว เทวมนุสฺเสหิ สุปฺปกาสิตนฺติ
 ยตฺตกา วิญฺญชาติกา เทวา เจว มนุสฺสา จ อตฺถิฯ สพฺเพหิ
 สุกฺกุฏฺฐ ปกาสิตนฺติ อตฺถโถฯ

อปฺโปสฺสกุโกติ นีราลโยฯ ตฺวํ หิ ปาปม อญฺจมสฺตตฺตาหโต
 ปญฺจาย ปรินิพฺพาทฺตฺทานิ ฆนฺเต ฆควา ปรินิพฺพาทฺ สุกฺโตติ
 วิรวนฺโต อาหิณฺฑิตฺถุฯ อชฺชทฺทานิ ปญฺจาย วิคฺคฺสฺสาโห โหหิฯ
 มา มยฺหึ ปรินิพฺพานตฺถึ วายามึ กโรหิตฺติ วทติฯ

๑. ม. เอตฺถนฺตเร นสฺสทฺโห ทิสฺสติฯ ๒. ม. ยฺ. ฌานฺนสฺสาทวเสนฯ
 ๓. ม. สพฺพปาติสุลฺลัฯ ๔. สฺยา. พหุชฺชณฺณนฺติฯ

*เล่มที ๕ หน้า ๒๖๐

อายุสงขารโอสสชชนวณณนา

สโต สมปชาโน อายุสงขาร โอสสชชิตี (๑) สตี สุปภูจตี
กตุวา ฌาณน ปริจจันนิตตุวา อายุสงขาร วิสชชิตี ปชหี ฯ
ตตุถ น ภควา หตุถน เลททุ วีย อายุสงขาร โอสสชชิตี ฯ
เตมาสมตตุถเมว ปน นีรนตุตรี (๒) สมাপตุตี สมাপชชิตตุวา ตโต ปรี
น สมাপชชิตตุสามิตี จิตตุ อุปปาเทสิ ฯ ตั สนุชชาย วุตตุ
โอสสชชิตี ฯ อุตสชชิตีปี ปาโจ ฯ

มหาภูมิจาโลติ มหนุโต ปจวีกมโป ฯ ตทา กิร ทสสสสุตี
โลกชชตุ กมปีตุถ ฯ กีสนโกติ ภยชนโก ฯ เทวทุนุทุกิโยว (๓) ผลีสตุติ
เทวเกริโย ผลีสสุ ฯ เทโว สุกชชชิตตี กชชชิตี ฯ อกาลวิชชุตตา นิจนรีสุ
ชณิกวสุสั วสุสิตี วุตตุ โหติ ฯ

อุทานัน อุทานนีสิตี กสุมา อุทานนีสิตี ฯ โกจิ นาม วเทยย
ภควา ปจจโต ปจจโต อนุพนชิตตุวา ปรีนินุพพายถ ภนุเต ฯ
ปรีนินุพพายถ ภนุเตติ อุปททุโต ภยณ อายุสงขาร วิสชเชสิตี ฯ
ตสุโสกาโส มา โหตุติ (๔) กิตสุส อุทานัน นาม นตุถิตี เอตสุส
ทีปนตุถ ปีติเวถวิสภูจจ อุทานัน อุทานนีสิตี ฯ

ตตุถ สพุเพสั โสณสิคาลาทินัน (๕) ปจจกชภาวโต ตูลิตตี
ปริจจันนุนนติ ตูลี ฯ กินตุ ฯ กามาวจรรคมมิม ฯ น ตูลี ฯ น
๑. ม. โอสสชชิตี ฯ เอวมุปรีปี ฯ ๒. ม. ย. ปน ฯ ๓. สยา. เทวทุนุทุกิโย จ ฯ
๔. ม. ย. อิติสทโท นตุถิตี ฯ ๕. ม. โสณสิคาลาทินนปี ฯ

*เล่มที่ ๕ มหาปรินิพพานสุตตวณณนา หน้า ๒๖๑

วา ตูลั สทิสสมสสุส อณณั โลกียกมมัม อตุถิตติ อตุลั ฯ กิณฑั ฯ
มหกคตกมมัม ฯ อถวา กามาวจรั รูปาวจรั ตูลั ฯ อรูปาวจรั
อตุลั ฯ อปุปวิปากั วา ตูลั ฯ พหุวิปากั อตุลั ฯ สมภวานุติ
สมภวเหตุภูตั ฯ ปินทุการก ราสีการกนุติ อตุโถ ฯ ภวสงขารนุติ
ปุนพภวสงขารณกั ฯ อวสุสซิติ (๑)วิสซเชลลิตี ฯ มุนีติ พุทฐมุนี ฯ
อชฎตตรโตติ นียกชฎตตรโต ฯ สมหาทิตติ อุچارปุปนาสมาธิ-
วเสน สมหาทิตติ ฯ อภินุทิตี กวจมิวาทิตี กวจ วีย อภินุทิตี ฯ
อตุตสมภวานุติ อตุตนิ สลชชาติ กิเสลลั ฯ อิทั วุตตั โหติ
สวิปากญเจเน สมภวั ฯ ภวาทิสงขรณญเจเน ภวสงขารนุติ จ
ลทฐนามั ตูลาตุลสงขชาติ โลกียกมมณจ ออสุสซิติ ฯ สงคามลลีสเส
มหาโยธ กวจ วีย อตุตสมภวั กิเสลลจ อชฎตตรโต สมหาทิตติ
หุตวา อภินุทิตี ฯ

อถวา ตูลนุติ ตูลนุโต ตีเรนุโต ฯ อตุลลจ สมภวานุติ
นิพพานณเจเว ภวณจ ฯ (๒) ภวสงขารนุติ ภวคามิกมมัม ฯ อวสุสซิติ
มุนีติ ปญจกขนุธา อนิจจา ฯ ปญจนัน ขนุธานัน นิโรธ
นิพพานัน นิจันนุติ (๓) อาทินา นเยน ตูลยนุโต พุทฐมุนี ภเว
อาทินวั ฯ นิพพานเน จ อานิลลั ทิสวา ตั ขนุธานัน มุล-
ภูตั ภวสงขารกมมัม กมมกขยาย ลัตุตตตีติ (๔) เอวั วุตเตน

๑. ม. อวสุสซิติ ฯ เอวมุปริปี ฯ ๒. ม. สมภวานุจ ฯ ๓. พ. ปฎิ. ๓๑/๓๓๕/๖๓๐ ฯ
๔. ม. ม. ๑๓/๘๘/๘๒ ฯ อจ จตุกก. ๒๑/๒๓๒/๓๑๔ ฯ

*เล่มที่ ๕ มหาควควณณนา หน้า ๒๖๒

กมมกขยสส กรน อริยมคเคน อวสสชช ๗ กถ ๗ อชฌตตรโต
สมาหิตอ อภินุท กวงมิว อตตสมภว ๗ โส หิ วิปสสนาวเสน
อชฌตตรโต สมถวเสน สมาหิตอติ เอว ปรุพพภาคโต ปฏจาย
สมถวิปสสนาพเลน กวงมิว อตตภว ปรโยนทฐิตวา (๑) จิต ๗
อตตนิ สมภวตตตา อตตสมภวนุติ ลทฐนาม สพพิ กิเลส-
ชาล อภินุท ๗ กิเลสภาเวน จ กตคมม อปฐิสนุชิตตตา
อวสฐนนาม โหตติ เอว กิเลสปรุพพานน กมม ปชหิ ๗
ปหีนกิเลสสส จ ภย นาม นตฺถิ ๗ ตสฺมา อภิตว आय-
สงฺขาร โอสสชชิต อภิตภว ฌापนตถญจ อุทาน อุทานีสตี
เวทิตพโพ ๗

มหาภูมิจาลวณณนา

ย มหาวาทาติ เยน สมเยน ยสฺมี วา สมเย มหาวาทา
วายนุติ ๗ มหาวาทา วายนุตาติ (๒) อุกเขปกวาทา นาม อุฏฐหนุติ
เต วายนุตา สฐฐิสทสฐฐิกนวโยชนสทสทสพหฬ อุทก-
สนุฐฐารกวัต อุปจฺฉินุทนุติ ๗ ตโต อากาเส อุทก (๑) ภสฺสตี ๗
ตสฺมี อุทเก ภสฺสนเต ปจฺฉวี ภสฺสตี ๗ ปฺน วาโต อตตโน
พเลน อนฺโตธมมกรเก (๔) วีย อุทก อापนุชิตวา คณฺหาตี ๗
๑. ม. ยู. ปรโยนนุชิตวา ๗ ๒. ม. วายนุตาปี ๗ ๓. ม. อัย ปาโจ นตฺถิ ๗
๔. ม. อนฺโตธมมกรเณ ๗

ตโต อุทกั อุกคจจติ ฯ ตสมี อุกคจจนเต ปจวี อุกคจจติ ฯ
เอว อุทกั กมปิตี ปจวี กมเปตี ฯ เอวจ (๑) กมปนี ยาว
อชชกาลาปี โหติเยว ฯ พลหาเวน (๔) ปน โอคคจจนุกคจจัน
น ปณายติ ฯ

มหิทฺธิโก มหานุภาโวติ อิชฺฉนสฺส มหนุตตาย มหิทฺธิโก
อนุกวิตพพสฺส มหนุตตาย มหานุภาโว ฯ ปริตฺตาติ ทพฺพลา ฯ
อปฺปมาณาติ พลวา ฯ โส อิมิ ปจวี กมเปตีติ โส อิทฺธิ
นิพพตฺเตตฺวา สัเวชนฺโต วา(๒) มหาโมคฺคฺลฺลาโน วีย ฯ วิมฺสนฺโต
วา มหاناถตฺเตรสฺส ภาคิเนยฺโย สัมฺรทฺชิตฺตสามณฺโรวี วีย
ปจวี กมเปตี ฯ

โส กิรายสฺมา ชุรคฺเคเยว อรหตฺตํ ปตฺโต (๓) จินฺเตสิ อตฺถิ
นฺโฆ (๔)เกนจิ ภิกฺขุณา(๔) ปพฺพชิตทิวเสเยว อรหตฺตํ ปตฺวา
เวชนฺโต ปาสาโท กมปิตีปฺพโหติ ฯ ตโต นตฺถิ โภจิติ
ถตฺวา อหิ กมเปสฺสามีติ อภิญญาพเลน เวชนนฺตมตฺถเก
จตฺวา ปาเทน ปหริตฺวา กมเปตฺถุ นาสกฺขิ ฯ อถ นํ สกฺกสฺส
นาฏกิตฺถิโย อาหิสฺส ปุตฺต สัมฺรทฺชิต ตฺวํ ปุตฺติคฺนฺเชเนว
สีเสน เวชนนฺตํ กมเปตฺถุจฺจสิ ฯ สุปฺตีฏฺฐิตฺตกาโส (๕) ตาต
ปาสาโท ฯ ถลํ กมเปตฺถุสกฺขิสฺสสีติ ฯ

๑. ม. ย. เอตถจ ฯ ๒. ม. อัย สทฺโท นตฺถิ ฯ ๓. ม. ย. ปตฺวา ฯ ๔. ม. ย. โภจิ
ภิกฺขุ เยน ฯ ๕. ม. ย. สุปฺตีฏฺฐิตฺโต ฯ

*เล่มที่ ๕ มหาควคควณณา หน้า ๒๖๔

สามเณโร อีมา เทวดา มยา สทฐี เกพี กโรนุติ ฯ
 อหิ โข ปน อจริยํ นาลตถํ ฯ กหิ นุ โข เม อจริโย
 สามทฐิกมทานาคตเถโรติ อวชฺเชนุโต มหาสมุทเท อุตกเลณิ
 มาเปตฺวา ทิวาวิหาริ นิสินฺโนติ ฌตฺวา ตตถ คนฺตฺวา เถริ
 วนฺทิตฺวา อฏฺฐาสี ฯ ตโต นํ เถโร กินฺตาค สัมรทฺชิต
 อสิทฺทิตฺวาว ยุทฺธิ ปวิฏฺฐโสสีติ วตฺวา นาสทฺทิจิ ตาต เวชยนฺติ
 กมฺเปตฺนติ ปุจฺฉิ ฯ อจริยํ ฆนฺเต นาลตถนฺติ ฯ อถ นํ เถโร
 ตาต ตุมฺหาทิสเ อกมฺเปนฺเต โโก อณฺโณ กมฺเปสฺสตี ฯ ทิฏฺฐ-
 ปุพฺพนฺเต ตาต อุตกปิฏฺฐเ (๑) โคมยปีณฺท์ ปลฺลวตฺนติ (๑) วตฺวา (๒)
 ตาต กปลฺลปฺวํ (๓) ปจฺนตา อนฺเต (๔) น ปริจฺฉินฺทนฺติ ฯ อิมินา
 โอปมฺเมน ชานาหิตี อาห ฯ โส วฏฺฐิสฺสตี ฆนฺเต เอตฺตเกนาติ
 วตฺวา ปาสาทน ปตฺติจฺจโศกาสิ อุกกํ โหตฺติ อธิฏฺฐาย
 เวชยนฺตาทิมุโข อคมาสิ ฯ

เทวธิตโร ตํ ทิสฺวา เอกวาริ ลชฺชิตฺวา คโต ฯ ปุณฺปี
 สามเณโร เอติ ฯ ปุณฺปี เอตีติ วทิสฺสุ ฯ สกฺโก เทวราชา
 มา มยฺหิ ปุตฺเตน สทฺฐี กถยิตฺถ ฯ อิทานิ เตน อจริโย
 ลทฺฐิ ฯ ขณฺน ปาสาทํ กมฺเปสฺสตีติ อาห ฯ สามเณโร (๕)
 ปาทงฺคฺกุเจน ปาสาทถฺปิคมฺปหริ ฯ ปาสาทอ จตฺตฺหิ ทิสาทิ
 # ๑. ม. โคมยขณฺท์ ปีลวณฺติ ฯ ๒. ม. อัย ปาโจ นตฺถิ ฯ ๓. ม. กปลฺลกปฺวํ ฯ
 ๔. ม. ย. อนฺตฺนฺเตน ฯ ๕. ม. สามเณโรปี ฯ

โอนมติ ฯ เทวดา (๑)เทหิ ตาต ปาสาทสฺส ปติฏฺฐาตต ฯ เทหิ
ตาต ปาสาทสฺส ปติฏฺฐาตฺตฺติ(๑) วิรวีสุ ฯ สามณโร ปาสาทํ
ยถาจาเน จเปตฺวา ปาสาทมตฺถเก จตฺวา อุทานํ อุทานลล

อชฺชเววหํ ปพฺพชิตฺโต อชฺชปตฺตาสวกฺขยํ

อชฺช กมฺเปมิ ปาสาทํ อโห พุทฺธสฺสพารตา ฯ

อชฺชเววหํ ปพฺพชิตฺโต อชฺช ปตฺตาสวกฺขยํ

อชฺช กมฺเปมิ ปาสาทํ อโห ชมฺมสฺสพารตา ฯ

อชฺชเววหํ ปพฺพชิตฺโต อชฺช ปตฺตาสวกฺขยํ

อชฺช กมฺเปมิ ปพฺพชิตฺโต อโห สัมมสฺสพารตาติ ฯ

อิโต ปเรสุ นฺนสฺส ปจฺวิกรมฺเปสุ ยํ วคฺตพฺพิ ฯ ตํ มหาปทาน
วคฺตเมว ฯ

อิติ อิมสฺส อฏฺฐสฺส ปจฺวิกรมฺเปสุ ปจฺจโม ธาตุโกเปน (๒) ทฺติโย
อิทฺธานุภาเวน ฯ ตติยจตฺตฺถา ปุณฺณเตเชน ฯ ปญฺจโม ฅาณเตเชน ฯ

นฏฺฐโจ สารุการทานวเสน ฯ สตฺตโม การุณฺณภาเวน ฯ อฏฺฐโม
อาโรทเนน ฯ มาตุ กุจฺฉิ จ(๑) โอกฺกมนฺเต จ ตโต นิกฺขมนฺเต

จ มหาสคฺเต ตสฺส ปุณฺณเตเชน ปจฺวี อกมฺปีตฺถ ฯ

อภิสมฺโพธิยํ ฅาณเตเชน อภิทตา หุตฺวา อกมฺปีตฺถ ฯ

ชมฺมจกฺกปฺปวคฺตเน สารุการภาวสณฺจิตา สารุการํ ททมาณา

๑. ม. ปติฏฺฐาตฺตฺติ เทหิ ตาต ปาสาทสฺส ปติฏฺฐาตฺตฺติ เทหิ ตาต ปาสาทสฺสตาติ ฯ

๒. ย. ธาตุโกเปเนน ฯ ๑. ม. จสทฺโท นคฺลิตฺติ ฯ

*เล่มที่ ๕ มหาควควณณา หน้า ๒๖๖

อกมปิตุต ๗ อายุสงขาริสุสซชเน การุณณภาวสณจิตา (๑) จิตต-
สงโขภัง อสหมานา อกมปิตุต ๗ ปรีนัพพานเ อาโรทนเวค-
ตุนนา หุตฺวา อกมปิตุต ๗ อัย ปนตฺโถปจวีเทวตาย วเสน
เวทิตพฺโพ ๗ มหาภูตปจวียา ปเนตฺ นตฺถิ อเจตนตฺตาทิ ๗
อิม โข อานนฺท อฏฺฐ เหตุติ เอตฺถ อิมติ นินฺทิตฺถุจ-
นินฺทสฺสนํ ๗ เอตฺตาวตา จ ปนายสฺมา อานนฺโท อทฺธา
อชฺช ภควตา อายุสงขาริ ออสฺสฏฺโฐติ สลฺลภฺเขสิ ๗ ภควา
ปน สลฺลภฺจิตภาวํ ชานนฺโตปิ โอกาถํ อทตฺวาว อณฺณานิปี
อฏฺฐกานิ สมฺปิณฺฑนฺโต อฏฺฐ โข อิมติ อาทิมาย ๗

อฏฐปริสวณณา

ตตุถ อเนกสตั ขตุตยปริสนตุ พิมพิสารสมากม-
ฉาติสมากมลิจจวิสมากมาทิสทิสั ฯ (๒) อญเยสุ จกุกวาเพสุปี
ลพุกติเยว ฯ (๓) สลลปิตปุพพุนตุ อลลลาปสลลาโป (๔) กตปุพโพ ฯ สากจณาติ ชมมสากจ
ฉาปี สมากปชชิตปุพพา ฯ ยาทิสโก เตลั
วณฺเณติ เต โอทาทาปี โหนตุติ กापาปี มงฺคฺรจจวีปี ฯ สตุถา
สุวณฺเณวณฺเณว ฯ อิทั ปน สณฺจันนั ปฏิจจ กถิตั ฯ สณฺจันนัปี
จ เกวลั เตลั ปญฺญาติเยว ฯ น ปน ภควา มิตกฺขสทิสั (๕)
๑. ม. การุญญสภาวะ... ฯ ๒. ม. เอตถนฺตเร สา ปนาติ ทิสฺสติ ฯ
๓. ม. ลพุกเตเยว ฯ ๔. ม. อาลาปสลลาโป ฯ ๕. ม. มิตกฺขสทิสั ฯ

โหติ นาปี อามุตตมณิกุณฑโล ฯ พุทธเวเสเนว นิสิตติ ฯ เต
 ปน อตตนา (๑) สมานสมุจจานเมว ปสฺสนติ ฯ ยาทิสโก เตสํ
 สโรติ เต ฉินฺนสฺสรานปี โหหนฺติ คคฺครสฺสรานปี กากสฺสรานปี
 โหหนฺติ ฯ สตุถา พุรหุมนสฺสโรว ฯ อิทํ ปน ภาสฺนตฺรํ สนุชาน
 กถิตํ ฯ สเจปี หิ ตตฺถ(๑) สตุถา ราชาสเน นิสินฺโน กเถติ ฯ
 อชฺช ราชาน มชฺชเรน สเรน กเถตีติ เตสํ โหติ ฯ กเถตุวา
 ปกุกนฺเต ปน ภควติ ปุณฺ ราชานํ อากตํ ทิสฺวา โโก
 นฺุโข ยอนฺติ วิมฺสา อูปฺปชฺชติ ฯ ตตฺถ โโก นฺุ โข
 ยอนฺติ อิมสฺมี จานเ อิทานเว มคฺชภาสาย (๔) สีสฺลภาสาย
 มชฺชเรนากาเรน กเถนฺโต โโก นฺุ โข อัย อนุตฺรหิโต ฯ กิ
 เทโว ฯ อุกาหุ มนฺุสฺโสติ เอวํ วิมฺสนฺตาปี น ชานนฺุตีติ
 อตุโธ ฯ กิมตฺถํ ปเนวํ อชานนฺุตานํ ฐมฺมํ เทเสตีติ ฯ
 วาสนฺุถาย ฯ เอวํ สฺุโตปี หิ ฐมฺโม อนาคเต ปจฺจโย
 โหติเยวติ อนาคตํ ปฏฺิจฺจ เทเสติ ฯ อนเกสฺตํ พุราหุมน-
 ปริสนฺุติอาทินฺุปี โสณฺุทณฺุทกฺกุทฺทนฺุตสฺมาคมาทิวเสน (๕) เจว อณฺุณ-
 จกฺกวาพวเสน จ สมฺภโว เวทิตฺพุโป ฯ

อิมาน ปน อฏฺุจ ปริสา ภควา กิมตฺถํ อหริ ฯ อภิตภาว-
 ทสฺสนตฺถเมว ฯ อิมาน กิร อหริตุวา เอวมาห อานนฺุท

๑. ม. ย. อตฺตโน ฯ ๒. ม. อัย ปาโจ นตฺถิ ฯ ๓. ม. อัย ปาโจ นตฺถิ ฯ
 ๔. ม. มาคฺชภาสาย ฯ ๕. ม. ...กฺกุทฺทณฺุท... ฯ

*เล่มที่ ๕ มหาควคควณณา หน้า ๒๖๘

อิม่าปี อฏฐ ปรีสา อุปสงกมิตฺวา ฌมมึ เทเสนุตฺตสฺ ตถา-
คตฺตสฺ ภยึ วา สารชฺชึ วา นตฺติฯ มารี ปน เอกกั ทิสฺวา
ตถาคโต ภายะยฺยาติ โภ เอวํ สณฺณํ อุปปาเทตฺ อรหติฯ
อภีโต อานนฺท ตถาคโต อจฺจนฺนํ สโต สมฺปชาโน อายุสงฺขารึ
โอสฺสชฺชิตึฯ

อฏฐอภิกายตนวณณา

อภิกายตนาณิติ อภิกาวณการณานิฯ กิ อภิกาวนฺตึฯ ปจฺจนิก-
ชฺมเมปี อารมฺมณานิปีฯ ตานิ หิ ปฏฺธิปกฺขภาเวณ ปจฺจนิกชฺมเม
อภิกาวนฺตึ ปุคฺคตฺตสฺ ฌานฺตฺตฺตริยตาย อารมฺมณานิฯ

อชฺมตฺตํ รุปรสณฺณิติ อาทิสฺ ปน อชฺมตฺตรูเป ปริกมฺมวเสน
อชฺมตฺตํ รุปรสณฺณิ นาม โหติฯ อชฺมตฺตํ หิ นิลปริกมฺมํ
กโรนฺโต เกเส วา ปีตฺเต วา อกฺขิตารกาย วา กโรติฯ
ปีตฺตปริกมฺมํ กโรนฺโต เมเท วา ฉวียา วา หตฺถปาทปฏฺฐเจสฺ(๑)
วา อกฺขินํ ปีตฺตกฺกุจฺจเน วา กโรติฯ โลหิตฺตปริกมฺมํ กโรนฺโต
มฺเส วา โลหิตฺเต วา ชิวฺหาย วา อกฺขินํ รตฺตกฺกุจฺจเน วา
กโรติฯ โอทาทปริกมฺมํ กโรนฺโต อฏฺฐจิมฺหิ วา ทนฺเต วา
นเช วา อกฺขินํ เสตฺตกฺกุจฺจเน วา กโรติฯ ตํ ปน สฺนึลฺ(๒)
สฺปีตฺ(๒) สฺโลหิตฺ(๓) สฺโอทาทกํ น โหติฯ อวิสฺสุทฺธเมว โหติฯ

๑. สී. ย. หตฺถตฺตปาทตฺตเจสฺฯ ๒. สී. ย. สฺนึลฺกํ สฺปีตฺกํฯ ๓. ม. สฺโลหิตฺกํฯ

เอโก พหิทฺธา รูปานิ ปสฺสตีติ ยสฺเสตํ (๑) ปริกมฺมํ อชฺฌตฺตํ
 อูปฺปนฺนํ โหติ ฯ นิमितฺตํ ปน พหิทฺธา ฯ โส เอวํ อชฺฌตฺตํ
 ปริกมฺมสฺส พหิทฺธา จ อูปฺปนาย วเสน อชฺฌตฺตํ รูปสฺสญฺญี
 เอโก พหิทฺธา รูปานิ ปสฺสตีติ วุจฺจติ ฯ ปริตฺตานีติ
 อวทฺธิตานิ ฯ สุวณฺณทพฺพณฺณานีติ สุวณฺณานิ วา โหนฺติ
 ทพฺพณฺณานิ วา ฯ ปริตฺตวเสนฺน อิทํ อภิภายตฺนํ วุจฺตนฺติ
 เวทิตพฺพํ ฯ ตานิ อภิภุจฺยติ ยถา นาม สมฺปฺนฺนคหณิกो
 กฏฺจฺจุมตฺตํ ภตฺตํ ลภิตฺวา ก็ เอตฺถ ภูจฺชิตพฺพํ อตฺถิติ
 สงฺกทฺธิตฺวา เอกํ กพฺพเมว กโรติ ฯ เอวเมว ฌานตฺตฺริโก
 ปุคฺคโล วิสทณาโณ ก็ เอตฺถ ปริตฺตเก อารมฺมณ
 สฺมาปชฺชิตพฺพํ อตฺถิ ฯ นายํ มม ภาโรติ ตานิ รูปานิ
 อภิภวิตฺวา สฺมาปชฺชติ ฯ สห นิमितฺตูปฺปาเทเนเวตฺถ อูปฺปนํ
 ปาเปตีติ อตฺถิ ฯ ชานามิ ปสฺสสามีติ อิมินา ปนสฺส อาโกโก
 กถิตฺวา โส จ โข สฺมาปตฺติโต วุจฺจิตสฺส ฯ น อนฺโต
 สฺมาปตฺติยํ ฯ เอวํสฺสญฺญี โหตีติ อาโกคฺสญฺญาปิ ฌานสฺสญฺญาปิ
 เอวํ สฺสญฺญี โหติ ฯ อภิภวนสฺสญฺญา หิสฺส อนฺโต สฺมาปตฺติยํ
 อตฺถิ ฯ อาโกคฺสญฺญา ปน สฺมาปตฺติโต วุจฺจิตสฺสเสว ฯ
 อูปฺปมาณานีติ วทฺธิตูปฺปมาณานิ ฯ มหฺนฺตานิติ อตฺถิ ฯ
 อภิภุจฺยติ เอตฺถ ปน ยถา มหฺกฺขมโส ปุริโส เอกํ ภตฺตวทฺธิตกํ
 # ๑. ม. ยสฺเสวํ ฯ

*เล่มที่ ๕ มหาควควณณนา หน้า ๒๗๐

ลภิตวา อณุปปี โหตุฯ กิ เอต มยหิ กริสตตีติ ต น มหนตโต
ปสฺสตีฯ เอวเมว ฉาณุตฺตโร ปุคฺคโล วิสททาโน กิ เอตถ
สมาปชฺชิตพฺพํ นยิทํ อปฺปมาณฺนติ (๑) น มยหิ จิตฺเตกคฺคตากรณ
ภาโร อตฺถิติ ตานิ อภิกวิทฺวา สมาปชฺชตีฯ สห จิตฺตฺป
ปาเทเนเวตฺถ (๒)อปฺปนํ ปาเปตีติ อตฺโถฯ

อชฺฉตฺตํ อรูปสฺสณฺณิตี อลาภิตาย วา อนตฺถิกตาย วา
อชฺฉตฺตรูเป ปริกมฺมสฺสณฺณาวิริทิตฺตํฯ

เอโก พหิทฺธา รูปานิ ปสฺสตีติ ยสฺส ปริกมฺมํปี นิमितฺตํปี
พหิทฺทาว อปฺปนํนํฯ โส เอว พหิทฺธา ปริกมฺมสฺส เจว
อปฺปนาย จ วเสน อชฺฉตฺตํ อรูปสฺสณฺณิ เอโก พหิทฺธา
รูปานิ ปสฺสตีติ วุจฺจตีฯ เสตเมตฺถ จตฺตฺถาภิกายตเน วุจฺจ-
นยเมวฯ

อิเมสุ ปน จตฺตฺสฺส ปริตฺตํ วิตกฺกจริตวเสน อากตฺตํฯ
อปฺปมาณํ โมหจริตวเสนฯ สุวณฺณํ โทสจริตวเสนฯ ทุพฺพณฺณํ
รากจริตวเสนฯ เอเตสฺสยฺหิ เอตานิ สปฺปายานิฯ สปิ(๓) เนลํ
สปฺปายตา วิตถารโต วิสุทฺธิมคฺเค จริตนิทฺเทเส วุจฺจตาฯ

ปญฺจมอภิกายตนาทิสฺส นีลานีติ สพฺพสฺงคาหิกวเสน (๔) วุจฺจตีฯ
นีลวณฺณานีติ วณฺณวเสนฯ นีลนิตฺสสนานีติ นิตฺสสนวเสนฯ

๑. ม. อปฺปมาณํฯ ๒. ม. ย. นิमितฺตฺปฺปาเทเนเวตฺถฯ ๓. ม. สปิ จฯ
๔. ม. สพฺพสฺงคาหิกวเสนฯ

อปถุณายฯ มานวิวรานิ อสมภินฺนวณณานิ เอกนีลานเนว
 หุตฺวา ทิสฺสนุตฺติ วุตฺตํ โหติฯ นีลนิกาสานีติ อิทํ ปน
 โอลาสวเสน วุตฺตํฯ นีโลภาสานิ นีลปฺปภายุตฺตานีติ อตุโถฯ
 เอเตน เตสํ วิสุทฺธตฺตํ (๑) ทสฺเสติฯ วิสุทฺธวณฺณวเสนเนว हि อิมานิ
 จตฺตาริ อภิกายตฺนานิ วุตฺตานิฯ อุมานุปฺพนฺติ (๒) เอตํ हि ปุปฺผิ
 สินฺนิตฺตํ มฺหุฯ ทิสฺสमानปี นีลเมว โหติฯ กิริกณฺณิกปฺปฬาทินิ
 ปน ทิสฺสमानานิ เสตฺธาตฺตกาณิ (๓) โหนฺติ ตสฺมา อิทเมว กหิตฺตํ(๔)
 น ตานิฯ พาราณเสยฺยกนฺติ พาราณสียํ สมภวํฯ ตตฺถ
 กิร กปฺปาโสปี มฺหุฯ สุตฺตกนฺติกาโยปี ตนฺตวายาปี เจกาฯ
 อุกกมฺปิ สฺจฺจิ สินฺนิตฺตํฯ ตสฺมา ตํ วตฺถิ อุกฺโขภาควิมภฺจि
 โหติฯ ทฺวิสฺสปี ปสฺเสสฺส มภฺจิ มฺหุ สินฺนิตฺตํ ขายติฯ ปีตานิติ-
 อาทิสฺสปี อิมินาว นเยน อตุโถ เวทิตฺตพฺโพฯ นีลกลินฺณ
 อุกฺกณฺหนโต นีลสฺมี นิมิตฺตํ กณฺหาติ ปุปฺผสฺมี วา วตฺถสฺมี
 วา วณฺณชาตฺตยา วาติ อาทิกํ ปเนตฺถ กสฺสิณฺกรณฺณจฺจ ปริกมฺมณฺจ
 อปฺปนาวิธานณฺจ สพฺพิ วิสุทฺธิมคฺเค วิตฺถารโต วุตฺตนยเมวฯ

อิมานิปิ อภฺจ อภิกายตฺนานิ อภิตฺถาวทสฺสนตฺถเมว
 อานิตฺตานิฯ อิมานิปิ กิร วตฺวา เอวมาห อานนฺท เอวรูปาปี
 สฺมาปตฺติโย สฺมาปชฺชนตฺสส จ วุฏฺฐหนตฺสส จ ตถาคตฺสส
 # ๑. ม. วิสุทฺธตฺตํฯ ย. สฺวิสุทฺธตฺตํฯ ๒. ม. อุมานุปฺพนฺติฯ ๓. ม. เสตฺธาตฺตกาเนวฯ
 ๔. ย. วิหิตฺตํฯ

*เล่มที่ ๕ มหาควคควณณนา หน้ ๒๗๒

ภย วา สรรชช วา นคถ ๑ มร ปน เอกก ทิสว
ตถาคโต ภายยยติ โท เอว สณณ อุปปาทตุ อรหติ ๑ อภิต
อานนท ตถาคโต อจณมภี สโต สมปชานอ आयुसखर
โอสสชชชติ ๑

อภจวิโมกขวณณนา

วิโมกขกถา อุตตทานตถาเยว ๑ อิมปี อภจ วิโมกขา
อภิตภาวทสสนตถเมว อานีตา ๑ อิมปี กिर वत्ता एवमाह
อานนท เอตาปี สมাপตติโย สมাপชชนตสส จ วุจจนตสส
จ ตถาคตสส ภย วา สรรชช วา นคถ ๑เป ๑ โอสสชชชติ ๑

อิทานปี ภควา อานนทตถเรสส โอกาสิ อทตวาว
เอกมิทาหนติ อาทินา นเยน อปริปี เทสน อารภ ๑ ตตถ
ปจมาภิสมพทุโชติ อภิสมพทุโช หุตว ปจมเมว อภจเม
สตุตาเห ๑

โอสสภูจติ วิสชชชโต ปริจจตุโต ๑ (๑) เอว กिर वत्ता
เตนาย ทสสทสสิโลกธาคู กมปีตถาติ อห ๑

๑. ม. ปริจจินโน ๑

*เล่มที่ ๕ หน้า ๒๗๓

อานนุทยาจนกถาวณณา

อลนฺติ ปฏิกฺเขปวจนเมตฺ ๑ โโพธิณฺติ จตุมกฺคณาณปฏิวเฐ ๑
สทฺทหสิ ตฺวนฺติ เอวํ วุคฺตภวํ ตถาคตฺสส สทฺทหสิตี วทติ ๑
ตสฺมาติหानนฺทาติ ยสฺมา อิํ วจนํ สทฺทหสิ ๑ ตสฺมา
ตฺยฺเหเวตํ ทุกฺกณฺนฺติ ทสฺเสติ ๑

เอกมิตาหฺนฺติ อิํ ภาควา น เกวลํ อิํ อิเชว ตํ
อามนฺเตสิ ๑ อลฺลทาปี อามนฺเตตฺวา โอพาริกํ นิमितฺตํ อกาสิ ๑
ตํปี ตยา น ปฏฺวิทฺธ ๑ ตเววายํ อปราโชติ เอวํ โสก-
วิโนทนฺตฺถาย นานปฺปการโต เทรสฺเสว โทสาโรปนฺตํ
อารภิ ๑

ปิเยหิ มนาเปหิตี มาตฺตฺปิฏฺภาตฺตฺกนิอาทิกเกหิ (๑) ชาติยา
นानาภาโว ๑ มรณฺน วินาภาโว ๑ ภเวน อลฺลธภาโว ๑
ตํ กุเตตฺถ ลพฺภาติ ตนฺติ ตสฺมา ๑ ยสฺมา สพฺเพเหว
ปิเยหิ มนาเปหิ นานาภาโว ๑ ตสฺมา ทสฺ ปารมิโย ปฺุเรตฺวาปี ๑
สมฺโพธิ ปตฺวาปี ๑ รมฺมจกฺกํ ปวตฺเตตฺวาปี ๑ ยมกปาฎิหาริยํ
ทสฺเสตฺวาปี เทโวโรหณํ กตฺวาปี ยนฺตํ ชาตํ ภูตํ สขฺขตํ
ปโลภรฺมมํ ๑ ตํ วต ตถาคตฺสสาปี สริริ มา ปฺลฺชฺชิตฺติ เนตํ
จानํ วิชฺชติ ๑ โรทฺนฺเตนาปี กนฺทฺนฺเตนาปี น สกฺกา ตํ
การณํ ลทฺฐนฺติ ๑ ปฺน ปฺจจากมิตฺสฺตีติ ยํ จตฺตํ วนฺตํ ๑ ตํ
๑. ม.มาตาปีตาภาตาภคินิอาทิกเกหิ ๑

*เล่มที่ ๕ มหาควควณณา หน้า ๒๗๔

วต ปุณ ปฏิทิสฺสตีติ (๑) อตุโถ ๑

ยถยิทํ พุรหุมจริยนฺติ ยถา อิทํ สิกฺขตฺตยสงฺคหํ
สาสนพุรหุมจริยํ ๑ อทฺธนียนฺติ อทฺธานกฺขมํ ๑ จิรฺภูจิตฺติกนฺติ
จิรปฺวตฺติวเสณ จิรฺภูจิตฺติกํ ๑ จตฺตารโ สติปฺภูจนาติ อาทิ สพฺพิ
โลกิยโลกุตฺตรวเสเนว กถิตํ ๑ เอเตสํ ปน โปธิปฺกฺขิยานํ ฅมฺมานํ
วินิจฺฉโย สพฺพากาเรน วิสุทฺธิมคฺเช ปฏิปทาณาทสฺสนวิสุทฺธิ-
นิตฺเตเส วุตฺโต ๑ เสสเมตฺถ อุตฺตानเมวาทิ ๑
ตติยภาณวารวณณา นิฏฺฐิตา ๑

นาคาปโลกิตวณณา

นาคาปโลกิตนฺติ(๒) ยถา หิ มหาชนสฺส อฏฺฐินี โภภฺยิยา
โภภฺยิ อาหจฺจ จิตานิ ปจฺเจกพุทฺธานํ ๑ องฺกุสฺสกลคฺคานิ วิย ๑
น เหวํ พุทฺธานํ ๑ พุทฺธานํ ปน สุวณฺณกฺขนฺธิ (๓) วิย
เอกาพุทฺธานิ หุตฺวา จิตานิ ๑ ตสฺมา ปจฺจโต อปฺโลกนกาเล
น สกฺกา โหติ คีวํ ปริวตฺเตตต ๑ ยถา ปน หตฺถินาโค
ปจฺจภาคํ อปฺโลเกตฺตกาโม สกฺลสฺรีเรเนว ปริวตฺตติ ๑ เหวํ
ปริวตฺเตตพุพิ โหติ ๑ ภควโต ปน นครทฺวารเ จตฺวา เวสาลี
อปฺโลเกสฺสามีติ จิตฺเต อูปฺปนฺนมตฺเต ภควา อนเกานิ
๑. ม. ปฏิขาทิสฺสตีติ ๑ ย. ปฏิสงฺขริสฺสตีติ ๑ ๒. สฺยา. นาคาวคฺลกิตนฺติ ๑
๓. ม. สงฺขลิกานิ ๑ ย. สงฺขลิกา ๑

กปโปโกฏิสตสหัสธานี (๑) ปารมิโย ปุเรนเตหิ ตุมะหิ น คีว
ปรีวตเตตวา อปโลกนคมมัม กตุนติ อัย มหาปจวี (๒) กุลาจกุกัม
วีย ปรีวตเตตวา ภควนุตติ เวสาสินคราภิมุข อกาสิ ฯ ตัม
สนุทธาเยตัม วุตตัม ฯ

นनु จ น เกวถัม เวสาถียาว ฯ สาวตถิราชคหนาลนุท-
ปาภูติคามโกฏิกคามนาทิกคามเกสุปี ตโต ตโต นิกขนุตกาเล
ตุนติ สพุพัม ปจฉิมทสสนเมว ฯ ตตถ ตตถ กสุมานา คาปโลกิตัม
นาปโลเกสิตี ฯ อนจุนริยตตวา ฯ ตตถ ตตถ หิ นีวตเตตวา
อปโลกนตสเสตัม น อจุนริย โหติ ฯ ตสุมานาปโลเกสิตี ฯ
อปิจ เวสาสิราชานโ อาสนุนวินาสา ฯ ตินณัม วสุสานัม อุปริ
วินสสิสสนุติตี ฯ (๓) เต ตัม นครทวารเ นาคาปโลกิตัม นาม เจตียัม
กตวา กนุทธมาลาทีหิ ปุเชสสนุติ ฯ ตัม เนสสัม ทิฆรตตัม หิตาย
สุขาย ภวิสสตีตี เตสสัม อนุกมปาย อปโลกเกสิตี ฯ

ทุกุขสสนุตงกโรติ (๔) วภูฏทุกุขสสน อนุตกโร ฯ จกขุมาติ
ปญจหิ จกขุหิ จกขุมา ฯ ปรินิพพุโตติ กิเลสปรินิพพานน
ปรินิพพุโต ฯ

๑. ม. กปโปโกฏิสตสหัสธานี ฯ ๒. ม. ปถวี ฯ ๓. ม. ย. อิติสทุโท นตถิ ฯ
๕. สยาม. ทุกุขสสนุตงกโรติ ฯ

*เล่มที่ ๕ หน้า ๒๗๖

มหาปเทศวณณนา

มหาปเทศติ มหาโอกาเสฯ มหาอปเทเส วาฯ พุทฺธาทโย
มหนฺเต มหนฺเต อปทิสิตฺวา วุตฺตานี มหาการณานีติ อตุโลฯ

อภินนฺทิตฺตพฺพนฺติ(๑) ญฺจจฺจฺจฺเจหิ สาธุการํ ทตฺวา ปุพฺเพว
น โสตพฺพํฯ เอวํ กเต หิ ปจฺจนา อิทํ น สมตฺตีติ วุจฺจมาโนปิ
กึ ปุพฺเพว อัย ฌมฺโมฯ อิทานิ น ฌมฺโมติ วตฺวา ลทฺธิ
น วิสขฺเขติฯ นปฺปฏิกฺโกสิตฺตพฺพนฺติ(๒) กึ เอส พาโล วทฺตีติ
เอวํ ปุพฺเพว น วตฺตพฺพํฯ เอวํ วุตฺเต หิ วตฺตํ ยุตฺตํปิ
น วกฺขติฯ เตนาน อภินนฺทิตฺวา อปฺปฏิกฺโกสิตฺตฺวาติฯ ปท-
พยณฺชนานีติ ปทสงฺขาตานี พยณฺชนานีฯ สาธุกํ อุกฺกเหตุวาทิ
อิมสฺมี จานเ ปาลี วุตฺตาฯ อิมสฺมี จานเ อตุโล วุตฺโตฯ อิมสฺมี
จานเ อนุสนฺธิ กถิตา (๓) อิมสฺมี จานเ ปุพฺพปาปริ กถิตนฺติ
สุญฺจฺจ กเหตุวาทิฯ สุตฺเต โอตฺตเรตฺตพฺพานีติฯ (๔) สุตฺเต โอตฺตเร-
ตฺตพฺพานิฯ วินยเ สนฺทสฺเสตฺตพฺพานีติ วินยเณ สํสนฺเทตฺตพฺพานิฯ (๕)

เอตฺถ จ สุตฺตนฺติ วินโยฯ ยถาห กตฺถ ปฏิกฺกขิตฺตํฯ
สาวตฺถิยา ปฏิกฺกขิตฺตํ (๖) สุตฺตวิภงฺเกติ (๗)ฯ วินโยติ ขนฺธโกฯ ยถาห
โกสมฺพิยฺ (๘) วินยาคิสาเรติฯ เอวํ วินยปิฏกํปิ น ปริยาทียติฯ
อุกฺโกโตวิภงฺกา ปน สุตฺตํฯ ขนฺธกปริวารานา วินโยติ เอวํ วินยปิฏกํ

๑. สฺยา. ม. เนว อภินนฺทิตฺตพฺพนฺติฯ ๒. สฺยา. นปฺปฏิกฺโกสิตฺตพฺพนฺติฯ
๓. ม. กถิตโตฯ ๔. สฺยา. โอตฺตเรตฺตพฺพานีติฯ ๕. ย. สนฺทสฺเสตฺตพฺพานิฯ ๖. ม. อัย
ปาโร นตฺถิฯ ๗. วิ. จุล. ๗/๖๕๒-๔๑๕ฯ ๘. ม. อัย ปาโร นตฺถิฯ

ปริยาทิตติ ฯ อถวา สุตตุนตปิฏกั สุตตัม วินยปิฏกั วินโยติ
เอวံ เทวเวว ปิฏกานิ ปริยาทิตนุติ ฯ สุตตุนตาทิธมมปิฏกานิ
วา สุตตัม ฯ วินยปิฏกั วินโยติ เอวมุปี ตีณิ ปิฏกานิ น ตาว
ปริยาทิตนุติ ฯ (๑)อสุตตุนามกั กิณฺจ(๑) พุทฺทวจนั นาม อตฺถิ ฯ
เสยฺยถิํ ชาตกั ปฏิสมฺภิทา นิทฺเทโส สุตตนิปาโต ธมมปทํ
อุทานั อิตฺตฺวตฺตกั วิมานวตฺถุ เปตวตฺถุ เถรคธา เถรีคธา
อปทานนุติ ฯ

สุทินฺนตฺเถโร ปน (๒) อสุตตกั นาม กิ พุทฺทวจนั อตฺถิถิ
ตํ สพฺพํ ปฏิกฺขิปีตฺวา (๒) ตีณิ ปิฏกานิ สุตตัม วินโย ปน
การณฺนุติ อหา ฯ ตโต ตํ การณั ทสฺเสนฺโต อิทํ สุตตมาหริ
เย โข เต (๓) โคตมิ ธมฺเม ชาเนยฺยาสิ ฯ อิม ธมฺมา
สราคาย สํวตฺตุนุติ โน วิราคาย ฯ สญฺโฆคาย(๔) สํวตฺตุนุติ โน
วิสํโยคาย ฯ สอุปาทานาย (๕) สํวตฺตุนุติ โน อนุปาทานาย (๖)
มหิจฺจตฺตาย สํวตฺตุนุติโน อปฺปิจฺจตฺตาย อสนฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺต
โน สนฺต
สงฺกณฺนิกาย สํวตฺตุนุติ โน ปวิเวคาย อัจจาย สํวตฺตุนุติ
โน อปฺจาย (๗)เอกัเสน โคตมิ ชาเนยฺยาสิ (๘) เนโส ธมฺโม

๑. ม. ย. อสุตตุนามกถา ฯ ๒. ม. อสุตตุนามกั พุทฺทวจนั น อตฺถิถิ ตํ สพฺพํ
ปฏิกฺขิปีตฺวา ฯ ๓. ม. เย โข ตฺวํ ฯ ๔. สฺยา. สญฺโฆคาย ฯ เอวมุปริปี ฯ
๕. สฺยา. อัจจาย ฯ เอวมุปริปี ฯ ๖. สฺยา. อปฺจาย ฯ เอวมุปริปี ฯ ๗. สฺยา. สงฺกณฺนิกาย
สํวตฺตุนุติ โน ปวิเวคาย โกสฺชชาย สํวตฺตุนุติ โน วิริยารมฺภาย ทฺพฺกรตฺตาย สํวตฺตุนุติ
โน สฺกรตฺตาย สพฺพตฺถ อีทิสเมว ฯ ๘. สฺยา. ชาเรยฺยาสิ ฯ

*เล่มที่ ๕ มหาควคณณนา หน้า ๒๗๘

เนโส วินโยฯ เนติ์ สตุถุสาสนนุติฯ

เย จ โข เต(๑) โคตมิ ฐมเม ชานะยยาสิ อิเม ฐมมา
วิราคาย ลัวตุนุติ โน สราคายฯ วิสญโลคาย ลัวตุนุติ โน
สญโลคายฯ อนุปาทานาย (๒) ลัวตุนุติ โน สอุปาทาวาย (๓)
อปปีจจตตาย ลัวตุนุติ โน มหิจจตตาย สนตุฎฐิจยา ลัวตุนุติ
โน อสนตุฎฐิจยา (๔)วีริยารมภาย ลัวตุนุติ โน โกสชชาย (๕)
ปวิเวคาย ลัวตุนุติ โน สงคณิกาย (๕) (๖) อปจยาย ลัวตุนุติ
โน อจยาย (๖) เอก์เสน โคตมิ ชานะยยาสิ (๗)เอโส ฐมโม เอโส
วินโย เอติ์ สตุถุสาสนนุติ (๘)ฯ

ตศุมา สตุเตติ เตปปีฎเก พุททวงเน โอตาเรตพุพานิฯ
วินยเอติ เอตศุมี รากาทีวินยการณ ลัสนุเทตพุพานิติ อยเมตถ
อตุโถฯ น เจว สตุเต โอตรนุติติ (๘) สตุตปฎิปาฎิยา กตุถจิ อนาคตวา ฆลลึ อฎฐเปต
วา กุพทเวสสนุตรกุพทอุมมกค-
กุพทวินยเวทลลปฎิกานัน อณนตรโต อากตานิ ปณณายนุติติ
อตุโถฯ เอวั อากตานิ หิ รากาทีวินย ปน น ปณณาย-
มานานิ จทเทตพุพานิ โหนุติฯ เตน วุตต อิติ เหน็ด

๑. สยา. ตวัฯ ๒. ม. อปจนายฯ ๓. ม. อจยายฯ ๔. ม. อัย ปาโร นตุถิฯ
๕. ม. เอตถนุเตร วีริยารมภาย ลัวตุนุติ โน โกสชชายาติ ทิสุสติฯ ๖. ม. สุกกรตาย
ลัวตุนุติ โน ทุพุกกรตายฯ ๗. ม. ชาระยยาสิฯ ๘. วิ. จุล. ๗/๕๒๓/๓๓๑ฯ
อง.อฎฐจก. ๒๓/๑๔๓/๒๘๕ฯ ๙. ม. โอตรนุติติฯ

ภิกขเว จขุเทยยาถาติ ฯ เอเตนุปลาเยน สพพตถ อตุโถ
เวทิตพุโพ ฯ

อิทํ ภิกขเว จตุตถํ มหาปเทสํ ชาเรยยาถาติ อิทํ
จตุตถธมมสฺส ปติฏฺฐาโนกาถํ ชาเรยยาถ ฯ

อิมสฺมี ปน จาเน อิมํ ปกิณฺณกํ เวทิตพุพํ สุตเต
จตุตาโร มหาปเทสา ฯ ขนฺธเก จตุตาโร มหาปเทสา ฯ จตุตาริ
ปญฺหาพฺยากรณานิ ฯ สุตตํ ฯ สุตตานุโลมํ ฯ อัจริยวาโท ฯ อตฺตโน
มติ ฯ ติสฺโส สงฺคีติโยติ ฯ

ตตถ อัยํ ธมฺโม ฯ อัยํ วินโยติ ธมฺมวินิจฺฉเย ปตฺเต
อิมे จตุตาโร มหาปเทสา ปมาณํ ฯ ยํ เอตถ สเมติ ตเทว
กเหตุพฺพํ ฯ อิตรํ วิรุชฺชนุตฺตสฺสปี (๑)น กเหตุพฺพํ ฯ

อิทํ กปฺปติ ฯ อิทํ น กปฺปตีติ กปฺปิยา กปฺปิยวินิจฺฉเย
ปตฺเต ยํ ภิกขเว มยา อิทํ น กปฺปตีติ อปฺปฏิกฺขิตตํ ฯ
ตถเจ อกปฺปิยํ อนฺุโลเมติ ฯ กปฺปิยํ ปฏิพาหติ ฯ ตํ โว น
กปฺปตีติอาทิม่า (๒) นเยน ขนฺธเก วุตฺตา จตุตาโร มหาปเทสา
ปมาณํ ฯ เตสํ วินิจฺฉยถา สมฺนุตปาสาทิกาย วุตฺตา ฯ ตตถ
วุตฺตนเยน ยํ กปฺปิยํ อนฺุโลเมติ ฯ ตเทว กปฺปิยํ ฯ อิตรํ
อกปฺปิยนฺติ เอวํ สนนฺิฏฺฐจันํ กาทพฺพํ ฯ

เอกํสพฺยากรณํ โย ปโยห ฯ วิชฺชพฺยากรณํ โย ปโยห ฯ

๑. ม. ย. วิรวนุตตสฺสปี ฯ ๒. วิ. มหา. ๕/๕๒/๑๓๑ ฯ

*เล่มที่ ๕ มหาควควณณนา หน้า ๒๘๐

ปฏิปจณาพยากรณียโย ปโยห ๗ จปนีโย ปโยหติ อิมานิ จตุตาริ
ปญหาพยากรณานิ นาม ๗ ตตถ จกขุอนิจจนฺติ ปฏฺเจน อาม
อนิจจนฺติ เอก์เสเนว พยากาตพพ ๗ เอส นโย โสตาทีสุ ๗
อัย เอก์สพยากรณียโย ปโยห ๗ อนิจจํ นาม จกขุณฺติ ปฏฺเจน
ปน(๑) น จกขุเมว ๗ โสตมปิ อนิจจํ ฆานปี อนิจจนฺติ เอวั
วิกขิตฺวา พยากาตพพ ๗ อัย วิกขชพยากรณียโย ปโยห ๗ ยถา
จกขุ ตถา โสตี ๗ ยถา โสตี ตถา จกขุณฺติอาทีนิ ปฏฺเจน
เกนฏฺเจน ปุจณสีตี ปฏิปจณิตฺวา ทสฺสนฏฺเจน ปุจณามีตี วุตเต
น हीตี พยากาตพพ ๗ อนิจจฏฺเจน ปุจณามีตี วุตเต อามาติ
พยากาตพพ ๗ อัย ปฏิปจณาพยากรณียโย ปโยห ๗ ตํ ชีวั
ตี สรีรณฺติอาทีนิ ปฏฺเจน ปน อพยาเกตเมตี ภควตาทิ
จเปตพโพ ๗ เอส ปโยห ๗ น พยากาตพโพ ๗ อัย จปนีโย
ปโยห ๗ อิติ เตนาการณ ปญฺหสมปุตเต อิมานิ จตุตาริ
ปญหาพยากรณานิ ปมาณ ๗ อิมลั วเสน โส ปโยห
พยากาตพโพ ๗

สุตฺตาทีสุ ปน สุตตี นาม ติสฺโส สงฺคีติโย อารุพฺหานิ
ตีณิ ปิฏฺกานิ ๗ สุตฺตานุโลมํ นาม อนุโลมกปฺปิย ๗ อจฺริย-
วาโท นาม อฏฺจกถา ๗ อตฺตโน มติ นาม นยคฺคาเหน
อนุพฺพุธิยา อตฺตโน ปฏิภาณ ๗ ตตถ สุตตี อปฺปฏิพาหิย ๗ ตํ
๑. ม. ปนสทฺโท นตฺถิ ๗

ปฏิพาหนเตน พุทฺโธว ปฏิพาหิตโต โหติ ฯ อนุโลมกปปีย ปน
สุตฺเตน สเมนฺตเมว กเหตุพฺพิ ฯ น อิตฺริ ฯ อจฺริยวาโทปี
สุตฺเตน สเมนฺโตเยว กเหตุพฺโพ ฯ น อิตฺโร ฯ อตฺตโน มติ ปน
สพฺพพฺพลา ฯ สามี สุตฺเตน สเมนฺตาเยว กเหตุพฺพา ฯ น
อิตฺรา ฯ ปญฺจสตฺติกา ฯ สตฺตสตฺติกา ฯ สหสฺสสตฺติกา อีมา ปน
ติสุสฺส สงฺคีติโย ฯ สุตฺตปี ตาสฺส อากตฺเมว ปมาณฺ ฯ อิตฺริ
การยฺหสุตฺตํ น กเหตุพฺพิ ฯ ตตฺถ โอตฺรณฺตานิปี หิ
ปทพฺยณฺชนานิ น เจว สุตฺเต โอตฺรณฺติ ฯ น จ วินเย
สนฺทิสฺสนฺตฺติ เวทิตพฺพานิ ฯ

กมฺมารปฺตฺตจฺจนฺทวตฺตวณณา

กมฺมารปฺตฺตสฺสาติ สุวณฺณการปฺตฺตสฺส ฯ โส กิร อฑฺโฒ
มหาภุจฺญมฺพิโก ภควโต ปจฺมทสฺสเนเนว โสตาปนฺโน หุตฺวา
อตฺตโน อมฺพวเน วิหาริ การาเปตฺวา นิยุยาเทสิ ฯ ตํ สนฺชาย
วตฺตํ อมฺพวเนติ

สุกรมทฺทวณฺติ นาคิตฺรณฺสฺส นาคิชนฺณสฺส เอกเชฏฺจก-
สุกรมทฺทวณฺติ ปวตฺตมฺสํ ฯ ตํ กิร มุทฺถเจว สนิทฺทณฺจ โหติ ฯ
ตํ ปฏิยาทาเปตฺวา สารุํ ปจาเปตฺวาติ อตฺถโธ ฯ เอก ภณฺนติ
สุกรมทฺทวณฺติ ปน มุทฺโธทนฺสฺส ปญฺจโครสฺยสฺส ปาจนฺวิธานฺสฺส
นามเต ฯ ยถา ควปานํ นาม ปากนามณฺติ ฯ เกจิ ภณฺนติ

*เล่มที่ ๕ มหาควคณณนา หน้า ๒๘๒

ศุกรมททว นาม รสายนวิธิ ๙ ตั ปน รสายนสตุเถ อากจลติ ๙
ตั จุนุเทน ภกวโต ปรีนิพพานัน น ภเวยยาติ รสายน
ปฎิยตุนติ ๙ ตตุถ ปน ทวิสหสทีปปริวารศุ จตุสุ มหาทีเปสุ
เทวตา โอษฐ์ ปฎิกุขีปีสุ (๑) ๙

นาहनตุนติ อิท สีนานทำ กิมตถัน นทติ ๙ ปรูปวาท-
โมจนตถัน ๙ อตตนา ปรีภุตตาวเสสิ เนว ภิกขุณัน ๙ น มนุสสานัน
ทาตุอทาสิ ๙ อาวาญ นิกขณาเปตวา วินาเสสิตี หิ วตตุ-
กามานัน อิท สุตตวา วจโนกาโส น ภวิสสตีตี ปเรต อูปวาท-
โมจนตถัน สีนานทำ นทติ ๙

ภุตตสส จ (๒) ศุกรมททเวนาติ ภุตตสส อูทปาที ๙ น
ปน ภุตตปจจา ๙ ยที หิ อภุตตสส อูปปชชิสสตี (๓) อติขโร
อาพาโร (๔)ภวิสสตี (๕) ๙ สนิทฐโกชนัน ภุตตตตตา ปนสส ตนุเวทนา
อโหสิ ๙ เตเนว ปทสา คนตุ อสภขี ๙ วิเรจมาโนติ (๖) อภินัน
ปวตตโลหิตวิเรจมาโนว(๗) สมานโน ๙ อโวจาติ อตตนา ปฎิจิตฎจान
ปรีนิพพานตถาย เอวมาห ๙ อีมา ปน ฐมมสงคาหคตุเถเรหิ
จปีตา คาลาโยติ เวทิตพุโพ (๘) ๙

๑. ม. ย. ปกขีปีสุ ๙ ๒. สยา. เว ๙ ๓. ม. ย. อูปปชชิสสตี ๙ ๔. ม. ย. อัย ปาโจ
นตถี ๙ ๕. ส. ย. อภวิสส ๙ ๖. ส. วิริจมาโนติ ๙ ๗. ม. ปวตตโลหิตวิเรจโนว ๙
๘. ม. จปีตคาลาโยติ เวทิตพุพา ๙

*เล่มที่ ๕ หน้า ๒๘๓

ปานียาหรรณวณณา

อิงฺฆาติ โจทฺทญฺเจ นิปาโต ฯ อจฺโฆทกาติ ปสนฺโนทกา ฯ
สาโตทกาติ มฐฺโรทกา ฯ สีโตทกาติ สีตลสฺลิตา ฯ (๑)เสโตทกาติ(๒)
นิกกทฺทมา ฯ สุปฺปติตฺถาติ (๓) สุนฺทรตฺติตฺถา ฯ (๔)

กฺุสินาราคมนวณณา

ปุกฺกุโสติ ตสฺส นามํ ฯ มลฺลปฺตุโตติ มลฺลราชปฺตุโต ฯ
มลฺลตา กิร วาเรน รชฺชํ การนฺติ ฯ ยาว เยสํ (๕) วาโร
น ปาปฺณาติ ฯ ตาว วาณิรชฺชํ (๖) กโรนฺติ ฯ อัยปี วาณิรชฺชเมว
กโรนฺโต ปณฺจ สกฺกฺสฺตานิ โยเชตฺวา ปฺรโต วาเต (๗) วายนฺเต
ปฺรโต กจฺฉติ ฯ ปจฺฉา วาเต วายนฺเต สฺตฺถวาทํ ปฺรโต
เปเสตฺวา สยํ ปจฺฉา กจฺฉติ ฯ ตทา ปน ปจฺฉา วาโต
วายิ ฯ ตสฺมา เอสปฺรโต สฺตฺถวาทํ เปเสตฺวา สพฺพรตฺนยานเ
นีสิตฺตฺวา กฺุสินารโต (๘) นิกฺขมิตฺวา ปาวํ คมิสฺสามิติ มกฺคํ
ปฺฏิปฺชฺชิ ฯ เตน วุตฺถํ กฺุสินาราย ปาวํ อทฺธานมกฺค-
ปฺฏิปฺนโน โหตีติ ฯ

อาพาโรติ ตสฺส นามํ ฯ ทิฆมฺปิํจฺคโล กิเรโส ฯ เตนสฺส

๑. ม. ตนฺสูตฺลสฺลิตา ฯ ย. อนุตฺสูตฺลสฺลิตา ฯ ๒. สี. ม. ย. เสตกาติ ฯ ๓. สฺยา. สุปฺปติตฺถา
ติ ฯ

ม. สุปฺปติตฺถาติ ฯ ๔. ม. สุนฺทรตฺติตฺถา ฯ ๕. ม. เนสํ ฯ ย. เตสํ ฯ ๖. ม. วาณิรชฺชํ ฯ
เอวมฺปริปี ฯ ๗. ม. ย. โยชาเปตฺวา ชฺรฺววาเต ฯ ๘. ม. กฺุสินารโต ฯ

*เล่มที่ ๕ มหาควคควณณา หน้า ๒๘๔

อาพาโรติ นามํ อโหสิ ฯ กาลาโมติ โคตุตํ ฯ ยตุร หิ นามาติ
โย หิ นาม ฯ เนว ทกขตีติ น อทุทส ฯ ยตุรตทุทตตุตตุตา
ปเนติ อนาคตเวเสน วุตตุตํ ฯ เอวรูปํ หิ อีทิสเสสุ จาเนสุ
สตทุทลทกขณํ ฯ

นิจันรณตีสุติ วิรวนตีสุ ฯ (๑) อสนิยา ผลนุตติยาติ นววิธาย
อสนิยา ภิชชมานาย วิย มหารวิ วิรวนุตติยา (๒) ฯ นววิธา หิ
อสนี อสณณา วิจกกา สเตรา คคฺครา กปีสีสา มจฺฉวิโลติกา
กุกกุกกา ทณฺทมณิกา สุกฺขาสนิตี ฯ ตตถ อสณณา อสณณํ
กโรติ ฯ วิจกกา เอกาจกํ กโรติ ฯ สเตรา ลการสทิสสา (๓)
หุตฺวา ปตติ ฯ คคฺครา คคฺครายมานา ปตติ ฯ กปีสีสา
ภมฺกํ อุกฺกิปนฺโต มกุกโก วิย โหติ ฯ มจฺฉวิโลติกา วิลฺลิต-
มจฺฉ (๔) วิย โหติ ฯ กุกกุกกา กุกกุกกสทิสสา หุตฺวา ปตติ ฯ
ทณฺทมณิกา นงฺกลสทิสสา หุตฺวา ปตติ ฯ สุกฺขาสนิตี ปตติจฺฉานํ
สมฺกฺขมาเตติ ฯ

เทเว วสุสนเตติ สุกฺขคชชิตํ คชชิตฺวา อนฺตรนฺตรรา
วสุสนเต ฯ อาตุมายนฺติ อาตุมํ นิสฺสาย วิหรามิ ฯ ภูสาการเตติ(๕)
ขลสาลาโย ฯ เอตุเถโสติ เอตฺตมึ การณฺ เอโส มหาชนกาโย
สนฺนิปติโต ฯ กว อโหสีติ กุหิ อโหสิ ฯ โส ตํ (๖) ภูนเตติ
๒ ๑. ม. ย. วิจันรณตีสุ ฯ ๒. ม. รวณุตติยา ฯ ๓. ม. ย. สเตรสทิสสา ฯ ๔. ม. วิโลติตมจฺฉ
๕. สฺยา. ภูสาการทฺวารเตติ ฯ ๖. ม. เอตุเถโสติ ฯ ๗. สฺยา. ตวํ ฯ

*เล่มที่ ๕ มหาปรินิพพานสูตรตวณณนา หน้า ๒๘๕

โส ตวั ภนเต ฯ

สิงคีวณณนติ สิงคีสุวณณวณณั ฯ ยุกมภูจนติ มภูจยัค ฯ
 สณ्हี สาฏุกยัคคณติ อตุโธ ฯ ธารณียนติ อนตฺรณตฺรา มยา
 ธารตพพิ ฯ ปรีทหิตพพนติ อตุโธ ฯ ตั กิร โส ตถารูเป
 ฉณทิวเสเยว ธารตฺวา เสสกาเถ นิกฺขิปปติ ฯ เอวั อุตฺตมัม
 มงฺกวลตฺตยัค สนฺชายาห ฯ อนุกมปปี อูปาทายาติ มยิ อนุกมปปี
 ปฏิจจ ฯ อจฺฉาทเหตี อูปจารวณเมตฺติ ฯ เอกัม มยฺหิ เทหิ ฯ เอกัม
 อานนฺทสฺสาติ อตุโธ ฯ กิ ปน เถโร ตั คณ्हีติ ฯ อาม
 คณ्हีติ (๑) ฯ กสฺมา ฯ มตฺตกปฺปตฺตกิจจตฺตา ฯ กิณจาปี เหส เอวรूपี
 ลากัม ปฏิกฺขิปปิตฺวา อูปฏฺจจากภูจจัน ปฏฺธิปนฺโน ฯ ตั ปนสฺส
 อูปฏฺจจากกิจจ มตฺตกัม ปตฺตํ ฯ ตสฺมา อกฺคเหสี ฯ เย (๒) วา ปน (๒)
 เอวั วเทยฺย อนาราทโก มณฺเฑ อานนฺโท ฯ ปญฺจวิสตี
 วสฺसानิ อูปฏฺจหนฺเตน น กิณฺจิ ภควโต สนฺติกา เตน ลทฺธ-
 ปุพฺพนติ เตสํ วจโนกาสจฺเจทนต์ถปิ อกฺคเหสี ฯ อปิจ ชานาติ
 ภควา อานนฺโท คเหตุวาปี อตฺตนา น ธารสฺสตี ฯ มยฺหิเยว
 ปุชฺชิ กวิสฺสตี ฯ มลฺลปฺตฺเตน ปน อานนฺทํ ปุชฺชนฺเตน สัมโฆปี
 ปุชฺชิตอ กวิสฺสตี ฯ เอวมสฺส มหาปฺญฺญราสี กวิสฺสตีติ เถรสฺส
 เอกัม ทาเปสี ฯ เถโรปี เตนว การเณน อกฺคเหสีติ ฯ ฐมฺมียา
 กถายาติ วตฺถานูโมทนกถาย ฯ

๑. ม. อิตฺตทฺโท นตฺถิ ฯ ๒. ม. ย. เย จาปี ฯ

*เล่มที ๕ มหาควคควณณนา หน้า ๒๘๖

ภควโต กายั อูปนามิตนุติ นิวาสนปารูปนวเสน
อลุติยาปีตึ ๑ ภควาปี ตโต เอกั นิวาเสสิ ๑ เอกั ปารูปี ๑
หตจจิกั วิยาติ ยถา หตจจิกโก(๑) อุงคาโร อนุนตุนเตเนว โชตติ ๑
พหิ ปนสสุ ปภา นตติ ๑ เอวั พหิ ปจจุนนปปรัก (๒) หุควา
ขายตีติ อตุโถ ๑

อิเมสุ โข อานุนท ทวีสุ กาลเสตุติ กสุมมา อิเมสุ ทวีสุ
กาลเสตุ เอวั โหติ ๑ อาหารวิเสเสน เจว พลวโสมนสเสน
จ ๑ เอเตสุ ทวีสุ กาลเสตุ สกลกกควาพเทวตา อาหารเ ओञ्
ปกจิปนุติ ๑ ตั ปน โภชนั (๓) กจจึ ปวิสิตวา ปสนุนรูป
สมญจาเปติ (๔) ๑ อาหารสมญจानรูปสสุ ปสนุนตตามนจจญจानि
อินุทริยานิ อติวिय วิโรจนุติ ๑ สมโพธิทิวเส จสสุ อนนเก-
กปโปโกฏิสตสหสสุสจติโต วต เม กิเลสราสิ อชช ปหิโนติ
อวชเชนตสสุ (๕) พลวโสมนสสุ อูปปชชติ ๑ จิตตึ ปสึทติ ๑ จิตเต
ปสนุนเน โลहितึ ปสึทติ ๑ โลहिते ปสนุนเน มนจจญจानि อินุทริยานิ
อติวिय วิโรจนุติ ๑ ปรีนินุพพานทิวเส อชชทานานหิ อนนเกหิ
พุทฐตสสเสหิ ปวิญจัน อมตมทานินุพพานนคร์ (๖) ปวิสิสุสามิติ
อวชเชนตสสุ พลวโสมนสสุ อูปปชชติ ๑ จิตตึ ปสึทติ ๑ จิตเต
ปสนุนเน โลहितึ ปสึทติ ๑ โลहिते ปสนุนเน มนจจญจानि
๑. สยา. หตจจิกั ๑ ย. วิตจจิกั ๑ ๒. ม. ปฏิจจุนนปปรัก ๑ ย. ปจจุนนปภา ๑
๓. ม. ย. ปณีตโกชนั ๑ ๔. ม. สมญจาเปติ ๑ ๕. ม. อวชชเชนตสสุ ๑ เอวมุปรีปี ๑
๖. ม. ย. อมตมทานินุพพานัน นาม นคร์ ๑

*เล่มที่ ๕ มหาปรินิพพานสูตรตถาวณณา หน้า ๒๘๗

อินุทริยานิ อติวिय วิโรจนฺติ ฯ อิติ อาหารวเสน (๑) เจว พลว-
โสมนฺตฺเสน จ อิมฺสฺ ทฺวิสฺ กาลฺสฺ เอว โหตีติ เวทิตพฺพํ ฯ
อุปฺตฺตเนติ ปาจฺฉินฺโต นีวตฺตฺนสาถวเน ฯ อนฺตฺเร (๒) ยมก-
สาลานนฺติ ยมกสาลรูกฺขานํ มชฺฌเณ ฯ

สิงฺคีวณฺณนฺติ คาธา สงฺคีตีกาเล จปีตา ฯ

นฺหาตฺวา จ ปีวิตฺวา จาติ เอตฺถ ตทา กิร ภกฺวาติ
นฺหายนฺเต อนฺโตนทียํ มจฺจกจฺฉปา จ อุภโต ตีเรสฺ วนสนฺโท
จ สพฺพํ สุวณฺณวณฺณเมว อโหสิ ฯ (๓) อมฺพวณฺนติ ตสฺสาเยว
นทียา ตีเร อมฺพวณฺํ ฯ आयสฺมณฺตํ จุนฺทกนฺติ ตสฺมี กิร
ขณฺเณ อานนฺตฺเถโร อุทกสาฎกํ ปีเพนฺโต อโหสิ ฯ จุนฺทตฺเถโร
สมีเป อโหสิ ฯ ตํ ภกฺวา อามนฺเตสิ ฯ

คนฺตฺวาน พุทฺโธ นทิกํ กกุณฺตฺติ(๔) อีมาปี คาธา
สงฺคีตีกาเลเยว จปีตา ฯ ตตฺถ ปวตฺตา ภกฺวา อิธ ชมฺเมติ
ภกฺวา อิธ สาสเน ชมฺเม ปวตฺตา ฯ จตฺราสีติชมฺมกฺขนฺธ-
สทฺสฺสานิ ปวตฺตานีติ อตฺถโธ ฯ ปมฺখে นิสีทิติ สตฺถุ ปฺรโต
นีสีทิ ฯ เอตฺตาวตา จ เถโร อนฺุปฺตฺโต ฯ เอว อนฺุปฺตฺตํ
อถ โข ภกฺวา आयสฺมณฺตํ อานนฺทํ อามนฺเตสิ ฯ

(๕)เต อลาภาติ เย อณฺเณสํ ทานานิสฺสสงฺขาตา ลาภา
โหนติ ฯเต อลาภา ฯ ทุลฺลทฺทฺนฺติ ปุณฺณวิเสเสนปี(๖) มนฺุสฺสตฺตํ
๑. ม. ย. อาหารวิเสเสนว ฯ ๒. ม. ย. อนฺตฺเรณ ฯ ๓. ม. โหติ ฯ
๔. สฺยา. กกุณฺตฺติ ฯ ๕. ม. อัย ปาโจ นตฺถิ ฯ
๖. ม. เอตฺถนฺตฺเร ททฺชฺมปีติ ทิสฺสตี ฯ

*เล่มที่ ๕ มหาควคควณณา หน้า ๒๘๘

ทูลลทฐิ ๑ ยสฺส เตติ ยสฺส ตว ๑ อุตตณฺฑลํ วา อติกลินฺนํ
วา โโก ชานาติ ๑ กิทิสฺปิ ปจฺฉิมํ ปิณฺฑปาตํ ปรีฏญฺชิตฺวา
ตถาคโธ ปรีนิพฺพุโต ๑ อทฺธา เต ยํ วา ตํ วา ทินฺนํ
ภวิสฺสตีติ ๑ ลาภาติ ทิฏฺฐธมฺมิกสมฺปรายิกทานานิสฺสสงฺขาตา
ลาภา ๑ สุตฺทฺชนฺติ ตฺยํ มนุสฺสตฺตํ สุตฺทฺธิ ๑ สมสมผลาติ
สพฺพาการณ สมสมผลา(๑) ๑

นनु จ ยํ สุชาตาย ทินฺนํ ปิณฺฑปาตํ ภูญฺชิตฺวา
ตถาคโธ อภิสมฺพุทฺโธ ๑ โส สรากลสโทสสโมหกาลे ปรีฏฺตุโต ๑
อัย ปน จุนฺเทน ทินฺโนวิทฺรากลวิทฺโทสวิทฺโมหกาลे ปรีฏฺตุโต ๑
กสฺมา เอเต สมสมผลาติ ๑ (๒) ปรีนิพฺพานสมตาย จ สมာปฺตติ-
สมตาย จ อนุสฺสรณสมตาย จ ๑ ภควา ทิ สุชาตาย
ตินฺนํ ปิณฺฑปาตํ ปรีฏญฺชิตฺวา สอุปาทิสฺเสสาย นิพฺพาน-
ชาตฺยา ปรีนิพฺพุโต ๑ จุนฺเทน ทินฺนํ ปรีฏญฺชิตฺวา อนุ-
ปาทิสฺเสสาย นิพฺพานชาตฺยา ปรีนิพฺพุโตติ เอวํ ปรีนิพฺพาน-
สมตายปี สมผลา ๑ อภิสมฺพุชฺฉนทิวเส จ จตุวิสฺติโกฏิสฺตสทสฺส-
สงฺขยา สมာปฺตติโย สมာปฺชฺชิ ๑ ปรีนิพฺพานทิวเสปี สพฺพา ตา
สมာปฺชฺชิตฺติ เอวํ สมာปฺตติสมตายปี สมผลา ๑ สุชาตา จ
อปรภากे อสฺโสสิ น(๓) ทิ กิรฺ สา(๓) รุกฺขเทวตา ๑ โพธิสฺตฺโต
โส ๑ (๔) ตํ กิรฺ ปิณฺฑปาตํ ปรีฏญฺชิตฺวา อนฺตฺตรํ สมมาสมโพธิ

๑. ม. สมานผลา ๑ ๒. ม. สมผลาติ ๑ ๓. ม. ยู. น กิเรสา ๑ ๔. ม. ยู. กิเรส ๑

*เล่มที่ ๕ มหาปรินิพพานสูตรวณณา หน้า ๒๘๘

อภิสมพุทฺโธ ฯ สุตตสตุตทาหิ กิรสฺส เตน ยาปนํ อโหสีติ ฯ
ตสฺสา อิหิ สุตฺวา ลาภา วต เมติ อนุสฺสรนฺติยา พลวปีติ-
โสมนสฺสํ อุทฺปาติ ฯ จุนฺทสฺสาปี อปรภาเค อวสานปิณฺฑปาโต
กิริ มยา ทินฺโน ฯ ฌมฺมสีลํ กิริ เม คหิตํ ฯ มยฺหิ กิริ
ปิณฺฑปาตํ ปริภุญฺชิตฺวา สตุถา อนุปาทิสฺสาย นิพฺพานชาตฺยา
ปรินิพฺพุโตติ สุตฺวา ลาภา วต เมติ อนุสฺสรโต พลวโสมนสฺสํ
อุทฺปาทีติ เอวํ อนุสฺสรณสมตฺยาปี สมผลาติ เวทิตพฺพา ฯ

ยสํสํวตฺตนิกฺกนฺติ ปรีวารสํวตฺตนิกํ ฯ อธิปเตยฺยสํวตฺตนิกนฺติ (๑)
เชฏฺฐกภาวสํวตฺตนิกํ ฯ

ถึยมโตติ (๒) สีลถึยมเมน ถึยมนฺตสฺส ฯ (๓) สํวเร จิตฺสฺสาติ
อตฺโถ ฯ เวรํ น จิยตีติ(๔) ปญฺจวิธํ เวรํ น วทฺสฺสตี ฯ กุสโล
จ(๕) ชฺหาติ ปาปกนฺติ กุสโล ปน ฌานสมฺปนฺโน อริยมกฺเคน
อนวเสสํ ปาปกํ ลามกํ อกุสลํ ชฺหาติ ฯ รากโทสโมหฺกขยา (๖)
นิพฺพุโตติ โส อิมํ ปาปกํ ชฺหิตฺวา รากาทินํ ขยา
กิลฺลสนิพฺพานนฺน นิพฺพุโตติ ฯ อิติ จุนฺทสฺส จ ทกฺขิณฺนํ ฯ อตฺตโน
จ ทกฺขิณฺนยฺยสมฺปตฺตี สมฺปสฺสมาโน อุทานํ อุทานสีติ ฯ

จตุตฺถภาณวารวณณา นิฏฺฐิตา ฯ

#๑. ม. อาธิปเตยฺยสํวตฺตนิกนฺติ ฯ ๒. สฺยา. ถึยมโตติ ฯ ๓. ม. สีลถึยมเมน ถึยมนฺตสฺส ฯ
๔. สฺยา. วิยตีติ ฯ ๕. สฺยา. ว ฯ ๖. ม. ยฺ. เอตฺถนฺตเร สอิติ ทิสฺสตี ฯ

*เล่มที่ ๕ หน้า ๒๕๐

ยมกศาลาวณณา

มหา ภิภุสัสมน สทุธินุติ อธิ ภิภุสนั คณนปริจเฉโท
นตฺถิ ฯ เวฬุคาม เวทนาวิกขมภนโต ปฏฺจาย หิ น จิเรน
ภควา ปรีนิพฺพายิสฺสตีติ สุตฺวา ตโต ตโต อากเตสฺ ภิภุสฺ
เอกภิภุสฺ ปกฺกนฺโต นาม นตฺถิ ฯ ตสฺมา คณนวีตฺวโต
ลัโฆ อโหสิ ฯ

อุปวตฺตณั มลฺลนั सालวนนฺติ ยเถว หิ กลมฺพนทีตีโรโต
ราชมาตุวิหารทฺวารน ฐปารามั คนฺตพฺพิ โหติ ฯ เอวั หิรณฺณ-
วติยา ปาริมตีโรโต सालวนั อุยฺยานั ฯ ยถา อนุราชปฺรสุส
ฐปาราโม ฯ เอวั ตั กุสินาราย โหติ ฯ ยถา ฐปารามโต
ทกฺขิณทฺวารน นครั ปวิสณฺมกุโธ ปาจิณฺมุโข คนฺตฺวา
อุตฺตเรน นีวตฺโต ฯ เอวั อุยฺยานโต सालวนั ปาจิณฺมุโข คนฺตฺวา
อุตฺตเรน นีวตฺตึ ฯ ตสฺมา ตั อุปวตฺตณนฺติ วุจฺจติ ฯ

อนฺตเรน(๑) ยมกศาลานั อุตฺตรสีสกนฺติ ตสฺส กิร มณฺจกสฺส
เอกา सालปฺนฺตี สีสภาค โหติ ฯ เอกา ปาทภาค ฯ ตตฺราปี
เอโก ตฺรณฺสาโล สีสภาคสฺส อาสนฺโน โหติ ฯ เอโก ปาท-
ภาคสฺส ฯ อปีจ ยมกศาลา นาม มฺลขนฺนฺธิปฺตเตหิ อณฺณ-
มณฺณํ ลัสิพฺพิตฺวา จิตา सालาติ (๒) วุตฺตึ ฯ มณฺจกั ปณฺณเปหีติ
ตสฺมี กิร อุยฺยาน ราชกุลสฺส สยณมณฺโจ อตฺถิ ฯ ตั สนฺชาย
ปณฺณเปหีติ อาห ฯ เถโรปี ตัเยว ปณฺณเปตฺวา อทาสี ฯ

๑. สุขา. อนฺตเรน ฯ ๒. ม. จิตศาลาติ ฯ

*เล่มที่ ๕ มหาปรินิพพานสูตรตวณณา หน้า ๒๕๑

กิลนุโตสุมิ อานนุทฯ นิปชชิสฺสามิตี ตถาคตฺสฺส หิ

โคจริ กลาโป กงฺเคโย ปิงฺคโล ปพฺพเตยฺยโกฯ

เหมวโต จ ตมฺโพ จ มนฺทาเกนิ อุโปสฺสโถฯ

ฉทฺทฺนุโตเยว ทสฺโม เอเต นาคานมุตฺตมาตีฯ

เอตฺถ ยํ ทสนฺนํ โคจริสฺงฺขาตานํ ปกฺติหฺตฺถิณํ พลํฯ ตํ

เอกฺสฺส กลาปฺสฺสาตี เอวํ ทสฺสคฺฉนฺวทฺตฺตํ คณฺนาย ปกฺติ-

หฺตฺถิณํ โกฏฺสิทฺสฺสพฺลปฺปมาณํ พลํฯ ตํ สพฺพิปี จุนฺทสฺส

ปิณฺฑปาตํ ปริภุตฺตกาเลโต ปฏฺจาย ปงฺกวาเร (๑)ปฺกฺขิตฺตํ อุทกํ

วีย ปริภุชฺชํ คตฺฯ ปาวานกรโต ตีณิ กาวฺตานิ กุสิณาร-

นกรํฯ เอตฺสฺมี อนฺตเร ปณฺจวิสฺตฺติยา จาเนสฺสุ นิสีทิตฺวา มหฺตา

อุสฺสาเห น อากฺจฺฉนฺโตปี สุริยตฺถงฺกตเวลายํ (๒) สยณฺสสมเย (๓)ภควา

สาลวณํ ปวิฏฺโงฯ เอวํ โรโค สพฺพิ อาโรคฺยํ มทฺทฺนุโต

อากฺจฺฉตีฯ เอตฺมตฺถํ ทสฺเสนฺโต วีย สพฺพโลกสฺส สํเวคกรํ

วาจํ ภาสฺนฺโต กิลนฺุโตสุมิ อานนุทฯ นิปชชิสฺสามิตี อาหฯ

กสฺมา ปน ภควา เอวํ มหนฺเตน อุสฺสาเห น อีธาคโตฯ

กึ อณฺฺยตฺถ น สกฺกา ปรินิพฺพายิตฺตุนฺตีฯ ปรินิพฺพายิตฺตุนํ นาม

น กตฺถจิ น สกฺกาฯ ตีหิ ปน การณฺเห อีธาคโตฯ

อิทํ หิ ภควา (๔) ปสฺสตี มยิ อณฺฺยตฺถ ปรินิพฺพายนฺเต

มหาสุทฺสฺสนฺตฺตฺสฺส อตฺถุปฺปตฺติ น ภวิสฺสตีฯ กุสิณารายํ ปน

๑. ม. ย. จงฺกวาเรฯ ๒. ม. สุริยสฺส อตฺถงฺกมิตเวลายํฯ ๓. ม. สยณฺสสมเยฯ

๔. ม. เอตฺถนฺตเร เอวนฺติ ทิสฺสตีฯ

*เล่มที่ ๕ มหาควคควณณา หน้า ๒๕๒

ปรินิพพานเต ยมหิ เทวโลก อนุภวิตัพพิ สมปตตี มนุสส-
โลกเยว อนุภวีฯ ตั ทวีหิ ภาณวาเรหิ มณฺเฑตฺวา เทเสสฺสามิฯ
ตั เม สุตฺวา พหุชฺณา กุสลั กตฺตพฺพิ มณฺณิสฺสนตฺตีติฯ

อปริปี ปสฺสตี มั อลฺลตฺถ ปรินิพพานตฺ สุกฺทโท
น ปสฺสตีสฺสตีฯ โส จ พุทฺธเวเนยฺโย น สวากเนยฺโยฯ น
ตั สวากา วิเนตฺตุ สกโกนฺนติฯ กุสินารายั ปรินิพพานตฺ ปน
มั โส อุปสงฺกมิตฺวา ปณฺหิ ปุจฺฉิสฺสตีฯ ปณฺหาวิสชฺชนปริโยसान
จ สรณฺสฺส ปตฺติฏฺจาย มม สนฺติเก ปพฺพชฺชณฺจ อุปสมฺปทณฺจ
ลภิตฺวา กมฺมฏฺจันํ กเหตุวา มยิ ธรรมานเยว อรหตฺตํ ปตฺวา
ปจฺฉิมสวากโก ภวิสฺสตีติฯ

อปริปี ปสฺสตี มยิ อลฺลตฺถ ปรินิพพานเต ชาติ-
ภาชนิเย มหาภลโห ภวิสฺสตี โลหิตนที (๑) สนฺทิสฺสตีฯ กุสินารายั
ปน (๒)ปรินิพฺพุเต โทณพฺุราหุมนโณ ตั วิวาทํ วุปสมฺตฺวา ชาติโย
วิกฺขิสฺสตีติฯ อิเมหิ ตีหิ การณฺเหหิ ภควา เอวํ มหนฺนฺเตน
อุสฺสาเหน อีธาคโตติ เวทิตพฺโพฯ

สีหเสยฺยนฺติ เอตฺถ (๓)กามโกคิเสยฺยา เปตเสยฺยา(๓) สีหเสยฺยา
ตถาคตเสยฺยาติ (๔) จตฺสฺโส เสยฺยาฯ

ตตฺถ เภกฺขเยน ภิกฺขเว กามโกคิ สุตฺตา(๕) วาเมน ปสฺเสน
๑. ม. โลหิตํ นที วียฯ ย. โลหิตํ นที วียฯ ๒. ม. ปนสทฺโท นตฺถิฯ
๓. สฺยา. เปตเสยฺยากามโกคิเสยฺยาฯ ๔. องฺ. จตฺกุก. ๒๑/๒๔๖/๓๓๑ฯ
๕. สฺยา. อัย ปาโจ นตฺถิฯ

*เล่มที่ ๕ มหาปรินิพพานสูตรวณณนา หน้า ๒๕๓

เสนตฺตีติ (๑) อัย กามโกกิเสยยา ฯ เต (๒) หิ เภฏยฺเยน ทกฺขินปฺสฺเสน
สยฺนฺตา นาม นตฺถิ ฯ

 เภฏยฺเยน ภิกฺขเว เปตา อุตฺตํานา เสนตฺตีติ (๑) อัย เปต-
เสยฺยา ฯ อปฺปมํสฺโลหิตตฺตา หิ เปตา อฏฺฐิสงฺฆาฏฺฐิตฺตา เอเกน
ปฺสฺเสน สยิตฺถํ น สกฺโกนฺติ ฯ อุตฺตํานาว เสนตฺติ ฯ

 สีโห ภิกฺขเว มิคฺรราชา ทกฺขินฺน ปฺสฺเสน เสยฺยํ
กปฺเปติ (๓) ฯเปฯ อตฺตมโน โหตฺตีติ (๑) อัย สีหเสยฺยา ฯ เตชฺสฺสทตฺตา
หิ สีโห มิคฺรราชา เทว ปฺริมปาเท เอกสฺมี จาเน จเปตฺวา
ปจฺฉิมปาเท เอกสฺมี จาเน จเปตฺวา(๔) นงฺคุฏฺจํ อนฺตรสตฺถิมฺหิ
ปจฺฉิปีตฺวา ปฺริมปาทปจฺฉิมปาทนงฺคุฏฺจันํ จิตฺกาสํ สลฺลภฺเขตฺวา
ทฺวินนํ ปฺริมปาทานํ มตฺถเก สีลํ จเปตฺวา สยติ ฯ ทิวสํ(๕)
สยิตฺวาปี(๕) ปพฺพชฺชมาโน น อุตฺรสนฺโต ปพฺพชฺชติ ฯ สีลํ ปน
อจฺฉิปีตฺวา ปฺริมปาทาทีนํ จิตฺกาสํ สลฺลภฺเขติ ฯ สเจ กิณฺจ
จันํ วิชฺหิตฺวา จิตฺํ โหติ ฯ นยิทํ คฺยุหํ ชาตฺติยา จ สุรภาวสฺส
จ อนฺรูปฺนฺติ อนตฺตมโน หุตฺวา ตตฺถเวย สยติ ฯ น โจราย
ปฏกฺมติ ฯ อวิชฺหิตฺวา จิตฺเต ปน คฺยุหํ ชาตฺติยา จ สุร-
ภาวสฺส จ อนฺรูปฺมิตฺตํ หฏฺฐคฺคฺกุโธ อฏฺฐจาย สีหวิชฺชมฺภิตฺตํ
วิชฺชมฺภิตฺวา เกสฺรภาริ วิฐนิตฺวา ติกฺขตฺตํ สีหนาทํ นทิตฺวา
๑. อญฺ. จตฺถก. ๒๑/๒๔๖/๓๓๑ ฯ ๒. ม. เตสฺสุ ฯ ย. ตตฺถ ฯ ๓. สฺยา. กปฺเปติ ฯ
๔. ม. อัย ปาโจ นตฺถิ ฯ ๕. สี. ย. สตตทวสฺสป สยิตฺวา ฯ

*เล่มที่ ๕ มหาควคควณณา หน้า ๒๕๔

โคจราย ปกุกมตี ฯ

จตุตถชฌมานเสยยา ปน ตถาคตเสยยาตี (๑) วุจจตี (๒) ฯ ตาส
อิธ สีหเสยยา อากตา ฯ อยณฺหิ เตชฺฐสฺสทอิริยาปถตฺตา
อุตฺตมเสยยา นาม ฯ

ปาเท ปาทนฺติ ทกฺขินปาเท วามปาทำ ฯ อจฺจาธายาตี
อติอาชาย อีสกั อติกุกมมฺ จเปตฺวา ฯ (๓) โคปฺผเกณ โคปฺปกฺมฺหิ (๓)
ชานฺนา วา ชานฺมฺหิ สงฺฆมฺภุชฺชียมาเน อภินฺหํ เวทนา อุปฺปชฺชตี ฯ
จิตฺตํ เอกกฺคํ น โหตี ฯ เสยฺยา อผาสฺกา โหตี ฯ ยถา ปน
น สงฺฆมฺภุชฺชตี เหว อติกุกมมฺ จปีเต น(๔) เวทนา อุปฺปชฺชตี ฯ
จิตฺตํ เอกกฺคํ โหตี ฯ เสยฺยา ผาสฺกา โหตี ฯ ตสฺมา เหว
นิปฺชฺชตี ฯ อนุจฺจานเสยฺยํ อุปคตตฺตา ปเนตฺถ อุจฺจานสณฺณํ
มนสิกริตฺวาตี น วุตฺตํ ฯ กายวเสน เจตฺถ อนุจฺจานํ
เวทิตฺพฺพํ ฯ นิทฺทาวเสน ปน ตํ รตฺตี ภควโต ภวฺงคฺสฺส
โอกาโสเขว นาโหตี ฯ ปจฺมยามสฺมิณฺหิ มลฺลานํ ชมฺมเทสนา
อโหตี ฯ มชฺฉิมยามะ สุกทฺทสฺส ฯ ปจฺฉิมยามะ ภิกฺขุสํฆํ โอวทิตฺ ฯ
พลวปจฺจฺเส ปรีนิตฺพฺพายิตฺ ฯ

สพฺพผาลิมฺลฺลาตี (๕) สพฺเพ สมนฺตโต ปุปฺพิตา มฺลโต ปญฺจาย
ยาว อคฺคา เอกจฺจนฺนา อเหสฺส ฯ น เกวลญจ ยมกสาธาเยว ฯ
สพฺเพปี รุกฺขา สพฺพผาลิมฺลฺลาตฺวา อเหสฺส ฯ น เกวลํ หิ ตสฺมีเยว
๑. ตถาคตสฺส เสยฺยาตี ฯ ๒. อจฺ. จตุกฺก. ๒๑/๒๔๖/๓๓๒ ฯ ๓. ม. โคปฺผเกณ หิ
โคปฺผเก ฯ ๔. ม. นาท นตฺถิตฺ ฯ เหวมฺปรีปี ฯ

*เล่มที่ ๕ มหาปรินิพพานสูตรตวณณา หน้า ๒๕๕

อุยฺยานเน ฯ สกเลปี (๑) ทสสหัสสจกกวาเพ ปุ่ปุ่สุปคา ปุ่ปุ่ฝั คณหีสุ
ผลุปลคา ผลั คณหีสุ ฯ สพุพรุกุขานั ขนุเชสุ ขนุชปทุมานี ฯ
สาขาสุ สาขาปทุมานี ฯ วลลิสสุ วลลิตปทุมานี ฯ อากาเสสุ อากาส-
ปทุมานี (๒) ปจวิตลั กิณฑิตวา ทณฺชปทุมานี ปุ่ปุ่ฝีสสุ ฯ สพุโพ
มหาสมุทโท ปณฺจวณฺณปทุมสณฺณนุโน อโหสิ ฯ ติโยชนสหัสส-
วิตถโต (๓) หิมวา ฉนพทชโอมรปิลฺลชกลาโป (๔) วีย นีรนฺตรั มาลา-
ทามควจฺฉิกโก วีย ฯ สฏฺฐุ ปีเพตฺวา อापทฺชปุ่ปุ่ผวภู์สโก วีย ฯ
สุปุริตติ ปุ่ปุ่ผจงโกฏฺฐกั วีย จ อติรมณฺโณ อโหสิ ฯ

เต ตถาคตฺสฺส สรริริ โอิกิรณฺติตติ เต ยมกสาลา
ภุมมเทวดาหิ สณฺจลิตขนุชสาขาวิญฺญา(๕) ตถาคตฺสฺส สรริริ
อวกิรณฺตติ ฯ สรริรสฺส อูปริ ปุ่ปุ่ผานี วิกิรณฺติตติ อตุโถ ฯ
อชฺโฆกิรณฺติตติ อชฺโฆตถุรณฺตา วีย กิรณฺตติ ฯ อภิปฺปกิรณฺติตติ
อภินฺนุ ปุ่ปุ่ปฺปนั ปกิรณฺตติเยว ฯ

ทิพฺพานีติ เทวโลเก นนุทโปกฺขรณฺนิสมุภวานี ฯ ตานี โหนฺตติ
สุวณฺณวณฺณานี ปณฺจจฺจตฺตปฺปมาณปตฺตานี ฯ มหาตุมพมตฺตติ
เรณฺุ คณฺหนฺตติ ฯ น เกวลลฺยจ มณฺฑาทารวปุ่ปุ่ผาเนว ฯ (๖) อณฺณานีปี
ทิพฺพานี (๗) ปาริจฺจตฺตโกวิพารวปุ่ปุ่ผาทินี (๘) สุวณฺณจงโกฏฺฐกานี ปุ่ปุ่เรตฺวา จกฺกวาพ
มุขวณฺณุขีปี ติทสฺปุเรปี พุรหฺมโลเกปี จิตาหิ

- # ๑. ม. สกตมฺหิปี ฯ ๒. สี่. ย. อุลโลกปทุมานี ฯ ๓. ม. ...วิตถโต ฯ
- ๔. ม. ...โอมรปิลฺลชกลาโป ฯ ๕. ม. สณฺจลิตขนุชสาขาวิญฺญา ฯ
- ๖. ย. มณฺฑาทารวปุ่ปุ่ผาเนว ฯ ๗. ม. ปน ทิพฺพานี ฯ ย. สพุพานี ฯ
- ๘. ม. ย. ปาริจฺจตฺตโกวิพารวปุ่ปุ่ผาทินี ฯ

*เล่มที่ ๕ มหาควคณณนา หน้า ๒๕๖

เทวดาหิ ปวิภูจนาหิ อนุตลิกษา ปปตุนติ ฯ (๑) ตถาคตสฺส สรียรณฺติ
อนุตฺตรา อวิกิณฺณนาเนว อาคนฺตุวา ปตฺตติณฺชกฺขเรณฺจฺจนฺณเหหิ
ตถาคตสฺส สรียรเมว โอิกรณฺติ ฯ

ทิพฺพานิปี จฺนฺทณฺจฺจนฺณานิติ เทวตานิ อุปกฺปฺปน-
จฺนฺทณฺจฺจนฺณานิ ฯ น เกวลญฺจ เทวตานิเยว ฯ นาคสุปฺณณ-
มนฺุสฺสานิปี อุปกฺปฺปนจฺนฺทณฺจฺจนฺณานิ ฯ น เกวลญฺจ จฺนฺทณ-
จฺจนฺณนาเนว ฯ กาทานฺุสฺสาริกโลหิตจฺนฺทนาทิสพฺพทิพฺพคณฺชชาต-
จฺจนฺณานิ ฯ (๒) หริตถาลอญฺชนรชตฺสฺวณฺณจฺจนฺณานิ สพฺพทิพฺพคณฺช-
วาสวิกติโย สฺวณฺณรชตาทิสฺมฺกฺเค ปฺุเรตฺวา จกฺกวาพฺมุข-
วภูฏิอาทิสฺ จิตาหิ เทวตาหิ ปวิภูจนาหิ อนุตฺตรา อวิปฺปฺกิริตฺวา
ตถาคตสฺเสว สรียริ โอิกรณฺติ ฯ

ทิพฺพานิปี ตฺริยานิติ เทวตานิ อุปกฺปฺปนตฺริยานิ ฯ
น เกวลญฺจ ตานิเยว ฯ สพฺพทานิปี ตนฺติพฺทจฺมฺมปฺริโยนฺทฺช-
จฺนฺสฺสฺสฺริเกทานิ ทสฺสทฺสจกฺกวาพเทวตานาคสุปฺณณมนฺุสฺสานิ
ตฺริยานิ เอกจกฺกวาเพ สนฺุณีปฺติตฺวา อนุตลิกฺเข วชฺชนฺุตีติ
เวทิตพฺพานิ ฯ

ทิพฺพานิปี สฺงฺคีตานิติ วรฺณวารฺณเทวตา (๓) กิร นามเตา
ทีฆายุกา เทวตา มหาปฺุริโส มนฺุสฺสปฺเถ นิพฺพตฺติตฺวา พุทฺุโ
ภวิสฺสฺตีติ สฺตุวา ปฏิสนฺุชฺทิวเส(๔) [๕] คเหตุวา คมิสฺสามาติ มาลํ
๑. ม. ปตฺนฺุติ ฯ ๒. ม. ...ทิพฺพคณฺชชาตจฺจนฺณานิ ฯ ๓. สฺ. ยฺ. วรฺวารณฺเทวตา ฯ
ม. วรฺวารณฺ... ฯ ๔. ม. ปฏิสนฺุชฺคฺคหนฺทิวเส ฯ ๕. ม. เอตฺถนฺุตฺเร นนฺุติ ทิสฺสฺตีติ ฯ

*เล่มที่ ๕ มหาปรินิพพานสูตรตวณฺณา หน้า ๒๕๗

คณฺหิตุ อารภิสฺ ๑ ตา คณฺธมานา จ (๑) มหาปุริโส มาตุ
กฺจฺฉิย นิพฺพุตโตติ สฺตฺวาตฺตฺเมห กสฺส คณฺธถาติ วุตฺตา น
ดาว นิฏฺฐนฺติ (๒) กฺจฺฉิโต นิภฺขมนทิวเส คณฺหิตฺวา คมิสฺสามาติ
อาหฺสฺ ๑ ปฺนปฺปิ นิภฺขนฺโตติ สฺตฺวา มหาภินิภฺขมนทิวเส
คมิสฺสามาติ ๑ เอญฺนตีส วสฺसानิ จเร วสิตฺวา อชฺช มหาภิ-
นิภฺขมนํ นิภฺขมนฺโตติปฺปิ (๓) สฺตฺวา อภิสฺมโพรฺทธิทิวเส คมิสฺสามาติ ๑
ฉพฺพสฺसानิ มหาปฺธานํ (๔) กตฺวา อชฺช อภิสฺมพฺพุโรติปฺปิ สฺตฺวา
ธมฺมจกฺกปฺวตฺตฺนทิวเส คมิสฺสามาติ ๑ สดฺดสฺตฺตาหานิ โพรฺธิ-
มณฺเฑ วิตฺตินาเมตฺวา อีสิปตฺนํ คณฺตฺวา ธมฺมจกฺกํ ปวตฺตฺติคฺนฺติปฺปิ
สฺตฺวา ยมกปาฏฺฐิหาริยทิวเส คมิสฺสามาติ ๑ อชฺช มกปาฏฺฐิหาริย
กรฺติปฺปิ สฺตฺวา เทโวโรหณทิวเส คมิสฺสามาติ ๑ อชฺช เทโวโรหณ
กรฺติปฺปิ สฺตฺวา อายุสฺสงฺขาโรสฺสชฺชเนน คมิสฺสามาติ ๑ อชฺช อายุ-
สฺสงฺขารํ โอสฺสชฺชิตฺปิ สฺตฺวา น ดาว นิฏฺฐนฺติ ปรินิพฺพานทิวเส
คมิสฺสามาติ ๑ อชฺช ภควา ยมกสาลานมนฺตเร ทกฺขิณฺเนน
ปสฺเสน สโต สมฺปชาโน สีหเสยฺยํอุปฺคโต พลวปจฺจุสฺสมเย
ปรินิพฺพายิสฺสฺติ ๑ ตฺตฺเมห กสฺส คณฺธถาติ สฺตฺวา ปน กิ
นาเมตฺ ๑ อชฺเชว มาตุ กฺจฺฉิยํ ปฏฺฐิสฺนฺธี คณฺหิ ๑ อชฺเชว มาตุ
กฺจฺฉิโต นิภฺขมิ ๑ อชฺเชว มหาภินิภฺขมนํ นิภฺขมิ ๑ อชฺเชว พฺพุโร
อโหสิ ๑ อชฺเชว ธมฺมจกฺกํ ปวตฺตฺยิ ๑ อชฺเชว ยมกปาฏฺฐิหาริย
๑. ม. ย. ว ๑ ๒. ม. ย. นิฏฺฐาติ ๑ เอวมฺปริปี ๑ ๓. ม. ย. นิภฺขนฺโตติปฺปิ ๑
๔. ม. ย. ปฺธานํ ๑

*เล่มที่ ๕ มหาควคควณณนา หน้า ๒๕๘

อกาสี ๗ อชเชว เทวโลกา โอตินุโณ ๗ อชเชว आयुसुखारि
โอสุสซี ๗ อชเชว กिर परिणิพพายิสุสตีติ ๗ (๑) นนุ นาม ทุติยทิวเส
ยาคุปานกาลมตุตมปิ จาตพพิ อสุส ๗ ทส ปารมิโย ปุเรตวา
พุทตตติ ปตตสุส นาม อนนุจจวิกเมตตติ อปริณิภูจิตาว
มาลาโย คเหตุวา อากมม อนุโตจกกวาเพ โอกาสี อลภมานา
จกกวาพมุขวภูฏियี่ ลมพิตวา จกกวาพมุขวภูฏियาว อาชวานติโย
หตุเถน หตุถิ คีวาย คีว คเหตุวา ตีณิ รตนาณิ อารพภ
ทวตตีสมหาปริสกลขณานิ จพพณณรสมิโย ทสปารมิโย อ๗ต-
นภูจจاني ชาตกสตานิ จุททส พุททณณานิ อารพภ คายิตวา
ตสุส ตสุส อวसाने ปหายเมห ปหายเมหติ (๒)วทนติ ๗ อิทเมตติ
ปฏิจจ วุตติ ทิพพานิปี สงคีตานิ อนุตติกเข วชชนติ (๓)
ตถาคตสุส ปุชชายาติ ๗

ภควา ปน ยมกسالานัน อนุตเร (๔) ทกขิณเณน ปสุเสน
นิปนุโนเยว ปจวีตลโต ยาว จกกวาพมุขวภูฏिया ๗ จกกวาพมุข-
วภูฏิตโต จ ยาว พุรหุมโลกา สนนิปตติตาย ปริสาย มหนุตติ
อุสุสหา (๕) ทิสวา आयसुमโต आननुत्स आरजेति ๗ เตน
วุตติ อถโข ภควา आयसुมนุตติ आननुत् ๗เป ๗ ตถาคตสุส
ปุชชายาติ ๗ เอว महासुकारि तसुसेतुवा तेनापि अत्तनो

๑. ยู. परिणิพพุโตติ ๗ ๒. ม. มหายโส มหายโสติ ๗ ยู. สหาย เห สหาย เหติ ๗

๓. สุยา. วตตุนติ ๗ ๔. ม. ยู. อนุตตรา ๗ ๕. สี. ยู. อสุสวา ๗

*เล่มที่ ๕ มหาปรินิพพานสูตรตวณณา หน้า ๒๕๕

อสกุกตภาวเมว ทสฺเสนุโต น โข อานนฺท เอตฺตาวตาดิ-
อาทิมหา ฯ อิํ ภูตฺตํ โหติ อานนฺท มยา ทีปงฺกรปาท-
มูเล นิปนฺเนน อญฺจ ชฺมเม สโมธานตฺวา อภินิหาริ กโรนฺเตน
น มาลาคนฺชฺตฺริยสงฺคีตานิ อตฺถาย อภินิหาโร กโต ฯ น
เอตทตฺถาย ปารมิโย ปูริตา ฯ ตสฺมา น โข อํ เอตฺถ
ปฺุชฺชาย ปฺุชฺโติ (๑) นาม โหมีติ ฯ

กสฺมา ปน ภควา อณฺฺตตฺถ เอกํ อุมฺมาปฺุพฺมตฺตฺมปี (๒)
กเหตุวา พุทฺชคฺคฺเค อวชฺชิตฺวา กตฺถาย ปฺุชฺชาย พุทฺช-
ถาณนปี อปริจฺฉินฺนํ วิปากํ วณฺฺณตฺวา อิธ เอวํ มหตี
ปฺุชฺ ปรฺุทฺธิขิปตีติ ฯ ปริสํนุคฺคฺเคน เจว สํสํนสฺส จ จิรญฺุจฺติ-
กํมตฺถาย ฯ สเจ หิ ภควา เอวํ น ปฺุทฺธิขิปเยยฺ ฯ อนาคเต
สีลสฺส อํคตฺถจํเน สิลํ น ปริปฺุเรสฺสนฺติ ฯ สํมาธิสฺส อํคตฺถ-
จํเน สํมาธิ น ปริปฺุเรสฺสนฺติ ฯ วิปฺุสฺสนาย อํคตฺถจํเน
วิปฺุสฺสนํ คพฺุทํ น กํหาเปสฺสนฺติ ฯ อฺุปฺุญฺุจํเก สํมาทเปตฺวา
สํมาทเปตฺวา ปฺุชฺเวยว กโรนฺตา วิหริสฺสนฺติ (๓) ฯ อํมิสฺปฺุชฺชา จ
นํเมสํ สํสํนํ เอกทิวสํปี เอกยํคฺคฺปํนกาลมตฺตมฺปี สนฺชํเรตฺตํ
น สกฺโกติ ฯ มหาวิหารสทิสญฺุหิ วิหารสทิสฺสํ มหาเจตฺติย-
สทิสญฺุจเจตฺติยสทิสฺสํปี สํนํ ชํเรตฺตํ น สกฺโกนฺติ (๔) ฯ เยน (๕)
๑. ยฺุ. ปฺุริโต ฯ ๒. ม. อุมํมาปฺุพฺมตฺตมฺปี ฯ ๓. สฺ. ยฺุ. วิจริสฺสนฺติ ฯ
๔. ม. สกฺโกนฺติ ฯ ๕. ม. ยฺุ. เอตฺถนฺตเร กมฺมนฺติ ทิสฺสตีติ ฯ

*เล่มที่ ๕ มหาควคควณณา หน้า ๓๐๐

กตํ ตสฺเสว โหติ ฯ สมฺมาปฏฺิปปตฺติ ปน ตถาคตสฺส อญฺฺจวิกา
ปฺุชา ฯ สาทิ เตน ปฏฺุจฺจิตา เจว ฯ สกฺโกติ สาสนํ จ สนฺฺธาเรตฺถํ
ตสฺมา ตํ ทสฺเสนฺโโต โย โข อานนฺฺทาทิ อาทิมานห ฯ

ตตฺถ ฐมฺมานุฐมฺมปฏฺิปปนฺโนติ นววิธสฺส โลกุตฺตรฐมฺมสฺส
อนุฐมํ ปุพฺพภากปฏฺิปปทํ ปฏฺิปปนฺโน ฯ สาเยว ปน ปฏฺิปปทา
อญฺฺจวิกตฺตา สามิฉิตี วุจฺจติ ฯ ตํ สามิฉิ ปฏฺิปปนฺโนติ สามิฉิ-
ปฏฺิปปนฺโน ฯ ตเมว ปุพฺพภากปฏฺิปปทาสงฺขาตํ อนุฐมํ จรติ
ปุเรตีติ อนุฐมฺมจาริ ฯ

ปุพฺพภากปฏฺิปปทาติ จ สิลํ อจารปณฺณตฺติ ชฺฺตงฺก-
สมาทานํ ยาว โคตฺรภูโต สมฺมาปฏฺิปปทา เวทิตพฺพา ฯ ตสฺมา
โย ภิกฺขุ นสฺ อคารเวสฺ ปตฺติญฺจาย ปณฺณตฺตี อติกฺกมฺติ ฯ
อนเสนาย ชิวิตํ (๑) กปฺเปติ ฯ อยํ น ฐมฺมานุฐมฺมปฏฺิปปนฺโน ฯ (๒)
โย ปน สพฺพิ อตฺตโน ปณฺณตฺตสิกฺขาปทํ ชินเวลํ ชินมรียาทํ
ชินกาพฺสฺสุตฺตํ อนุมตฺตปี น วิตฺติกฺกมฺติ ฯ อยํ ฐมฺมานุฐมฺมปฏฺิปปนฺโน นาม ฯ ภิกฺขุณิยาปิ เอ
เสว นโย ฯ โย ปน อุปาสโก ปณฺจ
เวรานิ ทส อกฺุสสลกมฺมปเถ สมาทาย วตฺตติ อปฺเปติ ฯ (๓) อยํ น
ฐมฺมานุฐมฺมปฏฺิปปนฺโน ฯ โย ปน ติสฺ สรณฺสฺ ปณฺจสฺ สิลฺสฺ
ทสฺ สิลฺสฺ ปริปุริการิ (๔) โหติ ฯ มาสสฺส อญฺฺจ อุโปสเถ กโรติ ฯ
๑. ม. ยฺ. ชิวิกํ ฯ ๒. ยฺ. ฐมฺมานุฐมฺมปฏฺิปปทํ ปฏฺิปปนฺโน ฯ ๓. ยฺ. อยํ ปาโจ นตฺถิ ฯ
๔. ม. ปริปุริการิ ฯ

ทานัน เตติ ฯ คนุชปุชัง มาลาปุชัง กโรติ ฯ มาตริ อุปภูจาทิ ฯ ปีตริ
อุปภูจาทิ ฯ ฐมมิเก สมนพฺรหฺมณเ อุปภูจาทิ ฯ อัย ฐมฺมานุ-
ฐมฺมปฏิปนฺโน นาม โหติ ฯ อุปาสิกายปี เอสฺว นโย ฯ

ปรมา ย ปุชฺชา ยติ อุตฺตมา ย ปุชฺชา ย ฯ อัย หิ นิรามิสฺส ปุชฺชา
นาม สกฺโกติ มม สาสนํ สนฺธาเรตฺต ฯ ยาว หิ อิมาย จตฺสฺโส
ปริสฺสา มํ อิมาย ปุชฺชา ย ปุชฺเชตฺส นฺติ ฯ ตาว มม สาสนํ มชฺเฌ
นภสฺส ปุณฺณจฺนฺโท วีย วิโรจิสฺสตีติ ทสฺเสติ ฯ

อุปฺวาณตฺเถรวณณนา

อุปฺสาเทตีติ อุปเนติ ฯ (๑) อเปหิติ อปกจฺจ ฯ เถโร
เอกวณเนนฺว ตาลปณฺณํ (๒) นิกฺขิปิตฺวา เอกมนฺตํ อภูจาสิ ฯ
อุปฺภูจาทิโกติ อาทิ ปจฺมโพธิยํ อนิพฺพุตฺฐูปฺภุจาทิกาวํ (๓) สนฺธา ยาท ฯ
อัย ภนฺเต อายสฺมา อุปฺวาโณติ เอวํ เถเรณ วุตฺเต อานนฺโท
อุปฺวาณสฺส สโทสกา วํ สลฺลกฺเขติ ฯ หนฺทสฺส นินฺโทสกา วํ
กเถสฺสามิติ ภควา เยภฺยุเยน อานนฺทาทิ อาทิมาย ฯ ตตฺถ
เยภฺยุเยนาติ อิทํ อสณฺณสฺตฺตานญฺเจว อรูปเทวตฺตานญฺจ โอิหิณ-
กา วํ (๔) สนฺธาย วุตฺตํ ฯ อุปฺมุโณติ (๕) อุปฺมุจฺโจ (๖) อภริโต (๗) วา ฯ
๑. สฺยา. อุปฺสาเทตีตา ฯ ม. ยฺ. อุปฺสारेตีติ ฯ ๒. ม. ยฺ. ตาลวณฺณํ ฯ
๓. ยฺ. อาทิพฺพุตฺฐูปฺภุจาทิกาวํ ฯ ๔. ยฺ. โอิหิตกา วํ ฯ ๕. ยฺ. อุปฺมุจฺโจติ ฯ
๖. ม. อสมฺมุจฺโจ ฯ ๗. ยฺ. อหริโต ฯ

*เล่มที่ ๕ มหาควถวณณนา หน้า ๓๐๒

ภควโต กิร อาสนุนปพเทเส วาลคคมตเต โอกาเส
สุขุมตตภาว มาเปตวา ทส ทส มหเสกษา เทวตา อฏฐิสฺสุฯ
ตาสฺ ปรัต วิสตี วิสตีฯ ตาสฺ ปรัต ตีสฺ ตีสฺฯ ตาสฺ
ปรัต จตตาสีสฺ จตตาสีสฺฯ ตาสฺ ปรัต ปณณาสฺ ปณณาสฺฯ
ตาสฺ ปรัต สฏฐิสฺ เทวตา อฏฐิสฺฯ ตา อณณมณณ
หตฺเถน วา ปาเทน วา วตฺเถน วา น พยาพาเชนตฺติฯ
อเปหิฯ มา มํ ฆฏฐเฐหิตฺติ วตฺตพพการณฺ (๑) นาม นตฺติฯ
ตา โข ปน สาริปุตฺต (๒) เทวตาโย(๒) ทสปี หุตฺวา วิสตีปี(๔)
หุตฺวา ตีสมฺปี(๕) หุตฺวา จตตาสีสมฺปี หุตฺวา ปณณาสมฺปี(๕) หุตฺวา
(๖)สฏฐิมฺปี หุตฺวา(๖) อารคคโกฏฐินิตฺตทนมตฺเตปี ติฏฐจฺนตฺติฯ น จ
อณณมณณ พยาพาเชนตฺติ (๗) วตฺตสทิสาว อหเสสฯ

โอวารณฺโตติ(๘) อวชาเรนฺโต (๙)ฯ เถโร กิร ปกคิยาปี
มหาสรโร หตฺติโปตคสทิสो ปัสสูกจิวโร ปารูปิตฺวา อติมหา
วีย อโหสิฯ

ตถาคตฺต(๑๐) ทสฺสนายาติ ภควโต มุขํ ทฏฐุ อลภมานา
เอวํ อุชฺฌายีสฺสุฯ กิ ปน ตา เถโร วินิวิชฌ ปสฺสิตฺตํ น
๑. ม. วตฺตพพการฺฯ ย. กิ วตฺตพพการณฺฯ ๒. ม. อัย ปาโจ นตฺติฯ
๓. สฺยา. เทวตาฯ ๔. สฺยา. วิสตีมฺปีฯ
๕. สฺยา. ตีสมฺปี จตตาสีสมฺปี ปณณาสมฺปีฯ ๖. ม. ย. อิม ปาจา นตฺติฯ
๗. อจ. ทก. ๒๐/๒๘๑/๘๓ฯ ๘. สฺยา. โอวารณฺโตติฯ
๙. ม. ย. อวารณฺโตฯ ๑๐. สฺยา. ตถาคตฺติฯ

*เล่มที่ ๕ มหาปรินิพพานสูตรตวณณนา หน้า ๓๐๓

สกุโกนุตีติ ฯ อาม น สกุโกนุติ ฯ เทวดา หิ ปุณฺชชเน วินิวิชฌ
ปสฺสิตุ สกุโกนุติ ฯ น จีณาสเว ฯ เณรสฺส จ มหเสถกขตาย
เตชฺสสทตาย อุปคณฺตตปี น สกุโกนุติ ฯ กสฺมา ปน เถโรว
เตชฺสสโท ฯ น อณฺเณ อรหนฺโตติ ฯ ยสฺมา กสฺสปพุทฺธสฺส
เจติเย อารกฺขเทวดา อโหสิ ฯ

วิปสฺสิมฺหิ กิร สมฺมาสมพุทฺเธ ปรินิพฺพุเต เอกฉน-
สฺวณฺณกฺขนฺธสทิสฺสสฺส ธาตุสรีรฺสสฺส เอกเมว เจติยิ อํกํสุ ฯ
ทีฆายุกพุทฺธานณฺหิ เอกเมว เจติยิ โหติ ฯ ตํ มนุสฺสา
รตนายามาหิ วิทฺตฺติวิทฺตฺตภาหิ อฏฺฐจํกุลพฺพลาหิ (๑) สฺวณฺณภูกกถาหิ
หริตาเลน จ มโนสฺสิตาย จ มตฺตติกาภิจํจํ ติลเตเลนเนว อุตฺกภิจํจํ
สาเรตฺวา โยชนปฺปมาณํ อฏฺฐเปสฺส ฯ ตโต ภูมฺมา เทวดา
โยชนปฺปมาณํ ฯ ตโต อากาสภูกกเทวดา ฯ ตโต อุนฺหฺวลาหก-
เทวดา ฯ ตโต อพฺภวลาหกเทวดา ฯ ตโต จาตุมฺมหาราชิกา เทวดา
ฯ ตโต ดาวตฺตีสา เทวดา โยชนปฺปมาณํ อฏฺฐเปสฺสนฺนฺติ เอวํ สตฺต-
โยชนิกํ เจติยิ อโหสิ ฯ

มนุสฺเสสฺสุ มาลาคนฺชวตฺถาทีนํ คเหตุวา อากเตสฺ
อารกฺขเทวดา คเหตุวา เตสํ ปสฺสนฺตานิเยว เจติยิ ปุเชนฺติ(๒) ฯ

ตทา อัย เถโร พฺราหฺมณฺมहासाโล หุตฺวา เอกํ ปิตฺวตฺถํ
อาทาย คโต ฯ เทวดา ตสฺส หตฺถโต วตฺถํ คเหตุวา เจติยิ

๑. ม. ทวํกุลพฺพลาหิ ฯ ย. จตฺรจํกุลพฺพลาหิ ฯ ๒. ม. ปุเชตี ฯ

*เล่มที่ ๕ มหาควคควณณา หน้า ๓๐๔

ปุเชลฺลํ (๑) ๑ พุราหุมนฺโต ตํ ทิสฺวา ปสนฺนจิตฺโต หุตฺวา (๒) อหํปิ
 อนาคเต เอวรूपสฺส พุทฺธสฺส เจตฺติเย อารกฺขเทวตา โหมีติ
 ปตฺถนํ(๓) กตฺวา ตโต จูโต เทวโลเก นิพฺพตฺติ ๑ ตสฺส เทวโลเก
 จ มนุสฺสโลเก จ สฺตรนฺตสฺเสว กสฺสโป ภควา โลเก
 อูปฺชชิตฺวาปรินิพฺพายิ ๑ ตสฺสาปิ เอกเมว ชาตฺสรีริ อโหสิ ๑
 ตํ กเหตุวา โยชนิกํ เจตฺยิ การุสฺสํ ๑ โส ตตฺถ อารกฺขเทวตา
 หุตฺวา สาสเน อนฺตรหิตे สกฺเข นิพฺพตฺติตฺวา อมฺหากํ ภควโต
 กाले ตโต จูโต มหากุลे ปฏฺิสนฺธิ กเหตุวา นิกฺขมฺม
 ปพฺพชิตฺวา อรหตฺตํ ปตฺโต ๑ อิติ เจตฺติเย อารกฺขเทวตา หุตฺวา
 อากตฺตตา เถโร เตชฺสสฺสโทติ เวทิตฺพฺโพ ๑

เทวตา อานนฺท อูชฺฌายนฺตฺติ อิติ อานนฺท เทวตา
 อูชฺฌายนฺติ ๑ น มยฺหํ ปุตฺตสฺส อญฺโฆ โกจิ โทโส อตฺถิติ
 ทสฺเสติ ๑ กถิ ภูตา ปน ฆนฺเตติ กสฺมา อาห ๑ ภควา
 ตฺเมห เทวตา อูชฺฌายนฺตฺติ วท ๑ กถิ ภูตา ปน ตฺเมห
 มนสิกโรธ ๑(๔) ก็ ตฺมฺหากํ ปรีนิพฺพานํ อธิวาสนฺตฺติ ปุจฺฉติ ๑
 อถ ภควา นานํ อธิวาสนการณํ วทามิติ ตาสํ อนธิ-
 วาสนภาวํ ทสฺเสนฺโต สนฺตानนฺทาทิ อาทิมาย ๑

ตตฺถ อากาเส ปจฺวิสฺถณฺนิโยติ อากาเส ปจฺวี มาเปตฺวา
 ตตฺถ ปจฺวิสฺถณฺนิโย ๑ กนฺทนฺตฺติ โรทฺนติ ๑ ฉินฺนปาถํ (๕)วिय
 # ๑. ม. ปุเชลฺลํ ๑ ๒. ม. อหํ ปาโจ นตฺถิ ๑ ๓. ม. ปตฺถนํ ๑ ๔. ม. มนสิกโรธ ๑
 ๕. ม. ฉินฺนปาถํ ๑

*เล่มที่ ๕ มหาปรินิพพานสูตรตวณณนา หน้า ๓๐๕

ปตฺตนฺตฺติ มชฺเฌ ฉินฺนา วิย หุตฺวา ยโต วา ตโต วา
 ปตฺนฺติ ฯ อวฏฺฏนฺตฺติ อวฏฺฏนฺตฺติโย (๒) ปตฺติฏฺฏจฺานเมว อากฺขณฺตฺติ ฯ
 วิวฏฺฏนฺตฺติ ปตฺติฏฺฏจฺานโต ปรภาคํ ฏฏฺฏมฺานา กฺขณฺตฺติ ฯ
 อปฺิจ เทว ปาเท ปสฺาเรตฺวา สกฺี ปฺุโรโต สกฺี ปฺจฺนโต
 สกฺี วามโต สกฺี ทกฺขิณฺโต สมฺปฺริวตฺตมฺานาปี อวฏฺฏนฺตฺติ
 วิวฏฺฏนฺตฺติ วุจฺณตฺติ ฯ สนฺตฺานนฺท เทวตา ปฺจฺวิยา ปฺจฺวี-
 สลฺยณฺิโยติ ปกฺติปฺจฺวิยฺ (๓) กิร เทวตา ฐาเรตฺุ น สกฺโกณฺตฺติ ฯ (๔)
 ตตฺถ หตฺถกพฺุรหฺมา วิย เทวตา โอสีทฺนฺตฺติ ฯ เตนฺาห ภกฺวา
 โอพาริกิ หตฺถก อตฺตภาวํ อภินิมฺมินฺาหิตฺติ ฯ (๕) ตสฺมา ยา
 เทวตา ปฺจฺวิยฺ ปฺจฺวี มาเปสฺส ฯ ตา สนฺชฺาย วุตฺตํ ปฺจฺวิยฺ
 ปฺจฺวีสลฺยณฺิโยติ ฯ

วิตฺราคาคิ ปหฺินโทมนสฺสา สิลลถมฺภสฺทิสฺสา อนาคามิ-
 จิณฺาสวเทวตา ฯ

๑. ม. ปตฺตนฺตฺติ ฯ ๒. ม. อวฏฺฏนฺตฺติโย ฯ ๓. สฺยา. ปฺจฺวิยา ฯ ๔. ม. ยฺ. ปกฺติปฺถวี ฯ
 ๕. ม. ยฺ. สกฺโกติ ฯ ๖. อฺง. ติก. ๒๐/๕๖๗/๓๕๕

*เล่มที่ ๕ หน้า ๓๐๖

จตุสัเวชนียภูจกถา

วสุสั วุตถาติ (๑) พุทธกาเล กิร ทวีสุ กาลesu ภิกขุ
 สนนิปตฺนติ อุปกภูจาย วสุสูปนายิกาย กมฺมภูจกถาคคคตฺถํ ๑
 วุตถวสุธา จ คคิตกมฺมภูจกถานานูโยเคน นินฺนพตฺตติวิเสสา-
 โรจนตฺถํ ๑ ยถา จ พุทธกาเล ๑ เอวํ ตามพฺพณฺณิทีเปปี
 อปรคฺงคาย (๒) ภิกขุ โลหปาสาทฺถ สนนิปตฺตีสุ ๑ ปรคฺงคาย ภิกขุ
 ติสฺสมหาวิหารเ เอวมฺว (๓) กโรนฺติ ๑ (๓) เตสุ อปรคฺงคาย ภิกขุ
 สงฺการจฺจทฺทน(๔)สมฺมชฺชนินฺนโย คคเหตุวา มหาวิหารเ สนนิปตฺติตฺวา
 เจตฺติเย สุธากมฺมํ กตฺวา วุตถวสุธา อาคนฺตฺวา โลหปาสาทฺถ
 สนนิปตฺติตฺวา (๕) วตฺตํ กตฺวา ผาสฺกภูจกถาเนสุ วตฺติตฺวา วุตถวสุธา
 อาคนฺตฺวา โลหปาสาทฺถ ปญฺจนิกายมณฺฑลเ ๑ เยสํ ปาลี
 ปคฺคณา ๑ เต ปาลี สชฺฌายนฺติ ๑ เยสํ อภูจกถา ปคฺคณา ๑
 เต อภูจกถํ สชฺฌายนฺติ ๑ โย ปาลี วา อภูจกถํ วา
 วิราเชติ ๑ ตํ กสฺส สนนฺติเก ตยา คคิตนฺติ วิจาเรตฺวา
 อูหุํ กตฺวา คาคาหาเปนฺติ ๑ ปรคฺงคาวาสินนปี ติสฺสมหา-
 วิหารเ เอวมฺว กโรนฺติ ๑ เอวํ ทวีสุ กาลesu สนนิปตฺติเตสุ
 ภิกขุสุ เย ปุเร วสุสูปนายิกาย กมฺมภูจกถานํ คคเหตุวา คคตา
 วิเสสาโรจนตฺถํ อาคจฺจนฺติ ๑ เอวรูเป สนนฺธาย ปุพฺเพ ภูนฺเต
 # ๑. สุยา. วุตถาติ ๑ เอวมฺปริปี ๑ ๒. ม. อปรคฺงคาย ๑ เอวมฺปริปี ๑
 ๓. ม. ย. อิม ปาจา นตฺถิ ๑๔. ม. ...จฺจทฺทก... ๑ ๕. ม. สนนิปตฺถาติ ๑

*เล่มที่ ๕ มหาปรินิพพานสูตรวณณนา หน้า ๓๐๗

วสุลั วุตถาติ อาทิมหา ฯ

มโนภาวนีเยติ มนสา ภาวึเต สมภาวึเต ฯ เย วา
มโน มนั ภาเวณฺติวฑฺฒนฺติ ราครชาทีนึ ปวาเหณฺติ ฯ
เอวรूपเต อตุโธ ฯ เถโร กิร วุตตสมฺปนฺโน มหุลลภิกฺขุ ทิสฺวา
ถทุโธ หุตฺวา น นิสึทติ ฯ ปจฺจุคฺคมนั กตฺวา หตุถโต ฉตฺตยจ
ปตฺตจิวรยจ คเหตฺวา ปิจั ปปฺโผฏฺเตตฺวา เทติ ฯ ตตฺถ นิสินฺนสฺส
วตฺตึ กตฺวา เสนาสนั ปฏฺิขคฺคิตฺวา เทติ ฯ นวกั ภิกฺขุ
ทิสฺวา ตฺถนึฏฺโธ น นิสึทติ ฯ สมิเป จตฺวา วตฺตึ กโรติ ฯ (๑)
โส คาย วุตตปฏฺิปปตฺติยา อปริหานึ ปตฺถยมาโนจ เอวมหา ฯ

อถ ภควา อานนฺโท มโนภาวนียานั ทสฺสนั น
ลภิสฺสามิติ จินฺเตติ ฯ หนุทสฺส มโนภาวนียานั ทสฺสนญฺจานั
อากฺขิขิสฺสามิ ฯ ยตฺถ วสนฺโต อิตฺถิจิตฺถ อนาหิณฺฑิตฺตฺวา
ลจฺจติ มโนภาวนีเย ภิกฺขุ ทสฺสนายาติ จินฺเตตฺวา จตฺตาริ-
มานีติ อาทิมหา ฯ

ตตฺถ สทฺธสฺสาติ พุทฺธาทีสุ ปสนฺนจิตฺตสฺส วุตต-
สมฺปนฺนสฺส ฯ ยสฺส ปาโต ปญฺจาย เจตฺยงฺคณวตฺตาทินึ สพฺพ-
วตฺตานิ กตาเนว ปญฺญาณฺติ ฯ ทสฺสนียานีติ ทสฺสนารหานิ
ทสฺสนตฺถาย คนฺตพฺพานิ ฯ สัเวชนียานีติ สัเวชนกานิ ฯ
จานานีติ การณานิ ฯ ปเทสญฺจานานิ วา(๒) ฯ เย หิ เกจฺติ อิทํ
๑. ย. การเตติ ฯ ๒. ม. ปเทสญฺจานานาเนว วา ฯ

*เล่มที่ ๕ มหาควคควณณา หน้า ๓๐๘

เจติยจาริกาย สาคถกภาวทสุสนตุถิ วุตุถิ ๑ ตตุถ เจติยจาริกิ
อาหิณฺทนนฺตาทิ เย จ ตาว ตตุถ ตตุถ เจติยงฺกณฺณิ สมนฺชชิตฺวา (๑)
อาสนานิ ไชรฺวณฺตา (๒) โปธิมิหิ อุทกั อาสิณฺจณฺตา อาหิณฺทนนฺติ ๑
เตสุ วตุตพฺพเมว นตุถิ ๑ อสุกฺวิหารเ เจติยิ วนฺทิสฺสามาติ
นิกฺขมิตฺวา ปสนฺนจิตฺตา อนฺตรา กาลิ กโรนฺตาปี อนฺนฺตราเยน
สกุเค ปติฏฺฐหิสนฺนฺติเยวาทิ ทสฺเสติ ๑

มาตุคามเม ปฏิปตฺติวณฺณา

อทฺสสนฺ อานนฺทาทิ ยเทถ มาตุคามสฺส อทฺสสนฺ ๑
อยเมตฺถ อนฺชมนฺปฏิปตฺติติ (๓) ทสฺเสติ ๑ ทวาริ ปิทฺทิตฺวาเสนาสเน
นินฺโน หิ ภิกฺขุ อากนฺตฺวา ทฺวาเร จิตฺปี มาตุคามิ ยาว
น ปสฺสตี ๑ ตาวสฺส เอกฺเสเนว โลโก น อุปฺปชฺชตี ๑ น
จิตฺติ จลตี ๑ ทสฺสเน ปน สติเยว ตทฺภยฺปี อสฺส ๑ เตนาน
อทฺสสนฺ อานนฺทาทิ ๑ ทสฺสเน ปน (๔) ภควา สติ กถนฺติ
ภิกฺขุ กเหตุวา อุปคตฺฏจฺานาทีสุ ทสฺสเน สติ กถิ ปฏิ-
ปชฺชิตพฺพนฺติ ปุจฺจตี ๑ อถ ภควา ยสฺมา ขกฺคิ กเหตุวา
สเจ มยา สทฺธิ อาลปฺสิ ๑ เอตุเถว เต สีลํ ปาเตสฺสามิตี
จิตฺปริเสน วา ๑ สเจ มยา สทฺธิ อาลปฺสิ ๑ เอตุเถว เต
๑. ม. ย. สมนฺชชิตฺวา ๑ ๒. ม. สิณฺจณฺตา ๑ ๓. ม. ย. อุตฺตมา ปฏิปตฺติติ ๑
๔. สฺยา. อัย ปาโจ นตุถิ ๑

*เล่มที่ ๕ มหาปรินิพพานสูตรตวณณา หน้า ๓๐๕

มัลล วธาเปตฺวา (๑) ขาทิสฺสามิตฺติ (๒) จิตาย วา ยกฺขินิยา อาลปีตุ
วรํ ฯ เอกสฺเสว หิ อตฺตภาวสฺส ตปฺปจฺจยา วินาโส โหติ ฯ
น อปาเยสฺส อปริจฺฉินฺนทุกฺขานุกฺขานํ ฯ มาตุคามน ปน
อลฺลาปสฺลลาเป สติ วิสฺสาโส โหติ ฯ วิสฺสาเส สติ โอตารो
โหติ ฯ โอตินฺณจิตฺโต สีสฺสพฺยสนํ ปตฺวา อปายปฺรโก โหติ ฯ
ตสฺมา อนาลาโปติ อห ฯ วุตฺตมฺปิ เจตฺ

สลฺลเป อสีหฺตฺเถน ปิสฺาเจนาปี(๑) สลฺลเป
อาสีวิสมฺปิ(๔) อาสีเท(๕) เยน ทฺฐโจ น ชีวติ
นเตวฺว เอโก เอกน (๖) มาตุคามน สลฺลเปติ ฯ (๗)

อาลปนฺเน (๘) ปนาติ (๙) สเจ มาตุคาโม ทิวสฺส วา ปฺจฺจติ ฯ
สีลํ วา ยาจติ ฯ รมฺมํ วา โสตุคาโม โหติ ฯ ปญฺหํ วา
ปฺจฺจติ ฯ ตถารูปํ วา ปนสฺส ปพฺพชิตฺเทหิ กตฺตพฺพกมฺมํ โหติ ฯ
เอวรฺฐเป กาลे อนาลปนฺตํ มฺุโค อัย ฯ พธิโร อัย ฯ ภูตฺวาว
ถทฺฐมฺุโข(๑๐) นิสฺสิทฺตีติ วทติ ฯ ตสฺมา อวสฺสํ อาลปีตพฺพิ โหติ ฯ
เอวํ อาลปนฺเตน ปน ฆนฺเต (๑๑) กถํ ปฏฺิปชฺชิตพฺพนฺติ ปฺจฺจติ ฯ
อถ ภควา เอถ ตฺมฺุห ภิภฺขเว มาตุมตฺตีสุ มาตุจิตฺตํ

- # ๑. ม. มุรุมฺราเปตฺวา ฯ ย. ปฏฺิปปฺภาเปตฺวา ฯ ๒. ย. ขาทามิตฺติ ฯ
- ๓. สฺยา. ปิสฺาเจนาปี ฯ ๔. ม. อาสีวิสมฺปิ ฯ ๕. สฺยา. อาสทฺเท ฯ
- ๖. สฺยา. ม. เอกาย ฯ ๗. อญฺ. ปณจก. ๒๒/๕๕/๗๘ ฯ
- ๘. สฺยา. อาลปนฺเต ฯ ม. อาลปนฺเตน ฯ ๙. ม. ย. อาลปนฺเตนปนาติ ฯ
- ๑๐. ม. พทฺฐมฺุโข ฯ ๑๑. ม. ย. อัย ปาโจ นตฺถิ ฯ

*เล่มที่ ๕ มหาควควณณนา หน้า ๓๑๐

อุปภูจเปถ ๑ ภคินีมตตีสุ ภคินีจิตต์ อุปภูจเปถ ๑ ธีตุมตตีสุ ธีต-
จิตต์ อุภูจเปถาติ (๑) อิท (๒) โอวาท์ สนุชย สติ อานนุท
อุปภูจเปตพพาติ (๓)อาห ๑

อพยวภาติ อตนุติพทฐา นีรุตสุกกา โหถ ๑ สทตเถ (๔)
ฆฏถาติ อุตตมตเถ อรหตเถ ฆฏถ ๑ อนุยลชถาติ ตทธิคมาย
อนุโยคั กโรถ ๑ อปฺปมตตาทิ ตตถ อวิปฺปฏฐสตี ๑ (๕) วิริยา-
ตาปโยเคน อาตาปีโน ๑ กาเย จ ชีวีเต จ นีรเปกขตาย
ปหิตตตทา เปลิตจิตตทา วิหรถ ๑

กถั ปน ภนฺเตติ เตหิ ขตฺติยปณฺฑิตาทิหิ กถั ปน
ปฏฺธิปชฺชิตพฺพิ ๑ อทฐา มํ เต ปฏฺธิปฺจฺฉิสฺสนฺติ กถั ภนฺเต
อานนุท ตถาคตฺตสฺส สรีเร ปฏฺธิปชฺชิตพฺพนฺติ ๑ เตสํ กถั
ปฏฺธิวจันํ เทมีติ ปฺจฺฉติ ๑ อหเตน วตฺถเณนาติ นเวน กาสิก-
วตฺถเณ ๑ วิหเตน กปฺปาเสนาติ สุโปถิตเณน กปฺปาเสน ๑
กาสิกวตฺถั หิ สุขุมตฺตทา เตลั น คณฺหาติ ๑ กปฺปาโส ปน
คณฺหาติ ๑ ตสฺมา วิหเตน กปฺปาเสนาติ อาห ๑ อยสายาติ (๖)
โสวณฺณาย ๑ โสวณฺณั หิ อิท อยสนฺติ อธิปฺเปตั ๑

๑. ส. ส. ๑๘/๑๕๕/๑๔๐ ๑ ๒. ม. อิมั ๑ ๓. สฺยา. อุปภูจาเปตพพาติ ๑
๔. ม. สาทเถ ๑๕. ส. ยู... ปฏฐสตี ๑ ม. อวิปฺปฏฐสตี ๑ ๖. ม. อายสายาติ ๑

*เล่มที่ ๕ หน้า ๓๑๑

อุปรหปุคคถวณณา

ราชา จกถวตตีติ เอตถ กสุมมา ภควา อการมชฺเช
วสิตฺวา กาลกตสฺส รมฺโถ อุปรกรณฺ (๑) อนุชานาติ ฯ น สีสวโต
ปุถุชชนภิกขุสฺสาติ ฯ (๒) อนจฺจริยตฺตา ฯ ปุถุชชนภิกขุณฺหิ อุเป
อนุญญาเยมาเน ตามุพฺพณฺธิทีเป ตาว อุปรานํ โอกาโส น
ภเวยฺย ฯ ตถา อญฺเญสุ จาเนสุ ฯ ตสฺมา อนจฺจริยา เต
ภวิสฺสนฺตีสติ นานุชานาติ ฯ ราชา จกถวตตี (๓) เอโกว นีพฺพตฺติ ฯ
เตนสฺส อุโป อจฺจริโย โหติ ฯ ปุถุชชนีสวโต ปน ปรินิพฺพต-
ภิกขุโน วिय มหนตฺปี สกฺการํ กาคฺวุณฺฑิตีเยว ฯ

อานนุทคณกถวณณา

วิหารนฺติ อีธ มณฺฑลมาโล วิหารโรติ อธิปุเปโต ฯ ตํ
ปวิสิตฺวา ฯ กปปีสฺสนฺติ ทวารพาหาโกณฺฑิยฺ (๔) จิตฺ อคฺคพฺรฺกขํ ฯ
โรทมาโน อญฺจาสีติ โส กิร อายสฺมา จินฺเตสิ สตุถารา
มม สํเวคชนกํ วสนญฺจานํ กถิตํ ฯ เจตีย- จาริกาย สาทถกภาโว
กถิตो ฯ มาตุคาม ปฏฺิพฺชชิตพฺพปโยห วิสชฺชิตो ฯ อตฺตโน สรีเร
ปฏฺิพฺตฺติ อกฺขาตา ฯ จตฺตาโร อุปรหา กถิตา ฯ ชฺวํ อชฺช
ภควา ปรินิพฺพายิสฺสตีติ ฯ ตสฺเสวํ จินฺตยโต พลวโทมนสฺสํ
๑. ม. อุปรहतํ ฯ ๒. ม. ปุถุชชนสฺส ภิกขุสฺสาติ ฯ ๓. ย. อัย ปาโจ นตฺถิ ฯ
๔. ม. ทวารพาหาโกณฺฑิยฺ ฯ

*เล่มที่ ๕ มหาควคควณณา หน้า ๓๑๒

อุปฺปชฺชชฺช ๑ อถสฺส เอตทโหสิ ภควโต สนฺตึเก โรทณฺ นาม
อผาสฺกํ ๑ เอกมนฺตํ คณฺตุวา โสกํ ตนฺกํ กริสฺสามิตฺติ ๑ โส
ตถา อกาลิ ๑ เตน วุคฺคํ โรทมาโน อฏฺฐาสิตฺติ ๑

อหฺลจ วตมฺหิตฺติ อหฺลจ วต อมฺหิ ๑ อหฺ วตมฺหิตฺติปี
ปาโจ ๑ โย มม อณฺุกมฺปโกติ โย มํ อณฺุกมฺปติ อณฺุสาสติ ๑
เสวทานิ ปฏฺฐาย กสฺส มฺขโรวณฺ ทสฺสามิ ๑ กสฺส ปาท
โรวิสฺสามิ ๑ กสฺส เสนาสนํ ปฏฺฐชฺคฺคิสฺสามิ ๑ กสฺส ปตฺตจิวริ
คเหตุวา วิจริสฺสามิตฺติ พหุํ (๑) วิลปี ๑ อามนฺเตสฺสิตฺติ ภิกฺขุสํฆสฺส
อนฺตเร เถริ อทิสฺวา อามนฺเตสิ ๑

เมตฺเตน กายกมฺเมนาติ เมตฺตจิตฺตวเสน ปวตฺติเตน
มฺขโรวณฺทานาทิกายกมฺเมน ๑ หิตฺเตนาติ หิตฺวฺจฺจฺจฺจ กเตน ๑
สฺุเขนาติ สฺุขโสมนฺสฺสวเสน (๒) กเตน ๑ น ทฺุภฺจินา ทฺุหมฺเนน
หฺุคฺควาติ อตฺโถ ๑ อทฺุเวนาติ เทว โภฏฺฐาเส กตฺวา อกเตน ๑
ยถา (๓) หิ เอโก สฺุหมฺขว กโรติ น ปฺุหมฺขว ๑ เอโก ปฺุหมฺขว
กโรติ น สฺุหมฺขว ๑ เอว วิภาคํ อกตฺวา กเตนาติ วุคฺคํ
โหติ ๑ อปฺุปฺมาเณนาติ ปฺุมาณฺวิริหิตฺเตน ๑ จกฺกวาพฺปิ หิ
อติสฺมฺพาริ ๑ ภวคฺคํปี อติณฺิจํ ๑ ตยา กตฺกายกมฺเมว พหฺุณฺติ
ทสฺเสติ ๑

เมตฺเตน วจิกมฺเมนาติ เมตฺตจิตฺตวเสน ปวตฺติเตน

๑. ม. ย. พหุํ ๑ ๒. ม. สฺุขโสมนฺสฺสวเสน ๑ ๓. ม. เอตฺถอนฺตเร หิสฺทฺุโท หิสฺสติ ๑

*เล่มที่ ๕ มหาปริณิพพานสูตรตวณณา หน้า ๓๑๓

มุขโชนกาลาโรจนาทินา วจีกมฺเมน ฯ อปีจ โอวาทำ สุตฺวา
สาธุ ฆนฺเตติ วจันปี เมตฺตํ วจีกมฺเมว ฯ เมตฺเตน มโนกมฺเมนาติ
กาลสุเสว สรีรปฏิกฺขคฺคณํ กตฺวา วิวิตฺตาสเน นิสีทิตฺวา สตุถา
อโรโค โหตุ ฯ อพฺยาปชฺโฆ สฺขีติ เอวํ ปวตฺติเตน มโนกมฺเมน ฯ
กตฺปฺญฺโลเสตีติ กปฺปสฺตสฺสสฺสํ อภินิหารสมฺปนฺโนเสตีติ ทสฺเสตี ฯ
กตฺปฺญฺโลมฺหีติ (๑) จ เอตฺตาวตา มา วิสฺฐุโจ ปมาทมาปชฺชํ ฯ
อดโข ปชานมฺนุชฺช ฯ เอวํ หิ อนฺยุตฺโต จิปปํ โหหิติ
อนาสโว ฯ ฆมฺมสฺงคีตีกาเล อรหฺตฺตํ ปาปฺณิสฺสตี ฯ น หิ
มาทิสฺสสฺ กตฺปาริจริยา นิปฺผลา นาม โหตีติ ทสฺเสตี ฯ

เอวณฺจ ปน วตฺวา มหาปจฺวี ปตฺถรฺนฺโต วิย อากาถํ
วิตฺถาเรนฺโต วิย จกฺกวาพฺคิรี อฺสฺสาเทนฺโต (๒) วิย สีนฺรุ
อฺกฺขิเปนฺโต วิย มหาฆมฺพพ ฆนฺเช คเหตุวา จาเลนฺโต วิย
อายสฺมโต อานนฺทสฺส กุณฺถํ อารภฺนฺโต ออดโข ภควา
ภิกฺขุ อามนฺเตตี ฯ ตตฺถ เยปี เต ภิกฺขเว เอตฺรหีติ กสฺมา
น วุตฺตํ ฯ อณฺณสฺส พุทฺธสฺส นตฺถิตาย ฯ เอเตเนว เจตฺ
เวทิตพฺพํ ยถา จกฺกวาพนฺตเรปี อณฺโณ พุทฺโธ นตฺถิตี ฯ
ปณฺหิโตติ วิยตฺโต ฯ (๓) เมธาวิตติ ฆนฺธธาตฺตฺตนาทิสฺส กุสโล ฯ

ภิกฺขุปริสา อานนฺทํ ทสฺสนายาติ เย ภควนฺตํ ปสฺสิตฺตฺกามา
๑. ม. กตฺปฺญฺโลเสตีติ ฯ ๒. ส. ย. โอบุปาเทนฺโต ฯ ม. โอสฺาเรนฺโต ฯ ๓. ม. พฺยตฺโต ฯ
ย. วยตฺโต ฯ

*เล่มที่ ๕ มหาควคควณณา หน้า ๓๑๔

เถรี อุปสงกมนฺติ ฯ เย จ อายสฺมา กิร อานนุโท สมฺนต-
 ปาสาทิโก อภิรุโป ทสฺสนิโย พหุสฺสุโต สัมโสภโนติ เถรสฺส
 คุณฺเณ สุตฺตวาว อากฺขณฺติ ฯ เต สนฺธาย ภิกฺขุปริสา อานนุทำ
 ทสฺสนาย อุปสงกมนฺตีติ(๑) วุตฺตํ ฯ เอส นโย สพฺพตฺถ ฯ
 อตฺตมฺนาติ สวเนน (๒) ทสฺสนํ สเมตีติ สกมฺนา ตฺถุจฺจิตฺตา ฯ
 ฐมฺมนฺติ กจฺจि อาวุโส ขมฺนียํ ฯ กจฺจิ ยาปฺนียํ ฯ กจฺจิ
 โยนิโสมนสฺสกาเร (๓) กมฺมํ กโรธ ฯ อจฺจริยฺยปฺชฌายวตฺตํ ปุเรธาติ
 เอวรูปํ ปฏฺฐิสฺนุถารฐมฺมํ ฯ ตตฺถ ภิกฺขุณีสุ กจฺจิ ภิกฺนิโย อฏฺฐ
 ครุฐมฺเม สฺมาทาย วตฺตธาติ อิทํปี นานากรรมํ โหติ ฯ
 อุปาเสสฺส อากฺเตสฺส อุปาเสก น เต กจฺจิ สีลํ วา
 องฺกํ วา รุชฺชติ ฯ อโรกา เต ปฺตฺตภาตโรติ น เอวํ
 ปฏฺฐิสฺนุถารํ กโรติ ฯ เอวํ ปน กโรติ กถํ ปน(๔) อุปาเสกา
 ติณฺนิ สรณานิ ปญฺจ สีลานิ รกฺขถ ฯ มาสฺสสฺส อฏฺฐ
 อุโปสถณฺคานิ (๕) กโรธ ฯ มาตาปีตฺถนํ อุปฏฺฐจฺจานวตฺตํ กโรธ (๖) ฐมฺมิก-
 สมณฺพราหฺมณฺเณ ปฏฺฐิขุคฺคธาติ อุปาเสกาสุปี เอสฺว นโย ฯ

อิทานิ อานนุทเถรสฺส จกฺกวตฺตินา สทฺธี โอปมฺม(๗)

กโรนฺโต จตฺตาโรเม ภิกฺขเวติ อาทิมาย ฯ

ตตฺถ ขตฺติยาติ อภิสิตฺตา จ อนภิสิตฺตา จ ขตฺติย-

- #๑. สุยา. อุปสงกมนฺตีติ ฯ ๒. ม. เขตฺถนฺตเร โนติ ทิสฺสตี ฯ
- ๓. ม. ยฺ. โยนิโสมนสฺสกาเร ฯ ๔. ม. ปน สทฺโท นตฺถิ ฯ
- ๕. ม. ยฺ. อุโปสเถ ฯ ๖. ม. ยฺ. ปุเรธา ฯ ๗. ม. อุปมํ ฯ

*เล่มที่ ๕ มหาปรินิพพานสูตรตวณณา หน้า ๓๑๕

ชาติกาฯ เต กिर ราชา จกกวคฺติ นาม อภิรุโป ทสฺสนิโย
 ปาสาทิกโก อากาเสน วิจฺรณฺโต รชฺชํ อนุสาสติ ฌมฺมิโก
 ฌมฺมราชาติ ตสฺส คุณกถํ สุตฺวา สวเนน (๑)ทสฺสนมฺหิ สมนฺเต
 อตฺตมฺนา โหนฺติฯ ภาสตีติ (๒) กถํ ตาตา ราชฌมฺมํ ปุเรถฯ
 ปเวณิ รกฺษถาติ ปฏิสนฺถาริ กโรติฯ พุราหุมนฺเสสุ ปน กถํ
 อจฺริยา มนฺเต วาเจถ (๓) อนุเตวาสิกา มนฺเต กณฺหนฺติฯ
 ทกฺขิณํ วา วตฺถานิ วา กปิลกํ (๔) วา (๕)ลภถาติ เอวํ ปฏิสนฺถาริ
 กโรติฯ คหปตีสุ กถํ ตาตา น โว ราชกุลโต ทณฺฑเฑน
 วา พลินา วาปีพา อตฺถิฯ สมฺมา เทโว ธาริ อนุปเวจฺจติฯ
 สสฺसानิ สมฺปชฺชนตีติ เอวํ ปฏิสนฺถาริ กโรติฯ สมฺนฺเสสุ
 กถํ ฆนฺเต กจฺจิ (๖) ปพฺพชิตปริกฺขารา สุลภาฯ สมณฺชมฺเม น
 ปมชฺชถาติ เอวํ ปฏิสนฺถาริ กโรติฯ

มหาสุทสฺสนสุตฺตเทสนาวณฺณา

ขุทฺทกนฺครเกติ นฺครปฏฺฐูปเก สมฺพาเช ขุทฺทกนฺครเกฯ
 อุชฺชงฺกนฺครเกติ วิสมนฺครเกฯ สาขานฺครเกติ ยถา รุกฺขานํ
 สาขา นาม ขุทฺทกา โหนฺติฯ เอวเมว อณฺเณสํ มหानฺครานํ
 สาขาสทิสฺเส ขุทฺทกนฺครเกฯ ขตฺติยมหาสาธาติ ขตฺติยมหา-
 # ๑. ม. ทสฺสนมฺปิ สมฺนฺติฯ ๒. ม. เอตฺถนฺตเร กถนฺโตติ ทิสฺสติฯ
 ๓. ม. เอตฺถนฺตเร กถนฺติ ทิสฺสติฯ ๔. ม. กปิลํฯ
 ๕. ม. อตฺถถาติ ปฏิสนฺถาริฯ ๖. ม. อัย ปาโจ นตฺถิฯ

*เล่มที่ ๕ มหาควถวณณา หน้า ๓๑๖

สารปุตตา มหาขตุติยา ๑ เอส นโย สพุตถ ๑

เตสุ ขตุติยมหาสาธา นาม เยสิ โกภูิสตปิ โกภูิสหสฺสปิ
ชนํ นิกขณิตฺวา จปิตํ ๑ ทิวสปริพุพโย เอกํ กหาปณสกฺกํ
นิกฺคจฺจติ ๑ สายํ เทว(๑) ปวิสฺนติ ๑ พุราหุณฺณมหาสาธา นาม
เยสิ อสิติโกภูิชนํ นิหิตํ โหติ ทิวสปริพุพโย เอกํ (๒) กหาปณกฺุมภํ(๒)
นิกฺคจฺจติ ๑ สายํ เอกสกฺกํ ปวิสฺติ ๑ กหาปณมหาสาธา นาม
เยสิ จตฺตาลีสโกภูิชนํ นิหิตํ โหติ ๑ ทิวสปริพุพโย ปณจ
กหาปณมพณานิ นิกฺคจฺจติ ๑ สายํ กุมฺโภ ปวิสฺติ ๑

มา เหว อานนฺท อวจาติ อานนฺท มา เอวิ อวจ ๑
น อิทํ ขุทฺทกนกรกนฺติ วตฺตพฺพิ ๑ อหํ หิ อิมสฺเสว นกรสฺส
สมฺปตฺตี กเถตุอเนกวาริ ติกฺกจํ นิสิตํ มหนฺเตนุสฺสาเหน
มหนฺเตน ปรกุกเมน อีธาคโตติ วตฺวา ภูตปฺพุพฺนติ อาทิมาย ๑

สุภิกขาติ ขชฺชโกชฺชสมฺปนฺนา ๑ หตฺถิสทฺเทนาติ เอกสฺมี
หตฺถิมฺหิ สทฺทํ กโรนฺเต จตฺตราสิติหตฺถิสหสฺसानิ สทฺทํ กโรนฺติ ๑
อิตติ หตฺถิสทฺเทน อวิวิตฺตา โหติ ๑ ตถา อสฺสทฺเทน ๑
ปฺญณฺวณฺโต(๓) ปเนตฺถ สตฺตา จตฺตสินฺชวฺยตฺเตหิ รเถหิ อณฺณ-
มณฺณํ อณฺณพฺนุชฺชมานา อณฺตรวีสฺสู วิจฺรณฺติ ๑ รถสทฺเทน
อวิวิตฺตา โหติ ๑ นิจฺจปฺโยชิตาเนว ปเนตฺถ เภริอาทินิ ตฺริยานิ ๑
อิตติ เภริสทฺทาทิหิปี อวิวิตฺตาว โหติ ๑ ตตฺถ สมฺมสทฺโทติ
๑. ม. เทว ๑ ๒. ม. เอโก กหาปณกฺุมโภ ๑ ๓. ย. ปฺญณฺวณฺตา ๑

*เล่มที่ ๕ มหาปรินิพพานสูตรตวณณา หน้า ๓๑๗

กัสดาลสทโท ฯ ดาลสทโทติ (๑) ปาณิตาลจตุรสุมพณดาลสทโท ฯ (๒)

อสถ ปิวถ ขาทถาติ อสุนาถ ปิวถ ขาทถ ฯ อัย
ปเนตถ สงฺเขโป ฯ ภูยชถ โภติ อิมินา ทสเมน สทฺเทน
อวิวิตฺตา โหติ อนุปฺจณินฺนสทฺทา ฯ ยถา ปนญฺเณสุ นคเรสุ
กจวรี ฉทฺเทถ ฯ กุฑฺฑาถ คณฺหถ ฯ ปจฺฉี คณฺหถ ฯ ปวาถ
คมิสฺสาม ฯ ตณฺฑลปฺฐี คณฺหถ ฯ ภตฺตปฺฐี คณฺหถ ฯ ผลกาธุธานี
สชฺชชาเปถาติ (๓) เอวรฺฐปา สทฺทา โหนฺติ ฯ น อธิ เอวํ อโหสิตี
ทสฺเสตี ฯ

ทสเมน สทฺเทนาคี จ วตฺวา กุสาวตี อานนฺท ราชธานี
สตุตฺติ ปากาเรหิ ปริกฺขิตฺตา อโหสิตี (๔) สพฺพิ มหาสฺทฺสนฺสตุตฺติ
นิฏฺฐาเปตฺวา(๕) คจฺฉ ตฺวํ อานนฺทาติ อาทิมาท ฯ

ตตุถ อภิกฺกมถาติ อภิมุขา กมถ ฯ อากจฺฉถาติ อตุโถ ฯ
กี ปน เต ภควโต อากตฺถาวั น ชานนฺตฺติติ ฯ ชานนฺติ ฯ
พฺพุธานํ คตคตฺถุจฺฉาเน (๖) นาม มหนฺตํ โกลาหฺลํ โหติ ฯ เกนจิเทว
กรณฺเียน นิสินฺนตฺตา นาคตา ฯ เต อากนฺตฺวา ภิกฺขุสํฆสฺส
จानนฺิสชฺโชกาถํ สํวิทฺทิตฺวา ทสฺสนฺตฺติเต เตถ สนฺติเก อเวลายปี
๑. ม. ย. ปาณิตาลสทฺโทติ ฯ ๒. ม. ปาณินา จตุรสฺส... ฯ
๓. ม. ย. สชฺชธานี กโรถาติ ฯ ๔. ที. มหา. ๑๐/๑๖๓/๑๕๗ ฯ
๕. ม. นิฏฺฐาเปตฺวา ฯ ๖. ม. คตคตฺถุจฺฉานํ ฯ ย. คตฺถุจฺฉาเน ฯ

*เล่มที่ ๕ มหาควคควณณา หน้า ๓๑๘

ภควา เปเสลิตี ๗

อมุหำกั จ โนติ เอตถ โนกาโร นิปาตมตุโต ๗
อมาวิโนติอุปฺปนุททุกขำ ๗ ทุมุมนำติ อนตุตมณำ ๗ เจโต-
ทุกขสมปฺปิตำติ โทมนสฺสสมปฺปิตำ ๗ กุลปฺริวตุตโต กุลปฺริวตุตโต
จเปตวำติ เอเกกั กุลปฺริวตุตตั กุลสฺเซปปี วิธิสภำเคน เจว
รจณำสภำเคน จ วิตุวิตุจเปตวำ ๗

ปจฺฉิมสกุขิสำวณณณำ

สุภทุโท นำน ปฺริพพำชโกติ อุทิจจพุรำหุมนมหำสำถกถำ
ปพฺพชิตอ ฉนุณปฺริพพำชโก ๗ กงฺขำชมฺโมติ วิมตฺติชมฺโม ๗ กสมำ
ปนสฺส อชฺช เอวิ อโหสิตี ๗ ตถำวิชอุปนฺนิสฺสยตุตตำ ๗ ปุพฺเพ
กิริ ปุณฺณกรณกālē เทว ภำตโร อหเสส ๗ เต เอกโตว
สสฺสั อกัสมุ ๗ ตตุถ เชฏฺฐจกสฺส เอกสมฺมี สสฺเส นว วำเร
อคุคสฺสทำนั มยำ กตุตพพฺพนฺติ (๑) อโหสิ ๗ โส วปฺปกālē วิชकुคั
นำน ทตุวำ คพฺภกālē กนิฏฺฐเจณ สทฺธิ มนฺเตสิ(๒) คพฺภั
ผำลิตุวำ ทสฺสำมำติ ๗ กนิฏฺฐโจ ตฺรณสฺสสฺสั นำเสตุกำโมสิตี
อَاه ๗ เชฏฺฐโจ กนิฏฺฐสฺส อนนฺวตุตตนภำวึ ฅตุวำ เชตุตติ
วิกชิตุวำ อตุตโน โโกฏฺฐำสโต คพฺภั ผำลิตุวำ ชีริ นีหริตุวำ
สปฺปิผำณิเตน (๓) สัโยเชตุวำ อทำสิ ๗ ปุณฺณกālē ปุณฺณกั กārētวำ
๑. ม. ยุ. ทำตพพฺพนฺติ ๗ ๒. ม. เอตุถนฺตเร คพฺภกālēติ ทิสฺสตี ๗
๓. ม. สปฺปिनฺวณิเตน ๗

*เล่มที่ ๕ มหาปรินิพพานสูตรตวณณา หน้า ๓๑๕

อทาสี ลายนกาลล ลายนคัค อทาสี ฯ (๑)เวณิกรณกาลล เวณิคัค(๑)
อทาสี ฯ กลาปทีสุ กลาปคัค ขลคัค มททคัค ฯ (๒) โกฎจกคัค
เอว อีสเส นว วาเร อคคทาน อทาสี ฯ กนิฏโจ ปน
อุทฐิตวา อทาสี ฯ

เตสุ เชฏฐโก อณฺณโกณฺณทณฺณเตโร (๓) ชาโต ฯ ภควา
กสฺส นฺโฆ อหํ ปจฺมํ ฌมฺมํ เทเสยฺยนฺติ โอลเณนโต
อณฺณโกณฺณทณฺณโเว อีสมี สเส นว วาเร อคคทานานี
อทาสี ฯ อิมํ อคคฌมฺมํ ตสฺส เทเสสสามิตี สพฺพปจฺมํ ฌมฺมํ
เทเสตี ฯ โส อฏฺฐารสฺหิ พุรฺหมโกฏฺฐิ สทฺธิ โสตาปตฺติผล
ปติฏฺฐาสี ฯ กนิฏโจ ปน โอินฺนิตฺวา ปจฺจมา ทานสฺส ทินฺนตฺตา
สตุฏฺฐ ปรินิพฺพานกาลล เอว จินฺนเตตฺวา สตุฏฺฐารํ ทฏฺฐกาโม
อโหตี ฯ

มา ตถาคคฺ(๔) วิหะเสตีติ เถโร กิร เอเต อณฺณตฺติตฺติยา
นาม อตฺตคคฺคหณฺเมว (๕) คณฺหนฺติ ตสฺส วิสขฺขาปนตฺถาย ภควโต
พหุ ภาสฺมานสฺส กายิกวาจสิทฺวิหะสา (๖) ภวิสฺสตี ฯ ปกตฺติยาปี
จ กิลนฺโตยฺเว ภควาตี มณฺณมาโน เอวมมาห ฯ ปริพฺพาชโก
น เม อัย ภิกฺขุ โอกาสํ กโรตี ฯ อตฺถิเกน ปน อนฺวตฺติตฺวา
๑. ม. เวณิกรณ เวณคัค ฯ ๒. ม. ขลภณฺทคัค ฯ ย. ภณฺทคัค ฯ
๓. ม. อณฺณาสีโกณฺณทณฺณเตโร ฯ เอวมฺปริปี ฯ ๔. สฺยา. ตถาคคฺ ฯ
๕. ม. อตฺตโน คคคหณฺเมว ฯ ๖. ม. กายวาจาวิหะสา ฯ

*เล่มที่ ๕ มหาควคควณณนา หน้า ๓๒๐

การตพโพติ เถร์ อนุวตเตนุโต ทุติยมปี ตติยมปี อาห ๑

อสุโสสิ โขติ สานิทุวาเร จิตสุส ภาสโต ปกติโสเตเนว

อสุโสสิ ๑ สุตวา จ ปน สุกททสุเสว อตุถาย มหตา

อสุสาเหน อาคตตุตา อล อานนุทาติ อาทิมาน ๑ ตตุถ อลนติ

ปฏิกุเขปฏูเจ นิปาโต ๑ อญญาเปกโข วาติ ฉาตุกาโมว (๑) ทุตุวา ๑

อพุกณณลิสุติ ยถา เตลั ปฏินญา ๑ ตเถว ชานีสู ๑

อิท วุตุติ โหติ สเจ เนลั ส่า ปฏินญา นิยุยานิกา ๑ สพเพ

อพุกณณลิสุ(๒) โน เจ ๑ น อพุกณณลิสุ ๑ ตสุมา กิ เตลั ปฏินญา

นิยุยานิกา ๑ น นิยุยานิกาติ อยเมว ตสุส ปญหสุส อตุโถ ๑

อถ ภควา เตลั อนิยุยานิกภาวถเนน อญจานภาวโต (๓) เจว

โอภาสากาโต จ อลนติ ปฏิกุขิปิตุวา ชมมเมว เทเสสิ ๑

ปจรมยามมุหิ(๔) มลลานัน ชมมัม เทเสตุวามชฺฉิมยามเม สุกททสุส ๑

ปจฺฉิมยามเม ภิกขุสฺสัน อิวทิตุวา พลวปจฺจुสสมเย ปรีนิพฺพา-

ยิสฺสามีติ (๕) ภควา อากโต ๑

สมโณปี ตตุถ น อุปลพุกตีติ ปจโม โสตาปนฺนสมโณปี

ตตุถ นตฺถิ ๑ ทุติโย สกทาคามิสฺมโณปี ๑ ตติโย อนาคามิสฺมโณปี

จตุตุโถ อรหนตฺตสมโณปี ตตุถ นตฺถิติ อตุโถ ๑ อิมสฺมี โขติ

ปุริมเทสนาย อนิยมโต วตุวา อิทานิ อตุตโน สาสนั

๑. ม. อญญาตุกาโมว ๑ ๒. ม. อพุกณณลิสุ ๑ เอวมุปรีปี ๑ ๓. ม. อตุถากาโต ๑

๔. ม. ปจรมยามมุหิ ๑ ๕. ม. ย. ปรีนิพฺพายิสฺสามิจเจว ๑

*เล่มที่ ๕ มหาปรินิพพานสูตรวณณนา หน้า ๓๒๑

นียเมนุโต อาห ๑ สุลลภา ปรปฺปวาทา สมณเถติ จตฺตนํ
 มคฺคานํ อตฺตถาย อารทฺธวิปฺสฺสเกหิ จตฺตฺหิ ๑ มคฺคภูเจหิ จตฺตฺหิ ๑
 ผลภูเจหิ จตฺตฺหิตฺติ ทฺวาทสฺหิ สมณเหิ ปรปฺปวาทา สุลลภา
 ตฺจจฺจนา วิตฺตกา ๑ อิมเ จ สฺกทฺทาทิ อิมเ ทฺวาทส ภิกฺขุ ๑
 สมฺมา วิหเรยฺยุนฺติ เอตฺถ โสตาปนฺโน อตฺตนา (๑) อธิคตฺตฺตฺจฺจํ
 อณฺณสฺส กเถตฺวา ตํ โสตาปนฺนํ กโรนฺโต สมฺมา วิหริ
 นาม ๑ เอส นโย สกทาคามิอาทิสฺ ๑ โสตาปตฺติมคฺคภูโจ
 อณฺณปี โสตาปตฺติมคฺคภูจํ กโรนฺโต สมฺมา วิหริ นาม ๑
 เอส นโย เสสมคฺคภูเจสฺ ๑ โสตาปตฺติมคฺคตฺตฺถาย อารทฺธ-
 วิปฺสฺสโก อตฺตนา ปคฺคณํ กมฺมฏฺจฺจํ กเถตฺวา(๒) อณฺณปี
 โสตาปตฺติมคฺคตฺตฺถาย อารทฺธวิปฺสฺสกํ กโรนฺโต สมฺมา วิหริ
 นาม ๑ เอส นโย เสสมคฺคตฺตฺถาย อารทฺธวิปฺสฺสเกสฺ ๑ อิํ
 สนฺธายาห สมฺมา วิหเรยฺยุนฺติ ๑ อสุลฺโล โลโก อรหนฺเตหิ
 อสฺสาติ นพวนํ สรวนํ วิย นรินฺตโร อสฺส ๑

เอญฺนตีโส (๓) วยฺสาติ วยฺน เอญฺนตีสวสฺโส หุตฺวา ๑ ยํ
 ปพฺพชฺชินฺติ เอตฺถ ยนฺติ นิปาตมตฺตํ ๑ กิํสฺสลาณฺเเฮสิติ กิํสฺสลาณฺติ
 อณฺเอนฺโต ปริเยสนฺโต ๑ ตตฺถ กิํสฺสลาณฺติ สพฺพณฺณตฺตฺถานํ
 อธิปฺเปตฺ ๑ ตํ กเวสนฺโตติ อตฺถโ ๑ ยโต อหนฺติ ยโต ปฏฺจาย
 อหํ ปพฺพชฺชิตฺ ๑ เอตฺถนฺตเร สมาริگانิ ปณฺณาส วสฺसानิ
 # ๑. ม. อตฺตโน ๑ ๒. ม. กเถตฺวา ๑ ๓. ส. ม. ย. เอญฺนตีโส ๑

*เล่มที่ ๕ มหาควคควณณา หน้า ๓๒๒

โหนตติ ทสเสติ ฯ ฌายสฺส ฌมมสฺสชาติ อริยมคฺคฌมมสฺส ฯ
ปเทสวตฺตติ ปเทเส วิปสฺสนามคฺเคปิ วตฺเตนฺโต(๑) ฯอิโต พหิทฺธาติ
มม สาสนโต พหิทฺธา ฯ สมโณปี นตฺถิติ ปเทสวตฺตติวิปสฺสโกปี
นตฺถิ ฯ ปจฺมสมโณ โสตาปนฺโนปี นตฺถิติ วุตฺตํ โหติ ฯ

เย เอตฺถาติ เย ตฺเมหฺ เอตฺถ สาสเน สตฺถารา
สมมุขานอนฺเตวาทิกาทิเสเคน อภิสิตฺตา ฯ เตตฺ เต(๒) ลาภา
เตตฺ เต(๒) สุตฺทฺชนฺติ ฯ พาทิสฺมเย กิร ชฺ อนุเตวาทิกํ อจาริโย
อิมํ ปพฺพาเซหิ ฯ อิมํ โอวท ฯ อิมํ อนฺุสาสาติ วทติ ฯ โส
เตน อตฺตโน ฌาเน ฌปีโต โหติ ฯ ตสฺมา ตสฺส อิมํ
ปพฺพาเซหิ (๓) อิมํ โอวท ฯ อิมํ อนฺุสาสาติ อิมเ ลาภา โหนติ ฯ
เถรปี สฺกทฺโท ตเมว พาทิสฺมยํ กเหตุวา เอวมาห ฯ

อลตฺถ โขติ กถิ อลตฺถ ฯ เถโร กิร ตํ เอกมฺนตฺ (๔)
เนตฺวา อุกทตฺมฺพโต ปานีเยน สีสํ เตเมตฺวา ตจฺปญฺจก-
กมฺมญฺจานํ กเถตฺวา เกสมสฺสุํ โอหารेतฺวา กาสายานิ วตฺถานิ
อจฺจาทาเปตฺวา สรณานิ ทตฺวา ภควโต สนฺตํ อานนฺสิ ฯ
ภควา อุปสมฺปาเทตฺวา กมฺมญฺจานํ อัจฺจิกฺขิ ฯ โส ตํ กเหตุวา
อฺยฺยานสฺส เอกมฺนเต จงฺกมํ อธิญฺจาย ฌญฺเณโต วายมฺนโต
วิปสฺสนํ โสเชนฺโต (๕) สห ปฏฺิสมฺภิทาหิ อรหตฺตํ ปตฺวา อากมฺม

๑. ม. ปวตฺเตนฺโต ฯ ๒. ม. โว ฯ ๓. ม. ปพฺพาเซหิ ฯ ๔. ม. นํ เอกมฺนตฺ ฯ
๕. ม. วทฺเตนฺโต ฯ ย. มาริ นิสฺเชนฺโต

*เล่มที่ ๕ มหาปรินิพพานสูตรวณณนา หน้า ๓๒๑

ภควนตํ วนทิตฺวา นิสิตฺติ ฯ ตํ สนุชชา ย อจิรูปสมฺปนฺโน
โฆ ปนาติ อาทึ วุคฺคํ ฯ

โส จ (๑) ภควโต ปจฺฉิม สกฺขิสาวโก อโหสิตฺติ สงฺคีติ-
การกานํ วจนํ ฯ ตตฺถ โย ภควติ ธรรมานเ ปพฺพชิตฺวา
อปรภาเค อุปสมฺปทํ ลภิตฺวา กมฺมฏฺฐานํ คเหตุวา อรหตฺตํ
ปาปฺณาติ ฯ อุปสมฺปทํปี วา ภควติ(๒) ธรรมานเยว ลภิตฺวา
อปรภาเค กมฺมฏฺฐานํ คเหตุวา อรหตฺตํ ปาปฺณาติ ฯ กมฺมฏฺฐานํปี
วา ธรรมานเยว คเหตุวา อปรภาเค อรหตฺตเมว ปาปฺณาติ ฯ
สพฺโพปี โส ปจฺฉิมสกฺขิสาวโก ฯ อัย ปน ธรรมาน
ภควติ ปพฺพชิตฺโต จ อุปสมฺปนฺโน จ กมฺมฏฺฐานํ จ คเหตุวา
อรหตฺตํ ปคฺคโตติ ฯ

ปญฺจมภาณวารวณณนา นิฏฺฐิตา ฯ

ตถาคตปจฺฉิมวาจาवณณนา

อิทานิ ภิกฺขุสงฺฆสฺส โฉวาททานํ (๑) อารทฺธํ (๑) ตํ ทสฺเสตฺถุ
อถโฆ ภควติ อาทึ วุคฺคํ ฯ ตตฺถ เทสิโต ปญฺญตฺโตติ รมฺโมปี
เทสิโต เจว ปญฺญตฺโต จ ฯ วินโยปี เทสิโต เจว ปญฺญตฺโต
จ ฯ ปญฺญตฺโต นาม จปีโต ปญฺจปีโตติ อตฺถโธ ฯ โส โว
มมจฺเจนาคิ โส รมฺมวินโย ตุมฺหากํ มมจฺเจน สตฺถา ฯ
๑. สฺยา. จสทฺโท นตฺถิ ฯ ๒. อัย ปาโธ นตฺถิ ฯ ๓. ม. ย. โฉวาทํ อารทฺธํ ฯ

*เล่มที่ ๕ มหาควคควณณา หน้า ๓๒๔

มยา หิ โว จิตเนว อิทํ ลหุกํ ฯ อิทํ กรุกํ อิทํ
สเทกิจจํ ฯ อิทํ อเทกิจจํ ฯ อิทํ โลกวชฺชํ ฯ อิทํ ปณฺณตฺตฺวชฺชํ ฯ
อัย อापตฺติ ปุคฺคตฺส สนฺติเก วุฏฺฐาติ ฯ อัย อापตฺติ คณฺตฺส
สนฺติเก วุฏฺฐาติ ฯ อัย อापตฺติ สัมมตฺส สนฺติเก วุฏฺฐาตีติ
สตุตฺตฺวาปตฺติกฺขนฺวเสน โอตินฺณเณ วตฺตฺสมี สขนฺธกปฺริวาโร
อุภโตวิงฺโก วินโย นาม เทสิโต ฯ ตํ สกฺลํปี วินยปฺปิกํ
มยิ ปฺรินิพฺพุเต ตุมฺหากํ สตุถฺ กิจฺจํ สาเชตฺสตี ฯ

จิตเนว จ มยา อิเม จตฺตฺวาโร สติปฺปฺจฺจนา ฯ จตฺตฺวาโร
สมฺมปฺปฺชานา ฯ จตฺตฺวาโร อิทฺธิปาทา ฯ ปญฺจินฺทฺริยานิ ฯ ปญฺจ
พลานิ ฯ สตุตฺ โพชฺฌนฺกา ฯ อริโย อญฺจงฺกโก มคฺโคติ เตน
เตนากาเรน อิเม ฌมฺเม วิกฺขิตฺวา วิกฺขิตฺวา สตุตฺตฺนตฺปฺปิกํ
เทสิตํ ฯ ตํ สกฺลํปี สตุตฺตฺนตฺปฺปิกํ มยิ ปฺรินิพฺพุเต ตุมฺหากํ
สตุถฺ กิจฺจํ สาเชตฺสตี ฯ จิตเนว จ มยา อิเม ปญฺจกฺขนฺธา ฯ
ทฺวาทสาตฺนานิ ฯ อญฺจารส ธาตุโย ฯ จตฺตฺวาริ สจฺจานิ ฯ พาวิสฺตินฺ-
ทฺริยานิ ฯ นว เหนฺตู ฯ จตฺตฺวาโร อาหารา ฯ สตุตฺ ผสฺสา ฯ สตุตฺ
เวทนา สตุตฺ สลฺยา ฯ สตุตฺ สลฺยเจตฺนา ฯ สตุตฺจิตฺตฺตานิ ฯ
ตฺตฺราปี เอตฺตกา ฌมฺมา กามาวจฺรา ฯ เอตฺตกา รุปาวจฺรา ฯ
เอตฺตกา อรูปาวจฺรา ฯ เอตฺตกา ปฺริยาปฺนฺนา ฯ เอตฺตกา อปฺริยา-
ปฺนฺนา ฯ เอตฺตกา โลกียา ฯ เอตฺตกา โลกุตฺตราติ อิเม ฌมฺเม
วิกฺขิตฺวา วิกฺขิตฺวา จตฺวิสฺติสมฺนตฺปฺปฺจฺจนํ อนนฺตฺนยฺมหาปฺปฺจฺจน-

*เล่มที่ ๕ มหาปรินิพพานสูตรตวณณา หน้า ๓๒๕

ปฏิมณฺฑิตํ อภิธมฺมปิฎกํ เทสิตํ ฯ ตํ สกल्पิ อภิธมฺมปิฎกํ มยิ
ปรินิพฺพุเต ตุมฺหากํ สตุถุ กิจจํ สาเชสฺสตีติ ฯ

(๑)สพฺพิ เจตํ อภิสมฺโพธิโต ปญฺจาย ยาว ปรินิพฺพานา
ปญฺจตฺตตาลีสวสฺसानิ ภาสิตํ ลปิตํ ตีณิ ปิฎกานิ ปญฺจ
นิกายา นวฺกานิ จตุราสีติธมฺมกฺขนฺธสฺสทฺสฺสานีติ เอวํ มหป-
ปเกทํ (๒) โหติ ฯ อิติ อิมานิ จตุราสีติธมฺมกฺขนฺธสฺสทฺสฺसानิ
ติฎฺฐนฺติ ฯ อหํ เอกโกว(๓) ปรินิพฺพายิสฺสามิ (๔) อหฺลจ(๕) โข ปนินานิ
เอกโกว(๖) โอวทามิ อนุสาสามิ ฯ มยิ ปรินิพฺพุเต อิมานิ จตุราสีติ-
ธมฺมกฺขนฺธสฺสทฺสฺसानิ ตุมฺเห อิวทิสฺสนฺติ อนุสาสิสฺสนฺตีติ เอวํ
ภควา พหุณิ การณานิ ทสฺเสนฺโต โส โว มมจฺเจน
สตุถาติ โอวทิตฺวา ปฺน อนาคเต จาริตฺตํ ทสฺเสนฺโต ยถา
โข ปนาคิ อาทิมาท ฯ

ตตุถ สมฺมทาจฺรณฺตีติ กเถนฺติ โวหฺรณฺติ ฯ นามเน วา
โคตฺเตน วาติ นวกาติ อวตฺวา ติสฺส ฯ นาคาคิ เอวํ นามเน
วา ฯ กสฺสป ฯ โคตฺตาคิ (๗) เอวํ โคตฺเตน วา ฯ อวฺโส ติสฺส ฯ
อวฺโส กสฺสปาคิ เอวํ อวฺโส วาเทเน วา สมฺมทาจฺริตฺพุโพ ฯ
ภนฺเตติ วา आयสฺมาติ วาติ ภนฺเต ติสฺส ฯ आयสฺมา ติสฺสาติ

๑. ม. เอตถนฺตเร อิติสฺสทฺโท ทิสฺสตีติ ฯ ๒. ม. มหปเกทํ ฯ ๓. ม. เอกโกว ฯ

๔. ม. ย. ปรินิพฺพายามิ ฯ ๕. ม. เอตถนฺตเร โขสฺสทฺโท ทิสฺสตีติ ฯ ๖. ส. ย. เอกโกว ฯ

๗. ม. ย. โคตมาติ ฯ

*เล่มที่ ๕ มหาควคควณณา หน้า ๓๒๖

เอวี่ สมุทาจริตพุโพ ๗

สมุหนตุติ อากงขมาโน สมุหนตุ ๗ ยทิ อิจจติ สมุห-
เนยยาติ อตุโถ ๗ กสุมา ปน สมุหนถาติ เอก์เสเนว อวตุวา
วิกปฺวจนเนน จเปสีติ ๗ มหากสุสปฺสส พลั ทิฏฺจตุตา ๗ ปฺสสติ
หิ ภควา สมุหนถาติ วุตุเตปี สงฺคีติกาเถ กสุสโป น
สมุหนิสฺสตีติ (๑) ตสุมา วิกปฺเปเนว จเปสี ๗

ตตุถ เอกจฺเจ เถรา เอวมาหฺสู จตุตาริ ปาราชิกานิ
จเปตุวา อวเสธานี ชุทฺทานุชุทฺทกานินิ อาทินา นเยน ปญฺจ-
สติกสงฺคีติยฺ ชุทฺทานุชุทฺทกถา อากดาว ๗ วินิจฺฉโย เจตุถ(๒)
สมนตปาสาทิกาย วุตุโต ๗

เกจิ ปนาหุ ฆนฺเต นาคเสน กตมํ ชุทฺทกํ ๗ กตมํ
อนุชุทฺทกนฺติ มลินฺเทน รณฺธา ปุจฺฉิตฺเตน (๓) ทุกุกฺกํ มหาราช
ชุทฺทกํ ๗ ทุพฺภาสิตํ อนุชุทฺทกนฺติ วุตุตตุตา นาคเสนตุเถโร
ชุทฺทานุชุทฺทกํ ชานาติ ๗ มหากสุสปฺตฺเถโร(๔) ปน ตํ อชานนฺโต
สุณฺนาคฺ เม อาวุโส สํโฆ ๗ สนฺตมฺหากํ สิฏฺขาปทานิ กิหิคทานิ ๗
คิหิโนปี ชานนฺติ อิทํ โว สมณานํ สกฺยปฺตฺติยานํ กปฺปติ ๗
อิทํ โว น กปฺปตีติ ๗ สเจ มยฺ ชุทฺทานุชุทฺทกานิ สิฏฺขาปทานิ
สมุหนิสฺสสาม ๗ ภวิสฺสนฺติ วตุตาโร ฐุมกาลีกํ สมณฺเนน โคตเมน
สาวกานํ สิฏฺขาปทํ ปญฺญตฺตํ ๗ ยาวิเมสํ (๕) สตุถา อฏฺฐาสิ ๗

๑. ม. สมุหนิสฺสตีติ ๗ ๒. ม. วินิจฺฉโยเปตุถ ๗ ๓. ม. ปุจฺฉิตฺโต ๗ ๔. ม. มหากสุสโป ๗
๕. ม. ยาว เนสํ ๗

*เล่มที่ ๕ มหาปรินิพพานสูตรตวณณา หน้า ๓๒๗

ตาวิเม สิกขาปเทสุ สิกขีสุ ฯ ยโต (๑)อิเมสิ สตุธา ปรินิพพุโต ฯ
นทานิเม (๒) สิกขาปเทสุ สิกขนุตตีติ ฯ ยทิ สัมมสส ปตฺตกถุํ ฯ
สิโฆ อปฺลฺลตฺตํ น ปฺลฺลเปยฺย ฯ ปฺลฺลตฺตํ น สมฺมจฺฉินฺนุเทยฺย ฯ
ยถาปฺลฺลตฺเตสุ สิกขาปเทสุ สมาทาย วตฺเตยฺย ฯ เอสา ถตฺตีติ
กมฺมวาจํ สาวะสีติ ฯ น ตํ เอวํ กเหตุพฺพํ ฯ นาคเสนตฺเถโร
หิ ปฺรวาทีโน โอกาโส มา อโหสีติ เอวมาย ฯ มหากสฺส-
ปตฺเถโร ขุทฺทกานุขุทฺทกาปตฺตี (๓)น สมฺมหนิสฺสามีติ กมฺมวาจํ
สาวะสีติ ฯ(๔)

พฺรหฺมทณฺฑกถาปี สงฺคีตียิ อากตฺตฺตา สมฺนตฺปาสาทิกายิ
วินิจฺฉิตา ฯ

กงฺขาทิ เทวพฺพหํ ฯ วิมตีติ วินิจฺฉิตุํ อสมตฺถตา ฯ พฺพุโธ
นุ โข ฯ น พฺพุโธ นุ โข ฯ ฐมฺโม นุ โข ฯ น ฐมฺโม นุ
โฆ ฯ สํโฆ นุ โข ฯ น สํโฆ นุ โข ฯ มคฺโค นุ โข ฯ น
มคฺโค นุ โข ฯ ปฏฺธิปทา นุ โข ฯ น ปฏฺธิปทา นุ โขติ
ยสฺส สํสโย อูปฺขุเชยฺย ฯ ตํ โว วทามิ ปุจฺจถ ภิกฺขเวติ
อยเมตถ สํเขปตฺโต ฯ สตฺถคารเวนาปี น ปุจฺเจยฺยาถาติ
มยิ สตฺถ สนฺตฺเถ ปพฺพชฺมิห ฯ (๕)จตฺตาโร ปุจฺจาปี โน
สตฺถ สนฺตฺถาว ฯ เต มยิ เอตฺตํ กาลิ กงฺขิ อกตฺวา น
อรหาม อชฺช ปุจฺฉิมกาเถ กงฺขิ กาคฺนฺติ สเจ เอวํ สตฺถริ
๑. สี. ย. ยทา ฯ ๒. ย. นทานิเมสุ ฯ ๓. ม. ขุทฺทกานุขุทฺทกาปตฺตี ฯ
๔. ม. สาวะสีติ ฯ ๕. ม. ปพฺพชฺมิห ฯ

*เล่มที่ ๕ มหาควควณณนา หน้า ๓๒๘

การเวน น ปุจณต ๑ สหายโกปี ภิกขเว สหายกตส อารโเจตติ
ตุมหากัม โย ยตส ภิกขุโน สนุทิกฺโข สมนุทโต ๑ โส ตตส
อารโเจต ๑ อหิ เอกภิกขุส (๑)กเถสสามิ ๑ ตตส กถิ สุตวา
สพเพ นิกงฺขา ภวิสฺสธาติ ทสเสติ ๑

เอวํ ปสนฺโนติ เอวํ สทฺทหามิ อหนฺติ อตฺโถ ๑
ฌาณเมวาทิ นิกงฺขภาวํ ปจฺจกฺขกรณํ ฌาณเมว ๑ เอตถ
ตถาคตตส น สทฺชามตฺตนฺติ อตฺโถ ๑ อิมํสํ หิ อานนฺทาติ
อิมํสํ อนฺโตสณฺธิยํ นิสินฺนํ ปญฺจนํ ภิกขุสทานํ ๑ โย
ปจฺฉิมโกติ โย คุณฺวเสน ปจฺฉิมโก ๑ อานนฺตเถเรยว
สนฺธายาห ๑

อปฺปมาเทน สมฺปาเทธาติ สติอวิปฺปวาเสน สพฺพกิจฺจานิ
สมฺปาเทยฺยาถ ๑ อิติ ภควา ปรีนฺิพฺพานมญฺเจ นิปฺนฺโน ปญฺจ-
จตฺตาลีสวสฺसानิ ทินฺนํ โอวาทํ สพฺพํ เอกสฺมี อปฺปมาท-
ปเทยว ปกฺขิปิตฺวา อทาสิ ๑ อัยํ ตถาคตตส ปจฺฉิมมา วาจาติ
อิทํ ปนฺ สงฺคีติการกานํ วจฺนํ ๑

๑. ม. เอตตส ภิกขุส ๑

*เล่มที่ ๕ หน้า ๓๒๕

ปรีนิพพุตถาวณณา

อิโต ปรี ยี ปรีนิพพานปรีกมมึ กควา ภควา

ปรีนิพพุโต ๑ ตั ทสเสตุ อถโข ภควา ปจมชฎานนตุอิอาทิ
วตุตุ ๑

ตตุถ ปรีนิพพุโต กนุเตติ นิโรธึ สmapนุนสสุ ภควโต
อสสาสปสสาสานัน อภาวิ ทิสวา ปุจจติ ๑ น อาวุโสติ เถโร
กถึ ชานาติ ๑ เถโร กิร สตุถารา สทุธิเยว ตั ตั สmapตตุตี
สmapชชุนโต ยาว เนวสถณานาสถณายตนา วุฏจัน ๑ ตาว
คนตุวา อิทานิ ภควา นิโรธสmapตตุตี สmapนโน ๑ อนโตนิโรเช (๑)
จ กาลกิริยา นาม นตุถิติ ชานาติ ๑

อถโข ภควา สถณาวะทยิตนิโรธสmapตตุติยา วุฏจหิตวา
เนวสถณานาสถณายตนิ สmapชชชึ ๑เป ๑ ตติยชฎานา(๒) วุฏจ-
หิตวา จตุตุถึ ฆานัน สmapชชชิติ เอตุถ ภควา จตุวิสตติยา
จानะสุ ปจมึ ฆานัน สmapชชชติ ๑ (๓)เตรสสุ จานะสุ ทุตติย ๑
ตถา ตติย ๑ ปณณรสสุ จานะสุ จตุตุถึ ฆานัน สmapชชชชึ ๑
กถึ ๑ ทสสุ อสุเกสุ ๑ ทวตุตีสาการะ ๑ อฏจสุ กสิณะสุ ๑ เมตตะ-
กรณามุทิตาสุ ๑ อานาปาเน ๑ ปรีจเฑทากาสติ อิมะสุ ตาว
จตุวิสตติยา จานะสุ ปจมึ ฆานัน สmapชชชชึ ๑ จเปตุวา ปน
ทวตุตีสาการณจ ทส อสุทานิ จ เสเสสุ เตรสสุ ทุตติย

๑. ย. อนโต นิโรโธ ๑ ๒. สฺยา. ตติยา ฆานา ๑ ๓. ม. สmapชชชชึ ๑

*เล่มที่ ๕ มหาควคณณนา หน้า ๓๓๐

ฉานัน ๑ เตสุเยว จ ตติยิ ฉานัน สมาเป็นชชช ๑ อฏฐสุ ปน
กสิณเสสุ ๑ อุเปกษาพุรหุมวิหาเร ๑อานาปานเน ๑ ปริจเจทาภาเส ๑
จตุสุ อารุเปสฺสูติ อิมเสสุ ปณณรเสสุ จานเสสุ จตุตถิ ฉานัน
สมาเป็นชชช ๑(๑)อัยปิ จ สงฺเขปกถา (๑) ๑ นิพพานปุริ ปวิสฺนุโต ปน
ภควา ฌมฺมเสสุสามิ สพฺพาปิ จตุวิเสติโกฏฐิตเสสุเสสุสงฺขาตา
สมาเป็นตติโย ปวิสิตฺวา วิเทถิ กจฺจนฺโต ฉาติชนิ อาลิ่งกิตฺวา
วिय สพฺพิ สมาเป็นตติสุขิ อนุภวิตฺวา ปวิฏฺโฐ ๑

จตุตถชฺฉานา(๒) วุฏฺฐหิตฺวา สมนนฺตฺรา ภควา ปรีนินฺพพายีติ
เอตฺถ ฉานสมนนฺตฺริ ๑ ปจฺจเวกฺขณา สมนนฺตฺรนฺติ เทว
สมนนฺตฺรานิ ๑ ตตฺถ ฉานา (๓) วุฏฺฐาย ภาวํกํ โอตินฺณเสสุ
ตตฺถเวว ปรีนินฺพพานิ ฉานสมนนฺตฺริ นาม ๑ ฉานา วุฏฺฐหิตฺวา
ปฺน ฉานงฺคานิ ปจฺจเวกฺขิตฺวา ภาวํกํ โอตินฺณเสสุ ตตฺถเวว
ปรีนินฺพพานิ ปจฺจเวกฺขณสมนนฺตฺริ นาม ๑ อิมานิ เทวปี
สมนนฺตฺราเนว ๑ ภควา ปน ฉานัน สมาเป็นชชชิตฺวา ฉานา
วุฏฺฐาย ฉานงฺคานิ ปจฺจเวกฺขิตฺวา ภาวํกจฺจิตฺเตน อพฺยาคเตน
ทฺกุขเสจฺเจน ปรีนินฺพพายิ ๑ เย หิ เกจิ พุทฺธา วา สวากา
(๔) วา อนฺตมโโส กฺนฺถกิปิถิกิ (๕) อุปาทาย สพฺเพ ภาวํกจฺจิตฺเตเนว
อพฺยาคเตน ทฺกุขเสจฺเจน กาลิ กโรนฺตฺติ ๑ มหาภูมิจาลาทีนินิ
๑. ม. อยมฺปิ จ สงฺเขปกถา ๑ ๒. สุยา. จตุตฺถา ฉานา ๑ ๓. ยู. จตุตถชฺฉานา ๑
๔. ม. ยู. ปจฺเจกพุทฺธา วา อริยสวากา วา ๑ ๕. ม. กฺนฺถกิปิถิกิ ๑

*เล่มที่ ๕ มหาภูควณณนา หน้า ๓๓๑

วุดตฺตนาเนวาทิ ฯ

ภูตาทิ สตุตฺตา ฯ อปฺปฏฺฐิบุคคลโตติ ปฏิภาคบุคคลวิริหิตโต ฯ
พลปฺปตฺโตติ ทสฺวิธณณพลปฺปตฺโตติ ฯ อุปฺปาทวยธมฺมิโนติ
อุปฺปาทวยสภาวา ฯ เตสํ วุสฺสโมติ เตสํ สงฺขารานํ วุสฺสโม ฯ
อสงฺขตํ นิพฺพานเมว สฺขนฺติ อตฺถโต ฯ นาหุ อสฺสาสปฺสฺสาโสติ
น ชาโต อสฺสาสปฺสฺสาโส ฯ อเนชฺติ(๑) ตณฺหาสงฺขายเอชาย
อภาเวน อเนชฺ ฯ สนฺติมารพฺภาทิ อนุปาทิสฺเสนิพฺพานํ อารพฺภ
ปฏฺฐิจฺจ สนฺธาย ฯ ยํ กาลมกรฺรติ โย กาลํ อกริ ฯ อิทํ
วุดตฺติ โหติ อวฺวโส โย มม สตุตฺตาพฺพุทฺธมฺนิ สนฺติ
กมิสฺสามิติ สนฺติ อารพฺภ กาลมกริ ฯ ตสฺส จิตฺตจิตฺตสฺส ตาทิโน
อิทานิ อสฺสาสปฺสฺสาโส น ชาโต นตฺถิ นปฺปวตฺตตีติ (๒) ฯ อสฺลฺลีนเนนาติ (๓) อลฺลีนเน
อสงฺกฺกฺกฺเตน สฺวิกสิเตเนว จิตฺเตน ฯ เวทนํ
อชฺชวาสยฺยิตฺติ เวทนํ อธิวเสสิ ฯ น เวทนานวตฺตี หุตฺวา อิตฺโต
จิตฺตจฺจ สมฺปรีวตฺตยิ ฯ (๔) วิโมกฺโขติ เกณจิ ฐมฺเมน อนาวารณ-
วิโมกฺโข สพฺพโส อปฺปญฺจตฺตภาวูปคโม ปชฺชฺชิตฺตนิพฺพานสฺสทิสฺโส
ชาโตติ ฯ (๕) ตทาสิตฺติ สห ปรีนินิพฺพานา มหาภูมิจาโลติ เอวํ
เหฏฺฐา วุดตฺตภูมิจาลเมว สนฺธายาห ฯ ตณฺหิ โลมฺหฺสนนฺจ
ภีสนนฺจ อาสิ ฯ สพฺพวการวรูเปเตติ สพฺพวการณฺนเปเต ฯ
๑. สฺยา. อเนชฺชิตฺติ ฯ ม. อเนชฺติ ตณฺหาสงฺขายาตย ฯ ๒. ม. นปฺปวตฺตตีติ ฯ
๓. ม. เอตฺถนฺตเร อลฺลีนเนนาติ ทิสฺสตี ฯ ๔. ม. สมฺปรีวตฺตยิ ฯ ๕. ม. อิตฺตฺสทฺโท นตฺถิ ฯ

*เล่มที่ ๕ มหาภูควณณนา หน้า ๓๓๒

อวีตราคาคิ ปุณฺธุชฌนา เจว โสตาปนฺนสททาคามิโน จ ฯ
เตถํ หิ โทมนสฺสํ อปฺปหีนํ ฯ ตสฺมา เตปิ พาวา ปคฺคยฺห
กนฺทนฺตํ ฯ อุโกปิ หตฺถे สีเส จเปตฺวา โรทนฺตํ สพฺพํ
ปุริมฺนเยเนว เวทิตพฺพํ ฯ

อุชฺฌายนฺตํ อຍယာ อตฺตนาปี อธิวาเสตุํ น สกฺโกนฺตํ ฯ
เสสชฺฌํ กถိ สมนฺสฺสาเสสฺสนฺตํ วทນฺตํ โย อุชฺฌายนฺตํ ฯ กถိ
ภฺจฺจํ ปน ฆนฺเต(๑) อนุรทฺธาติ (๑) เทวตา ฆนฺเต กถิ ภฺจฺจํ
อายุสฺมา อนุรทฺโธ สลฺลภฺเขตฺติ ฯ กิ ตา สตฺถุ ปรีนํ พุทฺธานํ
อธิวาเสนฺตํ ฯ

อถ คาสํ ปวฺตุตีํ ทสฺสนฺตํ เถโร สนฺตาวุโสติอาทิมาย ฯ
ตํ วุตฺตตฺถเมว ฯ รัตนาวเสสนฺตํ พลวปจฺจฺจฺเส ปรีนํ พุทฺตตฺตา
รัตนํ ยาวเสสิ จุลฺลภฺทฺธานํ ฯ ฆมฺมียา กถายาติ อญฺญา ปาฐิเยกฺกา
ฆมฺมกถา นาม นตฺถิ ฯ อาวุโส สเทวเก๑ นาม โลก
อปฺปฏิปฺกฺกสฺส สตฺถุโน อຍ มจฺจฺจฺราชา น ลชฺชติ ฯ กิมจฺจํ
ปน โลกิยฺมหายนฺตสฺส ลชฺชิสฺสตีติ เอวรูปาย ปน มรณ-
ปฺปฏิสฺยตฺตํ กถาย วิตฺตินาเมสฺส ฯ เตสฺสฺหิ ตํ กถิ กถนฺตํ
มฺหุตฺเตเนว อรฺุณํ อุกฺกจฺจํ ฯ อถ โขติ อรฺุณฺคฺคฺมฺหิ (๒) เถโร เถริ
เอตทโวจ ฯ

๑. ม. ฆนฺเต อายุสฺมา อนุรทฺโธ เทวตา มนฺสิโกโรตีติ ฯ ย. ฆนฺเต อายุสฺมา อนุรทฺโธ
สลฺลภฺเขตฺตีติ ฯ ๒. สී. อรฺุณฺคฺคฺมํ ทิสฺวา ฯ ม. อรฺุณฺคฺคํ ทิสฺวา ฯ

*เล่มที่ ๕ มหาปรินิพพานสูตรตวณณา หน้า ๓๓๓

เตน(๑) กรณีเยนาติ กิทธิเสน นุโฆ ปรินิพพานภูจกถาเน
มาลาคนุชาทิสกกาเรณภวิตพัพพะ ๑ กิทธิเสน ภิกขุสัมมสสุ
นิสชชนภูจกถาเนน ภวิตพัพพะ ๑ กิทธิเสน ขาทนียโกชนีเยน
ภวิตพัพพติ เอวิ ยั ภควโต ปรินิพพุตภาวิ สุตวา กตตพัพพะ ๑
เตเนว กรณีเยน ๑

ตถาคตสรีรปฏิบัติตวณณา

สพพพจ ตาลาวจรรนุติ (๒) สพพัม ตุริยภณัม ๑ สนนินปาเตถาติ
เอริญจาราเปตวา สมารถ ๑ เต เตถเว อภิสุ ๑ มณฺฑลมาเลติ (๓)
ทุสฺสมณฺฑลมาเล ๑ ปฏฺฐียาเทนฺตาทิ สชฺเชนฺตาทิ ๑

ทกฺขิณฺเนน ทกฺขิณฺนฺติ นกรสฺส ทกฺขิณฺทิสภาเกเนว
ทกฺขิณฺทิสภากัม ๑ พาหิเรณ พาหิรฺนฺติ อนฺโตนครํ อปฺปเวเสตฺวา
พาหิเรเนว นกรสฺส พาหิรฺปสฺสํ หริตฺวา ๑ ทกฺขิณฺโต นกรสฺสชาติ
อนฺุรธาปฺรสฺส ทกฺขิณฺทวารสทิสเส จาเน จเปตฺวา สกฺกาเรสมฺมานํ
กตฺวา เชตฺวนสทิสเส จาเน ฉาเปสฺสามาติ อตฺโถ ๑

อภฺจ มลฺลปาโมกฺขชาติ (๔) มชฺฌิมวยา ถามสมฺปนฺนา อภฺจ
มลฺลราชาโน ๑ สีสํ นฺุหาคาติ(๕) สีสํ โหวิตฺวา นฺุหาคา ๑
อายุสมฺนฺตํ อนฺุรทฺชนฺติ เตโรว ทิพฺพอกฺขุโกติ ปากโฏ ๑ ตสฺมา

๑. สฺยา. เกน ๑ ม. เตเนว ๑ ๒. ม. ตาพาวจรรนุติ ๑ ๓. สฺยา. มณฺฑลมาลานีติ ๑
๔. สฺยา. มลฺลา ปาโมกฺขชาติ ๑ ๕. สฺยา. สีสฺนฺุหาคาติ ๑

*เล่มที่ ๕ มหาควคควณณา หน้า ๓๓๔

เต สนฺเตสุปี อญฺเญสุ มหาเถเรสุ อัย โน ปากุํ กควา
กเถสุตตีติ เถริ ภูจฺญีสุฯ กถิ ปน ภูนฺเต เทวตานิ อธิปฺปาโยติ
ภูนฺเต อมฺหากิ ตาว อธิปฺปายิ ชานามฯ เทวตานิ กถิ
อธิปฺปาโยติ ภูจฺจนฺติฯ เถโร ปจฺมํ เถลฺลํ อธิปฺปายิ ทสฺเสนฺโต
ตุมฺหากิ โขติ อาทิมาหฯ

มกฺกพฺพนฺธํ นาม มลฺลานิ เจตียนฺติ มลฺลราชฺชนิ
ปสาชนมฺงคฺลสาทาย เอตํ นามํฯ จิตฺตีกถกฺกฺกฺเจน ปเนสา
เจตียนฺติ วุจฺจติฯ ยาว สนฺธิสมลสฺกฺกฺวิราติ (๑) เอตถฺ สนฺธิ นาม
ฆรสนฺธิฯ สมลฺลํ นาม กฺุณฺราสินิทุชฺมนปนาฬิฯ สกฺกฺวิริ นาม
สฺกฺการกฺุณฺจํฯ ทิพฺเพหิ จ มนฺุสฺสเกหิ (๒) จ นจฺเจหิติ อฺุปริ
เทวตานิ นจฺจานิ โหนฺติฯ เหฏฺฐา มนฺุสฺसानิฯ เอส นโย
กิตาฬิสฺสุฯ อฺุปิจ เทวตานิ อนฺตเร มนฺุสฺสาฯ มนฺุสฺसानิ
อนฺตเร เทวตาคิ เอวํปี สกฺกโรนฺตา ปุเชนฺตา อคฺมฺสุฯ

มชฺุณฺเนน มชฺุณฺนิ นครสฺส หริตฺวาติ เอวํ หริยฺมานเ ภาควโต
สรีเร พนฺุชฺลมฺลลเสนาปติภริยา มลฺลิกา นามฯ ภาควโต สรีริ อานฺุณฺตีติ สฺุควา อตฺุตโน
สามิกสฺส กาลกิริยโต ปฺุญฺจาย

อฺุปริภฺุณฺชิตฺวา จปีตํ วิสาขापสาชนสทิสฺสิ มหาลดาปสาชนํ
นีหฺราเปตฺวา อิมินา สตฺถาริ ปุเชสฺสามิติ ตํ มชฺุชาเปตฺวา
คณฺุชฺทเกน โชวิทฺวา ทฺุวารเ จิตาฯ

๑. สฺุยา. สนฺธิสมลสฺกฺกฺวิราติฯ ๒. สฺุยา. มานฺุสฺสเกหิฯ

*เล่มที่ ๕ มหาปรินิพพานสูตรวณณา หน้า ๓๓๕

ตั กิร ปสาธน์ ตาส จ ทวินัน อิตถินัน ฯ เทวทานิย-
 โจรสุส เคเหติ ตีสุเยว จาเนสุ อโหสิ ฯ ส่า จ สตุถุ
 สรีเร ทวาริ สมุปตเต โอตารเถ ตาตา สตุถุ สรีรนุติ
 วตุวา ตั ปสาธน์ สตุถุ สรีเร ปฏิมุญจิจิ ฯ ตั สีสโต
 ปฏุจาย ปฏิมุกุ กั ยาว ปาทตลา คตั ฯ สุวณณวณณั กควโต
 สรีริ สตุตตรตนมเยน มหาตปาสาธเนน (๑) ปสาธิตั อติวिय
 วิโรจิตุต ฯ ตั ส่า ทิสวา ปสนุนจิตตา ปตถนั(๒) อกาลิ
 กควา ยาว วฏฐเฐ สนุชาวิสสามิ ฯ ตาว เม ปาฏิเยกุกั
 ปสาธนกิจจัน มา โหตุ ฯ นิจัน ปฏิมุกุปสาธนสทิสเมว สรีริ
 โหตุติ ฯ

อถ กควนตั สตุตตรตนมเยน มหาปสาธเนน อุกุขิปิตวา
 ปุรตุถิเมน ทวารเณ นิหริตวา ปุรตุถิเมน นครสุส มกุฎพนุชนัน
 มลุลานัน เจตियิ ฯ เอตุถ กควโต สรีริ นิอกุขิปีสุ ฯ

มหากสุสปตเถรวตถวณณา

ปาวาย กุสินารนุติ ปาวานคเร ปิณฺฑาย จริตวา
 กุสินาริ คมิสสามิติ อทุธานมคคปฏิปนฺโน โหติ ฯ รุกขมุเล
 นิสีทิติ เอตุถ กสุมา ทิวาวิหารนุติ น วุตตัง ฯ ทิวาวิหารตุถาย
 อนิสินฺนตฺตา ฯ เถรสฺส หิ ปรีวาร่า กิกฺขุ สพฺเพ สุขสัวทุตฺติถาย
 # ๑. ม. มหาปสาธเนน ฯ ย. ปสาธเนน ฯ ๒. ม. ปตถนั ฯ ๓. ม.ย. สัสนิสสามิ ฯ

*เล่มที ๕ มหาควควณณนา หน้า ๓๓๖

มหาปุลญาฯ เต มขณนตีกสมเย (๑) ตตตปาสานสทิสาย ฎมียา
ปทสา คจจนตนา กิลมีสุฯ เโร เต ฎกขุ ทิสวา ฎกขุ
กิลมนตติ คนตพพฎจัน จ ทูร์ (๒) โลกั วิสสมิตวา ทธั
ปฏิปปลสสมเกตวา สายณหสมเย กุสินาร์ คนตวา ทสพลั
ปสสิสสามิตติ มคคา โอกกมมม อลลตตรสมี่ รุกขมูเล สงฆาฎี
ปลลลเปตวา อุทกตุมพโต อุทเคนน หตลปาทเท ลีตเล กตวา
นีสีที ปริวารฎกขุปิสส รุกขมูเล นีสีทิตวา โยนิโสมนตีกาเรน
กมมฎจัน (๓) ฎรุมานา ตินณั รตนานั วณณั ฆณมานา
นีสีทีสุฯ อิติ ทธลปฏิวินทนตถาย (๔) นีสินนตตนา ทิวา
วิหารนตติ น วุคตัฯ

มณฆารวปปลั คเหตุวาติ มหาปาติปปมาณั ปปลั
อาคนตตกทณฆเท จเปตวา ฉตตั วิย คเหตุวาฯ อททสา
โหติ อาคจจนตั ทูร์โตว อททสฯ ทิสวา จ ปน จินเตสิ
เอตั อาชีวกสส หตเถ มณฆารวปปลั ปลลลยติฯ เอตลจ
น สพพทา มนุสสปลเถ ปลลลยติฯ ยทา ปน โกจิ
อิทธิมา อิทธิ วิฎพพติฯ ยทา (๕) สพพลลญ โปธิสตตสส จ
มาต ฎจณีโอกกมนาทีสุ โหติฯ น โข ปนชช เณจ
อิทธิวิฎพพณั กตัฯ น เม สตถา มาต ฎจณี โอกกนโตฯ

๑. มขณนตีกสมเยฯ ๒. ม. คนตพพฎจันลจ น ทูร์ฯ ๓. ม. มนตีกาเร กมมึฯ
๔. ม ทธลวินทนตถายฯ ๕. ม. ตทาฯ

*เล่มที ๕ มหาปริณิพพานสุตตวณณนา หน้า ๓๓๗

น กุจฉิโต นิกขมนนํ ๑) นาปีสุส อชช อภิสมุโพธิ ๑ น
ชมมจกุกปวตตณนํ ๑ น ยมกปาฎิหาริย ๑ น เทโวโรหณ ๑ น
อายุสงขาโรสุสชชนนํ ๑ มหุลโลก ปน เม สตุถา ชูว ปริณิพพุโต
ภวิสสตีติ ๑

ตโต ปุจฉามิ นนติ จิตตํ อุปปาเตตวา สเจ โข
ปน นิสินนโกว ปุจฉามิ ๑ สตุถริ อการโว กโต ภวิสสตีติ
อุฏฐหิตวา จิตฏจानโต อปกกम्म จนนุโต นาคราชา มณิฉมม
วिय ทสพลทตติยเมฆวณณปีสุกุกจิวริ ปารุปีตวา ทสนขสโมธาน-
สมุชชลํ อฉชลี สิริสมี ปติฏฐเปตวา สตุถริ กเตน การเวน
อาชีวกสส อภิมุโข หุตวา อปาวิโส (๒) อมหากํ สตุถาริ
ชานาสีติ อาห ๑ กิ ปน สตุถุ ปริณิพพานํ ชานนุโต
ปุจฉิ อชานนุโตติ ๑ อวชชนปฎิพทฐิ ชีฉาสวานํ ชานนํ ๑
อนาวชชิตตตวา ปเนส อชานนุโต ปุจฉิตี เอเก ๑ เถโร
สมาปตติพหุโล ๑ รตติฏจानทิวาฏจानเลณมณพปาทีสุ นิฉฉ
สมาปตติพหุเลน (๓)ยาเปติ ๑ กุลสนนตกํ คามํ ปวิสิตวา ทวาร
(๔) ทวาร สમાปตตี สમાปชชิตวา สમાปตติโต วุฏฐิโตว ภิกข
คณหาคี ๑ เถโร กิร อิมินา ปจฉิเมน อตตภาเวน มหาชนา-
นุกคหํ กริสสามิ เย มยหํ ภิกขํ วา เทนติ คนุชมาลาทีหิ
๑. ม. ยู. นิกขมนนุโต ๑ ๒. ม. อาวุโส ๑ ๓. ม. ยู. สમાปตติพเลเนว ๑
๔. ม. ยู. อัย ปาโจ นตติ ๑

*เล่มที่ ๕ มหาควควณณนา หน้า ๓๓๘

วา สกการิ กโรนุติ ฯ เตสนุติ มหาปผลั โหตุติ เอวิ กโรติ ฯ
ตสุมมา สமாปตติพหุลตาย น ชานาติ ฯ อิติ อชานนุโตว
ปุจฉิติ วทนุติ ฯ ตั น คเหตุพพิ ฯ

น เหตุอ อชานนการณั อตุติ ฯ อภิสลลภขิตั สตุถุ
ปรินิพพานั อโหสิ ฯ ทสทหสิโลภธาตุกมุปนาทีหิ นิमितเตหิ ฯ
เถรสส ปน ปริสાય เกหิจิ ภิกขุหิ ภควา ทิฎฐปุพโพ ฯ เกหิจิ
น ทิฎฐปุพโพ ฯ ตตุถ เยหิปี ทิฎฐปุพโพ ฯ เตปี ปสสิตุกามาว ฯ
เยหิปี อทิฎฐปุพโพ ฯ เตปี ปสสิตุกามาว ฯ ตตุถ เยหิ น
ทิฎฐปุพโพ ฯ เต อติทสฺสนกามตายน คนตุวา กุหิ ภควาติ
ปุจฉนตา ปรินิพพุโตติ สุตฺวา สณฺจาเรตุ(๑) นาสกฺขิสฺสนติ ฯ
จิวรณฺจ ปตฺตณฺจ ฉนฺนเหตุวา เอกวตุถา วา ทุนฺนิวตุถา วา
ทูปฺปารุตา วา อุรานิ ปฎิปีสยนฺตา (๒) ปโรทิสฺสนติ ฯ ตตุถ
มนุสฺสา มหาภสฺสปตฺเถเรน (๓) สทฺธิ อากตา ปัสฺสุกฺกิกา สยฺปิ
อิตฺถิโย วิย โรทนุติ ฯ (๔) เต กิ อเมห สมนฺสฺสาเสสฺสนุติติ
มยฺหิ โทสั ทสฺสนุติ ฯ อิมิ ปน สุนฺณั มหาอรณฺณั ฯ อิท
ยถา ตถา โรทนุเตสฺ โทโส นาม นตุติ ฯ ปุริมตริ
สุตฺวา นาม โสโกปี ตนฺนโก โหตีติ ภิกขุณิ สตุปปาทนตุถิ
ชานนุโตว ปุจฉิ ฯ

๑. ม. ย. สนฺจาเรตุ ฯ ๒. ม. ปฎิปีสยนฺตา ฯ ย. ปฎิปีสยนฺตา ฯ
๓. ม. มหาภสฺสปตฺเถเรน ฯ ๔. ม. ปโรทนุติ ฯ

*เล่มที่ ๕ มหาปรินิพพานสูตรตวณณา หน้า ๓๓๕

อชช สตุตาหิ ปรินิพพุโต สมโณ โคตโมติ อชช สมโณ
โคตโม สตุตาหิ ปรินิพพุโต ฯ ตโต เม อิทนฺติ ตโต สมณสฺส
โคตมสฺส ปรินิพพุตญฺจานโต ฯ

สุภทฺโท นาม วุฑฒปพฺพชฺชิตฺติ สุภทฺโทติ ตสฺส นามิ ฯ
วุฑฒกาเล ปน ปพฺพชิตตฺตา วุฑฒปพฺพชฺชิตฺติ วุจฺจติ ฯ
กสฺมา ปน โส เอวมมาห ฯ ภควติ อจฺจมาเตน ฯ อยิ กิร
โส ขนฺธเก อากเต อาตุมาวตฺตสฺมิ นฺหาปิตปฺพโก วุฑฒ-
ปพฺพชฺชิตฺติ ภควติ(๑) กุสินารโต นิกฺขมิตฺวา อจฺจมาเตรเสหิ กิกฺขุ-
สเตหิ สทฺธิ อาตุมิ กจฺจนฺเต (๒)ภควา อากจฺจนฺตีติ สุตฺวา
อากตกาเล ยาคฺุทานิ (๓)กริสฺสามีติ สามเณรญฺมยิ จิตฺเต เทว
ปฺุเต เตตทโวจ ภควา กิร ตาตา อาตุมิ อากจฺจนฺติ มหา
กิกฺขุสฺสเมน สทฺธิ อจฺจมาเตรเสหิ กิกฺขุสเตหิ ฯ กจฺจนฺต ตฺเมห
ตาตา ชุรภณฺทํ อาทาย นาฬิยา วาปเกน อนฺุฆรํกํ อนฺุฆรํกํ
อาหิณฺุทถ ฯ โลณฺปิ เตลฺปิ ตณฺุทลฺปิ ขาพณฺิยฺปิ สฺหฺรถ ฯ ภควโต
อากตสฺส ยาคฺุทานิ กริสฺสามาติ ฯ (๔)เต ตถา อํกํสุ ฯ

มนฺุสฺสา เต ทารเก มณฺุชฺเช ปฏฺิภาณฺุชฺเช ทิสฺวา
กาเรตฺุคามายิ อกาเรตฺุคามายิ การณฺุติเยว ฯ กตกาเล จ
ปฏฺิคฺคณฺุหิสฺสถ (๕) ตาตาติ ปุจฺจนฺุติ ฯ เต วทณฺุติ น อมฺุหานิ
๑. ม. กุสินารโต ฯ ๒. ม. อากจฺจนฺเต ฯ ๓. ม. ยาคฺุปานิ ฯ เอวมฺุปริปิ ฯ
๔. วิ. มหา. ๕/๘๕/๑๒๕ ฯ ๕. ม. กตกาเล ก็ คณฺุหิสฺสถ ฯ

*เล่มที่ ๕ มหาควคณณนา หน้า ๓๔๐

อณฺเณน เกณจิ อตุโธฯ ปิตา ปน โน ภควโต อากตกาเล
 ยาคุทานํ ทาทุกาโมติฯ ตํ สุตฺวา มนุสฺสา อปริคเณตฺวาว
 ยํ เต สกฺโกนฺตฺติ หริตตฺฯ (๑) สพฺพํ เทนฺตฺติฯ ยมฺปิ น สกฺโกนฺตฺติฯ
 มนุสฺเสหิ เปเสนฺตฺติฯ อถ ภควติ อาตุํ อากนฺตฺวา ฐสาการํ
 ปวิฏฺเฐ สุกทฺโท สายณฺหสมเย कामทฺวาริ คนฺตฺวา มนุสฺเส
 อามนฺเตสิ อุปาสกา นานํ ตุมฺหากํ สนฺตฺติกา อณฺณํ กิณฺจ
 คณฺหิสฺสามิ(๒) มยฺหํ ทารเกหิ อากตานิ ตณฺฑุลาทีนฺเวย สัมมสฺส
 ปโหนฺตฺติฯ(๓)หตฺถกมฺมตฺตเมว เทธาติฯ (๓) กิ (๔)ภนฺเต กโรมาติฯ(๔)
 อิทํ จ อิทํ จ คณฺหธาติ สพฺพูปกรณานิ คาทาเปตฺวา
 วิหารเ อุทฺชนานิ กาทเรตฺวา เอกํ กาทํ กาสาวํ นีวาเสตฺวา
 ตาทิสเมว ปารุปีตฺวา อิทํ กโรธ อิทํ กโรธาติ สพฺพรตฺตี
 วิจารนฺโต สตสฺหสฺสํ วิสชฺเชตฺวา โภชฺชยาคุณฺจ มชฺุโคพฺกณฺจ
 ปฏฺิยาทาเปสิฯ โภชฺชยาคุ นาม ภูณฺชิตฺวา ปาตพฺพยาคุฯ
 ตตฺถ สปฺปิสมฺมจฺฉมฺมจฺฉมฺมสฺปฺปผลรสาทิ ยํ กิณฺจ ขาทนฺนํ
 นาม สพฺพํ ปกฺกิปฺติฯ กิพิตฺถกามานํ สีสมกฺขนโยคฺคา โหติ สุกนฺตฺคณฺธาฯ
 อถ ภควา กาลสฺเสว สรริปฏฺิษคฺคณฺ กตฺวา ภิกฺขุสํฆ
 ปริวฺโต ปิณฺทาย จริตฺตุ อากฺมานคราภิมฺุโข ปายาสิฯ มนุสฺสา
 # ๑. ม. อหริตฺตุฯ ๒. ม. ย. ปจฺจาสิสามิฯ ๓. ม. ยํ หตฺถกมฺมํ ตํ เม เทธาติฯ
 ๔. ม. อิเม ปาจา นตฺถิฯ

*เล่มที่ ๕ มหาปรินิพพานสูตรวณณนา หน้า ๓๔๑

ตสฺส อารโจะสิ ภาควา คามํ ปิณฑาย ปวิสติ ฯ ตยา
กสฺส ยาคู ปฏฺยาทิตาติ ฯ โส ยถานิวตฺถปารุเตเหว เตหิ
กาฬกาสาเวหิ เอเกน หตฺเถน ทพฺพิณฺจ กญฺจจฺจ กเหตฺวา
พฺรหฺมา วิย ทกฺขินฺชานุมณฺหํ ภูมฺยํ ปตฺติฏฺฐเปตฺวา วนฺทิตฺวา
ปฏฺธิคฺคณฺหตฺถ เม ภาเนเต ภาควา ยาคุนฺติ อาย ฯ

ตโต ชานนฺตปิ ตถาคตา ปุจฺจนฺตํ ติ ขนฺธเก อากต-
นเยนภาควา ปุจฺนิตฺวา จ ตํ (๑) สุตฺวา จ ตํ วุฑฺฒปพฺพชิตํ
วิกฺรหิตฺวา ตสฺมี วตฺถุสฺมี อกปฺปิยสมาทปนสิกฺขาปทญฺจ(๒) ชูร-
ภณฺฑปริหฺรณสิกฺขาปทญฺจจติ เทว สิกฺขาปทานิ ปญฺญเปตฺวา
ภิกฺขเว อนेกกปฺโปกฺโข โภชนํ ปฺริเยสนฺเตเหว วิตฺนํมิตา ฯ
อิทํ ปน ตุมฺหากํ อกปฺปิยํ อธมฺเมน อุปฺปนฺนํ โภชนํ ฯ
อิมํ ปฺริภุตฺตา(๓) อนेกาณิ อตฺตภาวสฺตสฺสฺสฺสานิ (๔) อปาเยเสว
นิพฺพตฺติสฺสฺสนฺติ ฯ อเปถ มา คณฺหิตฺถาติ (๕) ภิกฺขาจาราภิมฺโข
อคมาสิ ฯ เอกภิกฺขุณาปี น กิณฺจิ กหิตํ ฯ

สุภทฺโท อนตฺตมโน หุตฺวา อัย สพฺพํ ชานามิตี
อาหิณฺฑติ ฯ สเจ น กเหตฺกาโม เปเสตฺวา อารโจะตพฺพํ ฯ
อัย ปกฺกาหาโร นาม สพฺพจิริ ติฏฺฐนฺโต สตฺตาหฺมตฺตํ
ติฏฺฐเจยฺย ฯ อิถฺยหิ มม ยาวชีวํ ปฺริยตฺตํ อสฺส สพฺพํ เตน

๑. ม. ย. อัย ปาโฐ นตฺถิ ฯ ๒. ม. ...สมาทานสฺกฺขา ... ฯ ๓. ม. ปฺริภุตฺตานํ ฯ
๔. ม. อตฺตภาวสฺสฺสฺสานิ ฯ ๕. ม. ย. คณฺหิตฺถาติ ฯ

*เล่มที่ ๕ มหาควคควณณนา หน้า ๓๔๒

นาสิตฺ ๑ อหิตกาโม อัย มยฺหนฺติ ภควติ อาฆาตํ พนฺธิตฺวา
ทสพลฺ ฌรณฺเต กิณฺจิ วตฺตํ นาสกฺชิ ๑ เอวํ กิรฺสฺส อโหสิ
อัย อูจฺจากุลา ปพฺพชฺโติ มหาปุริโส ๑ สเจ กิณฺจิ วกฺขามิ ๑
มมฺเวย (๑) สนฺตฺชเชสฺสตีติ ๑ สุวํยฺ อชฺช ปรีนฺิพฺพุโต ภควาติ
สุตฺวา ลทฺชอสฺสาโส วิย หฺนฺจฺตฺถุโจฺ เอวมาห ๑

เถโร ตํ สุตฺวา หทยฺ ปหารทานํ วิย มตฺถเก
ปติตฺตฺกฺกาสฺนึ (๒) วิย อมฺณฺณิ (๓) ฌมฺมสํเวโค จสฺส อฺปฺปชฺชิ ๑
สฺตฺตฺตาหฺมตฺตํ ปรีนฺิพฺพุโต ภควา ๑ อชฺชาปี หิสิส ๑ สุวณฺณวณฺณํ
สรีริ ฌรติเยว ๑ ทฺกฺเขน ภควตา อหริตฺตาสเน (๔) นาม เอวํ
ลหุ(๕) มหฺนฺตํ ปาปกสฺมํ กณฺณโก อฺปฺปนฺโน ๑ อัย (๖) โข ปเนส
ปาโป วทฺธฺมาโน อณฺเวยปี เอวรฺูเป สหาเย ลกิตฺวา สกฺกา
สาสนํ โอสกฺกาเปตฺตนฺติ ๑ ตโต เถโร จินฺเตสิ สเจ โข
ปนาหํ อิมํ มหฺลลํ อีเชว ปีโลตฺกํ นีวสาเปตฺวา ฉาริกาย
สีสิ อิกิราเปตฺวาปี(๗) นีหฺราเปตฺตฺตํ ๑ มนฺุสฺสา สมณฺุส
โคตมฺุสฺส สรีเร ฌรมาเนเยว สาวกา วิวทฺนฺตีติ อมฺุหํ
โทสิ ทสฺเสสฺสนฺตีติ(๘) อธิวเสมิ ตาว ๑

ภควตา หิ เทสิโต ฌมฺโม อสฺงคหิตปฺุพฺพราสิสฺสิโส ๑
ตฺตฺถ ยถา วาเตน ปหฺนฺุพฺพานิ ยโต วา ตโต วา กจฺจฺนฺติ ๑

๑. ม. มเวย ๑ ๒. ม. ปติตตฺกฺกาสฺนึ ๑ ๓. ม. มณฺณิ ๑ ๔. ม. ย. อาราธิตฺตาสเน ๑
๕. ม. ลหุ ๑ ๖. ม. อลํ ๑ ๗. ม. ฉาริกาย อิกิราเปตฺวา ๑ ๘. ม. อิตฺติสฺทโท นตฺติ ๑

*เล่มที่ ๕ มหาปรินิพพานสูตรตวณณา หน้า ๓๔๓

เอมเว เอมรูปานํ ปาปปุคคานํ วเสน คจฺจนฺเต คจฺจนฺเต
 กาลเ วิเนยฺ เอกํ เทวํ สิขฺขาปทานิ นสฺสิสฺสนฺติ ฯ สุตฺเต
 เอโก เทวํ ปญฺหาวารา (๑) นสฺสิสฺสนฺติ ฯ อภิธมฺเม เอกํ เทวํ
 ภูมฺนฺตรานิ นสฺสิสฺสนฺติ ฯ เอวํ อนุกฺกเมน มฺลเ นฏฺเจ
 ปิสฺจสฺสทิสฺสา ภวิสฺสาม ฯ ตสฺมา ธมฺมวินยสฺงคฺหํ กริสฺสาม ฯ(๒) เอมฺวหิ สฺติ ทพฺพฺหน (๓)
 สงฺกหิตฺตปฺปฺพานิ วิย อยํ ธมฺโม
 อยํ วินโย นิจฺจโล ภวิสฺสตี ฯ

เอตฺตตฺถํ หิ ภควา มยฺหํ ตีณิ กาวฺตานิ ปจฺจกฺกมฺนํ
 อกาสิ ฯ ตีหิ โอวาเทหิ อฺปสมฺปทํ อทาสี ฯ กายโต (๔)
 อปเนตฺวา กายเ จีวรปริวฏฺฏนํ อกาสิ ฯ อากาเส ปาณิ จาเลตฺวา จนฺตฺตปมฺปฏฺธิปทํ
 กเถนฺโต มํ กายสฺกฺขิ กตฺวา กเถสิ ฯ ติกฺขตฺตํ สกฺลสฺสาสน-
 ทายชฺชํ ปฏฺธิจฺฉาเปสิ ฯ มาทิสฺเส ภิกฺขุมฺหิ ติฏฺฐมาเน อยํ
 ปาโป สาสเน วุฑฺฒิ มา อลตฺถ ฯ ยาว อธมฺโม น ทิปฺปตี ฯ
 ธมฺโม น ปฏฺธิพาหิยตี ฯ อวินโย น ทิปฺปตี ฯ วินโย น
 ปฏฺธิพาหิยตี ฯ อธมฺมวาทิโน น พลวฺนฺโต โหนฺตี ฯ ธมฺมวาทิโน
 น ทพฺพฺพลา โหนฺตี ฯ อวินยวาทิโน น พลวฺนฺโต โหนฺตี ฯ
 วินยวาทิโน น ทพฺพฺพลา โหนฺตี ฯ ดาว ธมฺมญฺจ วินยญฺจ
 สงฺคายิสฺสามิ ฯ ตโต ภิกฺขุ อตฺตโน อตฺตโน ปโหนกํ คเหตฺวา
 # ๑. ม. ปญฺหาวารา ฯ ๒. ม. กริสฺสาม ฯ ๓. ม. ทพฺพํ ฯ ย. ทพฺพฺสฺสฺเตน ฯ
 ๔. ม. เอตฺถนฺตเร อปเนตฺวา กายตี ทิสฺสตี ฯ

*เล่มที่ ๕ มหาควคณณนา หน้า ๓๔๔

กปปียากปปีย กเถสฺสนติ ฯ อถายฺ ปาโป สยเมว นิคฺคหํ
ปาปฺณิสฺสติ ฯ ปุณฺ สีสํ อุกฺขิปิตฺตํ น สกฺขิสฺสติ ฯ สาสนํ
อิทฺทญฺเจว ฝิตฺตญฺจ ภวิสฺสตีติ ฯ

โส เอวํ นาม มยฺหํ จิตฺตํ อุปฺปนฺนนฺติ กสฺสจ
อนาโรเจตฺวา ภิกฺขุสํฆํ สมฺมสฺสาเสสิ ฯ เตน วุตฺตํ อถ
โฆ อายสฺมา มหกกฺสโป ฯเป ฯ เนตฺ จานํ วิชฺชตีติ ฯ

จิตกนฺติ วีสรตฺนสตีกํ จนฺทนจิตกํ ฯ อาพิมฺเปสฺสามาติ
อคุถิ คาทาเปสฺสาม ฯ น สกฺโกนฺติ อาพิมฺเปตฺนฺติ อฏฺฐปิ
โสฬสปี ทวตฺตีสาปี ชนา ชาลตฺถาย ยมกยมกอกฺกาโย คเหตุวา
ตาลปฺณฺเณหิ (๑) วิชฺนฺตา ภสฺตาทิ ฐมนฺตา ตานิ ตานิ การณานิ
กโรนฺตาปี น สกฺโกนฺติเยว อคุถิ คาทาเปตฺต ฯ เทวตานิ
อธิปฺปาโยติ เอตฺถ ตา กิร เทวตา เถรสฺส อุปฏฺฐจกฺเทวตาว ฯ
อสีติมหาสาวเกสฺส หิ จิตฺตานิ ปสาเทตฺวา เตสํ อุปฏฺฐจกานิ
อสีติกุลสฺสหาณิ สกฺเค นิพฺพตฺตานิ ฯ อถ (๒) เถเร จิตฺตํ
ปสาเทตฺวา สกฺเค นิพฺพตฺตา เทวตา ตสฺมี สมากเม เถรํ
อทิสฺวา กุหิ นฺุโฆ อมฺหากํ กุลฺลปคฺตฺเถโรติ อนฺตรามกฺเค
ปฏฺธิปฺนฺนํ ทิสฺวา อมฺหากํ กุลฺลปคฺตฺเถเรณ อวฺนฺทิตฺเต จิตฺโก
มา ปชฺชติตฺถาติ อธิฏฺฐหิสิ ฯ

มฺนุสฺสา ตํ สุตฺวา มหกกฺสโป กิร นาม โภ ภิกฺขุ
๑. ม. ย. ตาลวณฺเณหิ ฯ ๒. ม. ตตฺถ ฯ ย. ตถา ฯ

*เล่มที่ ๕ มหาปรินิพพานสูตรตวณณนา หน้า ๓๔๕

ปณฺจหิ ภิกฺขุสฺเตหิ สทฺธิ ทสฺพลสฺส ปาเท วฺนฺทิสฺสามีติ
อาคจฺฉติ ฯ ตสฺมี กิร อนาคเต จิตฺโก น ปชฺชลิสฺสตีติ ฯ
กัทิสฺโส โภ โส ภิกฺขุ กาโฬ โອຫາໂຕ ທີໂໝ ຣສຸໂສ ฯ ເວຣູເປ
ນາມ ໂກ ກິບຸມຸຫິ ຈິເຕ ກິ ທສປລສຸສ ປຣິນິພຸພານໍ ນາມາຕິ
ເຄຈິ ຄນຸຣມາລາທິທຸດາ ປຣືປຣໍ ຄຈຸນິສຸ ເຄຈິ ວິຣິໂຍ ວິຈິຕຸຕາ
ຄຕຸວາ ອາຄມນມຄໍ ໂອໂລກຍມານາ ອຸຸຈຸສຸ ເ

ອຄໂໂ ອາຍສຸມາ ມຫາຄສຸສໂປ ເ ເນ ກຸສິນາຣາຍໍ(๑) ເປ ເ
ສິຣສາ ວນທິຕິ ເຄໂ ກິຣ ຈິຕກໍ ປທກຸຈິຕໍ ຄຕຸວາ ອາວຊເຊນຸໂຕວ
ສລຸຄເຂສິ ອິມສຸມິ ຈານ ສີສໍ ເ ອິມສຸມິ ຈານ ປາທາຕິ ເ
ຕໂຕ ປາທານໍ ສມິເປ ຈຕຸວາ ອກິຄຸວາປາທກໍ ຈຕຸຕຸຈຸມານໍ
ສມາປຊຸຈິຕຸວາ ວຸຸຈຸຈາຍ ອຣສຸສຸສປຸຸມິນຸຈິຕຸຈຸຄຸຄຸກຸຄຸນປຕິຸຈິຕາ (๒)
ທສປລສຸສ ປາທາ ສทฺธิ ກປປາສປຸເລຫິ ປນຸຈ ທຸສຸສຸຍຸຄສຕານິ
ສຸວຸນຸໂທ໌ ຈນຸທນຈິຕຄຸຈ ທຸວຣາ ຄຕຸວາ ມຍຸຫໍ ອຸຕຸຕມຸງເຄ
ສິຣສຸມິ ປຕິຸຈຸຈຸນຸຕຸຕິ ອຸຈິຸຈຸຈາສິ ເ ສຸ ອຸຈິຸຈຸຈຸຈຸຈຸຈຸຈຸຈຸຈຸຈຸຈຸຈຸ
ປນຸຈທຸສຸສຸຍຸຄສຕາທິນິ (๓) ທຸວຣາ ຄຕຸວາ ພລາຫນຸຕຣາ ປຸນຸນຸຈນຸໂທ
ວິຍ ປາທາ ນິກຸມິສຸ ເ ເຄໂ ວິຄສິຕຣຕຸຕປຸມສທິເສ ທຸຕເ
ປສາເຣຕຸວາ ສຸວຸນຸວຸນຸເນ ສຕຸ ປາເ ຍາວ ໂຄປຸຸຸຸຸຸຸ (๔) ທຸຸຫໍ
ຄເຕຸວາ ອຕຸຕໂນ ສິຣວເ ປຕິຸຈຸຈຸເປສິ ເ ຕນ ວຸຕຸຕໍ ປາທໂຕ (๕)

๑. ສຸຍາ. ກຸສິນາຣາຍໍ ເ ๒. ມ. ອຣາສຸສ... ເ ๓. ມ. ຍຸ. ປນຸຈທຸສຸສຸຍຸຄສຕານິ ເ
๔. ມ. ໂຄປຸຸຸຸຸ ເ ๕. ມ. ຍຸ. ອຍໍ ປາໂຈ ນຕຸຕິ ເ

*เล่มที่ ๕ มหาควคฺควณฺณา หน้า ๓๔๖

ววิริตฺวา (๑)ภควโต ปาเท สิริสา วนฺทีติ ฯ

มหาชนฺโต อจฺจริยํ ทิสฺวา เอกปฺปหารเนว มหานาทำ
นที ฯ คนฺธมาลาทีหิ ปฺมุเชตฺวา ยถารุจฺจํ วนฺทีติ ฯ เอวํ ปน
เถเรน จ มหาชนฺเนน จ เตหิ จ ปญฺจหิ ภิกฺขุสฺส เตหิ
วณฺฑิตมตฺเต ปฺน อธิฏฺฐานกิจจํ นตฺถิ ฯ ปกฺคิ อธิฏฺฐานวเสเนว
เถรสฺส หตฺถโต มุญฺจิตฺวา (๒) อลตฺตควณฺณานิ ภควโต ปาทลานิ
จนฺทนทารุอาทีสุ กิลฺยจิ อจาเลตฺวาว ยถาจาเนน ปติฏฺฐหีสุ ฯ
ยถาจิตาเนว (๓) อหเสส ฯ ภควโต หิ ปาเทสุ นิกฺขมฺนฺเตสุ วา
ปวิสนฺเตสุ วา กปฺปาสอํสุ วา ทุสฺสตนฺตํ (๔) วา เตลพิณฺทุ
วา ทารุกฺขนฺธํ วา จานา จลิตํ นาม นาโหสิ ฯ สพฺพิ
ยถาจาเนน จิตฺเมว อโหสิ ฯ อญฺจหิตฺวา ปน อตฺถงฺกโต จนฺโท
วีย สุริโย วีย (๕) จ ตถาคตฺสฺส ปาเทสุ อนฺตรหิตฺเตสุ มหาชนฺโต
มหากนฺฑิตํ กนฺทีติ ฯ ปรินิพฺพานกาลโต อธิกตฺรํ การุญฺณมโหสิ ฯ
สยเมว ภควโต จิตโก ปชฺชลิติ อิทํ ปน กสฺสจิ
ปชฺชลาเปตฺตุ วายมฺนตฺสฺส อทสฺสนวเสน วุตฺตํ ฯ เทวตานุภาเวน
ปเนส สมฺมุตโตเอกปฺปหารเนว ปชฺชลิ ฯ

สรีรานเนว อวสิสฺสึสูติ ปุพฺเพ เอกสงฺฆาญฺเณ (๖) จิตฺตฺตา สรีริ

- # ๑. ม. ย. อัย ปาโฐ นตฺถิ ฯ ๒. ม. มุญฺจิตฺวา ฯ ๓. ม. ยถาจาเนน จิตาเนว ฯ
๔. ม. ทลิกตฺนตฺตํ ฯ ๕. ม. ทสาตฺนตฺตํ ฯ ๕. ม. ย. อตฺถงฺกเต จนฺเท วีย สุริเย วีย ฯ
๖. ม. เอกกฺขมฺเนน ฯ

*เล่มที่ ๕ มหาปรินิพพานสูตรตวณณา หน้า ๓๔๗

นาม อโหสิ ฯ อิทานิ วิปฺปกิณฺณตฺตา สรีรานิตี วุตฺติ ฯ
ศุภนฺมกฺลสฺสทิสฺสา จ โธตฺตมฺตฺตาสฺสทิสฺสา จ สุวณฺณจฺจนฺณสฺสทิสฺสา (๑)
จ ชาติโย อวสฺสิสฺสฺสูติ อตฺโต ฯ ที่มฺยาชฺชกพฺพุชฺชานณฺหิ สรีริ
สุวณฺณกฺขนฺธสฺสทิสฺสํ เอกกฺขนเมว (๒) โหติ ฯ ภควา ปน อหํ
อจิริ จตฺวา ปรินิพฺพายามิ ฯ มยฺหํ สาสนํ น ตาว สพฺพตฺถ
วิตฺถาริตํ ฯ ตสฺมา ปรินิพฺพุตฺตสฺสปี เม สาสปมตฺตํปี ชาติ
กเหตุวา อตฺตโน อตฺตโน วสนฺภูจฺจเน เจตฺยิ กตฺวา ปริจฺรณฺโต
มหาชโน สกฺลปฺรายน โหตฺตติ ชาติฺนํ วิกริณฺ (๓) อชฺชิจฺจาสิ ฯ
กตี ปนสฺส ชาติโย วิปฺปกิณฺณา ฯ กตี น วิปฺปกิณฺณาติ ฯ
จตฺสฺโส ทาจฺา ฯ (๔) เทว อกฺขกา ฯ อุนฺหิสนฺติ อิมฺา สตฺต ชาติโย
น วิปฺปกริสีสุ ฯ เสสา วิปฺปกริสีสุติ ฯ ตตฺถ สพฺพชฺุทฺทกา ชาติ
สาสปวิชมตฺตา อโหสิ ฯ มหาชาติ มชฺเฌ กิณฺนคณฺฑมฺตฺตา ฯ
อติมหตี มชฺเฌ กิณฺนคณฺฑมฺตฺตาติ ฯ (๕)

อุทกธาราติ อคฺคพาหุมตฺตาปี ชงฺกมตฺตาปี ตาลกฺขนฺธ-
มตฺตาปี อุทกธารา อากาสโต ปติตฺวา นิพฺพาเปสิ ฯ อุทกํ
สาลโตปีติ ปรีวาเรตฺวา จิตฺสาลรฺกฺเข สนฺธาเยตํ วุตฺติ ฯ เตสํปี
หิ ขนฺธนฺตรวิภูปฺนตฺเรหิ อุทกธารา นิกฺขมิตฺวา นิพฺพาเปสฺส ฯ
ภควโต จิตฺโก มหฺนโต ฯ สมฺนฺตา ปจฺวี กิณฺทิตฺวาปี

๑. ม. ย. สุวณฺณสฺสทิสฺสา ฯ ๒. ม. เอกเมว ฯ ๓. ม. วิกริณฺ ฯ เอวมฺุปริปี ฯ
๔. ม. ทาจฺา ฯ ๕. ช. พุทฺธ. ๓๓/๒๘/๕๔๘ ฯ ย. กิณฺนคณฺฑคพิชาติ ฯ

*เล่มที่ ๕ มหาควคณณนา หน้า ๓๔๘

นงคลสีสมตดา อุทกวงฎฎิ ผลิกวภู์สทกสทิสทา อุคคณตวา จิตกเมว
คณหาติ ๑ (๑)คนุโชทเกนาติ สุวณณมญเฐ รชตมญเฐ จ ปุเรตวา
ปุเรตวา อากตนาทานคณุโชทเกน ๑นิพพาเปสฺนติ สุวณณมย-
รชตมเยหิ อฏฺฐทณฺฑเกหิ วิกิริตวา จนนทจิตกํ นิพพาเปสส ๑

เอตถ จ จิตเก ฉายมานเ ปริวาเรตวา จิตสาลรูกุขานํ
สาขนุตเรหิ วิฎฺฐปนฺตเรหิ ปตฺตนฺตเรหิ จ ชาลา อุคคจณฺติ ๑
ปตฺตา (๒) วา สาขา วา ปุปฺผา วา ททฺฐา นาม นตฺติ ๑ (๓)
กิปฺปิลิกาปี มกุกฎกาปี ปาณกาปี ชาลาณํ อนุตเรเนว วิจรณฺติ ๑
อากาสโต ปตฺติตอุทกธาราสูปี สาลรูกุเขหิ นิกฺขนฺตอุทกธาราสูปี
ปจวี กิณฺทิตวา นิกฺขนฺตอุทกธาราสูปี ฌมฺมตาว (๔) ปมาณํ ๑

เอวํ จิตกํ นิพพาเปตวา ปน มลฺลราชาโน สณฺจาคาร
จตุชาตียคณฺชปรีกณฺฑกาทเรตวา ลาซปญฺจมานิ ปุปฺผานิ
วิกิริตวา อุปฺริ เจลวิตานํ พนฺธิตวา สุวณฺณตารกาทีหิ ขจิตวา
ตตฺถ คณฺชทามมาลาทามรตนาทานิ โอลมฺเพตวา สณฺจาคารโต
ยาว มกุกฎพนฺชนสงฺฆาตา สีสฺปสาธนมงคลสาลา ๑ ตาว อุโกหิ
ปสฺเสหิ สานฺนิกิลญฺชปรีกฺเขปํ กาทเรตวา อุปฺริ เจลวิตานํ
พนฺธิตวา (๕) สุวณฺณตารกาทีหิ ขจิตวา ตตฺถปี คณฺชทามมาลา-
ทามรตนาทานิ โอลมฺเพตวา มณฺธิทณฺฑาณฺเณหิ (๖) จ เวฬุหิ (๗) จ
๑. ม. คณฺหนฺติ ๑ ๒. ม. ย. ปตฺตํ ๑ ๓. ม. กิปฺปิลิกาปี มกุกฎกาปี ๑
๔. ม. ย. ฌมฺมกถา ๑ ๕. ม. ย. พนฺธาเปตวา ๑ ๖. ย. มณฺธิทณฺฑาณฺเณหิ ๑
๗. ม. เวณฺฐหิ ๑

*เล่มที่ ๕ มหาปรินิพพานสูตรวณณนา หน้า ๓๔๕

ปลยจวณณชเช อุตสาเปตวา สมนตา ราชปฎากา (๑) ปริกขิปิตวา
สิตตสมมฐาสุ (๒) วัถิสู กทลโย ปุณณฆเญ จ จเปตวา ทณททีปกา
ชาเลตวา อลงกตหตติกขนุเช สห ชาตุหิ สุวณณโทณิ จเปตวา
มาลาคนุชาทีหิ ปุเชนตา สาธุกีพิกั กิพนตา อนุโตนครี
ปเวเสตวา สณจาคาระ สตตตรตนมยปลุลงเก (๓) จเปตวา อูปริ
เสตจจตุตตี ธาระสส ๑ เอวิ กตุวา อถโข โกสินารกา
มลลตา ภกวโต สรีรานิ สตุตาหิ สณจาคาระ สตุติปลยชรี
กริตวาติ สพพิ เวทิตพพิ ๑

ตตุถ สตุติปลยชรี กริตวาติ สตุติหตุเถหิ ปุริเสหิ
ปริกขิปาเปตวา ๑ ฌนุปาการนติ ปจมนตาว หตถิ กุมภะณ
กุมภัก ปหรนเต ปริกขิปาเปสส ๑ ตโต อสุเส คิวาย คิว
ปหรนเต ๑ ตโต ระเบ อาณิกโกฎิยา อาณิกโกฎิ ปหรนเต ๑
ตโต โยเช พาหุณา พาหุ ปหรนเต ๑ เตสั ปเรียนเต
โกฎิยา โกฎิ ปหรมานานิ ฌนุนิ ปริกขิปาเปสส ๑ อติ
สมนตา โยชนปุปมาณิ ฌานั สตุตาหิ สนนากวจจิกั วิย
กตุวา อารกัขั สัวิทหีสู ๑ ตั สนุชาย วุตตติ ฌนุปาการั
ปริกขิปาเปตวาติ ๑

กสุมมา ปน เต(๔) เอวมกัสมุติ ๑ อโต ปุริเมสุ (๕) หิ ทูวิสุ
๑. ม. วาตปฎากา ๑ ๒. ม. สุตสมมฐาสุ ๑ ๓. ม. ย. สรภมยปลุลงเก ๑
๔. ม. ปเนเต ๑ ๕. ม. เอตถนุตเร หิสทุโ ท ทสสุติ ๑

*เล่มที่ ๕ มหาควคควณณา หน้า ๓๕๐

สตตทาเหตุ เต ภิกขุสังฆสสุ จานนีสชโชกาสิ กโรนตา ขาพนีย-
โกชนียํ สํวิทหนฺตา สาธุกัฬิกาย โอกาสํ น ลภีสฺสูติฯ ตโต
เนสิ อโหสิ อิมํ สตตทาหํ สาธุกัฬิกํ กัฬิสฺสามฯ จานํ
โฆ ปเนตํ วิชชติ ยํ อมฺหากํ ปมตฺตภาวํ ฌตฺวา โกจิทเว
อาคนฺตฺวาว ธาตุโย คณฺเหยยฯ ตสฺมา อารกฺขํ จเปตฺวา
กัฬิสฺสามาติฯ เตน เต เอวมกัฏฺฯ

ธาตุวิภชนวณฺณนา

อสุโสสี โข ราชาคี กถํ อสุโสสี ฯ ปจฺมเวยว กิรฺตฺส
อมจฺจา สุตฺวา จินฺตฺยีสฺส สุตฺถา นาม ปรีนฺนิพฺพุโต ฯ น
โส สกฺกา ปฺน อาหริตฺต ฯ โปถุชฺชนิกสทฺธาย ปน อมฺหากํ
รณฺณา สทฺธิโส นคฺติ ฯ สเจ เอส อิมินาว นียาเมน สฺมุติสฺสตี ฯ
หทยมฺสฺส ผลิสฺสตี ฯ ราชา โข ปน อเมฺหหิ อนฺนรฺกฺขิตฺพุโพตี ฯ
เต ติสฺโส สฺวณฺณโทณฺนิโย อาหริตฺวา จตฺมธฺรฺตฺส ปฺนเรตฺวา
รณฺโณ สนฺตํกํ คนฺตฺวา เอตทวโจจฺจ เทว อเมฺหหิ สฺปิโนโก
ทิจฺจโ ๑ ตสฺส ปฏฺิฆาตฺตถํ คฺมุเมหฺหิ ทฺกฺกทฺทฺปฏฺิ นฺวาเสตฺวา
ยถา นาสาปฺภฺมคฺตํ ปณฺณายตี ฯ เอวํ จตฺมธฺรฺโทณฺนฺยา นฺปชฺชิตฺตุ
วณฺณตีตี ฯ ราชา อตฺถจฺจรณํ อมจฺจณํ วจฺนํ สุตฺวา เอวํ
โหตุ ตาตาตี สมฺปฏฺิจฺฉิตฺวา ตถา อกาสิ ฯ
อเถโก อมจฺโจ อลงฺการํ โอมฺลฺลจฺฉิตฺวา เกเส ปกิริย ยาย

*เล่มที่ ๕ มหาปรีนิพพานสูตรตวณณา หน้า ๓๕๑

สาย สตุถา ปรีนิพพุโต ฯ ตทกิมุโข หุตฺวา อณฺชลี ปคฺคยฺห
ราชานํ อห เทว มรณโต มุจฺจนกสตุโต นาม นตฺถิ ฯ
อมุหํ อายฺวทุตฺตโน เจตฺยภูจฺจํ ปุณฺณกฺเขตฺตํ อภิเสกปีจโก (๑)
โส ภควา สตุถา กุสินารายํ ปรีนิพพุโตติ ฯ ราชา สตุตฺวา
วิสฺลณฺธิ ชาโต จตฺมธฺรฺโทณฺนิยา อุสุมํ มฺลฺลจฺจิ ฯ อถ นํ ตโต
อุกฺขิปีตฺวา ทฺตฺติยาโย โทณฺนิยา นิปฺชฺชาเปตฺส ฯ โส ปุณฺ สลฺลณฺ
ลภิตฺวา ตาตา กิ วเทถาติ ปุจฺฉิ ฯ สตุถา มหาราช
ปรีนิพพุโตติ ฯ ราชา ปุณฺปี วิสฺลณฺธิ ชาโต จตฺมธฺรฺโทณฺนิยา
อุสุมํ มฺลฺลจฺจิ ฯ อถ นํ ตโตปี อุกฺขิปีตฺวา ตฺตฺติยาโย โทณฺนิยา
นิปฺชฺชาเปตฺส ฯ โส ปุณฺ สลฺลณฺ ลภิตฺวา ตาตา กิ วเทถาติ
ปุจฺฉิ ฯ สตุถา มหาราช ปรีนิพพุโตติ ฯ ราชา ปุณฺปี วิสฺลณฺธิ
ชาโต ฯ อถ นํ อุกฺขิปีตฺวา นฺหาเปตฺวา มตฺถเก ฆณฺเฑหิ
อุทกํ อาสิณฺจิสฺสุ ฯ

ราชา สลฺลณฺ ลภิตฺวา อาสนา วุฏฺจาย กนฺธปรีภาวิต
มณฺวิณฺเณ เกเส วิกิริตฺวา สุวณฺณผลกาวณฺณายํ ปีฏฺจิชฺชิ
ปกริตฺวา ปาณินา อูริ ปหริตฺวา ปวาพฺงฺกรวณฺณาหิ สุวณฺณฺ-
ตงฺกฺลฺลิตฺหิ สุวณฺณพิมฺพิสทวณฺณํ อูริ สํสิพฺพนฺโต (๒)วีย กเหตุวา
ปรีเทวมาโน อุมมตฺตกเวเสน อนฺตรวียิ อิตฺถฺนโณ ฯ โส
อลงฺกตนาฏกปรีวฺโต นครโต นิกฺขมฺม ชีวกมฺพวนํ กนฺตฺวา
๑. ม. อภิเสกสิณฺจโก ฯ ย. อภิเสกปีจิกา ฯ ๒. ม. สิพฺพนฺโต ฯ ย. สํสิพฺพนฺโต ฯ

*เล่มที่ ๕ มหาควควณณนา หน้า ๓๕๒

ยสุมิ จาเน นิสินเนน ภควตา ชมุโม เทลิตโต ฯ ตั โอลเกตุวา
ภควา สพพญญ นนุ อิมสุมิ จาเน นิสิติตวา ชมุมึ เทลยิตถ ฯ
โสภสลลั เม วินอทยิตถ ฯ ตุมะห มยหึ โสภสลลั นีหริตถ ฯ
อหึ (๑)ตุมุหากั สนุติกั อาคโต (๑) อิทานิ ปน เม ปฎิวจันปี
น เทถ ภควาติ ปุณปุณั ปรีเทวิทวา นนุ ภควา
อหึ อณฐทา เอวรูเป กาลถ ตุมะห มหาภิกษุสัมปรีวารา
ชมุพพิปตเล จาริกั จรธาติ สุนอมิ ฯ อิทานิ ปนาหึ ตุมุหากั
อนนุรูปึ อยตุตั ปวตุตึ สุนอมิติ เอวมาทินิ จ วตุวา
สฎุจิมตุดาหิ กาลาหิ ภควโต กุณั อนุสสุริตวา จินุเตสิ
มม ปรีเทเวณ (๒) น สิขมตติ ฯ ทสพลสสุส ชาตุโย อหธาเปสสามิติ
เอวึ อสุโสสิ ฯ สตุวา จ อิมิสสา วิสณณภวาทูปวตุตติยา
อวसानะ ทูตึ ปาเฮสิ ฯ ตั สนุชาย อถโย ราชาคิ อาทึ วตุตึ ฯ
ตตุถ ทูตึ ปาเฮสิติ ทูตึ จ ปณณั จ เปเสสิ ฯ
เปเสตุวา จ ปน สเจ ทสสนุติ ฯ สุนุทริ ฯ โน เจ ทสสนุติ ฯ
อาหระณุปาเยน อาหริสสามิติ จตุรงคินิเสนั สนนุยหิตวา สยปี
นิกุขนุโตเยว ฯ ยถา จ อชาทสตุตตุ เอวึ ลิจจวิอาทโยปี ทูตึ
เปเสตุวา สยปี จตุรงคินิยา เสนาย นิกุขมีสุเยว ฯ ตตุถ
ปาเวยยกา สพเพหิปี อาสนุนตรา กุสินารโต ติกาวตุนตเร
นคเร วสนุติ ฯ ภควาปี ปาวั ปวิสิตวา กุสินารั คโต ฯ
๑. ม. ย. ตุมุหากั สรณั คโต ฯ ๒. ม. ย. ปรีเทเวเตเนว ฯ

*เล่มที่ ๕ มหาปรินิพพานสูตรวณณนา หน้า ๓๕๑

อด กสุมา ปจมิตรี น อากตาดิ เจฯ มหาปริวารา ปน
เต ราชานิน มหาปริวาริ กโรนุตาว ปจจโต ชาตาฯ

เต สัมเม คณ เอตทโวจุนติ สพเพปิ เต สตุตตนคร-
วาสิเก อากนุตวา อมหากิ ชาตุโย วา เทนตุฯ ยุทธิ
วาทิ กุสินารานคริ ปริวารेतวา จิตเต เอตติ ภควา อมหากิ
กามกเขตเตติ ปฏิวจนมโวจฯ(๑)

เต ราชานิน (๒) กิริ เอวมานัสสู น มยิ สตุตฺถุ สาสนัน
ปหิณฺนิมาฯ นานิ คนุตวา อานยิมฺมาฯ สตุตฺถา ปน สยเมว
อากนุตวา สาสนัน เปเสตฺวา อเมห ปกโกสาเปสิฯ ตุมฺเหปิ
โย ปน ยิ ตุมฺหากิ กามกเขตเต รตนัน อุปฺปชฺชติฯ น
ตติ อมหากิ เทถฯ สเทเวเก จ โลเก พุทฺธรตนสมฺม รตนัน
นาม นตฺถิฯ เอวรूपิ อุตฺตมรตนัน ลภิตฺวา มยิ น ทสฺสามฯ
น โย ปน ตุมฺเหหิเยว มาตุ ถนโต จิริ ปิตติ (๑)อเมหิ
น ปิตติ (๑) น ตุมฺเหเยว ปุริสา อเมหิ(๔) น (๕)ปุริสาฯ โหตุ
โหตุติ(๖)อญฺญมญฺญัน อหังการิ กตฺวา สาสนปฏฺธิสาสนัน เปเสนฺติฯ
อญฺญมญฺญัน มานคชฺชิตติ คชฺชนฺติฯ ยุทฺเธ ปน สติ โกลินา-
รگانเวย ชโย อภวิสฺส กสุมาฯ ยสุมา ชาตุปฺปชฺชนตฺถิ (๗) อากตา

๑. ม. อิตฺตทฺโท นตฺถิฯ ๒. ม. ยุ. อัย ปาโจ นตฺถิฯ ๓. ม. อเมหิปิ มาตุ ถนโต
จิริ ปิตติฯ ๔. ม. อเมหิฯ ๕. ม. สนทฺโท นตฺถิฯ ๖. ม. อัย ปาโจ นตฺถิฯ
๗. ม. ชาตุปาสนตฺถิฯ ๘. ชาตุโพสนตฺถิฯ

*เล่มที่ ๕ มหาควถวณณนา หน้า ๓๕๔

เทวดา เนลั ปกษา อหเสส ๗ ปาลิย ปน ภควา อมหากั
คามกษเตเต ปรีนิพพุโต ๗ น มยั ทสฺสาม ภควโต สรีรานั
ภากนฺติ เอตตกเมว อาคตั ๗

เอวั วุตเต ๗ โทโณ พุราหุมนโณติ โทณพุราหุมนโณ อิมั
เตลั วิวาทั สุตฺวา เอเต ราชานो ภควโต ปรีนิพพุตภูจกถาเน
วิวาทั กโรนฺติ ๗ น โข ปเนตฺ ปฏีรูปี ๗ อลั อิมินา กลเหน ๗
วูปสมเสสสามิ นนฺติ ๗ โส คนฺตฺวา เต ลัมเณ กณฺเณ เอตทโวจ ๗
กั อโวจ ๗ อุนฺนตปฺปเทเส จตฺวา ทฺวิภาณวารปรีมาณั โทณคชฺชิตั
นาม อโวจ ๗ ตตฺถ ปจฺมภาณวารเ ตาว เอกปทํปี เต น
ชานีสฺ ๗ทฺติยภาณวารปรีโยसानเ อจฺริยสฺส วิย โภ สทฺโท ๗
อจฺริยสฺส วิย โภ สทฺโทติ สพฺเพ นีรฺวา อหเสส ๗ ชมฺพุทฺธิปตเล
กิร กุลฆเร ชาโต (๑)เยภฺยุเณน ตสฺส น อนฺเตวาสิโก นาม
นตฺถิ ๗ อถ โทโณ เต อตฺตโน วจัน สุตฺวา นีรเว ตฺถุหิฏฺเต
วิทฺตฺวา ปฺน เอตทโวจ สฺถนฺตฺ โภนฺโตติ เอตั คาถาทฺวยั
อโวจ ๗

ตตฺถ อมหาก พุทฺโธติ อมหากั พุทฺโธ ๗ อหุ ขนฺติวาโทติ
พุทฺธภูมึ อปฺปตฺวาปี ปารมิโย ปฺุเรนฺโต ขนฺติวาทิตาปสกาเล
ธมฺมปาลกฺุมารกาเล ฉทฺทนฺตหตฺถิราชกาเล(๒) ภูริทตฺตนาชราชกาเล
จมฺเปยฺยนาชราชกาเล สจฺขปาลนาชราชกาเล มหากปีกาเล
๑. ม. ชาตา ๗ ๒. ม. ฉทฺทนฺตหตฺถิกาเล ๗

*เล่มที่ ๕ มหาปรีนิพพานสูตรตวณณา หน้า ๓๕๕

อณฺเณสุ จ พหุสุ ชาตเกสุ ปเรสุ โกปํ อกตฺวา ขนฺติเมว
อกาสีฯ ขนฺติเมว วณฺณยิฯ กิมงฺคํ ปน เอตฺรหิ อัญฺจานัญฺเจสุ
ตาทิลกฺขณํ ปตฺโตฯ สพฺพธาปี อมฺหากํ พุทฺโธ ขนฺติวาโท
อโหสิ ตสฺส เอวํวิธสฺสฯ น หิ สาธุยํ อุตฺตมปฺกฺกตสฺส สรฺรภาเค
สีย สมฺปหาโรติ น หิ สาธุฯ ขนฺติ น หิ สาธุ อัยฯ
สรฺรภาเคติ สรฺรภาคนิมิตฺตํฯ ธาตุโกฏฺฐาสเหตุติ อตฺโถฯ สีย
สมฺปหาโรติ อารุขสมฺปหาโร น สาธุ สียาติ วุตฺตํ โหติฯ

สพฺเพว โภณฺโต สหิตาติ สพฺเพว ภวนฺโต(๑) สหิตา โหถฯ
มา ภิชฺชิตฺถฯ สมกฺกาคิ กายน จ วาจา ย จ เอกสนฺนึปาทา
เอกวจนา สมกฺกา โหถฯ สมโมทมานาติ จิตฺเตนปี อณฺณมณฺณ
สมโมทมานา โหถฯ กโรมญฺจภาเคติ ภควโต สรฺรานิ อญฺจ
ภาเค กโรมฯ จกฺขุมโตติ ปณฺจหิ จกฺขุหิ จกฺขุมโต พุทฺธสฺสฯ
น เกวลํ ตฺเมหเยวฯ ปสนฺนา(๒) พหุชนปี ปสนฺโน เตสุเอโกปี
ลทฺธ อยฺยโต นาม นตฺถิติ พหุการณํ วตฺวา สณฺญาเปสิฯ

เตสํ สํฆานํ คณานํ ปฏฺฐิสฺสุณฺตีวาติ (๓) เตสํ(๔) ตโต ตโต
สมาคตสํฆานํ สมาคตคณานํ ปฏฺฐิสฺสุณฺตีวาฯ ภควโต สรฺรานิ
อญฺจธา สมนํ สุวิภตฺตํ วิภชิตฺวาติ เอตฺถ อยมนุกฺกโม โทโณ
กิริ เตสํ ปฏฺฐิสฺสุณฺตีวา สุวณฺณโทณิ วิวราเปสิฯ ราชาโน
อาคนฺตฺวา โทณฺนียเยว จิตา สุวณฺณวณฺณา ธาตุโย ทิสฺวา

๑. ม. โภณฺโตฯ ๒. ม. อัย ปาโธ นตฺถิฯ ๓. ม. ปฏฺฐิสฺสุตฺวาติฯ ๔. ม. เตสํ เตสํฯ

*เล่มที่ ๕ มหาควคณณนา หน้า ๓๕๖

ภควา สพพณญ ปุพเพ มยฺหํ ตุมหากํ ทวตฺตีสมหาปฺริสทกฺขณ-
ปฏิมณฺฑิตํ ฉพพณณพุทฺธรสฺมิ ขจิตฺ อสฺตีอนุพฺยณชนสมฺมุชฺชิตโสภํ
สุวณฺณวณฺณํ สรีริ อทฺทสาม ฯ อิทานิ ปน สุวณฺณวณฺณา
ชาตุโยว อวสิฏฺฐา ชาตา ฯ น ยุตฺตมิตํ ภควา ตุมหากนฺติ
ปรีเทวีสุ ฯ

พฺราหฺมโณปิ ตสฺมี สมเย เตสํ ปมตฺตภาวํ ฅตฺวา
ทกฺขินทาตฺม (๑)คเหตุวา เวจฺจนนฺตเร (๒) จเปสฺสิ ฯ อถ ปจฺจนา อฏฺฐธา
สम्मํ สฺวีกตฺตํ วิภวํ ฯ สพฺพาปิ ชาตุโย ปกตฺตินาพฺิยา โสฬส
นาพฺิโย อหสฺส ฯ เอเกกนกรวาสีโน เทว เทวนาพฺิโย ลภีสุ ฯ

พฺราหฺมณสฺส ปน ชาตุโย วิภวณฺตสฺเสว สกโก
เทวานมฺินโท เกน นฺ โข สเทวกสฺส โลกสฺส กงฺขา-
เนทนตฺถาย จตฺสจฺจกถาย ปจฺจยญฺจตา ภควโต ทกฺขินทาตฺมา
คหิตาติ โอลิเกนฺโต พฺราหฺมณฺเนน คหิตาติ ทิสฺวา พฺราหฺมโณปิ
ทาตฺมาย(๓) อนฺจฺจวีกํ สกการํ กาคฺคํ น สกฺขิสฺสตี ฯ คณฺหามิ
นนฺติ เวจฺจนนฺตโร คเหตุวา สุวณฺณจงฺโกฏฺเฏจ เปตฺวา เทวโลกํ
เนตฺวา จุพฺพามณฺเฑติเย ปตฺติฏฺฐเปสฺสิ ฯ

พฺราหฺมโณปิ ชาตุโย วิภวิตฺวา ทาจํ อปสฺสนฺโต
โจริกาย คหิตตฺตา เกน เม ทาจา คหิตาติ ปุจฺฉิตตฺปิ
นาสกฺขิ ฯ นนฺ ตยว ชาตุโย ภวิตฺวา ฯ กิํ ตวํ ปจฺจเมว
อตฺตโน ชาตุยา อตฺตภาวํ น อณฺณาสีตี อตฺตนิ โทสาโรปนํ

๑. ม. ทกฺขินทาจํ ฯ ๒. ม. ย. เวจฺจนนฺตเร ฯ เอวฺมุปรีปี ฯ ๓. ม. ทาจา ฯ

สมปัสสนุโต มยหंपิ โกฎจาสัง เทถาติ วตุคัง นาสกขิ ฯ
ตโต อัยปิ สุวณณตุมโพ ชาตคคิโกว ฯ เยน ตถาคตสฺส
ชาตฺโย มิตา ฯ อิมสฺสาหัง ฎุปี กริสฺสามิติ จินฺเตตฺวา อิมํ
เม โภนุโต ตุมพ็ เทนฺตฺติ (๑) อาห ฯ

ปิปลฺลวณินยา โมรียาปิ อชาตสตฺตฺวาทโย วिय ทฺตุ
เปเสตฺวา ยฺพุทฺธสชฺชาว นิกฺขมึตฺส ฯ

ชาตฎุปฺปชวณณนา

ราชคเห ภควโต สร็รานัง ฎุปลฺยจ มหฺลจ อกาสิตี
กถ็อกาสิ (๒) ฯ กุสินารโต ยาว ราชคหัง ปลฺยจวิสตีโยชนานิ ฯ
เอตฺถนฺตเร อฏฺฐอฺตฺถวิตฺถฎุ มกฺกั สมตลั การฺเตตฺวา ยาทิสั
มลฺลราชาโน มกฺกฺพนฺชนสฺส จ สณฺจาคารสฺส จ อนฺตเร
ปฺุชั การฺเสส ฯ ตาทิสั ปลฺยจวิสตีโยชนานิ มกฺเค ปฺุชั การฺเตตฺวา
โลกสฺส อนุกฺกณฺจนตฺถิ สพฺพตฺถ อนฺตราปณฺเน ปฺสาเรตฺวา
สุวณณโทณิย็ ปกฺขิคฺคตฺชาตฺโย สตฺติปลฺยชเรณ ปฺริกฺขิปาเปตฺวา
อตฺตโน วิชิตฺเต ปลฺยจโยชนสตฺปริมณฺฑาเล มนุสฺเส สนนึปาเตสิ ฯ
(๓) เต ชาตฺโย กเหตฺวา กุสินารโต สาธุกิพิกัง กิพฺนตา นิกฺขมิตฺวา
ยตฺถ ยตฺถ สุวณณวณณานิ ปฺุปลฺยานิ ปฺสฺสนฺติ ฯ ตตฺถ (๔) ตตฺถ
สตฺติอนฺตเร ชาตฺโย ตานิ กเหตฺวา ปฺุชฺชนฺติ ฯ (๕) เตสั ปฺุปลฺยานัง
๑. ม. ย. ททนฺตฺติ ฯ ๒. ม. อิติสทฺโท น ทิสฺสตี ฯ ๓. ม. ย. สนนึปาตาเปสิ ฯ
๔. ม. ตตฺถ ตตฺถ ชาตฺโย สตฺติอนฺตเร จเปตฺวา ปฺุชั อํกัฏฺ ฯ

*เล่มที่ ๕ มหาควคควณณา หน้า ๓๕๘

จีณกาเล คจฺจนฺตึฯ รตฺสฺส ฐฺรภูจฺจํ ปจฺจิมภูจฺจเน สมฺปตฺเต
สฺตฺต(๑) สฺตฺต ทิวเส สาธฺกึพิกํ กิพนฺตึฯ เอวํ ชาติโย คเหตุวา
อากจฺจนฺตํ สฺตฺต วสฺสานิ สฺตฺต มาสํ สฺตฺต ทิวสํ
วิตฺตฺตํ ฯ

มิจฺฉาทิภูจิกํ สมณฺสฺส โคตมฺสฺส ปรีนิพฺพุตกาลโต
ปฏฺจาย พลกฺกาเรน สาธฺกึพิกาย (๒) อุปทฺตมฺหา(๓) สพฺเพ โน
กมฺมนฺตา นฺภูจติ อฺชฺฌายนฺตา มนํ ปโทเสตฺวา นพาสีติ-
สทฺสสมตฺตา อปาเย นิพฺพุตฺตา ฯ

จีณาสวา อวชฺชิตฺวา มหาชนา มนํ ปโทเสตฺวา
อปาเย นิพฺพุตฺตติ(๔) ทิสฺวา สกฺกํ เทวราชํ ชาติอาหฺรณฺ-
ปายํ การสฺสามาติ ตสฺส สนฺตึกํ คนฺตฺวา ตมตฺถิ อโรเจตฺวา
ชาติอาหฺรณฺปายํ กโรหิ มหาราชติ อหํสุฯ สกฺโก อห
ภนฺเต ปุณฺชฺชโน นาม อชาติสฺตฺตฺตนา สโม สทฺโร นตฺถิฯ
น โส มม วจฺนํ กริสฺสติฯ อปีจ โข (๕)มารภิสกสฺทิสฺ วิภิสกํ
ทสฺสยิสฺสามิ (๕) มหาสทฺทํ สวเสฺสามิ ยกฺขคฺคาหฺจิปนฺกอาพาธิเก
(๖) กริสฺสามิฯ ตฺเมห อมนฺสฺสา มหาราช กุปีตา จิปปิ (๗)ชาติโย
อาหฺราเปถติ วเทฺยยาถฯ เอวํ โส อาหฺราเปสฺสตีติฯ อถ

๑. ม. อัย ปาโจ นตฺถิฯ ๒. ม. สาธฺกึพิตายฯ ๓. ม. อุปทฺตมฺหาฯ ๔. ม. นิพฺพุตฺตีติ
ฯ

๕. ม. มารภิสกสฺทิสฺ วิภิสกํ ทสฺสยิสฺสามิฯ ๖. ม. ยกฺขคฺคาหฺจิปนฺกอาพาธิเกฯ

๗. ม. อัย ปาโจ นตฺถิฯ

*เล่มที่ ๕ มหาปรินิพพานสูตรตวณณนา หน้า ๓๕๕

โฆ สกโก ตํ สพุทฺ อกาสิ ฯ

เถราปี ราชานํ อุปสงกมิตฺวา มหาราช อมนุสฺสา
 กุปีตา ฯ ชาตุโย อาหาราเปหิติ ภาณีสฺสุ ฯ ราชาน น ดาว ภาเนเต
 มยหํ จิตฺตํ ตฺสตี ฯ เอวํ สนฺเตปี อาหารนฺตฺตติ อห ฯ สตฺตเม
 ทิวเส ชาตุโย อหริสฺสุ ฯ เอวํ อากตา (๑)ชาตุโย กเหตุวา
 ราชคเห ฐฺปลจฺ มหณจฺ อกาสิ ฯ อิตเรปี อตฺตโน อตฺตโน
 พลานฺรฺูปเนน หริตฺวา สกสกฏฺจฺานเนสฺ ฐฺปลจฺ มหณจฺ อํกฺสฺ ฯ
 เอวเมตํ ภูตฺปฺพุพฺพนฺติ เอวเมตํ ชาตุวิภชนํ เจว ทสฺฐป-
 กรณณจฺ ชมฺพุทฺธิเป ภูตฺปฺพุพฺพนฺติ ฯ ปจฺจมา สงฺคีติการกา อหํสฺสุ ฯ
 เอวํ ปติฏฺฐิจิตฺเตสฺ ปน ฐฺเปสฺ มหากสฺสปตฺเตโร ชาตฺตุนํ
 อนฺตรายํ ทิสฺวา(๒) ราชานํ อชาตสฺตฺตํ อุปสงกมิตฺวา มหาราช เอวํ(๓)
 ชาตฺตุนิธานํ กาคฺตุ วฏฺฐตีติ อห ฯ สาธุ ภาเนเต นิธานกมฺมํ
 ดาว มม โหตฺสุ ฯ เสสชาตุโย ปน กถิ อหรามิติ ฯ น
 มหาราช ชาตุอาหารณํ ตฺยฺหํ ภาโร ฯ อมฺหากํ ภาโรติ ฯ สาธุ
 ภาเนเต ตฺมเมห ชาตุโย อหฺรณ ฯ อหํ นิธานํ (๔) กริสฺสามิติ ฯ เถโร
 เตสํ เตสํ ราชกุลานํ ปฏฺิจรณมตฺตเมว(๕) จเปตฺวา เสสชาตุโย
 อหริ ฯ รามคามे ปน ชาตุโย นาคา ปริกฺคณฺหีสฺสุ ฯ ตาสํ
 อนฺตรายโย นตฺติ ฯ อนาคเต กाले ลงฺกาทีเป มหาวิหาร
 # ๑. ม. ยู. อหตา ฯ ๒. ม. เอตฺถนฺตเร ราชานนฺติ ทิสฺสตี ฯ ๓. ม. ยู. เอกํ ฯ
 ๔. ม. ชาตฺตุนิธานํ ฯ ๕. ม. ปริจรณมตฺตเมว ฯ

*เล่มที่ ๕ มหาควคควณณา หน้า ๓๖๐

มหาเจติยมหิ นินทิสสนตตีติ ตา อนาหริตวา เสเสหิ สตุตหิ
นกรเหหิ อาหริตวา ราชคหสส ปาจันทกขินทิสภาเก จเปตวา(๑)
อิมสุมิ จานเน โย ปาสาโณ อตฺถิฯ โส อนฺตรชยตฺถฯ ปัส
สุวิสุทฺธา โหตฺถฯ อุกกั มา อุกฺกหตฺถติ อธิฏฺฐาสิฯ

ราชา ตั จานัน ขณาเปตวา ตโต อุกฺกฐปัสฺสนา อิกฺกกา
การตฺวา อสตีติมหาสาวกานัน เจติยานิ การตฺติฯ อธิ ราชา
กั การตฺตีติ ปุจฺจนฺตานุปี มหาสาวกานัน เจติยานิติ วทนฺติฯ
น โกจิ ธาตฺตุนิธานภาวึ ชานาติฯ อสตีติหตฺถคฺกมฺภีเร ปน
ตสุมิ ปเทเส ชาเต เหาจฺจา โลหสนฺธริ สนฺธราเปตฺวา ตตฺถ
ถูปารามเจติยฆรปฺปมาณัน ตมฺพโลหมยึ เกหิ การาเปตฺวา
อุกฺก อุกฺก หริจฺนฺทนาทิมเย กรณฺเฑ จ ฐเป จ การาเปสิฯ
อถ ภควโต ธาตฺตโย หริจฺนฺทนกรณฺเฑ ปกฺขิปีตฺวา ตั หริจฺนฺท-
นกรณฺเฑมฺปิ อณฺณสุมิ หริจฺนฺทนกรณฺเฑ ปกฺขิปีตฺวา (๒) ตมฺปิ
อณฺณสุมินฺติ เอว อุกฺก หริจฺนฺทนกรณฺเฑ เอกโต กตฺวา
เอเตเนว อุปาเยน เต อุกฺก กรณฺเฑ อุกฺกสฺ หริจฺนฺทนฐเปสฺฯ
อุกฺก หริจฺนฺทนฐเป อุกฺกสฺ โลหิตจฺนฺทนกรณฺเฑสฺฯ อุกฺก
โลหิตจฺนฺทนกรณฺเฑ อุกฺกสฺ โลหิตจฺนฺทนฐเปสฺฯ อุกฺก โลหิต-
จฺนฺทนฐเป อุกฺกสฺ ทนฺตกรณฺเฑสฺฯ อุกฺก ทนฺตกรณฺเฑ อุกฺกสฺ
ทนฺตฐเปสฺฯ อุกฺก ทนฺตฐเป อุกฺกสฺ สพฺพรตฺนกรณฺเฑสฺฯ อุกฺก
๑. ม. จตฺวาฯ ๒. ม. ย. อัย ปาโจ นตฺถิฯ

*เล่มที่ ๕ มหาปรินิพพานสูตรตวณณา หน้า ๓๖๑

สพฺพรตฺนกรณฺเห อฏฺฐสฺส สพฺพรตฺนญฺเปสฺส ฯ อฏฺฐ สพฺพรตฺนญฺเป
 อฏฺฐสฺส สฺวณฺณกรณฺเหสฺส ฯ อฏฺฐ สฺวณฺณกรณฺเห อฏฺฐสฺส
 สฺวณฺณญฺเปสฺส ฯ อฏฺฐ สฺวณฺณญฺเป อฏฺฐสฺส รชตกรณฺเหสฺส ฯ อฏฺฐ
 รชตกรณฺเห อฏฺฐสฺส รชตญฺเปสฺส ฯ อฏฺฐ รชตญฺเป อฏฺฐสฺส
 มณฺนิกรณฺเหสฺส ฯ อฏฺฐ มณฺนิกรณฺเห อฏฺฐสฺส มณฺนิญฺเปสฺส ฯ อฏฺฐ
 มณฺนิญฺเป อฏฺฐสฺส โลหิตฺตกรณฺเหสฺส ฯ (๑) อฏฺฐ โลหิตฺตกรณฺเห
 อฏฺฐสฺส โลหิตฺตญฺเปสฺส ฯ อฏฺฐ โลหิตฺตญฺเป อฏฺฐสฺส มสฺสารคฺค-
 กรณฺเหสฺส ฯ อฏฺฐ มสฺสารคฺคกรณฺเห อฏฺฐสฺส มสฺสารคฺคญฺเปสฺส ฯ
 อฏฺฐ มสฺสารคฺคญฺเป อฏฺฐสฺส ผลิกมยกรณฺเหสฺส (๒) อฏฺฐ ผลิกมย-
 กรณฺเห อฏฺฐสฺส ผลิกมยญฺเปสฺส ปกฺขิปี ฯ

สพฺเพสฺส อฺปริมฺม ผลิกเจตฺธิยฺม ญฺุปราราม เจตฺธิยปฺปมณฺเฑ
 อโหสิ ฯ ตสฺส อฺปริ สพฺพรตฺนมยฺม เคหฺม การสิ ฯ ตสฺส อฺปริ
 สฺวณฺณมยฺม ฯ ตสฺส อฺปริ รชตมยฺม ฯ ตสฺส อฺปริ ตมฺพโลมยฺม
 เคหฺม อโหสิ ฯ (๓) ตตฺถ สพฺพรตฺนมยฺม วาลิกํ โอกิริตฺวา ชลช-
 ถลชปฺปฺพานํ สหสฺसानิ วิปฺปกิริตฺวา อทฺตจฺจญฺุจฺจานิ (๔) ชาตก-
 สตานิ อสิตฺติมหาเถเร สฺสทฺโชนมหาราชานํ มหามายาเทวี
 สตฺต สหชาเตติ สพฺพานิ ตานิ (๕) สฺวณฺณมยฺยานว การสิ ฯ
 ปญฺจปญฺจสเต สฺวณฺณรชตมยฺเย ปุณฺณฆเณ จปาเปสิ ฯ ปญฺจ

๑. ม. ย. โลหิตฺตกรณฺเหสฺส ฯ เอวมฺปริปี ฯ ๒. ม. ผลิกกรณฺเหสฺส ฯ ๓. ม. อยฺม ปาโจ
 นตฺถิ ฯ ย. อกาสิ ฯ ๔. ม. อทฺตจฺจญฺุจฺจานิ ฯ ๕. ม. สพฺพานेतานิ ฯ

*เล่มที่ ๕ มหาควคควณณา หน้า ๓๖๒

สุวรรณชชชเต อุตสาเปลิ ฯ ปญจสเต สุวณฺฑทีเป ปญจสเต
รชตทีเป กาเรตฺวา สฺคนฺชเตลสฺส ปฺเรตฺวา เตสฺ ทฺกฺลวณฺณิโย
จเปลิ ฯ

อถายสุมา มหาคฺสโป มาลา มา มิตายนฺตฺ ฯ คนฺธา
มา วินสฺสนฺตฺ ฯ ทีปา มา วิชฺฌายนฺตฺติ อธิฏฺฐหิตฺวา สุวณฺณ-
ปณฺเฑ อกฺขรานิ ฉินฺทาเปลิ อนาคเตปิ (๑) ยทา อโสโก(๑) นาม
กฺุมาริ ฉตฺตํ อุตสาเปตฺวา อโสโก ชมฺมราชา ภวิสฺสตี ฯ โส
อิมมา ชาตฺโย วิตฺถาริกา กริสฺสตีตี ฯ

ราชา สพฺพปสาธเนหิ ปฺเชตฺวา อาทิโต ปฏฺจาย ทฺวาริ
ปีทหนฺโต นิกฺขมิ โส ตมฺพโลทฺวาริ ปีทหิตฺวา อาวิญฺชนรชฺชํ (๒)
กฺุณฺจิกมฺุทฺทิกิ พนฺชิตฺวา ตตฺถเวว มหนฺตํ มณฺนิขณฺฑํ จเปลิ (๓)
อนาคเต ทลิตฺทราชา อิมํ มณฺนิ คเหตุวา ชาตฺนํ สกฺการิ
กโรตฺตุตี อกฺขริ ฉินฺทาเปลิ ฯ

สกุโก เทวราชา วิสฺสทกมฺํ อามนฺเตตฺวา ตาต อชาต-
สฺตฺตฺตฺนา ชาตฺนินฺชานํ กตฺติ ฯ ตตฺถ (๔) อารกฺขํ ปฏฺจเปหิตฺติ ปหิตฺติ ฯ
โส อากนฺตฺวา วาพสงฺฆาณฺณนฺตํ โยเชสิ ฯ กณฺฐจฺรูปกานิ ตสฺมี
ชาตฺคพฺเพ ผลิกวณฺณชฺคฺเค คเหตุวา วาตสฺทิสฺเสน เวเคน
อนฺุปรียานฺติ (๕) ยนฺตํ โยเชตฺวา เอกายเวว อาณิยา พนฺชิตฺวา

๑. ม. ย. อนาคเต ปียทาโส ฯ ๒. ม. อาวิญจนรชชํ ฯ ๓. ม. มณิกุขนธิ จเปตฺวา ฯ
๔. ม. ย. เอตฺถ ฯ ๕. ม. ย. อนฺุปรียายนฺตํ ฯ

*เล่มที่ ๕ มหาปรินิพพานสูตรตวณณา หน้า ๓๖๓

สมนตโต คิลชกาเวสธากาเรน สีลาปริกฺเขเป กตฺวา อุปริ
เอกาย ปิทฺติตฺวา ปัสสิ ปกฺขิปปิตฺวา ภูมี สมํ กตฺวา ตสฺส
อุปริ ปาสาณญฺปิ (๑) ปติญฺจเปสิ ฯ เหวํ ปรินิญฺจิตฺเต (๒) ชาตฺติชานเ
ยวตฺยาญํ จตฺวา เถโรปิ ปรินิพฺพุโต ฯ ราชาปิ ยถากมฺมํ
คโต ฯ เตปิ มนุสฺสา กาลกตา ฯ

อปรภาเคปิ ยथा อโสกกุมารโ (๓) ฉตฺตํ อุตฺสาเปตฺวา อโสโก
นาม ชมฺมราชา หุตฺวา ตา ชาตฺติโย คเหตุวา ชมฺพุทฺธิเป
วิตฺถาริกา อกาสิ ฯ กถํ ฯ โส นิโคจฺจสามเณริ นิสฺสาย สาสเน
ลทฺชปฺปสาโท จตฺราสีติ วิหารสหฺสฺสานิ การेतฺวา ภิกฺขุสํฆํ
ปฺจุจฺฉิ ภิณฺเต มยา จตฺราสีติ วิหารสหฺสฺสานิ การิตานิ ฯ
ชาตฺติโย กุโต ลภิสฺสามิตี ฯ มหาราช ชาตฺติชานํ นาม
อตุลิตฺติ สฺโณม ฯ น ปน ปญฺญาติ อสุกฺขมฺมํ จานนตี ฯ
ราชา ราชคเห เจตฺยิ ภิณฺทาเปตฺวา ชาตฺตุ อปฺสฺสนฺโต ปฺน
ปฺฐิปกฺกติกํ การेतฺวา ภิกฺขุ ภิกฺขุณิโย อุปาสเก อุปาสิกายิตฺติ
จตฺสฺโส ปริสา คเหตุวา เวสาลี คโต ฯ ตตฺราปิ อลภิตฺวา
กปิลวตฺถถ ฯ ตตฺราปิ อลภิตฺวา รามคามํ คโต ฯ รามคาม
นาคา เจตฺยิ ภิณฺทิตฺตุ น อทฺสฺส ฯ เจตฺยเ นิปฺตติกฺกทฺทาโต
ขณฺฑาขณฺฑํ โหตี ฯ เหวํ ตตฺราปิ อลภิตฺวา อลฺลภปฺปิ เวญฺจทีปํ
ปาวํ กุสินารนฺตฺติ สพฺพตฺถ เจตฺยานิ ภิณฺทิตฺวา ชาตฺตุ อลภิตฺวา
๑. ม. ปาสาณญฺปิ ฯ ๒. ม. ย. นิญฺจิตฺเต ฯ ๓. ม. อปรภาเค ปิยทาโส นาม กุมารโ ฯ

*เล่มที่ ๕ มหาควคควณณนา หน้า ๓๖๔

ปฏิปากติกานี กตุวา ปุณ ราชคหิ คนตุวา จตสุโส ปริสา
สนุนิปาเตตวา(๑) อตติ เณจि สุตปุพพิ อสุกกุจाने नाम
ชาตุนิธานนุติ ปุจुणि ๑

ตเตโรโก วิสวสสสติโก เตโร อสุกกุจाने ชาตุนิธานนุติ
น ชานามิ ๑ มยหิ ปน ปิตา महातेरो मं सत्त्वससगाले
मालाजुगोक्कि काहापेतुवा ऐहि सामनेर असुककुजनुदरे
पासाणुपो अत्ति १ तत्तु कजुणामाति कनतुवा पुचेतुवा अिमं
जानं उप्चारेतुं वुणुति सामनेराति आह १ अहि ऐत्तुत्तं
शानामि महाराजाति आह १ राजा ऐत्तेव जाननुति वतुवा
कजुणे हारेतुवा पासाणुपवज पिसुं ज अपनेतुवा हेणुजा
सुचाणुमी अत्तस १ तत्तु सुचा (२) ज अिणुजुकायो ज हारेतुवा
अनुपुपेण परिवेणं ओरुयुह सत्तुत्तनवालिकं(३) असिहतुदानी ज
ककुजुरुपकानि समुप्पिवत्तनुदानी(४) अत्तस १ सो यकुषतासके
पकुโกसापेतुवा पलिकम्मं कारेतुवापि नेव अनुत्तं न गोक्कि
पसुसनुत्तो तेवतायो (५) नमसुसमानो अहि अिमा चातुयो कहेतुवा
जत्तरासिदिया विहारसहसुसेसु निहतितुवा सकुकारं कโรมि १ मा
मे तेवता अनुत्तरायं कโรनुत्तुत्ति आह १

सकुको तेवराजा जारिकं जरनुत्तो तं तिसुवा विसुसगम्मं

- # ॑. म. सनुनिपातापेतुवा १ ॒. म. सुत्ति १ ॓. म. सत्तुत्तनवालिकं १
॔. म. समुप्पिवत्तकानि १ ॕ. म. तेवतानं १ यु. तेवता १

*เล่มที ๕ มหาปริณิพพานศุตตวณณนา หน้า ๓๖๕

อามนุเตสิ ตาต อโสโก ฌมมราชา ชาติโย นีหริศสามิติ
 ปรีเวณ โอตินฺโณ ๑ คนตุวา กฏจรูปกานิ หารหิติ ๑ โส
 ปญจจุพคามทารกเวเสน คนตุวา รณฺโณ ปุโรโต ฌนุหตุโถ
 จตุวา หรามิ มหารราชาติ อาห ๑ หร ตาตาติ สริ
 กเหตุวา สนฺธิมิหิเยว วิชฺฌิ ๑ สพฺพํ วิปฺปกิริยิตถ ๑ อถ ราชา
 อาวิณฺชเน พนฺธิ กุณฺจิกมฺพุทฺธิกํ กณฺหิตฺวา (๑) มณฺธิณฺฑํ ปสฺสตี ๑
 อนาคเต ทลิตฺทราชา อิมิ มณฺธิ กเหตุวา ชาตินฺ สกฺการิ
 กโรตฺตุติ ปุณฺ อกฺขรานิ ทิสฺวา กุชฺฌิตฺวา มาทิสฺ นาม
 ราชานํ ทลิตฺทราชาติ วตฺตํอฺยตฺตณฺติ ปุณฺปฺปุนิ ฌญฺเหตุวา
 ทวาริ วิวราเปตฺวา อนฺโตเคหํ ปวิญฺโจะ ๑

อฏฺจารสวสฺสาธิกานํ ทฺวินฺนํ วสฺสสฺตานํ อฺุปริ อาโรปิต-
 ทิปา ตเถว ฌลนฺติ (๒) นิลุปฺปลปฺปฺพานิ ตํขณฺ อหริตฺวา
 อาโรปิตานิ วิย ๑ ปุปฺพสนฺธาโร (๓)ตงฺขณฺ สนฺถโฏ วิย ๑ คนฺธา
 (๔) มฺหุตฺตํ ปิเสตฺวา (๕) จปีตา วิย ๑ ราชา สุวณฺณปฏฺฐิ กเหตุวา
 (๖)อนาคเตปี ยทา อโสโก นาม กุมาริ ฉตฺตํ อฺุสฺสาเปตฺวา
 อโสโกนาม ฌมมราชา ภวิสฺสตี ๑ โส อิมิ ชาติโย วิตฺถาริกา
 กริสฺสตีติ วาเจตฺวา ทิญฺโจะ โภ อหิ อฺุยฺเยน มหา-
 กสฺสปตฺตเถเรนาติ วตฺวา วามหตุถิ อากฺขิตฺวา ทกฺขิณฺหตุเถน

๑. ม. ย. กณฺหิ ๑ ๒.ม. ปชฺชลนฺติ ๑ ๓. ม. ปุปฺพสนฺธาโร ๑ ๔. ม. เอตฺถนฺตเร ตณฺติ
 ทิสฺสตี ๑ ๕. ม. ปิสีตฺวา ๑ ๖. ม. อนาคเต ปียทาโส นาม ๑

*เล่มที่ ๕ มหาควคณณนา หน้า ๓๖๖

อปโฆฏฐิติฯ โส ตสฺมี จาเน ปริจรรณธาตุมตฺตเมว จเปตฺวา
เสสา ธาตุโย สพฺพา (๑) กเหตุวา ธาตุเคหํ ปุพฺเพ ปิตฺตนิยเนว(๒)
ปิตฺตฺวา สพฺพํ ยถาปาทิกเมว(๓) กตฺวา อุปริ ปาสาณเจตฺย
ปติฏฺฐาเปตฺวา จตุราสีติยา วิหารสทฺสเสสุ ธาตุโย ปติฏฺฐเปตฺวา
มหาเถเร วนฺทิตฺวา ปุจฺฉิ ทายาโทมฺหิ ฆนฺเต พุทฺธสาสนเนติฯ
กิสฺส ทายาโท ตฺวํ มหาราชฯ พาหิรโก ตฺวํ สาสนสฺสาติฯ
ฆนฺเต ฉนฺนวุตฺติโกฏฺฐิณํ วิสขฺเขตฺวา จตุราสีติ วิหารสทฺสธานี
กาเรตฺวา อหํ น ทายาโทฯ อญฺโฆ โภ ทายาโทติฯ
ปจฺจยทายโก นาม ตฺวํ มหาราชฯ โย ปน อตฺตโน ปุตฺตณฺจ
ธิตฺตณฺจ ปพฺพาเชติฯ อยํ สาสนสฺส (๔) ทายาโท นามาติฯ
โส ปุตฺตณฺจ ธิตฺตณฺจ ปพฺพาเชติฯ อถ นํ เถรา อาหํสุ
อิทานิ มหาราช สาสนเน ทายาโทสีติฯ

เอวเมตํ ภูตปุพฺพนฺติ เอวํ เอตํ อตีเต ธาตุนิธานํปี
ชมฺพุทฺธิปตฺเต ภูตปุพฺพนฺติ ตติยสฺงฺคีติการกาปี อิมํ ปทํ
จปยีสฺสุฯ

อฏฺฐโทณํ จกฺขุมโต สรีรฺนฺติ อาทิกาลาโย ปน
ตามฺ(๕)พปฺณณฺธิทีปเถเรหิ วุตฺตาคีฯ

มหาปรินิพฺพานสฺตฺตวณฺณนา นิฏฺฐิตาฯ

ตติยํฯ

๑. ม. ยู. อัย ปาโฐ นตฺถิฯ ๒. ม. ปิตฺตนิยเนวฯ ๓. ม. ยถาปกตฺติยาวฯ
๔. ม. ยู. สาสนเนฯ ๕. ม. ตมฺพ...ฯ

*เล่มที ๕ หน้า ๓๖๗

มหาสุทสุสนสุตตวณณา

กุตวาทีราชธานีวณณา

เอวมเม สุตนติ มหาสุทสุสนสุตต์ ๑ ตตุรายิ อุนุปฺพุพพท-
 วณณา สพุพรตนมโยติ เอตถ เอกา อิกฺกุจกา โสวณณมยา ๑
 เอกา รุปียมยา ๑ เอกา เวพุริยมยา ๑ เอกา ผลิกมยา ๑ เอกา
 โโลหิตงุมยา ๑ เอกา มสสารคคูลมยา ๑ เอกาสพุพรตนมยา ๑
 อัย ปากาโร สพุพปาการานัน อุนุโต อุพุเพเชน สฏฺฐิจิตฺโต
 อโหสิ ๑ เอเก ปน เถรา นครัน นาม อุนุโต จตุวา
 โอลเณตทานัน ทสฺสนียั วฏฺฐติ ๑ ตสฺมา สพุพพาหิโร (๑) สฏฺฐิจิตฺโต
 เสสา อุนุปฺพุพพนิจาทิ วทนติ ๑เอเก พหิ จตุวา โอลเณตทานัน
 ทสฺสนียั วฏฺฐติ ๑ ตสฺมา สพุพพทฺถนฺตริโม สฏฺฐิจิตฺโต ๑ เสสา
 อุนุปฺพุพพนิจาทิ ๑ เอเก อุนุโต จ พหิ จ จตุวา โอลเณตทานัน
 ทสฺสนียั วฏฺฐติ ๑ ตสฺมา มชฺเฒ ปากาโร สฏฺฐิจิตฺโต ๑ อุนุโต
 จ พหิ จ ตโย ตโย (๒)อุนุปฺพุพพนิจาทิ ๑

เอสิกาติ เอสิกคตมภา ๑(๓) ติปฺริสฺสงฺคาติ เอกั ปฺริสั ปฺริสฺสฺส (๔)
 อตุตโน หตฺถเณน ปญฺจหตฺถั เตน ติปฺริสฺสงฺคปฺริกฺเขปา (๕)ปณฺณรส-
 หตฺถปฺริมาณาติ อตุโต ๑ เต ปน กถั จิตาติ ๑ นครสฺส
 พาหิรปฺสฺเสน (๖) เอเกกั มหาทวารพาหิ นิสฺสาเย เอเกโก เอสิโก ๑
 # ๑. สี. ม. อุพุเพเชน ๑ ๒. สี. อัย ปาโจ นตฺถิ ๑ ๓. ม. ย. เอสิกคตมภู ๑
 ๔. ม. ย. มชฺฉิมปฺริสฺสฺส ๑ ๕. ม. ย. ติปฺริสฺสปฺริกฺเขปา ๑ ๖. ม. ย. พาหิรปฺสฺเส ๑

*เล่มที่ ๕ มหาควคควณณา หน้า ๓๖๘

เอเกกั ขุททททวารพหิ นิสฺสาย เอเกโก ๑ มหาทวารขุททท-
ทวารานั อนนฺตรา (๑) ตโย ตโยติ(๒) ๑

ตาลปฺนฺตีสฺ สพฺพรตฺนมยํ ตาลานั เอกั โสวณฺณมยฺนฺติ
ปากรุ วุฑฺตลภฺขณฺเมว เวทิตพฺพิ ๑ ปณฺณพลฺลสฺปิ เอเสว นโย ๑
ตา ปน ตาลปฺนฺติโย อสฺตีหตฺตา อุพฺเพเชน ๑ วิปฺปกิณฺณวาลิเก (๑)
สมตลภฺมิภาเค ปากรนฺตเร เอเกกา หุฑฺวา จิตา ๑ วคฺคฺติ
เณโก สฺนุทโร ๑ รชนฺิโยติ (๔) รณฺเชตฺถุ สมตฺโต ๑ กมนฺิโยติ (๕) ทิวสฺปิ
สุยฺยมาโน ขมเตว ๑ น นฺิพฺภจฺเจติ ๑ (๖) มทฺนฺิโยติ มานมทปฺริส-
มทชนโน ๑ ปณฺจจกิกสฺสาติ อาตฺถุ วิตฺถุ อาตฺถุวิตฺถุ สฺสิริ
ฉนฺนฺติ อิมฺหิ ปณฺจหฺงเคหิ สมนฺนาคตสฺส ๑ ตตฺถ อาตฺถุ
นาม จมฺมปฺริโยนทฺเชสฺ เภริยาทิสฺ (๑) เอกตลฺ ฐริยํ ๑ วิตฺถุ นาม
อุภยตลฺ ๑ อาตฺถุวิตฺถุ นาม สพฺพโต (๘) ปฺริโยนทฺธิ ๑ สฺสิริ นาม
วฺสาทิ ๑ ฉนฺ นาม สมฺมาทิ ๑ สฺวินิตฺสฺสาติ อากทฺตน-
สิถิลธรณาทิหิ สฺมุจฺฉิตสฺส ๑ สฺปฺปฏิตาพิตสฺสาติ ปมาเณ
จิตภาวชานนตฺถุ สฺกุจฺจ ปฺฏิตาพิตสฺส ๑ กุสเลหิ (๙) สมนฺนา-
หตสฺสาติ เย วาทิตฺถุ เภกา กุสลา ๑ เตหิ วาทิตสฺส ๑ ชฺชุดฺดาติ
อกฺขชฺชุดฺตา ๑ โสณฺจาทิ สฺราโสณฺจาทา ๑ เตเยว ปฺนปฺปฺนํ
๑. ม. ยฺ. อนนฺตรา ๑ ๒. ม. ยฺ. ตโยติ ๑ ๓. ม. ...วาลุเก ๑ ๔. สฺยา. รชนฺิโย ๑ สพฺพตฺถ
อฺทิสเมว ๑ ๕. สฺยา. กมฺมนฺิโย ๑ ม. ขมฺนฺิโยติ ๑ ๖. สฺ. ชฺคฺจฺเจติ ๑ ม. พิกฺจฺเจติ ๑
๗. ม. ยฺ. เภริอาทิสฺ ๑ ๘. สฺ. สพฺพโต ๑ ๙. ม. สฺกุสเลหิ ๑

*เล่มที่ ๕ มหาสุทสุสนสุตตวณณา หน้า ๓๖๕

ปาตุกามดาวเสน ปิปาสาฯ ปริจารเสนุติ (๑) หตุถาวารปาทวาเร
คเหตุวา (๑) นจจนุตตา กิพีสุฯ

จกกรตนวนณณา

สีสันหาตสุสาติ สีเสน สหุธิ คนุโหทเคน นุหาตสุสฯ
อุโปสติกสุสาติ สสมาทินนอุโปสถงคสุสฯ อุปริปาสาทรรคตสุสาติ
ปาสาทรรคสุส อุปริ คตสุส สุโกชนัน ภูถุชิตวา ปาสาทรรคสุส
อุปริ มหาตเล สิทธิคพุกัน ปวิสิตวา สีลานี อวชชนุตสุสฯ
ตทา กิร ราชา ปาโตว สดสหัสสัน วิสชชิตวา มหาทานัน
ทตวา โสฬสสี คนุโหทกมณเฑสี สีสัน นุหายิตวา กตปาตราโส
สุหุธิ อุตุตราสงกัน เอกัน กตวา อุปริ ปาสาทสุส สิทธิสยเน
ปลลวงกัน อวชชิตวา นิสินโน อตุตโน ทานทมสญมมย (๒) ปุณณ-
สมุทย อวชชนุตโต นิสีทิฯ อัย สพพจกุกวตุตตินัน ฆมมตาฯ

เตสนุตติ อวชชนุตทานันเยว วุตตปุปการปุณณกมมปุจย-
อุตุสมุฏจัน นิลมณิสงฆาฏสทิสัน ปาจันสมุททชลตลัน ภูนุทมานัน (๓)
วีย อากาสัน (๔) อลงกัน กุรัมมานัน (๔) วีย ทิพพจกุกกรตนัน ปาตุกวติฯ
ตัม มหาสุทสุสนสุสาปี ตเถว ปาตุโรหีสีฯ

ตยิทิ ทิพพานุภาวยุตุตตตตา ทิพพนุติ วุตตัมฯ สหสุสัน

๑. ม. ย. หตุถั วา ปาทำ วา จาเลตวาฯ ๒. ม. ทานาติมยัฯ ๓. ม. ภูนุทมานันฯ
๔. ม. อลงกุรัมมานันฯ ย. ลงกรियมานันฯ

*เล่มที่ ๕ มหาควควณณนา หน้า ๓๗๐

อสุส อรานนติ สหสสารี ฯ สห เนมียา ฯ สห นาภียา
จาทิ สเนมิกั สนาภิกั ฯ สพเพหิ อากาเรหิ ปริปุรณติ (๑)
สพพาการปริปุริ ฯ

ตตถ จกถจจ ตั รติชนนภูเจน รตนถจาทิ จกถรตน์ ฯ
ยาย ปน ตั นาภียา สนาภิกนติ วุตตั ฯ สา อินุทนีลมณิมยา (๒)
โหติ ฯ มชเฒ ปนสสา สारรรชตมยา(๓) ปนาพี ฯ ยาย สุตุช-
สินิทุชทนตปนติยา หสมานา วีย วิโรจติ ฯ มชเฒ ฉิทุเทน วีย
จนุทมณทเลน อุโกสุปี พาหิรนตเรสุ (๔) รชตปณเณ กตปริกขेषา
โหติ ฯ เตสุ ปนสส นาภิปนาพีปริกขेषปณเณสุ ยุตตยุตตภูจान (๕)
ปริจเฆทเลขา สุวิกตดาว หุตวา ปณณายนติ ฯ อยनดาวสสุ
นาภียา สพพาการปริปุรตา (๖) ฯ

เยหิ ปน ตั อเรหิ สหสสารนติ วุตตั ฯ เต สตตตรตน-
มยา สุริยรสุมิโย วีย ปภาสมปนา โหนติ ฯ เตสปี ฆฏก-
มณิกปริจเฆทเลขาทีนิ สุวิกตดาเนา หุตวา ปณณายนติ ฯ
อยมสสุ อรานั สพพาการปริปุรตา ฯ ยาย ปน ตั เนมียา
สเนมิกนติ วุตตั ฯ สา พาลสุริยรสุมิกลาปสิรี อวหสมานา
วีย สุตตตสุทุชสินิทุชปวาพมยา โหติ ฯ สนุธิสุ ปนสสา
๑. ม. ย. ปริปุณณติ ฯ ๒. ม. ย. อินุทนีลมยา ฯ ๓. สี. รชตมยา ฯ
๔. ม. ย. พาหิรนตเรสุ ฯ ๕. ม. ย. ยุตตยุตตภูจानสุ ฯ ๖. สี. ย. ...ปริปุรตา ฯ
เอวมุปริปี ฯ

*เล่มที่ ๕ มหาสุทสฺสนสุตตวณฺณา หน้า ๓๗๑

สุวิสุทฺธมนปณฺหาราคสฺสสิริกา (๑) รตฺตชมฺพุนทมฺภูจา (๒) วกฺกฺฏปริจฺเจท-
เลขา สุวิกฺตฺตา หุตฺวา ปณฺณายนฺติ ฯ อยมสฺส เนมียา
สพฺพาทกรปริปุรฺตา ฯ

เนมิมณฺฑลปฏฺจิชฺย ปนสฺส ทสนฺนํ ทสนฺนํ อรานิ อนฺตเร
ชมนวฺโส วีย อนฺโต สฺสิโร ฉินฺนมณฺฑลขจิโต (๓) วัตคฺคาหิก-
ปวาทณฺโฑ (๔) โหติ ฯ ยสฺส วาเทริตฺตสฺส สฺกฺกฺสลสมนฺนาหตฺตสฺส
ปณฺจจกิกตฺตริยสฺส วีย สทฺโท วคฺคฺ จ รชนฺิโย จ กมนฺิโย
จ มทฺนฺิโย จ โหติ ฯ ตสฺส โข ปน ปวาทณฺฑทฺส
อุปริเสตฺจจตฺตํ อุโกสฺส ปสฺเสสฺส สโมสริตฺตฺกฺกฺกฺกฺกฺกฺกฺกฺกฺกฺกฺกฺกฺกฺกฺกฺกฺก
ปนฺติโยติ เอวํ สโมสริตฺตฺกฺกฺกฺกฺกฺกฺกฺกฺกฺกฺกฺกฺกฺกฺกฺกฺก
จตฺตสฺสทฺธาเรนา ปวาทณฺฑทฺสเดเน สมฺปโตภิตเนมิปริกฺกฺกฺกฺกฺก
ทฺวินฺนํปี นาทิปนาพินฺนํ อนฺโต เทว สีมฺขานิ โหนฺติ ฯ เยหิ
ตาลกฺกฺกฺกฺกฺกฺกฺกฺกฺกฺกฺกฺกฺกฺกฺกฺกฺก ปุณฺณจฺนฺทกิริณกฺกฺกฺกฺกฺกฺกฺก
สฺมานรตฺตคกฺกฺกฺกฺกฺกฺกฺกฺกฺกฺกฺกฺกฺกฺกฺกฺกฺก อากาสกฺกฺกฺกฺกฺกฺกฺก
สฺมานา วีย เทว มุตฺตาทกฺกฺกฺกฺกฺกฺกฺกฺก โอลมฺพนฺติ ฯ เยหิ จกฺก
รตฺตเนน สทฺธิ อากาส สมฺปวิวตฺตมาเนหิ ตฺตฺติ จกฺกฺกานิ เอกโต
ปรีวตฺตนฺตานิ วีย ขายนฺติ ฯ อยมสฺส สพฺพโส สพฺพาทกร-
ปริปุรฺตา ฯ

๑. ม. ย. สชฺฉาราคสฺสสิริกา ฯ ๒. ม. ...ชมฺพุนทปฏฺจฺญา ฯ ย. ชมฺโพนทปฏฺจฺญา ฯ
๓. ม. ย. ฉิทฺทมณฺฑลขจิโต ฯ ๔. ม. ย. วัตคฺคาหิ ปวาทณฺโฑ ฯ

*เล่มที่ ๕ มหาควควณณนา หน้า ๓๗๒

ต่ ปเนตต์ เอว สพุพาการปริปุริ ปกติยา สายมาสกตต์
 ภูยชิตวา อตตโน อตตโน ฆรทวาระ ปญตตตาสเนสุ นิสีทิตวา
 ปวตตติตถาสลลาเปสุ มนุสเสสุ วิธิจตุกกาทีสุ กิพมาน
 ทารกขเน นาติอุจเจน นาตินีเจน วนสณฺฑมตถกาสนฺเนน
 อากาสปฺปะเทเสน อุปฺโปสภยมานํ วย ๑ รุกฺขสาขคฺคานิ ทวาทส-
 โยชนโต ปฏฺจาย สฺยุมมานเนน มจฺจรสฺสเรเน สดฺตทานํ โสตานิ
 โอธายปฺยมานํ โยชนโต ปฏฺจาย นานปฺปะภาสมฺมุทยสมฺมุชฺชเลน
 วณฺเณน นยนาณิ สมากทฺตมฺนตฺติ วย ๑ รณฺโณ จกฺกวัตตฺติสฺส
 ปุณฺณานุกาวิ อุกฺโขมสยนตฺติ วย ๑ ราชธานีอภิมุขํ อากจฺจติ ๑
 อตฺตสฺส จกฺกรตฺนสฺส สทฺทสวเนเนว กุโต นฺโขอ ๑
 กสฺส นฺโขอ ย สทฺโทติ อวาชฺชิตทหฺพยานํ ปฺปรตฺถิมทิตํ
 อาโลกยมานานํ เตสํ มนุสฺसानํ อญฺจตโร อญฺจตรํ เอวมาท
 ปสฺสส โภ อจฺจริยํ ๑ อญฺ ปุณฺณจฺนโท ปุพฺพะ เอกโก อุกฺกจฺจติ ๑
 อชฺชเวว ปน อตฺตตฺตติโย อุกฺกโต ๑ เอตฺตญฺหิ ราชหํสมิถฺนมิว
 ปุณฺณจฺนทมิถฺนํ ปุพฺพปาปริเยน (๑) คคณตฺเต (๒) อภิลงฺฆตฺติติ ๑ ตมณฺโณ
 อาห กิ กเถสิ สมฺม ๑ กุหิ นาม ตยา เทว ปุณฺณจฺนทา
 เอกโต อุกฺกจฺจนฺดา ทิฏฺฐปุพฺพา ๑ นนฺุ เอส ตปฺนิยร์สิธาโร
 ปิณฺชกริโร (๓) ทิวากโร อุกฺกโตติ ๑ ตมณฺโณ สิตํ (๔) กตฺวา เอวมาท
 กิ อุมฺมตฺโตติ ๑ นนฺุ อิทาเนว ทิวากโร อตฺตจฺจโต ๑ โส
 # ๑. สี. อปุพฺพปาปริเยน ๑ ๒. ม. ย. คคณตฺถิ ๑ ๓. ม. ย. ปิณฺชกริโร ๑
 ๔. ม. ย. สิตํ ๑

*เล่มที่ ๕ มหาสุทสฺสนสุตฺตวณฺณา หน้า ๓๗๓

กถิ อิมิ ปุณฺณจฺนุทํ อนุพฺนุชฺมาโน อุคฺคจฺฉิสฺสตี ฯ อทฺธา
ปเนตฺติ อนนฺกรตฺนปฺปภาสฺมทฺยสมฺมุชฺฉลํ (๑) เอกสฺสาปี ปุณฺณวโถ
วิมานํ ภวิสฺสตีตี ฯ เต สพฺเพปี อปฺสาทฺยนฺดา (๒) อณฺเณ เอวมาหํสุ
โก ก็ พหุํ วิลปถ ฯ เนวายิํ ปุณฺณจฺนุโท ฯ น สฺริโย ฯ น
เทววิมานํ ฯ น หิ เตสํ(๓) เอวรูปา สิริสมฺปตฺติ อตฺถิ ฯ จกฺกรตเนน
ปนฺน เอเกน(๔) ภวิตพฺพนฺติ ฯ

เอวํ ปวตฺตติคฺกถาสลฺลาปฺสฺเสว (๕) ตสฺส ชนฺสฺส จนฺทมนฺจลํ
โอหาย ตํ จกฺกรตฺนํ อภิมูขิํ โหตี ฯ ตโต เตหิ กสฺส
นุ โข อิทํ นิพฺพตฺตฺนฺติ วุคฺเต ภวนฺติ วตฺตาโร น
กสฺสจฺฉิ อณฺเณสฺส ฯ นนุ อมฺหากิ มหาราชา ปุริตจกฺกวตฺตฺติวตฺโต ฯ
ตสฺเสตํ นิพฺพตฺตฺนฺติ ฯ อถ โส จ มหาชนฺโน ฯ โย จ อณฺโณ
ปฺสฺสตี ฯ สพฺโพ จกฺกรตฺนเมว อนุคฺคจฺฉตี ฯ ตํปี จกฺกรตฺนํ
รณฺโณเยว อตฺถาย อตฺตโน อากตภาวํ ญาเปตฺตฺกามํ วिय
สฺตฺตกฺขตฺตํ ปาการมตฺถเกเนว นนฺริ อนุปฺริยายิตฺวา ฯ (๖) (๗) รณฺโณ
ปุริ (๘) ปทกฺขิณฺํ กตฺวา อนุเตปฺรฺสฺส จ อุตฺตรสึหปฺนฺชฺรตฺทิสฺเส
จानฺน ยถา คณฺธปฺปผาทีหิ สฺวเขน สกฺกา โหตี ปุชฺเชตฺต ฯ เอวํ
อกฺขหาหตํ วिय ติฏฺฐตี ฯ

๑. ม. ย. ...สมุทฺยชฺฉลํ ฯ ๒. ม. อปฺสารยฺนฺดา ฯ ๓. ม. น เหนฺเตสิ ฯ ๔. ม. ย. เอเตน ฯ
๕. ม. ปวตฺตตฺสลฺลาปฺสฺเสว ฯ ๖. สึ. อนุสายิตฺวา ฯ ม. ย. อนุสํยายิตฺวา ฯ ๗. ม. เอตฺถนฺต
เร
อถาติ ทิสฺสตี ฯ ๘. ม. อนุเตปฺริ ฯ

*เล่มที่ ๕ มหาควคควณณา หน้า ๓๗๔

เอว จิตตส ปนตส วตปานฉิททาทีหิ ปวิสิตวา
นนานาวีราครตณปฺปภาสมุขชลฺ อฺนฺโตปาสาทํ กุรฺมานํ (๑) ปภาสมุหํ
ทิสฺวา ทสฺสนตฺถาย สลฺยชาตาทิลาสฺ ราชฺา โหติฯ ปรีชนปิสฺส
ปียวจนมารพฺก เตน(๒) อากนฺตฺวา ตมตฺถํ นีเวเทติฯ

อด ราชฺา พลปิตฺติปาโมชชมุจฺจสฺรีโร ปลฺลลํกํ โมเจตฺวา
อุจฺจายาสนา สึหฺปญฺชรสมปี กนฺตฺวา ตํ จกฺกรตณํ ทิสฺวา
สฺตํ โข ปน เมตฺนฺติ อาทิกํ จิตฺตํ (๓) จินฺตยติฯ มหาสฺทสฺสนสฺสาป
สพฺพนฺตํ ตเถว อโหสิฯ เตน วุตฺตํ ทิสฺวา รณฺโณ มหา-
สฺทสฺสนสฺสฯเปฯ อสฺลํ นฺ โน อหํ ราชฺา จกฺกวตฺตฺติติฯ
ตตฺถ สฺ โหติ ราชฺา จกฺกวตฺตฺติติ กิตฺตาวตฺตา จกฺกวตฺตฺติ
โหติติฯ เอกฺกฺกุลทวํกุลมตฺตํปี จกฺกรตเน อากาสํ อพฺภุกฺกนฺตฺวา
ปวตฺเต อิทานิ ตสฺส ปวตฺตาปนตฺถํ ยํ กาทพฺพิฯ ตํ ทสฺเสนฺโต
อดโข อานนฺทาทิ อาทิมายฯ

ตตฺถ อุจฺจายาสนาติ นิสินฺนาสนโต อุจฺจทิตฺวา จกฺกรตณ-
สมปีปมาคนฺตฺวา(๔)ฯ สุวณฺณภิงฺการํ คเหตุวาทิ หตฺถิโสณฺทสทิสปนาพี
สุวณฺณภิงฺการํ อุภฺปิปีตฺวาฯ อนฺนทเว (๕) ราชฺา มหาสฺทสฺสโน
สทฺธิ จตฺรํคินียา เสนายาติ สพฺพจกฺกวตฺตฺตินํ หิ อุทเกน
อพฺภุกฺกิริตฺวา อภิวินฺนาตุ ภาวํ จกฺกรตณฺนฺติ วจนสมนฺนฺตรเมว
๑. ม. ยู. อดงฺกุรฺมานํฯ ๒. ม. ยู. ปียวจนปาทเนนฯ ๓. ม. ยู. จินฺตณํฯ
๔. สึ. กนฺตฺวาฯ ๕. สฺยา. อนฺนทเวฯ

*เล่มที่ ๕ มหาควคควณณา หน้า ๓๗๖

อากาศ คจจมานา อินุหนีลมนิตเล วิปป์กัณณมณิรตนสทิสทา (๑)
โหติฯ มหาสุทสุสนสุสาปี ตเถว อโหสิฯ เตน วุตต์ อนวทเว
ราชา มหาสุทสุสนโน สทฐี จตุรงคินิยา เสนายาติฯ

ตํ ปน จกกรตน์ รุกขคुकานํ อุปริ (๒) นาติอุจเจน นาตินิเจน
คคณป্পเทเสน ปวตตติฯ ยถา รุกขานํ ปุप्ผผล-
ปลลเวหิ อตติกาฯ ตานิ สุเขน กเหตุํ สกโกนติฯ ยถา จ
ภูมิยํ จิตา เอส ราชาฯ เอส อุปราชาฯ เอส เสนาปตีติ
สลลลเกตุํ สกโกนติฯ จานาทีสุ จ อิริยาปเถสุ โย เยน
อิจจติฯ โส เตเนว คจจติฯ จิตตคम्मมาทิสิป্পสุตา เจตถ
อตุตโน อตุตโน กิจจํ กโรนตาเยว คจจนติฯ ยเถว หิ
ภูมิยํฯ ตถา เตสํ สพพกิจจანი อากาศเยว อิขณนติฯ เอวํ
จกกวตติปริสํ กเหตุวา ตํ จกกรตน์ วามปสุเสน สิเนรุํ ปหาย
มหาสมุทสุส อุปริภาเค (๑) อภูจโยชนสทสุสปปมาณํ (๑)ปฺพุพิเทหํ
คจจติฯ

ตตุถ โย วินิพเพเชน ทฺวาทสโยชนายฯ ปริกฺเขปโต
จตุตีสโยชนาย ปริสાય สนนฺเวสกุขโม สุลลาหารูปกรโณ
ฉายุทกสมฺปนฺโน สฺวจิสมตโต รณณิโย ภูมิภาโคฯ ตสุส อุปริภาเค
ตํ จกกรตน์ อกฺขาหตํ วิย ติฏฺจติฯ อถ เตน สลฺลณณน
๑. ม. ย. วิปป์กัณณรตนสทิสทาฯ ๒. ม. ย. อุปรุปริฯ
๑. ม. ย. อุปริภาเคน สตุตสทสุสโยชนปปมาณํฯ

*เล่มที่ ๕ มหาสุทสุสนสุตตวณณา หน้า ๓๗๗

โส มหาชโน โอตริตวา ยถารูจี (๑) นุหानโกชนาทีนิ สพุพ-
กิจจานิ กโรนุโตวาสี กปเปติฯ มหาสุทสุสนสุสาปี สพุพ
ตเถว อโหสิฯ เตน วุคตติ ยสมิ โข ปนานนุท ปเทเส
จกกรตน์ ปติฏฐาติฯ (๒) ตตถ(๑) โส ราชา มหาสุทสุสนโน วาสี
อุปคจนิ สทุธี จตุรงคินิยา เสนายาติฯ

เอว วาสี อุปคเต จกกวตติมิหิ เย ตตถ ราชานโนฯ
เต ปน จกุกิ (๔) อากตุนติ สุตวาปี น พลกายิ สนนุปีปาเตตวา
ยทุทสชชา โหนติฯ จกกรตนสส หิ อุปปตติสมนนุตรเมว นตถิ
โกจิ (๕) สดโต นามฯ โย ปจจตติกสณณาย ต ราชาน อารพุก
อาวูธิ อุกจิปิตูวิสเหยยฯ อยมานุกาโว จกกรตนสสฯ

จกุกานุกาเวน หิ ตสส รณโณฯ

อริ อเสสา ทมถิ อุปนุติฯ

อรินุทโม (๖) นาม นราชิปสสฯ

เตเนว ต วุจติ ตสส จกุกนุติฯ

ตสุมมา สพุเพปี เต ราชานโน อตตโน อตตโน รชชสิริ-
วิกวานูรูป ปากุกิ กเหตุวา ต ราชาน อุปคมม โอนตสิรา
อตตโน โมลิมนิปปภาภิสเเคน ตสส ปาทปुช กตวา (๗) เอหิ โข
มหาราชาคิ อาทีหิ วจเนหิ ตสส ก็การปฏิสสาวิต อปชชุนติฯ

๑. ม. ย. ยถารูจีฯ ๒. ม. ปติฏฐาติฯ ๓. ม. เอตถนุตเร โสติ ทิสฺสติฯ
๔. ม. ปจจกุกิฯ ๕. ม. ย. โสฯ ๖. ม. ย. อรินุทมมฯ ๗. ม. ย. กโรนุตาฯ

*เล่มที่ ๕ มหาควควณณนา หน้า ๓๗๘

มหาสุทสุสนสุสาปี ตเถวากัสสุฯ เตน วุตุตติ เย โข ปนานนุท
ปฺรตุติมาย ทิสายฯเปฯ อนุสาส มหาราชาติฯ

ตตุต สุวาคตฺนุติ สุวาคตฺติฯ เอกสุมี หิ อาคเต โสจฺนุติฯ
คเต นนุทนุติฯ เอกสุมี อาคเต นนุทนุติฯ คเต โสจฺนุติฯ
ตาทิโส ตฺวํ อากมนนนุทโน คมนโสจโนฯ ตสุมา ตว
อากมนํ สุวากมนนุติ วุตุตติ โหติฯ เอวํ วุตุเต ปน ราชา
จกฺกวตุติ นาปี เอตุตฺกํ นาม เม อนุวสุตํ พลี อุกฺกปฺเปธาติ
วทติฯ นาปี อณฺณสุส โภคํ อจฺฉินฺนุติตฺวา อณฺณสุส เทติฯ
อตุตโน ปน ฌมฺมราชภาวสุส อนุรูปาย ปณฺณาย ปาณาติ-
ปาตาทินิ อุกฺปฺริกฺจิตฺวา เปมฺนิเยน มณฺชฺรนา วจนฺน (๑)ปฺสฺสถ
ตาทาฯ ปาณาติปาโต นามสฺ อาเสวิโต ภาวิโต พหฺลิกฺโต
นิรยสํวตุตฺตนิโก โหติติ อาทินา นเยน ฌมฺมํ เทเสตฺวา ปาโณ
น หนฺตพฺโพติ อาทิกํ โอวาทํ เทติฯ มหาสุทสุสโนปี ตเถว
อกาสิฯ เตน วุตุตติ ราชา มหาสุทสุสโน เอวมาห ปาโณ
น หนฺตพฺโพฯเปฯ ยถาภฺตฺตณฺจ ภูณฺชฺรธาติฯ

กี ปน สพฺเพปี รมฺโถ อิมํ โอวาทํ คณฺหนฺตฺติติฯ
พฺพุทฺธสุสาปี ตาว สพฺเพ น คณฺหนฺตฺติฯ รมฺโถ กี
คณฺหิสฺสนฺตฺติติฯ ตสุมา เย ปณฺฑิตา (๒) วิยตุตา เมธาวิโนฯ (๒)
เต คณฺหนฺตฺติฯ สพฺเพ ปน อนุยฺนฺตาว (๑) ภาวนฺติฯ ตสุมา

๑. ม. ย. สเรณฯ ๒. ม. ย. วิภาวิโนฯ ๓. ส. ย. อนุยตุตาฯ ม. อนุยฺนฺตาฯ

*เล่มที่ ๕ มหาสุทสนสุตตวณณา หน้า ๓๗๕

เย โข ปนนานนทาติ อาทิมหา ฯ

อด ตั จกกรตน์ เหว ปุพพิเทหวาสัน โอวาเท ทินเน
 กตปาดราเสณ (๑) จกกวตติพลเณ (๒) เวหาสิ อพุกุคณตวา ปุรตถิม-
 สมุททำ อชโณคาหติ ฯ ยถา ยถา จ ตั อชโณคาหติ ฯ ตถา
 ตถา อคทกนุธิ ฌายิตวา สัจิตตผลโณ นาคราชา วีย ฯ
 สัจิตตอุมิวิปฬาริ หุตวา โอคคจจมานัน มหาสมุททสลิถิ โยชน-
 มตตติ โอคคณตวา อนุโตสมุทเท เวพุริยภิตติ วีย ติฏฐติ ฯ
 ตังณเยว จ ตสส รลโณ ปุณณสิริ ทฏฐูกาmani วีย มหา-
 สมุททตเล วิปปฏิณณmani นานารตนาณิ ตโต ตโต อากนตวา
 ตั ปเทสิ ปุรยณติ ฯ อด สา ราชปริสา ตั นานารตณปริปุริ
 มหาสมุททตลั ทิสวา ยถารุจิ อจจจกาทีหิ อาทียติ ฯ ยถารุจิ
 อาทินนรตนาย ปน ปริสาย ตั จกกรตน์ ปฏินิวตตติ ฯ
 ปฏินิวตตมานเณ จ ตสมี ปริสา อคคโต โหติ ฯ มชฺเฒ ราชา ฯ
 อนนเต จกกรตน์ ฯ (๓) ชลนริชถิ (๔) ปโลภยมานมิว จกกรตณสิริยา
 อสหมานมิว จ เตน (๕) วิโยเคน เนมิมณทลสส ที่ฆนตติ (๕) อภิหนนตติ
 อภิหนนตติ นิรนตรเมว อุปคจจติ ฯ เหว ราชา จกกวตติ
 ปุรตถิมมหาสมุททปริยณตติ ปุพพิเทห อภิวิชินิตวา ทกขิณ-
 สมุททปริยณตติ ชมพูทีปี วิเชตุกาโม จกกรตณเทสิเตน มคฺเคน
 # ๑. ม. ยู. กตปาดราเส ฯ ๒. ส. ยู. จกกวตติพล ฯ ๓. ม. ยู. เอตถนตเร ตมปีติ
 ทิสสติ ฯ ๔. ยู. ชล ฯ ๕. ม. ยู. วิโยคิ เนมิมณทลปริยณตติ ฯ

*เล่มที่ ๕ มหาควคณณนา หน้า ๓๘๐

ทกขิมสมุททาภิโมโข คจจติ ฯ มหาสุทสุสโนปี ตเถว อคมาสิ ฯ
เตน วุตติ อถโข ตั อานนท จกกรตน์ ปุรตุถิมิ สมุททำ
อชฺโฆคาเหตุวา ปจจุตฺตริตฺวา ทกขิมทิสํ ปวตุตตีติ ฯ

เอวํ ปวตุตมานสฺส ปน ตสฺส ปวตุตตนิธานํ เสนา-
สนุนิเวโส ปฏฺิราชาคมน์ เตลํ เตลํ อนุสาสนิปปทานํ ทกขิม-
สมุททอชฺโฆคาหณํ สมุททสทิลสฺส (๑)โอคฺคจจณํ นานารตนา-
ทานนฺติ (๑)สพฺพิ ปริมนเยเนว เวทิตพฺพิ ฯ วิชนิตฺวา ปน ตั ทส-
สทสฺสโยชนปปมาณํ ชมพฺพิทึปี ทกขิมสมุททโตปี ปจจุตฺตริตฺวา
สตุตโยชนสทสฺสปปมาณํ อมรโคยานํ (๒) วิเชตุํพฺเพ วุตตฺตนิเยเนว
กนฺตฺวา ตึปี สมุททปฺริยฺนตึ ตเถว อภิวิชนิตฺวา ปจจิมสมุททโตปี
อตุตฺตริตฺวา อญฺุโยชนสทสฺสปปมาณํ อตุตฺตรกฺุ วิเชตุํ ตเถว
กนฺตฺวา ตึปี สมุททปฺริยฺนตึ ตเถว อภิวิชัย อตุตฺตรสมุททโตปี
ปจจุตฺตรติ ฯ

เอตฺตฺวาตา รณฺณา จกฺกวตฺตินา จาตุรฺนตฺยา ปจฺวิยา
อาธิปจฺจํ อธิคตํ โหติ ฯ โส เอวํ วิชิตฺวิชัย อตุตฺตโน
รชฺชสิริสมฺปตฺติทสฺสนตฺถํ สปริโส อุกฺุ คคณตถํ อภิลงฺกิตฺวา
สุวิกสิตปทุมฺปฺปลกฺุทปฺปญฺุทริก(๓)วนวิจิตฺเต จตุตาโร ชาตฺสเร วิย
ปญฺุจสตปญฺุจสตปฺริตฺตทึปฺปริวาเร จตุตาโร มหาทีเป โอลเกตุวา

๑. ม. ย. โอคจจมานํ รตนาณํ อาทานนฺติ ฯ ๒. ม. ย. อปรโคยานํ ฯ เอวมฺปฺริปี ฯ
๓. ม. ...ปทุมกฺุทปฺปญฺุทริกา... ฯ

*เล่มที่ ๕ มหาสุทสฺสนสุตฺตวณฺณา หน้า ๓๘๑

จกฺกรตฺนเทสิเตเนว มคฺเคน ยถานุกฺกมํ อตฺตโน ราชธานี
ปจฺจจากจฺจติ ฯ อถ ตํ จกฺกรตฺนํ อนฺเตปรุทวารํ อุปโศภยมาณํ (๑)
วีย หุตฺวา ติฏฺจติ

เอวํ ปติฏฺจิตฺเต ปน ตสฺมี จกฺกรตฺเน ราชนฺเตปรุเร อุกฺกาหิ
วา ทิปิกาทิ วา น กิณฺจิ กรณียํ โหติ ฯ จกฺกรตฺนภาโสเยว
รตฺตี อนฺธการํ วิธมฺติเยว ฯ เย ปน อนฺธการตฺติกา โหนฺติ ฯ
เตตํ อนฺธการเมว โหติ ฯ มหาสุทสฺสนสุตฺตปิ สพฺพเมตํ ตเถว
อโหสิ ฯ เตน วุตฺตํ ทกฺขิณสมฺมุทํ อชฺโฌคาเหตุวา ฯเป ฯ
เอวรूपํ จกฺกรตฺนํ ปาตุรโหสิติ ฯ

หตฺถิรตฺนวณฺณา

เอวํ ปาตุภูตจกฺกรตฺนสฺเสว จกฺกวตฺติโน อมจฺจา ปกฺติ-
มงฺคฺลหตฺถิฏฺจานํ สมํ (๒)ปริสฺสุทฺธํ ภูมิกาคํ การาเปตฺวา (๒)
หริจฺนุทนาทึหิ สุรภิสฺสฺสนฺเชหิ อุปฺลิฆฺปาเปตฺวา เหฏฺฐา วิจิตฺต-
วณฺณสุรภิกฺกุสมฺสโมกิณฺณํ อุปฺริ สุวณฺณตารกานํ อนฺตรนฺตรรา
สโมสฺริตฺมณฺญญกฺกุสมฺทามปฺฏิมนฺจติตฺตวาทานํ เทววิมานํ วีย อภิ-
สฺงฺขริตฺวา เอวรूपสฺส นาม เทว หตฺถิรตฺนสฺส อากมฺนํ
จินฺเตถาติ วทฺนฺติ ฯ โส ปุพฺพเพ วุตฺตนเยเนว มหาทานํ ทตฺวา
สีลานิ จ สมาทาย ตํ ปุณฺณสมฺปตฺตี อวชฺเชนฺโต นิสึทึ ฯ
๑. ม. ยู. โสภยมาณํ ฯ ๒. ม. ยู. สฺวจิภูมิกาคํ การเตตฺวา ฯ

*เล่มที่ ๕ มหาควคควณณา หน้า ๓๘๒

อถสฺส ปุณฺณานุภาวโจทิตฺตํ จทฺทนฺตกุลลา วา อุโปสถกุลลา วา
 ตํ สกฺกาโรวิเสสํ อนุภวิตฺตกาโม ตฺรณฺรวิมณฺฑลทวาริตฺตจฺรณคฺคิลา-
 มุขปฏฺิณณฺฑิตฺตวิสุทฺธเสตสฺสโร สत्ตตฺตปฺปติญฺโจ สฺสณฺณจิตฺตองฺคปจฺจงฺก-
 สนฺนิเวโส วิกสิตฺตตฺตปฺทุมจารุโปกฺขโร อิทฺธิมา โยคิ วีย
 เวหาสคมนสมตฺโต มโนสฺสิตาจฺจณฺณรชิตฺตปฺริยนฺโต วีย รชต-
 ปพฺพโต หตฺถิเสฏฺโฐ อากนฺตฺวา ตสฺมี ปเทเส ติฏฺฐติ ฯ โส
 จทฺทนฺตกุลลา อากจฺจนฺโต สพฺพกณฺิญฺโจ อากจฺจติ ฯ อุโปสถกุลลา
 (๑)สพฺพเชฏฺโฐ ฯ ปาลิยํ ปน อุโปสโต นาม (๒) นาคราชา
 อิจฺเจว อากจฺจติ ฯ (๓)นาคราชา นาม กสฺสจฺจ อปฺริโกโก ฯ สพฺพ-
 กณฺิญฺโจ อากจฺจติ อภฺจกถาสฺส วุตฺตํ ฯ สฺวายํ จกฺกวตฺติ-
 วตฺตํ (๔) จกฺกวตฺตินํ วุตฺตนฺนเยเนว จินฺตยนฺตํ อากจฺจติ ฯ
 มหาสฺสทฺสสนสฺส ปน สยเมว ปกตฺติมงฺกลหตฺถิญฺจํ อากนฺตฺวา
 มงฺกลหตฺถิ (๕) อปเนตฺวา ตตฺถ อภฺจาสฺสิ ฯ เตน วุตฺตํ ปฺน จปฺริ
 อานนฺท ฯเป ฯ นาคราชาติ ฯ

เหวํ ปาตฺถุจฺจํ ปน ตํ หตฺถิรตฺนํ ทิสฺวา หตฺถิโกปกาทโย
 หญฺฐตฺถุจฺจา เวเคน กนฺตฺวา รณฺโณ อาโรเจนฺติ ฯ ราชา
 ตฺริตฺตฺริโต อากนฺตฺวา ตํ ทิสฺวา ปสฺนฺนจิตฺโต ภาทฺทกํ วต
 โภ หตฺถิยานํ ฯ สเจ ทมถํ อุเปยฺยาติ จินฺตยนฺโต หตฺถํ

๑. ม. เอตฺถนฺตเร อากจฺจนฺโตติ ทิสฺสติ ฯ ๒. ม. ยฺ. อัย ปาโจ นตฺถิ ฯ
 ๓. ม. ยฺ. อากตํ ฯ ๔. ม. ปฺริตจกฺกวตฺติวตฺตํ ฯ ๕. ม. ยฺ. ตํ หตฺถิ ฯ

*เล่มที่ ๕ มหาสุทสุสนสุตตวณณา หน้า ๓๘๓

ปสาเรตีฯ อถ โส ฆรเชนุจจโก วย กณเณ โอลมเพตวา (๑)
สุรตภาวํ ทสุเสนโต ราชานํ อุปสงกมตีฯ (๒) ราชา ตํ อารโหิตุ-
กาโม โหตีฯ อถสุส ปรัชนา อธิปพายํ ญตวา ตํ หตติ-
รตนํ สุวณณชชํ สุวณณาลงการํ เหมชาลปฏิจจนนํ กตวา
อุปเนนตีฯ ราชา ตํ อนิสีทาเปตวาว สตุตตรตนมยาย นิสเสณียา
อารุยห อากาสกมนนินุนจิตโต โหตีฯ ตสุส สห จิตตุป-
ปาเทเนว โส หตตินาคราชา (๓) ราชหโส วย อินุทนีลมนธิปภา-
ชาลํ กคณตลํ (๔) อภิลงมตีฯ ตโต จกุกจาริกาย วุตตนเยเนว
สกลราชปริสาฯ อิติ สปริโส ราชา อนโต ปาตราเสเยว
สกลปจวีออนุตัยยิตวา ราชธานี ปจจาจจติฯ เอวํ มหิทุธิกํ
จกุกวตติโน หตติรตนํ โหตีฯ มหาสุทสุสนสุสาปี ตาทิสเมว
อโหสิฯ เตน วุตตํ ทิสวา รมโย ๗เป ๗ ปาตุรโหสิตีฯ

อสุสรตนาณณา

เอวํ ปาตุภูตหตติรตนสุส ปน จกุกวตติโน อมจจา(๕) ปกติ-
มจกอลอสุสจจจันํ สจิสมตลํ กาทเรตวา อลงกริตวา จ ปุริม-
นเยเนว รมโย ตสุส อากมนจินตตนตลํ อสุสาหํ ชเนนตีฯ
โส ปุริมนเยเนว กตทานมานนสกกาโร สમાทินุนสีลวตโต (๖)
๑. ม. ยู. โอลมพิตวาฯ ๒. ยู. อุปสงกมตีฯ ๓. สี่. ยู. นาคราชาฯ
๔. ม. ยู. นีลคคณตลํฯ ๕. สี่. ปริสาฯ ๖. ม. ยู. สમાทินุนสีลพพโตฯ

*เล่มที ๕ มหาควถวณณา หน้า ๓๘๔

ปาสาทเตล สุนนีสินโน ปุณณสมปตตี สมนุสสรตตี ๑ อถสส
 ปุณณานุภาวโจทิต สินชวกุลโต วิชชุตตาวิณฑุสรทกาลเสต-
 วลาหกราสีสสิโร รตตปาโท รตตตตตโต จนุทปฎภาปุณช-
 สทิสสุทฐสินิทฐมนสัฎฐาสิโร (๑) กากคี่วา วีย อินุทนีลมน
 วีย จ กภาพณณ สีสเน สมนุณาคตตตตา กากสิโส (๒) สฎฐ
 กปเปตวา จปีเตหี วีย มุณชสทิสเทหี เสเตหี (๓) สณหวัฎฐอุชुकตติเตหี (๔)
 เกเสหี สมนุณาคตตตตา มุณชเกโส เวหาสงคโม วลาหโก นาม
 อสสรราชา อากนุควาตสมี จาเน ปตติฎฐาติ ๑ (๕) ๑ มหาสุทฐสนส
 ปเนส หตถิรตนั วีย อากโต ๑ เสลั สพพิ หตถิรตเน
 วุตตเนเนว เวทิตพิ ๑ เอวรूपิ อสสรตนั สนุชาย ภควา
 ปุณ จปรนุติ อาทิมาย ๑

มณิรตนวณณา

เอว ปาตุฎฐอสรตตตต ปน รณโย จกกวตติโน
 จตุหตถายามิ สกณนาภิสมปริณาหิ อุกอสุ อนุเตสุ กณณิก-
 ปริยนุตโต วินิคุคเตหี สุปริสุทฐ- มุตตตากลาเปหี ทวีหี กณณจ-
 ปทุเมหี (๖) อลงกต จตุราสีติมณิสหสสปริวาริ ตาราคณปริวุตต
 ปุณณจนุทฐสสิริ (๗) ปฎิปุฬรมานัน วีย วิปุลปพพตโต (๘) มณิรตन
 # ๑. ม. ...สัหตสสิโร ๑ ๒. ย. กภาพสิโสติ ๑ ๓. ม. ย. อัย ปาโจ นตติ ๑
 ๔. ม. ย. ...อุชुकเตหี ๑ ๕. ม. ย. ปตติฎฐาติ ๑ ๖. ส. อัย ปาโจ นตติ ๑
 ๗. ม. กณณจ... ๑ ๘. ม. ย. ฬรมานัน วีย เวปุลลปพพโต ๑

*เล่มที่ ๕ มหาสุทสุสนสุตตวณณา หน้า ๓๘๕

อาคจจติ ฯ ตสุเสวํ อาคตสุต มุตตาชาลเก จเปตฺวา เวฬุ-
ปรมฺปราย สกฺขิจิตฺตูปฺปมาณํ อากาสํ อาริปิตสุต รตฺติภาเค
สมนฺตา โยชนูปฺปมาณํ โอกาสํ อากา ผรติ ฯ ยาย สพฺโพ
โส โอกาโส อรุณฺณคฺคฺมนเวลาย(๑) วีย สลฺยชาตาโลโก โหติ ฯ
ตโต กสกา กสิกรมฺมํ วาณิชา อาปณฺณคฺคฺมาตํ เต เต
สิปฺปิโน ตนฺตํ กมฺมฺนฺตํ ปโยเชนฺติ ทิวาติ มลฺยมาณา ฯ
มหาสุทสุสนสุตฺตาปี สพฺพนฺตํ ตเถว อโหสิ ฯ เตน วุตฺตํ ปฺน
จปรี อานนฺท ฯเป ฯ มณฺริตํ ปาตุโรหิสีติ ฯ

อิติถิรตนวณณนา

เอวํ ปาตุภูตมณิรตนสฺส ปน จกุกวตฺติโน วิสยสฺส-
วิเสสสฺส วิเสสการณํ อิติถิรตนํ ปาตุภวติ ฯ มหุทราชกุลโต
ตํ (๒)หิสฺส อกฺคมहेสี อาเนนฺติ ฯ อุตฺตรกรูโต วา ปุณฺณานุ-
ภาเวน สยํ อากจฺจติ ฯ อวเสสา ปนสฺสา สมฺปตฺติ ปุณ
จปรี อานนฺท รมฺโณ มหาสฺสทฺสนสฺส อิติถิรตนํ ปาตุโรหสิ ฯ
อภिरูปา ทสฺสนียาติ อาทินา นเยน ปาติยฺเยว อากตา ฯ

ตตฺถ สณฺจานปาริปูริยา อธิกํ รูปมสฺสาติ อภिरูปา ฯ
ทิสฺสमानา จ (๓)จกฺขุณี มิลายติ ฯ (๔) ตสฺมา อณฺณกิจฺจวิกฺเขปี
หิตฺวาปี ทฏฺฐพฺพาติ ทสฺสนียา ฯ ทิสฺสमानาว โสมนสฺสวเสน
๑. ม. อรุณฺคฺกมฺนเวลา ฯ ๒. ม. ยฺ. วา ฯ ๓. ม. ยฺ. ว ฯ ๔. ม. ปิณฺยติ ฯ
ยฺ. ปิณฺยติ ฯ

*เล่มที่ ๕ มหาควถวณณนา หน้า ๒๘๖

จิตต์ ปสาเทตตี ปาสาทิกาฯ ปรมายาติ เอว ปสาทาวหตุตา
อตุตมายฯ วนณโปกุขรตยาติ วนณสุนุทรตยาฯ สมนุนาคตาติ
อุเปตาฯ อภิรูปา วา ยสุมา นาติทิงมา นาติรสสาฯ ทสสนียา
ยสุมา นาติกีสตา (๑) นาติถูลาฯ ปาสาทิกา ยสุมา นาติกาพิกา
นาจุโจทาทาฯ ปรมาย วนณโปกุขรตยา สมนุนาคตา ยสุมา
อติกกนุตา (๒) มานุสสิวณณั อปปตุตา ทิพพวณณัฯ มนุสสานณหิ
วนณภา พหิ น นิจจรรติฯ เทวานั ปน อติทุมปิ
นิจจรรติฯ

ตสสา ปน ทวาทสหตุถปป์มาณั ปเทถั สริราภา
โอภาเสติฯ นาติทิงมาทิส จสสา ปจมยुकเลน อาโรห-
สมปตุติฯ ทุติยยुकเลน ปริณาหสมปตุติฯ ตติยยुकเลน วนณ-
สมปตุติ วุตตาฯ จหิ วาปี เอเตหิ กายวิปตุติยาภาโวฯ
อติกกนุตา มานุสสิวณณนต(๑) อิมินา กายสมปตุติ วุตตาฯ
ตุลปิจโน วา กปป์ปาสปิจโน วาติ สปป์มณเฑ ปกขิปิตวา
จปีตสส (๔)สตุตธา วิหตสส (๔) ตูลปิจโน วา กปป์ปาสปิจโน วา
ฯ สีสเตติ รณโย สีสกาเล อุนุทานิฯ (๕)อุนุหติ รณโย อุนุหกาเล
สีตานิฯ (๖) จนุทนคنوโรติ นิจจกาลเมว สุปีสิตสส อภินวสส
จตุชาติสมาโยชิตสส หริจนุทนสส คنوโร กายโต วายติฯ

๑. สී. นาติกีสตาฯ ๒. ม. ย. อภิกกนุตาฯ ๓. สฺยา. มนุสสิวณณัฯ เอวมุปรีปีฯ
๔. สී. สตวิหตสสฯ ม. ย. สตวาววิหตสสฯ ๕. - ๖. ม. ย. อัย ปาโจ นตุถิฯ

*เล่มที่ ๕ มหาสุทสสนสุตตวณณา หน้า ๓๘๗

อุปลคฺคฺนุโรติ(๑) หสิตกถิตกาเสสุ มุขโต ตังณั วิกสิตสุส (๒)

นินฺลุปฺลสฺส อติวีย สุกฺนุโร (๓) วายติ ฯ

เอวรูปสมฺพสฺสคฺนุสฺมฺปตฺตียุตฺตาย(๔) ปน(๕) สรียสมฺปตฺตียา

อนฺรูปํ อจาร์ ทสฺเสตฺตํ ตํ โข ปนาติ อาทิ วุตฺตํ ฯ ตตฺถ

ราชานํ ทิสฺวา นิสินฺนาสนโต อคฺคิททฺตมา วีย ปจฺมเมว

อฺภูจาศีติ ปุพฺพภูจายินี ฯ ตสฺมี นิสินฺเน ตสฺส ตาลปณฺณ-

วีชนาทิกิจฺจํ (๖) กตฺวา ปจฺญา นิปตฺติ นิสิตฺตีติ ปจฺญานิปาตินี ฯ

กั กโรมิ เต(๗) เทวาทิ วาจาย กัการํ ปฺฐิสฺสาเวตีติ กัการ-

ปฺฐิสฺสาวินี ฯ รมฺโหล มนาปเมว จรติ กโรตีติ มนาปจาร์ินี ฯ

ยํ รมฺโหล ปิยํ ฯ ตเทว วทตีติ ปิยวาทีนี ฯ

อิทานิ สฺวาสุสา อจาร์ (๘)ตาว วิสุทฺธิยาว (๘) น

สาเถยฺยนาติ(๙) ทสฺเสตฺตํ ตํ โข ปนาติ อาทิมาย ฯ ตตฺถ โน

อติจาร์ติ (๑๐) น อติกมิตฺวา จริ (๑๑) จเปตฺวา ราชานํ อณฺณํ

ปุริสํ จิตฺเตนปิ น ปญฺเจตีติ (๑๒) วุตฺตํ โหติ ฯ

ตตฺถ เย ตสฺสา อาทิมฺหิ อภิรุปาติ อาทโย อนฺเต

จ ปุพฺพภูจายินีติ อาทโย (๑๓) วุตฺตา เต ปกตฺติคฺคณา เอว ฯ

๑. ม. อุปลคฺคฺนุโร วายตีติ ฯ ๒. ม. ยฺ. วิกสิตสุเสว ฯ ๓. ม. อติสุรภิกฺคฺนุโร ฯ

๔. ม. เอวํ รูปสมฺพสฺส... ฯ ๕. ม. ปนฺสุสา ฯ ๖. ม. ยฺ. ตาลวณฺณฺเณน พืชนาทิกิจฺจํ ฯ

๗. สึ. อยํ ปาโฐ นตฺถิ ฯ ๘. ม. ภาววิสุทฺธิยาว ฯ ยฺ. อจาร์ภาววิสุทฺธิยาว ฯ

๙. ม. สาเถยฺยนาติ ฯ ๑๐. ม. อติจาร์ติ ฯ ๑๑. สึ. จรติ ฯ ๑๒. ม. ยฺ. ปตฺเตสึตีติ ฯ

๑๓. ม. เอตฺถนฺตเร คฺคณาติ ทิสฺสตีติ ฯ

*เล่มที่ ๕ มหาควคณณนา หน้า ๓๘๘

อดิถกนตา มานุสิวณณติ อาทโย ปน จกกวตติโน ปุณณิ
อุปนิสสาย จกกรตนาปาตุภาวโต ปฎจาย ปุริมกมมานุภาเวน
นิพพตตาดิ เวทิตพพาฯ อภิรูปตาทิกาปี วา จกกรตนาปาตุ-
ภาวโต ปฎจาย สพพาการปริปุรา ซาตาฯ เตนานา เอวรूपิ
อิตุถิรตนิ ปาตุรโหสิติฯ

คหปติรัตนวณณนา

เอว ปาตุภูตอิตุถิรตนาสส ปน รณโณ จกกวตติสส
ชนกรณียานิ กิจจานิ ยถาสุขิ ปวตตนาตถิ คหปติรัตน
ปาตุภาวติฯ โส ปกคิยาว มหาโกโคฯ มหาโกคกุล ซาโตฯ
रणโณ ชนราสิวพตโก เสฏฐิจคหปติ โหติฯ จกกรตนาอนุภาว-
สจคหิติ (๑) ปนสส กมุวิปากซิ ทิพพจกขุ ปาตุภาวติฯ เยน
อนโตปจวิยปี โยชนพทนุตเร นิธิ ปสสตีฯ โส ตํ สมปตตี
ทิสวา ตฎฐททโย (๒)คณตวา ราชานิ ชเนน ปวาเรตวา
สพพานิ ชนกรณียานิ สมปาเทติฯ มหาสุทสสนสสาปี คเถว
สมปาเทติฯ (๓) เตน วุตติ ปุณ จปริ อานนทฯเปฯ เอวรूपิ
คหปติรัตน ปาตุรโหสิติฯ

๑. ม. ย. ...สหิติฯ ๒. ม. ย. ตฎฐมานโสฯ ๓. ม. สมปาเทสิฯ

*เล่มที ๕ หน้า ๓๘๕

ปริณายกรตนวณณา

เอว ปาตุฎุคคหปติรัตนสุส ปน รมุโย จกกวคตีสสุส
สพพกัจจัสวีชานสมตถึ ปริณายกรตนึ ปาตุฎุภาวตีฯ โส รมุโย
เชฎุจปุตโตว โหตีฯ ปกตียาเอว โส ปณทิตโต พยตโต
เมธาวี (๑)ฯ รมุโย ปุณณานุกาวั นิสุสสาย (๒) อตตโน
กมมมานุกาเวน ปรัจิตตถาณึ อุปปชชตีฯ เยน ทวาทสโยชนาย
ปรัสสาย (๓) จิตตวารี (๓) ถตวา รมุโย หีเต จ อหีเต จ ววตถเปตึ
สมตถึโต โหตีฯ โสปี ตึ อตตโน อานุกาวั ทิสฺวา ตฎุจททโย
ราชานึ สพพกัจจานุสสานเนน ปวาระตีฯ มหาสุทสุสนปี ตถเว
ปวาระตีฯ (๔) เตน วุตตึ ปุน จปรี อานนทฯเปฯ ปริณายก-
รตนึ ปาตุรโหสีตีฯ

ตตถุจ ฐเปตพพิ ฐเปตุนตี ตสฺมี ตสฺมี จานนตเร ฐเปตพพิ
ฐเปตตฯ

จตุอิทธิสมนุณาคถวณณา

สมเวปากีนียาตี สมวีปากีนียาฯ (๕) กถณียาตี กมมชเตโช-
ธาคุยาฯ ตตถุจ ยสุส ฎุคตมตโตว อาหาโร ชีรตีฯ ยสุส
วา ปน ปุฎุภคตึ วีย ตถเว ตฎุจตีฯ อุโกเปเตน สมเวปากีนียา
๑. ม. เอตถุนตเร วิภาวตีตี ทิสฺสตีฯ ๒. ม. เอตถุนตเร ปนสฺสาตี ทิสฺสตีฯ
๓. ม. ย. ราชปรัสสาย จิตตถาจารย์ฯ ๔. ม. ย. ปวาระตีฯ ๕. ม. ย. สมวีปาจนียาฯ

*เล่มที่ ๕ มหาควถวณณนา หน้า ๓๕๐

สมนุทธา๑ ยสส ปน ปุณ ฆตถกาเล ฆตถจจณโท อุปปชชเตว
อัย สมเวปากินิยา สมนุทธา๑

ชมมปาสาทโปกษรณิวนณนา

มาเปลิ โขติ นคะ เภริยจาราเปตวา ชนราสี กาเรตวาน
มาเปลิ๑ รลโย ปน สห จิตตุปปาเทเนว ฐมี ฆินุทิตวา
จตุราสีติโปกษรณิสหสสานิ นิพพตตีสุ๑ ตานิ สนุชชเยต
วุตตี๑ ทวีหิ เวทิกาทิธิ เอกาย อิกุจกานัน ปริญนเตเยว
ปริกุจิตตา เอกาย ปรีเวณปรีจเจทปริญนเต๑

เอตทโหสิตี กสุมมา อโหสิ๑ เอกทิวสั กิร นุหาตวา
จ ปวีตวา จ กจจนุตติ มหาชนัน มหาปุริโส โอโลเกตวา
อิม อุมมตตกเวเสเนว กจจนุตติ๑ สเจ เอเตสั เอตถ ปิลนุชช-
นุปปานิ ฆเวยย๑ ฆททกั สียาติ๑ อถสส เอตทโหสิ๑ ตตถ
สพพิทตถกนุติ ปุप्พัน นาม เอกสมิเยว อุตุมหิ ปุप्พติ๑ อห
ปน ตถา กริสสามิ ยถา สพเพสุ อุตุสุ ปุप्พิสสตีติ
จिनเตสิ๑ (๑)โรปาเปสิตี นานาวณณอุปปลวิชาทีนิ ตโต ตโต
อาหาราเปตวา (๒) โรปาเปสิ๑ สห จิตตุปปาเทเนว ปนสส
สพพิ อิชมติ (๓)๑ ตั โลโก รลญา โรปาปีตนุตติ(๔) มณนิ๑
๑. ม. จินเตสิ๑ ๒. ส. ม. ย. เอตถนุตเร นสทโท ทิสสตี๑ ๓. ส. อิชมิ๑
๔. ม. โรปีตนุตติ๑

*เล่มที่ ๕ มหาสุทสฺสนสุตฺตวณฺณา หน้า ๓๕๑

เตน วุตฺตํ โรปาเปสีติ ฯ ตโต ปญฺจาย มหาชน นานปฺปการี
ชลชถลขมालํ ปิณฑริตฺวา นกฺขตฺตํ กิพฺพานโน วिय คจฺจนฺติ ฯ

อถ ราชชา ตโต อุตฺตริปี (๑) ชนํ สุขสมปฺปิตํ กาคฺคาโม
ยณฺฺนุนาหํ อิมาสํ โปกฺขรณฺฺนํ ตีเรติ อาทินา ชนสฺส สุขวิธานํ(๒) จินฺเตตฺวา สพฺพํ อกาสิ
ฯ ตตฺถ นฺหาเปสฺนฺติ อญฺโหล สรีริ
อุพฺพตฺเตติ (๓) อญฺโหล จุณฺณานิ โยเชติ (๔) อญฺโหล โปกฺขรณฺฺนํตีเร
(๕) นฺหายนตฺสฺส อุทกํ อหาริ ฯ อญฺโหล วตฺถานิ ปฏฺิภุคฺเคหสิ เจว
อทาสี จ ฯ

ปตฺถเปสิ โขติ กถํ ปตฺถเปสิ ฯ อิตฺถินฺนจ ปุริสานนฺจ
อนฺจฺจวิเก อลงฺการเ รเปตฺวาน (๖) อิตฺถิมตฺตเมว ตตฺถ ปรีจาร-
วเสน เสสํ สพฺพํ ปรีจจาควเสน จเปตฺวา ราชชา มหา-
สุทสฺสนโน ทานํ เทติ ฯ ตํ ปรีภุญฺชถาติ เภริญฺจาราเปสิ ฯ

มหาชน โปกฺขรณฺฺนํตีริ อากนฺตฺวา นฺหาตฺวา วตฺถานิ
ปรีวตฺเตตฺวา นานากนฺเชหิ วิลิตฺโต ปิณฑรณฺวิจิตฺตมาโล ทานคฺคํ
คนฺตฺวา อนกปฺปกาเรสุ ยาคฺคตฺตขชฺชเกสุ อญฺจวิธปาเนสุ จ
โย ยํ อิจฺจนฺติ ฯ โส ตํ ขาทิตฺวา จ ปวีตฺวา จ นานา-
วณฺณานิ โขมฺสุขุมานิ วตฺถานิ นิวาเสตฺวา สมฺปตฺตี อนฺภวิทฺวา
เยสํ ตาทิสานิ อตฺถิ ฯ เต โอหาย คจฺจนฺติ ฯ เยสํ ปน นตฺถิ ฯ

๑. ม. อุตฺตริปี ฯ ๒. ม. สุขวิธานํ ฯ ๓. ม. ย. อุพฺพตฺเตติ ฯ ๔. ม. ย. โยเชติ ฯ
๕. ม. ย. ตีเร ฯ ๖. ม. ย. กาทฺเตตฺวา ฯ

*เล่มที่ ๕ มหาควคณณนา หน้า ๓๕๒

เต คเหตุวา คจณนติ ฯ หตุถิสสุยานาที่สุปี นิสีทิตฺวา โลกํ
วจริตฺวา อนตฺถิกาโอหาย ฯ อตฺถิกา คเหตุวา คจณนติ ฯ
วรสยเนสุปี นิปชฺชิตฺวา สมฺปตฺตี อนุภวิตฺวาอนตฺถิกา โอหาย ฯ
อตฺถิกา คเหตุวา คจณนติ ฯ อิตฺถิหิปี สทฺฐี สมฺปตฺตี อนุภวิตฺวา
อนตฺถิกา โอหาย ฯ อตฺถิกา คเหตุวาว คจณนติ ฯ สตฺตวิธ-
รตนปสาธนาณิ จ ปสาธตฺวาปี สมฺปตฺตี อนุภวิตฺวา อนตฺถิกา
โอหาย ฯ อตฺถิกา คเหตุวาว คจณนติ ฯ ตํปี ทานํ อฏฺฐาย
สมฺภูฏาย ทิยเตว ฯ ชมฺพุทฺธิปวาสิกานํ อณฺณํ กมฺมํ นตฺถิ ฯ
รณฺโณ ทานํ ปริภุญฺชนตฺวา วิจฺรณฺติ ฯ

อถ พุราหุมนคหปตฺติกา จินฺเตสุํ อัย ราชฯ เอรูรूपิ
ทานํ เทนฺโตปี (๑) มยฺหํ ตณฺฑุลาทีนํ วา จีราทีนํ วา เทถาติ
น กิลฺยจิ อหฺราเปตี ฯ น โน ปน อมฺหากํ ราชฯ
น (๒) อหฺราเปตีติ ตณฺฑิมาสิตฺตุํ ปฏฺฐิรูปนฺติ ฯ เต พหุํ สฺยาปเตยฺย
สํหริตฺวา รณฺโณ อุปฺนาเมสส ฯ ตสฺมา อถ โข อานนฺท
พุราหุมนคหปตฺติกาติ อาทิมาย ฯ เอวํ สมฺจินฺเตสนฺติ กสฺมา เอวํ
สมฺจินฺเตสส ฯ (๓) กสฺสจฺจิ อมฺรโต อปฺปํ อากตฺ ฯ กสฺสจฺจิ พหุํ ฯ
ตสฺมี ปฏฺฐิสํหริยมาเน กิ ตเวว อมฺรโต สุนฺทริ อากตฺ ฯ น
มยฺหํ อมฺรโต ฯ กิ ตเวว อมฺรโต พหุํ น มยฺहनฺติ เอวํ กลห-
สทฺโทปี อุปฺปชฺเชยฺย ฯ โส มา อุปฺปชฺชิตฺถาติ เอวํ สมฺจินฺเตสส ฯ
๑. ม. ททฺนฺโตปี ฯ ๒. ม. ย. นสทฺโท นตฺถิ ฯ ๓. ม. ย. จินฺเตสุํ ฯ

*เล่มที่ ๕ มหาสุทสสนสุตตวณณนา หน้า ๓๕๓

เอहि ตฺวํ สมฺมาติ เอहि ตฺวํ วยสฺ ๑ (๑) ฌมฺมิ นาม
 ปาสาทนฺติ ปาสาทสฺส นามํ อารโเปตฺวาว อาณาเปสิ ๑
 วิสฺสกมฺโม ปน กิम्मหนฺโต เทว ปาสาทโ ทฺหุตฺติ ปฏฺฐิจฺฉิตฺวา
 ทิฆฺมโต โยชนํ วิตถารโต อฑฺฒโยชนํ สพฺพรตฺนมโยว โทหุตฺติ
 วุตฺเตปิ เอวํ โทหฺตุ ภาทํ ตเวว (๒) วจฺนนฺติ ตสฺส ปฏฺฐิสฺสุฉิตฺวา ๑
 อถ (๓) ฌมฺมราชานํ สมฺปฏฺฐิจฺฉาเปตฺวา มาเปสิ ๑ ตตฺถ เอวํ
 ภาทํ ตวาติ โข อานนฺทาทิ เอวํ ภาทํ ตว อิติ โข
 อานนฺท ๑ ปฏฺฐิสฺสุฉิตฺวาติ สมฺปฏฺฐิจฺฉิตฺวา ๑ วตฺวาติ อตฺถโธ ๑
 ตฺถนฺทิกาวเณนาคิ สมณชฺมมฺปฏฺฐิปตฺติกรโณกาโส เม ภวิสฺสตีติ
 อิจฺฉนฺโต ตฺถนฺทิกาวเณ อธิวาเสสิ ๑ สारมโยติ (๔) จนฺทนสารมโย ๑

ทฺวิหิ เวทิกาทิ เอตฺถ เอกา เวทิกา ปนสฺส อฺฉนฺทิสฺมตฺถเก
 อโหสิ ๑ เอกา เหฏฺฐจา ปรีจฺเจทฺมตฺถเก ๑

ทฺทฺทิกฺโข อโหสิติ ทฺทฺทิกฺโข ๑ ปภาสฺมปตฺติยา ทฺทฺทโสติ
 อตฺถโธ ๑ มุสตีติ หรติ ผนฺทาเปติ นิจฺฉลภาเวเน ปตฺติจฺฉาคฺคฺน
 เทติ ๑ อฺปวิทฺเตติ (๕) อฺพพิทฺเต ๑ เมฆวิกเมน ทฺริภฺเตติ อตฺถโธ ๑
 เทเวติ อากาเส ๑

มาเปสิ โขติ อหํ อิมสฺมี จาเน โปกฺขรณฺี มาเปมิ ๑
 ตฺมฺหากํ ฌรานํ ภินฺทถาติ น เอวํ กาทฺตฺวา มาเปสิ ๑

๑. ม. ย. วยสฺส ๑ ๒.ม. ย. ตว ๑ ๓. ม. ย. อถสทฺโ ทฺ นตฺถิ ๑ ๔. สฺยา. มสารคฺคฺลฺมโย
 ๑

๕. ม. ย. วิทฺเตติ ๑

*เล่มที่ ๕ มหาควคณณา หน้า

จิตตบุปาทวเสเนว ปนสส ฐมี ภินุทิตวา ตถารูปา ไปกุชรณิ
อโหสิฯ เต สพุพกาเมหิติ สพุเพหิ อิจฉิติจฉิตวตฎุหิฯ สมณ
สมณปริกขาระหิฯ พุราหุเมณ พุราหุเมณปริกขาระหิ สนตบุเปสีติฯ
ปจภณวารวณณา นิภูจิตาฯ

ณานสมปตติวณณา

มहिทธิโกติ จิตตบุปาทวเสเนว จตฺราสีติไปกุชรณิสทสฺสาณ
นิปฺผตฺติสงฺฆาตาย (๑) มหติยา อิทฺธิยา สมณฺนาถโตฯ มหานุ-
ภาโวติ เตสฺสเยว อนุกฺวิทพุพานิ มหนตฺตาย มหตานุภาเวณ (๒)
สมณฺนาถโตฯ เสยฺยถิทนฺติ นิปาโตฯ ตสฺส กตเมสฺสึ ตินฺณนฺติ
อตฺโตฯ ทานสฺสาติ สมปตฺติปริจฺจจากสฺสฯ ทมสฺสาติ อापวก-
สฺสฺสฺเต (๓) ปญฺญา ทโมติ อากตาฯ อิธ อตฺตานํ ทเมนฺเตน
กตํ อุโปสถกมฺมํฯ สยฺยมสฺสาติ สีลสฺสฯ

โพธิสตฺตบุพฺพโยควณณา

อิธ จตฺวา ปนสฺส บุพฺพโยโค เวทิตพุโพ ราชา กิร
บุพฺเพ กฬปตฺติกุเล นิพฺพตฺติฯ เตณ จ สมเยน ธรรมานกกสฺสป-
พุทฺธสฺส สาสเน เอโก เถโร อรณฺยวาสํ วสฺติฯ โพธิสฺตฺโต
อตฺตโน กมฺเมน อรณฺถํ ปวิญฺโຈ เถรํ ทิสฺวา อุปสงฺกมิตฺวา
๑. ม. นิพฺพตฺติสงฺฆาตายฯ ๒. ม. ยุ. มหานุภาเวณฯ
๓. ตี. ตี. ๑๕/๘๓๘-๘๔๖/๓๑๔-๓๑๖ฯ ๔. ๒๕/๓๑๐-๓๑๑/๓๕๕-๓๖๑ฯ

*เล่มที ๕ มหาศทศสนศตตวณณนา หน้า ๓๕๕

วณทิตววา เถรสศ นิสซชนฎจนาจกมนฎจนาทีนี โอลเกตวา
ปจจนิ อีเชว ฆนเตอโยโย วสตีติ ๗ อาม อุปาสกาตี ศตวา
อิธ (๑) อยยสศ ปณณสาถิ กาคู วฎฎตีติ จินเตตวา อตตโน
กมมึ ปหาย ทพพสมภาริ โกฎฎเตตวา ปณณสาถิ กตวา
ฉาเทตวา ฆิตตีโย มตติกาโย ลิมปีตวา ทวาริ โยเชตวา (๒)
กฏจตถริ กตวา ฆริสศตี นุโย ปริโกถิ ๗ น ฆริสศตีติ
เอกมนนถิ(๓) นิสีที ๗

เถโร อนนโตคามโต อากนตวา ปณณสาถิ ปวิสีตวา
กฏจตถเร นิสีที ๗ อุปาสโกปี อากนตวา วณทิตวา สมเป
นิสินโน ผาสกา ฆนเต ปณณสาธาตี ปจจนิ ๗ ผาสกา
ภททมุข ปพพชิตสารุปาทิ ๗ วสิสศถ ฆนเต อิธาตี ๗ อาม
อุปาสกาตี ๗ โส อิธวาสนากาเรน วสิสศตีติ ฉตวา นิพทฐิ
มยหิ ฆรทวาริ อากนตพพนติ ปฎิฆานาเปตวา เอกิ เม ฆนเต
วาริ เทธาตี อาห ๗ อติกนตวรา อุปาสก ปพพชิตาตี ๗
ฆนเต ยลจ กปปีติ ๗ ยลจ อนวชชนติ ๗ วเทหิ อุปาสกาตี ๗
ฆนเต นิพทฐวสนฎจนาเน นาม มนุสสา มงคเล วา อมงคเล
วา อากมนิ อิจจนติ ๗ อนากจจนตสศ กุชฉนติ ๗ ตสมา อณณิ
นิมนตติฎจนาณิ คนตวาปี มยหิ ฆริ ปวิสีตวาว ฆตตกัจจ
นิฎจเปตพพนติ ๗ (๔)เถโร อิธวาเสตี ๗

๑. ม. ย. อีเชว ๗ ๒. ม. ย. กฏจตถธณิ ๗ เอวมุปริปี ๗ ๓. ส. เอกมนนเต ๗
๔. ม. ย. นิฎจาเปตพพนติ ๗

*เล่มที่ ๕ มหาควคควณณา หน้า ๓๕๖

โส ปน (๑) สาลาย กฏสารกั (๑) ปตฺถริตฺวา มณฺจปิจั
 ปณฺณเปสิ ฯ อปสฺเสนํ นิภฺขิปี ฯ ปาทกจลิกั จเปสิ ฯ โปกฺขรณั
 ขณั ฯ จงฺกมํ กตฺวา วาลิกั โอกิรี ฯ มิเค อาคนฺตฺวา ภูคฺตี
 ฆัสมิตฺวา มคฺตฺกั ปาเตนฺเต ทิสฺวา กณฺฏกาวตี ปริกฺขิปี ฯ
 โปกฺขรณั โอตริตฺวา อุทกั (๒) อาลฺลิกั กโรนฺเต(๒) ทิสฺวา อนฺโต
 ปาสาณหิ จินฺตฺวา พหิ กณฺฏกาวตี ปริกฺขิปีตฺวา (๓)อนฺโต วติปริยนฺเต (๓)ตาลปนฺติโย
 โรเปสิ(๔) มหาจงฺกเม สมนฺนุจฺจฺจฺจํ
 อาลฺลเณเต ทิสฺวา จงฺกมปี วติยา ปริกฺขิปีตฺวา อนฺโต
 วติปริยนฺเต ตาลปนฺติโย (๕) โรเปสิ ฯ เอวํ อาวาสั นิภฺจเปตฺวา
 เณรสฺส คิจิวัรํ ปิณฺฑปาตํ โอสธั ปรีโภคภาชนั อารกณฺฑกั
 ปิปลฺลิกั นขจฺเจทณั สุจึ กตฺตรยภฺจึ อุปาหนั อุทกตฺมพั ฆตฺตํ
 ทิปกปลฺลกั มลหฺรณั ปตฺตํ ถาลกั ปรีสฺสาวนั ฆมฺมกรกั
 ยั วา ปนณฺณปี ปพฺพชิตานั ปรีโภคชาตํ สพฺพํ อทาสิ ฯ
 เณรสฺส โพรสิตฺตเตน อทินฺนปรีกฺขาโร นาม น(๖) โหติ ฯ (๖) โส
 สีลานิ รกฺขนฺโต อุโปสถั กโรนฺโต ยาวชิวํ เณริ อุปภฺจฺหิ ฯ
 เถโร ตตฺถเวว วสนฺโต อรหฺตฺตํ ปตฺวา ปรีนิพฺพายิ ฯ

โพรสิตฺตโตปี ยาวตายุกั ปุณฺณํ กตฺวา เทวโลเก
 นิพฺพตฺติตฺวา ตโต จูโต มนุสฺสโลกั อากจฺจนฺโต กุสาวติยา

๑. ม. ย. ปณฺณสาลาย กฏสาฎกั ฯ ๒. สึ. ย. อาลฺลินฺเต ฯ ๓. ม. อนฺโตวติปริยนฺเต ฯ
 เอมฺมปรีปี ฯ ๔. ม. ย. โรเปสิ ฯ ๕. ม. ย. ตาลปนฺตี ฯ ๖. ม. ย. นาโหสิ ฯ

*เล่มที่ ๕ มหาสุทสฺสนสุตฺตวณฺณนา หน้า ๓๕๗

ราชธานียา นิพฺพตฺติตฺตวา มหาสุทสฺสโน ราชา อโหสิ ฯ

เอวํ นาติมหนฺตํปี (๑)ปฺลยํ เต สาสเน กตํ (๑)

มหาวิปากํ โหตฺติ กตฺตพฺพํ ตํ วิภาวินา ฯ

มหาวิยฺหนฺติ รัชตมยํ มหาภูฏาคารํ ฯ ตตฺถ วสิตุกาโม
หุตฺตวา อคมาสิ ฯ เอตฺตาวตา กามวิตกฺกาติ กามวิตกฺก ตยา
เอตฺตาวตา นีวตฺติตพฺพํ ฯ อิตฺโต ปรี คุยฺหํ อภูมึ ฯ อิทํ ฆานาคาริ
นาม ฯ นยิทํ ตยา สทฺธิ วัสณฺญานนฺติ เอวํ ตโย วิตกฺเก
ภูฏาคารทฺวาเรเยว วิกฺขมฺเภสิ ฯ (๒)

ปจฺมํ ฆานนฺติ อาทิสฺสู วิสฺสุ กสิณฺปริกมฺมกิจฺจํ นาม นตฺถิ ฯ
นีลกสิณฺเนน อตฺถเถ สติ นีลมณฺธิ ฯ (๓) ปิตกสิณฺเนน อตฺถเถ สติ
สุวณฺณํ ฯ โลहितกสิณฺเนน อตฺถเถ สติ รัตตมณฺธิ ฯ (๔) โอทาทกสิณฺเนน
อตฺถเถ สติ รัชตํ (๕) โอลอิกิตฺโตโลกิตฺตฺฐานเณ กสิณฺเมว ปญฺญาติ ฯ

เมตฺตาสหคเตนาติ อาทิสฺสู ยํ วตฺตพฺพํปี ฯ ตํ สพฺพํปี
วิสุทฺธิมคฺเค วุตฺตเมว ฯ อิติ ปาลียํ จตฺตารี ฆานานิ ฯ จตฺตารี
อปฺปมญฺญาเนว วุตฺตานิ ฯ มหาปฺริโส ปน สพฺพํปี อญฺจ
สมาปฺตฺติโย ปญฺจ อภิญฺญา (๖)นิพฺพตฺเตตฺตวา อนฺุโลมปฺปฏิ-
โลมาทิวเสน จุทฺทสหาการเหสิ สมาปฺตฺติโย ปวิสฺสนฺโต มรฺฐปฺญลํ
ปวิญฺจภมโร มรฺฐเสน วิย สมาปฺตฺติสุเขเนว ยาเปติ ฯ

๑. ม. ย. ปฺลยํ आयตเน กตํ ฯ ๒. ม. ย. นีวตฺเตสิ ฯ ๓. ม. ย. นีลมณฺธิ ฯ
๔. ม. ย. รัตตมณฺธิ ฯ ๕. ม. รัชตนฺติ ฯ ๖. ม. ย. อภิญฺญาโย จ ฯ

*เล่มที่ ๕ หน้า ๓๕๘

จตุราสี่ตินครสหัสสาทิวณณา

กุสาวดีราชธานีปมูขานิติ กุสาวดีราชธานี เตลั นครานัน
ปมูขา สพพเสฏฐาติ อตุโถฯ ภูตตาทิหาโรติ อภิหริตพพ-
ภตุตติฯ

วสุสตตสสุ วสุสตตสสุตติ กสุมา เอวิ จินุเตลิตีฯ เตลั
สทุเทน อุกกณจิติวฯ ปจรมสสุ ฉานนสสุ สทุโท กณญโกติ (๑)
หิ วุตุตติฯ ตสุมา สทุเทน อุกกณจิติโต มหาปุริโสฯ อถ
กสุมา มา อากจณนตุติ น วทติฯ อิทานี ราชาน น
ปสุสตีติ นิพทฐวตุตติ น ลภิสุนนติฯ ตั เตลั มา อุปนิชชตุติ (๒) น วทติฯ

สุภททาเทวีอุปสงกมนวณณา

เอตทโหสิตี กทา เอตติ อโหสิฯ ฤษโยล กาลกิริยา-
ทิวเสฯตทา กิร เทวตา จินุเตลั ราชาน อนาถกาลกิริยิ มา
กโรตุฯ โอิโรเชหิ ฐิตราหิ (๑) ปุตุเตหิ ปริวาริโตว (๔) กโรตุติฯ
อถ เทวี อวภูญตุวา ตสุสา เอวิ จิตตติ อุปปาเทสสฯ ปิตานี
วตุถานินิตี ตานี กิร ปกตียา ฤษโยล มนาปานีฯ ตสุมา
ปิตานี ปารุปถาติ อาหฯ เอตุเถว เทวี ติฏฐาติ เทวี อิมั
๑. อง. ทสก. ๒๔/๗๒/๑๔๕ฯ ม. สมาเป็นนสสุ สทุโท กณญโกติฯ
๒. ม. ย. อุปปชชิตถาติฯ ๓. ม. ย. พหุหิฯ ๔. ส. ย. เอตุถนุตเร กาลนุติ ทิสุตติฯ

*เล่มที่ ๕ มหาสุทสฺสนสุตฺตวณฺณนา หน้า ๓๕๕

ฉานาคารี นาม ตูเมหิ สหุธี วสนภูจฺจัน น โหติ ฯ

ฉานรติวินุทฺตภูจฺจัน นาม (๑) มา อิท ปาวิสฺสตี ฯ

เอตทโหสฺสตี โลเก สตุตา นาม มรณาสนุนกาลเอ อติวีย
วิโรจนฺติ ฯ เตนสฺสา รณฺโณ วิปฺปสนฺนินฺนุทฺตริยภาวํ ทิสฺวา เอว
อโหสิ ฯ ตโต มา รณฺโณ กาลกิริยา อโหสฺสตี ตสฺส กาล-
กิริยํ อนิจฺจมานา สมฺปตฺติกุณฺมสฺส (๒) กถยิตฺวา ติฏฺฐมาเนกาเร
กริสฺสามิตี จินฺตยิตฺวา อิมานิ เต เทวาคิ อาทิมานห ฯ ตตฺถ
ฉนฺทํ ชเนหิตี เปมฺม อูปฺปาเทหิ ฯ ปีตี (๓)กโรหิ ฯ ชีวิต
ปน (๔)อเปกฺขณฺติ ชีวิต (๕) อาลยฺ ฯ ตณฺหํ กโรหิตี อตุโถ ฯ

เอวํ โข มํ ตฺวํ เทวิตฺติ มยฺ โข เทว (๒) อิตฺถึโย
นาม ปพฺพชิตานํ อูปจารกถํ น ชานาม ฯ กถํ วทาม
มหาราชาคิ ราชานํ ปพฺพชิตอ อยณฺติ มณฺณมานาย เทวีย
วตุเต เอวํ โข มํ ตฺวํ เทว สมฺทาจราติ อาห (๖) ฯ ครหิตาคิ
พฺพเชหิ ปจฺเจกพฺพเชหิ สาวเกหิ อณฺเณหิ จ ปพฺพชิตเอหิ (๗)
พฺพสุสฺสเอหิ ครหิตา ฯ กิการณา ฯ สาเปกฺขกาลกิริยา หิ
อตุตฺตโนเชว เคเห ยกฺขกุกฺกุรชโณณมฺหิสฺมุสิกุกฺกุณฺณสฺสกุณาที-
ภาเวน (๘) นินฺพพฺตฺตณการณํ อโหสิ ฯ (๕)

๑. ม. ย. มม ฯ ๒. ม. สมฺปตฺตติ คุณฺมสฺส ฯ ๓. ม. ย. รตี ฯ ๔. ม. ปน สหุโท
นตฺถิ ฯ ๕. ม. ย. เอตฺถนฺตเร สาเปกฺขณฺติ ทิสฺสตี ฯ ๖. ม. ...อาทิมานห ฯ
๗. ส. ม. ย. ปณฺฑิตเอหิ ฯ ๘. ม. ย. ...กุกฺกุณฺณอกามงฺกลาทีภาเวน ฯ ๕. ม. ย. โหติ ฯ

*เล่มที่ ๕ มหาควควณณา หน้า ๔๐๐

อด โข อานนุทา สุภททา เทวี อสุสูนิ ปุณฺณิตฺวาติ
เทวี เอกมนฺตํ คนฺตุวา โรทิตฺวา กนฺทิตฺวา อสุสูนิ ปุณฺณิตฺวา
เอตทโวจ ฯ

พฺรหฺมโลกุปกมวณณา

คหปตีสฺส วาติ กสฺมา อาห ฯ เตลฺลํ กิร โสณเสฏฺฐิ-
ปุคฺคตาทีนํ วิย มหตี สมฺปตฺติ โหติ ฯ โสณสฺส กิร เสฏฺฐิ-
ปุคฺคตสฺส เอกา ภคฺคตปาติ เทวสฺสทสฺสทสฺสานิ อคฺขมฺติ ฯ อิติ เตลฺลํ
ตาทีลํ ภคฺคตํ ภคฺคตानํ มุหฺตตํ ภคฺคตสมฺมโท ภคฺคตมฺจฺฉา
ภคฺคตกิลมโถ โหติ ฯ

ยํ เตน สมฺเยน อชฺฉวาวสามีติ ยตฺถ วสามิ ฯ ตํ เอกํเยว
นคฺริ โหติ ฯ อวเสเสสฺส ปุคฺคตธีตาทโย เจว ทาสมนฺนุสฺสา จ
วสีสฺส ฯ ปาสาทกุกฺคาเรสุปี เอสฺว นโย ฯ ปลฺลนฺกาทีสุปี
เอกํเยว ปลฺลนฺกํ (๑)ปริภุชฺชติ ฯ เสสา ปุคฺคตาทีนํ (๒)ปริโกคา
โหนติ ฯ อิตฺถีสฺสปี เอกาว ปจฺจุปฺภุจฺจาติ ฯ เสสา ปรีวารมคฺคา
โหนติ ฯ ปรีทหามิติ เอกเมว ทุสฺสยฺกํ นิวาเสมิ ฯ เสทานิ
ปรีวารเรตฺวา วิจฺรณฺदानํ อสีตีสทสฺสาธิกานํ โสฬสนฺนํ ปรีสสท-
สทสฺसानํ โหนติ ฯ ภูณฺชามิติ ปตฺถปฺปมาเณน (๓) นาฬิโกทนมคฺคตํ
ภูณฺชามิ ฯ เสลฺลํ ปรีวารเรตฺวา วิจฺรณฺदानํ จตฺตาลีสทสฺสาธิกานํ
๑. ลี. สยฺ ฯ ๒. ลี. ปุคฺคตธีตาทีนํ ฯ ๓. ม. ยฺ. ปรมฺปมาเณน ฯ

*เล่มที่ ๕ มหาสุทฺตสนฺตฺตวณฺณา หน้า ๔๐๑

อฏฺฐนฺนํ ปุริสฺตตสฺสทฺตสนฺนํ โหตีติ ทสฺเสตีฯ เอกถาลิปาโก หิ
ทสนฺนํ ชนฺนํ ปโหตีฯ

เอตานิ กิร (๑) จตุราสีติ นครสทฺตสนฺนํ เจว ปาสาท-
สทฺตสนฺนํ จ กุฎาคารสทฺตสนฺนํ จ เอกิสฺสาเยว ปณฺณสาลาเย
นิสฺสนฺเทเน นิพฺพตฺตานิฯ จตุราสีติ ปลฺลนฺกสทฺตสนฺนํ นิปชช-
นตฺถาย ทินฺนํมณฺจกสฺส นิสฺสนฺเทเน นิพฺพตฺตานิฯ จตุราสีติ
หตฺถิสทฺตสนฺนํ อสฺสสทฺตสนฺนํ รตฺตสทฺตสนฺนํ นิสฺสีทนตฺถาย
ทินฺนํปิจฺจสฺส นิสฺสนฺเทเน (๒) นิพฺพตฺตานิฯ จตุราสีติ มณฺนิสทฺตสนฺนํ
เอกทีปนิสฺสนฺเทเน นิพฺพตฺตานิฯ จตุราสีติ โปกฺขรณฺนิสทฺตสนฺนํ
เอกโปกฺขรณฺนิสฺสนฺเทเน นิพฺพตฺตานิฯ จตุราสีติ อิตฺถิสทฺตสนฺนํ
ปฺปุตฺตสทฺตสนฺนํ คหปติสทฺตสนฺนํ ปริโลกภาชนปตฺตตถาลก-
ธมฺมกรกปริสฺสวณฺอารกณฺทุกปฺปผลิกนขเจทสฺสูจิจิ (๑) กุญฺจิกกณฺณ-
มลหฺรณฺนิปาทกจฺลิกอุปาหนนตฺตตตฺตรยญฺจิทานสฺส นิสฺสนฺเทเน
นิพฺพตฺตานิฯ จตุราสีติ เชนฺสทฺตสนฺนํ โครสทานนีสฺสนฺเทเน
นิพฺพตฺตานิฯ จตุราสีติ วตฺถโกฏฺฐิสทฺตสนฺนํ นีวาสนปารุปน-
ทานสฺส นิสฺสนฺเทเน นิพฺพตฺตานิฯ จตุราสีติ ถาลิปากสทฺตสนฺนํ
โกชนทานสฺส นิสฺสนฺเทเน นิพฺพตฺตานิติ เวทิตฺตพฺพานิฯ

เอวํ ภควา มหาสุทฺตสนฺตฺต สมนฺปตฺตี อาทิโต ปญฺจาย
วิตฺถาเรน กเถตฺวา สพฺพนฺตํ กุมารกานํ (๔) ปัสฺวาการกัณฺณํ วิย

๑. ม. ปนฯ ๒. ม. เอกทีปสฺส นิสฺสนฺเทเนฯ

๑. ม. สฺสูจิจิ นตฺถิฯ ๔. ม. ย. ทารกานํฯ

*เล่มที่ ๕ มหาควคณณนา หน้า ๔๐๒

ทสฺเสนุโต ปรินิพฺพานมณฺเฑเก นิปนฺโนว ปสฺसानนฺทาทิ
อาทิมานฺห ๕

ตตฺถ วิปริณฺตาทิ ปกฺคิขฺหเนน (๑) นิพฺพุตปฺทีโป วีย
อปฺณตฺตฺติกาวั คตา ๕ เอวั อนิจฺจา โข อานนฺท สงฺขาราทิ
เอวั หุตฺวา อภาวญฺเณ อนิจฺจา ๕

เอตฺตาวตฺตา ภควา ยถา นาม ปุริโส สตฺตฺตฺตฺตฺตฺต
จฺมปฺกรุกฺเข นิสฺเสณฺนิ พฺนฺธิตฺวา อภิรฺูหิตฺวา จฺมปฺกรุกฺขปฺปํ
อาทาย นิสฺเสณฺนิ มฺลจฺนฺโต โอตเรยฺย เอวเมว นิสฺเสณฺนิ
พฺนฺชฺนฺโต วีย อนเภาวสฺสโกภฺิสตฺตสฺสสฺสพฺเพธฺ มหาสฺสทฺสสนฺส
สมฺปตฺตี อารฺุยฺห สมฺปตฺติมฺคฺตเก จิตฺ อนิจฺจลฺกฺขณฺ อาทาย
นิสฺเสณฺนิ มฺลจฺนฺโต วีย โอตฺติณฺโณ ๕ เตเนว ปุพฺเพ วสฺภราชา
ทีฆภาณกเถรานํ โลหปาสาทสฺส ปาจฺินปสฺเส อมฺพฺลญฺจิกาย
อิมํ สฺตฺตํ สขฺฆายนฺตฺานํ สฺตฺตฺวา กิ โภ มยฺหิ อຍຍကေ
เอตฺถ วุตฺตํ ๕ อตฺตโน ขาทิตปฺิตฺตฺจฺานเ สมฺปตฺติเมว กเถตฺตี
จฺินฺเตนฺโต เอวั อนิจฺจา โข อานนฺท สงฺขาราทิ วุตฺตกาเล
อิมํ โภ ทิสฺวา ปฺลยฺจฺหิ จฺกฺขฺหิ จฺกฺขฺมตา เอวั วุตฺตฺนฺติ
วามฺหตฺถํ สมฺมิมฺยฺชิตฺวา ทกฺขิณฺหตฺถเณน อปฺโฝญฺเฑตฺวา สาธฺ
สาธฺติ คฺคฺจฺหทฺโย สาธฺการิ อทาสิ ๕

เอวั อทฺฐวาทิ (๒) เอวั อฺุทกฺพฺพฺพฺพาทโย (๓) วีย ชฺฐภาวั
๑. ม. ยฺ. ปกฺคิวิขฺหเนน ๕ ๒. ม. อทฺฐวาทิ ๕ ๓. ม. อฺุทกฺปฺปฺพฺพาทโย ๕

*เล่มที่ ๕ มหาสุทฺตสนฺตฺตวณฺณา หน้า ๔๐๓

วิรหิตาฯ เอว อนฺตฺตาสกาทิ เอว สุปินเก ปิตฺปานิย วิย อนฺตฺตจฺจนฺทํ วิย จ อส
สทวิรหิตาฯ

สรีริ นิกฺขิเปยฺยติ สรีริ จฺจฺเทยฺยฯ อิทานิ อณฺตฺตส
สรีรสฺส นิกฺเขโป วา ปฏฺิษฺคฺคณฺ วา นตฺติ (๑) อานนฺท
ตถาคตฺตสฺสทติ วทติฯ อิทณฺจ ปน วตฺวา ปฺน เถริ อามนฺเตสิ
จกฺกวตฺตโน อานฺภาโว นาม รณฺโณ ปพฺพชิตฺตสฺส สตฺตเม
ทิวเส อนฺตรชยติฯ มหาสุทฺตสนฺตฺต ปน กาลกิริยโต สตฺตเม
ทิวเส สตฺตรตฺนปการา รตฺนตฺตลา(๒) จตฺราสีติโปกฺขรณฺ-
สทฺตฺตานิ รมฺมปาสาทิ รมฺมโปกฺขรณฺ จกฺกรตฺนนฺติ สพฺพเมตฺ
อนฺตรชยิตฺติฯ หตฺติอาทิสฺ ปน อยฺ รมฺมตา จินฺนยฺกกา สห
กาลี กโรนฺติฯ อายุเสเส สติ หตฺติรตฺนํ อุโปสถกฺลํ กจฺจติฯ
อสฺสรตฺนํ วลาหกฺลํฯ มณฺิรตฺนํ วิปฺลปพฺพตฺตเมว (๓) กจฺจติฯ
อิตฺติรตฺนสฺส อานฺภาโว อนฺตรชยติฯ คหปฺติรตฺนสฺส จกฺข
ปาคตฺติกเมว โหติฯ ปริณายกรตฺนสฺส เวยฺยตฺติกํ (๔) นสฺสติฯ

อิทมฺโวจ ภควาติ อิทํ ปาลิยฺ อารุพฺพหณฺจ อนารุพฺพหณฺจ
สพฺพํ ภควา อโวจฯ เสสิ อุตฺตฺตานตฺตเมวาทิฯ

มหาสุทฺตสนฺตฺตวณฺณา นิกฺขิตฺตาฯ

จตฺตฺตํฯ

๑. ม. เอตฺตฺตฺนเร กิเลสปหฺินตฺตาทิ ทิสฺสติฯ

๒. ม. สตฺตรตฺนตฺตลาฯ ๓. ม. ยฺ. เวปฺลปพฺพตฺตเมวฯ ๔. ม. ยฺ. เวยฺยตฺติยฺฯ

*เล่มที่ ๕ หน้า ๔๐๔

ชนวสภสุตตวณณนา

อุปตติพฺยากรณวณณนา

เอวมเม สุตฺนติ ชนวสภสุตฺตํ ๑ ตตฺรารยํ อนุตฺตาน-
ปทวณณนา ปรีโต ปรีโต ชนปเทสุติ สามนุตชนปเทสุ๑
ปรีจารเกติ พุทฺธมมสํฆานํ ปรีจารเก ๑ อุปตฺตีสฺสูติ ฌาณ-
คตฺติปฺนุณานํ อุปตฺตีสฺสุ ๑ กาสีโกสเลสุติ กาสีสฺสุ จ โกสเลสุ
จ ๑ กาสีกรฎฺฐเจ จ โกสลกรฎฺฐเจ จาติ อตุโถ ๑ เอส นโย
สพฺพตฺถ ๑ อญฺคมคชโยนกกมฺโพชอสฺสกอวนฺตฺรฎฺฐเจสุ ปน จสุ
น พฺยากรโรติ ๑ อิมสํ ปน โสพสนนํ มหาชนปทานํ ปฺริเมสุ
ทสฺสุเขว พฺยากรโรติ ๑ นาทิกิยาติ (๑)นาทิกคามวาสีโน ๑

เตน จาติ เตน อนาคามีอาทิภาเวน ๑ สุตฺวาติ สพฺพญฺญุต-
ฌาณน ปรีจฺฉินฺทิตฺวา พฺยากรโรนฺตสฺส ภควโต ปญฺหาพฺยากรณํ
สุตฺวา เตสํ อนาคามีอาทิสฺสุ นิฏฺฐํ กตา หุตฺวา ๑ เตน
อนาคามีอาทิภาเวน อตฺตมนา อหฺลํ ๑ อฏฺฐกถายํ ปน เตนาติ
เต นาทิกิยาติ วุตฺตํ ๑ เอตสฺมี หิ อตฺเถ นกาโร นิปาตมตฺตํ
โหติ ๑

๑. ม. นาทิกิยาติ ๑ เอวมฺปรีปี ๑

*เล่มที่ ๕ หน้า ๔๐๕

อานนทปริกถาวณณา

ภควนตํ กิตฺตยมานรूपโต อโห พุทฺโธ ๑ อโห ฌมฺโม ๑
อโห สัมโหม ๑ อโห ฌมฺโม สุวากฺขาโตติ เอวํ กิตฺตยนฺโตว
กาลมกาสี ๑ พุชฺชโน ปลีทยยาติ อมฺหากํ ปิตา มาตา ภาตา
ภคินี ปุตฺโต ธีตา สหายโก ๑ (๑) เตน อเมหฺหิ(๑) สทุธี เอกโต
ภุตฺตา ๑ เอกโต สยิตา ๑ ตสฺส อิทฺถจิทฺถจ มนาปํ อกริมฺหา ๑
โส กิร อนาคามี สกทาคามี โสตาปนฺโน ๑ อโห สาธุ
อโห สุกฺกุจฺติ เอวํ พุชฺชโน ปสาทํ อาปชฺเชยฺย ๑

กตฺตินฺติ ฌาณคฺติ ๑ อภิสมฺปรายนฺติ ฌาณาภิสมฺปรายเมว ๑
อทุทสา โขติ กิตฺตเก ชเน อทุทส ๑ จตุวิสตฺติสทสฺसानิ ๑

อุปฺสนตฺปติสฺโสติ (๒) อุปฺสนตฺทสฺสโน ๑ ภาติริวาทิ อติวีย ภาติ
อติวีย วิโรจติ ๑ อินฺทฺริยานนฺติ มมจฺจฺญจฺจํ อินฺทฺริยานํ ๑
อทุทสํ โข อหํ อานนฺทาทิ เนว ทส ๑ น วิสติ ๑ น
สตํ ๑ สทสฺสํ ๑ อณฺุณาทิกานิ จตุวิสตฺติสทสฺसानิ อทุทสนฺติ
อาห ๑

๑. สี่. เตนมฺหา ๑ ยฺ. เตน อมฺหากํ ๑ ๒. ม. อุปฺสนตฺปติสฺโสติ ๑

*เล่มที่ ๕ หน้า ๔๐๖

ชนวสภยภวณณา

ทิสวา ปน เม เอตโตโก นาม ชโน มํ นิสาย
ทุกขา มุตโตติ (๑) พลวโสมนสฺสํ อุปฺปชฺชชํ จิตฺตํ ปสฺสีทึ จิตฺตสฺส
ปสนฺนตฺตา จิตฺตสมฺภูจฺจํ โลหิตํ ปสฺสีทึ ๑ โลหิตสฺส ปสนฺนตฺตา
มนจฺญจฺจํ อินฺทฺริยานิ ปสฺสีทึสฺสํ สพฺพมิตํ วตฺวา อถ โข
อานนฺทาทิ อาทิมาย ๑ ตตฺถ ยสฺมา โส พิมฺพิสฺวาริ (๒) ภควโต
ธมฺมกถํ สุตฺวา ทสฺสทสฺสํทสฺสํ ชนสฺสทสฺสํทสฺสํ เขจฺจโก
หุตฺวา โสตาปนฺโน ชาโต ๑ ตสฺมา ชนวสภยภวณณา นาม
อโหสิ ๑

อิโต สตฺตาทิ อิโต เทวโลกา จวิตฺวา สตฺต ๑ ตโต
สตฺตาทิ ตโต มนฺสฺสโลกา จวิตฺวา สตฺต ๑ สํสารานิ (๓)จตุทฺทสฺสํ
สพฺพปาปิ จตุทฺทส ขนฺธปฺปิปฺปายิ ๑ นิवासภิกขานามิติ ชาติ-
วเสน นิवासํ ชานามิ ๑ ยตฺถ เม วุสฺสิตํ ปุเรติ ยตฺถ เทเวสุ
จ เวสฺสวณฺสฺสํ สหพฺยตํ อุปฺกเตน มนฺสฺสเสสุ จ ราชญฺเตน
อิโต อตฺตภาวโต ปุเรเยว มยา วุสฺสิตํ ๑ ปุเร เอวํ วุสฺสิตตฺตา
เอว จ อิทานิ โสตาปนฺโน หุตฺวา ตีสุ วตฺถุสุ พหุปฺปญฺญํ
กตฺวา ตสฺसानุภาเวน อุปฺริ นิพฺพตฺติตฺตํสมตฺถิปี ทิมฺรตฺตํ
วุสฺสิตจฺจํ (๓) นิกฺกนฺตฺติยา พลวตฺยา เอตฺถเวว นิพฺพตฺโต ๑

อาสา จ ปน เม สนฺตฺติจฺจํตีติ อิมินา อหํ โสตาปนฺโนติ
๑. ม. ปมุตโตติ ๑ ๒. ม. อัย ปาโจ นตฺถิ ๑ ๓. ม. สํสารานิ ๑

*เล่มที่ ๕ ขนวสภสุตตวณณนา หน้า ๔๐๗

น สุตตปมตโตว หุตฺวา กาลํ วิตฺตินาเมสี ๗ สกทาคามิ-
มกุกตถาย ปน เม วิปสฺสนา อารทฺธา ๗ อชฺเชว อชฺเชว
ปฏฺวิชฺฌิสฺสามิตี เอวํ สอฺสุสฺสาโห วิหฺรามิตี ทสฺเสตี ๗ ยทกฺเคตี
ลภฺจิวฺนุຍฺยานเ ปจฺมทสฺสเน โสตาปนฺนทิวสํ สนฺชาย วทตี ๗
ตทกฺเค อหํ ภนฺเต ที่ฆฺรตฺตํ อวินิปาโต อวินิปาตํ สลฺชานามิตี
ตํ ทิวสํ อาทิ กถฺวา ๗ อหํ ภนฺเต (๑)ปฺริมา จตฺตทสอฺตตภาว-
สงฺขาทา (๑) ที่ฆฺรตฺตํ อวินิปาโต ลภฺจิวฺนุຍฺยานเ โสตาปตฺติ-
มกฺควเสน อธิคตํ อวินิปาตฺตมมํ (๒)สลฺชานามิตี อตุโถ ๗
อนจฺจริยฺนฺติ อนฺ อจฺจริยํ ๗ จินฺตยฺมานํ ปฺนปฺปฺนํ อจฺจริยเมเวตี (๓)
ยํ เยน (๔)เกนจិเทว กรณฺเยน กจฺจฺนฺโต ภกฺวณฺตํ อนฺตรามกฺเค
อทฺทสํ ๗ อิทฺปี อจฺจริยํ ยลฺจ เม(๕) เวสฺสวณฺสฺส มหฺราษสฺส
ตสฺสํ ปฺริสํยํ ภาสโต ภกฺวโตทิกฺกุสฺทิสเมว สมนฺมุขา สุตํ ๗
เทว ปจฺจยฺยาตี อนฺตรามกฺเค ทิกฺกุสฺภาโว จ เวสฺสวณฺสฺส สมนฺมุขา
สุตํ อารโจะตฺตูกามตา จ ๗

๑. ม. ปฺริมํ ...สงฺขาทํ ๗ ๒. ม. ยฺ. อวินิปาตฺตมมตํ ๗ ๓. ม. ยฺ. อจฺจริยเมวิทํ ๗
๔. ม. ยฺ. อยํ ปาโจ นตฺถิ ๗ ๕. สฺ. ยฺ. สํยํ ปฺริสํยํ ๗ ม. สยํ ปฺริสํย ๗

*เล่มที่ ๕ หน้า ๔๐๘

เทวสภาวณณา

สนุนิปติตาติ กสุมมา สนุนิปติตาฯ เต กิร จตุหิ
 การณหิ สนุนิปตุนติฯ วสฺสูปนายิกสงฺกหตุถิฯ ปวารณาสงฺกหตุถิ
 ฌมฺมสฺสวณตุถิฯ ปาริจฺจตุตถกกีพานุภวณตุถุนติฯ ตตฺถ เสว
 วสฺสูปนายิกาติ อาสาพฺหิปฺปณฺณมายิ (๑) ทฺวิสฺสู เทวโลเกสฺสู เทวา
 สฺฐมฺมมาย เทวสภาย สนุนิปติตฺวา มนฺเตนฺติ อสฺสูกิหารเ เอโก
 กิภฺขุ วสฺสูปลโตฯ อสฺสูกิหารเ เทว ตโย จตฺตารโ ปณฺจ
 ทส วิสฺติ ตีส จตฺตาลีส ปณฺญาส สติ สหสฺสํ
 กิภฺขุ วสฺสูปลตาฯ เอตฺถตฺถ จาเน อຍယານံ อารกฺขံ สฺสํวิหิตํ
 กโรธาติฯ เอวံ วสฺสูปนายิกสงฺกโห กโต โหติฯ

ตทาปี เอเตเนว การณเณ สนุนิปติตาฯ อิํ เนสิ (๒) โหติ
 อาสนสฺมินฺติ อิํ เตสิ จคฺคฺนํ มหาราชาณํ อาสนํ โหติฯ
 เอวณฺเตสฺสปี นิสินฺเนสฺส อถ ปจฺจมา อมฺหากํ อาสนํ โหติฯ

เยนตฺถเนนาติ เยน วสฺสูปนายิกตฺถเนนฯ ตํ อตฺถํ
 จินฺตยิตฺวา (๓) ตํ อรณฺญวาสิโน กิภฺขุสํฆสฺส อารกฺขํ (๔)
 จินฺตยิตฺวา เอตฺถตฺถ วุจฺจกิภฺขุสํฆสฺส (๕) อารกฺขํ สํวิทฺถาติ
 จตุหิ มหาราเซหิ สทฺธิ มนฺเตตฺตฺวาฯ วุคฺตฺวาจนาปี ตนฺติ เตตฺตีส (๖)

๑. ม. อาสาพฺหิปฺปณฺณมายฯ ย. อาสาพฺหิปฺปณฺณมายฯ ๒. ม. เตสิฯ ๓. ม. จินฺตยิตฺวา
 ตํ อตฺถํ มนฺตยิตฺวาติฯ ๔. ส. อารกฺขตํฯ ม. อารกฺขตฺถํฯ ๕. ส. อัย ปาโจ นตฺถิฯ
 ๖. ม. เตตฺตีสฯ เอวมฺปฺริปีฯ

*เล่มที่ ๕ ขนวสภสุตตวณณนา หน้า ๔๐๕

เทวปุตตา วทนุติ ฯ มหาราชาโน วุตตวจนา นาม ฯ ตถา
เตตีส เทวปุตตา ปจฺจานุสาสนุติ ฯ อิตเร ปจฺจานุสิจฺจวจนา
นาม ฯ ปททวเยปี ปน ตนุติ นิปาตมตฺตเมว ฯ อวิปกฺกนฺตาคี
อคตา ฯ

อุพาโรติ วิปฺโล มหา. เทวานุภาวณฺติ ยา สา สพฺพ-
เทวตานํ วตฺถาลงฺการวิมานสรีรานํ ปภา ทวาทส โยชนานี
ผรติ ฯ มหาปฺญณานํ ปน สรียปฺปภา โยชนสตํ ผรติ ฯ ตํ
เทวานุภาวํ อติกฺกมิตฺวา ฯ

พฺรหฺมโน เหติ ปุพฺพนิมิตฺตณฺติ ยถา สุริยสฺส อุทยโต
เอติ ปุพฺพงฺกมํ เอติ ปุพฺพนิมิตฺตํ ยทิทํ อรุณฺกํ ฯ เอวเมว
พฺรหฺมโนปี เอติ ปุพฺพนิมิตฺตณฺติ ทีเปติ ฯ

สนงฺกุมารกถาวณณนา

อนภิสฺมฺภวานีโยติ อปตฺตพฺโพ ฯ น ตํ เทวา ตาวตีสสา
ปฺสฺสณฺตีติ อตุโธ ฯ จกฺขุปถสฺมินฺติ จกฺขุปสาเท อาปาเถ วา ฯ
โส เทวานํ จกฺขุสฺส อาปาเถ สมฺภวานีโย ปตฺตพฺโพ น อโหสิ ฯ
(๑) นากิภวตฺตี วุตฺตํ โหติ ฯ เหฏฺฐา เหฏฺฐา หิ เทวตา อุปรุ-
ปฺริเทวตานํ โอฬาริกํ กตฺวา มาปิตเมว อตฺตภาวํ ปฺสฺสิตฺตํ
สภฺโกณฺติ ฯ เวทปฏฺฐิตาภนฺติ ตฺถุจฺปิฏฺฐิตาภํ ฯ อธฺนากิสิตฺโต (๒) รชฺเชนาติ
๑. ม. ย. โหติ ฯ ๒. สฺยา. अधฺนาวสิตฺโต ฯ

*เล่มที่ ๕ มหาควคควณณา หน้า ๔๑๐

สมปตติยา (๑) อภิสิตโต รุชเชนฯ อัย ปนตโถ ภูจคามณิ-
 อภยวตถุณา ทีเปตพโพ โส กิร ทวตตีส ทมิพราชาโน
 วิชิตวา อนุราชปุเร ปตตาทิสโก ตภูจิสมนสเสน (๒) มาส นิททำ
 น ลภีฯ ตโต นิททำ น ลภามี ภนเตติ ภิกขุสัมมสส
 อัจจิกขิฯ เตนหิ มหาราช อชช อุโปสถ อธิฐาหิติฯ
 โส จ อุโปสถ อธิฐาสีฯ สโม คนตวา จิตตยมก
 สชฌายถาติ อภูจ อภิธมมิกภิกขุ เปเสติฯ เต คนตวา
 นิปชชตุ (๓) มหาราชชาติ วตวา สชฌาย อารภิสูฯ ราชชา สชฌาย
 สุนนโตว นิททำ โอกกมิฯ เถรา ราชาน มา ปโพชยิตถาติ
 ปกกมีสุฯ ราชชา ทุคยทิวเส สุริยคุคมเนว ปพชฌิตวา เถเร
 อปสสนโต กุหิ อยยาติ ปุจฉิฯ ตุมหาก นิทโทกกมนภาว
 ฌตวา กตาทิฯ นตถิ โภ มยหิ อยยสส (๔) ทารกาน อชานน-
 เกสชช นามฯ ยาว นิททาเกสชชปี ชานนติเยวติ อาหฯ
 ปญจสิโขติ ปญจสิขคนฐพพสทิส หุตวาฯ ปญจสิข-
 คนฐพพเทวปุตตสส กิร สพพเทวปุตตา (๕) อตตภาว มมายนติฯ
 ตสมา พุรหุม่าปี ตาทิสเยว อตตภาว นิมนนิตวา ปาตุโรหสิฯ
 ปลลงเคน นิสีทิตี ปลลงก อภุชิตวา นิสีทิตีฯ
 วิสสุจติ สุมตโต อปติพุทโธฯ วิญญเยโยติ อตถ-

๑. ม. ย. สมปตติฯ ๒. ส. ลทฐโสมนสเสนฯ ม. ย. ตภูจ ...ฯ
 ๓. ม. ย. นิปชช ตวฯ ๔. ส. อยยสสฯ ๕. ม. ย. สพพเทวตาฯ

*เล่มที่ ๕ หน้า ๔๑๒

อิทธิปาทวณณา

ยาว สุปญตตปิเม (๑) เตน ภควตติ เตน มยหิ
 สตุถารากถวา (๒) สุปญตตวา (๒) สุกถิตาฯ อิทธิปาทาติ
 เอตถ อิชฌนญเจเน อิทธิฯ ปติญจानญเจเน ปาทาติ เวทิตพพาฯ
 อิทธิพหุสีกตยาติ (๓) อิทธิปโหนกตยาฯ (๔) (๕)อิทธิวิเสวิตายาติ อิทธิ-
 วิเสสภาวายฯ (๕) ปุณปุณั เสวนนเสเน (๖) จินณวสิตายาติ วุตต
 โหติฯ อิทธิวิกุพพนตยาติ อิทธิวิกุพพนภาวายฯ นานปุการโต
 กตวา (๗) ทสฺสนตถายฯ ฉนุทสมาธิปธานสงฺขารสมนุณาคตฺนฺติ-อาทิสฺ ฉนุทเหตุโก ฉนุ
 ทาธิโก วา สมาธิ ฉนุทสมาธิฯ
 กตฺตคมยตฉนุทมธิปตี กริตฺวา ปฏฺฐิตทฺธสมาธิสฺเสตฺติ อธิวจันฯ
 ปธานญฺตวา สงฺขารา ปธานสงฺขาราฯ จตฺกิจฺจสาธกสฺส
 สมมฺปธานวิริยสฺเสตฺติ อธิวจันฯ สมนุณาคตฺนฺติ ฉนุทสมาธินา
 จ ปธานสงฺขาราเรหิ (๘) จ อุเปตฺติฯ อิทธิปาทฺนฺติ นิปุตฺตติปริยาเยน
 วา อิชฌนญเจเนฯ อิชฌนฺติ เอตถ สตุตฺตา อิทธิธา วุทฺธา
 อุกฺกิสฺสคตา โหนฺตฺตีติ อิมินา วา ปริยาเยน อิทธิตีติ สงฺขุຍ
 คตฺตานํ อภิญญาจิตฺตสมฺปยุตฺตฺตานํ ฉนุทสมาธิปธานสงฺขารานํ
 # ๑. ม. ยฺ. สุปญตตวา จิเมฯ ๒. ม. ยฺ. เอตถนฺตเร ยาวาติ ทิสฺสตีฯ
 ๓. ม. ยฺ. อิทธิปฺหุตยาติฯ ๔. สฺ. ยฺ. อิทธิปโหนกตถายฯ
 ๕. ม. ยฺ. อิทธิวิเสวิตายาติ อิทธิวิปฺชฺชนภาวายฯ ๖. ม. ยฺ. อาเสวนนเสเนฯ
 ๗. สฺ. ยฺ. อัย ปาโธ นตฺถิฯ ๘. ม. ยฺ. ปธานสงฺขาราเนฯ

*เล่มที่ ๕ ชนวสภสตุตตวณณนา หน้า ๔๑๓

อธิฎจกถาญเจน ปาทฎต (๑) เสตจิตตเจตติกราสินติ(๒) อตุโถ ๗ วุตตัม
เหตฺ อิทฺธิปาโทติ โย ตถาฎตสฺส เวทนากุขนุโธ ๗เป ๗
วิญญานกุขนุโธติ ๗ (๓) อิมินา นเยน เสตปเทสุปี อตุโถ
เวทิตพฺโพ ๗ ยถเว หิ ฉนุทํ อธิปตี กริตฺวา ปฎฺฐิตทฺชสมาริ
ฉนุทสมาริตี วุตฺโต ๗ เหวํ วิริยํ ๗ จิตฺตํ ๗ วิมฺตํ อธิปตี กริตฺวา
ปฎฺฐิตทฺชสมาริ วิมฺตาสมาริตี วุจฺจติ ๗

อปิจ อุปจารชฺฌานํ ปาโท ๗ ปจฺมชฺฌานํ อิทฺธิ ๗ สอุปจาริ
ปจฺมชฺฌานํ ปาโท ๗ ทุติยชฺฌานํ อิทฺธิตี เหวํ ปุพฺพภาเค ปาโท ๗
อปรภาเค อิทฺธิตี เหวเมตฺถ อตุโถ เวทิตพฺโพ ๗ วิตุถาเรน ปน
อิทฺธิปาทกถา วิสุทฺธิมคฺเค จ วิงฺกฏจกถายิ จ วุตฺตา ๗

เกจ ปน นิปฺสนฺนา อิทฺธิ ๗ อนิปฺสนฺโน อิทฺธิปาโทติ
วทฺนติ ๗ เตสํ วาทมทฺทนตฺถาย อภิรฺมเม อุตฺตรจฺฐพิทวาโร นาม
อาคโต (๔) จตุตฺวาริ อิทฺธิปาทา ฉนุทิทฺธิปาโท ๗ วิริยิทฺธิปาโท ๗
จิตฺติทฺธิปาโท ๗ วิมฺสิทฺธิปาโท ๗ ตตฺถ กตฺโม ฉนุทิทฺธิปาโท ๗
อิธ ภิกฺขุ ยสฺมี สมเย โลกุตฺตรํ ฉานํ ภาเวติ นิยุยานิกํ
อปจยคามิํ ทิฎฺฐิกถานํ ปหานาย ปจฺมาย ฎฺฐิมิยา ปตฺติยา ๗
วิวจฺเจว กามหิ ปจฺมํ ฉานํ อุปสมฺปชฺช วิหฺรติ ทฺกฺขา-
ปฎฺฐิปทํ ทนฺธาภิลฺลํ ๗ โย ตสฺมี สมเย ฉนุโท ฉนุทิกถา
กตฺตุมยตฺตา กุสฺโล ฌมฺมจฺฉนุโท ๗ อยิ วุจฺจติ ฉนุทิทฺธิปาโท ๗

๑. ม. ปาทฎโต ๗ ๒. ม. ...ราสีติ ๗ ๓. อภิ. วิ. ๓๕/๕๐๘/๒๕๓ ๗ ๔. ม. อาภโต ๗

*เล่มที่ ๕ มหาควควณณนา หน้า ๔๑๔

อวเสสา ชมมา ฉนุทธิทฐิปาทสมปยุตตาดิ(๑) ๑ อิม ปน โลกุตตร-
วเสนว อากตา ๑ ตตถ รฐฐปาลตเถโร ฉนุทธิ ชุริ กตวา
โลกุตตรชมมํ นิพพตเตสิ ๑ โสณตเถโร วิริยํ ชุริ กตวา ๑
สมภูตตเถโร จิตตํ ชุริ กตวา ๑ อายสฺมา โมฆราชา วิมํสิ
ชุริ กตวาติ(๑) ๑

ตตถ ยถา จตฺตฺส อมจจปฺตเตสฺส จานนฺตรํ ปตเถตฺวา
ราชานํ อุปนิสฺสาย วิหรนฺเตสฺส เอโก อุปฺภูจฺจเน ฉนุทฺชาโต
รณฺโณ อชฺฌาสยณฺจ รุจฺฉิณฺจ ฉตฺวา ทิวา จ รตฺโต จ
อุปฺภูจฺจหนฺโต ราชานํ อาราเชตฺวา จานนฺตรํ ปาปฺณิ (๓) เอวํ
ฉนุทฺฐเรณ โลกุตตรชมมํนิพพตฺตโก เวทิตฺพุโป ๑

เอโก ปน ทิวเส ทิวเส อุปฺภูจฺจตุํ โโก สกฺโกติ ๑ อุปฺปนฺเน
กิจฺเจ ปรกฺกเมณ อาราเชสฺสามิติ กุปฺปิเต ปจฺจนฺเต รณฺญา
ปหิโต ปรกฺกเมณ สตฺตฺมทฺทหนํ กตฺวา จานนฺตรํ ปาปฺณิ ๑
ยถา โส ๑ เอวํ วิริยฺฐเรณ โลกุตตรชมมํนิพพตฺตโก เวทิตฺพุโป ๑

เอโก ทิวเส ทิวเส อุปฺภูจฺจณฺปี อุเรน สตฺติสร-
ปฺภิจฺฉนฺนํปิ ภาโรเยว มนฺตฺวเสน(๔) อาราเชสฺสามิติ เขตฺตฺวิชฺชาย(๕)
กตฺปริจฺยตฺตา มนฺตฺสํวิชานเนน ราชานํ อาราเชตฺวา จานนฺตรํ
ปาปฺณิ ๑ ยถา โส ๑ เอวํ จิตฺตฺฐเรณ โลกุตตรชมมํนิพพตฺตโก
เวทิตฺพุโป ๑

๑. อภิ. วิ. ๓๕/๕๓๒/๓๐๑-๓๐๒ ๑ ๒. ม. กตฺวาติ ๑ ๓. ม. เอตฺถนฺตเร ยถา โสติ
ทิสฺสติ ๑ ๔. ม. ย. มนฺตฺพเลน ๑ ๕. ม. เขตฺตฺวิชฺชาย ๑

*เล่มที่ ๕ ขนวลศกศุตตวณณนา หน้า ๔๑๕

อปโร ก็ อิมหิ อุปฎจนาทีหิ ฯ ราชาโน นามชาติ-
สมปฺปนฺนสฺส จานนฺตรํ เทนฺติ ฯ ตาทิสฺสสฺส เทนฺโต มยฺหํ ทสฺสตีติ
ชาติสมปฺทเมว (๑) นิสฺสาย จานนฺตรํ ปาปฺณิ ฯ ยถา โส ฯ เอว
สุปริสฺสุทฺธํ วิมฺสํ นิสฺสาย วิมฺสธฺเรน (๒) โลกุตฺตรธฺมมนิพฺพตฺตโก
เวทิตฺตโป ฯ

อนกวิหิตนฺติ อนกวิธํ ฯ อิทธิวิธนฺติ อิทธิโกฎจาสํ ฯ

โอกาสาศิกมวณณนา

สุขสฺสาศิกมายาติ ฉานสุขสฺส มกฺกสุขสฺส ผลสุขสฺส จ
อธิคมาย ฯ สํสฏฺโงติ สมฺปยุตฺตจิตฺโต ฯ อริยธฺมมฺนฺติ อริเยน
ภควตา พุทฺธเชน เทสิตํ ธมฺมํ ฯ สฺสณฺตีติ สตฺถุ สมฺมุขา ภิกฺขุ-
ภิกฺขุณีอาทีหิ วา เทสิยมานา สฺสณฺตีติ ฯ โยนิโส มนสิกาโรตีติ
อุปายโต ปถโต การณฺโต อนิจฺจนฺติ อาทิวเสน มนสิกาโรตีติ ฯ
โยนิโสมนสิกาโร นาม อุปายมนสิกาโร ปถมนสิกาโร ฯ อนิจฺเจ
อนิจฺจนฺติ อสุภฺ อสุภฺนฺติ ทุกฺเข ทุกฺขนฺติ อนตฺตนิ อนตฺตาคี
สจฺจานุโลมิเกน วา จิตฺตสฺส อวชฺชนา (๓) อาโกโก สมฺนฺนาหาโร
มนสิกาโร ฯ อัย วุจฺจติ โยนิโส มนสิกาโรตี เอวํวตฺตโยนิโส-
มนสิกาเรน (๔) กมฺมํ อารภตีติ อตฺถโถ ฯ อสํสฏฺโงติ วตฺถกามะหิปี
กิลตฺสกามะหิปี อสํสฏฺโง วิหฺรตี ฯ อุปฺปชฺชติ สฺขนฺติ อุปฺปชฺชติ

๑. ม. ย. ชาติสมปฺตฺติเมว ฯ ๒. ม. ย. วิมฺสธฺเรน ฯ ๓. ม. ย. อวฎฎฺณา อนฺวาวฎฎฺณา
ฯ

๔. ม. ย. วุคฺเต โยนิโสมนสิกาเร ฯ

*เล่มที่ ๕ มหาควคฺควณณา หน้า ๔๑๖

ปจฺมชฺฌานสุโข ๑ สุขา ภิชฺโย โสมนสฺสฺสนฺติ สฺมาปตฺติโต วุญฺจิตฺตสฺส
ฌานสุขปจฺจยา อปฺราปรึ โสมนสฺสํ อฺปฺปชฺชติ ๑ ปมฺพาทิ
ตฺถุจากรโต ทฺพฺพลปฺปติ ๑ ปาโมชฺชนฺติ พฺลวปฺปติโสมนสฺสํ ๑ (๑) ปจฺโม
โองาสาธิกโมติ ปจฺมชฺฌานํ ปณฺจ นีวรณานิ วิภฺขมฺภตฺวา
อตฺตโน โองาสํ คเหตุวา ติฏฺฐติ ๑ ตสฺมา ปจฺโม โองาสาธิ-
กโมติ วุตฺตํ ๑

โอฟาริกาติ เอตฺถ กายวชิสงฺขารา ตาว โอฟาริกา
โหนตฺสุ ๑ จิตฺตสงฺขารา กถํ โอฟาริกาติ ๑ อปฺปหีนตฺตา ๑
กายสงฺขารา หิ จตฺตถฺชฌานเนน ปหฺยีนฺติ ๑ วชิสงฺขารา
ทฺตฺยชฺฌานเนน ๑ จิตฺตสงฺขารา นิโรธสฺมาปตฺติยา ๑ อิติ กาย-
วชิสงฺขารสฺส ปหฺยีนฺสฺปิ เต ติฏฺฐนฺติเยวาติ ปหฺยีน อฺปาทาย
อปฺปหีนตฺตา โอฟาริกา นาม ชาตา ๑ สุขนฺติ นิโรธา
วุญฺจหนฺตสฺส อฺปฺปนฺนํ จตฺตถฺชฌานิกผลสฺมาปตฺติสุโข ๑ สุขา
ภิชฺโย โสมนสฺสฺสนฺติ ผลสฺมาปตฺติโต วุญฺจิตฺตสฺส อปฺราปรึ
โสมนสฺสํ ๑ ทฺตฺติโย โองาสาธิกโมติ จตฺตถฺชฌานํ สุขทฺถุโข
วิภฺขมฺภตฺวา อตฺตโน โองาสํ คเหตุวา ติฏฺฐติ ๑ ตสฺมา ทฺตฺติโย
โองาสาธิกโมติ วุตฺตํ ๑ ทฺตฺติยตฺตฺยชฺฌานานิ ปเนตฺถ จตฺตเถ
คหิตฺเต คหิตานนว โหนตฺตีติ วิสฺสุน วุตฺตานิ (๒) ๑

อิทํ กุสลนฺติ อาทิสฺสุ ๑ กุสลํ นาม ทส กุสลกมฺมปฺภา ๑

๑. ม. ย. พฺลวตฺริ ปฺปติโสมนสฺสํ ๑ ๒. ม. วุตฺตานีติ ๑

*เล่มที่ ๕ ขนวสภสุตตวณณนา หน้า ๔๑๗

อกุสสนติ ทสอกุสสกกมมปถาฯ สาวชชทุกาทโยปี เอเตสัเยว
 วเสน เวทิตพพาฯ สพพญเจว ปเนตัง กณฺหญจ สุกกญจ
 สปฺปฏิภาคัง จาติ กณฺหสูกกสปฺปฏิภาคังฯ นิพฺพานเมว เจกั (๑)
 อปฺปฏิภาคังฯ อวิชชา ปหียตติ ฎฎฺฎปฏิจฺฉาทิกกา (๒)อวิชชา
 ปหียติฯ วิชชา อุปฺปชชตติ อรหตฺตมคฺควิชชา อุปฺปชชติฯ
 สฺขนฺติ อรหตฺตมคฺคสฺขญฺเจว ผลสฺขญฺจฯ สฺขา ภียโย โสมนสฺสนฺติ
 ผลสมาปตฺติโต ฎฎฺฎิตฺตสฺส อปฺราปฺริ โสมนสฺสัฯ ตติโย โอกาสาธิ-
 คโมติ อรหตฺตมคฺคโค สพฺพกิเลส วิภฺขมฺภตฺวา อตฺตโน โอกาถั
 กเหตุวา ติฏฺฐติฯ ตสฺมา ตติโย โอกาสาธิกโมติ ฎฎฺฎโตฯ
 เสสา มคฺคา ปน ตสฺมี กหิเต อนฺโตคฺชาเอวาติ วิสฺสุ น
 ฎฎฺฎตาฯ

อิเม ปน ตโย โอกาสาธิกมา อฎฺฐตีสารมฺมณฺวเสน
 วิตุถารตฺวาเกตพพาฯ ถถัฯ สพฺพพานิ อารมฺมณฺยานิ วิสฺสุทฺธิ-
 มคฺเค ฎฎฺฎตนฺเยเนว อุปฺจารวเสน จ อปฺปนาวเสน จ วฎฺฎจ-
 เปตฺวา จตฺวิสตฺติยา จาเนสฺส ปจฺมชฺฌานันํ ปจฺโม โอกาสาธิ-
 คโมติ กเถตพฺพัฯ เตรสฺส จาเนสฺส ทฺตฺติยตฺตฺติยชฺฌานานินิฯ ปณฺณ-
 รสฺส จาเนสฺส จตฺตฺตชฺฌานนฺจ นิโรธสมาปตฺตี ปาเปตฺวา
 ทฺตฺติโย โอกาสาธิกโมติ กเถตพฺพัฯ ทส อุปฺจารชฺฌานานินิ ปน
 มคฺคสฺส ปทฺฎฺฎจานนฺตฺตานินิ ตตฺติโย โอกาสาธิกมํ ภชฺชนฺติฯ อปีจ
 # ๑. ม. ย. เหน้ฯ ๒. สี่. ย. วิชชาปฏิจฺฉาทิกกาฯ

*เล่มที่ ๕ มหาควควณณนา หน้า ๔๑๘

ตีสุ สิกขาสู อธิสึลสิกขา ปจมัม โอกาสาธิคมัม ภาชติ ฯ อธิจิตต-
สิกขา ทุตติยัม ฯ อธิปณณาสิกขา ตติยนุตติ เอวั สิกขาวเสนปี
กเถตพุพัม ฯ สามณณผลลปี จุพสึลโต (๑) ยาว ปจมชฎานา ปจโม
โอกาสาธิคโม ฯ ทุตติยชฎานโต ยาว เนวสณณานาสณณายตนา
ทุตติโย ฯ วิปสฺสนาโต (๒) ยาว อรหตฺตา ตติโย โอกาสาธิคโมติ
เอวั สามณณผลลุตตุนตวเสนปี กเถตพุโป (๓) ตีสุ ปน ปิฏเกสุ
วินยปีฏกัม ปจมัม โอกาสาธิคมัม ภาชติ ฯ สุตตุนตปิฏกัม ทุตติยัม ฯ
อภิธมมปิฏกัม ตติยนุตติ เอวั ปิฏกาวเสนปี กเถตพุพัม ฯ

ปุพฺเพ กิร มหาเถรา วสุตฺตุนายิกาย อิมเมว สุตฺตัม
ปญฺจเปณติ ฯ กิการณา ฯ ตีณิ ปิฏกานิ วิภชิตฺวา กเถตุ
ลภิสฺสามาติ ฯ เตปิฏเกน หิ สโมชานตฺวา กเถนตฺตส
ทูกกถิตนฺติ เกนจิ (๔) น สกกา วตฺตต ฯ เตปิฏกัม วิภชิตฺวา (๕)
กถิตเมว อิทํ สุตฺตัม สุกถิตัม โหตีติ ฯ

๑. ม. จุพสึลโต ฯ ๒. ย. วิปสฺสนโต ฯ ๓. ม. ย. กเถตพุพัม ฯ ๔. ม. ย. อัย ปาโจ
นตฺถิ ฯ ๕. ม. ย. ภาชาเปตฺวา ฯ

*เล่มที่ ๕ หน้า ๔๑๘

จตุสตีปฏจานวณณนา

กุสลดสสาธิกมายาติ มกุกกุสลดสสุ เจว ผลกุสลดสสุ จ
อธิมตถาย ๑ อุภยปี เหติ อนวชชฎเจน เขมฎเจน วา
กุสลดเมว ๑ ตตถ สมนมา สมายยตีตี ตสมี อชฎตถกาเย สมนมา
สมาหิโต เอกคจติโต โหติ ๑ พหิทธา ปรกาเย (๑) ฌาณทสสนัน
อภินิพพตเตตีตี อตตโน กายโต ปรสส กายาภิมุข ฌาณัน
เปเสติ ๑ เอส นโย สพพตถ ๑ สพพตถเว จ สติมาติ ปเทน
กายาติปริคคาหิกา สติ ๑ โลกเกติ (๒) ปเทน ปริคคหิตกายา-
ทโยว (๓) จตทาโร เจเต สตีปฏจานนา โลกียโลกุตตร-
มิสสกา กถิตาติ เวทิตพพา ๑

สมาธิปริกขารวณณนา

สมาธิปริกขาราติ เอตถ ตโย ปริกขารา ๑ รโถ เสต-
ปริกขาโร(๔) ฌานกโข จกุกวีริโยติ(๕) (๖)เอตถ อลงกาโร ปริกขาโร
นาม ๑ สตตหิ นครปริกขารเอหิ สุปริกขิตต (๗) โหตีตี (๘) เอตถ
ปริวาโร ปริกขาโร นาม ๑ คิลานปจจยชีวิตปริกขาโรติ (๙) เอตถ
๑. สุธา. ปรรหมเมสุ ๑ ๒. ม. โลโกติ ๑ ๓. ม. เอตถนุตเร โลโกติ ทิสสตี ๑
๔. สุธา. สีลปริกขาโร ๑ ๕. ส. มหา. ๑๕/๒๔/๗ ๑ ๖. ม. เอตถนุตเร หิสทโท ทิสสตี ๑
๗. สุธา. สุปริกขิต ๑ ๘. อง. สตตก. ๒๓/๖๔/๑๐๗ ๑ ๙. ที. ปา. ๑๑/๑๑๓/๑๔๓ ๑
คิลานปจจยเกสชชปริกขาโร ๑

*เล่มที่ ๕ มหาภูควณณนา หน้า ๔๒๐

สมุภาโร ปริกขารุ นาม ๙ อิธ ปน ปริวารปริกขารวเสน
สตุต สมทธิปริกขาราดิวตุต ๙ ปริกขตาติ ปริวาริกา ๙ (๑) อัย
วูจติ โภ อริโย สมุมาสมทธิติ อัย สตุตหิ รตนเนหิ ปริวโต
จกุกวตุตี วิย สตุตหิ อุงเคหิ ปริวโต อริโย สมุมาสมทธิติ
วูจติ ๙ สอูปนิโส อิติปติ สอูปนิสสุโย อิติปิ วูจติ ๙
สปริวารุเววาทิ วุตตุ โหติ ๙ สมุมาทิกุจิสฺสาติ สมุมาทิกุจिय
จิตฺตส ๙ สมุมาสงกปโป ปโหตีติ สมุมาสงกปโป ปวตุตติ ๙
เอส นโย สพฺพปเทศุ ๙ อัย ปนตฺโต มกฺควเสนปี ผลวเสนปี
เวทิตฺตโพ ๙ กถิ ๙ มกฺกสมุมาทิกุจिय จิตฺตส มกฺกสมุมา-
สงกปโป จ โหติ(๒) ๙เป ๙ มกฺกคาณณ จิตฺตส มกฺกวิมุตฺติ จ
โหติ ๙ ตถา ผลสมุมาทิกุจिय จิตฺตส ผลสมุมาสงกปโป จ
โหติ ๙เป ๙ ผลสมุมาคาณณ จิตฺตส ผลวิมุตฺติ จ โหติ (๓) ๙
สฺวากุขาโตติ อาทีนึ วิสุทฺธิมกฺเก วณฺณิตานึ ๙ อปารุตาติ
วิวญา ๙ อมตฺตฺสาติ นิพฺพานสฺส ๙ ทวาราทิ ปเวสนมกฺคา ๙
อเวจฺจปฺปสาเทนาติ อจฺลปฺปสาเทน ๙ ฐมฺเม วินีตาติ ฐมฺมนิยาเมน
(๔) นียตา ๙ (๕) อถายิ อิตฺรา ปชาติ อนาคามิโน สนฺธายาห ๙
อนาคามิโน (๖) อตุถิตฺติ วุตตุ โหติ ๙ ปุณฺณภาคาติ ปุณฺณโกฏฺฐาเสน
๑. ม. ปริวาริตา ๙ ๒. ม. ปโหติ ๙ เอวมฺปฺริปี ๙ ๓. ม. โหตีติ ๙
๔. สී. ย. ฐมฺมนิยาเนน ๙ม. ฐมฺมานิยาเนน ๙
๕. สී. ม. ย. นียตา ๙ ๖. ม. เอตฺถนฺตเร จสฺสทฺโท ทิสฺสตี ๙

*เล่มที่ ๕ ชนวสภสตุตตวณณนา หน้า ๔๒๑

นิพพตฺตาฯ โอตฺตปฺปนฺติ โอตฺตปฺปมาโนฯ เตน กทาจิ นาม
มุสา อสฺสาติ มุสาวาทกเยน สงฺขาตุํ น สกฺโกมิฯ น ปน
มม สงฺขาตุํ พลํ นตฺถิติ ทิเปติฯ

ตํ ก็ มลฺลติ ภาวนฺติ อิมินา (๑) เกวลํ เวสฺสวณฺํ
ปฺจุจฺติฯ น ปนสฺส เอวรูปฺโป สตฺถา นาโหสีติ วา น ภวิสฺสตีติ
วา ลทฺธิ อตฺถิฯ สพฺพพฺพุธานณฺหิ อภิสสมเย วิเสโส นตฺถิฯ

สಾಯํ ปริสายนฺติ อตฺตโน ปริสાયํฯ ตยิทํ พฺรหฺมจฺริยนฺติ
ตํ อิทํ สกฺลํ สิภฺขตฺตยํ พฺรหฺมจฺริยํฯ เสถํ อุตฺตทานเมวฯ
อิมานิ ปน ปทานิ ฅมฺมสงฺคาหคตฺเถเรหิ จปิตานีติฯ

ชนวสภสตุตตวณณนา นิฏฺฐิตาฯ

ปณฺจมํฯ

๑. สี่. เอตฺถนฺตเร นสทฺโท ทิสฺสตีฯ ๒. ม. วาฯ ๓. ม. สยฺปริสายนฺติฯ

*เล่มที่ ๕ มหาโควินทสุตตวณณา หน้า ๔๒๓

อาคตตดา ปน อภิกกนตวณโณ อโหสิ ฯ เกวลกปฺปนฺติ อนวเสสิ
สมนฺตโต ฯ อนวเสสฺสุโจ เอตฺถ เกวลสทฺโท ฯ เกวปริปฺณณฺติ
เอตฺถ วีย ฯ สมนฺตฺสุโจ (๑) กปฺปสทฺโท ฯ เกวลกปฺปี เชตวณฺติ-
อาทิสฺสุ วีย ฯ โอภาเสตฺวาติ อากาย ฝริตฺวา ฯ จนฺทิมมา วีย
สุริโย วีย จ เอโกภาสิ เอกปชฺโชติ กริตฺวาติ อตุโถ ฯ

เทวสนฺนิปาตวณณา

สุธมฺมายํ สกายนฺติ สุธมฺมาย นาม อิตฺถิยา รตนมตฺต-
กณฺณิกฺรฺกขนิสฺสนฺเทน นิพฺพตฺตสกายํ ฯ ตสฺสา กิร ฝลิกมยา
ภุมิ ฯ มณฺมยา อาณิโย ฯ สุวณฺณมยา ฅมฺภา ฯ รัชตมยา ฅมฺภ-
ฆฎฺฐิกา จ สงฺฆาฎฺฐา จ ฯ ปวาพมยานิ วาพฺรุปานิ ฯ สตฺตรตฺน-
มยา โคปานสิโย จ ปกฺขปาสกา จ มุขวฏฺฐิ จ ฯ อินฺทนีล-
อิฏฺฐกาหิ นทฺนํ ฯ โสวณฺณมยํ นทฺนปฏฺฐํ ฯ รัชตมยา ฅุปิกา ฯ
อายามโต จ วิตฺถารโต จ ตีณิ โยชนสตานิ ฯ ปริกฺเขปโต
นว โยชนสตานิ ฯ อุพฺเพชโต ปญฺจ โยชนสตานิ ฯ เอวรฺูปายํ
สุธมฺมายํ สกายํ ฯ

ธตฺรฎฺฐโจติ อาทิสฺสุ ธตฺรฎฺฐโจ คนฺธพฺพราชา คนฺธพฺพ-
เทวตานิ โกฏิสตฺตสทฺสเสน ปรีวโต โกฏิสตฺตสทฺสสุวณฺณมยานิ
มหาฝลกานิ (๒) จ สุวณฺณสตฺติโย จ กาหาเปตฺวา ปฺรตฺถิมาย
๑. ม. ย. สมนฺตโต อตุโถ ฯ ๒. ม. ย. ฝลกานิ ฯ เอวมฺปรีปิ ฯ

*เล่มที่ ๕ มหาควคควณณา หน้า ๔๒๔

ทิสาย ปจฉิมามิมิโ ข ทวิสุ เทวโลเกสุ เทวตา(๑) ปุโรโต กตุวา (๑)
นิสินโน ๑

วิรุพหโก กุมภณทราชา กุมภณทเทวตานัน โกฏิสต-
ตสสเสน ปริวโต โกฏิสตสสสรชตมยานิ महाफलगानि ज
सुवण्णसत्तुट्टिये ज काहापेतुवा त्ठกच्चिमाय तिसाय उदत्तरामिमुखे
ทวิสุ เทวโลเกสุ เทวตา ปุโรโต กตุวา นิสสินโน ๑

วิรุปกุโข นาคราชา นาคานัน โกฏิสตสสเสน ปริวโต
โกฏิสตสสสมณิมยานิ महाफलगानि ज सुवण्णसत्तुट्टिये ज
काहापेतुवा ปจฉิมาย तिसाय पुस्तुถामिमुखे (๒) ทวิสุ เทวโลเกสุ
เทวตา ปุโรโต กตุวา นิสสินโน ๑

เวสสวโณ ยกขราชา ยกขานัน โกฏิสตสสเสน ปริวโต
โกฏิสตสสสพวาพมยานิ महाफलगानि ज सुवण्णसत्तुट्टिये ज
काहापेतुवा उदत्तराय तिसाय त्ठกच्चिमामुखे ทวิสุ เทวโลเกสุ
เทวตา ปุโรโต กตุวา นิสสินโนติ เวทิตพุโพ ๑

อถ ปจฉมา อมุหากัน อาสนัน โหตีติ เตสสัน ปจฉโต
อมุหากัน นิสสิทิตุโอกาโส ปาปุณาติ ๑ ตโต ปริ ปริสสิตุวา
ปสสิตุวา น ลกาม ๑ สนนิปาตการณัน ปเนตถ ปุพเพ
วุตติ จตุพพิชเมว ๑ เตสสู วสสูปนายิกสงคโห วิตถาริโต ๑
ยถา ปน วสสูปนายิกาย ๑ เอว มหาปวารณายปี ปุณณมี-
ทิวเส สนนิปตติวา อชช กตถ คนตุวา กสส สนนติเก
๑. สี่. ปุรุกขตุวา ๑ เอวมุปรีปี ๑ ๒. ม. ยู. ปุस्तุถามิमुखे ๑

*เล่มที่ ๕ มหาโควินทศตวณณา หน้า ๔๒๕

ปวารณาสมาติ มนุเตนุติฯ ตตถ สกโก เทวานมินุโท
เยภุยนปี ปิยงุทีปมหาวิหารสมิเยว ปวารณติฯ เสสา เทวตา
ปาริฉุตตกาทีนิ ทิพพปุปผานิ เจว ทิพพจนุทจนุณานิ
จ คเหตุวา อตตโน อตตโน มนาปฏจันเมว คนุควา
ปวารณติฯ เอว ปวารณาสงคเหตุถาย สนนิปตติฯ

เทวโลเก ปน อาสาวตี นาม ลตา อตติฯ ส
ปุปพิสตีตี เทวา วสสสสสตี อุปฏจัน กจจันติฯ ปาริฉุตตเก
ปุปผมานे เอกวสตี อุปฏจัน กจจันติฯ เต ตสส ปณฺฑุปลา-
สาทิภาวโต ปฏจาย อตตมณา โหนติฯ ยถา

ยสมิ ภิกขเว สมเย เทวานํ ตาวตีสานํ ปาริฉุตตโก
โกวิพาโร ปณฺฑุปลาโส โหติฯ อตตมณา ภิกขเว เทวา
ตาวตีสา ตสมิ สมเย โหนติ (๑)ปณฺฑุปลาโส โข ทานิ(๑)
ปาริฉุตตโก โกวิพาโรฯ น จิสเสว ทานิ ฉินฺนปลาโส (๒)
ภวิสตีตีฯ

ยสมิ ภิกขเว สมเย เทวานํ ตาวตีสานํ ปาริฉุตตโก
โกวิพาโร ฉินฺนปลาโส โหติฯ ชาลกชาโต โหติฯ ชาลก-
ชาโต โหติ มกุลกชาโต(๓) โหติฯ โกรกชาโต (๔) โหติ อตตมณา
ภิกขเว เทวา ตาวตีสา ตสมิ สมเย โหนติ โกรกชาโต

๑. สุยา. ปณฺฑุปลาโสทานิฯ ๒. สุยา. สตตปลาโสฯ ม. ปนฺนปลาโสฯ เอวมุปริปีฯ
๓. สุยา. กุฑมลกชาโตฯ ม. กุฑมลก...ฯ ย. กุฑมปลก...ฯ ๔. สุยา. โกสกชาโตฯ
เอวมุปริปีฯ

*เล่มที่ ๕ มหาควคควณณา หน้า ๔๒๖

ทานิ ปาริจตตโก โกวิปาโร น จิสเสว สพพผลิสสุโล
ภวิสตีติ

สพพผลิสสุลุตส โข ปน ภิกขเว ปาริจตตกสฺส
โกวิปารสฺส สมนฺตา ปญฺญาส โยชนานิ (๑) อภา ฆุฏา (๑) โหติ
อนฺวตฺติ โยชนสฺส คนฺโธ คจฺจติฯ อยฺมานุภาโว ปาริจตตกสฺส
โกวิปารสฺสชาติ (๒) ฯ

ปฺปฺพิเต ปาริจตตเก อโรหณกิจฺจํ วา อํกุสํกํ
คเหตุวา นมนกิจฺจํ วา ปฺปฺพสาหรณฺตํ จงฺโกฏฺทกิจฺจํ วา
นตฺติฯ กนฺตณฺทวาโต อฏฺฐหิตฺวา ปฺปฺพนิ วณฺณโต กนฺตติฯ
สมปฺปฺพิจฺจนกฺวาโต สมปฺปฺพิจฺจติฯ ปเวสนกฺวาโต สฺฐมฺมาเทวสํ
ปเวเสตีฯ สมฺมชฺชนกฺวาโต ปฺรณานิ ปฺปฺพนิ นีหริตีฯ
สนฺตฺรกฺวาโต ปตฺตกณฺณิกเกสรานิ รเจฺนโต (๔) สนฺตฺริตีฯ
มชฺชณฺจฺจเน ชฺมฺมาสนํ โหติฯ โยชนปฺปฺพมาโณ รตนปฺปลงฺโก
อูปริ ติโยชนเนน เสตฺจตฺเตน ธารยฺมานเนนฯ ตทนนฺตรํ สกฺกสฺส
เทวฺรณฺโณ อาสนํ อตฺถริยตีฯ ตโต เตตฺตีสย เทวปฺปฺตฺตานํ ฯ
ตโต อณฺณาสํ (๕) มหฺสกุขมฺหฺสกุขานํ เทวปฺปฺตฺตานํ (๕) ฯ (๖) อณฺณาสํ
เทวตฺตานํ (๖) ปน ปฺปฺพกณฺณิกาว (๗) อาสนํ โหติ ฯ

- # ๑. สฺยา. อภาย ฆุฏฺฏีฯ ๒. อํ. สตฺตก. ๒๓/๖๖/๑๑๘-๑๑๙ ฯ ๓. ม. ย. ปเวเสตี ฯ
- ๔. ย. นจฺจนฺโต ฯ ม. รเจฺนโต ฯ ๕. ม. ย. อณฺณาสํ มหฺสกุขเทวตฺตานํ ฯ
- ๖. ม. ย. อณฺณตฺรเทวตฺตานํ ฯ ๗. ม. ปฺปฺพกณฺณิกาย ฯ

*เล่มที่ ๕ มหาโควินทศตวณณา หน้า ๔๒๗

เทวา เทวสภ ปวิสิตวา นิสิตนุติฯ ปุพฺพเรณฺวณฺฺฏี (๑)
อุคฺคฺคนฺฺตฺวา อุปริ กณฺณิกํ อหจฺจ นิปตฺมานา เทวตํ
ติคฺวาตฺตฺปฺมาณํ อตฺตภาวํ ตาขารสปริกมฺมสฺซชิตํ วิย กโรติฯ
เตสํ ตา กิพา จตฺตฺหิ มาเสหิ ปรีโยสํ คจฺจติฯ เอวํ
ปารีจฺจตฺตกกีพานุทฺถาย (๒) สนนฺิปตฺนฺติฯ

มาสสฺส ปน อฏฺฐ ทิวเส เทวโลเก มหาชฺมมฺสฺสวณฺํ
โฆสฺสตีฯ (๓) ตตฺถ (๔) สฺซชฺมฺมาย เทวสภาย สนฺงกฺมาโร วา
มหาพฺรหฺมาฯ สกฺโก วา เทวานมฺินฺโทฯ ชฺมมกฺตีกิภฺกฺชฺ วาฯ
อณฺณตโร วา ชฺมมกฺตีกิ เทวปฺตฺโต ชฺมมกฺตํ กเถติฯ
อฏฺฐมฺิยํ ปกฺขสฺส จตฺนํ มหาราชานํ อมจฺจาฯ จาตฺตฺทฺลฺยํ
ปฺตฺตาฯ ปณฺณเรเส สยํ จตฺตาโร มหาราชานो นิกฺขมิตฺวา
สฺวณฺณปฺฏี จ ชาตฺติหฺิงฺคฺลํ จ คณฺหิตฺวา คามนิกฺมราช-
ชานฺโย อนฺุวิจฺรณฺติฯ เต(๕) อสฺสกา นาม อิตฺถิ วา ปรีโส
วา พุทฺธํ สฺรณํ คโตฯ ชฺมมํ สฺรณํ คโตฯ สํมํ สฺรณํ
คโตฯ ปณฺจ สีลานิ รกฺขติฯ มาสสฺส อฏฺฐ อุโปสเถ
กโรติฯ มาตฺตฺอุปฏฺจํ ปฺเรติฯ ปิตฺตฺอุปฏฺจํ ปฺเรติฯ
อสฺสกฺจฺจเน อุปฺพลทฺตฺกสฺเตน ปุพฺพกฺมฺเณน ปุชฺชา กตาฯ
ทีปสฺสสฺส อโรปิตํฯ อกาลชฺมมฺสฺสวณฺํ การิตํฯ ฉตฺตเวทิกา

๑. ม. ตโต ปุพฺพเหหิ เรณฺวณฺฺฏีฯ ๒. สฺ. ปารีจฺจตฺตกโกวิลาร...ฯ ๓. ม. ชฺมมฺสฺสตีฯ
๔. สฺ. สฺซชฺมฺมายฯ ๕. สฺ. เตสฺฯ

*เล่มที่ ๕ มหาโควินทสุตตวณณา หน้า ๔๒๕

นมสุตมานาฯ ฌมมสุต จ สุทตมตุนติ สุวากุขาตาทิเกท
ฌมมสุต สุทตมตุนติ อชุปฎิปปนุนตาทิเกท ลัมมสุต จ สุปฏิ-
ปตตุนติ อคฺโถ ฯ

พุทธคุณวณณา

ยถาภูจเจติ ยถาภูเต ยถาสภาเว ฯ วนฺณเจติ กุณฺณ ฯ
ปยิริททาหาสีติ กเถสิ ฯ พุทฺชนหิตาย ปฏิปฺนุโนติ กถํ
ปฏิปฺนุโนติ ฯ ทีปงฺกรปาทมูล อภูจ ฌมเม สโมชานตฺวา
พุทฺทตฺถาย อภินิหฺรมาโนปิ พุทฺชนหิตาย ปฏิปฺนุโน(๑)

ทานปารมี สีลปารมี เนกขมฺมปารมี ปญฺญาปารมี
วิริยปารมี ขนฺติปารมี สจฺจปารมี อธิฏฺฐานปารมี เมตฺตาปารมี
อุเปกฺขาปารมีติ กปฺปสตฺสหฺสฺสาธิกานิ จตฺตาริ อสงฺเขยฺยานิ
อิมา ทส ปารมีโย ปุเรนุโตปิ พุทฺชนหิตาย ปฏิปฺนุโน ฯ (๑)

ขนฺติวาทิตาปสกาเล จุพฺพมฺมปาลกุมารกาเล ฉทฺทขนฺตนาค-
ราชกาเลภูริทตฺตจฺมเปยฺยสงฺขปาลนาคราชกาเล มหากปิกาเล จ
ตาทิสานิ ทุกฺกรานิ กโรนุโตปิ พุทฺชนหิตาย ปฏิปฺนุโน ฯ
เวสฺสนฺตฺรตฺตภาเว จตฺวา สตฺตสตฺกมฺมหาทานํ (๒) ทตฺวา สตฺตสฺ
จฺจานสฺ ปจฺวี กมฺเปตฺวา ปารมีญฺญํ คณฺหนุโตปิ (๓) พุทฺชนหิตาย
ปฏิปฺนุโน ฯ ตโต อนนฺตเร อตฺตภาเว ตฺตติปฺเร ยาวตฺยาญํ

๑. ม. เอตฺถนฺตเร นาม โหตีติ ทิสฺสตี ฯ ๒. ม. สตฺตสตฺกมฺมหาทานํ ฯ ๓. สี. ปารมี
โกฏี คาหนุโตปิ ฯ

*เล่มที่ ๕ มหาควคควณณา หน้า ๔๓๐

ติฏจนุโตปี พหุชนหิตาย ปฏิปนุโน ๑

ตตถ ปญจ ปุพพนิมิตตานิ ทิสฺวา ทสฺสทสฺสจกฺกวาพ-
เทวตาทิ ยาจิตฺโต ปญจ มหาวิโลกนานิ วิโลเกตฺวา เทวานํ
สงฺกหตฺถาย ปฏิญฺญํ ทตฺวา ตฺสิตฺตปฺรา จิตฺวา มาตุ กุจฺฉิย
ปฏิสนฺธิ คณฺหนุโตปี พหุชนหิตาย ปฏิปนุโน ๑

ทส มาเส มาตุ กุจฺฉิย วสิตฺวา ลุมฺพินีนฺเว มาตุ
กุจฺฉิตฺโต นิกฺขมฺนุโตปี ๑ เอกฺกนตฺส วสฺถานิ อการิ อชฺฉมา-
วสิตฺวา มหาภินิกฺขมฺนํ นิกฺขมิตฺวา อโนมานทิตฺเร ปพฺพชนุโตปี ๑
ฉ (๑) วสฺถานิ มหาปฺธานน (๑)อตฺตานิ กิลเมตฺวา โโพธิปลฺลงฺกํ (๒)
อารุยฺห สพฺพพลฺลตฺถาณํ ปฏิวิชฺฌนุโตปี ๑ สตฺตตตฺตาทิ โโพธิ-
มณฺเฑ ยาเปฺนุโตปี ๑ อสิปตฺนํ อากมฺม อนฺตฺตรํ ฐมฺมจกฺกํ
ปวตฺเตนุโตปี ยมกปาฏิหาริยํ กโรฺนุโตปี เทโวโรหณํ โอโรฺหนุโตปี
(๓) พุทฺโธ หุตฺวา ปญฺจจตฺตาสวสฺถานิ ติฏฺจนุโตปี ๑ อายุสงฺขาริ
โอสฺสขฺเชนุโตปี (๔) ยมกสาลานํ อนฺตฺเร อนฺนปาทิสฺสาย นิพฺพาน-
ชาตฺถยา ปรินิพฺพายนุโตปี พหุชนหิตาย ปฏิปนุโน ๑ ยาวสฺส
สาสปมตฺตปิ ชาติโย ฐรฺนติ ๑ ดาว พหุชนหิตาย ปฏิปนุโนติ
เวทิตฺพุโพ เสสฺปทานิ เอตฺสฺเสว เววจนานิ ๑ ตตฺถ ปจฺฉิมํ
(๕) ปุริมสฺส อตฺถิ ๑

๑. ม. ฉพฺพวสฺถานิ ปฺธานน ๑ ๒. สฺ. โโพธิมณฺฑลํ ๑ ๓. สฺ. กโรฺนุโตปี ๑
๔. ม. ย. โอสฺสขฺเชนุโตปี ๑ ๕. ม. เอตฺถนฺตฺเร ปจฺฉิมํ ปุริมสฺสชาติ ทิสฺสติ ๑

*เล่มที่ ๕ มหาควคควณณา หน้า ๔๓๒

ภิกขุโน ปฏิปทาปี กุเล วา คณเ วา อลคคา อพทฐา
อากาศูปมา วฏฺฐติ ฯ สทา ปเนสา ตาทิสาว ภควตา ปญฺจตฺตา
กถิตา เทสิตา ฯ เตน วุคฺคํ สํสนฺหติ นิพฺพานญจ ปฏิปทา
จาทิ ฯ

ปฏิปนฺนानนฺติ (๑) ปฏิปทาย จิตานํ ฯ วุสิตวตฺตุนฺติ วุฏฺฐวาसानํ
เอเตสํ ลทฺธสหาโยติ เอเตสํ ตตฺถ ตตฺถ สห อยฺนโต
สหาโย ฯ อทฺฐติโย อสหาโย อปฺปฏิสโมติ อิทํ ปนฺสส
อสทิสฏฺฐเจน วุคฺคํ ฯ อปฺนุชฺชาติ เตสํ มชฺฌเมปี ผลสมาปตฺติยา
วิหรนฺโตปี จิตฺเตน เต อปฺนุชฺช ฯ อปฺนุชฺเชน (๒) เอการามตํ
อนฺยตฺโต วิหฺรตีติ อตฺโต ฯ

อภินิพฺสนฺโน โข ปนฺ ตสฺส ภควโต ลาภฺติ ตสฺส
ภควโต มหาลาภ อฺปฺปนฺโน ฯ กทา ปฏฺฐาย อฺปฺปนฺโน ฯ
อภิสมฺโพธิ ปตฺวา สตฺตสตฺตทาหํ อติภฺกมิตฺวา อิติปตฺเน ฃมฺม-
จกฺกํ ปวตฺเตตฺวา อนฺุกกเมน เทวมนุสฺสทมนํ กโรนฺตสฺส ตโย
ชฏฺฐิเล ปพฺพาเซตฺวา ราชกํ คตฺสฺส พิมฺพิสารถมนฺโต ปฏฺฐาย
อฺปฺปนฺโน ฯ ยํ สนฺธาย วุคฺคํ เตน โข ปนฺ สมเยน ภควา
สทฺถโต โหติ ครุทฺโต มานีโต ปุชฺชิตฺโต อปฺจิตฺโต ลาภี
จิวฺรปฺณฺทปาทเสนาสนคิลาณปจฺจยภเสชฺชปริกฺขารานนฺติ ฯ (๓) สต-
สทฺสทปฺปาทิเกสฺ จตฺตฺส อสงฺเขยฺเยสฺ อุตฺสนฺนปฺญฺณนิสฺสนฺเทน
๑. ม. ปฏิปนฺนानนฺติ ฯ ๒. ม. ย. อปฺนุชฺเชว ฯ ๓. ส. นิ. ๑๖/๒๗๕/๑๔๖ ฯ

*เล่มที่ ๕ มหาโควินทศุตตวณณา หน้า ๔๓๓

สมุปฺปนฺโน ตากสกกาโร มโหโฆ วีย อชฺโฆตฺตฺรมาโน อากจฺจติ ฯ

เอกสฺมี กิร สมเย ราชคเห สาวตฺถิยิ สาเกตเต โกสมฺพิย
พาราณสียิ ภควโต ปฏฺธิปาฏฺฐิตฺตํ นาม อฺปฺปนฺนํ ฯ ตตฺถโก
อหํ สตํ วิสขฺเขตฺวา ทานํ ทสฺสามิตฺติ ปณฺณํ ลิจิตฺวา
วิหารทฺวารเ พนฺธิ ฯ อญฺโฆ อหํ เหว สตานิ ฯ อญฺโฆ อหํ
ปฺลจ สตานิ ฯ อญฺโฆ อหํ สหสฺสํ ฯ อญฺโฆ อหํ เหว สหสฺसानิ ฯ
อญฺโฆ อหํ ปฺลจ ฯ ทส ฯ วิสติ ฯ ปฺลณฺถํ ฯ อญฺโฆ อหํ
สตสหสฺสํ ฯ อญฺโฆ อหํ เหว สตสหสฺसानิ วิสขฺเขตฺวา ทานํ
ทสฺสามิตฺติ ปณฺณํ ลิจิตฺวา วิหารทฺวารเ พนฺธิ ฯ ชนปฺท-
จาริกํ จรณฺตํปิ โอกาสํ ลภิตฺวา ทานํ ทสฺสามิตฺติ สกฺฎานิ
ปฺรูตฺวา มหาชินฺโน อฺนุพนฺธิเยว ฯ ยถาห เตน โข ปน
สมเยน ชานปฺทา มนฺุสฺสา พหุํ โลณฺมฺปิ เตลมฺปิ ตณฺุทฺลมฺปิ
ขาทนียมฺปิ สกฺฎฺสุ อารोเปตฺวา (๑) พุทฺธปฺปมฺุขสฺส ภิกฺุขฺสํมฺุสฺส(๑)
ปิฏฺฐิจิตฺโต อฺนุพนฺธา โหนฺติ ยทา (๒) ปฏฺฐิปาฏฺฐิ ลภิสฺสาม ฯ ตทา (๓)
ภคฺตํ กริสฺสามาติ (๔) เอวํ อญฺณานิปี ขนฺุชเก จ วินเย จ
พฺหุณี วตฺถุณี เวทิตฺพฺพานิ ฯ อสทิสทานเ ปเนสฺ ตาโก
มตฺถกํ ปตฺโต ฯ

เอกสฺมี กิร สมเย ภควติ ชนปฺทจาริกํ จริตฺวา เขตฺวานํ

๑. ม. ภควโต ฯ ๒. ม. ย. ยตฺถ ฯ ๓. ม. ย. ตตฺถ ฯ ๔. วิ. มหา. ๕/๖๑/๗๖ ฯ

*เล่มที่ ๕ มหาควคควณณา หน้า ๔๓๔

สมปุตเต ราชา นิมนเตตวา ทานํ อทาสีฯ ทุตยทิวเส นาครา
อทำสุฯ ปุณ เตสํ ทานโต อติเรกํ ราชาฯ ตสุส ทานโต
อติเรกํ นาคราติ เอวํ พหุสุ ทิวเสสุ คเตสุ ราชา จินฺเตสิ
อิเม นาครา ทิวเส ทิวเส อติเรกตรํ กโรนฺติฯ ปจวิสุสโร
ปน ราชา นาคเรหิ ทาเนน (๑) ชิโตติ (๑) ครหา ภวิสฺสตีติฯ
อดสุส มลฺลิกา อุปาโย อัจจิกฺขิฯ

โส ราชงฺกณฺเ สาลกฺลฺยาณิปรเหหิ มณฺทปํ การถวา
ตํ นิลุปลเลหิ ฉาเทตวา ปญจ อาสนสถานิ ปญญาเปตวา
ปญจ หตฺถิสถานิ อาสนานํ ปจฺจภาเก จเปตวา เอเกเกน
หตฺถินา เอเกกสุํ ภิกฺขุโน เสตจฺจตฺตํ ธาราเปสิฯ ทฺวินฺนํ
ทฺวินฺนํ อาสนานํ อนฺตเร สพฺพาลงฺการปฏิมณฺฑิตา เอเกกา
ขตฺติยธิตา จตฺตฺชาตฺยคณฺฐํ (๒) ปีสติฯ (๓) อปรา ขตฺติยธิตา (๓) นิฏฺฐิตํ
นิฏฺฐิตํ มชฺฌญฺจานเ คนฺธมฺพณเ ปกฺขิปปติฯ ตํ อปรา ขตฺติย-
ธิตา นิลุปลลหตฺถเกน สมฺปริวญฺเฑติฯ เอวํ เอเกกสุส ภิกฺขุโน
ติสุโส ติสุโส ขตฺติยธิตโร ปริวาราฯ อปรา สพฺพาลงฺการ-
ปฏิมณฺฑิตา อิตฺถิ ตาลปณฺณํ คเหตุวา วิชติฯ (๔) อญฺญา
ธมฺมกรกํ คเหตุวา อุทกํ ปรีสสาเวติฯ อญฺญา ปตฺตโต
อุทกํ อahrtiฯ (๕) ภควโต จตฺตาริ อนคฺขมานิ อหสสฯ
๑. ม. ยู. ทาเนน ปราชิตฺติฯ ๒. ม. จตฺตฺชาตฺยคณฺฐํฯ ๓. ม. ยู. อิเม ปาจา นตฺถิฯ
๔. ม. พีชติฯ ๕. ม. ยู. หรติฯ

*เล่มที่ ๕ มหาโควินทสุตตวณณา หน้า ๔๓๕

ปาทกชติกา อาธารโก อปสุเสนผลกั ฉตตปาทมณิตี อิมานิ
 จตุตารี อนคฺฆมานิ อหเสส ฯ สัฆนวกสุส เทยฺยชฺมโม สตสหฺสฺสั
 อคฺฆมติ ฯ ตสฺมี จ ทาเน องฺคฺลิมาลตฺเถโร สัฆนวกอ อโหสิ ฯ
 ตสฺส อาสนสมิเป อานีโต อานีโต หตฺถิ ตั อูปคฺนฺตุ นาสกฺขิ ฯ
 ตโต รณฺโณ อาโรเจสส ฯ ราชา (๑) อณฺณํ หตฺถิ อานเถาติ
 อาห ฯ อานีโต อานีโต น สกฺโกติเยว ฯ (๑)ราชา อณฺโณ
 หตฺถิ นตฺถิตี ฯ ทุฏฺฐหตฺถิ ปน อตฺถิ ฯ อานตฺถุ น สกฺกาติ ฯ
 ราชา ตถาคตํ ปุจฺฉิ โก ภนฺเต สัฆนวกอติ ฯ องฺคฺลิมาล
 มหาราชาติ(๓) ฯ (๔) ทุฏฺฐหตฺถิ อานตฺวา จเปตฺ มหาราชาติ ฯ
 ทุฏฺฐหตฺถิ (๕) มณฺฑยิตฺวา อานยีสฺสุ ฯ โส เถรสฺส เตเชน นาสาวาต-
 สณฺจรรณมตฺตํปี กาคฺตุ นาสกฺขิ ฯ เอวํ นิรฺนตฺรํ สตฺต ทิวसानิ
 ทานํ ทิยิตฺถ ฯ สตฺตเม ทิวเส ราชา ทสพลํ วนฺทิตฺวา
 ภควา มยฺหิ ชฺมมํ เทเสถาติ อาห ฯ

ตสฺสณฺจ ปรีสตี กาโผ จ ชฺุณฺเฬห จาติ เทว อมจฺจา
 โหนฺติ ฯ กาโผ จินฺเตสิ นสฺสตี ราชกฺลสุส สนฺตํ ฯ กิ
 นามเต เอตฺตกา ชนา กริสฺสนฺติ ฯ ภูณฺชิตฺวา วิหารํ คนฺตฺวา
 นิทฺทายิสฺสนฺตฺเวว ฯ อิทํ ปน เอโก ราชปฺริโส ลภิตฺวา กิ

- # ๑. ม. ย. อิม ปาจา นตฺถิ ฯ ๒. ม. เอตฺถนฺตเร ปนสทฺโท ทิสฺสตี ฯ
- ๓. ม. ย. สมฺมาสมฺพุทฺโธ สฆนวกอ กตโร มหาราชาติ ฯ องฺคฺลิมาลตฺเถโร ภควาติ ฯ
- ๔. ม. ย. เอตฺถนฺตเร เตนหิ ตนฺติ ทิสฺสตี ฯ ๕. ม. ย. หตฺถิ ฯ

*เล่มที่ ๕ มหาควคควณณา หน้า ๔๓๖

นาม น กรยช ๑ อโห นสฺสติ รณฺโณ สนฺตกนฺติ ๑ ชฺโณห
 จินฺเตสิ มหฺนฺตํ อิทํ ราชตฺตํ นาม ๑ โก อณฺโณ อิทํ
 กาคุสฺสจิสฺสติ ๑ ที ราชฯ นาม โส ๑ โย ราชตฺตเน
 จิตฺปิ เอวรूपํ ทานํ ทาคุ น สกฺโกตฺตีติ ๑ ภควา ปริสาย
 อชฺฌาสยํ โอลเณฺโต เตสํ ทฺวินฺนํ อชฺฌาสยํ วิทิตฺวา สเจ
 อชฺช ชฺฌนฺตสฺส อชฺฌาสเยน (๑)ชฺมมํ เทเสมิ ๑ (๑) กาศฺส มุทฺธา
 สตฺตธา ผลิสฺสติ ๑ มยา โข ปน สตฺตทานุทยตฺย ปารมิโย
 ปฺริตา ๑ ชฺโณห อณฺณสฺมิปิ ทิวเส มยิ ชฺมมํ กเณฺเต (๕) มคฺคผลํ
 ปฏฺวิชฺฌิสฺสติ ๑ อิทานิ ปน กापํ โอลเณฺตฺสํมีติ รณฺโณ
 จตฺตปฺติกเมว คาลํ อภาสิ

น เว กทฺริยา เทวโลกํ วชฺนฺติ
 พาลา หเว นปฺปลิสฺสนฺติ ทานํ
 ชฺโร จ ทานํ อณฺโหมทมาโน
 เตนว โส โหติ สฺฐิ ปฺรตฺถาติ ๑ (๒)

ราชา อนตฺตมโน หุตฺวา มยา มหาทานํ ทินฺนํ ๑
 สตฺถา จ เม มนฺทเมว ชฺมมํ กเถติ ๑ (๓) นาสกฺขิ มณฺเณ
 ทสพฺลสฺส จิตฺตํ คเหตฺนฺติ ๑ โส ภูตฺตปาตฺราโส วิหารํ คนฺตฺวา
 ภควนฺตํ วนฺทิตฺวา ปุจฺฉิ มยา ภูตฺเต มหฺนฺตํ ทานํ ทินฺนํ ๑
 อณฺโหมทนา จ เม น มหฺตี กตา ๑ โก นฺ โข เม ภูตฺเต

๑. ม. ย. ชฺมมกถํ กเถมิ ๑ ๒. บ. ฐ. ๒๕/๒๓/๓๘ ๑ ๓. ม. ย. กเถสิ ๑

*เล่มที่ ๕ มหาโควินทสุตตวณณา หน้า ๔๓๗

โทโสติ ฯ นตฺถิ มหาราช ตว โทโส ฯ ปรีสา ปน อปรีสุทฺธา ฯ
ตสฺมา ฌมฺมํ น เทเสมีติ ฯ (๑) กสฺมา (๒) ภควา ปรีสา น
ปรีสุทฺธาติ ฯ สตุลา ทฺวินฺนํ อมจฺจันํ ปรีวิตกฺกํ อารโจะสิ ฯ
ราชา กาทิ ปุจฺฉิ เอวํ ตาต กาทาติ ฯ เอวํ มหา-
ราชาติ ฯ มยิ มม สนฺตํ ททมาเน ตว กตฺรํ จานํ รุชฺชติ ฯ (๓)
น ตํ สกฺโกมิ ปสฺสิตต ฯ ปพฺพาเชถ นํ มม รกฺขโตติ
อาห ฯ ตโต ชฺฉนฺหํ ปกฺโกสาเปตฺวา ปุจฺฉิ เอวํ กิร ตาต
จินฺเตสิติ ฯ อาม มหาราชชาติ ฯ ตว จิตฺตานรฺรูปเมว โหตุ (๔)
ตสฺมีเยว มณฺฑาเป เอวํ ปญฺจตฺเตสฺเยว อาสเนสุ ปญฺจ
ภิกฺขุสฺตานิ นิสิตฺทาเปตฺวา ตาเยว ขตฺติยชิตโร ปรีวาราเปตฺวา
ราชเคหโต ฌนํ กเหตุวา มยา ทินฺนสฺทิสเมว สตุต ทิวสฺตานิ
ทานํ เทหิติ โส ตถา อทาสิ ฯ ทตฺวา สตุตเม ทิวเส
ฌมฺมํ เม ภควา เทเสถาติ อาห ฯ

สตุลา ทฺวินฺนํปปี ทานานํ อนุโมทนํ เอกโต กตฺวา
เทว มหานทฺธิโย เอโกมฺปญฺณา กุรฺมาโน วีย มหาฌมฺมเทสนํ
เทเสสิ ฯ เทสนาปรีโนसानุ ชฺฉนฺหํ โสตาปฺนโน อโหสิ ฯ
ราชา ปสฺสิตฺวา ทสฺพลสฺส ปาวายตฺถิ (๕) นาม อทาสิ ฯ เอวํ
อภินิพฺสนโน โข ปน ตสฺส ภควโต ลาภติ เวทิตฺพุโป ฯ

๑. ม. ย. เทเสสันติ ฯ ๒. ม. ย. เอตฺถนฺตเร ปนสทฺโท ทิสฺสติ ฯ ๓. ม. ทิสฺสติ ฯ
๔. ม. โหตุติ ฯ ๕. ม. ย. พาทิรวตฺถิ ฯ

*เล่มที่ ๕ มหาโควินทสุตตวณณา หน้า ๔๓๕

สุทฺทา นาคา สุปณณา ยกฺขา อสุรา เทวา พุรุมฺโนติ

สพฺเพปี (๑) สมฺปิยายมานรฺupa ภูจฺตฺกฺกา วิหรนฺติ ฯ

 วิกตมฺโท โข ปนาติ เอตฺตกา มํ ชนา สมฺปิยายมานรฺupa

วิหรนฺตีติ น มทปฺปมตฺโต (๒) หุตฺวา ทวาทิวเสน อาหารํ

อาหารติ ฯ อณฺณทตฺถํ (๓) วิกตมฺโท โข ปน โส ภควา อาหารํ

อาหารติ ฯ

 ยถาวาทีติ ยํ(๔) วาจา ย วทติ ฯ ตทนฺวยเมวสุส กายกมฺมํ

โหติ ฯ ยํ จ(๕) กาเยน กโรติ ฯ ตทนฺวยเมวสุส วจีกมฺมํ

โหติ ฯ กาโย(๖) วาจํ ฯ วาจา วา กายํ นาทิกฺกมฺติ ฯ

วาจา กาเยน ฯ กาโย จ วาจา ย สมตฺติ ฯ ยถา (๗)

 วาเมน สุกโร โหติ ทกฺขิณฺเนน อชามิโก

 สเรณ เอฟโก (๘) โหติ วิสาณฺเนน ชรคฺคโวติ

อัย สุกฺกรยฺกโข สุกเร ทิสฺวา สุกฺกรสทิสฺสํ วามปฺสฺสํ ทสฺเสตฺวา

เต คเหตุวา ขาทติ ฯ อชมิเต ทิสฺวา ตํสทิสฺสํ ทกฺขิณฺปฺสฺสํ

ทสฺเสตฺวา เต คเหตุวา ขาทติ ฯ เอฟกฺวจฺจเก ทิสฺวา วจฺจกรวํ

วิรวนฺโต (๙) เต คเหตุวา ขาทติ ฯ โคณฺเ ทิสฺวา เตสํ วิสาณ-

สทิสฺสานิ วิสาณานิ มาเปตฺวา ฯ เต ทูรโตว โคโณ วิย

๑. ม. ย. สพฺเพเว เต ฯ ๒. สී. มตฺตปมตฺโต ฯ ๓. สී. ม. ย. อณฺณทตฺถํ ฯ ๔. สී. ยถา ฯ

๕. สී. เอตฺตณฺตเร กมฺมมฺนฺติ ทิสฺสติ ฯ ๖. สී. เอตฺตณฺตเร วาสทฺโท ทิสฺสติ ฯ ๗. ม. ยถา

จ ฯ ย. ยถาห ฯ ๘. ม. ย. เนลโก ฯ เอมฺปฺริปี ฯ ๙. สී. ม. ย. รวนฺโต ฯ

*เล่มที่ ๕ มหาควคควณณา หน้า ๔๔๐

ทิสฺสตีติ เอวํ อุปคเต คเหตุวา ขาทติ ฯ ยถา (๑) จ ฌมฺมิก-
วายสชาติเก สกฺุณฺเหหิ ปุณฺุโจ วายโส อหิ (๒)วาทภฺุโข ฯ วาทภฺุขตายน
มุขํ วิวริตฺวา ปาณมรณมทุทนภเยน (๓) เอเกเนว ปาเทน จิตฺ ฯ
ตสฺมา ตุมฺหปี

ฌมฺมํ จรต ภทฺุทํ (๔) โว ฌมฺมํ จรต ฌาตโย

ฌมฺมจาริ สฺุขํ เสติ อสฺุมี โลกเ ปรมฺหิ จาติ ฯ

สกฺุณฺเ วิสฺุสาสิ อปาเทสิ ฯ (๕) ตโต

ภทฺุทโก วตายํ ปกฺุชี ทิโช ปรมฌมฺมิโก

เอกปาเทน ติณฺุจฺนโต ฌมฺโม ฌมฺโมติ ภาสตีติ ฯ

เอวํ วิสฺุสาสมาคเต สกฺุณฺเ ขาทติ ฯ(๖) (๗) เตน เตสิ วาจา กาเยน

กาโย จ วาจา ย น สมติ ฯ น เอวํ ภควโต ฯ ภควโต ปน

วาจา กาเยน ฯ กาโย จ วาจา สมติ เขวาติ ทสฺุเสติ ฯ

ติณฺุณา ตริตา วิจิกิจฺญา อสฺุสาติ ตินฺุณฺวิจิกิจฺโญ ฯ

กถมิทํ กถมิทนฺุติ เอวรูปา วิคตา กถมิถา อสฺุสาติ วิคต-

กถมิถอ ฯ ยถา หิ มหาชโน อยํ รุกฺุโข ก็ รุกฺุโข นาม ฯ

อยํ คาโม ฯ อยํ ชนปโท ฯ อิทํ รณฺุจํ ก็ รณฺุจํ นาม ฯ

กสฺุมา นฺุโข อยํ รุกฺุโข อชฺุรฺุขนฺุโร ฯ อยํ วงฺุกฺุขนฺุโร ฯ

๑. สี่. วาทภฺุโข ฯ ๒. ม. ยฺ. เอตฺุณฺุตเร วาทภฺุโขติ ทิสฺุสตี ฯ ๓. ม. ยฺ. ปาณกานญจ

มรณภเยน ฯ ๔. ยฺ. ภทฺุทนฺุเต ฯ ๕. ม. ยฺ. อุปฺุปาเทสิ ฯ ๖. ม. ยฺ. ขาทิตฺุถ ฯ

๗. ม. เอตฺุณฺุตเร เตนาคิ ทิสฺุสตี ฯ

*เล่มที่ ๕ มหาโควินทศุตตวณณา หน้า ๔๔๑

กสฺมา กณฺฏโก โกจิ อูชฺโโก โหติ ฯ โกจิ วฺงฺโก ฯ ปุปฺผิ
 กิณฺจิ สฺคนฺธิ ฯ กิณฺจิ ทฺกฺคนฺธิ ฯ ผลิ กิณฺจิ มฺฐริ ฯ กิณฺจิ
 อมฺฐรฺนฺติ สกฺงฺโขว โหติ ฯ น เหวํ สฺตฺถา ฯ สฺตฺถา หิ
 อิมํ นาม ธาตุนํ อฺสฺสนฺนฺตฺตา (๑) อิทํ เหวํ โหตีติ วิคต-
 กถํกโถว ฯ ยถา จ ปจฺมชฺฌานาทีลาภินํ ทฺติยชฺฌานาทีสุ
 กงฺขา โหติ ฯ ปจฺเจกพฺพุทฺธานปี หิ สพฺพญฺญตฺตวณฺเณน (๒) ยถา-
 วสนฺนิฏฺฐานาภาวโต โวหารวเสน กงฺขา นาม โหติเยว น เหวํ พฺพุทฺทสฺส ฯ โส หิ ภควา
 สพฺพตฺถ วิคตกถํกโถติ
 ทสฺเสตี ฯ

ปริโยสิตฺตสฺกปฺโปติ ยถา เกจิ สีมฺตฺเตน ฯ เกจิ วิปฺสฺสนา-
 มฺตฺเตน ฯ เกจิ ปจฺมชฺฌานเณน ฯ เป ฯ เกจิ เนวสญฺญานาสญฺญา-
 ตนสมาปฺคฺติยา ฯ เกจิ โสตาปฺนฺนภาวมฺตฺเตน ฯ เป ฯ เกจิ อรหฺตฺต-
 มฺคฺเคน (๓) เกจิ สวากปารมีวณฺเณน ฯ เกจิ ปจฺเจกโพธิวณฺเณน
 ปริโยสิตฺตสฺกปฺปา ปริปฺปฺณมฺมโนรธา โหนฺติ ฯ น เหวํ มม
 สฺตฺถา ฯ มม ปน สฺตฺถา สพฺพญฺญตฺตวณฺเณน ปริโยสิตฺตสฺกปฺโปติ
 ทสฺเสตี ฯ

อชฺฌาสยฺ อาทิพฺพรหฺมจฺริยฺนฺติ กรณฺญฺเจ ปจฺจตฺตวณฺํ ฯ
 อธิกาสเยน อุตฺตมฺนิสฺสยฺญฺเตน อาทิพฺพรหฺมจฺริเยน โปราณ-
 พฺพรหฺมจฺริยฺญฺเตน จ อริยมฺคฺเคน ตินฺณวิจิ กิจฺโง วิคตกถํกโถ

๑. ม. ย. อฺสฺสนฺนฺตฺตา ฯ ๒. ม. ย. สพฺพญฺญตฺตวณฺเณ ฯ ๓. ม. อรหฺตฺเตน ฯ

*เล่มที่ ๕ มหาควคควณณา หน้า ๔๔๒

ปริโยสิตตงกปโปติ อตุโถ ๗ ปุพเพ อนนุสสุเตสุ ฐมเมสุ สามิ
สจจანი อภิสมพุชฌิ ๗ ตตถ จ สพพณญตติ ปตโตติ ๗ พลลสุ
จ วสีภวานตติปี วจนโต ปริโยสิตตงกปตตปิ ภควโต อริย-
มคเคนเว นิปพณนาติ ๗

ยถริว ภควาติ ยถา ภควา เอว ๗ (๑) เอกสุมี ฐมพุทีปตเล(๒)
จตุสุ ทิสาสู จาริกิ จรมาณา อโห วต จตตารโ ซินา
ฐมมิ เทเสยยุนติ ปจจาสีสมานา วทนติ ๗ อถาปเร ตีสุ
มณทลลสุ เอกโต วิจรณภาวิ อากงขมาณา ตโย สมมา-
สมพุทฐาติ อหสิ ๗ อปเร ทสปรามิโย นาม ปุเรตวา
จตุนนั ตินณณิ วา อูปตติ ทุลลภา ๗ สเจ ปน เอโก
นิพทฐวาสั วสนโต ฐมมิ เทเสยย ๗ เอโก จาริกิ จรนโต ๗
เอวปี ฐมพุทีโป โสภยเย เจว ๗ พหุญจ หิตสุขมชคจเฉยยาติ
จินตยนตา (๓) อโห วต มาริสาติ อหสิ ๗

อภูจัน อนวกาโส ยนติ (๔) เอกถ จัน อวกาโสติ
อุภยเมตติ การณาธิวจนเมว ๗ การณิ หิ ติฏฐติ เอกถ
ตทายตตวตติตตย ผลนติ จัน ๗ โอกาโส วิย จสส ตั
เตน วินา อลลตถ อภาวโตติ อวกาโส ๗ ยนติ กรณญเจ
ปจจตตวจัน ๗ (๕) อิทิ วุตตติ โหติ เยน การณน เอกิสสา

๑. ม. เอว ๗ ๒. ม. ฐมพุทีปตเล ๗ เอวมปริปี ๗ ๓. ม. ย. จินเตตวา ๗ ๔. สยา. อภูจ
ัน

โฆ ปเนตติ มาริสา อนวกาโส ยนติ ๗ ๕. ม. ย. ปจจตตติ ๗

*เล่มที่ ๕ มหาโควินทสุตตวณณนา หน้า ๔๔๑

โลกธาตฺยา เทว พุทฺธา เอกโต อุปฺปชฺเชยฺย ๑ ตํ การณํ นตฺถิติ เอตฺถ จ

ยวตา จนฺทิมสุรียา ปรีหรนฺติ ทิสสา ภนฺติ วิโรจนา

ดาว สหสฺสธา โลโก เอตฺถ เต วตฺตตี วโสติ (๑)

คาถาย เอกจกฺกวาพเมว เอกา โลกธาตฺ ๑ สหสฺสีโลกธาตฺ

อกมฺปีตฺถาติ (๒) อากตฺฏจฺานเน จกฺกวาพสฺหสฺสํ เอกา โลกธาตฺ ๑

อากงฺขมาโน อานนฺท ตถาคโต ติสหสฺสํ มหาสหสฺสํ โลกธาตฺ

สเรน วิญญาเปยฺย ๑เป ๑ โอภาเสน จ ปรเยยฺยาติ (๓) อากตฺฏจฺานเน

ติสหสฺสํ มหาสหสฺสํ เอกา โลกธาตฺ ๑ อยณฺจ ทสสหสฺสํ

โลกธาตฺติ (๔) อากตฺฏจฺานเน ทส จกฺกวาพสฺหสฺसानิ เอกา

โลกธาตฺ ๑ โส ตํ สนฺชาย เอกิสฺสา โลกธาตฺยาติ อาห ๑

เอตฺตํ หิ ชาติเชตฺตํ นาม ๑ ตตฺตราปี จเปตฺวา อิมสฺมี

จกฺกวาเพ ชมฺพุทฺธิปสฺส มชฺฉิมเทสํ น อญฺจตฺร พุทฺธา

อุปฺปชฺชนฺติ ๑ ชาติเชตฺตโต ปน ปรี พุทฺธานํ อุปฺปตฺติจฺานเมว

น ปญฺญาติ ๑ เยนตฺถเณนาติ เยน ปวาร์ณาสงฺกหณฺตฺเถน ๑ (๕)

๑. ม. ม. ๑๒/๕๕๔/๕๕๔ ๑ ๒. อจ. ติก. ๒๐/๕๖๕/๓๕๖ ๑

๓. อจ. ติก. ๒๐/๕๒๐/๒๕๓ ๑ ๔. ม. อ. ๑๔/๓๖๔/๒๔๕ ๑

๕. ม. อ. ปวาร์ณาสงฺกหณฺตฺเถน ๑

*เล่มที่ ๕ มหาโควินุทสุดตวณณา หน้า ๔๔๕

โชติปาโลติ โชตนโต จ ปาลนโต จ โชติปาโล ฯ

ตสฺส กิร ชาตทิวเส สพฺพาวุชานิ ปชฺชลีสุ ฯ (๑)ราชาปี
 ปจฺจสสมเย อตฺตโน มงฺกลาวุํ ปชฺชลิตํ ทิสฺวา ภีโต อญฺจาตี ฯ
 โควินุโท ปาโตว ราชูปญฺจันํ คนฺตฺวา สุขเสยฺยํ ปุจฺฉิ ฯ
 ราชา กุโต เม อจฺริย สุขเสยฺยาตี วตฺวา ตํ การณํ
 อารโจะตี ฯ มา ภายิ มหาราช ฯ มยฺหํ ปุตฺโต ชาโต ฯ
 ตสฺसानุภาเวน สกทนฺนเร อวุชานิ ปชฺชลีสุตี ฯ ราชา กิ
 นฺโฆ เม กุมารโ ปจฺจตฺถิโก ภเวยฺยาตี จินฺตเตตฺวา สฺกฺจฺจตรํ
 ภายิ ฯ กิ วิตฺกฺเกสิ มหาราชชาติ จ ปุญฺโโจ ตมตฺถิ
 อารโจะตี ฯ อถ นํ โควินุโท มา ภายิ มหาราช ฯ เนโส
 กุมารโ ตุมฺหากํ พุภิสฺสตี ฯ (๒) สกถมฺพุทฺธิเป ปน เตน สโม
 ปญฺญา น ภวิสฺสตี ฯ มม ปุตฺตสฺส วจเนน มหาชนฺส
 กงฺขา ฉิชฺชิสฺสตี ฯ ตุมฺหากํ จ สพฺพกิจฺจานิ อนุสาสิสฺสตีตี
 สมนฺสสาเสตี ฯ (๑) ราชา ตฺมุโโจ กุมารสฺส ชีรฺมฺลํ โหตฺถตี สหสฺสํ
 ทตฺวา กุมารํ มหาลลกกালে มม ทสฺเสถาตี อห ฯ กุมารโ
 อนุปฺพุเพน วุฑฺฒิ อนุปฺปตฺโต ฯ โชติตตฺยา ปนสฺส ปาลน-
 สมนฺตตฺยา จ โชติปาโลเตว นามํ อํสุ ฯ เตน วุตฺถิ
 โชตนโต จ ปาลนโต จ โชติปาโลติ ฯ

สมฺมโวสฺสชฺชิตฺวาตี สมฺมา โวสฺสชฺชิตฺวา ฯ อยเมว วา
 # ๑. ม. ย. อุชฺโชตีสุ ฯ ๒. ที. พุภิสฺสตี ฯ ๓. ม. สมนฺสสาเสตี ฯ

*เล่มที่ ๕ มหาควถวณณนา หน้ ๔๔๖

ปาโจ ๑ อลมตถทสโรติ สมตโถ ปฎิพโล อตถทโส อลมตถทโส
ต (๑) ตีเรตี(๒)ติ อลมตถทสโร ๑ โชติปาลสเสว มาณวส
อนุสาสนียาติ โสปี โชติปาล์เยว ปุจจติววา อนุสาสตีติ ทสเสตี ๑

ภวตถุ ภวนตฺ โชติปาลนติ โภโต โชติปาลสส ภโว
วฑฺฒิ วิเสสาธิโกม สพพฺ กถยณฺ เจว มหามจฺกถยจ โหตฺติ
อตฺโถ ๑

สมุโมทนียิ กถนติ อลฺ มหาราช มา จินตยิ ๑ ชฺวธมฺโม
เอส สพพสตฺตทานนติ อาทินา นเยน มรณปฎิสยฺยตฺต โสกวินอนน
ปฎิสนฺถารกถฺ ปรีโยสาเปตฺวา ๑ มาโน ภวฺ โชติปาโล (๓)
อนุสาสนียา ปจฺจพฺยาหาสีติ มา ปฎิพฺยาหาสิ ๑ อนุสาสาคิ(๔) วุตฺโต
นาหิ อนุสาสามีติ เอวฺ โน มา อนุสาสนียา ปจฺจกฺขาสีติ
อตฺโถ ๑ อภิสมฺภโถสีติ สํวิทฺหิ (๕)ปฏฺฐเปสิ ๑

มนุสฺสา เอวมาหฺสูติ ตํ ปิตฺรา มหาปถฺยถตฺรฺ สพพ-
กิจฺจานิ อนุสาสนตฺ สพพกมฺมนฺเต อภิสมฺภวนตฺ ทิสฺวา
ตฺถจฺจิตฺตา โควินฺโท วต โภ พฺราหฺมโณ ๑ มหาควินฺโท วต
โภ พฺราหฺมโณติ เอวฺ อาหฺสฺ ๑ อิทํ วุตฺตํ โหติ โควินฺโท
วต โภ พฺราหฺมโณ อโหสิ เอตฺสส ปิตา ๑ อัย ปน
มหาควินฺโท วต โภ พฺราหฺมโณติ ๑

๑. ม. เอตฺถนฺตเร อลมตถทสนฺติ ทิสฺสตี ๑ ๒. สี. อติเสตีติ ๑ ๓. สฺยา. เอตฺถนฺตเร
माणวติ ทิสฺสตี ๑ ๔. ม. อนุสาสีติ ๑ ๕. ม. ยฺ. สํวิทฺหิตฺวา ๑

*เล่มที่ ๕ หน้า ๔๔๗

ราชศัพท์วิภชนวณณนา

เยน เต จ ขตุติยาติ เย เต สหยาติ วุตตา จ
 ขตุติยา (๑) ๑เต กิร เรณุสสุ เอกปีติกา กนิฏฐภาตโร ๑ ตสุมา
 มหาโควินโท อัย อภิสิตโต เอเตลล ราชศัพท์วิภคัม กเรยย
 วา น วา ๑ ยนฺนุนาหิ เต ปฏิกจเจว เรณุสสุ สนฺติกัม
 เปเสตฺวา ปฏิลลัม ปฏิกคณฺหาเปยฺยนฺติ จินฺเตตฺวา (๒) เยน เต จ
 ขตุติยา เตนฺอุปสงฺกมิ ๑ ราชกตฺตาโรติ ราชการกา อมจฺจา ๑
 มทนียา กามาติ มทกรา ปมาทกรา กามา ๑ คจฺจนฺเต
 คจฺจนฺเต กาเล เอส อนฺนุสฺสริตตปี น สกฺกณฺเยย ๑ ตสุมา
 อายนฺตุ โภนฺโต ๑ อากจฺจนฺตฺติ อตฺโต ๑ สรามหิ โภติ ตทา
 กิร มนฺนุสฺसानิ สจฺจวาทิกาโล โหติ ๑ ตสุมา กทา มยา
 วุตฺตัม ๑ เกน ทิฏฺฐัง ๑ เกน สฺตฺนฺติ อฏฺฐัม อวตฺวา สรามหิ
 โภติ อาท ๑

สมฺโมทนียิ กถฺนฺติ กิ มหาราช ๑ เทวตฺตัม คเต รณฺเณ
 มา จินฺตยิตฺถ ๑ ชฺวรมฺโม เอส สพฺพสฺตฺตานํ ๑ เอวฺภาวิโน
 สจฺจวารติ เอวรूपิ ปฏิสนฺถารกัม ๑ สพฺพานิ สกฺกมฺขานิ
 ปฏฺฐเปสฺสิติ สพฺพานิ จ ราชานิ (๓) สกฺกมฺขานิ ปฏฺฐเปสฺสิ ๑
 เอเกกสฺส รณฺโถ ราชุํ ติโยชนสฺตัม โหติ ๑ เรณุสฺส รณฺโถ
 ราชุํชฺสรณฺปฺเทโส ทสฺคาวุตฺตัม ๑ มชฺเณ ปน เรณุสฺส ราชุํ
 # ๑. สี่. ขตุติยกุมารา ๑ ๒. ม. ย. จินฺเตนฺโต ๑ ๓. ม. ราชานิ ๑

*เล่มที่ ๕ มหาควคควณณา หน้า ๔๔๘

วิตานสทิส อโหสิ ฯ กศมา เอว ปลูกเปสตี ฯ กาเลน กาลิ
ราชานํ ปสฺสิดุ อากจณฺดา อณฺตสฺส รชฺชํ อปีเพตฺวา อตฺตโน
อตฺตโน รชฺชปฺปเทเสเนว อากมิสฺสนฺติ เจว คมิสฺสนฺติ จ ฯ
ปรรชฺชํ โอตินฺตสฺส หิ ภตฺตํ เทถ ฯ โคนํ เทถาติ วทโต
มนุสฺสา อุชฺฌายนฺติ อีเม ราชาโน อตฺตโน อตฺตโน วิชิตฺน
นคจณฺนฺติ ฯ อมหากํ ปีฬํ กโรนฺตีติ ฯ อตฺตโน วิชิตฺน
ปน กจณฺตสฺส อมหากํ สนฺติกา อิมินา อิทลฺยจิตฺตจ
ลทฺชพฺพเมวาทิ มนุสฺสา ปีฬํ น มณฺตฺนฺติ ฯ อิทมตฺถํ จินฺตยิตฺวา
มหาโควินฺโท สมฺโมทมานา ราชาโน จิริ รชฺชมนุสฺสาสนฺตฺติ
เอว ปลูกเปสตี ฯ

ทนต์ปุริ กสิญฺจกานํ อสฺสกาณญจ โปตนํ
มาหิสฺสตี อวนฺตินํ โส(๑)จิวานญจ โรรูกํ (๑)
มิถิลา จ วิเทหานํ จมฺปา อญฺเศ สุมาปิตา
พาราณสี จ กาสินํ เอเต โควินฺทมาปิตาติ ฯ

เอตานิ สตฺต นครานิ มหาโควินฺเทเนว เตสํ ราชนํ อตฺถาย
มาปิตานิ ฯ

สตฺตญฺ พรหมทตฺโต จ เวสฺสญฺ ภรโต สห
เรณฺุ เทว จ ษตรญฺจา ตทาสุสฺตต ภารวาทิ(๒)

๑. ม. โสวีรานญจ โรรูกํ ฯ ๒. สี. ภารวาทิ ฯ ม. ภารวาทิ ฯ ย. ภารวาทิ ฯ
เอวมฺปริปี ฯ

*เล่มที่ ๕ มหาโควินทศตวณณา หน้า ๔๔๕

อิมานิ เตสั สตตุนนปี นามานิ ฯ เตสุ หิ เอโก สตตภู
นาม อโหสิ ฯ เอโก พุรหุมทตโต นาม ฯ เอโก เวสสภู นาม ฯ
เอโก เตเนว สห ภรโต นาม ฯ เอโก เรณู นาม ฯ เทว
ปน ฆตตภูจติ อิม สตต (๑)ภารวติ (๑)สตต ชมพูทีปตเล
ภารวา มหาราชาโน อหเสส ฯ

ปจรมภาณวารวณณา นิภูจिता ฯ

กิตฺติสททอพฺพुकุมนนวนณณา

อุปสงกมีสูติ อมหากั อัย อิตฺตริยสมปตฺติ น อณฺณสฺसानุ-
ภาเวน ฯ มหาโควินทศฺसानุภาเวน นิปฺพนฺนา ฯ มหาโควินโท
อเมห สตต ราชานอ สมกฺเค กตฺวา ชมพูทีปตเล ปตฺติภูจาเปสิ ฯ
ปฺพพฺพการิสฺส ปน น สุกฺรา ปฏิกิริยา กาดต ฯ อเมห สตตปี
ชนเ เอโสเยว อฺนุสาสฺส ฯ เอตฺยเยว เสนาปตี จ ปุโรหิตํ
จ กโรม ฯ เอว โน วุฑฺฒิ ภวิสฺสตีติ จินฺตยิตฺวา อุปสงกมีสู ฯ
มหาโควินโทปี มยา เอเต สมกฺคา กตา ฯ สเจ เอเตสั
อณฺโณ เสนาปตี จ ปุโรหิตอ จ ภวิสฺสตี (๒) ตโต อตฺตโน
อตฺตโน เสนาปตีปุโรหิตานํ วจันํ คเหตุวา อณฺณมณฺณํ
ภินฺทิสฺสนฺติ(๓) อธิวาเสมิ เนสั เสนาปตฺติจฺจันํ จ ปุโรหิตจฺจันํ
จติ จินฺเตตฺวา เอว โภติ ปจฺจสฺสอสฺสิ ฯ
๑. ม. อิม ปาจา นตฺถิ ฯ ๒. สี. ภวิสฺสตี ฯ ๓. สี. ภิชฺชิสฺสนฺติ ฯ

*เล่มที่ ๕ มหาควคควณณา หน้า ๔๕๐

สตต จ พุราหุณมหาสาเลติ อหิ สพุพญาเนสุ สมมุโข
ภเวยฺย วา น วาฯ ยถาหิ สมมุโข น ภวิสฺสามิฯ ตเถเต (๑)
กตตพพิ กวิสฺสนฺตีติ สตต อญฺปิโรหิตะ จเปสิฯ เต สนฺธาย
อิหิ วุตฺตํ สตต จ พุราหุณมหาสาเลติฯ ทิวสฺสฺส ติกฺขตฺตํ (๒)
วา สายํ ปาโต วา นุหายนฺตีติ นุหาคกาฯ วตฺตจริยา-
ปฺริโยसानะ วา นุหาคาฯ ตโต ปญฺจาย พุราหุณ
พุราหุณเหหิ สทฺธิ น ขาทนฺติ น ปิวนฺตีติ นุหาคกาฯ

อพุทฺถกฺกฉฺฉิตฺติ อภิกุคฺกฉฺฉินิฯ ตทา กิร มนฺสุสฺสานํ (๓)
พุรหุณนา สทฺธิ มนฺเตตฺวา (๔) สกฺกา เอวิ สกฺลชมฺพุทฺธิปี
อนุสาสิตฺตุนฺติ นิสินฺนนิสินฺนญฺจานะ (๕) อยเมว กถา ปวตฺติตฺตถฯ
น โข ปนาหนฺติ มหาปุริโส กิร อยํ มยฺหิ อญฺโตะ วณฺโณ
อุปฺปนฺโนฯ วณฺณปฺปตฺติ โข ปน น ภาริยาฯ อุปฺปนฺนสฺส
จ วณฺณสฺส รกฺขณเมว ภาริยํฯ อยํ จ เม อจินฺเตตฺวา
อมนฺเตตฺวา กโรนฺตสฺเสว วณฺโณ อุปฺปนฺโนวฯ จินฺเตตฺวา
มนฺเตตฺวา กโรนฺตสฺส ปน วิตฺถาริกตโร ภวิสฺสตีติ พุรหุณ-
ทสฺสเน อุปายํ ปฺริเยสนฺโต ตํ ทิสฺวา สุตํ โข ปน เม
ตฺนฺติ อาทิมตํ (๖)ปฺริวิตฺกเกสิฯ

เยน เรณฺุ ราชา เตนฺุปฺสงฺกมิตฺติ เอวเมว (๗)อนฺตรา ทญฺจกาโม
๑. ม. ย. ตตฺเถว เตฯ ๒. ม. ย. ทฺวิกฺขตฺตํฯ ๓. ม. เอตฺถนฺตเร นสทฺโท ทิสฺสตีฯ
๔. ม. อมนฺเตตฺวาฯ ๕. สී. นิสินฺนนิสินฺนญฺจานะฯ ๖. ม. ย. อาทิตฺถํฯ
๗. ม. ย. เอวิ เมฯ

*เล่มที่ ๕ มหาโควินทสุตตวณณา หน้า ๔๕๑

วา สลลปีตุกาโม วา น ภวิสสุติฯ ตโต (๑) ฉินนปติโพโธ
สุขั วสิริสุสามิติ ปติโพธูปจเจทนตถั อุปสงกมิฯ เอส นโย
สพพตถฯ สาทิสโยติ สมวณณา สมชาติกาฯ

นวั สณจาคารี (๒) การาเปตวาติ รตติภูจาทิวาภูจาทาน-
จกมนสมปนุณั วสุสิเก จตตารโ มาเส วสนกขมัม พหิ
นพปริกขิตตัม วิจิตตอวสถั การตตวาฯ กรุณั ฉานั ฉายิติ
กรุณาย ติกกจตูกกจตูกกขฉานั ฉายิฯ กรุณามูเชน ปเนตถ
อวเสสาปี ตโย พุรหุมวิหารา คหิตาวฯ อุกกณจนา อหุ
ปริตตสนาติ ฉานนุมิยั จิตตส อณกริตตอูกกณจนา วา
ภยปริตตสนา วา นตถิฯ พุรหุมโน ปน อากมนปฏจนา
อากมนตณหา อหุติ อตโตฯ

พุรหุมนาสาจจวณณา

ภยนติ จิตตตตราสภยเมวฯ อชานนุตาติ อชานมานาฯ
กถั ชาเนมุ ตัม มยนติ มยั กิณติ ตัม (๑) ชานามฯ อัย กตถ
วาสิโก กีนามิ กิโคตโตติ อาทินั อาการานั เกน อากาเรน
ตัม ชารยามาติ อตโตฯ มัม เว กุมารั ชานนุตีติ มัม เว (๔)
กุมารโรติ ททโรติ ชานนุติฯ พุรหุมโลเกติ เสฏฐโลเกฯ
๑. ม. ยโตฯ ๒. ม. สนุชาคารีฯ ๓. สี่. เขตุนนตเร กถนุติ ทิสสุติฯ
๔. ม. อัย ปาโจ นตถิฯ

*เล่มที่ ๕ มหาควคควณณา หน้า ๔๕๒

สนนตุนนุติ จิรตน์ โปราณกัฯ อหิ โส โปราณกุมารโ
สนงกุมารโ นาม พุรหุมาติ ทสเสติฯ เอวิ โควินุท ชานาหิติ
โควินุท ปณฺทิต ตวั เอวิ มั ชานาหิ เอวิ ธารหิฯ
อาสนั อุกกั ปชชั มฐปากณจ (๑)พุรหุมนุ
อกุเม ภวนตุํ ปุจณาม อกุหมั กุรุตุ โน ภวนตุติฯ
เอตถ อกุมนุติ อติถิโน อุปนามตพพิ วุจติฯ เตนว
อิทมาสนั ปณฺตตุํฯ เอตถ นิสิตถฯ อิทมุทกั ปริสุทฺธิฯ อิโต
ปานียั ปิวถฯ ปาทะ โชรถฯ อิหิ ปชชั ปาทานั หิตตถาย
อกิสงฺขตเตลัฯ อิโต ปาทะ มกฺเขถฯ อิหิ มฐปากนุติฯ
โพธิสตตสฺส พุรหุมาจริยั น อณฺเณสั พุรหุมาจริยสทิสั โหติฯ
น โส อิหิ เสวฯ อิหิ ตตฺยทิวเส ภวิสฺสตีติ สนฺนิธี
นาม กโรติฯ มฐปากั ปน อโลณั อฐปนั อตกุกั อุกเกน
เสทิตสากัฯ ตั สนฺชาเยส อิหิ กเหตุวา (๒)ปริภุญชถาติ วทนุโต
อกุเม ภวนตุํ ปุจณามาติ อาทิมาทฯ อิเม สพฺเพปิ อกุมา
พุรหุมนุปี อตฺถิฯ เต อกุเม ภวนตุํ ปุจณามฯ เอวิ ปุจณนฺตานั
อกุหมั กุรุตุ โน(๓) ภวัฯ ปฏิกุคฺคฺหาตุ โน ภวั อิทมกุมนุติ
วุตฺตุํ โหติฯ
กี ปเนส อิโต เอกัปี พุรหุมา น ภุญชตีติ อิหิ
๑. ม. มฐปากณจฯ เอวมุปริปีฯ ๒. ม. ย. อัย ปาโจ นตฺถิฯ ๔. ส. อัย
ปาโจ นตฺถิฯ

*เล่มที่ ๕ มหาโควินทสุตตวณณา หน้า ๔๕๓

น ชานาตีติ ฯ โน น ชานาติ ฯ ชานนุโตปี อุตตโน สนฺติเก
อากโต อติถิ ปุจฺฉิตพุโพติ วุตตสีเสน ปุจฺฉติ ฯ

อถโข พุรหุมา กิ นฺโข ปณฺทิตโต มม

ปริโภคกรณาภาวํ ฌตฺวา ปุจฺฉติ ฯ อุทาหุ โภหณฺเณ ฌตฺวา

ปุจฺฉตีติ สมนฺนาหฺรณฺโต วุตตสีเส จิตฺ ปุจฺฉตีติ ฌตฺวา

ปฏิกุณฺหิตตทานิ เม วฏฺฐตีติ ปฏิกุณฺหาม เต อคฺฆํ ฯ

ยํ ตฺวํ โควินฺท ภาสตีติ อาห ฯ ยํ ตฺวํ โควินฺท ภาสตี

อิทฺมาสนํ ปณฺลตฺตํ ฯ เอตฺถ นิสีทถาติ อาที ฯ ตตฺร เต มยํ

อาสเน นิสินฺนา นาม โหม ฯ ปานียํ ปิตา นาม โหม ฯ

ปาทาปี เม ไรตา นาม โหนฺตุ ฯ เตเลนปี มกฺขิตฺตา นาม

โหนฺตุ ฯ อุทกสากํปี ปริภุตฺตํ นาม โหตุ ฯ ตยา ทินฺนํ

อริวาสิตกาลโต ปฏฺจาย ยํ ยํ ตฺวํ ภาสตี ฯ ตํ ตํ มยา

ปฏิกุณฺหิตเมว โหติ ฯ เตน วุตฺตํ ปฏิกุณฺหาม เต อคฺฆํ ฯ

ยํ ตฺวํ โควินฺท ภาสตีติ ฯ เอวํ ปน อคฺฆํ ปฏิกุณฺหิตฺวา

ปณฺหสฺส โอกาสิ กโรนฺโต ทิฏฺฐเจ ฐมฺเม หิตฺตถายาติ อาทีมาห ฯ

กงฺขี อกงฺขี ปฺรเวทียะสุติ อหํ สวิจิจฺจโณ ภวานฺตํ ปฺเรน

สยํ อภิสงฺขตฺตตา ปฺรสฺส ปากญฺเฐสุ ปฺรเวทียะสุ ปญฺเฬสุ

นิพฺพิจิจฺจจฺจํ ฯ

หิตฺวา มมตฺตุนฺติ อิหํ มม ฯ อิหํ มมาติ อุปฺกรณตฺตณฺหํ

จชิตฺวา ฯ มนฺุเชสุติ สตฺเตสุ ฯ มนฺุเชสุ โยโกจิ มนฺุโข

*เล่มที่ ๕ มหาควควณณนา หน้า ๔๕๔

มมตต์ หิตวาทิ อตุโธ ๑ เอโกทิกุโธติ เอกิกุโธ ๑ เอโก ติกุจุนุโธ
เอโก นิสินุโธติ อตุโธ ๑ วจนญุโธ ปเนตถ เอโก อุเทติ
ปวตตตีติ เอโกทิกุ ๑ ตาทิสโธ ฎุโธติ เอโกทิกุโธ ๑ กรุณาริมุตุโธติ
(๑)กรุณาณาน อธิมุตุโธ ๑ ตั ฌานัน นิพพตเตตวาทิ อตุโธ ๑
นिरามคนุโธติ วิสสคนุชวิริโธ ๑ เอตถญุจิติติ เอเตสุ ชมเมสุ
จิติ ๑ เอตถ จ สิกขมาโนติ เอเตสุ ชมเมสุ สิกขมาโน ๑
อยเมตถ สงเขโป ๑ วิตุธาริ ปน อุปริ มหาโควินุเทน จ
พุรหุมนา จ วุตุโธเยว ๑

ตตถ เอเต อวิทวาทิ(๒) เอเต อามคนุเช อหิ อวิทธา ๑ (๓)
นชานามิติ อตุโธ ๑ อธิ พุรุหิ ชีราติ เตน (๔) เม ตวั
อธิ ชีร ปณุฑิต พุรุหิ วท ๑ เกนานุฎา (๕) วาติ ปชา กรุรุติ (๖)
กตเมน กิเลสวารณน อาวุฎา (๗) ปชา ปุติกา วายติ ๑
อาปายิกาคิ อปายุปลา ๑ นิวุตพุรหุมโลกาติ นิวุโต ปิหิโธ
พุรหุมโลโก อสสาติ นิวุตพุรหุมโลโก ๑ กตเมน กิเลสน ปชาย
พุรหุมโลกมกุโค (๘) นิวุโต ปิหิโธ ปฎิจจุนุโนติ ปุจจติ ๑

โกโร โมสวชช นิกติ จ โทพุโธติ (๙) กุชณนลกขโณ
โกโร จ ๑ ปรวิสวาทนลกขโณ มุสาวาโท จ ๑ สทิสั ทสเสตวา

๑. ม. กรุณาริมุตุโธติ ๒. ม. ย. อวิทวาทิ ๓. ม. ย. อวิทวา ๔. ม. เต ๑
๕. ส. ม. ย. เกนานุฎา ๖. ม. กรุรุติ ๗. ม. ย. อวาริตา ๘. ม. ย. พุรหุมโลกูปโค
มกุโค ๙. ม. ย. พุพุโธติ ๑ เอวมุปริปี ๑

*เล่มที่ ๕ มหาโควินทศุตตวณณา หน้า ๔๕๕

วณณลกขณา นิกติ จ ๗ มิตตทพุกนลกขโณ โทพุโก จ ๗
 กทริยตา อติมาโน อสุยาติ (๑) ถทฐมจฐริยลกขณา กทริยตา
 จ ๗ อติกกมิตฺวา มณณลกขโณ อติมาโน จ ๗ ปรสุมปตฺติจียน-
 ลกขณา อสุยา จ ๗ อิจฺฉา วิวิจฺฉา (๒)ปรเหจนา จาติ ตณฺหา-
 ลกขณา อิจฺฉา จ ๗ มจฐริยลกขณา วิวิจฺฉา จ ๗ วิหีสึา-
 ลกขณา ปรเหจนา จ ๗ โลโก จ โทโส จ มโท จ
 โมโหติ ยตฺถ กตฺถจิ ลุพุกนลกขโณ โลโก จ ๗ ทุสฺสนลกขโณ
 โทโส จ ๗ มชฺชนลกขโณ มโท จ ๗ มฺยฺहनลกขโณ โมโห
 จ ๗ เอเตสฺ ยุตฺตา อนิรามกนฺธาติ เอเตสฺ จุทฺทสฺส กิเลเสสฺ
 ยุตฺตา ปชา นิรามกนฺธา น โหติ ๗ อามกนฺธา สกฺกนปคนฺธา
 ปุติคนฺธาเยวาทิ วทติ ๗ อปายิกา นีวุตฺพุรหฺมโลกาติ เอสา
 ปน อาปายิกา เจว โหติ ปฏิจฺจนฺนพฺรหฺมโลกมกฺกา จาติ
 ทสฺเสติ ๗ (๑) อิทํ ปน สุตฺตํ กเถนฺเตน อามกนฺธสฺสุตฺเตน ทีเปตฺวา
 กเถตพฺพํ ๗ อามกนฺธสฺสุตฺตมฺปิ อิมินา ทีเปตฺวา กเถตพฺพํ ๗
 เต น สฺนนิมฺมทยาติ เต อามกนฺธา สฺนนิมฺมทยา สฺขเน
 นิมฺมเทตพฺพา ปหาตพฺพา น โหนฺติ ๗ ทุปฺปชหา ทุชฺชหาติ (๔)
 อตุโถ ๗ ยสฺส ทานิ ภวํ โควินฺโท กาลํ มณฺณตฺติติ ยสฺสา
 ปพฺพชฺชาย ภวํ โควินฺโท กาลํ มณฺณตฺติ ๗ อยเมว โหตุ ๗ เอว
 # ๑. ม. อสุยาติ ๗ เอวมุปริปิ ๗ ๒. สฺยา. วิจิกิจฺฉา ๗ ๓. ม. อัย ปาโธ นตฺถิ ๗
 ๔. ม. ย. ทุชฺชยาติ ๗

*เล่มที่ ๕ มหาควคควณณา หน้า ๔๕๖

สติ มยหंपิ ตว สनुติเก อากมนं สุวากมนं ภาวิสุสติ ๗ กถิต-
ชมมกถา सुकथिता ภาविสุสติ ७ कुं तात सकलशुभुतिपे अकुपुंरिोस
तहरो प्रजुवये जितो ७ ऐवं मनुदं नाम सुभुतुतिरिविलासं
पहाय तव प्रपुषुशुनं नाम कनुशुदुतिनो अयपनुशुनं निनुतितुवा
कमनं विय अतिउवारं ७ पुषुतनुदुति नामेसाति महाप्रुसुसुसु
तपुहिकुमुं कतुवा पुशुहमा सुनुगुमारो पुशुहुंलोकमेव कितो ७

เรณुरาษอามนनुตนาวณณา

มหาप्रुसुसुปี मम अितव निगुशुमितुवा प्रपुषुशुनं नाम
न युदुतं ७ अं राशुकुसुसु अकुं अनुसासामी ७ तसुमा रनुवो
आरोजेसुसामी ७ सजे सोपि प्रपुषुशुसुसुति ७ सुनुतरमेव ७ नो जे
प्रपुषुशुसुसुति ७ पुंरहितकुजानं निययातेतुवा (॑) अं प्रपुषुशुसुसामीति
जिनतेतुवा राशानं उप्रसुगुमी ७ तेन वुदुतं अठो गो
महाकुवинуतो ७पे ७ नां प्रोरोहुजे रमेति ७

तकुठ कुं प्रशानसुसु रशुशुनาคि तव रशुशुन कुवमेव
प्रकुशानาहि ७ (॒) नां प्रोरोहुजे(॑) रमेति अं पुंरहितगावे न
रमामी ७ अुकुकनुजितुसुमी ७ अणुं अनुसासुं शानाहि ७ (॔) नां
प्रोरोहुजे रमेति ७

॑. म. यु. निययातेतुवा ७ ॒. म. यु. शानाहि ७ ॑. म. प्रोरोहुजे ७ ऐवमुप्रुपि ७
॔. सी.ऐमे प्राजा नकुति ७

*เล่มที่ ๕ มหาโควินทสุตตวณณา หน้า ๔๕๗

อด ราชา ชู่ว จตุตาโร มาเส ปฏิสลุตินสุต
พฺราหฺมณสุตฺต เกเห โภคา มนฺทา ซาตาติ จินฺเตนฺโต (๑) ฌเนน
นิมนฺเตนฺโต สเจ เต อุณฺํ กามะหิฯ อหํ ปฺริปุรยามิ เตติ
วตุวา ปฺน กิ นฺ โข เอส เอกโก วิหรนฺโต เกนจิ
วิหีสิตฺโต ภเวยฺยาติ จินฺเตตุวา

โย ตํ หีสติ วาเรมิฯ ภูมิเสนาปติ อหํฯ

ตุ่ว (๒)ปีตา(๓) อหํ ปฺตุโต มา โน โควินฺท ปาซหิตีอาหฯ
ตสฺสตุโถ โย ตํ หีสติฯ ตํ วาเรมิฯ เกวลํ ตุมฺเห อสุโกติ
อาจิกฺขตฺตฯ อหเมตฺถ กตฺตพฺพิ ซานิสฺสามิตีฯ ภูมิเสนาปติ อหนฺติ
อดวา อหํ ปจฺวิยา สามิฯ สฺวาทํ อิมํ รชฺชํ ตุมฺเหเยว
ปฏิจฺจมาเปสฺสามิฯ ตุ่ว ปีตา อหํ ปฺตุโตติ ตุ่ว ปิตฺติฏฺจานะ
จสฺสสิฯ อหํ ปฺตุตฺตฏฺจานะฯ โส ตุ่ว มม มนํ หริตุวา
อดฺตโนเยว มา โน โควินฺท (๔)ปาซหิตีฯ (๔)ยถา อิจฺฉสิฯ ตถา
ปวตฺตย (๖) อหํ ปนฺ ตว มนฺเยว อนฺวตฺตนฺโต ตยา ทินฺนํ
ปีณฺจํ ปฺริภฺนฺชนฺโต ตํ อสิจฺมมฺหตุโถ วา อฺปฺภฺจหิสฺสามิฯ รติ
วา เต ปาเชสฺสามิฯ มา โน โควินฺท ปาซหิตีปี (๗) ปาโจฯ
ตสฺสตุโถ ตุ่ว ปิตฺติฏฺจานะ ติฏฺจฯ อหํ ปฺตุตฺตฏฺจานะ จสฺสามิฯ
มา โน ตุ่ว โภ โควินฺท ปาซหิ มา ปฺริจฺจชิตีฯ
๑. ม. จินฺเตตุวาฯ ๒. ม. ย. ตุ่วฯ ๓. ส. ปีตาสิฯ ๔. ม. อดฺตโนเยว มนํ
โควินฺทฯ ๕. ม. ย. ปาเชหิตีฯ ๖. ม. ปวตฺตสฺสุฯ ๗. ม. ปชหิฯ

*เล่มที่ ๕ มหาควควณณา หน้า ๔๕๘

อด มหาปรีโส ยี่ ราชา จินเตสึฯ ตสฺส อดตนิ อภาว
ทสฺเสนโต

น มตฺถิ อุณฺ์ กามะหึฯ หีสิตา (๑) เม น วิษฺชติฯ
อมนุสฺสวโจ สุตฺวาฯ ตสฺมาหึ น คเห รเมติ อหฯ
ตตฺถ น มตฺถิติ น เม อดฺถิฯ คเหติ เกเหฯ

อด นั ราชา ปุจฺฉิ

อมนุสฺโส กถฺวณฺโณฯ กนฺเต (๒) อดฺถิ อภาสถฯ
ยี่ จ สุตฺวา ชหาสิ โนฯ เกเห(๓) อเมห จ เกวเลติฯ (๔)

ตตฺถ ชหาสิ โนฯ เกเห อเมห จ เกวเลติ พุราหฺมณฺสฺส
สมปฺตฺติกริเต เกเห สงฺกหฺวเสน อดฺถโน เกเห กโรนฺโต ยี่
สุตฺวา อมฺหากิ เกเห จอเมห จ เกวเล จ สพฺเพ อปฺริเสเส
ชมพฺพิปฺวาสิโน ชหาสิติ วทติฯ

อดสฺส อัจจกฺขนฺโต มหาปรีโส อุปฺวตฺถสฺส (๕) เม ปุพฺเพติ-
อาทิมหาฯ

ตตฺถ อุปฺวตฺถสฺสาคิ จตฺตาโร มาเส เอกิภาว
อุปฺคนฺตฺวา วุตฺถสฺสฯ ยิฏฺฐกามสฺส เม สโตติ ยชฺตุกามสฺส
เม สมานสฺสฯ อคฺคิ ปชฺชลิโต อาสิฯ กุสปฺตฺตปฺริตฺถโตติ (๖)
กุสปฺตฺเตหิ ปฺริตฺถโต สปฺพิทริมฺฐอาทินิ ปกฺขิปีตฺวา อคฺคิ

๑. ม. ย. หีสิตาฯ ๒. ม. ย. กิ เตฯ ๓. ส. สพฺเพ เกเหฯ ๔. ม. เกวลีติฯ
เอวมฺปฺริปีฯ ๕. สฺยา. อุปฺวตฺถสฺสฯ เอวมฺปฺริปีฯ ๖. สฺยา. กุสปฺตฺตปฺริตฺถโตติฯ

*เล่มที่ ๕ มหาโควินุทสุตตวณฺณา หน้า ๔๕๘

ปชชยิตุมารุโ (๑) อาสี ฯ เอวํ อकुคิ ชาเลตฺวา มหาชนสุส
ทานํ ทสฺสามาติ (๒) เอวํ จินฺเตตฺวา จิตฺตสฺส มมาติ อยเมตฺถ
อตุโธ ฯ

สนนฺตโนติ สนงฺกมาโร พุรหฺมา ฯ ตโต ราชฯ สยฺปิ
พฺพชิตฺกามาโม หุตฺวา สทฺทหามิตี อาทิมาย ฯ ตตฺถ กถํ
วตฺเตถ อณฺณถาติ กถํ ตฺเมห อณฺณถา วตฺติสฺสถ ฯ เต
ตํ อนฺนวตฺติสฺสามาติ เต มยฺปิ ตฺเมหเยว อนฺนวตฺติสฺสาม ฯ
อนฺนุปพฺพชิตฺสามาติ อตุโธ ฯ อนฺนุวชิตฺสามาติปิ ปาโจ ฯ ตสฺส
อนฺนุจฺฉิตฺสามาติ อตุโธ ฯ อกาโสติ (๓) นิกฺกาโส (๓) อกฺกโส ฯ
โควินุทฺสานุสฺสเนติ ตว โควินุทฺส สาสเน ฯ ภาวนตํ
โควินุทฺเมว สตุถาริ กตฺวา (๔) จริตฺสามาติ วทติ ฯ

นขตฺติยอามนฺตนาวณฺณา

เยน เต น ขตฺติยา ฯ เตนฺนุสฺงกมิตฺติ เรณฺุราชานํ สาธุ
มหाराช ราชฺชํ นาม มาตฺรฺปิ ปิตฺรฺปิ (๕)ภาตฺรฺปิ ภคินี-
อาทโยปิ มาเรตฺวา คณฺหนฺเตสฺส สตฺเตสฺส เอวํ มหนฺตํ
ราชฺชสิริํ ปหาย ปพฺพชิตฺกामเณ อุพฺวาริ มหाराเชน กตฺนฺติ
อุปฺตถมฺเภตฺวา ทพฺพหตฺตรมสฺส อุสฺสาหิ กตฺวา อุสฺงกมิ ฯ เอวํ
๑. ม. ยู. ชลยิตุมารุโ ฯ ๒. ม.ทสฺสามิติ ฯ ยู. นสฺสามิติ ฯ ๓. ม. อกาโจติ
นิกฺกาโจ ฯ ๔. ม. ยู. กริตฺวา ฯ ๕. ม. ภาตฺริกินีอาทโยปิ ฯ

*เล่มที่ ๕ มหาควคควณณา หน้า ๔๖๐

สมจินเตสุตฺติ รณฺโณ (๑) จินฺติตนฺเยเนว (๒) กทาจิ พุราหฺมณฺสฺส
โภกา ปรีหีนา ภเวยฺยุตฺติ มณฺณมานา สมจินเตสฺส ฯ ฐเนน
สิกฺขเยยามาติ อุปฺลาเปยฺยาม สงฺกณฺเฬหฺยยาม ฯ ตาวตฺกํ อหฺริยตฺนฺติ
ตาวตฺกํ อหฺราเปยฺยตฺ (๓) คณฺหาเปยฺยตฺ (๔) ยตฺตํ อิจฺฉถ ตตฺตํ
คณฺเฬยฺยติ(๕) วุตฺตํ โหติ ฯ ภวนฺตานิเยว ตถา สาปาเตยฺยุตฺติ (๖)
ภวนฺเต ปจฺจยํ กตฺวา ฯ ตุมฺเหหิ ทินฺนตฺตาเยว ปหฺนฺติ สาปเตยฺยํ(๗)
ชาติ ฯ

สเจ ปชฺหถ(๘) กามานีติ สเจ วตฺตฺกามे จ กิเลสฺกามे
จ ปรีจฺจชถ ฯ ยตฺถ สตฺโต ปุณฺนชฺชไนติ เยสุ กามेषु
ปุณฺนชฺชไน สตฺโต ลกฺโข ลกฺขิตฺโต ฯ อารมฺภโวห ทพฺพา โหถาติ
เอวํ สนฺเต วิริยํ อารภถ ฯ อสติลปฺรภกฺมณํ อธิฏฺฐาย ทพฺพา
ภวถ ฯ ขนฺติพลสมฺมาหิตาติ ขนฺติพลเน สมนฺนาคตา ภวถาติ
ราชฺฐํ อุตฺสาหํ ชเนติ ฯ

เอส มคฺโข อฺชฺชมคฺโขติ เอส กรุณฺณาณามคฺโข อฺชฺชมคฺโข
นาม ฯ เอส มคฺโข อนฺนตฺตโรติ เอสฺว พุรหฺมโลภฺปตฺติยา
อสทิสฺมคฺโข อุตฺตมมคฺโข นาม ฯ สทฺธมฺโม สพฺภิ รกฺขิตฺติ
โสเอว (๙) พุทฺธปจฺเจกพุทฺธสาวเกหิ สพฺภิ รกฺขิตฺตมฺโม นาม ฯ

๑. สี่. รณฺณา ฯ ๒. สี่. จินฺติตนฺยาเมเนว ฯ

๓. ม. อหฺราเปยฺยตฺ ฯ ๔. สี่. คณฺหตฺ ฯ ม. คณฺหียตฺ ฯ

๕. ม. คณฺหถาติ ฯ ๖. ม. ภวนฺตานิเยว วาหฺสาติ ฯ

๗. สี่. อยํ ปาโธ นตฺถิ ฯ ๘. ม. ชหถ ฯ ๙. ม. เอโสเอว จ ฯ

*เล่มที่ ๕ มหาโควินทสุตตวณณา หน้า ๔๖๑

อติ กรุณณานสฺส วณณเนนาปี เตสํ อนิวตฺตนตฺถาย
ทพฺพหิภุมฺเมว กโรติ ฯ

โก นฺุโข ปน โภ ชานาติ ชีวิตานนฺุติ โภ ชีวิตํ
นาม อุทกพฺพพฺพมํ (๑)ติณฺุเก อุสฺสาวพินฺุทฺพมํ ตํขณฺ์ วิทฺธฺสน-
ธมฺมํ ฯ ตสฺส โภ คตฺตี ชานาติ กิสฺมํ (๒)ขณฺ์ ภิชฺชิสฺสตี ฯ
คมนฺีโย สมฺปรายตี ปฺรโลโก ปน อวสฺสํ คนฺุตพฺโพว ฯ ตตฺถ
ปณฺุชิตฺเตน กุลปฺตฺเตน มนฺุตาย(๓) โปทฺทพฺพ(๔) ฯ มนฺุตา วุจฺจตี ปญฺญา ตาย มนฺุเตตพฺพํ
พฺพชฺฉิตพฺพํ ฯ อุปฺปริกฺขิตพฺพญจ ชานิตพฺพญจตี
อตุโธ ฯ กรณฺุญฺเจ วา ภูมฺมํ ฯ (๕)มนฺุตาย โวญฺจพฺพนฺุติ(๕) มนฺุตาย
พฺพชฺฉิตพฺพํ ฯ ฉาณฺเณ ชานิตพฺพนฺุติ อตุโธ ฯ กิ พฺพชฺฉิตพฺพํ ฯ
ชีวิตสฺส ทฺุชฺชานตา สมฺปรายสฺส จ อวสฺสํ คมนฺียตา ฯ พฺพชฺฉิตฺวา
จ ปน สพฺพปฺลิตฺโพเช ฉินฺุทิตฺวา กตฺตพฺพํ กุสฺลํ ฯ จริตพฺพํ
พฺรหฺมจริยํ ฯ กสฺมา ฯ ยสฺมา นตฺถิ ชาตสฺส อมรณฺ์ ฯ

พฺรหฺมณฺมหาสาธาทีนํ อามนฺุตนาวณฺณา

อุปฺเปสฺกฺขา จ อุปฺปลาภา จาติ โภ ปพฺพชฺชา นาม
อุปฺปยสา เจว ฯ ปพฺพชิตกาลโต ปญฺุจาย หิ รชฺชํ ปหาย
ปพฺพชิตํ วิเหเจตฺวา วิเหเจตฺวา ลามกํ อนาถํ กตฺวา
ม. ยฺ. อุทกปฺปฺพพฺพมํ ฯ ๒. ยฺ. กิสฺมณฺุจ ฯ ๓. ม. ยฺ. มนฺุตาย ฯ ๔. ม. โปทฺทพฺพํ ฯ
๕. ม. มนฺุตายํ โปทฺทพฺพนฺุติ ฯ

*เล่มที่ ๕ มหาควควณณา หน้า ๔๖๒

กถณตึฯ อปปลากา จฯ สกถคามิ วิจริตวาปี (๑)อชฺโฆหรณีย
ทูลลภเมวฯ อิทึ ปน พุรหฺมณฺถึ มหเสกขณจ มหายสตุตาฯ
มหาลากณจ มหาลากสกุการสมฺปนฺนตุตาฯ (๒) ภวิ หิ เอตฺรหิ
สกถสมฺพุทึเป อคฺคปฺุโรหิตอ สพุพตถ อคฺคาสนํ อคฺคโททกํ
อคฺคภตฺตํ อคฺคคณฺธิ อคฺคมาถึ ลภตึตึฯ

ราชาว รณณตึ อหิ หิ โภ เอตฺรหิ ปกตึรณฺถึ
มชฺเฒ จกถวตฺตึราชา วิยฯ พุรหฺมว พุราหฺมณานนฺตึ (๓) ปกตึ-
พุราหฺมณานํ (๔) มชฺเฒ มหาพุรหฺมสทึโสฯ เทวตาว คหปตึกานนฺตึ
อวเสสคหปตึกานํ ปนมหิ สกถเทวราชสทึโสฯ

กรียานํ อามนฺตนาวณณา

จตุตาสึสา กรียา(๕) สาทึสึโยตึ สาทึสึโย จตุตาสึสาว
กรียาฯ อณฺณา ปนสฺส ตึสฺสู วยสฺสู (๖)นาฏกิตฺตึโย พหุกาเยวฯ

มหาโควินฺทปพฺพชฺชาวณณา

จาริกํ จรตึตึ คามนึคมปฏึปาฏึยา จาริกํ จรตึฯ คต-
คตฺถุจําเน พุทฺธโกลาหลํ วิย โหตึฯ มนฺุสฺสา มหาโควินฺท-
ปณฺทึโต กึร อากจจตึตึ สุตฺวา ปุเรตฺรเมวมนฺทปึ กาทฺตฺวา

๑. ม. จริตวาปีฯ ๒. ม. ย. ลากสกุการสมฺปนฺนตุตาฯ ๓. สึ. ม. ย. พุรหฺมานนฺตึฯ

๔. สึ. ม. ย. ปกตึพุรหฺมานํฯ ๕. สฺยา. ม. จตุตาสึสา กรียาฯ ๖. สึ. นาฏกึโย ปหุตาเยว

ฯ

*เล่มที่ ๕ มหาโควินทสุตตวณณา หน้า ๔๖๑

มคฺคิ อลงฺการาเปตฺวา (๑) ปจฺจุคนฺตฺวา กณฺหิตฺวา เอนฺติ ฯ
มหาลาภสฺสกาโร มโหโฆ วย อชฺโฆตฺถรฺนฺโต อุปฺปชฺชิ ฯ
สฺตตฺปฺโรหิตฺสฺสาติ สฺตตฺนฺนํ ราชฺชนํ ปฺโรหิตฺสฺส ฯ อิติ ยถา
เอตฺรหิ เอวฺรุเปสฺ (๒) จาเนสฺ กิสมิณฺจิทฺเว ทฺกฺเข อุปฺปนฺเน
นโม พุทฺธสฺสาติ วทฺนฺติ ฯ เอวํ ตทา นมตฺถ มหาโควินทสุตฺ
พฺราหฺมณฺสฺส ฯ นมตฺถ สฺตตฺปฺโรหิตฺสฺสาติ วทฺนฺติ ฯ

เมตฺตาสทฺทคฺคณฺธาติ อาทินา นเยน ปาลิยํ พฺรหฺมวิหาราว
อาคฺตา ฯ มหาปฺริโส ปน สพฺพปาปิ อญฺจ สฺมาปฺตฺติโย ปญฺจ
จ อภิญฺญาโย นิพฺพตฺเตสฺสิ ฯ สวากานญฺจ พฺรหฺมโลภสทฺทพฺยตฺยา
มคฺคิ เทเสสิตี พฺรหฺมโลเก พฺรหฺมณฺนา สทฺทวาย มคฺคิ กเถสิ ฯ

สพฺเพน สพฺพนฺติ เย อญฺจ จ สฺมาปฺตฺติโย ปญฺจ
จอภิญฺญาโย นิพฺพตฺเตสฺส ฯ เย น สพฺเพน สพฺพํ สาสนํ
อาชานํสูติ เย อญฺจสฺ สฺมาปฺตฺติสฺ เอกํ สฺมาปฺตฺตีปิ น ชานํสู ฯ
นาสทฺทชีสฺ นิพฺพตฺเตตฺต ฯ อโมจฺมาติ สฺวิปาภา ฯ อวณฺณาติ (๑)
อนวณฺณา(๔) ฯ (๕)สพฺพนิหิณํ ปสฺวณฺติ คณฺธพฺพกายํ
ปสฺวีสูติ อตฺถโล(๕) ฯ สผลาติ (๖) อวเสสทฺเวทโลภฺปตฺติยา สผลา
สทฺทิตา ฯ สอฺทฺรยฺยาติ พฺรหฺมโลภฺปตฺติยา สวทฺทฺธิ (๗)

- # ๑. ม. ย. อลงฺกริตฺวา ฯ ๒. ม. เอตฺถนฺตฺเร วาสทฺโท ทิสฺสติ ฯ ๓. สฺยา. อวชฺชา ฯ
๔. ม. ย. นวณฺณา ฯ ๕. ม. สพฺพนิหิณํ ปสฺวณฺตีติ คณฺธพฺพกายํ ปสฺวิ ฯ
๖. ม. ย. อวเสสทฺเวทโลภฺปตฺตีหิ สาคฺถา ฯ ๗. สฺ. สวทฺทฺธิกา ฯ

*เล่มที่ ๕ มหาควคควณณา หน้า ๔๖๔

สรามหนติ สรามิ อหิ ปญจสิขฯ อมิณา กิร ปเทน
อัย สุตตุนโต พุทธภาสิโต นาม ชาโตฯ น นิพพิทายาติ
น วฏฺเฐ นิพพินฺทนตฺถายฯ น วิราคยาติ น วฏฺเฐ
วิราคตฺถายฯ น นิโรชยาติ น วฏฺฺส
อุปสมายาติ น วฏฺฺส
วฏฺฺส
วฏฺฺส
(๑) น สมฺโพชยาติ น กิเลสฺนิตฺทา-
วิกเมน วฏฺฺส
น นิพฺพานายาติ น
อมตฺมหานิพฺพานตฺถายฯ

เอกนฺตฺนิพฺพิทายาติ เอกนฺตฺเมว วฏฺเฐ นิพพินฺทนตฺถายฯ
เอตฺถ ปน นิพพิทายาติ วิปฺสฺสนาฯ วิราคยาติ มคฺโคฯ
นิโรชย อุปสมายาติ นิพฺพานํฯ อภิญฺจาย สมฺโพชยาติ
มคฺโคฯ นิพฺพานายาติ นิพฺพานเมวฯ เอวฺ (๒) เอกสฺมี จาเน
วิปฺสฺสนาฯ ตีสุ มคฺโคฯ ตีสุ นิพฺพานํ วุตฺตฺนฺติ เอวฺ วิวฏฺฺก-
กถา (๓) เวทิตฺพฺพาฯ ปรียาเยน ปน สพฺพานิ เปตานิ มคฺค-
เววจนานิปี นิพฺพานเววจนานิปี โหนฺติเยวฯ สมฺมาทิฏฺฐิธิตฺธาทีสุ
ยํ วตฺตฺพฺพิฯ ตํ วิสุทฺธิมคฺเค สจฺจวณฺณนํ วุตฺตฺเมวฯ

เย น สพฺเพน สพฺพฺนฺติ เย จตฺตาโรปี อริยมคฺเค
ปรีปฺเรตฺถํ น ชานนฺติฯ ตีณิ วา เทว วา เอกํ วา
๑. ม. ยฺ. น วฏฺฺก
๒. สฺ. อัย ปาโจ นตฺถิฯ ๓. ม. ววตฺถานกถาฯ
ยฺ. ววฏฺฺจานกถาฯ

*เล่มที่ ๕ มหาโควินทสุตตวณณา หน้า ๔๖๕

นิพพุตเตนุติ ฯ สพุเพสณเเว อิเมสํ กุลปุตฺตานนุติ พุรหุมจริยา-
จิณฺณกุลปุตฺตานํ(๑) ฯ อโมฆา ฯ เป ฯ สอฺทุรยาติ อรหตฺตนิภูเณ
เทสนํ นิภูจเปสี ฯ

ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา ปทกฺขิณํ กตฺวาติ ภควโต ชมฺม-
เทสนํ จิตฺเตน สมฺปฏฺิจฺจนฺโต อภินนฺทิตฺวา วาจาเย ปัสสฺมาโน
อนฺุโมทิตฺวา มหนฺตํ อณฺุชลี ธีรฺสฺมี ปติภูจเปตฺวา ปสนฺน-
ลาหารเส นิมุขฺชมาโน วีย ทสพลสฺส นพฺพณฺณรสมิชาลนฺตรํ
ปวิสิตฺวา จตฺตฺส จาเนสฺส วนฺทิตฺวา ติกฺขตฺตํปทกฺขิณํ กตฺวา
ภควนฺตํ อภิตถวณฺโต อภิตถวณฺโต สตฺถุ ปฺรโต อนฺตรธาเยตฺวา
อตฺตโน เทวโลกเมว อคมาสีติ ฯ

มหาโควินทสุตตวณณา นิภูจิตา ฯ

นฏฺจํ

๑. ม. พุรหุมจริยจิณฺณ ... ฯ

*เล่มที่ ๕ หน้า ๔๖๖

มหาสมยสุตตวณณนา

สุตตนิทานวณณนา

เอวมเม สุตตนิทาน มหาสมยสุตตํ ๑ ตตฺรารยํ อนุปฺพุทฺท-
วณณนา สกฺกเสตฺติ อมฺพุทฺทสุตฺเต วุตฺตอุปฺปตฺตินเยน สกฺยา
วต โภ กุมาราทิ อุทานํ ปฏิจฺจ สกฺกาติ ลทฺธนามานํ
ราชกุมารานํ นิวาโส เอโกปิ ชนปฺโท รุพฺหิสทฺเทน สกฺกาติ
วุจฺจติ ๑ ตสฺมี สกฺกเสตฺ ชนปฺเท (๑) ๑ มหาเวตฺติ สยํ ชาเต
อโรปิตฺเต หิมวณฺเตน สทฺธิ เอกาพทฺเช มหติ วน ๑ สพุเพเหว
อรหนฺเตหิติ อิทํ สุตฺตํ กถิตทิวเสเยว ปตฺตอรหตฺเตหิ ๑

ตตฺรารยํ อนุปฺพุทฺทิกถา สากฺยโกถิยา กิร กปิลวตฺถุนครสุต
จ โกลิยนครสุต จ อนุตเร โรหิณี นาม นที เอเกเนว
อวารเณน พนฺธาเปตฺวาตฺตสฺสานิ การุณฺติ ๑ (๒) อถ เชฏฺฐ-
มูลมาเส สสฺเสสฺ มิตายนฺเตสฺ อุภยนฺครวาทิกานํปี กมฺมกรา
สนฺนิปตฺตีสุ ๑ ตตฺถ โกลิยนฺครวาทิโน อาหํสุ อิทํ อุทกํ อุทโต
หริยมานํ น ตฺมฺหากํ ๑ น อมฺหากํ ปโหสุสฺติ ๑ อมฺหากํ ปน สสฺสํ
เอกอุทเกเนว นิปฺพุชฺชิสฺสฺติ ๑ อิทํ อุทกํ อมฺหากํ เทถาติ ๑
กปิลวตฺถุนฺครวาทิโน อาหํสุ ตฺมฺเหสฺ โภภูเจ ปุเรตฺวา จิตฺเตสุ ๑
มยํ รตฺตสุวณฺณนีสมณฺนิกาพฺกหาปเณ คเหตุวา ปจฺฉิปฺสิพฺพกาติ-
๑. สี. ยู. ชนปฺเทสุ ๑ ๒. ม. ยู. กโรนฺติ ๑

*เล่มที่ ๕ มหาสมยสุตตวณณา หน้า ๔๖๗

หตุถา น สกฺขิสฺสาม คฺมุหาคํ ฆรทฺวาเร วิจริตฺตํ อมฺหากํปิ
สสฺสํ เอเกเนว อุตฺเทน นิปฺปชฺชิสฺสตี อิทํ อุตฺกํ อมฺหากํ
เทถาตี น มยํ ทสฺสามาตี น มยํปิ น ทสฺสามาตี น
เอวํ กถํ (๑) วทฺเขตฺวา เอโก อุกฺกชาย เอกสฺส ปหาริ อทาสี น
โสปี อณฺณสฺสาตี เอวํ อณฺณมณฺณํ ปหริตฺวา ปหริตฺวา
ราชกฺูลานํ ชาตี ฆมฺมฺเขตฺวา ฆมฺมฺเขตฺวา กถํ วทฺตฺยีสฺสุ น

โกเลียกมฺมกรรา วทฺนตี ตฺมุเมห กปิฉวตฺตฺวาสิเก กเหตุวา
คจฺฉถ น เย โสณฺสีกาลาทโย วิย อตฺตโน ภคินีหิ สทฺฐี
สํวสฺสีสุ น เอเตสํ หตฺถิโน จ อสฺสา จ ผลกาฐานิ จ
อมฺหากํ ก็ กริสฺสนฺตีตี น สากิยกมฺมกรราปี วทฺนตี ตฺมุเมหทานิ
กุกฺกจิโน ทารเก กเหตุวา คจฺฉถ น เย อนาถา นิกฺคตিকা
ติรจฺฉานา วิย โกลรฺกฺเข วสฺสีสุ น เอเตสํ หตฺถิโน จ อสฺสา
จ ผลกาฐานิ จ อมฺหากํ ก็ กริสฺสนฺตีตี น เต คนฺตฺวา
ตสฺมี กมฺเม นิยฺยตฺตอมฺจฺจานํ กเถสฺส น อมฺจฺจา รากฺูลานํ
กเถสฺส น ตโต สากิยา ภคินีหิ สทฺฐี สํวสฺสีกานํ (๒)ถามํ
จ พลํ จ ทสฺเสสฺสามาตี ยฺยทฺชฺชชฺชา นิกฺขมฺมีสุ น โกลิยาปี
โกลรฺกฺขวาสิ น ถามํ จ พลํ จ ทสฺเสสฺสามาตี ยฺยทฺชฺชชฺชา
นิกฺขมฺมีสุ น

ภควาปี รตฺติยา ปจฺจฺจสฺสมเยเยว มหากรฺณาสมาปตฺติโต

๑. สี. ย. ถถํ น ๒. ม. สํวสฺสีกานํ น ย. สํวสฺสีกานํ น

*เล่มที่ ๕ มหาควคควณณา หน้า ๔๖๘

วภูจาย โลกั โวลเณโต อิเม เอว ยุทชชเช นิภมมเต
 อททส ๑ ทิสวา มยิ คเต อัย กลโห วุปลมิสฺสติ นุ โข
 อุทาหุ (๑) โนติ อุปฺชารยฺนโต อหเมตถ คนฺตฺวา กลหิ วุปลมมตฺถิ
 ตีณิ ชาตกานิ กเถสฺสามิ ๑ ตโต กลโห วุปลมิสฺสติ ๑ อถ
 สามคฺลิตฺตีปนตฺถาย เทว ชาตกานิ กเถตฺวา อตฺตทณฺฑสฺสฺตติ
 เทสิสฺสามิ ๑ (๒)เทสนํ สฺตฺวา อุภยนคฺรวาสิโนปิ อจฺจตฺตยานิ
 อจฺจตฺตยานิ กุมารสฺตานิ ทสฺสนฺติ ๑ อหนฺเต ปพฺพาเชสฺสามิ ๑
 ตทา มหาสมาคโม ภวิสฺสตีติ สนนฺนิฏฺจานมกาสิ ๑ ตสฺมา อิเมสฺ
 ยุทชชเชสฺสุ นิภมมมฺเตสฺสุ กสฺสจฺจิ อนาโรเจตฺวา สยเมว
 ปตฺตจิวรมาทาย คนฺตฺวา ทฺวินนํ เสนานํ อนฺตเร อากาเส
 ปลฺลลงฺกั อากฺขิตฺวา ฉพฺพณฺณรสมฺมโย วิสฺสชฺเชตฺวา นิสฺสีทึ ๑

กปิลวตฺถวาสิโน ภควนฺตํ ทิสฺวาว อมฺหากํ ฌาติเสฏฺฐโจ
 สตฺถา อากโต ๑ ทิฏฺฐโจ นุ โข อนเนน (๑) อมฺหากํ กลหกรณ-
 ภาโวติ จินฺเตตฺวา น โข ปน สกฺกา ภควติ อากเต
 อเมหฺหิ ปฺรสุสฺส สฺริเร สตฺถิ ปาเปตต ๑ โกลิยนคฺรวาสิโน อเมห
 หนนฺตฺ วา ปจฺนตฺ วาติ อวฺฐานิ ฉทฺเทตฺวา ภควนฺตํ
 วนฺทิตฺวา นิสฺสีทึ ๑ โกลิยนคฺรวาสิโนปิ ตเถว จินฺเตตฺวา
 อวฺฐานิ ฉทฺเทตฺวา ภควนฺตํ วนฺทิตฺวา นิสฺสีทึ ๑

ภควา ชานนฺโตว กสฺมา อากตฺตถ มหาราชาติ ปุจฺฉิ ๑

๑. ม. เอตฺถนฺตเร อุทาหุติ ทิสฺสตี ๑ ๒. ม. เทเสสฺสามิ ๑ ๓. ม. ยู. เตน ๑

*เล่มที่ ๕ มหาสมยสุตตวณณา หน้า ๔๖๕

น ภควา น ติตถกัฬาย น ปพพตกัฬาย น นทักัฬาย
 น กัฬิตถสสนตถัฬ ๑ อิมสุมัฬ จ ปน จาเน สงกามัฬ ปจจุปภูจเปตวา
 อากตมมวาทิ ๑ กัฬี นิสสาย วอ กถโฬ มหาราชาติ ๑ อุกถัฬ
 ฆนุเตติ ๑ อุกถัฬ กัฬี อุกฆติ มหาราชาติ ๑ อปปคุฆมัฬ ฆนุเตติ ๑
 ปจวี นาม กัฬี อุกฆติ มหาราชาติ ๑ อนคุฆมา ฆนุเตติ ๑
 ขตติยา นาม กัฬี อุกฆนุติ มหาราชาติ ๑ ขตติยา นาม อนคุฆมา
 ฆนุเตติ ๑ อปปมุลกัฬ อุกถัฬ นิสสาย กิมตถัฬ อนคุฆเม ขตติเย
 นาสถ มหาราชาติ ๑ กถเห อสสาโท นาม นตถัฬ ๑ กถหวเสน
 มหาราชา อภูจจาเน เวรั กตวา เอกาย รุกขเทวตาย
 กภาพสิเหน สทธี พนุชามาโต สกถัฬปี อิม กปปี อนุป-
 วตโตเยวาทิ (๑)วตวา พนุทนชาตกัฬ (๒)กถสิ ๑ ตโต ปรรตติเยน
 นาม มหาราชา น ฆวิตพัพพิ ๑ ปรรตติยา หุตวา หิ เอกสส
 สสส (๑) กถาย ตัฬโยชนสสสวัตถถเฐ หิมวเนเต จตูปปทกถา
 มหาสมมูทัฬ ปกุกขนุทัฬโน อhesส ๑ ตสุมมา ปรรตติเยน น
 ฆวิตพัพพตติ วตวา ปจวีอุทริยนชาตกัฬ กถสิ ๑ ตโต ปรี
 กทาจิ มหาราชา ทุพพโลปี มหาพลสส รนุทธิ วิวริ ปสสติ ๑
 กทาจิ มหาพโล(๔) ทุพพลสส ๑ ลภูกิกากปี หิ สกุกกิกา หตถัฬินากัฬ
 จมาเตสิตี วตวา ลภูกิกชาตกัฬ (๕) กถสิ ๑ เอวั กถหวอุปสมนตถาย

๑. ม. ย. อนุปปตโตเยวาทิ ๑ ๒. พ. ชา. ๒๗/๑๗๓๗-๑๗๕๐/๓๔๕-๓๔๖ ๑
 ๓. ม. ย. สสส ๑ ๔. ม. มหพพโล ๑ ๕. พ. ชา. ๒๗/๗๓๒-๗๓๖/๑๗๐-๑๗๑ ๑

*เล่มที่ ๕ มหาควคควณณา หน้า ๔๗๐

ตีณิ ชาตกานิ กเถตวา สามคคีปริทีปนตถาย เทว ชาตกานิ ฯ
กเถสิ ฯ ถถิ ฯ สมคคานัน หิ มหาราชา โกจิ โอดาริ นาม
ปสุสิตฺถุ น สกโกตีติ วตฺวา รุกขธมฺมชาตกั (๑) กเถสิ ฯ ตโต
สมคคานัน มหาราชา โกจิ วิวรํ ปสุสิตฺถุ นาสกฺขิ ฯ ยทา
ปน อญฺณมณฺณํ วิวาทมกํสุ ฯ อถ เต เนสาทปฺตโต ชีวิตา
โวโรเปตฺวา อาทาย คโต ฯ วิวาท อสุสาโท นาม นตฺถิติ
วตฺวา วฏฺฏกชาตกั (๒) กเถสิ ฯ เอวํ อิมานิ ปญฺจ ชาตกานิ
กเถตฺวา อวसानเ อตฺตทณฺฑตฺตํ (๓) กเถสิ ฯ

ราชาโน ปสนฺนา สเจ สตฺถา นาคมิสฺส ฯ มยํ สหตฺถา ล
อญฺณมณฺณํเยว วริตฺวา โลहितนที ปวตฺตยิสฺสาม ฯ อมหากํ ปฺตต-
ภาทโร(๔) เกหทฺวารเ น ปสุเสยฺยาม ฯ สาสนปฏฺฐิสาสนปี โน
อาหฺรณโก นากวิสฺสติ ฯ สตฺถาริ นิสฺสาย โน ชีวิตํ ลทฺธิ ฯ
สเจ ปน สตฺถา อการิ อชฺฌาวสิสฺสติ ฯ (๕) ทีปสทฺสทฺวยปริวาร-
จตฺตุมหาทีปฺรชฺชมสฺส หตฺถกตํ อภวิสฺส ฯ อติเรกสทฺสสิ โข ปนสฺส
ปฺตตฺตา อภวิสฺสํสุ ฯ ตโต (๖)ขตฺตยิปริวาริ จ อจฺริสฺส ฯ (๖) ตํ โข
ปนเส สมนฺตฺตี ปหาย นิกฺขมิตฺวา สมนฺโพธิ ปตฺโต ฯ อิทานิปี
ขตฺตยิปริวาริเยว วิจฺรตฺติ ฯ อุกฺขยนครวาสิโน อจฺจตฺตเยยฺยานิ
อจฺจตฺตเยยฺยานิ กุมารสตานิ อทํสุ ฯ ภควา เต ปพฺพาเซตฺวา

๑. บ. ขา. ๒๗/๓๔/๒๓ ฯ ๒. บ. ขา. ๒๗/๓๕/๑๒ ฯ ๓. บ. ส. ๒๕/๔๒๒/๕๑๗-
๕๑๕ ฯ

๔. ส. บ. ปฺตตฺตโร ฯ ๕. ม. บ. อชฺฌาวสิสฺส ฯ ๖. ม. บ. ขตฺตยิปริวาริ อจฺริสฺส ฯ

*เล่มที่ ๕ มหาสมยสุตตวณณา หน้า ๔๗๑

มหาวนํ อคมาลี ฯ เต้ ฐคารเวณ (๑) น อตุตโน รุจียา
ปพพชิตานํ อนภริติ ออุปชชช ฯ ปุราณทุดิยาโยปี เนล
อยุยปุตตา อุกกณจนุต ฯ ฆราวาโส น สณจาศิตติ อาทีนึ วตุวา
สาสนํ เปเสนติ ฯ เต อติเรกตรํ อุกกณจีสู ฯ

ภควา อาวชเชนุโต เต้ อนภริติภาวํ (๒) ฌตุวา อิเม
ภิกขุ มาทีเสน พุทเชน สทฐี เอกโต วสนุตตา อุกกณจนุตติ ฯ
हनุท เนล คุณาลทหสฺส วณณํ กเถตุวา ตตุถ เนตุวา
อนภริตี วินอเทมีติ (๓) คุณาลทหสฺส วณณํ กเถติ ฯ เต ต
ทญฺจุกามา อเฮสส ฯ ทญฺจुकามตุถ ภิกขเว คุณาลทหนุตติ ฯ อาม
ภควาติ ฯ ยที เอวํ เอถ กจฺจามาติ ฯ อิทธิมนุตานํ ภควา
กมนญฺจानํ มยํ กถํ คมิสฺสามาติ ฯ ตุมะห ตํ คนุตुकามา
โหถ ฯ อหํ มมานุภาเวณ กहेตุวา คมิสฺสามีติ ฯ สาธุ ภาเนเตติ ฯ

อถ ภควา ปญจ ภิกขุสทานิ กहेตุวา อากาเส
อูปปติตุวา คุณาลทहे ปติญฺจาย เต ภิกขุ อาห ภิกขเว
อิมสฺมี คุณาลทहे เยลํ มจฺจानํ นามํ น ชานาถ ฯ มํ (๔)
ปุจฺจถาติ ฯ เต ปุจฺจีสู ฯ ภควา ปุจฺจิตํ ปุจฺจิตํ กเถติ ฯ น
เกวลํ จ(๕) มจฺจานํเยว ฯ ตสฺมี วณสนฺนเท รุกฺขานํปี ปพพตปาเท
ทวิปทจตุปทสกุณานํปี นามานิ ปุจฺจาเปตุวา กเถติ ฯ

๑. ม. ย. ฐคารวเวณ ฯ ๒. ม. อนภริตภาวํ ฯ เอวมุปริปี ฯ ๓. ม. วินอเทสฺสามีติ ฯ
๔. ม. เต้ นามํ ฯ ๕. ม. จสทฺโท นตุถิ ฯ

*เล่มที่ ๕ มหาควคควณณา หน้า ๔๗๒

อด ทวีหิ สกฺุณเหหิ มุขตฺุณทเกน ํสิตฺุวา คหิตทณฺทเก
นินฺนโน กุณาโล สกฺุณราชา ปุโรโต ปจฺุจโต อุโภสุ ปสฺุเสสุ
สกฺุณสงฺฆปรีวโต อากจฺุจติ ฯ ภิกฺุชฺุ ตํ ทิสฺุวา เอส ภนฺุเต
อิมสฺุ สกฺุณานํ ราชา ภวิสฺุสติ ฯ ปรีวารา เอเต เอตฺุสฺุสชาติ
มณฺุณมาติ ฯ เอวเมตํ (๑) ภิกฺุชฺุเว อัยปี มม วัโส มม
ปเวณฺิตี ฯ อิทานิ ตาว มยฺ ภนฺุเต เอเต สกฺุณเ ปสฺุสาม ฯ
ยํ ปน ภควา อัยปี มม วัโส มม ปเวณฺิตี อหา ฯ ตํ
โสตุคามมหาติ ฯ โสตุคามตฺุถ ภิกฺุชฺุเวติ ฯ อาม ภควาติ ฯ
เตนหิ สฺุณณชาติ ตีหิ คาถาสเตหิ มณฺุฑเตจฺุวา กุณฺาลชาตํ (๒)
กเถนฺุโต อนภริตี วิโนเทติ ฯ เทสนาปรีโยसानเ สพฺุเพปี
โสตาปตฺุติผลเ ปติฏฺุจหีสฺุ ฯ มกฺุเคเนว จ เนสฺุ อิทฺุธิปี
อากตา ฯ ภควา โหตุ ตาว เอตฺุตํ เอเตสฺุ ภิกฺุชฺุนฺุติ
อากาเส อุปฺุตฺุติจฺุวา มหาวนเมว อคมาสิ ฯ เตปี ภิกฺุชฺุ คมน-
กาเล ทสฺุพลสฺุส อานฺุภาเวน คนฺุตฺุวา อากมนกาเล อตฺุตโน
อานฺุภาเวน ภควนฺุตฺุปรีวาเรจฺุวา มหาวเน โอตฺุรีสฺุ ฯ

ภควา ปญฺุญตฺุตาสเน นิสฺุตีทฺุวา เต ภิกฺุชฺุ อามนฺุเตจฺุวา
เอถ ภิกฺุชฺุเว นิสฺุตีทฺุว ฯ อุปฺุริมคฺุคตฺุยวชฺุณานํ โว กิเลसानํ
ปหานาย(๓) กมฺุมณฺุจฺุจานํ กเถสฺุสามีติ กมฺุมณฺุจฺุจานํ กเถสิ ฯ ภิกฺุชฺุ
จินฺุตฺุยีสฺุ ภควา อมฺุหากํ อนภริติภาวํ ญตฺุวา กุณฺาลทหิ

๑. ม. เอวเมว ฯ ๒. พ. ชา. ๒๘/๒๕๖/๑๐๖-๑๓๐ ฯ ๓. ย. อัย ปาโจ นตฺุติ ฯ

*เล่มที่ ๕ มหาสมยสุตตวณณา หน้า ๔๗๓

เนตฺวา อนภิริตี วิโนเทสิ ฯ ตตฺถ โสตาปตฺติผลํ ปตฺตานํ โน
 อิทานิ อิชฺ ติณฺณํ มคฺคานํ กมฺมฏฺฐานํ อทาสี ฯ น โข
 ปนเมหฺหิ โสตาปนฺนา มยฺนฺติ วิตฺตินาเมตฺวฏฺฐิตี ฯ อุตฺตมปฺริส-
 สทิสฺเสหิ โน ภวितฺถุ ฏฺฐิตีติ ฯ เต ทสฺพลสฺส ปาเท วนฺทิตฺวา
 อฏฺฐาย นิสฺสีทณฺ ปรปฺโฆฏฺฐวา วิสฺสูวิสฺสูปพฺการุทฺทชฺมุเลสุ
 นิสฺสีทิสฺสู ฯ ภควา จินฺเตสิ อิมํ ภิกฺขุ ปกตฺติยาปี อวิสฺฐจ-
 กมฺมมฺนตา (๑) ททฺฐปายสฺส ปน ภิกฺขุโน กิลมฺนการณฺ นาม
 นตฺถิ ฯ กจฺจนฺตา กจฺจนฺตา จ วิปฺสฺสนํ ปฏฺฐเปตฺวา (๒) อรหฺตฺตํ
 ปตฺวา อตฺตนา อตฺตนา ปฏฺฐิตทฺชฺคณฺ อโรเจสฺสามาติ มม
 สนฺตํ อากมฺิสฺสนฺติ ฯ เอเตสุ อากเตสุ ทสฺสทสฺสจกฺกวาพเทวตา
 เอกจกฺกวาเพ สนฺนํปตฺติสฺสนฺติ ฯ มหาสมโย ภวิสฺสตีติ ฯ วิวิตฺเต
 โอกาเส มยา นิสฺสีทิตฺวฏฺฐิตีติ ฯ ตโต วิวิตฺเต โอกาเส
 พุทฺธาสนํ ปณฺญเปตฺวา นิสฺสีทิตฺติ ฯ

สพฺพปจฺมํ กมฺมฏฺฐานํ คเหตุวา คตฺตเถโร สห ปฏฺฐิสฺมภิทาหิ
 อรหฺตฺตํ ปาปฺณิ ฯ ตโต อปโร ตโต อปโรติ ปณฺจสตาปี
 ปทฺมินิกฺขิ ปทฺมานิ วิย วิกสีสฺสู ฯ สพฺพปจฺมํ อรหฺตฺตปฺปตฺต-
 ภิกฺขุ ภควโต อโรเจสฺสามิตฺติ ปฺลลงฺกํ วินิพฺภูชิตฺวา นิสฺสีทณฺ
 ปรปฺโฆฏฺฐวา อฏฺฐาย ทสฺพลาภิมุโข อโหสิ ฯ เอวํ อปโรปี เอวํ
 อปโรปีติ ปณฺจสตาปี ภตฺตสาถํ ปวิสฺนตา วิย ปฏฺฐิปาฎฺฐิยาว
 # ๑. ม. อวิสฺฐจกมฺมฏฺฐานา ฯ ๒. ม. วทฺฒเตตฺวา ฯ

*เล่มที่ ๕ มหาควคฺวณฺณา หน้า ๔๗๔

อากมฺสฺ ๑ (๑) สพฺพปจฺม(๒) อากโต วนฺทิตฺวา นิสฺสํ ปรุณฺเปตฺวา
 เอกมนฺตํ นิสฺสํทิตฺวา ปฏฺฐิตทฺชฺคณฺ อารุเจตฺกามา อตฺถิ นุ
 โข โกจิ(๓) อญฺโฆ (๓) นตฺถิตฺติ นีวตฺติตฺวา อากมนฺมคฺคํ โอลฺเกนฺโต
 อปรฺปี อทฺทส อปรฺปี อทฺทส ๑ อิติ สพฺเพปี เต อากนฺตฺวา
 เอกมนฺตํ นิสฺสํทิตฺวา อัย อิมสฺส หรายมาโน น กเถสิ ๑
 อัย อิมสฺส หรายมาโน น กเถสิตฺติ ๑ จีณาสวานํ กิร เทว
 อาการา โหนฺติ อโห วัต มยา ปฏฺฐิตทฺชฺคณฺค สเทวโก
 โลโก จิปฺปเมว ปฏฺฐิวิชฺฌเยยฺยติ จิตฺตํ อฺปฺปชฺชติ ๑ ปฏฺฐิตทฺช-
 กาวํ ปน นิจฺฉิตทฺชฺปริโส วิย น อญฺลสฺส อารุเจตฺกามา
 โหนฺติ ๑

เหวํ โอสถฺมตฺเต (๔) ปน ตสฺมี อริยมณฺฑเล ปาจิณฺย-
 คนฺธปรฺริกฺเขปโต อพฺภา (๕) มหิยา (๖) ฐโม(๗) รโช ราหุติ อิมหิ
 อฺปกฺกิลเสหิ วิปฺปมฺตํ พุทฺธฺปปาท- ปฏฺฐิมณฺฑิตสฺส โลกสฺส
 รามณฺเยยํ ทสฺสนตฺถํ ปาจิณฺทิสาย อุกฺขิตฺตํ ราชตมฺย มหา-
 อาทาสมณฺฑลํ วิย ๑ เนมิวณฺฑิยํ กเหตฺวา ปรีวตฺตियมานราชตจฺก-
 สสฺสิริกํ ปุณฺณจฺนทมณฺฑลํ อุลลงฺกิตฺวา อนิลปถํ ปฏฺฐิปชฺชิตฺถ ๑
 อิติ เหวรูเป ขณฺ ลเย มฺหุตฺเต ภควา สกฺเกสฺ วิหฺรติ
 กปิลวตฺตสฺมี มหาวเน มหตา ภิกฺขุสฺสเมน สทฺธี ปญฺจมตฺเตหิ

๑. ม. อากมฺสฺ ๑ ๒. ม. ปจฺม ๑ ๓. ม. อญฺโฆ โกจิ ๑ ๔. ม. โอสถมตฺเต ๑
 ๕. ส. อพฺภโก ๑ ๖. ส. ม. มหิกา ๑ ๗. ม. ฐโม ๑

*เล่มที่ ๕ มหาสมยสุตตวณณา หน้า ๔๗๕

ภิกขุสเดหิ สพฺเพเหว อรหนฺเตหิ ฯ

ตตฺถ ภควาปี มหาสมมตฺสฺส วเส อุปฺปนฺโน ฯ เตปี
ปฺลยจสตา ภิกขุ มหาสมมตฺสฺส กฺุเล อุปฺปนฺนา ฯ ภควาปี
ขตฺติยคพฺเภ ชาโต ฯ เตปี ขตฺติยคพฺเภ ชาตา ฯ ภควาปี
ราชปฺพชฺชิตฺโต ฯ เตปี ราชปฺพชฺชิตา ฯ ภควาปี เสตจฺจตฺตํ ปฺหาย
หตฺถคตฺตํ จกฺกวตฺตฺริชฺชํ นิสฺสชฺชิตฺวา (๑) ปฺพชฺชิตฺโต ฯ เตปี เสตจฺจตฺตํ
ปฺหาย หตฺถคตฺตานิ รชฺชานิ นิสฺสชฺชิตฺวา ปฺพชฺชิตา ฯ อิติ
ภควา ปฺริสฺสุทฺเท โອกาสฺส ปฺริสฺสุทฺเธ รตฺติภาเค สยํ ปฺริสฺสุทฺโ
ปฺริสฺสุทฺทฺปฺริวาโร วิตราคฺโค วิตราคฺทฺปฺริวาโร วิตฺโทโส วิตฺโทส-
ปฺริวาโร วิตฺโหมโห วิตฺโหมทฺปฺริวาโร นิตฺตฺตฺโณห นิตฺตฺตฺนฺทฺปฺริวาโร
นิกฺกิลฺโส นิกฺกิลฺสฺปฺริวาโร สนฺโตะ สนฺตฺปฺริวาโร ทนฺโตะ
ทนฺตฺปฺริวาโร มุตฺโต มุตฺตฺปฺริวาโร อตฺตฺวิย วิโรจตีติ ฯ วมฺณณฺมึ
นามสฺสา ฯ ยตฺตํ สกฺโกติ ฯ ตตฺตํ วตฺตพฺพิ ฯ อิติ อิม
ภิกขุ สนฺธาย วุตฺตํ ปฺลยจมตฺเตหิ ภิกขุสเดหิ สพฺเพเหว
อรหนฺเตหิติ ฯ

เยภฺยฺเยนาตี พฺหุตรา สนฺนิปฺตีตา ฯ มนฺทา น สนฺนิปฺตีตา
อสฺลฺยา จ อรูปาวจรเทวตา จ สฺมาปฺนฺนเทวตา จ จเปตฺวา ฯ (๒)
ตฺตรายํ สนฺนิปฺตฺกโม มหาวนฺสฺส กิร สมนฺตา เทวตา
จลีสฺสุ ฯ อายาม โภ พุทฺททฺสฺสนํ นาม พฺหุปการํ ฯ ฐมฺมสฺสวณฺ
๑. ม. นิสฺสชฺชิตฺวา ฯ เวมฺปฺริปี ฯ ๒. ม. ย. อัย ปาโจ นตฺถิ ฯ

*เล่มที่ ๕ มหาควคควณณา หน้า ๔๗๖

พหูปการ์ ๑ ภิกขุสังฆทสสนัน พหูปการ์ ๑ อายาม อายามาติ
 มหาสทฺทำ กุรุมานา อากนตุวา ภควนฺตํ จ ตํ มุหุตฺตํ อรหตฺตป-
 ปตฺตจีณาเสเว จ วนฺทิตฺวา วนฺทิตฺวา(๑)เอกมนฺตํ อญฺจิสฺสุ ๑
 เอเตเนว อุปาเยน ตาสํ ตาสํ สทฺทำ สุตฺวา สทฺทนฺตรํ อญฺฒ-
 กาวุตคาวุตอญฺมโยชนโยชนาทิวเสน ติโยชนสทฺสวิตฺถญฺเฐ หิมวณฺเต
 ติกขตฺตํ เตสญฺจิสฺยา นครสทฺสเสสฺสุ ๑ นวนวฺติยา โทณฺมุขส-
 สทฺสเสสฺสุ ๑ ฉนฺนวฺติยา ปญฺณโกฏิสตสทฺสเสสฺสุ ๑ ฉปฺปณฺณา-
 รตนากรเสสฺสุติ สกถมพฺพิเป ๑ ปุพฺพิเทเห ๑ อมรโคยาน ๑ อุตฺตร-
 กุรุมฺหิ ทฺวิสฺส ปฺริตฺตทปฺสทฺสเสสฺสุติ สกถจกฺกวาเพ ๑ ตโต ทฺติยตฺติย-
 จกฺกวาเพติ เอวํ ทสสทฺสจกฺกวาเพสฺสุ เทวตา สนนฺิปตฺติตาติ
 เวทิตพฺพา ๑ ทสสทฺสจกฺกวาพา หิ อีธ ทส โลกธาตฺโยติ
 อธิปฺเปตา ๑ เตน วุคฺตํ ทสฺหิ จ โลกธาตฺุหิ เทวตา เขภฺยุเยน
 สนนฺิปตฺติตา โหนฺตฺติติ ๑

เอวํ สนนฺิปตฺติตาหิ เทวตาหิ สกถจกฺกวาพคพฺภัก ยาว
 พฺรหฺมโลกา สฺวจิฆฺร (๒) นิรนฺตรปฺกขิตฺตาหิ สฺวจิหิ วย ปฺริปฺณณฺณํ
 โหติ ๑ ตตฺถ(๓) พฺรหฺมโลกสฺส เอวํ อฺจจฺตร (๔)เวทิตพฺพิ โลหปาสาเท
 กิร สตฺตญฺญาการสโม ปาสาโณ พฺรหฺมโลเก จตฺวา อโ
 ขิตฺโต จตฺุหิ มาเสหิ ปจฺวี ปาปฺณาติ เอวํ มหนฺเต โอกาเส
 ยถา เขภฺจุ จตฺวา ขิตฺตปฺปฺพานิ วา ฐโม วา อฺปฺริ

๑. ม. อัย ปาโจ นตฺถิ ๑ ๒. ม. ยฺ. สฺวจิฆเร ๑ ๓. ม. ตตฺร ๑ ๔. ม. อฺจจตฺตนํ ๑

*เล่มที่ ๕ มหาสมยสุตตวณณา หน้า ๔๗๗

คนุตฺ๑ ๑ปริ วา จตฺวา จิตฺตสาสปา เหฏฺฐา โอตฺริตฺ๑ ๑นฺตรํ
น ลภนฺติ๑ ๑เวํ นิรฺนฺตรํ เทวตา ๑เฮสส๑ ๑ยถา โข ปน
จกฺกวตฺตฺริยโล โนสิณฺนฺภูจานํ ๑สมฺพารฺ๑ โหติ๑ ๑อากตาคตา
มฺเฮสฺสกา ขตฺติยา ๑โอกาสิ ลภนฺติเยว๑ ๑ปรโต ปรโต (๑) ปน
๑สมฺพารฺ๑ (๒) โหติ๑ ๑เอวเมว ภกฺวโต นิสิณฺนฺภูจานํ ๑สมฺพารฺ๑ ๑
๑อากตาคตา มฺเฮสฺสกา เทวตา จ พุรฺหฺมาโน (๓) จ ๑โอกาสิ
ลภนฺติเยว๑ ๑อปี สฺกํ ภกฺวโต ๑อาสนฺนฺภูจานเ มหฺาปริณิพฺพาน
วฺตฺตฺนเยเนว วา วาลคฺคโกฏฺฐินิฏฺฐนฺมตฺเต (๔) ปเทเส ทสปี วิสปี(๕)
ตีสมฺปี เทวตา สฺขุเม(๖) ๑อตฺตภาเว มาเปตฺวา ๑อฏฺฐิสฺ๑ ๑สพฺพปรโต
สฏฺฐิ สฏฺฐิ เทวตา ๑อฏฺฐิสฺ๑

สฺขุชฺชาวาสกฺายิกานนฺติ สฺขุชฺชาวาสวาสิณํ๑ สฺขุชฺชาวาสา
นาม สฺขุชฺชานํ ๑อนาคามิชีณาสวานํ ๑อวาสา ปญฺจ พุรฺหฺม-
โลกา๑ ๑เอตทโหสิตี กสฺมา ๑โหสิ๑ ๑อถ (๗) เต กิร พุรฺหฺมาโน
สฺมาปตฺตี สฺมาปชฺชิตฺวา ๑ยถาปริจฺเฉเทน วุฏฺฐิตา พุรฺหฺมภวานํ
๑โโลเกนฺตา (๘) ปจฺฉาภตฺเต ภตฺตเคหํ วิย สฺยณฺตํ ๑ททสฺส๑
ตโต กุหิ พุรฺหฺมาโน คตฺตาติ ๑อวชฺชนฺตา (๙) มหฺาสมาคมํ
๑ยตฺวา ๑อํ สฺมาคโม มหฺา. มยฺปี ๑โหีนา๑ ๑โหีนฺกานํ

๑. ม. ปรโต ปรโต๑ ๒. ม. ย. ๑ติสมฺพารฺ๑ ๓. ม. มหฺาพุรฺหฺมาโน๑
๔. ส. วาลคฺคณิฏฺฐนฺมตฺเต๑ ๕. ม. ๑เอตฺถนฺตเร สพฺพปรโต ตีสมฺปีติ ทิสฺสตี๑ ๖. ม.
๑เอตฺถนฺตเร
สฺขุเมติ ทิสฺสตี๑ ๗. ม. ย. ๑อํ ปาโจ นตฺติ๑ ๘. ย. ๑โโลเกตฺวา๑ ๙. ม. ๑อวชฺชนฺตา๑

*เล่มที่ ๕ มหาควคควณณา หน้า ๔๗๘

ปน โอภาโส ทุลลโก โหติ ฯ ตสฺมา คจฺจนตา อตฺตจฺจหตฺตา
หุตฺวา เอเกกํ คากํ อภิสงฺขริตฺวา คจฺจาม ฯ ตาย มหาสมาคเมว
อตฺตโน อากตภาวํ ชานาเปสฺสาม ฯ ทสพลสฺส จ วนฺณํ
ภาสิสฺสามาติ ฯ อิติ เตสํ समाปตฺติโต วุฏฺฏาย อวชฺชิตตฺตา
เอตทโหสิ ฯ

ภควโต ปฺรโต ปาตุรหฺสูติ ปาลิยํ ภควโต สนนฺติเก
อภิมุขภูจฺจานเนเวว โอตินฺณา วิย กตฺวา วุตฺตา ฯ น โข
ปนฺเนตฺถ เอวํ อตฺโถ เวทิตพฺโพ ฯ

เต ปน พุรหฺมโลเก จิตาเยว คาทาโย อภิสงฺขริตฺวา
เอโก ปฺรตฺถิมจกฺกวาพมฺขวภูฏิยํ โอตริ ฯ เอโก ทกฺขินจกฺกวาพ-
มฺขวภูฏิยํ เอโก ปจฺจิมจกฺกวาพมฺขวภูฏิยํ ฯ เอโก อุตฺตร-
จกฺกวาพมฺขวภูฏิยํ โอตริ ฯ ตโต ปฺรตฺถิมจกฺกวาพมฺขวภูฏิยํ
โอตินฺณพุรหฺมา นีลกสิณฺํ समाปชฺชิตฺวา นีลรสฺมิโย วิสฺสชฺเชตฺวา
ทสสทสฺสจกฺกวาพเทวตานํ มณฺจมฺมํ ปฏฺฐิมุจฺจนฺโต วิย อตฺตโน
อากตภาวํ ชานาเปตฺวา พุทฺธวีธิ นาม เกนจิ โอตริตฺํ (๑)
น สกฺกา ฯ ตสฺมา ปหฺนุพุทฺธวีธิยา(๒) อากนฺตฺวา ภควนฺตํ
อภิวาทฺเตวา เอกมนฺตํ อฏฺฐาสิ ฯ เอกมนฺตํ จิโต โข อตฺตนา
อภิสงฺขตํ คากํ อภาสิ ฯ

ทกฺขินจกฺกวาพมฺขวภูฏิยํ โอตินฺณพุรหฺมา(๓) ปิตกสิณฺํ
๑. สී. ม. โอตฺถริตฺํ ฯ ๒. สී. มหฺตียา พุทฺธวีธิยา ว ฯ ๓. ม. โอตินฺณพุรหฺมณาปิ ฯ
เอวมฺปริปิ ฯ

*เล่มที่ ๕ มหาสมยสุตตวณณา หน้า ๔๗๕

สมาปชชิตวา (๑) สุวณฺณปฏการสมฺมโย (๒) มุญฺจิตฺวา ทสฺสทสฺส-
จกฺกวาพเทวตานิ (๓)สุวณฺณปฏฺฐิ ปารุเปนฺโต วยิ อตฺตโน
อาคตภาวํ ชานาเปตฺวา ตเถว อฏฺฐาสิ ฯ ปจฺฉิมจกฺกวาพ-
มุขวฏฺฐิยํ โอตินฺณพฺรหฺมาปิ โลหิตกสิณฺมฺ สสมาปชชิตฺวา โลหิต-
รสมฺมโย มุญฺจิตฺวา ทสฺสทสฺสจกฺกวาพเทวตานิ รตฺตวรกมฺพเลน
ปริกฺขิปนฺโต วยิ อตฺตโน อาคตภาวํ ชานาเปตฺวา ตเถว
อฏฺฐาสิ ฯ อุตฺตรจกฺกวาพมุขวฏฺฐิยํ โอตินฺณพฺรหฺมาปิ โอทาทกสิณฺมฺ
สมาปชชิตฺวา โอทาทรสมฺมโย มุญฺจิตฺวา ทสฺสทสฺสจกฺกวาพ-
เทวตานิ สุมฺนปฺปฬปฏฺฐิ (๔)ปารุเปนฺโต วยิ อตฺตโน อาคตภาวํ
ชานาเปตฺวา ตเถว อฏฺฐาสิ ฯ

ปาลิยํ ปน ภควโต ปฺรโต ปาตฺรหํสุ (๕) อถโข ตา
เทวตา ภควนฺตํอภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ อฏฺฐํสูติ เอวํ เอกกฺขณฺ (๖)
วยิ ปฺรโต ปาตฺรภาโว จ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ จิตฺภาโว
จ วุตฺโต ฯ โส อิมินา อนุกฺกเมน อโหสิ ฯ เอกโต กตฺวา
ปน ทสฺสสิโต ฯ คาถาภาสนํ ปน ปาลิยํ(๗) วิสุํวิสสเยว วุตฺตํ ฯ

ตตฺถ มหาสมโยติ มหาสมฺมุโห ฯ ปวนํ วุจฺจติ วนสณฺโฑ ฯ
อุภเยนาปิ ภควา อิมสฺมี วนสณฺเฑ อชฺช มหาสมฺมุโห
มหาสนฺนิปาโตติ(๘) อาห ฯ ตโต เยสิ โส สนฺนิปาโต ฯ เต

๑. ม. เอตฺถนฺตเร ปิตฺรสมฺมโยติ ทิสฺสติ ฯ ๒. ม. สุวณฺณปฏฺฐิ ฯ ๓. ยฺ. ...เทวตา ฯ
๔. ม. ยฺ. สุมฺนปฏฺฐิ ๕. ม. ปาตฺรหํสุ ฯ ๖. ม. เอกกฺขณฺ ฯ ๗. สฺ. ปาลิยํ ปิ ฯ
ยฺ.ปาลิยํ หิ ฯ ๘. สฺ. ยฺ. สนฺนิปติโตติ ฯ

*เล่มที่ ๕ มหาควคณณนา หน้า ๔๘๐

ทสเสตุ เทวกายา สมากตาคี อาห ๑ ตตุถ เทวกายาติ
 เทวณญา ๑ อากตมฺห อิมิ ฌมฺมสมยฺนฺติ เอวิ สมากเต เทวกายเ
 ทิสฺวา มยฺปิ อิมิ ฌมฺมสมฺหิ อากตา ๑ กิการณา ๑ ทกฺขิตาเยว
 อปฺราชิตสํณฺติ เกนจิ อปฺราชิตํ อชฺเชว ตโย มาเร
 มทฺทิตฺวา วิชิตสงฺคามํ อิมิ อปฺราชิตสํ ๑ ทสฺสนตฺถาย
 อากตมฺหาติ อตฺโต ๑ โส ปน พฺรหฺมา อิมิ กาคํ ภาตฺติตฺวา
 ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา ปฺรตฺถิมจกฺกวาพมฺขวณฺณิยฺ(๑)อฏฺฐาสิ ๑
 อถ ทฺติโย วุตฺตนเยเนว อากนฺตฺวา อภาสิ ๑ ตตุถ
 ตตฺร ภิกฺขโวติ ตสฺมี สนนฺิปาตฺถจฺจเน ภิกฺขุ ๑ สมากทํสฺสูติ
 สมากธนา โยเชสส ๑ จิตฺตมตฺตโน อชฺชกมกํสฺสูติ อตฺตโน จิตฺตํ
 สพฺเพ วงฺกณฺณิลชฺมิหภาเว หริตฺวา อชฺชกมกํริสฺสุ ๑ สารถิว
 เนตฺตานิ คเหตุวาติ ยถา สมนฺปฺวตฺเตสฺ(๒) สินฺชเวสฺสุ โอสชฺชิต-
 ปโฏโท (๑) สารถิ สพฺพโยตฺตานิ คเหตุวา อโจเทนฺโต อวารเนนฺโต
 ติฏฺฐติ ๑ เอวิ ฉพฺงฺกุเปกฺขาย สมนฺนาคตา กุตฺตทฺวารา
 สพฺเพเปเต ปณฺจสตา ภิกฺขุ อินฺทฺริยานิ รกฺขนฺติ ปณฺทิตา ๑
 เอเต ทณฺฑุ อีชากตมฺห ภควาติ ๑ โสปี คนฺตฺวา ยถาจฺจเนเยว
 อฏฺฐาสิ ๑

อถ ตติโย วุตฺตนเยเนว อากนฺตฺวา อภาสิ ๑ ตตุถ
 # ๑. ม. ...มฺขวณฺณิยฺเยว ๑ ๒. สฺ. ย. สมนฺปวตฺเตสฺ ๑ ๓. ม. โอสตฺตปโตโท ๑
 ย. โอสตฺตปโตโท ๑

*เล่มที่ ๕ มหาสมยสุตตวณณา หน้า ๔๘๑

เฉตฺวา ชีลนฺติ รากโทสโมหศีลํ ฉินฺทิตฺวา ฯ ปถีฆนฺติ
รากโทสโมหปถีฆเมว ฯ อินฺทชีลนฺติ รากโทสโมหินฺทชีลเมว ฯ
อุหจฺจนเษชาติ (๑) เอเต ตณฺหาเอชาย อภาเวน อนเษชา ภิกฺขุ
อินฺทชีลํ อุหจฺจ สมฺพหฺนิตฺวา ฯ เต จรณฺตีติ จตฺตฺสฺ ทิสาสฺ
อปฺปฏิหตจาริกํ จรณฺติ(๒) ฯ สฺทฺธาติ นฺรฺปกฺกิลเสสา ฯ วิมลาติ
นิมฺมลา ฯ อิทํ ตสฺเสว เววจนํ ฯ จกฺขุมตฺตาติ ปถจฺหิ จกฺขุหิ
จกฺขุมนฺเตน ฯ สฺทฺหนตฺตาติ จกฺขุโตปี ทนฺตา ฯ โสตโตปี ฆานโตปี
ชิวฺหาโตปี กายโตปี มนฺโตปี ทนฺตา ฯ สฺสฺสนาคาติ (๓) ตฺรฺณ-
นาคา ฯ เอเต (๔) เอวรฺูเปน อนฺตฺตเร โยคฺวิริเยน (๕)ทมิเต
ตฺรฺณนาเค ทสฺสนาย อาคตฺมฺห ภควาติ ฯ โสปี กนฺตฺวา
ยถาจาเนยฺเว อญฺฺจาสี ฯ

อถ จตฺตฺโถ วุตฺตนเยเนว อากนฺตฺวา อภาสิ ฯ ตตฺถ
คตาเสติ นฺิพฺพเมตฺติกสฺรณคฺมเนน คตา ฯ โสปี กนฺตฺวา
ยถาจาเนยฺเว อญฺฺจาสี ฯ

๑. ม. อุหจฺจ... ฯ เอวฺมุปรีปี ฯ ๒. สฺ. จกฺขุมนฺโต ฯ ๓. ม. สฺสฺสนาคาติ ฯ
๔. ม. ยฺ. เต ฯ ๕. ม. โยคฺวริเยน ฯ

*เล่มที่ ๕ หน้า ๔๘๒

เทวดาสุนิปาตวณณา

อถ ภควา โอลเณโต ปจวีตลโต ยาว(๑) จกกวาพ-
มุขวภูฏิปริจเฑทา(๒)ตโต (๓) ยาว อกนิฏฐพฐหมุโลกา เทวดา-
สุนิปาตัม ทิสวา จินุเตสิ มหา อัย เทวดาสมาคโม ฯ ภิกขุ
ปน เอวั มหาเทวดาสมาคโมติ น ชานนุติ ฯ หนุท
เนตัม อาจิกขิสสามิติ (๔) ฯ เอวั จินุเตตวา อถโข ภควา ภิกขุ
อามนุเตสิตี สพพัม วิตุถาเรตพพัม ฯ

ตตุถ เเตปรมาติ เเตตัม ปรมัม ปมาณัม เเตเตสนุติ
เเตตปรมา ฯ อิทานิ พุทธานัม ปน อภาวา เยปี เต
ภิกขเว เเตรหิติ ตติโย วาโร น วุตโต ฯ อาจิกขิสสามิ
ภิกขเวติ กสมมา อาห ฯ เทวดานัม จิตตกุลลตาชนนตุถัม ฯ เทวดา
กิริ จินุเตลุมุ ภควา เอวั มหนุเต สมากเม มหเสกขานัมเยว
เทวดานัม นามโกตตานิ กเถสุตติ ฯ อปเปสกขานัม ก็ กเถสุตติตี ฯ
อถ ภควา อิมมา เทวดา ก็ จินุเตนุตีตี อวชเชนุโต มุเชน
หตุถัม ปเวเสตวา หทยมัมลัม มททनुโต วิย สภณัม โจริ
คณนุโต วิย จ ตัม ตาสัม จิตตวารี ญตวา ทสสหัสส-
จกกวาพโต อากตาคตานิ อปเปสกขมมเสกขานัม สพพาลัมปี
เทวดานัม นามโกตตัม กเถสุสามิติ จินุเตสิ ฯ

๑. สี่. ยู. ปฏฐาย ฯ ๒. สี่. ...ปริจเฑเทน ฯ ๓. ม. ยู. อัย ปาโจ นตุติ ฯ
๔. ม. อาจิกขามิติ ฯ

*เล่มที่ ๕ มหาสมยสุตตวณณา หน้า ๔๘๓

พุกุชา นาม มหันตา เอเต สตุตวิเสสาฯ ยิ สเทวกสุส
โลกสุสทิกุจ สุตฺ มุตฺ วิญญาตฺ ปตฺตฺ ปริเยสิตฺ อนุวิจิริตฺปี
มนสาฯ น กิณฺจิก กตฺถจิก นีลาทิวเสน วิกตฺตรูปรามมณฺเษ
รูปรามมณฺ ภา เกรสิททาทิวเสน วิกตฺตสททาารมมณฺาที่สุ วิตุ
วิตุ สททาที่อารมมณฺ ภา อตฺถิฯ ยิ เอเตสึ ฌาณมฺุเข อาปาถ
อากจฺฉติฯ ยถาห

ยิ ภิกฺขเว สเทวกสุส โลกสุสฯเปฯ สเทวมนฺุสสา
ทิกุจ สุตฺ มุตฺ วิญญาตฺ ปตฺตฺ ปริเยสิตฺ อนุวิจิริตฺ มนสาฯ
ตมฺหิ ซานามิฯ ตมฺหิ ปสฺสามิฯ ตมฺหิ อพฺภณฺณวสินฺุติฯ (๑)

เอวํ สพฺพตฺถ อปฺปฏิหตฺวาโณ ภควา สพฺพปิ ตา เทวตา
ภพฺพาภพฺวาเสน เทว โภฏฺจาเส อกาสิฯ เย (๒) กมฺมารณฺ
ภา สมฺนฺาคตาติ อาทินา นเยน วุตฺตา สตุตา อภพฺพา นามฯ
เต เอกวิหาเร วสนฺเตปี พุกุชา น โอลเณนฺุติฯ วิปริตา ปน
ภพฺพา นามฯ เต พุเร วสนฺเตปี คนฺตุวา สงฺกณฺหนฺุติฯ
ตสฺมา ตสฺมีปี เทวตาสนฺนิปาเต เย อภพฺพาฯ เต ปหาย
ภพฺเพ ปริกฺคเหสิฯ ปริกฺคเหตฺวา เอตฺตกา (๓) รากจิริตาฯ
เอตฺตกา โทสาทิจิริตาติ (๔) จิริตฺวเสนเอว ฆ โภฏฺจาเส อกาสิฯ

อถ เนสิ สปปายธมฺมเทสนํ อุปฺชารยฺนฺุโต รากจิริตานํ
๑. องฺ. จตุกก. ๒๑/๒๔/๓๒ฯ ๒. ม. อัย ปาโจ นตฺถิฯ
๓. ม. เอตฺถนฺุเตร เอตฺถาติ ทิสฺสติฯ
๔. ม. เอตฺตกา โทสจิริตา เอตฺตกา โมหจิริตาติฯ

*เล่มที่ ๕ มหาสมยสุตตวณณา หน้า ๔๘๕

อตุตนา สมํ อปสฺสิตฺวา จินฺตเตสิ สเจ อหํ ปุจฺจิตฺวา สยเมว (๒)
วิสขฺเขยฺยํ เอวํเปตา เทวตา น สกฺขิสฺสฺสนฺติ ปฏฺวิชฺฌิตฺตํ
อณฺณสฺมึ ปน พุทฺเธยว ปุจฺจนฺเต มยิ จ ๑ วิสขฺเขนฺเต อจฺเณรํ
ภวิสฺสตี ๑ สกฺขิสฺสฺสนฺติ จ เทวตา ปฏฺวิชฺฌิตตํ ๑ ตสฺมา นิมนฺิตพุทฺธํ
มาเปสฺสามิตฺติ อภิลฺลพาปาทกํ ฌานํ สมาปชฺชิตฺวา วุฏฺฐาย
ปตฺตจิวรรคฺคหณํ อาโลกิตฺวิโลกิตํ สมฺมิลฺลชิตปสฺสาริตํ จ มม
สทิสฺสเยว โหตฺตุติ กามาวจรจิตฺเตหิ ปริกมฺมํ กตฺวา ปาจิณ-
ยฺกนฺตรปริกฺเขปโต อุลลงฺฆมมานํ จนฺทมนฺทลํ กิณฺทิตฺวา
นิกฺขมฺนตฺติ วิย รุปาวจรจิตฺเตน อธิฏฺฐาสิ ๑

เทวสงฺโฆ ตํ ทิสฺวา อณฺโณปี นฺโฆ โภ จนฺโท
อูกฺคโตติ อห ๑ อถ จนฺทมนฺทลํ ค(๑) โโฮหาย อาสนฺนตฺเร ชาเต
น จนฺโท ๑ สฺริโย อูกฺคโตติ ปฺน อาสนฺนตฺเร ชาเต น
สฺริโย ๑ เทววิมานํ เอตฺนฺติ (๒) ปฺน อาสนฺนตฺเร ชาเต น
เทววิมานํ ๑ เทวปฺตุโต เอโสติ (๓) ปฺน อาสนฺนตฺเร ชาเต น
เทวปฺตุโต ๑ มหาพฺรหฺมา เอโสติ ปฺน อาสนฺนตฺเร ชาเต น
มหาพฺรหฺมา ๑ อปโรปี โภ พุทฺโธ อากฺโตติ อห ๑ ตตฺถ
ปฺนุชฺชนเทวตา จินฺตยีสฺส อเอกพุทฺธสฺส ตาว อยํ เทวตา-
สนฺนิปาโต ๑ ทฺวินนํ กิwmหนฺโต ภวิสฺสตีติ ๑ อริยเทวตา จินฺตยีสฺส
เอกิสฺสา โลกธาตฺยา เทว พุทฺธา นาม นตฺถิ ๑ อทฺธา

๑. สී. นํ จนฺทํ ๑ ม. จนฺทํ ๑ ย. ตํ จนฺทํ ๑ ๒. สී. ม. ย. เอกนฺติ ๑ ๓. สී. ม. ย. เอโก
ติ

สพฺพตฺถ อีทิสเมว ๑

*เล่มที่ ๕ มหาสมยสุตตวณณา หน้า ๔๘๖

คณั อภาสี ฯ สตุถา เทวดานั ดาว(๑) จิตตกลุตาชนนตถั
อาคตาคตานัน นามโคตตานัน กเถสุสามัถิ จินุเตตวา อาจิกขิสสามิ
ภิกขเวติ อาทิมหา ฯ

ตตุถ สิโลกมนุกสุสามัถิ อกขรปทนิยมิถั วจนสงฆมาภู
ปวตตุยิสสามิ ฯ ยตุถ ภูมมา ตทสุสิตาติ เยสุ เยสุ จาเนสุ
ภูมมา เทวดา ตั ตั นิสสิตา ฯ เย สิตา กิริกพุภรณติอาทิตี
เตถั ภิกขุนัน วณณัน กเถสิ ฯ เย ภิกขู กิริกจันนี นิสสิตาติ
อตุโถ ฯ ปหิตตตุตาติ เปสิตจิตตา(๒) ฯ สมหิตาติ อวิกขิตตา ฯ

ปฏูติ พหุชนา ฯ สิหาว สลลีนาคิ สิหา วิย นิลีนา
เอกตตุ อุกตตา ฯ โลมหัสากิสมภุโนติ โลมหัสั อภิกวิตุวา จิตา ฯ
นิพุภยาติ วุตตุ โหติ ฯ โอทาทมนสา สุทฐาติ โอทาทจิตตา
หุตวา สุทฐา ฯ วิปฺปสนุนมนาวิลาคิ วิปฺปสนุนา อนาวิลา ฯ

ภิกฺโย ปญจสเต ฌตฺวาติ สมฺมาสมฺพุทฺเธน สทฺธี อติเรก-
ปญจสเต ภิกขู ชานิตฺวา ฯ วเน กापิลวคฺถเวติ กปิลวคฺถ-
สมิปฺมุหิ ชาเต วนสณฺเฑ ฯ ตโต อามนฺตยิ สตุถาคิ ตทา
อามนฺตยิ ฯ สาวเก สาสเน รเตติ อตุตโน ฆมฺมเทสนาย
สวณฺนเต ชาตตุตา สาวเก สิภฺขตฺตยสาสเน รตตุตา สาสเน
รเต ฯ อิทํ สพุพฺ สิโลกมนุกสุสามัถิ วจนโต อญฺเณน วุตตุ
วิย กตุวา วทติ ฯ

๑. สิ. ย. เทวกายานัน ฯ ๒. ม. เปสิตจิตตา ฯ

*เล่มที่ ๕ มหาควถวณณนา หน้า ๔๘๘

เทวกาษา อภิกถกนุตาฯ เต วิชานาถ ภิกขไวติ เต
ทิพพจกขุณา วิชานาถาติ เนสิ ภิกขุนิ ทิพพจกขุณาณา-
ภินิหารตถาย กเถสิ(๑)ฯ เต จ อาตปมกรรฯ สุตวา พุทธสส
สาสนนุติ เต จ ภิกขุ ตั (๒) พุทธสส สาสนิ สุตวา ตาวเทว
ตทตถาย วิริยิ อกรีสุฯ

เอวิ กตมตตตปปานิเยว เตสมปตฺรหุ ถาณิฯ กิทธิสิฯ
อมนุสฺसानิ ทสฺสนิ ทิพพจกขุณาณิ อุปฺปชฺชิ (๓)ฯ น(๔) ตั(๔) เตหิ
ตสฺมิ ขณเ ปริกมมํ กตฺวา อุปฺปาทิติฯ อริยมกฺเคเนว หิ ตั
นิปฺพนุณิฯ อมนุสฺสทสฺสนตฺถิ ปนสฺส อภินิหารมตฺตเมว กตฺติฯ
สตุถาปี อตฺถิ ตุมหากิ ถาณิฯ ตั นิหริตฺวา เตน หิ เต
วิชานาถาติ อิทเมว สนุชาย เต วิชานาถ ภิกขไวติ อาหฯ

อุปฺเปเก สตมททกขุณฺติ เตสุ ภิกขุสุ เอกจฺเจ ภิกขุ
อมนุสฺसानิ สตติ อทฺทสฺสิฯ สหสฺสิ อถ สตุตฺรินฺติ เอเก
สหสฺสิฯ เอเก สตุตฺติ สหสฺसानิฯ

สตติ เอเก สหสฺसानนฺติ เอเก สตสหสฺสิ อทฺทสฺสิฯ
อุปฺเปเกนฺนตมททกขุณฺติ วิปฺลิติ อทฺทสฺสิฯ สत्वเสน สหสฺสวเสน
จ อปฺริจฺฉินฺเนปี อทฺทสฺสิตฺติ อตฺถโถฯ กสฺมาฯ ยสฺมา ทิสา
สพฺพา สฺฆา อหหฯ ภริตา สมฺปฺณณาว อเหตุสิฯ

๑. สี่. ย. กเถติฯ ๒. สี่. อัย ปาโจ นตฺถิฯ ๓. ย. อุปฺปชฺชิติฯ ๔. ย. อิเม ปาจา
นตฺถิฯ

*เล่มที่ ๕ มหาสมยสุตตวณณา หน้า ๔๘๕

ตณจ สพพิ อภินญาชาติ ยนุเตสุ เอเกเนเคน(๑) ทิฏฐิ ๗ ตณจ
สพพิ ชานิตฺวา ๗ ววตฺถิตฺวาน (๒) จกฺขุมาติ หตฺถตเต เลขํ วิย
ปจฺจกฺขโถ ววตฺถเปตฺวา ปณฺจหิ จกฺขุหิ จกฺขุมา สตฺถา ๗
ตโถ อามนฺตยิตฺติ ปุพฺเพ วุตฺตคาลเมว นามโคตฺตกิตฺตนตฺถาย
อาห ๗ ตฺเมห เอเต วิชานาถ ๗ ปสฺสส ๗ โอลเกถ ๗ เข โว
อหํ กิตฺตยิสฺสามิตฺติ อยเมตฺถ สมฺพนฺุโร ๗ คิราหิตฺติ วจเนหิ ๗
อนฺุปฺพพฺโสติ อนฺุปฺปฏิปาฎิยา ๗

สฺตฺตสฺสสฺสา (๓) ยกฺขา ภูมฺมา กาปิถวตฺถวาติ สฺตฺตสฺสสฺสา
ตาเวตฺถ กปิถวตฺถุ นิสฺสาย นิพฺพตฺตา ยกฺขา ภูมฺมาเยวาติ
วทติ ๗ อิทฺธิมนฺุโตติ ทิพฺพอิทฺธิยฺตฺตา ๗ ชฺติมนฺุโตติ อานฺุภาว-
สมฺปนฺนา ๗ วณฺณวณฺุโตติ สรรีวณฺณสมฺปนฺนา ๗ ยสฺสฺสินฺติ
ปรีวารสมฺปนฺนา ๗ โมทมานา อภิกฺกามนฺุติ ตฺถุจฺจิตฺตา อากฺตา ๗
ภิกฺขุนํ สมิตฺติ วนฺุติ อิมํ มหาวนฺุ ภิกฺขุนํ สนฺุติกํ ภิกฺขุนํ
ทสฺสนตฺถาย อากฺตา ๗ อถวา สมิตฺตินฺุติ สมฺภู ๗ ภิกฺขุสมฺมุห-
ทสฺสนาย อากฺตาติปี อตุโถ ๗

ฉสฺสสฺสา เหมวตา ๗ ยกฺขา นานตฺตวณฺุณินฺุติ ฉสฺสสฺสา
เหมวตปฺพพฺเตนิพฺพตฺตยยกฺขา ๗ เต (๔) สพฺเพปี นีลาทิวเสน (๕)
นานตฺตวณฺุณา ๗

๑. ม. เอเกเนเคน ๗ ๒. สุยา. ววตฺถิตฺวาน ๗ ๓. ม. สฺตฺตสฺสสฺสา เต ๗ ๔. ม. เอตฺถนฺุต
เร
จสฺสทฺโท ทิสฺสติ ๗ ๕. ม. นีลาทิวณฺุณวเสน ๗

*เล่มที่ ๕ มหาควถวณณา หน้า ๔๕๐

สาตาคริรา ติสหสฺสาติ สาตาคริปฺพเต นิพฺพตฺตยฺกฺขา
ติสหสฺสา ฯ

อิจฺเจเต โสพฺสสหสฺสาติ เอเต สพฺเพปิ โสพฺสสหสฺสา
โหนติ ฯ

เวสฺสามิตฺตา ปฺลยจฺสตาติ เวสฺสามิตฺตปฺพเต นิพฺพตฺตา
ปฺลยจฺสตา ฯ

กฺุมภีโร ราชฺกหิโกติ ราชฺกหนฺนเร นิพฺพตฺโต กฺุมภีโร
นาม ยฺกฺโข ฯ เวปฺลฺลสฺส นิเวสนฺนติ ตสฺส เวปฺลฺลปฺพโต
นิเวสนํ ฯ นิवासฺนญฺจานฺนติ อตฺโถ ฯ กิยฺโย นํ สตฺสหสฺสํ ฯ
ยฺกฺขานํ ปฺยิรฺุปาสตีติ ตํ อติเรกยฺกฺขสตฺสหสฺสํ ปฺยิรฺุปาสติ ฯ
กฺุมภีโร ราชฺกหิโก ฯ โสปาค สมิตี วนฺนติ โสปี กฺุมภีโร
สปริวาโร อิมํ วนํ กิยฺขุนํ สมิตี ทสฺสนตฺถาย อากโต ฯ

ปฺริมณฺจ ทิสํ ราชฺา ฯ ฐตฺรญฺโจ ปฺสาสตีติ ปาจฺินทิสํ
อนฺุสาสติ ฯ กนฺุทพฺพานํ อาริปตีติ จตฺุสฺปี ทิสาสฺ กนฺุทพฺพานํ
เชญฺุจโก ฯ สพฺเพ เต ตสฺส วเส วตฺตฺนติ ฯ มหาราชา ยสฺสฺสิ
โสติ มหฺาปฺริวาโร เอโส มหาราชา ฯ

ปฺุตฺตาปี ตสฺส พหโว ฯ อินฺุทนามา มหฺพฺพลาติ ตสฺส
ฐตฺรญฺุสฺส พหโว มหฺพฺพลา ปฺุตฺตา ฯ เต สพฺเพ สกฺกสฺส
เทวฺรณฺโณ นามธารกา ฯ

วิรุโพนฺุท ตปฺปฺสาสตีติ (๑)ตํ ทิสํ วิรุพฺุทโก (๒)อนฺุสาสติ ฯ

๑. สี. ม. ยฺ. ตํ ปฺสาสตีติ ฯ ๒. ม. วิรุพฺุโท ฯ เอวมฺุปฺริปี ฯ

*เล่มที่ ๕ มหาสมยสุตตวณณา หน้า ๔๕๑

ปุตตาปี ตสฺสาติ ตสฺสาปี ตาทิสายเวว ปุตตาฯ ปาลิย
ปน มหาพฺพลาตลิจิตฺตุนฺติฯ อฏฺฐกถายฺ สพฺพวาเรสุ (๑) มหาพลาติ
ปาโจ ฯ

ปฺริมทิสฺ ฆตฺรภูโจ ฯ ทกฺขิณฺน วิรุพฺพหโก ฯ
ปจฺฉิเมน วิรุปกฺโข ฯ กุเวโร อุตฺตรํ ทิสฺ ฯ
จตุโร เต มหาราชาฯ สมฺนฺตา จตุโร ทิสฺ ฯ
ททฺทลฺลมาณา (๒) อฏฺฐํสุ ฯ วนฺ กاپิลวตฺถเวติ ฯ

อิมฺา ปน คาถา สพฺพสงฺกาคหิกวเสน วุตฺตา ฯ

อํยฺ เหตุถ อตฺถิถ ทสฺสสฺสจกฺกวาเพ ฆตฺรภูจา นาม
มหาราชาโน อตฺถิฯ เต สพฺเพปิ โภจฺจิสฺสทสฺสโกจฺจิสฺสทสฺส-
กนฺขพฺพปริวารา อากนฺตฺวา ปฺรตฺถิมาย ทิสาย กปิลวตฺถ-
มหาวนฺโต ปฏฺจาย จกฺกวาพคพฺภํ ปฺรเตตฺวา จิตฺตาฯ เอวํ
ทกฺขิณฺนทิสาทิสฺ วิรุพฺพกาทโยฯ เตเนวาท สมฺนฺตา จตุโร
ทิสฺฯ ททฺทลฺลมาณา อฏฺฐํสุติ ฯ อิทํ หิ วุตฺตํ โหติ สมฺนฺตา
จกฺกวาเพหิ อากนฺตฺวา จตุโร ทิสฺ ปพฺพตฺมตฺถเกสุ อคฺคิกฺขนฺธา
วिय สฺสุจฺจ ชลมาณา จิตฺตาติฯ เต ปน ยสฺมา กปิลวตฺถวณฺเมว
สนฺธาย อากตาฯ ตสฺมา จกฺกวาพํ ปฺรเตตฺวา จกฺกวาเพน
สมฺสมา จิตฺตาปี วนฺ กاپิลวตฺถเวติ วุตฺตา ฯ

เตสํ มายาวินฺ ทาสาฯ อาลฺ (๓) วณฺจนิกา สจฺจาติ เตสํ

๑. ม. สพฺพภูจฺจาเนสุฯ ๒. ม. ททฺทพฺพมาณาฯ ๓. สฺ. ยฺ. อาลฺฯ ม. อาลฺฯ เอวมฺปฺริปี
ฯ

*เล่มที่ ๕ มหาควคฺควณฺณา หน้า ๔๙๒

มหาราชานํ กตปปาปปฏิจฺฉาทนลกฺขณาย มายาย ยุตฺตา
กุกฺกิตาจารา ทาสา อตฺถิ ฯ เย สมมุขปรมฺมุขวณฺณานาหิ
โลกาวณฺจนโต วณฺณนิกาติ จ ฯ เกราภฺยิสสาเถยฺเยน สมฺนุนาคตฺตฺตา
สจฺจติ จ วุจฺจนฺติ ฯ เตปี อากตฺตาติ อตฺโถ ฯ มายา กุณฺเณฏฺฑ
เวณฺเณฏฺฑ (๑) วิญฺญู จ (๒) วิญฺญู (๑) สหาคิ เต ทาสา สพฺเพปี มายา-
การกาว ฯ นามเนน ปเนตฺถ เอโก กุณฺเณฏฺฑ นาม ฯ เอโก
วิณฺเณฏฺฑ นาม ฯ ปาลิยฺ ปน เวณฺเณฏฺฑติ ลิขฺนฺติ ฯ เอโก
วิญฺญู(๔) นาม ฯ เอโก วิญฺญู นาม ฯ สหาคิ โสปี วิญฺญู เตหิ
สเหว อากโต ฯ

จนฺทโน กามเสฏฺโฐ จ ฯ กิณฺนุณฺณ (๕) นิณฺณจฺจ จาติ
อปโร กิณฺนุณฺณโท (๒)นาม ฯ ปาลิยฺ ปน กิณฺนุณฺณจฺจติ
ลิขฺนฺติ ฯ นิณฺณจฺจ จาติ อณฺโณ นิณฺณจฺจ นาม ฯ เอตฺตกา
ทาสา ฯ อิตฺโต(๖) ปเร ปน(๖)

ปนาโท โอปมณฺโณ จ ฯ เทวสุโต(๗) จ มาตฺลิ ฯ

จิตฺตเสโน จ คนฺธพฺโพ ฯ นโพรราชา ชโนสโก ฯ (๘)

อากฺุ ปณฺจสิโข เจว ฯ ติมฺพฐุ สฺริยวจฺจสาคิ

อิเม เทวราชาโน ฯ ตตฺถ เทวสุโตติ เทวสารถิ ฯ

๑. ม. วิณฺเณฏฺฑ ฯ ๒. สී. ม. ย. วิญฺญูจ ฯ ๓. ย. วิญฺญูจ ฯ ๔. ม. วิญฺญูจ ฯ
๕. ม. กิณฺนุณฺณจ ฯ เอวมฺปริปี ฯ ๖. สී. ย. อิตฺเร ปน ฯ ๗. สฺยา. เทวสุโต ฯ
เอวมฺปริปี ฯ ๘. สී. ม. ชเนสโก ฯ

*เล่มที่ ๕ มหาสมยสุตตวณณา หน้า ๔๕๓

จิตตเสโนติ จิตโต จ เสน จ จิตตเสโน จ ฯ กนุชพุโพติ
อัย จิตตเสโน กนุชพุภายโก (๑) ฯ น เกวลญเจส ฯ สพุเพเปเต
ปนาทาทโย กนุชพุพาเอว ฯ นโพราชาติ นพการเทวปุตโต
นาม เอโก ฯ ชโนสโกติ ชนวลโก เทวปุตโต ฯ อากู ปญจสิโฆ
เจวติ ปญจสิโฆ เจว เทวปุตโต อากโต ฯ ติมพุรุติ ติมพุ
นาม กนุชพุพเทวราชา ฯ สุริยวจฺจสาติ ตสฺเสว ชีตา ฯ
เอเต จญเณ จ ราชาโน ฯ กนุชพุพา สห ราชุกิติ
เอเต จ นามวเสน วุตตกนุชพุพราชาโน อญเณ จ เอเตหิ
ราชุกิ สพุธิ พหุ กนุชพุพา ฯ โมทมานา อภิกุภามม ฯ (๒)ภิกุขุณ
สมิติ(๒) วนนติ หนุจตฺตจฺจิตตา ภิกุขุณ สมิติ อิมิ วณ อากตาติ
อตฺโต ฯ

อถากู นากสา (๓) นาคา ฯ เวสาลา สหตจฺจกาทิ นภสทห-
วาสิกา (๔) จ เวสาลิวาสิกา จ นาคา สห ตจฺจกนาคปริสา
อากตาติ อตฺโต ฯ กมฺพลสฺสตราติ กมฺพลโ จ อสฺสโร จ ฯ
เอเต กิร สิเนรฺปาเท วสนติ ฯ สุปณฺเณหิปี อนฺนุทฺธรณิยา
มเหสกุขา นาคา ฯ ปายากา สห ภาติภิติ ปายคปฏฺญาน-
วาสิโน (๕) จ นาคา สห ภาติสงฺเมน อากตา ฯ

- # ๑. ม. ย. เอตฺถนฺตเร เทวปุตฺโตติ ทิสฺสติ ฯ ๒. ม. ภิกุขุสงฺฆสมิติ ฯ ๓. ม. นากสา ฯ
๔. ส. นภสทหวาสิโน ฯ ม. นาคสทหวาสิกา ฯ ย. นาคสเทหวาสิกา ฯ
๕. ม. ปายคตฺติถวาสิโน ฯ ย. ปายคปฏฺญานวาสิโน ฯ

*เล่มที่ ๕ มหาควคควณณา หน้า ๔๕๔

ยามุนา ฆตรภูจา จาติ ยมนวาสิโน จ ฆตรภูจกุล
อุปนุนนาคา จ ๑ เอราวโณ มหاناโคติ เอราวโณ จ
เทวปุตโต ๑ ชาติยา นาโค น โหติ ๑ นาคโวหารณ ปเนส
โวหริยติ ๑ โสปลาติ โสปี อาคโต ๑

เย นาคราเช สหสา หรณตีติ เย อิเม วุตตปกาเร
นาเค โลภาภิกุตา สาหสิถิ กตวา หรณติ คณหณติ ๑ ทิพพา
ทิชา ปกขิ วิสุทฺธจกขุติ ทิพพานุภาวโต ทิพพา มาตุกขุณโต
อณฺทโกสโต จาติ เทว วาเร ชาตาติ ทิชา ปกขยุตตตาย
ปกขิ โยชนสตนฺตเรปี โยชนสทฺสนฺตเรปี นาค ทสฺสนสมตฺถ-
จกขุตาย วิสุทฺธจกขุ ๑ เวหายสา (๑) เต วนมชฌปตฺตาติ เต
อากาเสเนว อิมํ มหาวนํ สมปตฺตา ๑ จิตฺรา สุปณฺณา อิติ
เตสํ นามนฺติ เตสํ จิตฺรสฺูปณฺณาติ นามํ ๑

อภยนตฺทา นาคราชานมาสิ ๑ สุปณฺณโต เขมมกาสิ
พฺพุโรติ ตสฺมา สพฺเพปี เต อลฺลณมณฺลํ สณฺหาหิ วาจาหิ
อุปนฺนุตา มิตฺตา วิย พนฺธวา วิย จ สมฺลลปฺนฺตา
สมฺโมทมานา อาสิงฺกนฺตา หตฺเถ คณฺหนฺตา อํสฺกุญฺเฐ หตฺถิ
จเปฺนฺตา หฏฺจตุฏฺฐจิตฺตา ๑ นาคา สุปณฺณา สรณมกํสุ พฺพุทฺชนฺติ
พฺพุทฺธเยว เต (๒)สรณํ คตา ๑

เยปี(๑) ปุพฺเพ (๑) ชิตา วชิรหตฺเถนาติ อินฺเทน เทวเรณฺวา

๑. สී. ยู. เวหาสยา ๑ ๒. ม. ยู. อัย ปาโโจ นตฺติ ๑ ๓. สฺยา. ม. อิเม ปาจา นตฺติ ๑

*เล่มที่ ๕ มหาสมยสุตตวณณา หน้า ๔๕๕

ชิตา ๑ สมุทท์ อสุรา สิตาติ มหาสมุททวาสิโน (๑) สุชาตาย
อสุรกณณาย การณา สพเพปี ภาตโร วาสวเสเต ๑ อิทิมนุโต
ยสสุสิโน เต(๒) ๑ (๓) กาลกณชา (๔) มหาภิสุมมาติ(๕) กาลกณชา
จ มหนเต ภีสเน อตตภาเว มาเปตวา อากมีสุ ๑ อสุรา
ทานเวมสาตี ทานเวมสา นาม อณเเว ชนุคคหอสุรา ๑
เวปจิตติ สัจจิตติ จ ๑ ปหาราโท (๖) นมุจี สหาคี(๖) เวปจิตติ
อสุโร ๑ สัจจิตติ อสุโร จาคี เอเต จ อสุรา ๑ นมุจี สหาคี
นมุจี จ มาโร เทวปุตโต เอเตหิ สหเว อากโต ๑ อิเม
อสุรา มหาสมุททวาสิโน(๗) อัย ปรินิมิตเทวโลกวาสิ กสุมา เอเตหิ
สหาคีโตติ ๑ อจณนทิกคตา ๑ เตปี หิ อจณนทิกกา อภพพา ๑
อัยปี ตาทีโสเยว ๑ ตสุมา ชาตุโส สันนุมาโน อากโต ๑
สตตจ พลิปุตตานนติ พลีโน มหาอสุรสสุส ปุตตสตี ๑
สพเพ เวโรจนามกาตี สพเพ อตตโน มาตุลสสุส ราหุสเสว
นามชรา ๑ สนนุยหิตวา พลี เสนนติ อตตโน พลีเสน
สนุนาหิตวา สพเพ กตสนุนาหาว หุตวา ๑ ราหุภททมุปากมุนติ
ราหุ อสุรินท์ อุปสงกมีสุ ๑ สมโยทานิ ภททนเตติ ภทท์
ตว โหตุ ๑ สมโย เต (๘) ภิกขุณ สมิติ วัน อุปสงกมิตวา
๑. สี่. อสุราชิตา ๑ ๒. ม. อัย ปาโจ นตติ ๑ ๓. ม. เอตถนตเร เตสุติ ทิสสุติ ๑
๔. ม. กาลกณชา ๑ เอวมุปริปี ๑ ๕. สี่. ย. มหาภีสาคี ๑ ๖. ม. อิเม ปาจา นตติ ๑
๗. ม. มหาสมุททวาสิโน ๑ ๘. สี่. อิเม ปาจา นตติ ๑

*เล่มที่ ๕ มหาควคณณา หน้า ๔๕๖

ภิกขุสัมภตสนายาติ อตุโถ ๗

อาโป จ เทวา ปจวี จ เตโซ วาโย ตทาคมนุติ

อาโปกสิณาทิสู ปริกรมม (๑) กตุวา นิพพตฺตา อาโปติ อาทินามกา
เทวา ตทา(๒) อากมม ๗ วรฺณา วารฺณา (๑) เทวา โสโม จ ยสสา
สหาติ วรฺณเทวตา ๗ วารฺณเทวตา ๗ โสมเทวตาติ เอวันามกา
จ เทวา ยสสา นาม เทเวน สหาคตาติ อตุโถ ๗ เมตฺตา-
กรฺณาภายิกาทิ เมตฺตาฆานเน จ กรฺณาฆานเน จ ปริกรมม
กตุวา นิพพตฺตา เทวตา ๗ อากฺุ เทวา ยสสฺสโนติ เอเตปี
มหายสา เทวา อากตา ๗ ทเสเต ทสธา กายา ๗ สพฺเพ
นानตฺตวณฺณโนติ เต ทสธา จิตา ทส เทวกายา สพฺเพ
นีลาทิวเสน นานตฺตวณฺณา อากตาติ อตุโถ ๗

เวณฺฑู จ เทวาติ เวณฺฑู เทวตา จ ๗ สหฺลึ จาติ สหฺลึ

เทวตาจ ๗ อสฺมา จ ทฺเว ยมาติ อสมเทวตา จ เทว
จ ยมกเทวา ๗ จนฺทสฺสุปฺนิสา เทวา ๗ จนฺทมาคฺฐ ปฺรฺกฺขิตาติ
จนฺทนิสฺสิตกา เทวตา จนฺท ปฺรฺโต กตุวา อากตา ๗ ตธา
สุริยนิสฺสิตกา เทวตา สุริยมาคฺฐ ปฺรฺกฺขิตา ๗ (๔) นกฺขตฺตานี
ปฺรฺกฺขิตา (๔) นกฺขตฺตนิสฺสิตาปี เทวตา นกฺขตฺตานี ปฺรฺโต กตุวา
อากตา ๗ อากฺุ มนฺทวลาหกาติ วาตวลาหกา ๗ อพฺภวลาหกา ๗
อฺุณฺหวลาหกา ๗ เอเต สพฺเพปี วลาหกายิกา มนฺทวลาหกา นาม
๑. สฺ. กมฺม ๗ ๒. ม. ยฺ. อัย ปาโจ นตฺถิ ๗ ๓. สฺ. ม. วารฺณา ๗ ๔. ม. สุริยํ ปฺรฺกฺขิตฺวา
๗

*เล่มที่ ๕ มหาสมยสุตตวณณา หน้า ๔๕๗

วุจจนติ ฯ เตปี อากตาติ อตุโถ ฯ วสุนฺ วัสโว เสฏฺโฐ ฯ
สกุโกปาค(๑) ปุรินฺทโทติ วสุนฺ เทวตานํ เสฏฺโฐ วัสโว โย
สกุโกติ จ ฯ ปุรินฺทโทติ จ วุจจติ ฯ โสปี อากโต ฯ

ทเสเต ทสธา กายาติ เอเตปี ทส เทวกายา ทสธาว
อากตา ฯ สพฺเพ นานตฺตวณฺณินฺติ นีลาทิวเสน นานตฺตวณฺณา ฯ

อถาคู สหฺภู เทวาติ อถ สหฺภู นาม เทวา อากตา ฯ
ชลมคฺคิสิขาริวาติ (๒) อคฺคิสิขา วิย ชลนฺตา ชลมคฺคิสิขาริวาติ (๒)
อิมานิ เตสํ นามานํติปี วุตฺตํ ฯ อริฏฺจกา จ โรชา จาติ
อริฏฺจกเทวา จ โรชเทวา จ ฯ อุมฺมาปฺปฺพนิกาสินฺติ(๓) อุมฺมา-
ปฺปฺพเทวา นาม เอเต เทวา ฯ อุมฺมาปฺปฺพสทิสสา หิ เตสํ
สรีรภา ฯ ตสฺมา อุมฺมาปฺปฺพนิกาสินฺติ วุจจติ ฯ วรฺณา
สทรมฺมา จาติ เอเต จ เทว ชนา ฯ อจฺจุตา จ อเนชกาติ
อจฺจุตเทวตา จ อเนชกเทวตา จ ฯ สฺลฺเยยฺรฺจิริรา อากฺุติ สฺลฺเยยา
จ รฺจิริรา จ อากตา ฯ อากู วาสวเนสิโนติ วาสวเนสิเทวา
นาม อากตา ฯ ทเสเต ทสธา กายาติ เอเตปี ทส เทวกายา
ทสธาว อากตา ฯ

สมานา มหาสมานาติ สมานา จ มหาสมานา (๔)
จ ฯ มานุสา มานุสุตฺตมาติ มานุสา จ มานุสุตฺตมา จ ฯ
๑. ม. สกุโกปาคา ฯ ๒. ม. ชลมคฺคิ จ สิขาริวาติ ฯ ๓. ม. อุมฺมาปฺปฺพ... ฯ เอวมฺปฺริปี ฯ
๔. สී. ยฺ. เอตฺถนฺตเร เทวาติ ทิสฺสติ ฯ

*เล่มที่ ๕ มหาควคควณณา หน้า ๔๕๘

จิทุทาปทุสิกา(๑) อาคฺ๑ อาคฺ๑ มโนปทุสิกาติ จิทุทาปทุสิกา
มโนปทุสิกา จ เทวา อาคตา๑ อถาคฺ๑ หริโย เทวาติ
หริเทวา นาม อาคตา๑ เย จ โลहितวาสิโนติ โลहित-
วาสิโน จ อาคตา๑ ปารคา มหาปารคาติ เอเต จ ทูริธา
อาคตา๑ ทเสเต ทสธา กายาติ เอเตปี ทส เทวกายา
ทสธาว อาคตา๑

สุกฺกา กรุมฺหา (๒) อรุณา๑ อาคฺ๑ เวฆนสา สหาติ เอเต
สุกฺกาทโย ตโย๑ เตหิ สห เวฆนสา จ อาคตา๑ โอทาทคยฺหา
ปาโมกฺขาติ โอทาทคยฺหา นาม ปาโมกฺขเทวา อาคตา๑
อาคฺ๑ เทวา วิจกฺขณาติ วิจกฺขณา นาม เทวา อาคตา๑
สทามตฺตา ทารคชาติ สทามตฺตา จ ทารคชา จ๑ มิสฺสกา
จ ยสฺสฺสินติ ยสฺสมฺปนฺนา มิสฺสกเทวา นาม๑ (๓) ถนยฺ
อาคา(๔) ปชฺชนฺโนติ ปชฺชนฺโน จ เทวราชา ถนยฺนฺโต อาคโต๑
โย ทิสฺยา อภิวัสฺสตีติ โย ยํ ยํ ทิสฺ ยาติ๑ ตตฺถ ตตฺถ
เทโว วสฺสตี๑ ทเสเต ทสธา กายาติ เอเตปี ทส เทวกายา
ทสธาว อาคตา๑

เขมิยา ตฺสฺติตา ยามาติ เขมิยา เทวา ตฺสฺติปฺรวาสิโน จ
ยามาเทวโลกฺวาสิโน จ๑ กถกา (๕) จ ยสฺสฺสินติ ยสฺสมฺปนฺนา
๑. ม. ...ปโทสิกา๑ เอวมฺปรีปี๑ ๒. ม. กรุมฺภา๑ ๓. ม. จ๑ ๔. ม. อาคฺ๑
๕. สฺยา. กฺกุจกา๑

*เล่มที่ ๕ มหาสมยสุตตวณณา หน้า ๔๕๕

กถกา จ เทวาฯ ปาลี ย ปน กฐกา จาติ ลินนุติฯ
ลมพิตกา ลามเสฏฐาติ ลมพิตกเทวา (๑) ลามเสฏฐเทวา จฯ
โชตินามา(๒) จ อาสวาติ ปพพตมตถเก กตทพคคิกขนุโ วิย
โชตมานา โชติเทวา นาม อตถิฯ เต จ อาสา จ เทวา
อากตาติ อตถิฯ ปาลี ย ปน โชตินามาติ (๓)ลินนุติฯ อาสา
เทวตา จนนทวเสน อาสวาติ วุตตาฯ นิมนนรติโน อาลุฯ
อถากู ปรมนิมิตาฯ ทเสเต ทสธา กายาติ เอเตปี ทส
เทวกาเย ทสธา อากตาฯ

สฏฐเจเต เทวณิกายาติ เอเต จ อาโป จ เทวาติอาทิกกา
จ ทสกา สฏฐิ เทวณิกายา สพเพ นีลาทิวเสน นานตต-
วณณินโนฯ นามนุเวณ อากลุนนุติ (๔)นามภาเคน นามโกฏ-
ฐาสเนว อากตาฯ เย จญญเย สทิสสา สหาติ เย จ
อญญเยปี เอเตหิ สทิสสา วณณโตปี นามโตปี เอตาทิสายเว
เสสจกุกวาเพสุ เทวาฯ เตปี อากตาเยวาติ เอกปเทเนว (๕)กลาปี
วีย กตฺวา มุทฺธิกั วีย กตฺวา(๕) สพฺพา เทวตา นิทฺทิสติฯ

เอว ทสสุ โลภธาตฺสทสเสสุ เทวกาเย นิทฺทิสิตฺวา
อิทานิ ยทตฺถิ เต อากตาฯ ตั ทสฺเสนุโต ปวฺภูจฺชาตินฺติ (๖)
คาถมาหฯ ตสฺสตุโธ ปวฺภูจฺา วิคตา ชาติ อสฺสาติ อริยสํโฆ

๑. ม. ย. ลมพิตกาฯ ๒. สฺยา. โชตินามาฯ ๓. ม. ย. ชาตินามาติฯ ๔. ม. อากลุนนุติ
ฯ
๕. ม. ย. กลาปี วีย ปุฏฺกั วีย จ กตฺวาฯ ๖. สฺยา. ปวฺตุถ...ฯ

*เล่มที่ ๕ มหาควคควณณา หน้า ๕๐๐

ปวภูจชาติ นาม ฯ ตั ปวภูจชาติ รากโทสโมหีลานัน อภาวา
อชิลั จตุตาโร โอเม ตรีตุวา จิตตุตา โอหมติณณัน จตุณัน
อาสวานัน อภาเวน อนาสวั อริยสังฆัน ทกขเมม ปสฺสิสฺสาม ฯ
เตสฺสเยว โอฆานัน ตินณตุตา โอฆตรัน อากค อกรณโต นาคัน ฯ
อสิตาคิตนฺติ (๑) กภาพภาวตีตัง จนุทวั สิริยา วิโรจมานัน ทสพลัน
จ ทกขเมม ปสฺสิสฺสามาติ เอตทตฺถัง สพฺเพปิ เต นามนฺวเยน
อาคณณณ ฯ เย จณฺเณ สทิสฺสา สหาคี ฯ

อิทานิ พุรหฺมาโน เทเสนฺโต (๒) สุพุรหฺมา ปรมตฺโต
จาติ อาทิมาน ฯ ตตฺถ สุพุรหฺมาติ เอโก เสฏฺฐพุรหฺมา ฯ (๓)
ปรมตฺโต จาติ (๔)พุรหฺมา จ ฯ (๔) ปุตฺตา อิทุธิมโต สหาคี เอเต
อิทุธิมโต พุทฺธสฺส ภควโต ปุตฺตา อริยพุรหฺมาโน สหเว
อาคตา ฯ สนนฺกุมาริ ติสฺโส จาติ สนนฺกูโร จ ติสฺส-
มหาพุรหฺมา จ ฯ โสปกาคติ โสปี อาคโต ฯ

สหสฺสพฺรหฺมโลกานัน มหาพุรหฺมาภิติฏฺฐติ
อุปปฺนฺโน ชฺติมฺนฺโต ภิสฺมากาโย ยสฺสสิโสติ

เอตฺถ สหสฺสพฺรหฺมโลกานนฺติ เอกองฺคฺลฺยา เอกสหสฺส-
จกฺกวาเพ ทสฺหิ องฺคฺลฺยี ทสฺสหสฺสจกฺกวาเพ อาโลกกรณ-
สมตฺถานัน (๕)มหาพุรหฺมานัน สหสฺสํ อากตฺ ฯ มหาพุรหฺมาภิติฏฺฐตีติ

๑. ม. อสิตาคิตนฺติ ฯ ๒. สี. ม. ยฺ. ทสฺเสนฺโต ฯ ๓. สี. ม. ยฺ. พุรหฺมา ฯ ๔. สี. เอโก
พุรหฺมา ว ฯ ม. ยฺ. พุรหฺมา ว ฯ ๕. ม. อาโลกพฺรณสมตฺถานัน ฯ

*เล่มที่ ๕ มหาสมยสุตตวณณา หน้า ๕๐๑

ยตุถ เอเกโก มหาพุรหุมา อณฺเณ พุรหุมาโน (๑) อภิภวิตฺวา
ติฏฺฐติ ฯ อุปฺปนฺโนติ พุรหุมโลเก นิพฺพตฺโต (๒) ฯ ชฺติมนฺโตติ อานุกา-
วสมฺปนฺโน ฯ ภิสุมากาโยติ มหากาโย ฯ ทฺวีหิ ตีหิ มาคฺธิเกหิ
คามกฺเขตฺเตหิ สมฺปฺปมาณอตุตฺถาโว ฯ ยสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺส
สิริสงฺฆาเตน ยเสน สมฺนฺนาคโต ฯ

ทเสตฺถ อิศฺสรา อาคฺฐ ฯ ปจฺเจกฺวสฺวตฺติโนติ (๓) เอตฺสฺมี จ (๓)
พฺรหฺมสฺส
ทส อิศฺสรา มหาพฺรหฺมาโน อาคฺตา ฯ เตสฺสฺจ มชฺฌโต
อาคา ฯ หาริตฺโต ปรีวาริตฺติ เตสฺสฺ ปน(๔) พุรหฺมานํ มชฺฌ
หาริตฺโต นาม มหาพฺรหฺมา สตฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺส
เต จ สพฺเพ อภิภฺกฺนฺเต ฯ สฺนิทฺเต (๕) เทเว สพฺรหฺมเกติ

เต สพฺเพปิ สกฺกํ เทวราชานํ เชฏฺฐกํ กตฺวา อาคเต เทวกาเย ฯ
หาริตฺตมหาพฺรหฺมานํ เชฏฺฐกํ กตฺวา อาคเต พุรหฺมกาเย จ ฯ
มารเสนา อภิภฺกามีติ มารเสนา อภิภฺกตา ฯ ปสฺส กณฺหฺสฺส
มนฺุทฺธิยฺนฺติ กาทฺกสฺส (๖) มารสฺส พาลภาวํ ปสฺสธ ฯ

เอถ กณฺหฺถ พนฺุทฺธาติ เอวํ อตุตฺตโน ปรีสฺส อานฺาเปติ ฯ (๗)
ราเคนพนฺุทฺมตฺถ วอติ สพฺพิ วอ อิทํ เทวมนฺุทฺถํ ราเคน

๑. ม. พุรหฺเม ฯ ย. พุรหฺมา ฯ ๒. สฺ. อุปฺปนฺโน ฯ ๓. ม. ย. เอกสฺมิณฺจ ฯ ๔. ม. อัย
ปาโจ

นฺตฺติ ฯ ๕. ม. สอนฺุทฺเต ฯ ย. สอนฺุทฺเตเว ฯ ๖. สฺ. กาลชฺมมฺสฺส ฯ ย. กาลกรฺราหฺสฺส ฯ

๗. ม. ย. อานฺาเปติ ฯ

*เล่มที่ ๕ มหาควคฺควณฺณา หน้า ๕๐๒

พทุธิ์ (๑) โหตุฯ สมนฺตา ปรีวารเถฯ มา โว มุญฺจิตฺถ โกจิ
นฺนฺติ ตุมฺหากํ เอโกปี เอเตสุ เอกมฺปิ มา มุญฺจิฯ มา
โว มุญฺจิตฺถปิ(๒) ปาโงฯ เอเสวตุโถฯ

อิตฺติ ตตฺถ มหาเสโนฯ กณฺ्हเสนํ (๓) อเปสยฺยิตฺติ เอวํ ตตฺถ
มหาสมฺมุเห (๔) มหาเสโน มาโร มารเสนํ อเปสยฺยิตฺติฯ ปาณินา
ตลมาหจฺจาติ หตฺถเณน ปจฺจวิตฺถลํ ปหริตฺวาฯ สริ กตฺวาน
เกรวนฺตฺติ มารวิภีสกทสฺสฺสนตฺถํ ภยานกํ สริ จ กตฺวาฯ

ยถา ปาวุสฺสโก เมโฆฯ ถนยนฺโต สวิขฺชุกฺโกติ สวิขฺชุกฺโก
ปาวุสฺสกเมโฆ วีย มหาภขฺชิตฺติ กขฺชฺชนฺโตฯ ตทา โส ปจฺจุทา-
วตฺตฺติ ตสฺมี สมเย โส มาโร ตํ วิภีสนกํ ทสฺเสตฺวา
ปฏฺฐินิวตฺโตฯ สักกฺุโธ อสยฺวเสติ (๕) สฺกุจฺ กุทฺุโธ กุปีโต กณฺฺจิ
วเส วตฺเตตฺถุ อสกฺโกนฺโต อสยฺวเส อสยฺวสี (๖) อตฺตโน วเสน
อกามโก หุตฺวา นิวตฺโตฯ

ภควา กิริ อยฺ มาโร อิทํ มหาสมาคมํ ทิสฺวา
อภิสมยนฺตรายํ กิริสฺสามิตฺติ อนฺตรนฺตเรณ (๗) มารเสนํ เปเสตฺวา
มารวิภีสนกํ (๘) ทสฺเสตฺติ อญฺญาสิฯ ปกฺติ เจสา ภควโตฯ ยตฺถ
อภิสมโย น ภวิสฺสติฯ ตตฺถ มารวิภีสนกํ ทสฺเสนตฺถ น

- # ๑. ม. พทุธิ์ฯ ๒. ม. มุญฺเจตฺถปิฯ ๓. ม. กณฺโหเสนํฯ ๔. ม. ยฺ. มหาสมเยฯ
๕. สී. ยฺ. อสยฺวสีติฯ เอวมฺปรีปีฯ ๖. สී. เอตฺถนฺตเร นสทฺุโท ทิสฺสติฯ
๗. ม. อนฺตรนฺตเรฯ ๘. สී. วิภีสนกํฯ เอวมฺปรีปีฯ ม. มารํ วิภีสกํฯ

*เล่มที่ ๕ มหาสมยสุตตวณณา หน้า ๕๐๓

นิวาเรติ ฯ ยตถ ปน อภิสมโย โหติ ฯ ตตถ ยถา ปริสา
เนว มารสฺส รูปํ ปสฺสตี ฯ น สทฺหํ สฺสนาติ ฯ เอวํ อธิฏฺฐาตีติ ฯ (๑)
อิมสฺมึ จ สมเย (๒) มหาภิสมโย ภวิสฺสตี ฯ ตสฺมา ยถา เทวตา
เนว ตสฺส รูปํ ปสฺสณฺตี ฯ น สทฺหํ สฺสนนฺตี ฯ เอวํ อธิฏฺฐาตีติ ฯ
เตน วุตฺตํ ตทา โส ปจฺจุทาวตฺตี ฯ สํกฺกฺุโธ อสยฺวเสตี ฯ

ตถจ สทฺหํ อภิญฺญา ย ฯ ววตฺถิตฺวาน(๓) จกฺขุมาตี ตํ
สทฺหํ ภควา ชานิตฺวา จ ววตฺถเปตฺวา จ ฯ มารเสนา
อภิกฺกนฺตา ฯ เต วิชานาถ ภิกฺขโวตี ภิกฺขเว มารเสนา
อภิกฺตา ฯ (๔) เต ตุมฺเห อตฺตโน อนฺรูปํ วิชานาถ ฯ ผลสฺมาปตฺตี
สฺมาปชฺชธาตี วทตี ฯ อาตปฺปมกรฺนฺตี ผลสฺมาปตฺตีปวิสนฺตถาย
วิริยํ อารภีสุ ฯ วิตราเคหิ ปกฺกามนฺตี มาโร จ มารานุจฺรา (๕)
จ วิตราเคหิ อริเยหิ ทูรโตว อปฺกมม ฯ เนสํ โลมมฺปิ (๖)
อิญฺชยฺนฺตี เตสํ วิตราคานํ โลมานิปี น จาลยีสฺสุ ฯ อถ
มาโร ภิกฺขุสํฆํ อารพฺภ อิมํ คาถมภาสี ฯ

สทฺหเพ วิชิตสฺงคามมา ภยาตีตา ยสฺสฺสิโน

โมทนฺตี สห ภูเตหิ สวากา เต ชเนสฺสุตาตี ฯ

ตตถ โมทนฺตี สห ภูเตหิตี ทสพลสฺส สาสเน ภูเตหิ
สญฺชาเตหิ อริเยหิ สทฺธี โมทนฺตี ปโมทนฺตี ฯ ชเนสฺสุตาตี

๑. ม. อธิฏฺฐาตีติ ฯ ๒. ม. ย. สมากเม ฯ ๓. สุยา. ววกฺขิตฺวาน ฯ ๔. ม. อภิกฺกนฺตา ฯ
๕. ม. ย. มารเสนา ฯ ๖. ม. โลมาปี ฯ

*เล่มที่ ๕ มหาควคควณณา หน้า ๕๐๔

ชเนสุ (๑) วิสุตฺตา(๒) ปากฎา อภิญญาตา ฯ

อิมิ(๓) ปน มหาสมยสุตฺตํ นาม เทวตานํ ปิยํ มนาศิ ฯ
ตสฺมา มงฺคลี วทนฺเตน อภินวญฺจนาเนสุ อิทเมว สุตฺตํ
วตฺตพฺพิ ฯ

เทวตา กิร อิมิ สุตฺตํ สุณิสฺสามาติ โอิหิตโสตา
สุณฺนติ ฯ (๔)เทสนาปริโยसानเน ปนสฺส โภกฺกิสฺตสฺสเทวตา
อรหตฺตํ ปตฺตา ฯ โสตาปนฺนาทินํ คณฺนา นตฺถิ ฯ เทวตา-
นญฺจสฺส ปิยมนาศิภาเวเน (๕) อิทํ วตฺถุ

โภกฺกิปพฺพตฺวิหारे กิร นาคเลณทฺวารเ นาครุกฺเข เอกา
เทวธีตาวสฺติ ฯ เอโก ททโร อนฺโตเลณเ อิมิ สุตฺตํ สขฺฆายติ ฯ
เทวธีตา สุตฺวา สุตฺตปริโยसानเน มหาสทฺเทน สาธุการิ
อทาสิ ฯ โภ เอโสติ ฯ อหิ ฆนฺเต เทวธีตาดิ ฯ กสฺมา สาธุการิ
อทาสีติ ฯ ฆนฺเต ทสพฺเลน มหาเวเน นิสิทิตฺวา กถิตทิวเส
อิมิ สุตฺตํ สุตฺวา อชฺช อสุโสสี ฯ ภควตา กถิตโต เอกกฺขริปิ
อหาเปตฺวา สุทฺทิตโต อยิ ฆมฺโม คฺมุเหหิตี ฯ ทสพฺลสฺส กถยโต
สุตฺตํ ตยาดิ ฯ อาม ฆนฺเตติ มหา กิร เทวตาสนฺนิปาโต
อโหสิ ฯ ตฺวํ (๖)กตฺถ จิตา สุณฺตีติ ฯ

อหิ ฆนฺเต (๗) มหาเวนาสิเน เทวตา ฯ มหเสกฺขาสฺส ปน

- # ๑. ม. ย. ชเน ฯ ๒. ส. สุตา ฯ ๓. ม. อิท ฯ
- ๔. ม. ย. วิจรนฺติ ฯ ๕. ม. ย. ปิยมนาศิภาเว ฯ
- ๖. ส. ย. เอตฺถนฺตเร ปนสทฺโท ทิสฺสติ ฯ
- ๗. ส. ย. มหาเวนาสิกา เทวตาหิ สทฺธี อญฺจาสี ฯ
- ม. มหาเวนาสิยา เทวตา ฯ

*เล่มที่ ๕ มหาสมยสุตตวณณา หน้า ๕๐๕

เทวดาสุ อากจณฺตีสุ ชมพูทีเป โโอกาสํ นาลตฺถํ ฯ อถ อิมํ
ตามพปณฺธิทีปํ อากนฺตฺวา ชมพูโกลปฏฺญเน จตฺวา โสตุํ
อารทฺธมฺหิ ฯ (๑) ตตฺราปี มหเสกฺขาสฺว เทวดาสุ อากจณฺตีสุ
อนฺุพฺพเพน(๒) ปฏฺิกกมมานา โรหณชนปเท มหาคามสฺส (๓)ปฏฺิจิ-
ภาคโต สมฺพุเท กลปฺปมาณํ อุกกํ ปวิสิตฺวา ตตฺถ จิตา
อสฺโสสินฺติ ฯ คุยฺหํ จิตฺฏฺจานโต พุเร สตฺถาริ ปสฺสตี เทวเตติ ฯ
กึ กถฺถุณฺเต ฯ สตฺถา มหาวเน ชมฺมํ เทเสนฺโต นินฺนตฺริ
มมฺยเวว โอลเกตีติ (๔)มฺยณฺมานา โอตฺตปฺปามิ (๕)หิริยามิติ (๖) ฯ

ตํทิวสํ กิร โกฏิสตฺสทสฺสเทวดา อรหตฺตํ ปตฺตา ฯ กึ (๗)
ตุเมหปี ตทา อรหตฺตํ ปตฺตาติ ฯ นตฺถิ ฆนฺเตติ (๘) ฯ อนากามิผลํ
ปตฺตตฺถ มฺยเวติ ฯ นตฺถิ ฆนฺเตติ ฯ สกทากามิผลํ ปตฺตตฺถ
มฺยเวติ ฯ นตฺถิ ฆนฺเตติ ฯ ตโย มกฺเค ปตฺตา(๙) กิร เทวดา
คณฺนปถํ อตีตา ฯ โสตาปฺนฺนา ชาตฺถ มฺยเวติ ฯ เทวดา
ตํทิวสํ โสตาปตฺติผลํ ปตฺตา หรายมานา อปฺุจฺฉิตพฺพิ ปุจฺฉติ
อยฺโยติ อหา ฯ ตโต นํ โส ภิกฺขุ อหา สกฺกา ปน
เทเวเต ตว อตฺตภาวํ อมฺหากํ ทสฺเสตฺถนฺติ ฯ น สกฺกา ฆนฺเต
สกลกายํ ทสฺเสตฺต ฯ องฺคุลิตฺพพมตฺตํ ทสฺเสสฺสามิ อຍຍສສາຕີ

๑. ม. ย. อารทฺธมฺหิ ฯ ๒. ม. อนฺุกกเมน ฯ

๓. สී. ย. ปฏฺิจิภาเค โคจกสมฺพุเท ฯ

๔. ม. ย. โอลเกตีติ ฯ

๕. สී. หิริยมานา ฯ ม. ย. โอตฺตปฺปมานา ฯ

๖. ม. อุมิสุ นิสฺสามิ ฯ ย. อุมิสุ นิสฺสามิ ฯ

๗. ม. อัย ปาโจ นตฺถิ ฯ

๘. ม. อธิสทุโท นตุถิ ๗ สพุพตุถ อีทิสเมว ๗

๙. ม. ยุ. ปตุตตุตา ๗

*เล่มที่ ๕ มหาควาณณา หน้า ๕๐๖

กฤษณิกฤษณะ องคุลี อนุโตเลณามิขัง อกาสิ ฯ จันทสหัสส-
สุริยสหัสสอุคมนตรีโก วิย อโหสิ ฯ เทวธิดา (๑) อปฺปมตฺตา
ภนฺเต โหธาติ ทหริภิกษุ วนฺทิตฺวา อคมาสิ ฯ เอวัง อิมิ
สฺสุดํ เทวตานํ ปิยํ มนาปี ฯ มมายนฺติ นํ เทวตาติ ฯ

มหาสมยฺสฺสุดวณณา นิฏฺฐิตา ฯ

สฺสุดมํ

สฺกฺกปฺปหฺสฺสุดวณณา

สฺสุดนิทานวณณา

เอวมเม สฺตฺนฺติ สฺกฺกปฺปหฺสฺสุดํ ฯ ตฺตฺรายิ อนุตฺตาน-
ปฺทวณณา อมฺพสฺสนฺโท (๒) นาม พุราหฺมณคาโมติ โส กิร
คาโม อมฺพสฺสนฺทานํ อวิทฺฐเร นิวิฏฺฐโจ ฯ ตฺสฺมา (๓) อมฺพสฺสนฺโทเตว
วฺจฺจติ ฯ เวทียเก ปฺพฺพเตติ โส กิร ปฺพฺพโต ปฺพฺพตปาเท
ชาเตน มณฺเฑทิกาสฺทิสฺเสน นิลวนสฺสนฺเทน สมฺนฺตา ปฺริกฺขิตฺโต ฯ
ตฺสฺมา เวทียกปฺพฺพโตเตว สฺงฺขยิ คโต ฯ อินฺทสาลคฺุหาณฺติ
ปฺพฺเพ (๔) สฺา ทฺวินฺนํ ปฺพฺพตานํ อนุตฺเร กฺุหา ฯ อินฺทสาลรฺุโข
จฺสฺสา ทฺวาเร ฯ ตฺสฺมา อินฺทสาลคฺุหาติ สฺงฺขยิ คตา ฯ อถ
๑. ยฺ. เทวตา ฯ ๒. ม. ยฺ. อมฺพสฺสนฺทา ฯ เอวมฺปฺริปี ฯ ๓. ยฺ. อยิ ปาโจ นฺตฺติ ฯ
๔. ม. ยฺ. ปฺพฺเพปี ฯ

*เล่มที่ ๕ สกุกปญหสุตตวณณา หน้า ๕๐๗

นํ กุฑุเทหิ(๑) ปริกขิปิตวา ทวารวตปานานิ โยเชตวา สุปริ-
นิญจิตสุชากมมมาลากมมตตากมมวิจิตตํ เถณํ กตวา ภควโต
อํสํ ๑ ปุริมโหวหารวเสเนว ปน อินุทสาลคฺคาหเตว นํ
สญชานนฺติ ๑ ตํ สนุชาย วุตตํ อินุทสาลคฺคาหายนฺติ ๑

อุสสุกํ อุทปาทีติ ชมมิโก อุสสาโห อุปฺปชฺชิ ๑ นนุ
จ เอส อภินุทสสาวิ ภควโต ๑ น โส เทวตาสนุณีปาโต
นาม อตฺถิ ๑ ยตฺถายํ นาคตปฺพุโพ ๑ สกฺเคน สทิสฺโส อุปฺปมาท-
วิหารี เทวปฺตุโต นาม นตฺถิ ๑ อถ กสฺมา พุทฺทสฺสนํ
อนาคตปฺพุพฺสส วิยสฺส อุสสาโห อุทปาทีติ ๑ มรณภเยน
สนตชฺชิตตฺตา ๑

ตสฺมี กิรฺสฺส สมเย อายุ ปริกขิโณ ๑ โส ปญจ ปฺพุพ-
นิमितฺตานิ ทิสฺวา ปริกขิโณทานิ เม อายุติ อญฺญาสิ ๑
เยสํ จ เทวปฺตุตฺตานํ มรณนิमितฺตานิ อาวิภวานฺติ ๑ เตสฺส เย
ปฺริตฺตเคน ปุณฺณกมฺเมน เทวโลเก นิพฺพตฺตา ๑ เต กุหิ นุ
โฆทานิ นิพฺพตฺติสฺสามาติ ภยสนฺตาสํ อาปชฺชนฺติ ๑ เย
กตภีรุตฺตาณา พหุํปุณฺณํ กตฺวา นิพฺพตฺตา ๑ เต อตฺตนา
ทินฺนทานํ รกฺขิตฺตีสํ ภาวิตภวานํ จ อากมฺม อุปฺริ เทวโลเก
สมปตฺตี อนุภวิสฺสามาติ น ภายนฺติ ๑

สกฺโก ปน เทวราชา ปฺพุพฺพนิมิตฺตานิ ทิสฺวา ทสโยชน-

๑. ม. กุญฺเฐหิ ๑

*เล่มที่ ๕ มหาควถวณณนา หน้า ๕๐๘

สทสฺสํ เทวนครํ ฯ โยชนสทสฺสพฺเพชฺช เวชยนตํ ฯ ติโยชนสติกํ
สฺฐมมํ เทวสภํ โยชนสทสฺสพฺเพชฺช มหาปาริจฺฉตฺตํ ฯ (๑) สฏฺฐิจโยชนิกํ
ปญฺจกมฺพลสฺสํ(๒) อจฺจตฺเตยฺยา นาฏฺกโกฏฺฐิโย ทฺวิสฺสุ เทวโลเกสฺสุ
เทวปรีสฺสํ ฯ นนฺทนนํ ฯ จิตฺตลตาวนํ มิสฺสทวณํ ฯ ปารุสทวณนฺติ
เอวํ สพฺพสมฺปตฺตี โอลิเกตฺวา นสฺสตี วต โภ เม อยํ
สมฺปตฺตีตี ภายภิกฺขโต อโหสิ ฯ

ตโต อตฺถิ นฺุ โข โภจิ สมโณ วา พุราหฺมโณ
วา โลกปีตา (๓) มหาพุรหฺมา วา ฯ โย เม หทยนิสฺสตีโต โสกสฺลลํ
สมฺพุทฺธิตฺวา อิมํ สมฺปตฺตี ถาวรํ กเรยฺยาตี โอลิเกนฺโต กณฺจิ
อทิสฺวา ปุณฺ อทฺทส มาทิสานํ สทสทฺทานํปิ อฺอุปฺปนฺนํ
โสกสฺลลํ สมฺมาสมฺพุทฺโธ อฺพุทฺธิตฺุ ปฏฺิพฺโลตี ฯ อเถวํ ปรี-
วิตกฺเกนฺตสฺส เตน โข ปนฺ สมเยน สกฺกสฺส เทวานมินฺทสฺส
อฺสุสฺสูกํ อฺทฺปาที ภควนฺตํ ทสฺสนาย ฯ

กหํ นฺุโข ภควา เอตฺรหิ วิหฺรตีตี กตฺรสมฺมี ชนปฺเท
กตฺรํ นครํ อฺปนฺนิสฺสาย กสฺส ปจฺจเย ปรีภฺณชนฺโต กสฺส
อมตํ ฐมมํ เทสยมานो วิหฺรตีตี ฯ อทฺทสา โขตี อทฺทกฺขิ
ปฏฺิวิชฺฐิ ฯ มาริสาคี ปิยวจนเมตํ ฯ เทวตานํ ปาฏฺิเยกฺโก โวหาโร ฯ
นิทฺทกฺขาคีปี วุตฺตํ โหตี ฯ กสฺมา ปเนส เทเว อามนฺเตสิ ฯ
สหายตฺถาย ฯ

๑. ม. ปาริจฉตฺตํ ฯ ๒. ย. ปญฺจกมฺพลสฺสิตาสนํ ฯ ๓. ม. โลกปีตามโห ฯ

*เล่มที่ ๕ สกกปณหตุตตวณณา หน้า ๕๐๘

ปุพเพ กิเรส ภควติ สลพมเร (๑) วิหรนุเต เอกโกว
 ทสฺสนาย อคมาสี ฯ สตุถา อปริปกุกัม ตาวสฺส ฌาณํ ฯ
 กติปาหํ ปน อติกุกมิตฺวา มยิ อินฺทสาลคฺหายิ วิหรนุเต
 ปณฺจ ปุพฺพนิมิตฺตานิ ทิสฺวา มรณภยภีโต ทฺวีสุ เทวโลเกสุ
 เทวตานิ สทฺธิ อฺปสงฺกมิตฺวา จุทฺทส ปญฺเห ปุจฺฉิตฺวา
 อฺเปกฺขาปณฺหาวิสขฺชนาวสานเ (๒) อสีติยา เทวตาสหฺสเสหิ สทฺธิ
 โสตาปตฺติผลเ ปติฏฺฐหิสฺสตีติ จินฺเตตฺวา โอกาถํ น อกาสิ ฯ
 โส (๓) มม ปุพฺเพปิ เอกกสฺส คตตฺตา สตุถารา โอกาโส
 น กโต ฯ อทฺธา เม นตฺถิ มกฺกผลสฺส อฺปนฺนสฺสโย ฯ เอกกสฺส (๔)
 ปน อฺปนฺนสฺสเย สติ จกฺกวาพปริยนฺตายนฺปิ ปริสาย ภควา
 ฌมฺมํ เทเสติเยว ฯ อวสฺสํ โข ปน ทฺวีสุ เทวโลเกสุ กสฺสจฺเทว(๕)
 อฺปนฺนสฺสโย ภวิสฺสตี ฯ ตํ สนฺชายน สตุถา ฌมฺมํ เทเสสฺสตี ฯ
 ตํ สุตฺวา อหํปิ อตฺตโน โทมนสฺสํ วุปฺสเมสฺสามิตี จินฺเตตฺวา
 สหายตฺถาย อามนฺเตสิ ฯ

เอิวํ ภทฺทนฺตวาติ โข เทวา ตาวตีสํสาติ เอิวํ โหตุ
 มหาราช ฯคจฺฉาม ภควนฺตํ ทสฺสนาย ฯ ทูลลโลภ พุทฺธรูปฺปาโท ฯ
 ภทฺทํ ตว ฯ โย ตฺวํ ปพฺพตฺถิพํ นทิกิพํ (๖) คจฺฉามาติ อวตฺวา
 อเมห เอิวรฺูเปสฺส จาเนสฺส นินฺโยเชสีตี ฯ ปจฺจสฺสโอสฺสนฺตี ตสฺส วจฺนํ

๑. ม. สลพมเร ฯ ๒. ม. อฺเปกฺขาปณฺหาวิสขฺชนาวสานเ ฯ ๓. ย. โย ฯ ๔. ม. เอกกสฺส
 ฯ

๕. ม. กสฺสจฺ เทวสฺส ฯ ๖. ย. อยํ ปาโจ นตฺถิ ฯ

*เล่มที่ ๕ มหาควควณณนา หน้า ๕๑๐

สิรสา สมปฏิจันตีสุ ฯ

ปณจติขั คนฺธพพปุตฺตํ (๑) อามนฺเตสึตี ตา (๒) เทวตา จ
อามนฺเตตฺวา (๒) อิมํ กสฺมา วิสุ อามนฺเตสิ ฯ โอกาสกรณตฺถิ ฯ
เอวํ กิรตฺส อโหสิ ทฺวีสุ เทวโลเกสุ เทวตา กเหตุวา
ฐเรน ปหรนตฺส วิย สตุถาริ อุปสงฺกมิตฺนํ ยุตฺตํ ฯ อัย
ปน ปณจติโข ทสพลตฺส อุปฺภูจาทโก วลฺลโก อิจฺฉิตฺติจฺฉิตฺกฺขณ
คนฺตฺวา ปณฺหิ ปุจฺฉิตฺวา ฆมฺมํ สฺฆนาคิ ฯ อิมํ ปฺรโต เปเสตฺวา
โอกาสิ การเตตฺวา อิมินา กโตกาเส อุปสงฺกมิตฺวา ปณฺหิ
ปุจฺฉิตฺตฺวามาคิ(๓) โอกาสกรณตฺถิ อามนฺเตสิ ฯ

เอวํ ภัทฺททฺตฺวาติ โสปี เอวํ มหาราช โหตุ ฯ ภัทฺท
ตฺว ฯ โย ตฺวํ มํ (๔) เอหิ มาริส อฺยุยานกิปาทินิ วา
นภฺตฺสมชฺชาทีนินิ วา ทสฺสนาย คจฺฉนาคิ อวตฺวา พุทฺธิ
ปสฺสิตฺตฺวาม ฆมฺมํ โสสฺตฺวามาคิ วทสึตี ทพฺพหตฺริ อุปตฺถมฺเภนฺโต
เทวานมินฺทสฺส วจฺนํ ปฺภูตฺตฺวา อนฺจฺริยํ สหจฺริยํ (๕) เอกโต
คมนํ อุปาคมิ ฯ

ตตฺถ (๖) เพลวปณฺฑิตฺตฺวาม เพลวปณฺฑิตฺตฺวาม วิย เพลวปณฺฑิตฺตฺวาม (๖) ฯ
ตตฺสตา (๗) กิร โสวณฺณมยิ โปกฺขริ ฯ อินฺทนีลมโย ทณฺโฑรชต-

๑. สี่. ม. คนฺธพพเทวปุตฺตํ ฯ ๒. ม. เทเว ตาว อามนฺเตตฺว ฯ ๓. ม. ปุจฺฉิตฺตฺวามิติ ฯ
๔. ย. อัย ปาโจ นตฺถิ ฯ ๕. ม. สหจฺรณิ ฯ ๖. ม. เพลวปณฺฑิตฺตฺวาม เพลวปณฺฑิตฺตฺวาม วิย
ปณฺฑิตฺตฺวามิติ ฯ ๗. ม. ตตฺส ฯ

*เล่มที่ ๕ สกุกปฬหสุตตวณณา หน้า ๕๑๑

มยา ตนุติโย ปวาพมยา เวทกา (๑) วิณาปตฺตกั คาวุตฺ ๗ ตนุติ-
พนุชนภูจกานัน (๒)คาวุตฺ ๗ อุปริ ทณฺทโก คาวุตนุติ ติกาวุตป-
ปมาณา วิณา ๗ อิติ โส ตั วิณฺ อาทาย (๓)สมปญญาสมุจจนาย
มุญจิตฺวา(๓) อคฺคนเขหิ ปหริตฺวา มฐฺรึ คีตสฺสรึ นิจฺญาเรตฺวา
เสสเทเว สกุกสฺส คมนกาลี ชานาเปนุโต เอกมนุติ อฏฺฐาสี ๗
เอวนตฺสส คีตวาทิตสญฺญา ย สนฺนิปฺตีเต เทวคณฺเ อถโข สกโก
เทวานมินุโท ๗เป ๗ เวทียเก ปพฺพเต ปจฺจฏฺฐาสี ๗

อติริว โอภาสชาโตติ อญฺเณสุปี ทิวเสสุ เอกสุเสว เทวสฺส
วา มารสฺส วา พุรหฺมุโน วา โอภาเสน โอภาสชาโต
โหติ ๗ ตัทิวสั ปน ทฺวีสุ เทวโลเกสุ เทวตานัน โอภาเสน
อติริว โอภาสชาโต เอกปฺชฺโขโต สหสฺสจฺนทฺสุริยฺกคฺคกาลสทิสโต
อโหสิ ๗

ปริโต คามเสสุ มนุสฺสชาติ สมฺนฺตา คามเสสุ มนุสฺสสา ๗
ปกฺกิตฺสายมาสกาเลเยว กิร คามมชฺเณ ทารเกสุ กิพนฺเตสุ ตตฺถ
สกโก อคฺมาสิ ๗ ตสฺมา มนุสฺสสา ปสฺสิตฺวา เอวมาหฺสิ ๗
นฺนุ จ(๔) มชฺฌิมยามเ เทวตา ภควนฺตุ อุปสฺงกมนฺติ ๗ อัย
กสฺมา ปจฺมยามสฺสาปี ปุริมภาเคเยว อากฺโตติ ๗ มรณฺภเยเนว
สนฺตชฺชิตฺตฺตา(๕) ๗ กิสุ นามาคิ กิสุ นาม โภ เอตฺ ๗ โภ นุ

๑. ม. ย. เวจกา ๗ ๒. ย. ตนุติกนุชนภูจกานัน ๗ ๓. ม. สมปญญาสมุจจนา มุจฺเจตฺวา ๗
ย. สมปญญาสมุจจนาหิ ๗ ๔. ย. จสทฺโท นตฺถิ ๗ ๕. ม. ตชฺชิตฺตฺตา ๗

*เล่มที่ ๕ มหาควคควณณา หน้า ๕๑๒

โฆ อชช มหเสทโฆ เทโว วา พุรหุมา วา ภควนตํ ปณหํ
ปฺจุจิตฺตํ ฌมมํ โสตฺตํ อุตฺตงฺกมนฺนโตะ ฯ กถํสฺส นาม โภ ภควา
ปณหํ วิสขุเชตฺตติ ฌมมํ เทเสตฺตติ ฯ ลากา อมฺหากํ ฯ เยสํ
โน เอวํ เทวตานิ กงฺขาวินทโก สตฺถา อวิทฺเฐเร วิหารเ
วตฺติ ฯ เย ลกาม ถาลกภิกขุํปี กญฺจญฺภิกขุํปี ทาทุนฺตติ สํวิคฺคา
โลมฺหฏฺฐชาตา อุตฺตคฺคโลมา หุตฺวา ทสนขสโมธานสมฺมุชฺชติ
อณฺชตี สิริตี (๑)ปติฏฺฐเปตฺวา นมสฺสमानาอฏฺฐจฺสุ ฯ

ทฺรุตฺตงฺกมาติ ทฺรุตฺตงฺกปาติยา ฯ อหํ สราโค สโทโส
สโมโห ฯ สตฺถา วิตราโค วิตโทโส วิตโมโห ฯ ตสฺมา
ทฺรุตฺตงฺกปาติยา ตถาคตา มาทิสฺเสน ฯ ฉายีติ ลกฺขณฺน-
นิจฺฌานเณ จ อารมฺมณฺนปนิชฺฌานเณ จ ฉายี ฯ ตสฺมีเยว
ฉานเณ รตาคติ ฉานรตาคติ ฯ ตทนนฺตรํ (๒) ปฏฺฐิสฺสลิเนติ ตทนนฺตรํ
ปฏฺฐิสฺสลิเนติ สมฺปติ ปฏฺฐิสฺสลิเนติ วา ฯ ตสฺมา น เกวลํ ฉายี
ฉานรตาคติ ทฺรุตฺตงฺกมา ฯ อิทานิเมว ปฏฺฐิสฺสลิเนติปี ทฺรุตฺต-
งฺกมา ฯ ปสาเทยฺยาสีติ อาราเชยฺยาสีติ ฯ โอภาสํ เม กาทเรตฺตวาว
ทเทยฺยาสีติ วทติ ฯ เวพฺพวปณฺฑุวิณฺโณ อาทายาติ นนฺนํ ปุพฺเพ จ
อาทินฺนาติ ฯ อาม อาทินฺนา ฯ มคฺคกมฺนเวนฺน ปน อํสฺสญฺเ
ลคฺคิตา ฯ อิทานิ นํ วามหตฺเถ จเปตฺวา วาทนสชฺชํ กตฺวา
อาทียี ฯ เตน วุตฺตํ อาทายาติ ฯ

๑. ม. สิริสฺมี ฯ ๒. ม. ยฺ. ตทนนฺตรํ ฯ เหวมฺปรีปี ฯ

*เล่มที ๕ หน้า ๕๑๑

ปลงจสิขคิตคาถาวณณา

อสสาเวสีติ สาเวสี ๗ พุทฐปสยหิตาติ พุทฐ อารพุก
พุทฐ นิสสย กตวา ปวตตาคติ อตุโถ ๗ เสสปะเทสุปี เอเสว
นโย ๗

วนุเท เต ปิตริ ภทเท ติมพรุ สุริยวจฺจเสติ (๑) เอตถ
สุริยวจฺจสาติ สุริยสมานสรีรา ๗ ตสฺสา กิร เทวธีตาย ปาทนุเต (๒)
รสุมิ อุกฺกหิตฺวา เกสนตฺ อารโหติ ๗ ตสฺมา พาลสุริยมณฺฑล-
สทิสสา ขายติ ๗ อิติ นํ สุริยวจฺจสาติ สยฺขานนฺติ ๗ ตํ
สนุชทายาห ภทเท สุริยวจฺจเส ตว ปิตริ ติมพรุ กนุชพพ-
เทวราชานํ วนุทามิติ ๗ เยน ชาตาสิ กลฺยาณิฉิ เยน การณ-
ภูเตน ยํ ติมพรุเทวราชานํ นิสฺสาย ตฺวํ ชาตา กลฺยาณิ
สพฺพงฺคโสภนํ ๗ (๓) อานนุทชนนํ มมาติ มยํหํ ปิติโสมนสฺส-
วทฺตณํ ๗

วาโตว เสทตํ กนุโตติ ขลา สยฺชาตเสทานํ
เสทหฺรณตฺถํ วาโต อิกฺุโจ โหติ กนุโต มนาโป ๗ เอวนฺติ
อตุโถ ๗ ปานํยํว ปิปาสโตติ ปาคุมิจฺจนฺตสฺส (๔)ปิปาสากิ-
ภูตสฺส ๗ องฺกิริสีติ องฺกิริสุมิโย อสฺสาติ องฺกิริสี ตเมว
อารพุก อาลปนุโต วทติ ๗ ฐมฺโม (๖) อรหตํ อิวาติ (๖) อรหฺนฺตานํ
๑. สี่. ยู. สุริยวจฺจเสติ ๗ เอวมุปริปิ ๗ ๒. ม. ปาทนุโตติ ๗ ๓. ม. สพฺพงฺคโสภนา ๗
ยู. สพฺพงฺคโสภเน ๗ ๔. ม. เอตถนฺตเร ปิปาสโตติ ทิสฺสติ ๗ ๕. ม. องฺเค รสุมิโย ๗
๖. ม. อรหตามิวาติ ๗

*เล่มที่ ๕ มหาควคควณณา หน้า ๕๑๔

นวลโลกุตตรชมโม วย ๑

ซิมจตุตติ ภูชิตุกามสุส ขุททาภิกุตสุส ๑ ชลนตมิว
วารินาติ ยดา โกจิ ชลนตฺ ซาตเวทฺ อุกทกมุเกน นิพพาเปยฺย ๑
เอวํ ตว การณา อุปฺปนฺนํ มม รากปริพาหํ (๑)นิพพาเปหิติ
วทติ ๑

ยตุตฺ กิลชกขเรณฺนาติ ปทุมเกสรเรณฺนา ยตุตฺ ๑ นาโค
ชมฺมาภิตตฺโตวาติ ชมฺมาภิตตฺตหตฺติ วย ๑ โอคาเห เต ธนฺุทรนฺติ
ยดา โส นาโค ปฺกขรณฺนิ โอคาหิตฺวา ปิวิตฺวา อคฺคโสณฺทมตฺตํ
ปฺลณฺยาيمانํ กตฺวา นิมุคฺโค สุขสาตฺ(๒) วินฺุทติ ๑ เอวํ กทา
นฺุ โข เต ธนฺุทรํ ธนเวมฺชณฺํ จ อฺุทรณฺจ โอตฺริตฺวา อหํ
สุขสาตฺ ปฺกฺกิลิตฺสํสามิติ วทติ ๑

อจฺจงฺกุโสว นาโค จ (๓) ซิตฺติ เม ตฺตุตฺโตมฺริ

การณฺ นปฺปชานามิ สมฺมตฺโต ลกฺขณฺุรยาติ(๔)

เอตฺถ ตฺตุตฺตํ วุจฺจติ กณฺณมฺูเล วิชฺณนอยกณฺุโก (๕) ๑ โตมฺรนฺติ
ปาทาทีสุ วิชฺณนทณฺุทโตมฺริ ๑ องฺกุโสติ มตฺถเก วิชฺณนก-
กฺกฺกิลิตกณฺุโก(๖) ๑ โย จ นาโค ปฺกฺกิลิตกณฺุโก(๗) อจฺจงฺกุโส โหติ
องฺกุสํ อตีโต ๑ องฺกุเสน วิชฺณนมาโนปี วสํ น กจฺจติ ๑ โส จ
๑. ม. กามรากปริพาหํ ๑ ๒. ม. สุขํ สาตํ ๑ ๓. ม. ยฺ. นาโคว ๑
๔. ยฺ. ลกฺขณฺุรสา ๑ ๕. ม. วิชฺณนอยทณฺุทโก ๑
๖. ม. วิชฺณนกฺกฺกิลิตกณฺุโก ๑ ๗. ยฺ. ปฺกฺกิลิตกณฺุโก ๑
๘. ม. ยฺ. จสทฺโท นตฺถิ ๑

*เล่มที่ ๕ สกุกปฬหสุตตวณณา หน้า ๕๑๕

ชิตฺ มยา ตุตฺตโตมรฺ ๑ โยหํ องฺกุสฺสาปี วสฺ น คจฺจนามิตี
มททปฺเปน (๑) กิณฺจิ การณฺ น พุชฺชติ ๑ ยถา โส อจฺจงฺกุโส
นาโค ชิตฺ เม ตุตฺตโตมรฺนฺติ กิณฺจิ การณฺ นปฺปชานาติ ๑
เอวํ อหํปี ลกฺขณสมฺปนฺนอรฺุตฺตาย ลกฺขณฺรฺุยา สมฺมตฺโต มตฺโต
ปมตฺโต อุมมตฺโต วิย กิณฺจิ การณฺ นปฺปชานามิตี วทติ ๑
อถวา อจฺจงฺกุโสว นาโค อหํปี สมฺมตฺโต ลกฺขณฺรฺุยา กิณฺจิ
ตโต วิราคการณฺ นปฺปชานามิ ๑ กสฺมา ๑ ยสฺมา เตน นาเคน
วีย ชิตฺ เม ตุตฺตโตมรฺ ๑ น กสฺสจฺจิ (๒) วทโต วจฺนํ อาทियามิ ๑

ตฺยิ คฺธิตฺจิตฺโตสฺมิตี (๑) กทฺเท ลกฺขณฺรฺุยา ตฺยิ ปฏฺิพฺพทฺ-
จิตฺโตสฺมิ (๔) ๑ คฺธิตฺจิตฺโตติ วา เคธํ อชฺฌเปกฺขจิตฺโต (๕) ๑ จิตฺตํ
วิปริณามิตนฺติ ปกตี ชฺหิตฺวา จิตฺ ๑ ปฏฺิคฺคฺนฺตํ น สกฺโกมิตี
นิวตฺติตฺตํ น สกฺโกมิ ๑ วงฺกฆสฺสฺตฺว (๖) อมฺพุชฺชติ พลิสฺสํ คิสิตฺวา
จิตฺมจฺุโน วิย ๑ ฆสฺสฺติปี ปาโธ ๑ อยเมวตฺุโถ ๑

วามฺรฺุติ วามากาเรน สณฺจิตฺอรฺุ ๑ กทฺทลิกฺขนฺุชฺชิสฺสอรฺุติ
วา อตฺุโถ ๑ สชชาติ อาลิ่งค ๑ มนฺุทโลจเนติ อิตฺุถิโย น
ติจฺฉิณฺํ นิชฺฌายนฺติ มนฺุทํ อาโลเจนฺติ โอลเณนฺติ ๑ ตสฺมา
มนฺุทโลจนาติ วุจฺจติ ๑ ปลิสฺสชชาติ สพฺพโต ภาเคน อาลิ่งค ๑

๑. ยฺ. มททพฺเพน ๑ ๒. ยฺ. กิณฺจิ ๑

๓. ม. เคธิตฺจิตฺโตสฺมิตี ๑ ยฺ. คฺธิตฺจิตฺโตสฺมิตี ๑

สพฺพตฺุถ อีทิสเมว ๑ ๔. พทฺุชฺจิตฺโตสฺมิ ๑

๕. ม. อชฺฌเปตฺจิตฺโต ๑ ๖. สฺยา. วงฺกฆตฺุโถว ๑ ม. วงฺกฆสฺุโถว ๑

*เล่มที่ ๕ มหาควควณณนา หน้า ๕๑๖

เอตัม เม อภิปตฺถิตนฺติ เอตัม มยา อภินฺหํ ปตฺถิตํ ฯ

อุปโปโก วต เม สนฺโตติ ปกตियาว มนฺโท สมานो ฯ

เวลฺลิตฺเตสียาติ เกสา มุญฺจิตฺวา ปิฏฺฐิยํ วิสฺฐูกาเล (๑) สปฺโป
วีย เวลฺลนฺตา (๒) กจฺจนฺตา อสฺสาติ(๒) เวลฺลิตฺเตสึ ตสฺสา เวลฺลิต-
เกสียา ฯ อนนฺกาโว (๓) สมนฺปฺปาทีติ อนนฺกวิโร ชาโต ฯ อนน-
กาโคติปิ ปาโง ฯ อรหนฺเตว ทกฺขินฺนาติ อรหนฺตมฺหิ ทินฺนทานํ
วีย นานปฺปการโต ปภินฺโน ฯ

ยํ เม อตฺถิ กตํ ปุณฺณนฺติ ยํ มยา กตํ ปุณฺณํ

อตฺถิ ฯ อรหนฺเตสุ ตาทีสูติ ตาทีลกฺขณปฺตฺเตสุ อรหนฺเตสุ ฯ
ตยา สทฺธิ วิปฺจจนฺติ สพฺพิ ตยา สทฺธิเมว วิปากํ เทตฺ ฯ

เอโกทีติ เอกีภาวํ คโต ฯ นิโปโก สโตติ เนปกุกํ วุจฺจติ
ปฺลฺยา ฯ ตาย สมนฺนาคโตติ นิโปโก ฯ สติยา สมนฺนาคตฺตฺตา
สโต ฯ อมตํ มฺนิ ชิกฺสีสานฺติ (๓) ยถา โส พุทฺธมฺนิ อมตํ
นิพฺพานํ ชิกฺสีสตี ปรีเยสตี ฯ เวนฺตํ อหํ สุริยวจฺจเส ชิกฺสีสามิ
ปรีเยสามิ ฯ ยถา วา โส อมตํ ชิกฺสีสมานฺ อสฺนฺโต กเวสนฺโต
วิจฺรตี เวนฺตํ อสฺนฺโต กเวสนฺโต วิจฺรามตี อตฺถิ ฯ

ยถาปี มฺนิ นนฺเตยฺย ปตฺวา สมนฺโพธิมฺตฺตมฺนฺติ ยถา
พุทฺธมฺนิ โพธิปฺลลฺงเก นิสินฺโน สพฺพญฺญตฺตฺตาณํ (๔) ปตฺวา

๑. ย. เอตฺถนฺตฺเร ปนสทฺโท ทิสฺสตี ฯ ๒. ย. กจฺจนฺตีติ ตํ อสฺสาติ ฯ ๓. ม. ชิกฺสีสานฺติ
ฯ

สพฺพตฺถ อีทิสเมว ฯ ๔. ม. สพฺพญฺญตฺตฺตาณํ ฯ

*เล่มที่ ๕ สกกปณหตุตตวณณา หน้า ๕๑๗

นนุเทยฺย ตุเสยฺย ๑ (๑) เอวํ นนุเทยฺยนฺตฺติ เอวเมว อหํปิ ตยา
มิสฺสึภาวํ คโต นนุเทยฺย ๑ ปิตฺติโสมนสฺสชาโต ภเวยฺยนฺตฺติ
วทติ ๑

ตํหาํ ภทฺทเท วเรยฺยาเหติ อเหติ อามนฺตํ ๑ อเห ภทฺทเท
สุริยวจฺจเส สกฺเคน(๒) เทวานมฺินฺเทน ก็ ทฺวีสุ เทวโลเกสุ
เทวราชฺช คณฺหสิ สุริยวจฺจสนฺตฺติ เอวํ วเร ทินฺเน เทวราชฺช
ปฺหาย สุริยวจฺจสิ คณฺหามีติ เอวํ ตํ อหํ วเรยฺยํ อิจฺเจยฺย
คณฺเหยยฺนฺตฺติ อตฺโต ๑

สาลํว น จิริ มุลฺลนฺตฺติ ตว ปิตฺ นกรทฺวาเร น
จิริ ปุปฺพิโต สาลโต อตฺติ ๑ โส อติวฺย มโนหโร ๑ ตํ น
จิริ มุลฺลสาลํ วิย ๑ ปิตฺริ เต สฺมุเชเสติ อติวฺย สสฺสิริกํ
ตว ปิตฺริ วนฺทมาโน นมสฺสามิ นโม กโรมิ ๑ ยสฺสาเสตาทิสึ
ปฺชาติ ยสฺส อสิ (๑) เอตาทิสึ ชีตา ๑

สํสนฺทตฺติ กสฺมา คีตสทฺทสฺส เจว วิณฺาสทฺทสฺส จ
วณฺณํ กเถสิ ๑ ก็ ภควโต ตตฺถ สาราโค อตฺถิตฺติ ๑ นตฺถิตฺติ ๑
ฉพฺงฺกุเปกฺขาย อฺเปกฺขโก ภควา เอตาทิสฺเสสุ จาเนสุ ๑ เกวลํ
อิกฺุจฺฉานิกฺุจฺฉํ ชานาติ ๑ น ตตฺถ รชฺชติ ๑ วุตฺตมฺปิ เจตํ สํวิชฺชติ
โฆ อาวฺโส ภควโต จกฺขุ ๑ ปสฺสติ ภควา จกฺขุณา รุปี ๑
ฉนฺทราโค ภควโต นตฺถิตฺติ ๑ สฺวิมฺตฺตจิตฺโต ภควา ๑ สํวิชฺชติ
๑. ม. โตเสยฺย ๑ ๒. ย. ก็ ๑ ๓. ม. อาสิ ๑

*เล่มที่ ๕ มหาควควณณนา หน้า ๕๑๘

โฆ อาวุโส ภควโต โสตนติ (๑) อาทิจ สเจ ปน วณณ น
กเถยฺย ๑ (๒)ปญจสิโฆ โอกาโส เม กโตติ น ชานเยย ๑ อถ
สกุโก ภควตา ปญจสิขสฺส โอกาโส น กโตติ เทวตา
คเหตุวา ตโต ปฏินิวตฺเตยฺย ๑ ตโต มหาชานิก(๓) ภเวยฺย ๑ วณณ
ปนกถิตฺเต ตโต (๔) ภควตา ปญจสิขสฺส โอกาโส กโตติ
เทวตาทิ สทฺธิ อฺปสงกมิตฺวา ปญหํ ปุจฺฉิตฺวา วิสชชนาวสานเ
อสีตีสหสฺสาทิ เทวตาทิ สทฺธิ โสตาปตฺติผล ปตฺติภูทิสฺสตีติ
ลตฺวา วณณ กเถสิ ๑

ตตฺถ กทา สยฺยพฺพหติ กทา คนฺถิตา ปณฺฑิตา ๑
เตน โฆ ปนาหํ ภนฺเต สมเยนาติ เตน สมเยน ตสฺมี
ตฺมฺหากํ สมโพธิปฺตฺติโต อฏฺฐเม สตฺตาเห ๑ ภทฺทา นาม
สุริยวจฺจสาติ นามโต ภทฺทา สรรสมฺปตฺติยา สุริยวจฺจสา ๑
ภคินีติ โวหารวจนเมตฺ ๑ เทวธิตาติ อตุโถ ๑ ปฺรคามินีติ ปฺริ
กามเถติ อภิกงฺขติ ๑

อฺปนจฺจนฺตฺติยาติ นจฺจมานาย ๑ สวา กิร เอกสฺมี สมเย
จาคฺคฺมมหาราชิกเทเวหิ สทฺธิ สกฺกสฺส เทวราชสฺส นจฺจ-
ทสฺสนตฺถาย กตา ๑ ตสฺมี จ ขณฺเ สกุโก ตถาคตฺสฺส อฏฺฐ
ยถาภฺจเจ วณณ ปยิริททาหาสิ ๑(๕) เอวํ ตสฺมี ทิวเส คนฺตฺวา
นจฺจนฺตี อสุโสสิ ๑

๑. ส. สฟา. ๑๘/๒๕๘/๒๐๕-๒๐๖ ๑ ๒. ม. กเถยฺย ๑ ๓. ส. ม.มหาชานิกโย ๑
๔. ม. อยฺ ปาโจ นตฺถิ ๑ ๕. ม. กุณฺเ ปยิริททาหาสิ ๑

*เล่มที่ ๕ สกกปญหสุตตวณณา หน้า ๕๑๕

ปฏิสมุโมทตีติ สันนุทติ โข เตติ อาทิณี วทนุโต ภควา
สมุโมทติ ปญจสิโข ปฏิสมุโมทติ ฯ กถา(๑) ภาสนุโต ปญจสิโข
สมุโมทติ ฯ ภควา ปฏิสมุโมทติ ฯ อามนุเตสีติ ชานาเปตี ฯ
ตสฺส กิเรวํ อโหสิ อัย ปญจสิโข มยา มม กมฺเมน
เปตีโต อตฺตโน กมฺมํ กโรตี ฯ เอวรูปสฺส สตฺถุ สนฺติเก จตฺวา
กามคฺชฺสสฺสพฺพิตฺติ อนนฺจจฺจวิกั กถํ(๒) กเถตี(๓) นาฏกา (๔) จ นาม
นิลลชฺชา โหนฺติ ฯ กเถนุโต วิปฺปการปี ทสฺเสยฺย ฯ หนฺท
นํ มม กมฺมํ ชานาเปตฺตสํมิตฺติ (๕) จินฺเตตฺวา อามนุเตสี ฯ

เอวญจ ปน ตถาคตฺตาติ ฐมฺมสงฺกาทกคฺคฺเถเรหิ จปีตํ
ปทํ ฯ (๖) อภิวทนุตีติ อภิวทนสมฺปฏฺิจฺจนเนน วฑฺฒิตฺตวจนเนน
วทนุตี ฯ อภิวิทฺโตติ วฑฺฒิตฺตวจนเนน วุตฺโต ฯ

อฺรุทฺธา (๗) สมปาทีติ มหนฺตา วิวญฺญา อโหสิ ฯ อนฺธกาโร
คฺุหายํ อนฺตรชฺชายี ฯ อาโลโก อฺุทปาทีติ โย ปกคฺคิยา คฺุหาย
อนฺธกาโร ฯ โส อนฺตรหิโต ฯ อาโลโก ชาโต ฯ สพฺพเมตฺตํ
ฐมฺมสงฺกาทกานํ วจันํ ฯ

จิริปฏฺิกาทํ ภนฺเตติ จิริโต อหํ ฯ จิริโต ปฏฺุจายาหํ
ทสฺสสนกาโมติ อตฺถุโต ฯ เกหิจิ (๘) กิจฺจกรณฺเียหิตี เทวานํ ธีตา
จ ปุตฺตา จ องฺเก นิพฺพตฺตนฺติ ฯ ปาทปริจาริกาโย อิตฺถิโย

๑. ม. เอตฺถนฺตเร จสทฺุโท ทิสฺสตี ฯ ๒. ย. อัย ปาโจ นตฺถิ ฯ ๓. ม. กเถตี ฯ
๔. ม. ย. นฏฺา ฯ ๕. ม. ชานาเปมิตฺติ ฯ ๖. ม. จปีตวจันํ ฯ ๗. ม. ย. อฺุรฺนฺทา ฯ
๘. ม. เอตฺถนฺตเร เกหิจิตฺติ ทิสฺสตี ฯ

*เล่มที่ ๕ สกุกปฬหสตุตวณณา หน้า ๕๒๑

อณชลี ลีรลี จเปตวา ภควนุตํ นมสฺสมานา ตัญจติ ฯ

จกุกเนมิสทฺเทน (๑) ตมฺหา สมาริมฺหา วุญฺจโติติ สมารปนฺโน
สทฺทํ สฺถิติ (๒) โน(๑) วต เร วตฺตพฺโพ ฯ นนฺ ภควา สกุกสฺส
เทวานมินฺทสฺส อปีจํา อายสฺมโต จกุกเนมิสทฺเทน ตมฺหา
สมาริมฺหา วุญฺจโติติ ฯ ภณตีติ ฯ ตัญจตุ เนมิสทฺโท ฯ สมารปนฺโน
นาม อนฺโตสมารปตฺตํ กณฺณมฺลเ ชมมานสฺส สงฺขยฺกคฺคสฺสาปี
อสฺนึปตฺตสฺสาปี (๔) สทฺทํ น สฺฐนาตีติ ฯ ภควา ปนฺ เอตฺตํ
กาคํ สกุกสฺส โอกาสํ น กริสฺสามิติ ปริจฺฉินฺทิตฺวา กาล-
วเสน ผลสมารปตฺตี สมารปนฺโน ฯ สกุกโก นทานิ เม สตฺถา
โอกาสํ กโรตีติ คนฺชฎฺฎี ปทกฺขิณํ กตฺวา รณํ นีวตฺเตตฺวา
เทวโลกาภิมุขํ เปเสสิ ฯ คนฺชฎฺฎีปริเวณํ รตฺสทฺเทน สโมหิตํ (๕)
ปณฺจจกิกคฺคฺชริยํ วิย อโหสิ ฯ ภควโต ยถาปริจฺฉินฺนกาลวเสน
สมารปตฺติโต วุญฺจิตฺสฺส รตฺสทฺเทเนว ปจฺมวาชฺชนํ อุปฺปชฺชิ ฯ
ตสฺมา เอวมาห ฯ

๑. ลี. ม. เนมิสทฺเทน ฯ ๒. ม. สฺฐนาตีติ ฯ ๓. ย. เนมิตี วตฺตพฺโพ ฯ
๔. ม. อสนิสฺนึปตฺตสฺสาปี ฯ ๕. ย. สมารหิตํ ฯ

*เล่มที ๕ หน้า ๕๒๒

โคปกวตถวณณา

สีเลสุ ปริปุริการินีติ (๑) ปณจสุ สีเลสุ ปริปุริการินี ๗
 อิตถิจิตต์ (๒) วิราเชตวาทิ อิตถิจิตต์ นาม อลั ๗ น หิ อิตถิตเต
 จตวา จกกวตถิตีรี ๗ น สกกมารพุรหุมสิริโย ปจจนุภวิตุ ๗ น
 ปจเจกโพธิ ๗ น สมมาสมโพธิ อธิคนตุ สกกาติ เอวั อิตถิจิตต์
 วิราเชติ นาม ๗ มหนตมิทํ ปริสตุตํ นาม เสฏฺจ อุตตมํ ๗
 เอตถ จตวา สกกา เอตา สมปตติโย สมปาปณฺนิตฺตุนฺติ เอวั
 ปน ปริสตุตํ ภาเวติ นาม ๗ สापปี เอวมกาสิ ๗ เตน วุตตํ
 อตถิจิตต์ (๖) วิราเชตวา ปริสจิตต์ (๗) ภาเวตวาทิ หินํ กนฺธพพ-
 กายนฺติ หินํ ลามกํ กนฺธพพนิกายํ ๗ กสฺมา ปน เต
 ปริสุทฺธสีลาปี ตตถ อฺปฺปนฺนาติ ๗ ปุพฺเพ นิกนฺติยา ๗
 ปุพฺเพปี กิร เนลํ เอตเทว วสิตถฺจฺจํ ๗ ตสฺมา นิกกนฺติวเสน
 ตตถ อฺปฺปนฺนา ๗ อฺปฺนฺจฺจานนฺติ อฺปฺนฺจฺจานสาถํ ๗ ปาริจฺริยนฺติ
 ปริจฺรณภาวํ ๗ กิตฺวาทิตฺเทหิ อเมหฺ ปริจฺริสฺสามาติ อากจฺจนฺติ ๗
 ปฏฺิจเเทสิติ สารสิ ๗ โส กิร เต ทิสฺวา อิเม
 เทวปฺตฺตา อิติวีย วณฺณวฺนฺโต ๗ (๔) กิ นุ โข กมฺมํ กตฺวา
 อากตาติ อวาชฺเชนฺโต ภิกฺขุ อหฺสนฺติ อทฺทส ๗ ตโต ภิกฺขุ
 โหนฺตุ ๗ สีเลสุ ปริปุริการินีติ อฺปฺธาเรนฺโต ปริปุริการินีติ
 # ๑. ม. ยฺ. ปริปุริการินีติ ๗ เอวมฺปริปี ๗ ๒. ม. อิตถิจิตต์ ๗ เอวมฺปริปี ๗
 ๓. สี. ม. ปริสตุตต์ ๗ ๔. ม. ยฺ. วิตรเจนฺติ อตีวณฺณวฺนฺโต ๗

*เล่มที่ ๕ สกุกปญหสุตตวณณา หน้า ๕๒๓

อททส ๑ ปริปริการโน โหนตุ ๑ อญโย คุโณ อตุถิ นตุถิตติ
 อุปาธาเรนุโต ฆานลาภินนติ อททส ๑ ฆานลาภิน โหนตุ ๑
 กุหี วาสีกาติ(๑) อุปาธาเรนุโต มยหิว (๒) กุลุปกาติ อททส ๑
 ปริสุทฐสีลา นาม จสุ เทวโลเกสุ ยตุถิจจันนติ ๑ ตตุถ
 นิพพตตุนติ ๑ อิม จ(๓) อุปริเทวโลเก (๔) น นิพพตตา ๑ ฆาน-
 ลาภิน นาม พุรหุมโลเก นิพพตตุนติ ๑ อิม จ พุรหุมโลเก
 น นิพพตตา ๑ อหิ ปน เอเตลล โอวาเท จตุวา เทวโลกสุสามี-
 กสุส สกุกสุส เทวานมินทสุส ปลลลงเก ปตุโต หตุวา นิพพตโต ๑
 อิม หีเน คนุชพพกาเย นิพพตตา ๑ อญจิวेषุกุคลา (๕) นามเต
 วญญุตวา วญญุตวา กายหิ วิชชิตพพชาติ (๖) จินเตตวา กุโต-
 มุขา นามาติ อาทีหิ วจเนหิ ปญจิจเทสิ ๑ ตตุถ กุโตมุขชาติ
 ภควติ อภิมุเข ฐมมึ เทเสนเต ตุมเมห กุโตมุขา ก็ อญญา-
 วิหิตา อิตถิจิตถจ โอลอยมานา อูทาทุ นิตุทายมานา ๑
 ทุททิฏฐรูปนติ ทุททิฏฐสภาวิ ทญจึ อยุคตติ ๑ สหฐมมิเกติ
 เอกสุส สตุถุ สาสเน สสมาจิจฉนฐมเม กตปญญเย ๑

เตลล ฆนเตติ เตลล โคปเกน เทวปุตเตน เอวิ วตุวา ปุน
 อโห ตุมเมห นิลลชชชา อหิริกาติ อาทีหิ วจเนหิ ปญจิจจิตานัน
 เทว เทวา ทิฏฐเจว ฐมเม สตี ปญจิลลิสสุ ๑ กายิ พุรหุม-
 # ๑. ย. วาสิน ๑ ๒. ย. มยหิ เต ๑ ๓. ม. ปน ๑
 ๔. ม. เอตุถนตเร จสทุโท ทิสสุติ ๑
 ๕. ย. ปญจิวेषุกุคลา ๑ ๖. ม. วิชฉิตพพชาติ ๑

*เล่มที่ ๕ มหาควคณณนา หน้า ๕๒๔

ปุโรหิตนุติ เต กิร จินตยีสุ นฤหิ นาม นจจนุเตหิ คายนุเตหิ
 วาเทนุเตหิ อากนตุวา ทาโย นาม ลภิตพุโพ อสฺสฯ อัย
 ปน อมหากั ทิฏฺฐกาลโต ปฏฺฐาย ปกฺขิตฺตโลณั อุตฺถนั วีย
 ตภูตฏายเตว (๑) กิณฺนุโข อิทนุติ อถ (๒) อวชฺเชนฺตา อตฺตโน
 สมณภาวํ ปริสฺสุทฺธสีลตํ ฌานลาภิตํ ตสฺเสว กุลุปกภาวญจ
 ทิสฺวา ปริสฺสุทฺธสีลา นาม ฉสฺส เทวโลเกสฺส ยถารุจิตฺเต จานเ
 นิพฺพตฺตนุติฯ ฌานลาภินอ พุรหุมนโลเกฯ มยํ อูปริเทวโลเกปี
 พุรหุมนโลเกปี นิพฺพตฺติตฺตุนาสกฺขิมฺหาฯ อมหากั โอวาเท จตุวา
 อัย อิตฺถิกา อูปริ นิพฺพตฺตาฯ มยํ ภิกฺขุ สมานา ภควติ
 พุรหุมนจริยํ จริตุวา ทีเน กนฺธพฺพกาเย นิพฺพตฺตาฯ เตน
 โน อัย เอวํ นิกฺกณฺหาตีติ ฌตุวา ตสฺส กถิ สฺสนฺตาเยว
 เตสฺส เทว ชนา ปจฺมชฺฌานสตี ปฏฺฐิลิตฺวา ฌานํ ปาทกั
 กตุวา สงฺขารे สมฺมสนฺตา อนาคามิผลเยว ปตฺติฏฺฐหีสฺสฯ อถ
 เนลั (๑) ปริตฺโต กามาวจรตฺตภาโว ชาเรตฺตุนาสกฺขิฯ ตสฺมา
 ตาวเทว จวิตฺวา พุรหุมนปุโรหิตฺเตสฺส นิพฺพตฺตาฯ โส จ เนลั
 กาโย ตตฺถ จิตานํเยว นิพฺพตฺโตฯ เตน วุตฺตํ เตลั
 ภนฺเต โคปเกน เทวปฺตฺเตน ปฏฺฐิจิตานํ เทว เทวา ทิฏฺฐเ
 ฐมเม สตี ปฏฺฐิลภีสฺส กายิ พุรหุมนปุโรหิตนุติฯ

ตตฺถ ทิฏฺฐเว ฐมเมติ ตสฺมีเยว อตฺตภาเว ฌานสตี
 # ๑. ม. ตภูตฏายเตวฯ ๒. ม. ย. อถสทฺโท นตฺถิฯ
 ๑. ม. เอตฺถนฺตเร โสติ ทิสฺสตีฯ

*เล่มที่ ๕ สกุกปฬหสุตตวณณา หน้า ๕๒๕

ปฏิลภิสฺสุ ฯ ตตฺเถว จตฺวา จุตฺตา ปน กายํ พุรหฺมปุโรหิตํ
พุรหฺมปุโรหิตสฺสริํ ปฏิลภิสฺสูติ เอวเมตถ อตฺถโธ ทฎฺฐพฺโพ ฯ
เอโก ปน เทโวติ เอโก เทวปฺตฺโต นิกฺกนฺตี ภินฺทิตฺ๑
อสกฺโกนฺโต กามे อชฺฌาวสึ ฯ ตตฺเถว อวาสิโก นีวาสิโก๒
อาโหสิ ฯ

สงฆณจฺปฏฺฐาสิณฺติ ตํฆณจ อฺปฏฺฐาสิ ฯ สฺฐมฺมตฺยาติ
ธมฺมสฺส สฺนุทฺรภาเวน ฯ ติทฺวิปฺปนฺโนติ ติทฺเว ติทสฺปุเร
อฺปฺปนฺโน ๑ ๑) กนฺธพฺพกฺายฺปกฺเต วสิเนติ ๔) กนฺธพฺพกฺายํ อวาสิเก ๕)
หฺตฺวา อฺปกฺเต ฯ เย จ มยฺ ปฺพุเพ มนฺุสฺสภฺตฺตาติ เย ปฺพุเพ
มนฺุสฺสภฺตฺตา มยฺ อนฺเนน ปาเนน อฺปฏฺฐหิมฺหาติ อิมินา
สทฺธิ โยเชตฺวา อตฺถโธ เวทิตฺพฺโพ ฯ ปาทฺอุปฺสงฺกฺยฺหาติ ปาท
อฺปฺสงฺกฺยฺห ปาทโรวนปาทมกฺขนานฺอุปฺทานเนน ปฺุเชตฺวา เจว
วณฺทิตฺวา จ ฯ สเก นีเวสเนติ อตฺตโน ฆเร ฯ อิมฺสฺสาปี
ปทสฺส อฺปฏฺฐหิมฺหาติ อิมินาว สมฺพนฺุโร ฯ

ปจฺจคฺตํ เวทิตฺพฺโพติ อตฺตนาเวทิตฺพฺโพ ฯ อริยานํ ๒)
สฺฐาสิตฺตานีติ ตฺเมหฺหิ วุจฺมานานิ พุทฺธานํ ภกฺวานฺตานํ
สฺฐาสิตฺตานิ ฯ

ตฺเมห ปน เสฎฺฐมฺปาสมานาติ อุตฺตมํ พุทฺธิ ภกฺวานฺตํ
๑. ม. ภินฺทิตฺ๑ ๒. ม. อยฺ ปาโจ นตฺถิ ๓. ม. อฺปฺปนฺโน ฯ
๔. ม. วาสิเนติ ๕. ม. อวาสิโก ฯ

*เล่มที่ ๕ สกุกปญหสุตตวณณา หน้า ๕๒๗

ฉินุทิตุวาว เทเว ตาวตีเส อติกุกมีสุ ฯ สอินุทา เทวา(๑)

สปชาปติกาติ อินุทํ เชฏจกํ กตฺวา อุปวิฏฺฐา สอินุทา
ปชาปติเทวราชานํ เชฏจกํ กตฺวา อุปวิฏฺฐา สปชาปติกา ฯ

สภายูปวิฏฺฐาติ สภายํ อุปวิฏฺฐา ฯ นิสินฺนาติ อตุโธ ฯ

วีราติ สุรา ฯ วิราคาติ วีตราคา ฯ วิรัชํ กโรนฺตาติ
วิรัชํ อนาคามิมคฺคํ กโรนฺตา อุปฺปาเทนฺตา ฯ

ตํเวกชาตฺสสาติ ชาตสํเวกสฺส สกุกสฺส ฯ กามากิภูติ
ทฺวิธานํปี กามานํ อภิภู ฯ สติยา วิหีนฺตาติ ฌานสตีวิริหิตา ฯ

ติณฺณํ เตสนฺติ เตสุ ตีสุ ชเนสุ ฯ อาวสึเนตฺถ เอโกติ
ตตฺถ หีเน กายเอ เอโกเยว อาวาสึโก ชาโต ฯ สมฺโพธิ-
ปธานุสارينฺติ (๒) อนาคามิมคฺคานุสارينฺ ฯ เทเวปี หีเพนฺตีติ
เทวปี เทวโลกเอ หีเพนฺตา อโธ กโรนฺตา อุปจารูปฺปนาสมาธิหิ
สมาหิตตฺตา อตฺตโน ปาทปัสฺสูเทวตฺตานํ มตฺถเก โอกิรฺนฺตา (๑)
อากาเส อุปฺปตฺติตฺวา คตฺตาติ ฯ

เอตาทิสึ ฌมฺมปฺกาสเนตฺถาติ เอตฺถ สาสเน เอวรูปา
ฌมฺมปฺกาสนา ฯ ยาย (๔) สาวกา เอเตหิ คฺุณฺเนหิ สมฺนฺนาคตา
โหนฺติ ฯ น ตตฺถ กิ กงฺขติ โกจิ สาวโกติ กิ ตตฺถ
เตสุ สาวเกสุ โกจิ เอกสาวโกปี พุทฺธาทีสุ วา จาตุทฺทิ-
สภาวเ วา น กงฺขติ สพุทฺทิสาสฺส อสชฺชมาโน อคฺยหฺมาโน
๑. สฺยา. สอินุทเทวา ฯ ๒. สฺยา. สมฺโพธิปธานุสارينฺติ ฯ
๑. ม. โอกิรฺนฺตา ฯ ๔. ม. ยลฺลํ ฯ

*เล่มที่ ๕ มหาควคควณณา หน้า ๕๒๘

วิหรีตีติ ฯ อิทานิ ภควโต วณฺณํ วณฺณนุโต(๑) นิตฺตติณฺณโองํ

วิจิกิจฺฉนฺนํ ฯ พุทฺธํ นมสฺสามิ ชินฺนํ ชนินฺนุทฺติ อาท ฯ

ตตฺถ วิจิกิจฺฉนฺนุทฺติ ฉินฺนวิจิกิจฺฉํ ฯ ชนินฺนุทฺติ สพุพ-
โลกุตฺตมํ ฯ ยํ เต ชมฺมฺนุติ ยํ ตว ชมฺมํ ฯ อชฺฉกมฺสฺสุ (๒) เตติ

เต เทวปฺตฺตา อธิคฺตา ฯ กายํ พุรฺหุมฺปุโรหิตนฺติ อมฺหากํ

ปฺสฺสนฺตฺตานญฺเวย พุรฺหุมฺปุโรหิตสรีริ ฯ อิทํ วุตฺตํ โหติ ยํ

ตว ชมฺมํ ชานิตฺวา เตสํ ตินฺณํ ชนानํ เต เทว วิเสสญฺ

อมฺหากํ ปฺสฺสนฺตฺตานญฺเวย กายํ พุรฺหุมฺปุโรหิตํ อธิคฺนฺตฺวา

มกฺกผลวิเสสํ อชฺฉกมฺสฺสุ ฯ มยฺปิ ตสฺส ชมฺมสฺส ปตฺติยา

อากตฺมฺหา (๑) มาริสฺสตี ฯ อากตฺมฺหาติ (๔) สมฺปตฺตฺมฺหา ฯ กตาวกาสา

ภควฺตา ปญฺหิ ปุจฺเจมุ มาริสฺสตี สเจ โน ภควา โือกาสํ

กโรติ ฯ อถ ภควฺตา กตาวกาสา หุตฺวา ปญฺหิ มาริส

ปุจฺเจยฺยามาติ อตฺถโถ ฯ

๑. ม. ภณฺนุโต ฯ ๒. ม. ย. อชฺฉกมฺสฺสุ ฯ เอวมฺปรีปี ฯ

๔. ม. ย. อากตฺมฺหาตี ฯ ๕. สฺยา. อากตฺมฺหาปฺตี ฯ ม. อากตฺมฺหเสตี ฯ

ย. อากตฺมฺหาตีตี ฯ

*เล่มที่ ๕ หน้า ๕๒๕

สกุทปวตติวณณา

ที่ฆมรตติ วิสุทโธ โข อัย ยกุโขติ(๑) จิรกาลโต ปญติ
วิสุทโธ สุวิสุทโธ ฯ (๒) กิวจิรกาลโต ฯ อนุปปนเน พุทเธ มคธรฐเจ
มจลคามเก มฆมาณวกาลโต ปญจาย ฯ

ตทา ทิเรส เอกทิวเส (๑) กาลสุเสวฐจาย(๔) คามมชฺเฌ
มนุสฺสานัน คามกมฺมกรณญฺจานัน คนฺตฺวา อตฺตโน จิตฺตฺจานัน
ปาทนฺเตเนว ปัสสจจวริ อปเนตฺวา รมณียํ อกาสิ ฯ อญฺโณ
อาคนฺตฺวา ตตฺถ อญฺจาสิ ฯ โส ตาวตเกเนว สตี ปญฺฉลิตฺวา
มชฺเฌ คามสฺส ขลมณฺฑลมตฺตํ จานัน โสเชตฺวา วาลุกํ
โอทิริตฺวา ทารุณี อหริตฺวา สิตกาเล อคฺคิ กโรติ ฯ
ทหฺรา จ มหฺลลกา จ อาคนฺตฺวา ตตฺถ นิสินฺหติ ฯ

อถสฺส เอกทิวสํ เอตทโหสิ มยํ นครํ คนฺตฺวา ราช-
ราชมหามตฺตาทโย ปสฺสาม ฯ อิมสฺสปี จนฺทิมสฺสุริเยสฺสุ จนฺโท
นาม เทวปฺตฺโต สฺริโย นาม เทวปฺตฺโตติ วทนฺติ ฯ กิ นุ
โฆ กตฺวา เอเต เอตา สมฺปตฺติโย อธิคตฺวาติ ฯ ตโต น
อญฺฉํ ทิลฺลจํ ฯ ปุณฺณกมฺมเมว กตฺวาติ จินฺเตตฺวา มยาปี
เอววิธสมฺปตฺติทายกํ (๕)ปุณฺณกมฺมเมว กตฺตพฺพนฺติ จินฺเตสิ ฯ

โส กาลสุเสวฐจาย ยาคค ปิวิตฺวา วาสีฬรสุทฺททาล-
๑. สฺยา. สกุโกติ ฯ ๒. ม. ย. อัย ปาโจ นตฺถิ ฯ
๓. ม. ย. เอกทิวสํ ฯ ๔. ม. กาลสุเสวฐจาย ฯ เอวมฺปริปี ฯ
๕. ย. เอวํ ทิพฺพสมฺปตฺติทายกํ ฯ

*เล่มที่ ๕ มหาควคฺควณฺณา หน้า ๕๓๐

มุสฺสทฺตฺโต จตฺตฺมหาปถํ คณฺตฺวา มุสฺสเณ ปาสาณ อัจฺจาเลตฺวา
ปวตฺเตติ ฯ ยานานํ อกฺขปฏฺฐิมาตฺรฺกฺเข หฺรติ ฯ วิสฺมํ สฺมํ กโรติ ฯ
จตฺตฺมหาปถํ สาลํ กโรติ ฯ โปกฺขรณฺี ขณฺติ ฯ เสตฺถุ พนฺชติ ฯ
เอวํ ทิวสํ กมฺมํ กตฺวา อตฺตฺงฺกเต สฺริเย ฆรํ เอติ ฯ

 ตํ อลฺโย ปุจฺฉิ โภ มฆ (๑) ตฺวํ ปาโถว นิกฺขมิตฺวา
สายํ อรณฺญโถ เอสิ ฯ กิํ กมฺมํ กโรสีติ ฯ ปุณฺณกมฺมํ กโรมิ ฯ
สคฺคกามิมคฺคํ โสเชมฺิติ ฯ กิมิทํ โภ ปุณฺณํ นามาติ ฯ กิํ (๒)
ตฺวํ น ชานาสีติ ฯ อาม น ชานามฺิติ ฯ นลฺรํ คตฺกาเล
ทิกฺกุจฺปฺพุพา เต ราชฺราชมหามคฺตาทโยติ ฯ อาม ทิกฺกุจฺปฺพุพาติ ฯ
ปุณฺณกมฺมํ กตฺวา เตหิ ตํ จานํ ลทฺธํ ฯ อหํปี เอวํวิธสมฺปตฺติ-
ทายกํ กมฺมํ กโรมิ ฯ จนฺโท นาม เทวปฺตฺโต สฺริโย นาม
เทวปฺตฺโตติ สุตฺปฺพุพฺพิ ตยาติ ฯ อาม สุตฺปฺพุพฺพฺนติ ฯ เอตฺสฺส
สคฺคสฺส คมนมคฺคํ อหํ โสเชมฺิติ ฯ อิทํ ปน ปุณฺณกมฺมํ
กิํ ตเวว วฏฺฏติ ฯ อลฺยสฺสาปี (๓) วฏฺฏตีติ ฯ น กสฺส เจตฺ
วาริตฺนฺติ ฯ ยทิ เอวํ เสว อรณฺญํ คมนกาเล มยฺหํปี สทฺทํ
เทหิติ ฯ ปฺนทิวเส ตํ คเหตุวา คโต ฯ เอวํ ตสฺมี คาม
เตตฺตีสฺ มนฺุสฺสา ตฺรณฺวยา สพฺเพ ตสฺเสว อนฺวตฺตกา อหฺลฺสุ ฯ
เต เอกจฺจนฺทา หุตฺวา ปุณฺณกมฺมานิ กโรนฺตา วิจฺรณฺติ ฯ
ยํ ทิสฺ คจฺจนฺติ มคฺคํ สฺมํ กโรนฺตา เอกทิวเสเยว กโรนฺติ ฯ
๑. ม. มฆ ฯ เอวมฺปรีปี ฯ ๒. ม. ยฺ. อยํ ปาโโจ นตฺถิ ฯ
๓. ม. ยฺ. อลฺยสฺส น ฯ

*เล่มที่ ๕ สกุกปฬหสุตตวณณา หน้า ๕๓๑

ไปกขรณึ ขณนตา สาลั กโรนตา เสตุ พนุชนตา เอกทิวเสเยว
นิฏฐาเปนติ ฯ

อถ เนลั คามโกชโก จินเตสิ อหิ ปุพเพ เอเตสุ สุรั
ปีวนเตสุ ปาณมาตาทีนิ กโรนเตสุ จ กตีกหาปนาทิวเสน (๑)
เจว ทณฺฑพลิวเสน จ ฐนั ลภามิ ฯ อิทานิ เอเตลั ปุณฺณกรณโต(๒)
ปฏฺฐาย เอตตโก อาโย นตฺถิ ฯ หนุท เน ราชกุลเอ ปริภินฺทามิตี
ราชานั อุปสงกมิตฺวา โจเร มหาราช ปสฺสามิตี ฯ กุหิ
ตาตาคี ฯ มยฺหิ คามเมตี ฯ กิ โจรา นาม ตาตาคี ฯ
ราชาปราชิกา เทวาตี ฯ กิชาตีกาตี ฯ คหปตฺติชาตีกา เทวาตี ฯ
คหปตฺติกา กิ กริสฺสนตฺติ ฯ (๓) ตยา ชานมานเนน กสฺมา มยฺหิ
น กตฺตุนตฺติ ฯ ภเยน มหาราช น กเถมิ (๔) อิทานิ มา
มยฺหิ โทลั กรเยยฺยาถาตี ฯ อถ ราชา อยฺ (๕) มหารวํ
รวตฺติตี สทฺทหิตฺวา เตนหิ คจฺฉ ตฺวเมว เน อานเหตีตี พลั
ทตฺวา เปเสตี ฯ โส คนฺตฺวา ทิวลั อรณฺเณ กมฺมึ กตฺวา
สายมาลั ภูณฺชิตฺวา คามมชฺเณ นิสีทิตฺวา เสว กิ กมฺมึ
กริสฺสาม ฯ กิ มคฺคั สมึ กโรม ฯ ไปกขรณึ ขณนาม ฯ เสตุ
พนุชามาตี มนฺตฺยมาเนเยว เต ปรีวารเตตฺวา มา พนฺทิตฺถ ฯ
รณฺโธ อาณาตี พนฺชิตฺวา ปายาสี ฯ

๑. ม. ย. กหาปณาทิวเสน ฯ ๒. ม. ปุณฺณกรณกาลโต ฯ

๓. ม. ย. กริสฺสนตฺติ ฯ ๔. ย. กเถสิ ฯ

๕.ม. เอตฺถนฺตเร มยฺहनฺตติ ทิสฺสตี ฯ

*เล่มที่ ๕ มหาควคควณณา หน้า ๕๓๒

อด(๑) โข เนลั อิตถิโย สามิกา กิร โว ราชาปราชิกา
 โจราติพนุชิตวา นียนุตีติ สุตวา อติจเรณ ญญา(๒) เอเต
 ปุณณกมมัม กโรมาติ ทิวเส ทิวเส อรณณเมว อจฺจนฺติ(๓)
 สพพกมมุนตา ปรีหีนาฯ เกเห น กิลฺลิจิ วฑฺฒติฯ สฺกฺกฺ
 พนุชา(๔) สฺกฺกฺ คหิตาติ วทีสุฯ ความโกชโกปี เต เนตฺวา รณฺโณ
 ทสฺเสสิฯ ราชา อนุปปริกฺขิตฺวาเยว หตฺถินา มทฺทาเปถาติ
 อาทฯ เตสุ นียมานฺเตสุ มโฆ อิตเร อาท โภ สกฺขิสฺสถ
 มม วจัน กาคฺคฺนฺติฯ ตว วจัน กโรนฺตฺวาเยวมฺหา(๕) ภยํ ปตฺตา
 เอวํ สนฺเตปี ตว วจัน กโรมฯ ภณ โภ กิ กโรมาติฯ
 เอถ (๖) โภ วญฺเญ จรฺนฺตฺวานํ นาม นินฺพฺชํ (๗) เอตํฯ กิ ปน
 ตฺมฺเห โจราติฯ น โจรมฺหาติฯ อิมสฺส โลกสฺส สจฺจ-
 กิริยา นาม อวสฺสโยฯ ตสฺมา สพฺเพปี ยทิ อเมห โจรา
 หตฺถิ มทฺทตฺตฺฯ อด น โจรา มา มทฺทตฺตฺติ สจฺจกิริยํ
 กโรถาติฯ เต ตถา อํสฺสฯ หตฺถิ อฺปนฺนตฺตปี น สกฺโกติฯ
 วิรวนฺโต ปลาติ (๘)หตฺถิ ตฺตฺตฺโตมรฺงฺกุเสหิ โภญฺเญนฺตฺวาปี อฺปนฺนํ น
 สกฺโกนฺติฯ หตฺถิ อฺปนฺนํ สกฺโกมาติ รณฺโณ อาโรเจสิฯ
 เตนหิ เตลลํ อฺปฺริ กญฺเณ ปญฺิจฺฉาเทตฺวา มทฺทาเปถาติฯ อฺปฺริ
 # ๑. ม. เอตฺถนฺตเร โขติ ทิสฺสติฯ ๒. ย. ฅาตาฯ
 ๓. ม. ย. อรณฺณเมว อจฺจนฺติฯ ๔. ม. พนุชาฯ
 ๕. ม. กโรนฺตฺวาเยวมฺหา อิมํฯ ๖. ม. ย. เอตฺถฯ
 ๗. ม. นินฺพฺชํฯ ๘. ม. เอตฺถนฺตเร หตฺถินฺติ ทิสฺสติฯ

*เล่มที่ ๕ สกุกปฬหสุตตวณณา หน้า ๕๓๓

กณฺเฐ ทินฺเน ทฺวิคฺฌรํ (๑) วิรวนฺโต ปฺลายนฺติ ฯ

ราชา สุตฺวา เปสฺสณฺณการํ ปกฺโกสาเปตฺวา อาห ตาต
หตฺถิ มทฺทิตฺถุ น อิจฺฉตฺถิ ฯ อาม เทว เขฏฺฐกฺกมาณโว
มนฺตํ ชานาติ ฯ มนฺตสฺเสเวส อานฺุภาโวติ ฯ ราชา ตํ
ปกฺโกสาเปตฺวา มนฺโต กิร เต อตฺถิตฺติ ปุจฺฉิ ฯ นตฺถิ
เทว มยฺหํ มนฺโต ฯ สจฺจกิริยํ ปน มยฺหํ กริมฺหา ยถิ
อเมห รณฺโณ โจรา มทฺทตฺถุ ฯ อถ น โจรา มา มทฺทตฺถุติ ฯ
สจฺจกิริยาย โน เอส อานฺุภาโวติ ฯ กิ ปน ตาต ตฺเมห
กมฺมํ กโรธาติ ฯ อเมห วิสมํ(๒) มคฺคํ สมํ กโรม ฯ จตฺตมาปเถ
สาลํ กโรม ฯ โปกฺขรณฺนิ ขณฺนาม ฯ เสตฺถุ พนฺชาม ฯ เอวรฺูปานิ
ปฺลฺยณฺกมฺมานิ กโรนฺตา วิจราม (๓)เทวาติ (๓) ฯ อยฺหํ ตฺเมห กิมตฺถํ
ปิสุณฺเสตฺถิ ฯ อมฺหากํ ปมตฺตกาเล อิทฺถจิทฺถจ ลภติ อปฺปมตฺต-
กาเล ตํ นตฺถิ ฯ เอเตน การณฺนาติ ฯ ตาต อยฺหํ หตฺถิ
นาม ติรจฺฉานาโน ฯ โสปี ตฺเมหํ กุณฺณํ ชานาติ ฯ อหํ มนฺสฺโส
หุตฺวาปี น ชานามิ ฯ ตฺเมหํ วสนคามํ ตฺเมหํเยว ปฺน
อหฺรณฺณิยํ พุรฺหมเทยฺย (๔) กตฺวา เทมิ ฯ อยฺหํปี หตฺถิ ตฺเมหํเยว
โหติ ฯ เปสฺสณฺณการโกปี ตฺเมหํเยว ทาโส โหตฺถุ ฯ อิตฺโต ปฺนฺจาย
มยฺหํปี ปฺลฺยณฺ (๕) กโรธาติ ฐนํ ทตฺวา วิสชเชตฺถิ ฯ
๑. ม. ย. ทิกฺฌรํ ฯ ๒. ม. เทว ฯ ๓. ม. วิจริมาติ ฯ
๔. ม. อยฺ ปาโจ นตฺถิ ฯ ๕. ม. ย. ปฺลฺยณฺกมฺมํ ฯ

*เล่มที่ ๕ มหาควคควณณา หน้า ๕๓๔

เต ธนั คเหตุวา วาเรน วาเรน หตุถึ อารุຍห
 คจณนตา มนุตยนุตติ โภ ปุณณกมมัม นาม อนาคตภวตถาย
 กรณียั(๑) ตั (๒) อมหากั ปน อนุโตอุทเก ปุปฺพิตฺตํ นีลุปฺปลั วีย
 อิมสมึเยว อตฺตภาเว วิปากั เทติฯ อิทานิ อติเรกั ปุณณั
 กริสฺสามาติฯ กั กโรมาติฯ จตุมหาปเถ ถาวริ กตฺวา
 มหาชนสฺส วิสฺสมนสาถั กโรมาติฯ (๓) อิตฺถึหิ ปน สทฺธี
 อปตฺตีกั กตฺวา กริสฺสามฯ อเมหฺสฺส หิ โจราติ คเหตุวา
 นียมานេสฺส อิตฺถึสฺ (๔) เอกาปี จินฺตามตฺตกัปี อกตฺวา สฺพนฺธา (๕)
 สุกฺกหิตาติ อุกฺกหิฯ (๖) ตสฺมา ตาถั ปตฺตี น ทสฺสามาติฯ
 เต อตฺตโน เกหานิ กนฺตฺวา หตุถึโน เตตฺถึสฺปิณฺฑกตฺตํ (๗) เทนฺติ
 ฯ เตตฺถึสฺตนิมฺมุจฺจโย อารหนฺติฯ ตั สพฺพั หตุถึสฺส กุจฺฉิปุริ
 ชาตึฯ เต อรณฺณั ปวิสิตฺวา รุกฺเข ฉินฺนฺหฺนฺติฯ ฉินฺนั ฉินฺนั
 หตุถึ อากกฺขตฺติตฺวา (๘) สกฺกฺขปเถ จเปตีฯ เต รุกฺเข ตจฺเจตฺวา
 สาลาย กมมัม อารภึสฺฯ

มจฺจสฺส เกहे สฺชาตา สฺฐมฺมา (๙) จิตฺตา สฺนฺนฺทาติ(๙)
 จตฺสฺโส ภริยาโย อเหสฺสฯ สฺฐมฺมา วฑฺฒเกี ปุจฺฉติ ตาต อิม
 สหaya กาลสฺเสว กนฺตฺวา สายั เอนฺติฯ กั กมมัม
 # ๑. ม. กรียติฯ ย. กยิริติฯ ๒. ม. อัย ปาโจ นตฺติฯ ๓. ม. กโรมฯ
 ๔. ม. ย. อิตฺถึนัฯ ๕. ม. สฺพนฺธาฯ ย. สฺกฺกฺข พฺพฺธาฯ
 ๖. ม. ย. อุกฺกหึสฺฯ ๗. ม. เตตฺถึสฺปิณฺฑกัฯ
 ๘. ม. กกฺขตฺติตฺวาฯ ๙. ม. จิตฺตา นนฺทาติฯ เอวมฺปฺริปีฯ

*เล่มที่ ๕ สกกปณหตุตตวณณา หน้า ๕๓๕

กโรนุตีติ ฯ สาลิ กโรนุติ อมมาติ ฯ ตาต มยหิปี สาลาย
 ปตตี กตวา เทหิติ ฯ อิตถิหิ อปตตี กโรมาติ เอเต
 วทนต์ติ ฯ สว วทนต์กิสฺส อฏฺฐ กหาปณเ อทาสี (๑)หนุท (๒)
 ตาต เยน เณจึ อุปาเณน มยหิ ปตตีกิ กโรหิติ (๓) ฯ โส
 สาทฺฐ อมมาติ วตวาปุเรตริ วาสีพรตฺตฺกเหตุวา คามมชฺเณ
 จตฺวา กิ โภ อชฺช อิมสฺมีปี กาลเ น นิทฺทมถาติ อจฺจา-
 สทฺท กตวา สพฺเพ มคฺคิ อารุฬฺหาติ ฌตฺวา คจฺจณ
 ตาว ตฺเมห ฯ มยหิ ปปฺพโจ อตฺถิติ เต ปฺรโต กตวา
 อณฺณิ มคฺคิ อารุฬฺห กณฺณิกฺกูปคิ รุกฺขํ ฉินฺทิตฺวา ตจฺเจตฺวา
 มฏฺฐิ (๔) กตฺวา อารุฬฺหาติ สฺฐมฺมาย เคเห จเปตี มยา เทหิติ
 วุตฺตทิวเส นีหริตฺวา ทเทยฺยาสีติ ฯ

อถ นิฏฺฐิตเ ทพฺพสมฺภารกมฺเม ภูมิกมฺมโต ปฏฺฐาย ยาว
 พนฺธนถมฺภุสฺสาปนสงฺฆาฏฺโฆชนกณฺณิกมณฺจพนฺธเนสฺส กเตสฺส โส
 วทนต์กิ กณฺณิกมณฺเจ นิสฺสิทิตฺวา จตฺทหิ ทิสฺสาหิ โคปานสิโย
 อุกฺขิปิตฺวา โภ เอกิ ปมฺภูจฺจ อตฺถิติ อห ฯ กิ โภ อปมฺภูจฺจ ฯ (๕)
 สพฺพเมว ตฺว ปมฺภูสฺสตีติ ฯ อีมา โคปานสิโย กตฺถ ปตฺติฏฺฐ-
 หิสฺสนุตีติ ฯ กณฺณิกา นาม ลทฺฐธ วฏฺฐตีติ ฯ กุหิ โภ อิทานิ
 สกกา ลทฺฐธฺนุติ ฯ กุถานํ เคเห สกกา ลทฺฐธ ฯ (๖) อหิณฺฑทฺนฺตา
 # ๑. สี. ม. ทตฺวา ฯ ๒. ม. อัย ปาโจ นตฺถิ ฯ
 ๓. สี. ม. เอตฺถนฺตเร อหฺหาติ ทิสฺสตีติ ฯ
 ๔. ย. วฏฺฐิ ฯ ๕. ม. ปมฺภูจฺจ ฯ ๖. ม. ลทฺฐธฺนุติ ฯ

*เล่มที่ ๕ มหาควคควณณา หน้า ๕๓๖

ปฺจฺจถาติ ฯ เต อนฺโตคามํ ปวิสิตฺวา ปฺจฺจิตฺวา สุทฺตมฺมาย
จฺมรทฺวาเร จิตฺตา (๑) อิมสฺมี จฺมเร กณฺณิกา อตฺถิติ ปฺจฺจิสฺสุ ฯ (๒)
ธา อตฺถิติ อาท ฯ หนฺนท มฺลํ คณฺหาหิติ ฯ มฺลํ น คณฺหามิ ฯ
สเจ มม ปตฺตํ กโรธ ทสฺสามิติ ฯ เอธ โภ มาตุคามสฺส
ปตฺตํ น กโรม อรณฺณํ คณฺตฺวา รุกฺขํ ฉินฺทิสฺสามาติ
นิกฺขมฺิสฺสุ ฯ

ตโต วทฺตฺกิณา (๓) ก็ ตาตา ลทฺธา กณฺณิกาติ ปฺจฺจิตฺตา (๓)
ตมตฺถํ อารโจะสิ (๔) ฯ วทฺตฺกิ กณฺณิกมฺเจ นิสินฺโนว อากาสํ
อุลฺโลเกนฺโต โภ อชฺช นกฺขตฺตํ สุนฺทรํ ฯ อิํ อณฺณํ สํวจฺจํ
อติกกมิตฺวา สกฺกา ลทฺทชฺช ฯ ตฺเมหิ จ ทฺกฺเขน อากฺตา
ทพฺพสมฺภารา ฯ เต สกฺลสํวจฺจเรณ อิมสฺมีเยว จาเน ปฺตฺติกา
ภวิสฺสนฺติ ฯ เทวโลเก นีพฺพตฺตกาเล ตสฺสาปิ เอกสฺมี โภณ
สาลา โหติ ฯ อาทฺธ นนฺติ อาท ฯ สาปี ยาว เต
น ปฺน อากจฺจนฺติ ฯ ตาว กณฺณิกาย เหนฺจิมฺตเล อัยฺ สาลา
สุทฺตมา นามาติ อกฺขรานิ ฉินฺทาปฺตฺวา อหเตน วตฺถเนน
เวเจตฺวา จเปสิ ฯ

กมฺมิกา อากนฺตฺวา อาทฺธ เร กณฺณิกํ ฯ ยํ โหตุ ตํ
โหตุ ฯ ตฺยหํปี ปตฺตํ กริสฺสามาติ อหํสฺสุ ฯ สา นีหริตฺวา
๑. ม. อัยฺ ปาโจ นตฺถิ ฯ ๒. ม. อหํสฺสุ ฯ
๓. ม. วทฺตฺกิ ก็ น ลทฺธา ตาตาทกณฺณิกาติ ปฺจฺจิตฺติ ฯ
๔. ม. เต ตมตฺถํ อารโจะสิ ฯ

*เล่มที่ ๕ สกุกปฬหสตุตวณณา หน้า ๕๓๗

ตาตา ยาว อฏฐ วา โสฬส วา โคปานสียโย น อารโหนติ ฯ

ดาว อิมั วตุถั มา นิพุเพชยิตถาติ อทาสี ฯ เต สาฐติ

คเหตุวา โคปานสียโย อารโเปตวาว วตุถั นิพุเพชเสส ฯ

เอโก มหาคามิมนุสฺโส(๑) อุทฺธั(๒) อุลโลเกนุโต อุกฺขรานิ

ทิสฺวา กั โภ อิทฺนติ อุกฺขรณณณ มนุสฺสั ปกโกสาเปตวา

ทสฺเสสิ ฯ โส สฺฐมฺมา นาม อัย สาธาติ อาห ฯ ทรธ

โภ มัย อาทิโต ปฏฺจาย สาลั กตฺวา นามมตฺตปิ น

ลภาม ฯ เอสา รตนมตฺเตน กณฺณิกฺรูกฺเขน สาลั อตฺตโน

นามเนน การเตตี วิรวนฺติ ฯ วทฺตมกั เตสั วิรวนฺตานัเยว

โคปานสียโย ปเวเสตฺวา (๓) อาณั ทตฺวา สาลากมฺมํ นิฏฺฐาเปสิ ฯ

สาลั ติธา วิภชัสนุ ฯ เอกสฺมี โภฏฺฐาเส อิตฺสฺรานั

วสนนฺฏฺจานั อํกัสนุ ฯ เอกสฺมี ทฺกุกตฺวานั ฯ เอกสฺมี ทิลานานั ฯ

เตตฺตีส ฆนา เตตฺตีส ผลกานิ ปญฺณเปตฺวา หตฺถิสฺส สณฺณั

อํทิสฺส อากนฺตฺโก อากนฺตฺวา ยสฺส อตฺถณฺเฏ ผลเก นิสัทติ ฯ

ตั คเหตุวา ผลกสฺสามิกสฺเสว เกเห ปตฺติฏฺฐเปหิ ฯ ตสฺส

ปาทปริกมฺมปิฏฺฐิปริกมฺมฆาทนียโกชนียสยฺยานานิ สพฺพานิ ผล-

กสฺสามิกสฺเสว ภาโร ภวิสฺสตีติ ฯ หตฺถิ อากตาคตฺ คเหตุวา

ผลกสฺสามิกสฺเสว ฆริ เนติ ฯ โส ตสฺส ตํทิวสั กตฺตพฺพั

กโรติ ฯ

๑. ม. มหาคามิกมนุสฺโส ฯ ยู. มคฺคิย... ฯ ๒. ยู. อุจฺจั ฯ ๓. ม. อารโเปตฺวา ฯ

*เล่มที่ ๕ มหาควคควณณา หน้า ๕๓๘

มฆมาณโว สาลโต(๑) อวิหุเร จาเน โกวิพารรุกข์ โรเปลิ (๒)
 มูเล จสฺส ปาสาณผลกั อตุลริฯ สุนนุทา นามสฺส ภริยาปี
 อวิหุเร โปกุขรณิ ขณาเปลิฯ สฺจิจฺจตา มาลาจฺจเน โรเปลิ (๒)ฯ
 สพฺพเชฏฺฐกา (๓) ปน อาทาสั คเหตฺวา อตุตฺถาวั มณฺฑยมานาว
 วิจรติฯ มโฆ ตั อห อัย (๔) ภทฺเท สฺฐมฺมา สาลาย
 ปตฺติกา ซาตาฯ สุนนุทา จ โปกุขรณิ ขณาเปลิฯ สฺจิจฺจตา
 จ มาลาจฺจเน โรเปลิฯ ตว ปน ปฺลฺลณกมฺมํ นาม นตฺติฯ
 เอกั ปฺลฺลณกมฺมํ กโรหิ ภทฺเทติฯ สว ตฺวํ กสฺส การณา
 กโรสิฯ นนฺ ตยา กตฺติ มยฺหเมวาทิ วตฺวา อตุตฺถาวมณฺฑนเมว
 อนฺนุยฺยชติฯ

มโฆ ยาวตายุกั จตฺวา ตโต จูโต ตาวตีสกฺวเน สกโก
 หุตฺวานิพฺพตฺติฯ (๕) เตปี เตตฺตีส คามิยมนฺนุสฺสา กาลั กตฺวา
 เตตฺตีส เทวปฺตฺตา หุตฺวา ตสฺเสว สนฺติเก นิพฺพตฺตาฯ สกกสฺส
 เวชยนฺโต นาม ปาสาโท สตฺตโยชนสตานิ อุกฺคจฺฉิฯ ฐโ
 ติณิ โยชนสตานิ อุกฺคจฺฉิฯ โกวิพารรุกฺขสฺส นิสฺสนฺเทน
 สมนฺดา ติโยชนสตปฺริมณฺฑโโล ปณฺจทสโยชนปฺริณาหฺกขฺนุโ
 ปาริจฺจตฺตโก นิพฺพตฺติฯ ปาสาณผลกสฺส นิสฺสนฺเทน
 ปาริจฺจตฺตกมูเล สฏฺฐิโยชนิกา ปณฺฑกมฺพลสิลา นิพฺพตฺติฯ
 # ๑. ม. สาลโตฯ ๒. ม. โรปาเปลิฯ เอวมฺปฺริปีฯ ๓. ม. ย. สพฺพเชฏฺฐิกาฯ
 เอวมฺปฺริปีฯ ๔. ม. อัย ปาโจ นตฺติฯ ๕. ม. เอตฺถนฺตเร เตปีติ ทิสฺสติฯ

*เล่มที่ ๕ สกุกปญหสุตตวณณา หน้า ๕๑๕

สุธมฺมา ย กณฺณกรุกขสฺส นิสฺสนุเทน ติโยชนสติกกา สุธมฺมา
เทวสกา นินฺพุตฺติ ฯ สุนนุทาย โปกฺขรณฺเีย นิสฺสนุเทน
ปญฺญาสโยชนา นนุทา นาม (๑) โปกฺขรณฺเีย นินฺพุตฺติ ฯ สฺจิจฺจตาย
มาลาจจวตฺถุนิสฺสนุเทน สภฺจิสโยชนิกํ จิตฺตลตาวนํ นาม อฺยฺยานํ
นินฺพุตฺติ ฯ

สกุกโก เทวราชา สุธมฺมา ย เทวสกา ย โยชนิกเก สฺวณฺณ-
ปลฺลงฺเกนินฺโน ติโยชนิกเก เสตจฺจตฺเต ธาริยมาเน เตหิ
เทวปฺตฺเตหิ ตาหิ เทวกณฺณหาหิ อจฺจตฺเตยฺยาหิ นาฏฺกโกฏฺเียหิ ทฺวิสฺ
เทวโลเกสฺส เทวตาหิ จ ปรีวาริตฺโต มหาสมฺปตฺตี โอลเกนฺโต
ตา ติสฺโส อิตฺถิโย ทิสฺวา อีมา ตาว ปญฺญาชนฺติ ฯ สฺชาตา
กฺุหิณฺติ โอลเกนฺโต อํ ยมม วจฺนํ อกฺควา คิริกนฺทราย
เอกา (๒) พกสฺกณฺณิกา หุตฺวา นินฺพุตฺตาติ ทิสฺวา เทวโลเกโต
โอบฺตริตฺวา ตสฺสา สนฺตีกํ คโต ฯ สวา ทิสฺวาว สลฺชานิตฺวา
อโธมุขา ชาตา ฯ พาเล อิทานิ กิ สีสํ น อุกฺขิปฺสิ ฯ ตฺวํ
มม วจฺนํ อกฺควา อตฺตภาวเมว มณฺฑยมาณา วิตฺตินาเมสิ ฯ
สุธมฺมมา ย จ สุนนุทาย จ สฺจิจฺจตาย จ มหา สมฺปตฺติ นินฺพุตฺตา ฯ
เอหิ อมฺหากํ สมฺปตฺตี ปสฺสาติ เทวโลเก เนตฺวา นนุทาย
โปกฺขรณฺเีย ปกฺขิปิตฺวา ปลฺลงฺเก นิสฺสิทฺติ ฯ

นาฏฺกิตฺถิโย กฺุหิ คตฺตถ มหาราชาติ ปุจฺฉิสฺสุ ฯ โส

๑. ย. นามสทฺโท นตฺถิ ฯ ๒. ม. ย. อํ ปาโจ นตฺถิ ฯ

*เล่มที่ ๕ มหาควคควณณา หน้า ๕๔๐

อนาโรเจตุกาโมปี ตาหิ นิปปีพียมาโน สุชาตาย สนุติกนุติ
อาห ๗ กุหิ นิพพตตะตา มหาราชาติ ๗ กนุทราปาเทติ ๗ อิทานิ
กุหินุติ ๗ นนุทาโปกุขรณิย เม วิสขชิตาติ (๑) ๗ เอถ โภ อมุหากัง
ออยยั ปสฺสามาติ สพฺพา ตตฺถ อคมฺสฺ ๗ สา ปุพฺเพ
สพฺพเชฏฺฐกา หุตฺวา ชาตา (๒) อวมณฺณิตฺถ ๗ อิทานิ ตาปี ตัง
ทิสฺวา ปสฺสธ โภ อมุหากัง ออยฺยาย มุขัง กกุกฺกุกวิฆณฺณ-
สฺสูสทิสฺนุติ อาทีนิจิ วทฺนุติโย เกพี อังสุ ๗

สา อติวีย อฏฺฐิยมาณา สกุกัง เทวราชานัง อาห
มหาราช อิมานิ สุวณฺณรชตฺวิมานานิ (๓) วา นนุทาโปกุขรณิ
วา มยฺหัง กิ ภิรฺสฺสตี ๗ ชาติญฺมิเยว มหาราช สตฺตฺตานัง สุขา ๗
มํ ตตฺถเอว กนุทราปาเท วิสขเชหิตี ๗ สกุกโก ตัง ตตฺถ วิสขเชตฺวา
มม วจัน ภิรฺสฺสตีตี อาห ๗ ภิรฺสฺสามิ มหาราชาติ ๗ ปญฺจสีลานิ
กเหตุวา อขณฺทานิ กตฺวา รกฺข ๗ กติปาเหน ตัง เอตาสิ
เชฏฺฐกั ภิรฺสฺสามิตี ๗ สา ตถา อกาสิ ๗ สกุกโก กติปาหฺสฺส
อจฺจเยน สกุกา นุ โข สีลํ รกฺขิตฺนุติ คนฺตุวา มจฺจฺรฺูปเณ
อฺตุตฺตานโก หุตฺวา ตสฺสา ปุโรโต อุกทปิฏฺฐเจ โอตฺรติ (๔) ๗ สา
มตฺมจฺจโก ภิวิสฺสตีตี คนฺตุวา สีเส อกฺกฺเหสิ ๗ มจฺจฺโณ นจฺจฺจฺจ
จาเลสิ ๗ สา ชิวติ มณฺณเเตติ อุกเท วิสขเชสิ ๗ สกุกโก
อากาเส จตฺวา สาธุ สาธุ รกฺขสิ สิฏฺขาปํ ๗ เอวํ ตัง
๑. ม. วิสฺสฏฺฐาติ ๗ ๒. ม. ย. ตา ๗ ๓. ม. สุวณฺณรชตฺมณฺนิวิมานิ ๗ ๔. ม. โอตฺรติ ๗

*เล่มที่ ๕ สกุกปญหสุตตวณณา หน้า ๕๔๑

รกขมานัน กติปาเหเนว เทวนาฏกานัน เชฏฐกัม กริสฺสามิตฺติ อห ๑
ตสฺสาปิ ปณฺจ วสฺสสตานิ อายุ อโหสิ ๑ เอกทิวสฺปิ อฺุทรปุริ
นาลตฺถ ๑ (๑) สุกฺขิตฺวา ปริสฺุกฺขิตฺวา มิลาขมานาปิ สึลฺล อขณฺฑํ
กตฺวา กาลิ กตฺวา พาราณสึยํ กุมภการเคเห นิพฺพตฺติ ๑

สกุโก กุหิ นิพฺพตฺตาติ โอลเณนฺโต ทิสฺวา ตโต อธิ
อานตฺถ น สกฺกา ๑ ชีวิตฺตฺติมสฺสา ทสฺสามิตฺติ สฺวณฺณเอลาพุกานัน
ขานกั ปฺุเรตฺวา มขฺเณ ความสฺส มหฺลลทเวเสน นิสิทิตฺวา
เอลาพุกานิ คณฺหตฺติ อุกฺกฏฺฐิ อกาสิ ๑ สมฺนตฺตา ความวาสิกา
อากนฺตฺวา เทหิ ตาตฺตาติ อหํสฺ ๑ อหํ สึลฺลรกฺขกานัน เทมิ ๑
ตฺมุเห สึลฺล รกฺขตฺติ ๑ ตาต มยฺ สึลฺล นาม กิทิสฺนตฺติป
น ชานาม ๑ มฺุเลน เทหิตฺติ ๑ สึลฺลรกฺขกานันเขว ทมฺมิตฺติ อห (๒) ๑
เอธ เร โกสิ อยฺ เอลาพุกมฺหฺลลโกติ สพฺเพปิ นิตฺตฺติสฺ ๑
สา ทาริกา ปุจฺฉิ อมฺม ตฺมุเห เอลาพุกตฺถาย กตฺตา
ตฺจฺจฺหตฺถาว อากตฺตาติ ๑ โกสิ อมฺม เอลาพุกมฺหฺลลโก อหํ
สึลฺลรกฺขกานัน ทมฺมิตฺติ วทติ ๑ อิมฺสฺส ทาริกาปิ สึลฺล
รกฺขิตฺวา (๓) วฏฺฐตฺติ ๑ (๔) มยฺ สึลฺลเมว น ชานามาติ ๑ สฺวา มยฺหํ
อานิตฺตํ ภาวิสฺสตีติ คนฺตฺวา เอลาพุกั ตาต เทหิตฺติ อห ๑
ตฺวํ สึลฺลานิ รกฺขสิ อมฺมาติ ๑ อาม ตาต สึลฺล (๕) รกฺขามิตฺติ ๑
๑. ม. ยฺ. นาลตฺถ ๑ ๒. ยฺ. อยฺ ปาโจ นตฺติ ๑ ๓. ยฺ. สฺมาทิตฺวา ๑ ๔. ม. ยฺ. วตฺตฺนตฺติ ๑
๕. ม. อยฺ ปาโจ นตฺติ ๑

*เล่มที่ ๕ มหาควคควณณา หน้า ๕๔๒

อิท มยา ตุຍหเมว อากตุนติ เคหทวารเ ยานเกน สทฐี
จเปตฺวา ปกุกามิ ฯ สปิ ยาวชีวํ สิลํ รุกฺขิตฺวา จวิตฺวา (๑)
เวปจิตฺตอิสฺรสฺส ฐิตา หุตฺวา นิพฺพตฺตติ ฯ สิลนีสฺสนฺแทน
ปาสาทิกา อโหสิ ฯ โส ฐิตฺว วิวามงฺกลํ กริสฺสามิตี อสุเร
สนฺนิปาเตติ ฯ

สกุโก กุหิ นิพฺพตฺตติ โอลเณฺโต อสุรภวเน นิพฺพตฺตา ฯ
อชฺชสฺสา วิวามงฺกลํ กริสฺสตีติ(๒) ทิสฺวา อิทานิ ยงฺกิญฺจิ
กตฺวา อานตฺพพา มยาติ อสุรวณฺณํ นิมนฺนิตฺวา คนฺตฺวา
อสุรานิ อนฺตเร อฏฺฐาสิ ฯ ตว (๓)สามิกวริ เทมีติ (๓)ตฺสฺสา
หตฺเถ ปิตา ปุปฺพทามํ อทาสี ยํ อิจฺฉสิ ฯ ตสฺส อฺปริ ปุปฺพิ (๔)
จิปาหิตี ฯ สวา โอลเณฺตี สกฺกํ ทิสฺวา ปุพฺเพสนฺนิวาเสน
สญฺชาตฺสิเนหา อัย เม สามิกอติ ตสฺส อฺปริ ทามํ จิปี ฯ
โส ตํ พาหาย คเหตุวา อากาเส อฺปฺปติ ฯ ตสฺมี ขณ
อสุรา สญฺชานีสฺสุ ฯ เต คณฺหถ คณฺหถ ชรสฺสกํ เวรฺโก
อมฺหากํ น มยฺ อेतฺสฺส ทาริกํ ทสฺสามาติ อนฺพนฺธิสฺสุ ฯ
เวปจิตฺติ ปุจฺฉิ เณนาหฺภาติ ฯ ชรสฺสเกน มหาราชาติ ฯ
อวเสเสสฺส อยเมว เสฏฺฐโจ ฯ อเปถาติ อาห ฯ สกุโก ตํ เนตฺวา
อทฺมเตยฺยโกฏฺฐินาฏฺฐานํ เชฏฺฐกฏฺฐาเน จเปสิ ฯ สวา สกฺกํ วริ
๑. ยฺ. อัย ปาโจ นตฺถิ ฯ ๒. ม. กริสฺสนฺตีติ ฯ ๓. ม. สามิกํ วเทหิตี ฯ ยฺ. สามิกํ
วารหิตี ฯ ๔. ม. ยฺ. อัย ปาโจ นตฺถิ ฯ

*เล่มที่ ๕ สกุกปฬหสุตฺตวณฺณา หน้า ๕๔๓

ยาจิ มหาราช มยฺหํ อิมสฺมี เทวโลเก มาตา วา ปิตา
วา ภاتا วา ภคินี วานตฺถิ ฯ ยตฺถ ยตฺถ คจฺฉสิ
ตตฺถ ตตฺถ มํ กเหตุวา คจฺฉ มหาราชชาติ ฯ สกฺโก สาธฺติ
ปฏฺิณฺณํ อทาสี

เอวํ มจฺฉคามเก มฆฺมาณวกาลโต ปฏฺุจาย วิสุทฺธ-
ภาวมสฺส ปสฺสนฺโตภควา ทีฆรตฺตํ วิสุทฺโธ โข อยํ
ยโกโชติ อาท ฯ อตฺถสณฺหิตนฺติ อตฺถนีสฺสิตํ การณฺนีสฺสิตํ ฯ
ปจฺมภาณวโร นิฏฺุจโธ

ปฬหเวยฺยากรณวณฺณา

กีสฺสโลชนาติ กิพฺนฺรนา เกน พนฺรเนน พนฺธา(๑)
หฺตุวา ปุฏฺุกายาติ พหฺรนา ฯ อเวราติ อปฏฺุมา ฯ อทณฺฑาติ
อาวฺรทณฺฑทฺรณฺฑทฺธา วิมฺตุตา (๒) ฯ อสปตฺตาติ อปจฺจตฺถิกา ฯ
อพฺยาปชฺฉมาติ วิคตโทมนสฺสา ฯ วิหเรมฺ อเวรินฺติ อโห วัต
เกนจิ สทฺธี อเวรินฺ วิหเรยฺยาม ฯ กตฺถจิ โกปี น อฺปฺปาเทตฺวา
อจฺฉราย คหิตกํ ชงฺฆสทฺเสน สทฺธี ปรีฏฺุณฺเชยฺยามาติ ทานํ
ทตฺวา ปุชฺ์ กตฺวา จ ปตฺถยฺนฺติ ฯ อิติ จ เนลฺลํ โหติติ
เอวณฺจ เนลฺลํ อยํ ปตฺถนา โหติ ฯ อถ จ ปนาติ เอวํ
ปตฺถนาย สติปี ฯ

อิสฺสามจฺฉริยสฺสโลชนาติ ปฺรสมฺปตฺติชียนลฺกขณฺา อิสฺสา ฯ

๑. ม. พนฺธา ฯ ๒. ม. อาวฺรทณฺฑทฺรณฺฑทฺวินิมฺตุตา ฯ

*เล่มที่ ๕ มหาควคควณณา หน้า ๕๔๔

อตุตตสมปตติยา ปเรหิ สาธารณภาวอสहनลกขณั มจฺจริยิ จ ฯ
อิสฺสามจฺจริยิ สลฺโยชนั เอเตสนฺติ อิสฺสามจฺจริยสลฺโยชนา ฯ
อยเมตฺถ สงฺเขโป ฯ วิตุถาเรน(๑) ปน อิสฺสามจฺจริยานิ อภิธมฺเม
วตุตฺตานว ฯ

อวาสมจฺจริเยน ปเนตฺถ ยฺกฺโข วา เปโต วา หุตฺวา
ตสฺเสว อวาสสฺส สงฺการิ สีสฺเสน อุกฺขิปิตฺวา วิจฺริ ฯ (๒)
กุลมจฺจริเยน ตสฺมี กุเล อญฺเณสฺ ทานาทินิ กโรนฺเต
ทิสฺวา ภินฺนั วตฺติ กุลั มมมาติ จินฺตยฺโต โลหิตฺปิ มฺขฺโต
อฺกฺกจฺจติ ฯ กุจฺฉิวิเรจฺฉนฺปิ โหติ ฯ อนฺตานปิ ขณฺทาจณฺทานิ
หุตฺวา นิกฺขมฺนติ ฯ ตาภมจฺจริเยน สัสมฺสฺส วา คณฺสฺส วา
สนฺตเก ตาภ มจฺจรายิตฺวา ปุคฺคฺลิกปริโกถิ (๓)วฺย ปริภฺยฺชิตฺวา
ยฺกฺโข วา เปโต วา มหาอชฺคโร วา หุตฺวา นิพฺพตฺติ ฯ (๔)
สริรฺวณฺณคฺควณฺณมจฺจริเยน ปน ปริยตฺติธมฺมมจฺจริเยน จ
อตุตฺตโนว วณฺณั วณฺเณติ น ปเรสฺส วณฺณั ฯ กิ์วณฺโณ
เอโสติ ตั ตั โทสฺส วทฺนฺโต ปริยตฺติณฺจ กสฺสจฺจิ กิณฺจ
อเทนฺโต ทุพฺพณฺโณ เจว เอพฺมุโค จ โหติติ ฯ (๕)

อปีจ อวาสมจฺจริเยน โลหเคเห ปจฺจติ ฯ กุลมจฺจริเยน
อปฺปลาโก โหติ ฯ ตาภมจฺจริเยน กฺุณฺนรเย นิพฺพตฺติ ฯ
วณฺณมจฺจริเยน ภเว นิพฺพตฺตสฺส วณฺโณ นาม น โหติ ฯ

๑. ม. วิตุถารโต ฯ ๒. ม. ยฺ. วิจฺรติ ฯ ๓. ม. ปุคฺคฺลิกปริโกเคน ฯ ๔. ม. ยฺ. นิพฺพตฺติ
ฯ

เอวฺมุปริปี ฯ ๕. ม. ยฺ. โหติ ฯ

*เล่มที่ ๕ สกุกปถุหสุตฺตวณฺณา หน้า ๕๔๕

ธมฺมมจฺจริเยน กุกฺกพฺนิริเย นิพฺพุตฺตติ ฯ อิํ ปน อิสฺสา-
มจฺจริยสญฺโฆชนํ โสตาปตฺติมกุเณน ปหียติ ฯ ยาว ตํ น ปหียติ ฯ
ดาว เทวมฺนุสฺสา อเวรตาทีนํ ปตฺถยฺนฺตาปี เวราทีนํ น
ปริมฺจฺจนฺติเยว ฯ

ติณฺณา เมตฺถ กงฺขาติ เอตฺสมี ปญฺเห มยา ตุมฺหากํ
วณฺํ สฺตฺวา กงฺขา ติณฺณาติ วทติ ฯ น มกุทฺวเสน ติณฺณกงฺขตํ
ทีเปติ ฯ วิคฺตา กถํกถาติ อิํ กถํ อิํ กถนฺติ อัยฺปิ กถํกถา
วิกฺตา ฯ

นิทานาทีนํ วุตฺตตฺถาเนว ฯ ปิยาปฺปิยนิทานนฺติ(๑) ปิยสฺตฺต-
สงฺขารนิทานํ มจฺจริยํ ฯ อปฺปิยสฺตฺตสงฺขารนิทานา อิสฺสา ฯ
อุภยํ วา อุภยนิทานํ ฯ ปพฺพชิตฺตฺส หิ สทฺธีวิหริกาทโย ฯ
คหฺภูจฺจสฺส ปฺตฺตาทโย หตฺถอิสฺสาทโย วา สฺตฺตา ปิยา โหนฺติ
เกพายิตา มมายิตา ฯ มฺหุตฺตํปี เต อปฺสฺสนฺโต อธิวาเสตฺถํ น
สกุโกติ ฯ โส อญฺญํ ตาทีสํ ปิยสฺตฺตํ ลภนฺตํ ทิสฺวา อิสฺสํ
กโรติ ฯ อิมินา อมฺหากํ กิณฺจิกมมํ อตฺถิ ฯ มฺหุตฺตํ ดาวกาลิกํ (๒)
เทถาติ ตเมว อญฺเณหิ ยาจิโต น (๓)สกุกา ทาตฺต ฯ กิลมิสฺสติ
วา อุภฺกณฺจิสฺสติ วาติ อาทิ นํ วตฺวา มจฺจริยํ กโรติ ฯ เอว
ดาว อุภยํปี ปิยสฺตฺตนิทานํ โหติ ฯ ภิกฺขุสฺส ปน ปตฺตจิวฺราที-
ปริกฺขารชาตํ ฯ (๔) คหฺภูจฺจสฺส วา อลงฺการาทีอุปกรณํ ปิยํ โหติ
๑. สฺยา. ปิยาปฺปิยนิทานนฺติ ฯ ๒. ม. ย. ดาว นํ ฯ ๓. ย. ใน ฯ
๔. ม. ปตฺตจิวฺรปริกฺขารชาตํ ฯ

*เล่มที่ ๕ มหาควคควณณา หน้า ๕๔๖

มนานปี ๑ โส อณฺณสฺส ตาทิสฺส อฺปฺปชฺชมานัน ทิสฺวา อโห
 วตฺสฺส เอวรฺูปํ น ภเวยฺยตฺติ อิสฺสํ กโรติ ๑ ยาจิโต จาปี (๑)
 มยมฺเบตฺติ มมายนฺนตา (๒) ปริภุญฺชาม ๑ น สกฺกา ทาทฺตฺนฺติ มจฺจฺริยํ
 กโรติ ๑ เอวํ อุกฺขํปี ปิยสฺงฺขารนินฺทานัน โหติ ๑ อปฺปิเยปี ปน
 เต วุตฺตปฺปการเ สตฺเต จ สฺงฺขารเ จ ลภิตฺวา สเจปีสฺส
 เต อมฺนาปา โหนฺติ ๑ ตถาปี กิเลสํ วิปริตฺวตฺตติตฺตาย จเปตฺวา
 มํ โภ อณฺโณ เอวรฺูปสฺส ลภิตฺติ อิสฺสํ วา กโรติ ๑ ยาจิโต
 ตาวกาลิกํปี อททมาโน มจฺจฺริยํ วา กโรติ ๑ เอวํ อุกฺขํปี
 อปฺปิยสฺตฺตฺตฺสฺงฺขารนินฺทานัน โหติ ๑

ฉนฺทนินฺทานนฺติ เอตฺถ ปริเยสนฉนฺโท ๑ ปฏฺฐิตาฉนฺโท ๑
 ปริภอกฉนฺโท ๑ สนนฺธิฉนฺโท วิสขฺชนฉนฺโทติ ปญฺจวิโช ฉนฺโท ๑

กตโม ปริเยสนฉนฺโท ๑ อิเชกฺจฺโจ อตฺตฺโต ฉนฺทชาโต
 รฺูปํ ปริเยสฺติ ๑ สทฺทํ ๑ คณฺฐํ ๑ รลฺํ ๑ โฝฏฺจพฺพํ ปริเยสฺติ ๑ ฐนํ
 ปริเยสฺติ ๑ อยํ ปริเยสนฉนฺโท ๑

กตโม ปฏฺฐิตาฉนฺโท ๑ อิเชกฺจฺโจ อตฺตฺโต ฉนฺทชาโต
 รฺูปํ ปฏฺฐิตภฺติ ๑ สทฺทํ ๑ คณฺฐํ ๑ รลฺํ ๑ โฝฏฺจพฺพํ ปฏฺฐิตภฺติ ๑ ฐนํ
 ปฏฺฐิตภฺติ ๑ อยํ ปฏฺฐิตาฉนฺโท ๑

กตโม ปริภอกฉนฺโท ๑ อิเชกฺจฺโจ อตฺตฺโต ฉนฺทชาโต
 รฺูปํ ปริภุญฺชติ ๑ สทฺทํ ๑ คณฺฐํ ๑ รลฺํ ๑ โฝฏฺจพฺพํ ปริภุญฺชติ ๑ ฐนํ
 # ๑. ม. วาปี ๑ ๒. ม. เอตฺถนฺตเร นสทฺโท ทิสฺสฺติ ๑

*เล่มที่ ๕ สกุกปฬหสุตตวณณา หน้า ๕๔๗

ปริกฤษติ ฯ อัย ปริโภคณฺโท ฯ

กตโม สนนฺธิณฺโท ฯ อิเชกฺโข อติตฺโต ฉนฺทชาโต
ชนสन्नฺธิณฺ อปฺปทาสุ ภวิสฺสตีติ อัย สนนฺธิณฺโท ฯ

กตโม วิสขฺชนณฺโท ฯ อิเชกฺโข อติตฺโต ฉนฺทชาโต ชนฺ
วิสขฺเชติ หตฺถาโรหณํ อสฺสาโรหณํ รติกาณํ ชนฺกุกหาณํ อิม
มํ รกฺขิสฺสณฺติ โคปิสฺสณฺติ มมายิสฺสณฺติ สมปฺริวาริสฺสณฺตีติ(๑) ฯ อัย
วิสขฺชนณฺโท ฯ อิม ปญฺจปี ฉนฺทา อิธ ตณฺหามตฺตเมว ฯ
ตํ สนฺชาย อิทํ วุคฺตํ ฯ

วิตกฺกนิทานนฺติ เอตฺถ ลาภํ ปฏฺิจฺจ วินิจฺฉโยติ (๒) เอวํ
วุคฺโต วินิจฺฉยวิตกฺโก วิตกฺโก นาม ฯ วินิจฺฉโยติ เทว วินิจฺฉยา
ตณฺหาวินิจฺฉโย จ ฯ ทิฏฺฐิวินิจฺฉโย จ ฯ อฏฺฐสฺตตณฺหาวิปริตฺ
ตณฺหาวินิจฺฉโย นาม ฯ ทฺวาสฏฺฐิติฏฺฐิโย ทิฏฺฐิวินิจฺฉโย นามาติ
เอวํ วุคฺตตณฺหาวินิจฺฉยวเสนฺ หิ อฏฺฐานิฏฺฐปิยาปิยวตฺถานํ น
โหติ ฯ ตเทว หิ เอกจฺจสฺส อฏฺฐํ โหติ ฯ เอกจฺจสฺส อนิฏฺฐํ
ปจฺจนฺตราชมฺหฺมิเมทฺสราชฺชนํ คณฺจฺอุปฺปาทมิคฺคํสาทิสฺสู วีย ฯ ตสฺมี
ปนฺ ตณฺหาวินิจฺฉเยน วินิจฺฉิตฺเต ปฏฺิลทฺทฺชวตฺถสฺมี เอตฺตํ รูปสฺส
ภวิสฺสตี ฯ เอตฺตํ สทฺทสฺส ฯ เอตฺตํ กนฺธสฺส ฯ เอตฺตํ รสสฺส ฯ
เอตฺตํ โผฏฺฐพฺพสฺส ภวิสฺสตี ฯ เอตฺตํ มยฺหํ ภวิสฺสตี เอตฺตํ
ปรสฺส ภวิสฺสตี ฯ เอตฺตํ นิตฺทิสฺสามิ ฯ เอตฺตํ (๑) ทสฺสามีติ
๑. ม. สมปฺริวาริสฺสณฺตีติ ฯ ๒. ที. มหา. ๑๐/๕๕/๖๕ ฯ ๓. ม. เอตฺถนฺตเร
ปรสฺสาติ ทิสฺสตี ฯ

*เล่มที่ ๕ มหาควควณณา หน้า ๕๔๘

วฎจัน วิตกุกวินิจนเณ โหติ เตนหา ฉนุโท โข
เทวานมินุท วิตกุกนินทาโนติ ฯ

ปปลจสญลสาสงขานินทาโนติ ตโย ปปลจา ตณหาปปลโจ ฯ
มานปปลโจ ฯ ทิกุจิปปลโจติ ฯ ตตถ อฎุสสตตณหาวิปริต
ตณหาปปลโจ นาม ฯ นววิโร มาโน มานปปลโจ นาม ฯ
ทวาสฎุจิทิกุจโย ทิกุจิปปลโจ นาม ฯ เตสุ อธิ ตณหาปปลโจ
อธิปเปโต ฯ เกนฎุเจณ ปปลโจติ ฯ มตตปมตตการปาปนฎุเจณ
ปปลโจ ฯ ตสมปยุตตทา สญลสา ปปลจสญลสา ฯ สงขา วุจติ
โกฎุจาสโต สญลสานิทานา หิ ปปลจสงขาทิสสุ(๑) วีย ฯ
อติ ปปลจสญลสาสงขานินทาโนติ ปปลจสญลสาโกฎุจาสนินทาโน
วิตกุกโกติ อตุโธ ฯ

ปปลจสญลสาสงขานิโรธสารูปคามินินุติ เอติสสา ปปลจ-
สญลสาสงขาย โย นิโรโร วุปลโม ฯ ตสส สารูปปปลเจว
ตตถ คามินิ จาติ สห วิปลสนาย มคคัม ปุจติ ฯ

อถสส ภควา โสมนสสุ จาหนุติ (๒) ติสโส เวทนา
อารภิกิ ปน ภควตา ปุจติต กถิต ฯ อปุจติต ฯ สานุสนธิกัม ฯ
อนนุสนธิกนุติ ฯ ปุจติตเมว กถิต ฯ โน อปุจติต ฯ สานุสนธิกเมว
โน อนนุสนธิกัม ฯ เทวตานัน หิ รูปโต อรูป ปากฎุตร ฯ

๑. พ. ศ. ๒๕/๔๑๘/๕๐๔ ฯ ๒. ม. โสมนสสุปาหนุติ ฯ

*เล่มที่ ๕ สกกปญหสุตตวณณา หน้า ๕๔๕

อรุเปปี เวทนา ปากฏุตราฯ กสฺมาฯ เทวตานํ หิ กรชกายํ
สุขุมํฯ กมฺมุขํ พลวํฯ กรชกายสฺส สุขุมตฺตาฯ กมฺมุขสฺส พลวตฺตา
เอกาหารํปี อติกฺกมิตฺวา น ติกฺกจฺนฺติฯ อุณฺหปาสาณํ จปีต-
สปีปฺปิณฺโฑ (๑)วีย วิถียนฺตีติ สพฺพํ พุรหฺมชาเล วุตฺตนเยเนว
เวทิตฺพฺพํฯ ตสฺมา ภควา สกฺกสฺส ติสฺโส เวทนา อารภีฯ

ทฺวิริํ หิ กมฺมฏฺจฺจํ รุปกมฺมฏฺจฺจํฯ อรูปกมฺมฏฺจฺจํ
จฯ รุปปริกฺคโหฯ อรูปปริกฺคโหติปี เอตเทว วุจฺจติฯ ตตฺถ
ภควา ยสฺส รุปํ ปากฏฺํฯ ตสฺส สงฺเขปมนสิการวเสน วา
วิตฺถารมนสิการวเสน วา จตฺธาตฺวตฺถานํ วิตฺถาเรนฺโต
รูปกมฺมฏฺจฺจํ กเถติฯ ยสฺส อรูปํ ปากฏฺํฯ ตสฺส อรูปกมฺมฏฺจฺจํ
กเถติฯ กเถนฺโต จ ตสฺส วตฺถุญฺตํ รูปกมฺมฏฺจฺจํ ทสฺเสตฺถวาว
กเถติฯ เทวานํ ปน อรูป(๒) ปากฏฺฺนฺติ อรูปกมฺมฏฺจฺจานวเสน
เวทนา อารภีฯ

ติวิโร หิ อรูปกมฺมฏฺจฺจานเ อภินิเวโส ผลสฺวเสนฯ เวทนา-
วเสนฯ จิตฺตวเสนาติฯ กถํฯ เอกจฺจสฺส หิ สงฺขิตฺเตน วา
วิตฺถาเรน วา ปริกฺคหิตเ รูปกมฺมฏฺจฺจานเ ตสฺมี อารมฺมณเ
จิตฺตเจตสิกานํ ปจฺมาภินิปาโต ตํ อารมฺมณํ สฺสนฺโต
อุปฺปชฺชมาโน ผลฺโส ปากฏฺโฑ โหติฯ เอกจฺจสฺส ตํ อารมฺมณํ
๑. ม. จปีตสปีปฺปิณฺฑิฯ ๒. ม. อรูปกมฺมฏฺจฺจํฯ

*เล่มที่ ๕ มหาควคควณณา หน้า ๕๕๐

อนุกวนติ อุปฺปชฺชมานา เวทนา ปากฎา โหติ ฯ เอกจฺจสฺส
ตํ อารมฺมณํ ปริกฺคเหตฺวา (๑) วิชานนฺตํ อุปฺปชฺชมานํ วิญฺญาณํ
ปากฎํ โหติ ฯ

ตตฺถ ยสฺส ผสฺโส ปากฎอ โหติ ฯ โสปี น เภวํ
ผสฺโสว อุปฺปชฺชติ ฯ เตน สทฺธิํ ตเทวารมฺมณํ อนุกวมา
นา เวทนาปี อุปฺปชฺชติ ฯ สลฺขานมานา สลฺขาปี ฯ เจตยมา
นา เจตนาปี ฯ วิชานมานํ วิญฺญาณปี อุปฺปชฺชติติ ผสฺสปลฺยจฺมเกเย
ว ปริกฺคณฺหาติ ฯ ยสฺส เวทนา ปากฎา โหติ ฯ โสปี น เภวํ
เวทनाव อุปฺปชฺชติ ฯ ตาย สทฺธิํ ตเทวารมฺมณํ ผสฺสมา
โน ผสฺโสปี อุปฺปชฺชติ ฯ สลฺขานมานา สลฺขาปี ฯ เจตยมา
นา เจตนาปี ฯ วิชานมานํ วิญฺญาณปี อุปฺปชฺชติติ ผสฺสปลฺยจฺมเกเย
ว ปริกฺคณฺหาติ ฯ ยสฺส วิญฺญาณํ ปากฎํ โหติ ฯ โสปี น เภวํ
วิญฺญาณเมว อุปฺปชฺชติ ฯ เตน สทฺธิํ ตเทวารมฺมณํ ผสฺสมา
โน ผสฺโสปี อุปฺปชฺชติ ฯ อนุกวมา นา เวทนาปี ฯ สลฺขานมา
นา สลฺขาปี ฯ เจตยมา นา เจตนาปี อุปฺปชฺชติติ ผสฺสปลฺยจฺมเกเย
ว ปริกฺคณฺหาติ ฯ

โส อิมเ ผสฺสปลฺยจฺมกา ชมฺมา กีนิสฺสิตาติ อุปฺปชาเรนฺโต
วตฺถุนิสฺสิตาติ ปชานาติ ฯ วตฺถุ นาม กรชกาโย ฯ ยํ สนฺชาย
วตฺถุํ อิทํ จ ปน เม วิญฺญาณํ เอตฺถ นิสฺสิตํ (๒) เอตฺถ
๑. ม. เอตฺถนฺตเร ตนฺติ ทิสฺสติ ฯ ๒. ม. ยุ. สิตํ ฯ

*เล่มที่ ๕ สกกปถยหุตตวณณนา หน้า ๕๕๑

ปฏิพทฐนติ ฯ โส อตถโต ภูตานิ เจว อุปาหารูปานิ จ ฯ
เอวเมตถ วตถุ รูปี ฯ ผสฺสปลยจมกา นามนติ นามรูปมตฺตเมว
ปสฺสตี ฯ รูปี เจตถ รูปกฺขนุโธ ฯ นามิ จตฺตาริ อรูปิโน
ขนฺธาติ ปลยจกฺขนฺธมตฺตํ โหตี ฯ นามรูปวินิมุตฺตา หิ
ปลยจกฺขนฺธา ฯ ปลยจกฺขนฺธวินิมุตฺตํ วา นามรูปํ นตฺถิ ฯ โส
อิเม ปลยจกฺขนฺธาเกี เหตุกาติ อุปฺปริกฺขนุโธ อวิชฺชาทีเหตุกาติ
ปสฺสตี ฯ ตโต ปจฺจเย (๑) เจว ปจฺจยุปฺปนฺนญจ ตโต ปรี (๒) อญฺโณ
สจฺจโต วา ปุคฺคโล นตฺถิ ฯ สฺสทฺธสงฺขารปลยจมตฺตเมวาทิ
สปลยจยนามรูปวเสน ติลกฺขณํ อาริเปตฺวา วิปสฺสนาปฏิปาฎิยา
อนิจฺจํ ทุกฺขํ อนตฺตาทิ สมฺมสนฺโต วิจฺจตี ฯ โส อชฺช
อชฺชชาติ ปฏิเวธํ อากฺขมาโน ตถารูปํ ทิวเส อุตฺสปฺปายี ฯ
ปุคฺคลสปฺปายี ฯ โภชนสปฺปายี ฯ ฐมฺมสฺสวณสปฺปายี วา ลภิตฺวา
เอกปลฺลงฺเกน นิสินฺโนว วิปสฺสนํ มตฺถกํ ปาเปตฺวา อรหตฺเต
ปตฺติภูจาทิ ฯ เอวํ อิเมสํ ตินฺณํปี ชนानํ ยาว อรหตฺตา
กมฺมภูจานํ กถิตํ โหตี ฯ

อิธ ปน ภควา อรูปกมฺมภูจานํ กถนุโธ เวทนาสีเสน
กเถสี ฯ ผสฺสวเสน วา (๓) วิญญาณวเสน วา กถियมานํ เอตสฺส
น ปากฺกั โหตี ฯ อนุชการิ วิย ขายตี ฯ เวทनावเสน ปน
ปากฺกั โหตี ฯ กสฺมา ฯ เวทนานํ อุปฺปตฺติยา ปากฺกุตฺตา ฯ (๔)

๑. ม. ย. ปจฺจโย ฯ ๒. ม. ย. อิทิ ฯ ๓. ม. หิ ฯ ๔. ม. ย. ปากฺกุตฺตาย ฯ

*เล่มที่ ๕ มหาควคควณณา หน้า ๕๕๒

สุขทุกขเวทนานัน หิ อุปฺปตฺติ ปากฎาฯ ยทา สฺขํ อุปฺปชฺชติฯ
 ตทา สกตสรีริ โขเภนุตฺ มทฺทนฺตฺ ฝรมานัน อภิสนฺทยมานัน
 สตโรตสฺปปี ขาทาปยนฺตฺ วยิฯ สตปาทเตลฺลํ มกฺขยมานัน วยิฯ
 ฆณฺฐสทฺสเสน ปรีพาทํ นิพฺพาทยมานัน วยิ อโห สฺขํฯ อโห
 สฺขนฺติ วาจํ นิจฺจารยมานเมว อุปฺปชฺชติฯ ยทา ทฺกขํ
 อุปฺปชฺชติฯ ตทา สกตสรีริ โขเภนุตฺ มทฺทนฺตฺ ฝรมานัน
 อภิสนฺทยมานัน ตตฺตคปาลํ (๑) ปเวสนฺตฺ วยิฯ วิลีนตมฺพโลเหน
 อาสิณฺจนตฺ วยิฯ สฺกขฺตนิณฺวณฺปฺปติมฺหิ อรณฺญเ ทารุอุกฺกา กลาปี
 จิปมานัน วยิ อโห ทฺกขํฯ อโห ทฺกขนฺติ วิปฺปลาปยมานเมว
 อุปฺปชฺชติฯ อิติ สุขทุกขเวทนานัน อุปฺปตฺติ ปากฎา โหติฯ

อทุกขมสุขา ปน ทฺททีปนา อนฺธกาเรน วยิ อภิกฺฤตาฯ (๒)
 สทา สุขทุกฺขานัน อปคฺเม สาทาสาทปฏฺธิกฺขวเสน (๓) มชฺเชตฺตา-
 การกฺฤตา อทุกขมสุขา เวทนาติ นยโต คณฺหนฺตสฺส ปากฎา
 โหติฯ ยถา กิฯ ยถา อนฺตรรา ปิฏฺฐิจิปาสานัน อารุหิตฺวา
 ปลาตสฺส มิคสฺส อนฺุปทํ กจฺจนฺโต มิคลฺลทฺทโก ปิฏฺฐิจิปาสานสฺส
 โอรภาเคปี ปรีภาเคปี ปทํ ทิสฺวา มชฺเฌ อปสฺสนฺโตปี อิตฺโต
 อารุโฬหฯ อิตฺโต โอรุโฬหฯ มชฺเฌ ปิฏฺฐิจิปาสาณ อิมินา ปเทเสน
 ตโต ภวิสฺสตีติ นยโต ชานาติฯ เอวํฯ อารุพฺพหฺจฺจานเ ปทํ

๑. ม. ตตฺตคปาลํฯ ๒. ย. อนฺธการา อวิฏฺฐาฯ ๓. ม. ย. ...ปฏฺธิกฺขวเสนฯ
 เอมฺปรีปีฯ ๔. ม. มิคลฺลทฺทโก

*เล่มที่ ๕ สกกปญหสูตรตวณณา หน้า ๕๕๑

วีย หิ สุขเวทนาย อุปฺปตฺติ ปากฺกฺวา โหติ ฯ โอรุพฺพหฺญฺจฺฉาน
ปทํ วีย ทฺกุขเวทนาย อุปฺปตฺติ ปากฺกฺวา โหติ ฯ อิตฺโต อารุຍฺห ฯ
อิตฺโต โอรุຍฺห ฯ มชฺเช เอวํ คโตติ นยฺโต คหณํ วีย สุขทฺกุขานํ
อปคฺเม สาทาสาทปฺปฺทฺธิปฺกฺขวเสน มชฺฉตฺตการฺภูตา อทฺกุขมสุขา
เวทนาติ นยฺโต คณฺหนตฺตสฺส ปากฺกฺวา โหติ ฯ เอวํ ภควา
ปจฺมํ รูปกมฺมฺหฺญฺจฺฉานํ กเถตุวา ปจฺฉา อรูปกมฺมฺหฺญฺจฺฉานํ เวทนา-
วเสน วินิวตฺเตตุวา (๑) ทสฺเสติ ฯ

น เกวลลฺย อึเชว เอวํ ทสฺเสติ ฯ มหาสตีปฺญฺจฺฉาน (๒)
จุพฺพตฺตมหาสงฺขเย มหาตฺตมหาสงฺขเย จุพฺพเวทลฺลตฺตเต มหาเวทลฺล-
ตฺตเต รฺภูจฺปาลตฺตเต มาคนฺทียตฺตเต ชาตฺวิภงฺเก อนนฺลช-
สปฺปาเย (๓) สกฺเถ เวทนาสิยฺตฺตเตติ เอวํ อนนฺลเสสุ ตฺตเตสุ(๔) ปจฺมํ
รูปกมฺมฺหฺญฺจฺฉานํ กเถตุวา ปจฺฉา อรูปกมฺมฺหฺญฺจฺฉานํ เวทनावเสน
วินิวตฺเตตุวา ทสฺเสติ ฯ ยถา จ เตสุ ฯ เอวํ อิมสฺมีปฺปิ สกฺก-
ปญฺเยห ปจฺมํ รูปกมฺมฺหฺญฺจฺฉานํ กเถตุวา ปจฺฉา อรูปกมฺมฺหฺญฺจฺฉานํ
เวทनावเสน วินิวตฺเตตุวา ทสฺเสติ ฯ รูปกมฺมฺหฺญฺจฺฉานํ ปนฺตถ
เวทนาย อารมฺมณมตฺตึเยว สงฺขิตฺตํ ฯ ตสฺมา ปาลิยํ น อารุพฺพํ
ภวิสฺสติ ฯ

อรูปกมฺมฺหฺญฺจฺฉาน เยนตฺตสฺส ปากฺกํ เวทनावเสน อภินิเวสมุขํ

#๑. ม. นิวตฺเตตุวา ฯ เอวมฺปริปิ ฯ

๒. ม. เอตฺถนฺตเร มชฺฉิมนิกายมฺหิ สตีปฺญฺจฺฉานติ ทิสฺสติ ฯ

๓. ม. อนนฺลชสปฺปาเย ฯ ๔. ม. ตฺตตฺตเตสุ ฯ

๕. ม. ...มตฺตกึเยว ฯ

*เล่มที่ ๕ มหาควคควณณา หน้า ๕๕๔

ตเมว ทสเสตุ โสมนสุสั จาหิ เทวานมินุทาติ อาทิ วุตตัม (๑) ๑

ตตถ ทูวิเชนาติ ทูวิเชน ๑ ทูวิหิ โกฎุจาเสหิติ อตุโถ ๑
เอวรูป โสมนสุสั น เสวิตพพุนติ เอวรูปุ เคหสิตโสมนสุสั
น เสวิตพพุ ๑ เคหสิตโสมนสุสั นาม ตตถ กตมานิ ฉ
เคหสิตานิ โสมนสุสานิ ๑ จกขุวิญญะยยานัน รูปานัน อัญจัน
กนุตานัน มนุปานัน มโนรมานัน โลกามิสปฏิตัชุตตานัน ปฏิตากัน
วา ปฏิตาภโต สมนุสสุโต ๑ ปุพเพ วา ปฏิตทุชปุพพิ อติตัม
นิรุทัง วิปริณตัม สมนุสสุโต อุปปชชติ โสมนสุสั ๑ ยัม เอวรูปุ
โสมนสุสั ๑ อิทัม วุจจติ เคหสิตัม โสมนสุสนติ (๒) เอวั ฉสุ ทวาเรสุ
ปวตตคามคณนิสสิตัม (๓) โสมนสุสั ๑

เอวรูปุ โสมนสุสั เสวิตพพุนติ เอวรูปุ เนกขมมุนิสสิตัม (๔)
โสมนสุสั เสวิตพพุ ๑ เนกขมมุนิสสิตโสมนสุสั นาม ตตถ
กตมานิ ฉ เนกขมมุนิสิตานิ โสมนสุสานิ ๑ รูปานัน เตว
อนิจจัตม วิทิตุวา วิปริณามัม วิราคัม นิโรธัม ปุพเพ เจว รูปา
เอตริหิ จ ๑ สพเพ เต รูปา อนิจจา ๑ ทุกขา ๑ วิปริณามชมมาติ
เอวเมตัม ยถาภูตัม สมมุปปญญา ย ปสสุโต อุปปชชติ โสมนสุสั ๑
ยัม เอวรูปุ โสมนสุสั ๑ อิทัม วุจจติ เนกขมมุนิสิตัม โสมนสุสนติ (๒)
เอวั ฉสุ ทวาเรสุ อัญจารมมเณ อาปาถคเต อนิจจาทิวเสน

๑. ม. ...อาทิมาห ๑ ๒. ม. อ. ๑๔/๖๒๔/๔๐๒ ๑ ๓. ม. ย. วุตตคามคณนิสสิตัม ๑

๔. ม. เนกขมมุนิสิตัม ๑ เอวมุปริปิ ๑

*เล่มที่ ๕ สกกปญหสุตตวณณา หน้า ๕๕๕

วิปัสสนํ ปฏฺฐเปตฺวา อุตฺตสฺสกาเปตฺถ สกฺโกนุตฺตสฺส อุตฺตสฺสกาเม
วิปัสสนาติโสมนสฺสชาตสฺส อุปฺปนฺนํ โสมนสฺสํ ๑ เสวิตพฺพนฺติ
อิทํ เนกขมฺมวเสน ๑ วิปัสสนาวเสน อนุสฺสตีวเสน ปจฺมชฺฌานาที-
วเสน อุปฺปชฺชนกโสมนสฺสํ เสวิตพฺพํ นาม ๑

ตตฺถ ยถา สวิตกฺกํ สวิจารนฺติ ตสฺมีปี เนกขมฺมนิสฺสิตเต
โสมนสฺสเส ยํ เนกขมฺมวเสน ๑ วิปัสสนาวเสน ๑ อนุสฺสตีวเสน ๑
ปจฺมชฺฌานวเสน จ อุปฺปนฺนํ สวิตกฺกํ สวิจาร์ โสมนสฺสนฺติ
ชานเยย ๑ ยถา อวิตกฺกํ อวิจารนฺติ ยํ ปน ทฺถิตฺตยชฺฌาน-
วเสน อุปฺปนฺนํ อวิตกฺกํ อวิจาร์ โสมนสฺสนฺติ ชานเยย ๑ เย
อวิตกฺเก อวิจारे เต (๑) ปณฺธิตฺตเรติ เอเตสฺสปี ทฺวีสุ ยํ อวิตกฺกํ
อวิจาร์ ๑ ตํ ปณฺธิตฺตรนฺติ อตฺถโถ ๑

อิมินา ที กถิตํ โหติ ๑ ทฺวินฺนํ อรหตฺตํ กถิตํ ๑
กถํ ๑ เอโก หิ (๒)ภิกฺขุ สวิตกฺเก สวิจारे โสมนสฺสเส วิปัสสนํ
ปฏฺฐเปตฺวา อิทํ โสมนสฺสํ กีนิสฺสิตนฺติ อุปฺปชาเรนฺโต วตฺถุ-
นิสฺสิตนฺติ ปชานาติ (๓) ผสฺสปลยจฺมเก วุตฺตนเยเนว อนุกฺกเมน
อรหตฺเต ปตฺติภูจาทิ ๑ เอโก อวิตกฺกอวิจारे โสมนสฺสเส วิปัสสนํ
ปฏฺฐเปตฺวา วุตฺตนเยเนว อรหตฺเต ปตฺติภูจาทิ ๑

ตตฺถ อภินิวิฏฺฐโสมนสฺสเสสฺสปี สวิตกฺกสวิจาร์โต อวิตกฺก-
อวิจาร์ ปณฺธิตฺตรํ ๑ สวิตกฺกสวิจาร์โสมนสฺสวิปัสสนาโตปี

๑. สี. เส ๑ ๒. ม. กิร ๑ ๓. ม. ปชานาตีติ ๑

*เล่มที่ ๕ มหาควคควณณา หน้า ๕๕๖

อวิตกุกอวิจารณ์โสมนสฺสวีสฺสนา(๑) ปณิตฺรา ฯ สวิตกุกสวิจาร-
โสมนสฺสผลสมาปตฺติโตปี อวิตกุกอวิจารณ์โสมนสฺสผลสมาปตฺติเยว
ปณิตฺตรา ฯ เตนาห ภควา เย อวิตกุกเ อวิจารณ์เ เต
ปณิตฺตเรติ ฯ

เอวรูป โทมนสฺสํ น เสวิตพฺพนฺติ เอวรูปฺ เกหสิตโทมนสฺสํ
น เสวิตพฺพํ ฯ เกหสิตโทมนสฺสํ นาม ตตฺถ กตมานิ ฉ
เกหสิตานิ โทมนสฺसानิ ฯ จกฺขุวิญญฺเยยฺยานํ รูปานํ อัญฺจानํ
กนฺตฺตานํ มนฺปาณํ มโนรมานํ โลกามิสปฺปฏิสฺสฺตฺตานํ อปฺปฏิลาภํ
วา อปฺปฏิลาภโต สมฺนุสฺสโต ปุพฺเพ วา อปฺปฏิทฺทฺชฺพฺพํ
อติตํ นิรุทฺธํ วิปริณตํ สมฺนุสฺสรโต อปฺปชฺชติ โทมนสฺสํ ฯ ยํ
เอวรูป โทมนสฺสํ ฯ อิทํ วุจฺจติ เกหสิตํ โทมนสฺสนฺติ (๒) เอวํ นสฺ
ทฺวาเรสุ อัญฺจารมฺมณํ นานุกวี นานุกวิสฺสามิ นานุกวามีติ
วิตกุกยโต อปฺปนฺนํ กามกฺุณฺนิสฺสิตํ โทมนสฺสํ ฯ

เอวรูป โทมนสฺสํ เสวิตพฺพนฺติ เอวรูปฺ เนกฺขมฺมฺนิสฺสิตํ
โทมนสฺสํ เสวิตพฺพํ ฯ เนกฺขมฺมฺนิสฺสิตโทมนสฺสํ นาม ตตฺถ
กตมานิ ฉ เนกฺขมฺมฺสิตานิ โทมนสฺसानิ ฯ รูปานํ เตว
อนิจฺจํ วิทิตฺวา วิปริณามํ วิราคํ นิโรธํ ปุพฺเพ เจว รูปา
เอตฺรหิ จ ฯ สพฺเพ เต รูปา อนิจฺจา ฯ ทฺกฺขา ฯ วิปริณามชฺมมาติ
เอวเมตํ ยถาภูตํ สมฺมปฺปญฺญา ย ทิสฺวา อนฺตฺตเรสุ วิโมกฺเชสุ
๑. ม. อวิตกุกอวิจารณ์วีสฺสนา ฯ ๒. ม. อ. ๑๔/๖๒๗/๔๐๓ ฯ

*เล่มที่ ๕ สกกปณหตุตตวณณา หน้า ๕๕๗

ปิหิ อุปฎจาเปติ(๑) กทาสสุ (๒) นามาทิ ตทายตนิ อุปสมปชช
 วิหริสสามิ ฯ ยทริยา เอตริหิ อายตนิ อุปสมปชช วิหรนุติติ ฯ
 อิติ อนุตตเรสุ วิโมกขเสสุ ปิหิ อุปฎจาปยโต อุปปชชติ
 ปิหปจจยา โทมณสสุ ฯ ยิ เอวรूपิ โทมณสสุ ฯ อิทิ วุจติ
 เนกขมมสตี โทมณสสนุติ (๑) เอวิ นสุ ทวารเสสุ อิจุจามมณ
 อาปาถคเต อนุตตรวิโมกขสงฆาตอริยผลธมเมสุ ปิหิ อุปฎจเปตวา
 ตททธิคมา ย อนิจจาทิวเสน วิปสสนิ ปฎจเปตวา อุตสสุกาเปตุ
 อสกโกนุตสสุ อิทปิ ปกขิ ฯ อิทปิ มาสิ ฯ อิทปิ สิวจจริ
 วิปสสนิ อุตสสุกาเปตวา อริยญมิ ปาปุณิตุ นาสกขินติ
 อนุโสจโต อุปปนนิ โทมณสสุ ฯ เสวิตพพุนติ อิทิ เนกขมม-
 วเสน ฯ วิปสสนาวเสน ฯ อนุสสุติวเสน ฯ ปจมชฎานาทิวเสน
 อุปปชชนกโทมณสสุ เสวิตพพิ นาม ฯ

ตตถ ยลเจ สวิตกก สวิจารนุติ ตสมมีปิ ทูริเช โสมณสเส (๔)
 เลหสิตโทมณสสเมว สวิตกกสวิจารโทมณสสุ นาม ฯ เนกขมม-
 วเสน วิปสสนาวเสน อนุสสุติวเสน ปจมทุตติชฎานาวเสน
 อุปปนนิ โทมณสสุ ปน สวิตกกสวิจารโทมณสสนุติ เวทิตพพิ ฯ
 นิปุปรียาเยน ปน อวิตกกอวิจารโทมณสสุ นาม นตุติ ฯ
 โทมณสสินุทริยนตุ (๕) เอก์เสน อกุตลลญเจว สวิตกกสวิจารญจ ฯ

๑. ม. อุปฎจาเปติ ฯ ๒. ม. กทาสสุ ฯ ๓. ม. อ. ๑๔/๖๒๘/๔๐๔ ฯ ๔. ม. โทมณสเส
 ฯ

๕. ม. อ. โทมณสสินุทริยญหิ ฯ

*เล่มที่ ๕ มหาควควณณนา หน้า ๕๕๘

เอตสฺส ปน ภิกขุโน มณฺณนวเสน สวิตกกสฺวิจารนฺติ จ
อวิตกกอวิจารนฺติ จ วุตฺตํ ฯ

ตตฺรารํ นโย ฯ อธิ ภิกขุ โทมนสฺสปจฺจยญฺเต สวิตกก-
สฺวิจารมฺเม อวิตกกอวิจารมฺเม จ โทมนสฺสปจฺจยาเอว
อุปฺปนฺเน มกฺคผลมฺเม จ อณฺเณสิ ปฺฏิปตฺติทสฺสนวเสน
โทมนสฺสนฺติ คเหตุวา กทา นฺ โข เม สวิตกกสฺวิจารโทมนสฺเส
วิปฺสฺสนา ปญฺจปีตา ภวิสฺสตี ฯ กทา อวิตกกอวิจารโทมนสฺเสตี
จ กทา นฺ โข เม สวิตกกสฺวิจารโทมนสฺเส ผลสมมาปตฺติ
นิพฺพตฺติตา ภวิสฺสตี ฯ กทา อวิตกกอวิจารโทมนสฺเส ผลสมมา-
ปตฺติตี จ จินฺเตตฺวา เตมาสิกํ ฯ ฉมาสิกํ ฯ นวมาสิกํ วา
ปฺฏิปทํ คณฺหาตี ฯ เตมาสิกํ คเหตุวา ปจฺจมมาเส เอกํ ยามํ
ชกฺคตี ฯ เทว ยามะ นิทฺทาย โอคาสํ กโรตี ฯ มชฺฉิมมาเส
เทว ยามะ ชกฺคตี ฯ เอกํ ยามํ นิทฺทาย โอคาสํ กโรตี ฯ
ปจฺฉิมมาเส จงฺกมนิสฺชชฺชาหฺเว ยาเปตี ฯ เอวํ เจ อรหฺตฺตํ
ปาปฺณาตี ฯ อิจฺเจตํ กุสฺลํ ฯ โน เจ (๑) ปาปฺณาตี ฯ วิเสเสตฺวา
ฉมาสิกํ คณฺหาตี ฯ ตตฺรารปี เทว เทว มาเส วุตฺตนเยน
ปฺฏิปชฺชิตฺวา อรหฺตฺตํ ปาปฺณิตฺตุ อสฺกโกนฺโต วิเสเสตฺวา
นวมาสิกํ คณฺหาตี ฯ ตตฺรารปี ตโย ตโย มาเส ตเถว

๑. ม. เว ฯ

*เล่มที่ ๕ สกกปญหสุตตวณณา หน้า ๕๕๕

ปฏิปชชิตวา อรหตฺตํ ปาปฺณิตฺตํ อสฺสโกนฺตสฺส น ลทฺธิ
วต เม สพฺรหฺมจารีหิ สทฺธิ วิสุทฺธิปวารณํ ปวาทฺตุนฺติ
อวชฺชโต โทมนสฺสํ อุปฺปชฺชติ ฯ อสฺสธฺรารา ปวตฺตุนฺติ
คามนฺตปพฺพการวาสิมหาสีวตฺเตรสฺส วิย ฯ

เถโร กิร อฏฺฐารส มหาคณฺเ วาเจสิ ฯ ตสฺสโสวาเท
จตฺวา ตีสสทฺสสา ภิกฺขุ อรหตฺตํ ปาปฺณิสฺส ฯ อเถโก ภิกฺขุ
มยฺหํ ตาว อพฺพนฺตเร คฺคณา อปฺปมาณา ฯ กิทิสฺวา นฺุ โข
เม อาจริยสฺส คฺคณาติ อวชฺชเตติ (๑) ฯ อวชฺชเชนฺโต ปุณฺณชฺชน-
ภาวํ ปสฺสิตฺวา อมฺหากํ อาจริโย อณฺเณสํ อวสฺสโย โหติ ฯ
อตฺตโน ภวิตฺตํ น สกฺโกติ ฯ โอวาทมสฺส ทสฺสามิติ อากาเสน
คณฺตฺวา วิหารสมิเป โอตฺริตฺวา ทิวาญฺจानเ นิสินฺนํ อาจริยํ
อุปสงฺกมิตฺวา วตฺตํ ทสฺเสตฺวา เอกมณฺตํ นิสิตฺติ ฯ

เถโร กิการณา อากโตสิ ปิณฺฑปาตีกาติ อห ฯ
เอกํ อนฺุโมทนํ คณฺหิสฺสามิติ อากโตมฺหิ ฆนฺเตติ ฯ โอกาโส
น ภวิสฺสติ อวฺุโสติ ฯ วิตฺกุกฺมมาลเก จิตฺกาเล ปุณฺณิสฺสามิ
ฆนฺเตติ ฯ ตสฺมี จานเ อณฺเเว ปุณฺณนฺตฺติติ ฯ ภิกฺขาจารมคฺเค
ฆนฺเตติ ฯ ตตฺตราปี อณฺเเว ปุณฺณนฺตฺติติ ฯ ทุปฺปญฺนิวาสนญฺจानเ (๒)
สงฺฆมาญฺิปารุปนญฺจानเ ฯ ปตฺตนีหฺรณญฺจानเ ฯ คามเ จริตฺวา
๑. ม. อัย ปาโจ นตฺถิ ฯ ๒. ม. ยฺ. ทุปฺปญฺนิวาสนญฺจานเ ฯ

*เล่มที่ ๕ มหาควควณณนา หน้า ๕๖๐

อาสนสาลาช ยาคค ปิตกาลล ฆนเตติ ๑ ตตถ ตตถ(๑)
 อฏจกถาเถรา อตตโน กงขั วิโนเทนุติ อาวุโสติ ๑ อนุโตคามโต
 นิภขมนกาลล (๒) ปุณฺณิสฺสามิ ฆนเตติ ๑ ตตฺรารปี อญฺเญ ปุณฺณนุติ
 อาวุโสติ ๑ อนุตรามคฺเค ฆนเต ๑ โภชนสาลาช ภตฺตกิจฺจ-
 ปรีโยसानล ฆนเต ๑ ทิวาฏฺจานล ปาทโรชนกาลล มุขโรชนกาลล
 ฆนเตติ ๑ (๓) ตโต ปฏฺจาย ยาว อรุณา อปเร ปุณฺณนุติ
 อาวุโสติ ๑ ทนตคภฺจันฺ คเหตุวา มุขโรชนภฺจานคมนกาลล
 ฆนเตติ ๑ ตทา อญฺเญ ปุณฺณนุติติ ๑ มุขั โรวิทฺวา อาคมนกาลล
 ฆนเตติ ๑ ตตฺรารปี อญฺเญ ปุณฺณนุติติ ๑ เสนาสันฺ ปวีสิตฺวา
 นิสินฺนกาลล ฆนเตติ ๑ ตตฺรารปี อญฺเญ ปุณฺณนุติติ ๑ ฆนเต
 นนุ มุขั โรวิทฺวา เสนาสันฺ ปวีสิตฺวา ตโย จตฺตารโ ปรลฺลงฺเก
 อุสุมฺ คาทาเปตฺวา โยนิโสมนสิกาเรณ กมฺมํ กโรนฺตานิ อโอกาส-
 กาลลน ภวิตพฺพิ สียา ๑ มรณภฺขณฺปี น ลภิสฺสถ ฆนเต ๑
 ผลกสทิสตฺถ ฆนเต ปรสฺส อวสฺสโย โทถ อตตโน ภวิตฺตุ
 น สกฺโกถ ๑ น เม ตุมฺหากํ อนุโมทนาช อตฺถิถติ อากาส
 อูปรตฺติตฺวา อคมาสิ ๑

เถโร อิมสฺส ภิกฺขุโน ปรียตฺติยา กมฺมํ นตฺถิ ๑ มยฺหํ
 ปน (๔) อนุสาสโก ภวิสฺสตีติ (๔) ฅตฺวา อิทานิ อโอกาส

๑. ม. อัย ปาโจ นตฺถิ ๑ ๒. ม. นิภขนฺตกาลล ๑ ๓. ม. เอตฺถนฺตเร ตทา อญฺเญ
 ปุณฺณนุติติ ทิสฺสตีติ ๑ ๔. ม. องฺกุสโก ภวิสฺสามีติ ๑

*เล่มที่ ๕ สกุกปถุหสุตฺตวณฺณา หน้า ๕๖๑

น ภวิสฺสตีฯ ปจฺจุสกาเถ คมิสฺสามีติ ปตฺตจิวฺริ สมิเป กตฺวา
สพฺพิ ทิวสภาคํ ปจฺมํ ยามํ มชฺฌิมํ ยามํ จ ฌมฺมํ วาเจตฺวา
ปจฺฉิมยามเอ เอกสฺมี เถเร อุทฺเทสํ คเหตุวา นิกฺขมฺนฺเต ปตฺตจิวฺริ
คเหตุวา เตเนว สทฺธิ นิกฺขนฺโตฯ นิสินฺนออนฺนเตวาสิกา อจาริโย
เคนจิ ปปถฺเจน นิกฺขนฺโตติ มณฺเณสฺสุฯ นิกฺขนฺตฺเถโร โกจิเทว
สมานาจาริยภิกฺขุติ สลฺยณํ อกาสิฯ

เถโร กิร มาทิสฺสส อรหฺตฺตํ (๑) นาม กิฯ ทฺวิหฺตีเหเนว
ปาปฺณิตฺตฺวา ปจฺจาคมิสฺสามีติ อนฺนเตวาสิกานํ อนาโรเจตฺวา
อาสาพฺพหมาสฺสส ชฺฌนฺหปฺกฺษเตรสฺสียา (๒) กามนฺตปพฺภาริ กนฺตฺวา
จกฺกมมารุยฺห กมฺมฏฺฐานํ มนสิกโรนฺโต ตํทิวสํ อรหฺตฺตํ คเหตุ
นาสฺกฺขิฯ อุโปสถทิวเส สมฺปตฺเต ทฺวิหฺตีเหเน (๓) อรหฺตฺตํ
คณฺหิสฺสามีติ อาคโตฯ คเหตุ นาสฺกฺขิฯ ตโย มาสา ปน
ตีณิ ทิวसानิ วิย ยาว มหาปวารณา ตาว ชานิสฺสามีติ
วสฺสํ อุปกนฺตฺวาปี คเหตุ นาสฺกฺขิฯ ปวารณาทิวเส จินฺเตสิ
อหํ ทฺวิหฺตีเหเน อรหฺตฺตํ คณฺหิสฺสามีติ อาคโตฯ เตมาเสนาปี
นาสฺกฺขิฯ สพฺรหฺมจาริโน ปน วิสฺสุทฺธิปวารณํ ปวาเรนฺตฺติติฯ
ตสฺเสวํ จินฺตยโต อสฺสุชารา ปวตฺตนฺติฯ ตโต น มณฺเเจ
มยฺหํ จตฺตฺหิ อิริยาปเถหิ มคฺคผลํ อุปฺปชฺชิสฺสตีฯ อรหฺตฺตฺทานิ (๔)

๑. ยฺ. เอตฺถนฺตเร อุปฺปาเทตฺตฺนฺติฯ ๒. ม. เอตฺถนฺตเร นิกฺขนฺโตติ ทิสฺสตีฯ
๓. ม. ยฺ. มาเสฯ ๔. ม. อรหฺตฺตํฯ

*เล่มที่ ๕ มหาควคควณณา หน้า ๕๖๒

อปรปตฺวา เนว มณฺเฑ ปิณฺฑจฺจึ ปสาเรสุสามิ ฯ น ปาเท โชวิสุสามิติ
มณฺจํ อุตฺสาเปตฺวา จเปสิ ฯ ปุณฺ อนุโตวสุสํ ปตฺตํ ฯ อรหตฺตํ
คเหตุํ นาสกฺขิเยว ฯ เอกุณตีสปวารณาสุ อุตฺสุธารา ปวตฺตุนฺติ ฯ
คามทารกา เณรสฺส ปาเทสุ ผาลิตฺถุจฺจานานิ กณฺฏเกหิ
สิพฺพนฺติ ฯ ทวํ (๔) กโรนฺดาปี อยฺยสุสฺ มหาสิวฺตุเณรสฺส วิย ปาทา
โหนตฺตฺติ ทวํ กโรนฺติ ฯ

เถโร ตีสํสํจฺจเร มหาปวารณาทิวเส อาลมฺพนผลกํ
นิสฺสาย จิโต อิทานิ เม ตีสํ วสุตานิ สมณฺชมฺมํ กโรนฺตฺตฺส ฯ
นาสกฺขี อรหตฺตํ ปาปฺณิตตฺ ฯ อทฺธา เม อิมสฺมี อตฺตภาเว
มกุโธ วา ผลํ วา นตฺติ ฯ น เม ลทฺธํ สพฺรหฺมจารีหิ
สทฺธี วิสฺทฺธิปวารณํ ปวาเรตฺตุนฺติ จินฺตฺเตสิ ฯ ตสฺเสวํ จินฺตฺยโต
จ โทมนสุสํ อปรปฺชฺชิ ฯ อุตฺสุธารา ปวตฺตุนฺติ ฯ อถาวิทฺตฺรภูจฺจานเ
เอกา เทวธิตฺตา โรทฺมานา อฏฺฐาสิ ฯ โโก เอตฺถ โรทฺตีติ ฯ (๑)
อหํ ภูนฺเต เทวธิตฺตาติ ฯ กสฺมา โรทฺตีติ ฯ โรทฺเนน (๒) มกฺคผล
นิพฺพตฺตุนฺเต (๒) อหํปี เอกํ เทว มกฺคผลานิ นิพฺพตฺเตสุสามิติ
โรทามิ ภูนฺเตติ ฯ

ตโต เถโร โภ มหาสิว (๓) เทวธิตาปี (๔) ตยา สทฺธี เกพฺปี
กโรติ ฯ อนุจฺจวิกํ นุ โข เต เอตฺตุนฺติ วิปฺสฺสนํ วทฺเตตฺตฺวา

๑. ยฺ. เอวํ ฯ ๒. ม. โรทฺตีติ ฯ ๓. ม. โรทฺมานเนน มกฺคผลํ นิพฺพตฺติตํ ฯ ๔. ม. เตน
อหฺมปี ฯ ๕. ม. ยฺ. มหาสิวฺตุเณร ฯ ๖. ม. ยฺ. เทวตาปี ฯ ๗. ม. กโรนฺติ ฯ

*เล่มที่ ๕ สกุกปฬหสุตตวณณา หน้า ๕๖๓

สท ปฏิสมภิทาหิ อรหตต์ อคฺคเหสิ ฯ

โส อิทานิ นิปฺชชิสฺสามิติ เสนาสนํ ปฏิชฺคฺคิตฺวา มณฺจํ (๑)
ปณฺณเปตฺวา อุตฺทกฺกุจฺจาเน อุตฺทกํ ปจฺจุปฺกุจฺเปตฺวา ปาทะ
โชรวิสุสามิติ โสปาณผลเก นิสฺสีทิ ฯ

อนฺเตวาสิกาปีสุส อมฺหากํ อารฺจยฺสุส สมณฺชมฺมํ กาคฺคํ
คตฺตฺส (๒) ตีส วสฺตานิ ฯ อสฺกฺขิ นฺ โข วิเสสํ นิพฺพตฺเตตฺตํ ฯ
นาสฺกฺขิติ อวชฺชยฺมานา (๓) อรหตต์ ปตฺวา ปาทโชรวนตฺถํ
นิสินฺโนติ ทิสฺวา อมฺหากํ อารฺจโย อมฺหาทิสฺเสสุ อนฺเตวาสิกฺเกสุ
ติฏฺฐนฺเตสุ อตฺตนาเว ปาทะ โชรวิสุสตีติ อฏฺฐจฺานเมตฺตํ ฯ อหํ
โชรวิสุสามิ อหํ โชรวิสุสามิติ ตีสสทฺสฺสาปี (๔) อากาเสนาคนฺตฺวา
วณฺทิตฺวา ปาทะ โชรวิสุสาม ฆนฺเตติ อหํสุ ฯ อาวุโส อิทานิ
ตีส วสฺตานิ โหนฺติ มม ปาทานํ อโรตฺตานํ ฯ ติฏฺฐถ ตฺมุหะ ฯ
อหเมว โชรวิสุสามิติ ฯ

สกุโกปี อวชฺเชนฺโต มยฺหํ อโยโย มหาสิวคฺเคโร อรหตต์
ปตฺโต ตีสสทฺสฺसानํ อนฺเตวาสิกานํ ปาทะ โชรวิสุสามาติ
อากตฺตานํ ปาทะ โชรวิตุํ น เทติ มาทิสฺเส ปน อฺปฏฺฐจฺากะ
ติฏฺฐนฺเต มยฺหํ อโยโย สยํ ปาทะ โชรวิสุสตีติ อฏฺฐจฺานเมตฺตํ ฯ
อหํ โชรวิสุสามิติ สนนฺนิฏฺฐจฺานํ กตฺวา สุชฺาตาย เทวียา สทฺฐี
ภิกฺขุสํมฺสุส สนนฺติเก ปาตฺรโหสิ ฯ โส สฺชํ อสุรคณฺถํ ปฺรูโต

๑. ม. มณฺจกํ ฯ ๒. ม. คจฺจนฺตฺตฺส ฯ ๓. ม. อวชฺชยฺมานา ฯ ๔. ม. ตีสสทฺสฺสาปี ฯ

*เล่มที่ ๕ มหาควคควณณา หน้า ๕๖๔

กตุวา อเปถ ฆนเต มาตุคาโมติ โอกาสิ์ การถวา เถริ
อุปลงกมิตวา วนุทิตวา ปุโรโต อุกกุฏิกโก นิสิติตวา ปาเท
โรวิสสามิ ฆนเตติ อาห ๗ โกสิย อิทานิ เม ตีส วสุธานี
ปาทานิ อโรทานิ ๗ เทวทานิ จ ปกตियाปี มนุสสสรีรคนุโร
นาม เชคุจโธ ๗ โยชนสเส จิตานปี กณเจ อาสตุตถุณปี
วีย โหติ ๗ อหเมว โรวิสสามิติ ๗ ฆนเต อัย คนุโร นาม
น ปณณายติ ๗ ตุมหากิ ปน สीलคนุโร ฆ เทวโลก อติกกมิตวา
อุปริ ภาวกคิ ปตุวา จิโต ๗ สीलคนุโรโต อณโธ อุตตริตโร
คนุโร นาม นตติ ฆนเต ๗ ตุมหากิ สीलคนุเรนมุหิ อาคโตติ
วามเหตุเถน โคปุปกสนุธิย (๑)คเหตุวา ทกขิมเหตุเถน ปาทตเล(๒)
ปริมชช ๗ ทหรกumarสเสว ปาธา อเฮสส ๗ สกุโก ปาเท
โรวิตวา วนุทิตวา เทวโลกเมว คโต ๗

เอว น ลภามิ สพุรหุมจารีหิ สพุธิ วิสุทฐิปวารณ
ปวารเหตุนุติ อวชเชนตสส (๑) อุปปนน โทมนสสิ นิสสาย ภิกขุโน
มณณนวเสน วิปสุสนาย อารมมณปี วิปสุสนาปี มคโคปี
ผลปี สวิตกุกสวิจารโทมนสสนติ จ อวิตกุกอวิจารโทมนสสนติ
จ วุจจตีติ เวทิตพุพิ ๗

ตตุถ เอโก ภิกขุ สวิตกุกสวิจารโทมนสเส วิปสุสน
ปฏฐเปตุวา อิท โทมนสสิ กีนิสสิตนติ อุปชาเรนุโต วตุถ-

๑. ม. โคปุปกสนุธิย ๗ ๒. ม. ปาทตล ๗ ๓. ม. อวชชนตสส ๗ ๔. ม. วุคตุนติ ๗

*เล่มที่ ๕ สกุกปฬหสตุตวณณา หน้า ๕๖๕

นิสฺสิตนฺติ ปชานาติ ผสฺสปญฺจเม วุตฺตนเยเนว อนุกฺกเมน
อรหตฺเต ปตฺติภูจาทิฯ เอโก อวิตกฺกอวิจาร์โทมนสฺเส วิปฺสฺสนํ
ปญฺญเปตฺวา วุตฺตนเยเนว อรหตฺเต ปตฺติภูจาทิฯ

ตตฺถ อภินิวิฏฺฐโทมนสฺเสสุปี สวิตกฺกสฺวิจาร์โต อวิตกฺก-
อวิจาร์ ปณฺธิตฺตรํ สวิตกฺกสฺวิจาร์โทมนสฺสฺวิปฺสฺสนาโตปี อวิตกฺก-
อวิจาร์โทมนสฺสฺวิปฺสฺสนา ปณฺธิตฺตราฯ สวิตกฺกสฺวิจาร์โทมนสฺสฺสผล-
สฺมาปตฺติโตปี อวิตกฺกอวิจาร์โทมนสฺสฺสผลสฺมาปตฺติเยว ปณฺธิตฺตราฯ
เตนาห ภควา เย อวิตกฺกอวิจारे ปณฺธิตฺเตรติฯ

เอวรฺูปา อุเปกฺขา น เสวิตพฺพาทิ เอวรฺูปา เกหสิตฺตอุเปกฺขา
น เสวิตพฺพาฯ เกหสิตฺตอุเปกฺขา นาม ตตฺถ กตฺมา ฉ
เกหสิตา อุเปกฺขาฯ จกฺขุณา รูปํ ทิสฺวา อุปฺปชฺชติ อุเปกฺขา
พาลสฺส มุพฺพหฺสฺส ปุณฺธุชฺชนสฺส อนนฺธิชฺชนสฺส อวิปากชฺชนสฺส
อนาทีนวทสฺสาวิโน อสฺสุตฺวาโต ปุณฺธุชฺชนสฺสฯ ยา เอวรฺูปา
อุเปกฺขาฯ รูปํ สฺวา นาทิวตฺตติฯ ตสฺมา สฺวา อุเปกฺขา เกหสิตาติ
วฺุจจตีติ (๑) เอวํ ฉสฺสุ ทฺวาเรสฺสุ อิกฺุจาร์มฺมเณ อาปาถคเต
คฺุพฺปิณฺฑทีเก นิสฺสินมกฺขิกา วิย รฺูปาทีนิ อนตฺิวตฺตมฺานา ตตฺถเอว
ลคฺุคา ลคฺุคิตา หุตฺวา อุปฺปนฺนา กามคฺุณฺนิสฺสิตา อุเปกฺขา
น เสวิตพฺพาฯ

เอวรฺูปา อุเปกฺขา เสวิตพฺพาทิ เอวรฺูปา เนกฺขมฺมสิต-
๑. ม. อ. ๑๔/๖๒๕/๔๐๔-๔๐๕ ฯ

*เล่มที่ ๕ มหาควถวณณา หน้า ๕๖๖

อุเปกษา เสวิตพพา ๑ เนกขมมสิตอุเปกษา นาม ตตถ กตมา
 ฉ เนกขมมสิตา อุเปกษา ๑ รูปานันเตว อนิจจติ วิทิตวา
 วิปริณาม วิราค นิโรธ ปุพเพ เจว รูปา เอตริหิ จ
 สพเพ เต รูปา อนิจจา ๑ ทุกขา วิปริณามธมมาติ เอวเมตติ
 ยถากุติ สมนุปปญญา ย ปสสโต อุปปชชติ อุเปกษา ๑ ยา
 เอวรูปา อุเปกษา ๑ รูปิ สวา อติวตตติ ๑ ตสฺมา สวา อุเปกษา
 เนกขมมสิตาติ วุจจตีติ (๑)เอว ฉสฺ ทวาเรสุ อิกฺกาหิอารมมณ(๒)
 อาปาถกเต อิกฺกาเจ อรชชนตสฺส อนิกฺกาเจ อทฺตสนตสฺส อสม-
 เปกขเนน อสมมุยหนตสฺส อุปฺปนฺนา วิปสฺสนาณาณสมฺปยุตฺตา
 อุเปกษา ๑ อปิจ เวทนาสภากา ตตรมชฺชตฺตูปฺกษาปิ เอตถ
 อุเปกษาว ๑ ตสฺมา เสวิตพพาติ อยิ เนกขมมวเสน วิปสฺสนาวเสน
 อนุสฺสตีวเสน(๓) ปจฺมทฺตียตฺตียจตฺตฺตชฺชานาวเสน อุปฺปชชนอุเปกษา
 เสวิตพพา นาม ๑

ตตถ ยถเจ สวิตกุกํ สวิจารนฺติ ตายปี เนกขมมสิต-
 อุเปกษาย จ ยิ เนกขมมวเสน วิปสฺสนาวเสน อนุสฺสตีวเสน
 ปจฺมชฺชานาวเสน จ อุปฺปนฺนํ สวิตกุกํ สวิจาร์ อุเปกษนฺติ
 ชานนฺย ๑ ยถเจ อวิตกุกํ อวิจารนฺติ ยิ ปน ทฺตีย-
 ตฺตียชฺชานาหิวเสน อุปฺปนฺนํ อวิตกุกํ อวิจาร์ อุเปกษนฺติ
 # ๑. ม. อุ. ๑๔/๖๓๐/๔๐๔-๔๐๕ ๑ ๒. ม. อิกฺกาหิอารมมณ ๑
 ๓. ม. อนุสฺสตีจฺจานาวเสน ๑ เอวมุปรีปี ๑

*เล่มที่ ๕ สกุกปญหสุตตวณณา หน้า ๕๖๗

ชานะย ๑ ๒ อวิตกเก อวิจาเร (๑) เอตาสู ทวีสุ ยา อวิตก-
อวิจारा ๑ ส่า ปณิตตราติ อตุโถ ๑ อิมินา ก็ กถิต โหติ ๑
ทวินัน อรหตุต กถิต ๑ เอโก หิ ภิกขุ สวิตกุกสวิจารอุเปกขาย
วิปัสสนัน ปฏฐเปตวา อัย อุเปกขา กีนิสสิตาติ อุปชาเรนโต
วตถุนิสสิตาติ ปชานาติ (๒) ผสสปลญมเก วุตตนเยเนว อนุกุกเมน
อรหตุเต ปติฏฐาติ ๑ เอโก อวิตกุกาวิจाराย อุเปกขาย วิปัสสนัน
ปฏฐเปตวา วุตตนเยเนว อรหตุเต ปติฏฐาติ ๑

ตตถ อภินิวิฏฐอุเปกขาสูปี สวิตกุกสวิจารโต อวิตกุกา-
วิจारा ปณิตตรา ๑ สวิตกุกสวิจารอุเปกขาวิปัสสนาโตปี
อวิตกุกาวิจารอุเปกขาวิปัสสนา ปณิตตรา ๑ สวิตกุกสวิจาร-
เปกขาผลสมาปตติโตปี อวิตกุกาวิจารอุเปกขาผลสมาปตติเยว
ปณิตตรา ๑ เตเนาห ภควา ๒ อวิตกุกเก อวิจาเร เต
ปณิตตเรติ ๑

เอว ปฏฐปนโน โข เทวานมินท ภิกขุ ปปลญจสนญา-
สงขานโรธสารูปคามินี ปฏฐปท ปฏฐปนโน โหตีติ ภควา อรหตุต-
นิกุกเณ เทสนัน นิฏฐเปสิ ๑ สกุกโก ปน โสตาปตติผลัม ปตุโต ๑

พุกุธานัน หิ อชฌาสโย หีนโน น โหติ ๑ อุกุกกุโจว
โหติ ๑ เอกสุสปี พหุนันปี ฌมัม เทเสนตา อรหตุเตเนว กุกกุ
คณหนติ ๑ สตุตา ปน อตุตโน อนุรูเป อุปนิสสเย จิตา
๑. ม. อวิจาเร เต ปณิตตเรติ ๑ ๒. ม. ย. ปชานาตีติ ๑

*เล่มที่ ๕ มหาควคณณนา หน้า ๕๖๘

เกจิ โสตาปนุนา โหนฺติ ฯ เกจิ สกทาคามิโน ฯ เกจิ อนาคามิโน ฯ
เกจิ อรหนฺโต ฯ ราชา วีย หิ ภควา ฯ ราชกุมารา วีย เวเนยยา ฯ ยถา หิ ราชา โภชนกาเล
อตุตโน ปมาณน

ปิณฺฑํ อุทฺธริตฺวา ราชกุมารานํ อุปเนติ ฯ เต ตโต อตุตโน
มุขปฺปมาณเนว กพฺพํ กโรนฺติ ฯ เอวํ ภควา อตุตโน
อชฺฌาสยานุรูปาย เทสนาย อรหตฺเตเนว กุณฺ্ณ กณฺหาติ ฯ
เวเนยยา อตุตโน อุปนิสฺสยปฺปมาณน ตโตโสตาปตฺติผลํ (๑)วา
สกทาคามิอนาคามิอรหตฺตผลเมว วา กณฺหนฺติ ฯ

สกุโก ปน โสตาปนุโนว (๒) หุตฺวา ภควโต ปฺรูโตเยว
จวิตฺวา ตฺรณสกุโก หุตฺวา นิพฺพตฺติ ฯ เทวตานํ หิ จวมานานํ
อตุตถาวสฺส คตาคตฺถุจฺจานํ นาม น ปญฺญาติ ฯ ทิปฺสิขาป-
กมณํ วีย โหติ ฯ ตสฺมา เสสเทวตา น ชานีสุ ฯ สกุโก
ปน สยํ จุตฺตฺตา ภควา จ อปฺปฏิหตฺตวณฺตฺตฺตาติ (๑) เทวว ชนา
ชานีสุ ฯ อถ สกุโก จินฺเตสิ มยฺหํ หิ ภควตา ตีสุ
จฺจเนสุ นิพฺพตฺตผลเมว (๔) กถิตํ ฯ อยญฺจ ปน มคฺโค วา
ผลํ วา สกุณิกาย วีย อุปฺปตฺติตฺวา กเหตุํ น สกฺกา ฯ
อากมียปฺพุพฺพภาคปฺปฏิปทายสฺส ภวิตฺพุพฺพํ ฯ หนฺนทาหํ อุปฺริ
จีณาสวสฺเสว ปฺพุพฺพภาคปฺปฏิปทํ ปุจฺฉิสฺสามิติ ฯ
๑. ม. โสตาปตฺติผลมตฺตํ ฯ ๒. ม. โสตาปนุโน ชาโต ฯ โสตาปนุโน จ ฯ
ยู. ...โสตาปนุโน ฯ ๓. ม. ยู. อิติสทฺโท นตฺถิ ฯ ๔. ม. นิพฺพตฺติตฺตผลเมว ฯ

*เล่มที่ ๕ หน้า ๕๖๘

ปาติโมกข์สำรวจฉนวนา

ตโต ตํ ปุจฺจนฺโต กถํ ปฏิปนฺโน ปน มาริสาดิ-
อาทิมหา ฯ ตตฺถ ปาฏิโมกฺขสํวรายาดิ อุตฺตมเชฏฺฐกสึลสํวราย ฯ
กายสมาจารมฺปิตฺติ(๑)อาทิ เสวิตฺตพฺพกายสมาจาราทิวเสน ปาติโมกฺข-
สํวรสฺสสนตฺถํ วุตฺตํ ฯ สึลกถา จ นามเสสา กมฺมปถวเสน
วา ปณฺณตฺติวเสน วา กถตฺตพฺพา โหติ ฯ

ตตฺถ กมฺมปถวเสน กถนฺเตน อเสวิตฺตพฺพกายสมาจาโร
ตาว ปาณาติปาทอทินฺนาทานกามสุมฺมิจฺฉาจาเรหิ (๒) กถตฺตพฺโพ ฯ
ปณฺณตฺติวเสน กถนฺเตน กายทฺวารे ปณฺณตฺตสิกฺขาปท-
วितฺติกกมฺวเสน กถตฺตพฺโพ ฯ เสวิตฺตพฺพกายสมาจาโร ปาณาติ-
ปาทาทิเวรมณฺีหิ เจว กายทฺวารे ปณฺณตฺตสิกฺขาปทอวิตฺติกกเมน
จ กถตฺตพฺโพ ฯ อเสวิตฺตพฺพจิสมาจาโร มุสสาวาทาทิวจิทฺตจฺริเตน
เจว วจิตฺตวเร ปณฺณตฺต- สิกฺขาปทวิตฺติกกเสน(๓) กถตฺตพฺโพ ฯ
เสวิตฺตพฺพจิสมาจาโร มุสสาวาทาทิวเวรมณฺีหิ เจว วจิตฺตวเร
ปณฺณตฺตสิกฺขาปทอวิตฺติกกเมน จ กถตฺตพฺโพ ฯ

ปริเยสนา ปน กายวาจาหิ ปริเยสนาเยว ฯ สา กาย-
วจิสมาจารกฺคหณฺเณน คหิตาปี สมนานา ยสฺมา อาชีวญฺจกสึลลํ
นาม เอตฺตสมฺีเยว ทฺวารทฺวเย อุปฺปชฺชติ ฯ น อากาเส ฯ ตสฺมา
๑. สุยา. กายสมาจารนฺติ ฯ ๒. ม. ปาณาติปาทอทินฺนาทานมิจฺฉาจาเรหิ ฯ
๓. ม. ...วิตฺติกกมฺวเสน ฯ

*เล่มที่ ๕ มหาควคณณนา หน้า ๕๗๐

อาชีวกุมกสีกทสสนตุถิ วิสุ วุตตาฯ ตตุถ น เสวิตพุพ-
ปริเยสนา อนริยปริเยสนายกเถตพุพาฯ เสวิตพุพปริเยสนา
อริยปริเยสนายฯ

วตุตุตฺ เเหตุ เทวมา ภิกขเว ปริเยสนา อนริยา จ
ปริเยสนาฯ อริยา จ ปริเยสนาฯ กตมา จ ภิกขเว
อนริยปริเยสนาฯ อธิ ภิกขเว เอกจฺโจ อตุตนา ชาติชมฺโม
สมาโน ชาติชมฺมเยว ปริเยสติฯ อตุตนา ชราชมฺโมฯ พุยาธิชมฺโม
มรณชมฺโมฯ โสภชมฺโมฯ สงฺกิเลศชมฺโม สมาโน สงฺกิเลศชมฺมเยว
ปริเยสติฯ

ภิกขเว ภิกขเว ชาติชมฺมํ วเทถฯ ปุตุตภริยํ ภิกขเว
ชาติชมฺมํฯ ทาสีทาสี ชาติชมฺมํฯ อเชพฺกํ ชาติชมฺมํฯ กุกกุฏสุกริ
ชาติชมฺมํฯ หตุถิกวาสุสวพฺว(๑) ชาติชมฺมํฯ ชาตฺรุปรชตฺ ชาติชมฺมํ
ฯ ชาติชมฺมา เเหตุ ภิกขเว อุปฺชโยฯ เเหตุถายํ คธิโต (๒)มฺจุฉิโต
อหฺมฺพาปนฺโน อตุตนา ชาติชมฺโม สมาโน ชาติชมฺมเยว
ปริเยสติฯ

ภิกขเว ภิกขเว ชราชมฺมํ วเทถฯ ปุตุตภริยํ ภิกขเว
ชราชมฺมํฯเปฯ ชราชมฺมเยว ปริเยสติฯ

ภิกขเว ภิกขเว พุยาธิชมฺมํ วเทถฯ ปุตุตภริยํ ภิกขเว
พุยาธิชมฺมํฯเปฯ พุยาธิชมฺมเยว ปริเยสติฯ

๑. ม. หตุถิกวาสุสวพฺว ๒. ม. ย. คธิโตฯ

*เล่มที่ ๕ สกุกปญหสุตตวณณา หน้า ๕๗๑

กิลฺจ ภิกฺขเว มรณชมฺมํ วเทถ ฯ ปุตฺตภริยํ ภิกฺขเว
มรณชมฺมํ ฯเป ฯ มรณชมฺมํเยว ปริเยสตี ฯ

กิลฺจ ภิกฺขเว โสภชมฺมํ วเทถ ฯ ปุตฺตภริยํ ภิกฺขเว
โสภชมฺมํ ฯเป ฯ โสภชมฺมํเยว ปริเยสตี ฯ

กิลฺจ ภิกฺขเว สงฺกิลฺลชมฺมํ วเทถ ฯ ปุตฺตภริยํ ภิกฺขเว
สงฺกิลฺลชมฺมํ ฯเป ฯ สงฺกิลฺลชมฺมํเยว ปริเยสตี ฯ อโย ภิกฺขเว
อนริยปริเยสนาติ (๑)

อปีจ กุหนาทิวเสน ปญฺจวิธา อโศจรวเสน ฉพุพิตฺธา
เวชฺชกมฺมาทิวเสน เอกวีสติวิธา ฯ เอวํ ปวตฺตา สพุพปี อนเนสฺนา
อนริยา ปริเยสนาเยวาทิ เวทิตพุพา ฯ

กตมา จ ภิกฺขเว อริยปริเยสนา ฯ อิธ ภิกฺขเว เอกจฺโจ
อตุตฺตนา ชาตฺธิชฺมโม สมานอ ชาตฺธิชฺมเม อาทิโนวํ วิทิตฺวา อชาตํ
อนุตฺตรํ โยคกฺเขมํ นิพุพานํ ปริเยสตี ฯ อตุตฺตนา ชฺรารชฺมโม ฯ
พุยาชฺมรณโสภสงฺกิลฺลชมฺมโม สมานอ สงฺกิลฺลชมฺเม อาทิโนวํ
วิทิตฺวา อสงฺกิลฺลิจฺจํ อนุตฺตรํ โยคกฺเขมํ นิพุพานํ ปริเยสตี ฯ
อโย ภิกฺขเว อริยาปริเยสนา ฯ (๒)

อปีจ ปญฺจ กุหนาทินิ ฉ อโศจเร เอกวีสติวิธญฺจ อนเนสฺนํ
วชฺเชตฺวา ภิกฺขาจริยาเยว ชฺมเมเน สเมเน ปริเยสนาปี อริย-
ปริเยสนาเยวาทิ เวทิตพุพา ฯ

๑. ม. ม. ๑๒/๓๑๔/๓๑๔-๓๑๖ ฯ ๒. ม. ม. ๑๒/๓๑๕/๓๑๖ ฯ

*เล่มที่ ๕ มหาควคควณณา หน้า ๕๗๒

เอตถ จ โย โย น เสวิตพุโพติ วุตโต ๑ โส โส
ปุปุพพาเคปาณาติปาตาทีนั สมุการปริเยสนปโยคกรณคมนา-
กาลโต ปฏุจาย น เสวิตพุโพว ๑ อิตโร อาทีโต ปฏุจาย
เสวิตพุโพ ๑ อสกุโกนุเตน จิตตปิ อุปปาเทตพุพ ๑ อปัจ
ลัสมเกทาทีนั อตุถาย ปรกุกมนุदानัน เทวตตุตาทีนั วีย
กายสมาจาโร น เสวิตพุโพ ๑ ทิวสสุส ทิวติตักขตตุ ตินุณัน
รัตนานัน อุปุจจานคมนาทิวเสน ปวตุโต ชมมเสนาปติมหา-
โมคกุลลานตุเถราทีนั วีย กายสมาจาโร เสวิตพุโพ ๑
ชนุกุคหเปสนาทิวเสน วาจัน กิณฑนุदानัน เทวตตุตาทีนั วีย
วีสมาจาโร น เสวิตพุโพ ๑ ตินุณัน รตนานัน กุณกิตตนาทิวเสน
ปวตุโต ชมมเสนาปติมหาโมคกุลลานตุเถราทีนั วีย วีสมาจาโร
เสวิตพุโพ ๑ อนริยปริเยสนัน ปริเยสนุदानัน เทวตตุตาทีนั วีย
ปริเยสนา น เสวิตพุพา ๑ อริยปริเยสนันเยว ปริเยสนุदानัน ชมม-
เสนาปติมหาโมคกุลลานตุเถราทีนั วีย ปริเยสนา เสวิตพุพา ๑
เอว ปฏิปนุโน โชติ เอว อเสวิตพุพ กายวีสมาจารปริเยสนญจ
ปหาย เสวิตพุพานัน ปารีปุริยา ปฏิปนุโน เทวานมินุท ภิกขุ
ปาติโมกขสัวาราย อุตตมเชฏฐกสิลสัวารตุถาย ปฏิปนุโน นาม
โหตีติ ภควา ชีณาสวสุส อากมนียปุปุพพาคปฏิปทัง กเถสิ ๑

*เล่มที่ ๕ หน้า ๕๖๓

อินทริยสำรวจณณา

ทุดิยปุจญาช (๑) อินทริยสำรวจาติ อินทริยานัน ปิธานาย ฯ
 คุดตทวารตาย ลักตทวารตายาติ อตุโถ ฯ วิสชชเน ปนสฺส
 จกขุวิณญเณยฺม รุปนฺติ(๒) อาทิ เสวิตพพฐปาทิวเสน อินทริยสำรวจ-
 ทสฺสนตฺถํ วุตฺตํ ฯ ตตฺถ เอวํ วุตฺเตติ เหฎฐา โสมนสฺสาทิ-
 ปญฺหวิสชชชานัน สุตตฺตา อิมินาปี เอวรฐเปเนว ภวิตพพนฺติ
 สลยชาตปฏิกภาณเ ภควตา เอวํ วุตฺเต สกโก เทวานมินฺโท
 ภควนฺตํ เอตทโวจ ฯ เอตํ อิมสฺส โข อหํ ภนฺเตติ อาทิกํ
 วจัน อโวจ ฯ ภควาปิสฺส โอภาสํ ทตฺวา ตมฺหิ อโหสิ ฯ
 กเถตุกาโมปี หิ โข อตุถํ สมฺปาเทตฺถน สกโกติ ฯ อตุถํ
 สมฺปาเทตฺถสกโกนฺโต วา น กเถตุกาโม โหติ ฯ น ตสฺส ภควา
 โอภาสํ กโรติ ฯ อยํ ปน ยสฺมา กเถตุกาโม เจว ฯ สกโกติ
 จ อตุถํ สมฺปาเทตฺถ ฯ ตสฺมา ตสฺส(๓) ภควา โอภาสมกาสิ ฯ

ตตฺถ เอวรฐปํ น เสวิตพพนฺติ อาทิสฺ อยํ สงฺเขโป ยํ
 รูปํ ปสฺสโต รากาทโย อูปฺปชชนฺติ ฯ ตํ น เสวิตพพํ (๔)
 น โอลเกตพพนฺติ อตุโถ ฯ ยํ ปน ปสฺสโต อสฺสทสฺสญา
 วา สนฺจชาติ ฯ ปสาโท วา อูปฺปชชติ ฯ อนิจฺจสญญาปฏิกลาโก
 วา โหติ ฯ ตํ เสวิตพพํ ฯ

๑. ม.ทุดิยปุจญาช ฯ ๒. ม. รูปมฺปิตฺติอาทิ ฯ ๓. ม. เตนสฺส ภควา ฯ ๔. ม. เอตฺถนฺตเร
 น ทฎฐพพนฺติ ทิสฺสติ ฯ

*เล่มที่ ๕ มหาควถวณณา หน้า ๕๗๔

ยี่ จิตตฤขรปี่ จิตตฤพยณษนปี่ สททำ สุธนโต รากาทยโย
อุปฤษษนติ ๑ เอวรูโป สทโท น เสวิตพุโพ ๑ ยี่ ปน อตถนีสสิตี
ธมมนีสสิตี กุมภทาสีคีตกำปี (๑) สุธนตสส ปสาทอ วา อุปฤษษติ
นิพพิทา วา สณจาทิ ๑ เอวรูโป สทโท เสวิตพุโพ ๑

ยี่ คนฐั ฆายโต รากาทยโย อุปฤษษนติ ๑ เอวรูโป
คนฐั น เสวิตพุโพ ๑ ยี่ ปน คนฐั ฆายโต อสุภสณณาที-
ปฏฐิลาโก โหติ ๑ เอวรูโป คนฐั เสวิตพุโพ ๑

ยี่ รลั สายโต รากาทยโย อุปฤษษนติ ๑ เอวรูโป รโส
น เสวิตพุโพ ๑ ยี่ ปน รลั สายโต อหหาระ ปฏฐิภุสณณา
เจว อุปฤษษติ ๑ สายิตปจจยา จ กายพลั นีสสาย อริยภุมมี
โอภกมิตุสภโกติ ๑ มหาสิวตเถรภากิเนยยสิวสามเนรสส วิย
ภุณษนตสเสว(๒) วา กิเลสภยโย โหติ เอวรูโป รโส เสวิตพุโพ ๑

ยี่ โฝฏฐพัพพิ สุตโต รากาทยโย อุปฤษษนติ ๑ เอวรูโป
โฝฏฐพัพพิ น เสวิตพัพพิ ๑ ยี่ ปน สุตโต สารีปุตตตเถราทินั
วิย อาสวภยโย เจว ๑ วิริยั จ สุปคคหิตั ๑ ปจจนิมา จ
ชนตา ทิฏฐจानุคตี อาปาทเนน ออนุคคหิตา โหติ ๑ เอวรูโป
โฝฏฐพัพพิ เสวิตพัพพิ ๑

สารีปุตตตเถโร กิร ตีสวสสถานิ มณเจ ปิฏฐี น
ปสारेสิ ๑ ตถา มหาโมคคัลลนตเถโร ๑ महाकसुत्तपत्तेरो

๑. ม. กุมภทาสีคีตมปี ๑ ๒. ม. ปรีภุณษนตสเสว ๑

*เล่มที ๕ สกุกปลยหตุตถวณณา หน้า ๕๗๕

วีศวสสตี มณเจ ปฏฐี น ปสาเรตี ๑ อนุรุตตเถโร
ปลยปลยวสวสานี ๑ (๑) ภททียตเถโร ตีศวสสานี ๑ โสณตเถโร
อฏฐารวสวสานี ๑ รฏฐปาลตเถโร ทวาทส ๑ อานนุตเถโร
ปลณรต ๑ ราหุลตเถโร ทวาทส ๑ พากุลตเถโร อสตีวสวานี ๑
นาพกตเถโร ยาว ปรีนัพพานัน มณเจ ปฏฐี น ปสาเรตีตี ๑

เย มโนวัญญเยเย ชมเม สมนุนาหรนตสส รากาทโย
อุปลชชนตี ๑ อโห วต ยั ปเรตี ปรีวิตตูปกรณัน ตั มม
อสสาตี อาทินา นเยน วา อภิชฌาทีนึ อาปถมาคจจณตี ๑
เอวรูปา ชมมา น เสวิตพพา ๑ สพเพ สตุตา อเวรา โหนตตี
เอว เมตตาทิวเสน ๑ เย วา ปน ตินณัน เธรานัน ชมมา ๑
เอวรูปา เสวิตพพา ๑ ตโย กิร เธรา วสสุปนายิกทิวเส
กามวิตกกาทโย อกุตลวิตกกา น วิตกเกตพพาตี กติกั อกัสุ ๑
อถ ปวารณาทิวเส สัสมตเถโร สัสมนวกั ปุจันิ อาวุโส
อิมสมึ เตมาเส กิตตเก จาเน จิตตสส ชาวิทู้ ทินุนตี ๑
น ภนเต ปรีเวณสส ปรีจเจทโต พหิ ชาวิทู้ อทาสินตี ๑
ทุดิยั ปุจันิ ตว อาวุโส กิตตเกตี(๒) ๑ นีवासนโต(๓) ภนเต
พหิ ชาวิทู้ น อทาสินตี ๑ อถ เทวปี เถร์ ปุจันิสู ตุมหากั
ปน ภนเตตี ๑ นียกชมตตกขนุชปลยจกโต อาวุโส พหิ ชาวิทู้
น อทาสินตี ๑ ตุมเหหิ ภนเต ทุกกรั กตนตี ๑ เอวรูโป
๑. ม. ปลยวสวสานี ๑ ๒. ม. ตว อาวุโสตี ๑ ๓. ม. นีวาสเคหโต ๑

*เล่มที ๕ มหาควควณณนา หน้า ๕๗๖

มโนวิญญเอยโย ธมโม เสวิตพุโพ ๑

เอกนตวาทาติ เอโกเยว อนโต วาทสฺส เอเตสํ น(๑)
เทว วาทาติ (๑) เอกนตวาทา ๑ เอกโยเยว วทนต์ตี ปุจจติ ๑
เอกนตสึลาติ เอกจารา ๑ เอกนตจจนุทาติ เอกลทฐิกา ๑
เอกนตอชฺโฆसानาติ เอกนตปริโยसानา ๑

อนกธาตุ นานาธาตุ โข เทวานมินุท โลโกติ เทวานมินุท
อโยโลโก อนกชฺฆาสาโย นานชฺฆาสาโย ๑ เอกสฺมี คนตุกาเม
เอโก จาตุกาโม โหติ ๑ เอกสฺมี จาตุกาเม เอโก สยิตุกาโม
โหติ ๑ เทว สคฺตา เอกชฺฆาสา นาม พุคฺคภา ๑ คสฺมี
อนกธาคูนานาธาตุสฺมี โลเก ยํ ยเทว ธาตุํ ยํ ยเทว
อชฺฆาสา ยํ สคฺตา อภินิวิสฺสตี คณฺหนฺติ ๑ ตํ ตเทว ๑ ถาเมสา
ปรามาสาติ ถาเมเน จ ปรามาเสน จ ๑ อภินิวิสฺส วอหรนฺตีติ(๒)
สฺกุจฺจ คณฺหิตฺวา วอหรนฺติ ๑ กเถนฺติ ทีเปนฺติ กิตฺเตนฺติ ๑
อิทเมว สจฺจํ ๑ โมฆมณฺณนฺติ อิทํ อมฺหากเมว วจันํ สจฺจํ ๑
อณฺเณสํ วจันํ โมฆํ คจฺจันํ นิสฺสคฺคกนฺติ ๑

อจฺจนฺตนิฏฺฐาติ อนโต วุจฺจติ วินาโส ๑ อนตํ อตีตา
นิฏฺฐา เอเตสนฺติ อจฺจนฺตนิฏฺฐา ๑ ยา เอเตสํ นิฏฺฐา ๑ โย
ปรมฺสฺสาโส นิพฺพานํ ๑ ตํ สพฺเพสํ วินาสาติกฺกนฺตมจฺจนฺตนฺติ(๓)
วุจฺจติ ๑ โยคกฺเขโมติ นิพฺพานสฺเสว นามํ ๑ อจฺจนฺโต โยคกฺเขโม

๑. ม. ย. เทวธา คตวาทาติ ๑ ๒. ม. วอหรนฺตีติ ๑ ๓. ม. วินาสาติกฺกนฺตํ นิจฺจนฺติ ๑

*เล่มที่ ๕ สกกปถยหสตุตวณณา หน้า ๕๗๗

เอเตสนติ อจจนุตโยคกขเมมีฯ เสฏฐญฺเฐน พุรหุมํ อริยมคฺคิ
จรณฺตีติ พุรหุมจารีฯ อจจนุตตาย (๑) พุรหุมจารี อจจนุต-
พุรหุมจารีฯ ปรีโยสานนฺติ นิพฺพานสฺเสว นามิ (๒)ฯ อจจนุตํ
ปรีโยसानํ เอเตสนติ อจจนุตปรีโยसानาฯ

ตณฺหาสงฺขยวิมุตฺตาคิ ตณฺหาสงฺขโยติ มคฺโคปี นิพฺพานปีฯ
มคฺโค ตณฺหํ สงฺขิณาติ วินาสฺเตตีติ ตณฺหาสงฺขโยฯ นิพฺพานํ
ยสฺมา ตํ อากมฺม ตณฺหา สงฺขียติ วินสฺสตีติ ตสฺมา ตณฺหา-
สงฺขโยฯ ตณฺหาสงฺขยเณ มคฺเคน วิมุตฺตาฯ ตณฺหาสงฺขเย วา
นิพฺพานเณ วิมุตฺตา อธิมุตฺตาคิ ตณฺหาสงฺขยวิมุตฺตาฯ

เอตตาวตฺตา จ ภควตฺตา จุฑทสปี ปญฺหา(๑) พุยาถตฺตา
โหนตฺติฯ จุฑทส ปญฺหา นาม อีสฺสามจฺจริยํ เอโก ปโยหฯ
ปียาปียํ เอโกฯ ฉนฺโท เอโกฯ วิตคฺโค เอโกฯ ปปญฺโจ เอโกฯ
โสมนสฺสํ เอโกฯ โทมนสฺสํ เอโกฯ อุเปกฺขา เอโก กายสมฺมาจโร
เอโกฯ วจีสมฺมาจโร เอโกฯ ปรีเยสนา เอโกฯ อินฺทริยสํวโร
เอโกฯ อนนฺทธาตฺถุ เอโกฯ อจจนุตฺตนิฏฺฐา เอโกติฯ

เอชาติ จลนญฺเฐน ตณฺหา วุจฺจติฯ สฺวา ปีปนญฺเฐน
โรโคฯอนฺโต ปทฺสสนญฺเฐน คณฺโฑฯ อนฺวิษณนญฺเฐน สลฺลํฯ
ตสฺมา อัยํ ปรีโสตีติ ยสฺมา เอชา อตฺตนา กตคฺกมฺมานุรูปเณ
ปรีสํ ตตฺถ ตตฺถ อภินิพฺพตฺตนตฺถาย กทฺตติฯ ตสฺมา อัยํ

๑. ม. ยฺ. อจจนุตตฺถายฯ ๒. ม. นิพฺพานสฺส นามิฯ ๓. ม. มหาปญฺหาฯ

*เล่มที่ ๕ มหาควคควณณา หน้า ๕๗๘

ปรีโส เตลั เตลั ภาวนั วเสน อูจจาวัง อาปชชติ ฯ
 พุรหุมโลเก อูจโจ โหติ ฯ เทวโลเก อวโจ ฯ เทวโลเก อูจโจ
 มนุสฺสโลเก อวโจ ฯ มนุสฺสโลเก อูจโจ ฯ (๒)อปาเย อวโจ(๒) ฯ
 เยสาคั ฆนฺเตติ เยลั อหิ ฆนฺเต ฯ สนฺธิวเสน ปเนตถ
 เยสาคหฺนติ โหติ ฯ ยถาสุตติ ยถาปริยตฺตุนฺติ ยถา มยา
 สฺวโต เจว อุกฺกหิตโต จ ฯ เอวํ ฯ ฆมมํ เทเสมีติ สตฺตวตฺตปทฆมมํ
 เทเสมิ ฯ น จาคั เตสนฺติ อหิ ปน เตลั สวโก น
 สมฺปชฺชามิ ฯ อหิ โข ปน ฆนฺเตติ อาทินา อตฺตโน โสตา-
 ปนฺนภาวํ ชานาเปติ ฯ

โสมนสฺสปฏิลาภกถาวณณา

เวทปฏิลาภนฺติ ตฺถุจิปปฏิลาภํ ฯ เทवासฺสรสงฺคาโมติ เทวานํ
 จ อสุรานํ จ สงฺคาโม ฯ สมฺปพฺยุโพหติ สโมสณฺโณ(๑) นลาญฺน
 นลาญฺ ปุรณาการปฺปตฺโต วีย ฯ เอเตลั กิร กทาจิ มหา-
 สมฺพุทฺธิญฺเจ สงฺคาโม โหติ ฯ ตตฺถ ปน เจทนวิฆณฺณาทีหิ
 อญฺญมญฺญมาโต นาม นตฺถิ ฯ ทารุเมณฺฑกยฺพุทฺธํ วีย ชยปราชย-
 มตฺตเมว โหติ ฯ กทาจิ เทวา ชินฺนติ ฯ กทาจิ อสุรา ฯ
 ตตฺถ ยสฺมี สงฺคามे เทวา ปุณฺ อปฺจจาคนนาย อสุเร
 ชินฺนีสฺสุ ฯ ตํ สนฺธาย ตสฺมี โข ปน ฆนฺเตติ อาทิมาย ฯ
 # ๑. ม. ย. เอตฺถนฺตเร โหตีติ ทิสฺสติ ฯ ๒. ย. อปาโย นีโจ ฯ ๓. ม. สมฺปาปฺนโน ฯ

*เล่มที่ ๕ สกุกปฬหสุตตวณณา หน้า ๕๗๕

อุภยเมตถาติ (๑) อุภย เอติ ฯ ทูวิธิปี โอิหิ เอตถ เทวโลเก
เทวาเยว ปริภุญชิสฺสนฺตีติ เอวมสฺส อวชฺเชนตฺสฺส พลวปีติ-
โสมนสฺสํ อุปฺปชฺชติ ฯ สทณฺฑทาวจโรติ สทณฺโฑ อวจรโก(๒) ฯ
ทณฺฑคฺคหณฺณน สตฺถคฺคหณฺณน สทฺธิ อโหสิ ฯ น นิกฺขิตฺต-
ทณฺฑทสฺสโถติ ทสฺเสติ ฯ เอกนฺตนิพฺพิทาयाติ เอกนฺเตเนว วฏฺเฐ
นิพฺพิทฺทตฺถาย ฯ (๓)สพฺพิ มหาโควินฺเท (๔) วุตฺตเมว ฯ

ปเวเทสิติ กเถสิ ทีเปสิ ฯ อิเชวาติ อิมสฺมีเยว โอิกาเส ฯ
เทวภูตฺสฺส เม สโตติ เทวสฺส เม สโต ฯ ปุเนวายุ (๕) จ(๖)
เม ททฺโรติ ปุณฺ อณฺเณน กมฺมวิปาเกน เม ชีวิตํ ททฺชนฺติ ฯ
อิมินา อตฺตโน จุตฺถาวณฺเจว อุปฺปนฺนภาวํ จ อวิกโรติ ฯ

ทิวียา กายาติ ทิพฺพา อตฺตภาวา ฯ आयย หิตฺวา
อมานุสฺสนฺติ ทิพฺพิ आयย ชหิตฺวา ฯ อมุโพห กพฺภเมสฺสามิตี
นียตคฺคิกคฺคตา อมุโพห หุตฺวา ฯ (๗) ยตฺถ เม มโน รมิสฺสติ
ตฺตเถว ขตฺติยกุลาทิสฺส กพฺภํ อุปฺคจฺฉิสฺสามิตี สตฺตคฺคขตฺตุ
เทเว จ มานุเส จาติ อิมมตฺถํ ทีเปติ ฯ

ถาเยน วิหริสฺสามิตี มนุสฺเสสฺสุ อุปฺปนฺโนปี มาตริ
ชีวิตา โวโรปนาทินฺ อภพฺพตฺตา ถาเยน การณฺน สเมน

๑. ม. อุภยเมตฺตติ ฯ ๒. ม. สทณฺฑทาวจรโก ฯ ๓. ม. ย. นิพฺพิทฺทตฺถายาติ ฯ

๔. ม. มหาโควินฺทสฺสฺสฺส ฯ ๕. ม. ย. ปุณฺรายุ ฯ ๖. สฺยา. ๖ ฯ ๗. ม. เอตฺถนฺตเร ยตฺถ
เม รมตี มโนตีติ ทิสฺสติ ฯ

*เล่มที่ ๕ มหาควคณณนา หน้า ๕๘๐

วิหริสุสามิติ อตุโถ ๑

สมุโพธิ เจ ภวิสสุตติ อิท สกทาคามิมคคัม สนุชช
วทติ ๑ สเจ สกทาคามี ภวิสสุสามิติ ทีเปติ ๑ อญญาตา
วิหริสุสามิติ อญญาตา อาชานิตุกาโม หุตฺวา วิหริสุสามิ ๑
เสวว อนฺโต ภวิสสุตติ โสเอว เม มนุสฺสโลเก อนฺโต
ภวิสสุตติ (๑) ๑

ปฺน เทโว ภวิสฺสามิ ๑ เทวโลกสมิมุตฺตโมติ ปฺน เทวโลกสมิ
อตุตฺโต สกโก เทวานมินฺโท ภวิสฺสามิติ วทติ ๑

อนฺติเม วตฺตมานมฺหิติ อนฺติเม ภเว วตฺตมาน ๑ โส
นิวาโส ภวิสฺสุตติ เย เต आयุนา จ ปญฺชาย จ อกนิฏฺฐา
เชฏฺฐกา สพฺพเทเวหิ ปณฺธิตฺตราเทวา ๑ อวसान เม โส
นิวาโส ภวิสฺสุตติ ๑ อโย กิร ตโต สกทตฺตภาวโต จโต ตสมิ
อตุตฺตภาเว อนาคามิมคคสฺส ปฏฺฐิตฺตตฺตา อุกฺขิสฺสโต อกนิฏฺฐคามิ
หุตฺวา อวิหาทิสฺส นิพฺพตฺตฺนฺโต อวसान ปน (๒) อกนิฏฺฐคามิ
ภวิสฺสุตติ ๑ (๒) ตํ สนุชช เอวมหา ๑

เอส กิร อวิหฺสฺส กปฺปสฺสสฺส วสิสุตติ ๑ อตฺตปฺเปสฺสปี เทว
กปฺปสฺสสฺสทานิ ๑ สฺสทฺสเสสฺส จตฺตาริ (๑) สฺสทฺสสิสฺส อญฺจ ๑ อกนิฏฺฐเจสฺส
โสพฺสชาติ เอกตฺตีส กปฺปสฺสสฺสทานิ พุรฺหมอายย อนฺภวิสฺสุตติ ๑
สกโก เทวราชา อนาถปฺปญฺทิกโก คหปติ วิสาขา มหาอุปาสิกาทิ

๑. ม. ภวิสฺสุตติ ๑ ๒. ม. ย. อกนิฏฺฐเจ นิพฺพตฺตฺตฺสฺส ๑ ๓. ม. เอตฺตฺนฺตฺเร ปกฺปสฺสสฺส
นิตติ

ทิสฺสุตติ ๑

*เล่มที่ ๕ สกกปญหสุตตวณณา หน้า ๕๘๑

ตโยปี หิ อิม เอกปฺปมาณาเยกาเอว ฯ วฏฺฐาภิตตตฺตา นาม ฯ
เอเตหิ สทิสสา สุขภาคิโนนาม นตฺถิ ฯ

อปริโยสิตตสฺกปฺโปติ อนิฏฺฐิตมโนโรโถ ฯ ยสฺสุ (๑) มณฺเฑมามี
สมณฺเฑติ เย สมณฺเฑ ปวิวิตฺตวiharิโนติ มณฺเฑมามี ฯ

อาราธนาติ สมฺปาทนา ฯ วิราธนาติ อสมฺปาทนา ฯ น
สมฺโกนฺตฺติ (๒) สมฺปาเทตฺวา กเถตุํ น สกฺโกนฺติ ฯ

อาทิจฺจนฺธุนนฺติ อาทิจฺโจปี โคตฺมโคตฺโต ฯ ภควาปี
โคตฺมโคตฺโตเอว ฯ ตสฺมา เอวมาห ฯ ยํ กโรมเสติ (๓) ยํ ปุพฺเพ
พฺรหฺมุโน นมการํ กโรม ฯ สมํ เทเวหิตี สทฺธิ เทเวหิ ฯ
อิโต ปฏฺจาย อิทานิ อมฺหากํ พฺรหฺมุโน นมการกรณํ นตฺถิติ
ทสฺเสติ ฯ สามํ กโรมาติ นมการํ กโรม ฯ

ปฺรามสฺติวาทิ ตฺถุจฺจิตฺโต สหายํ หตฺเถน หตฺถมฺหิ
ปฺรามสนฺโต (๔) วิย ปฺริวี ปฺหริตฺวา ฯ สกฺขิภาวตฺถาย วา ปฺหริตฺวา
ยถา ตฺวํ นิจฺจลา (๕) เอวมหํ ภวามิตี ฯ (๖) อชฺฉณิฏฺฐปฺญหาติ อชฺฉณฺสิต-
ปฺญหา ปฺญฺจปฺญหาติ (๗) อตฺโถ ฯ เสลฺลํ สพฺพตฺถ อุตฺตานเมวาทิ ฯ

สกกปญหสุตตวณณา นิฏฺฐิตา ฯ

อฏฺฐมํ ฯ

๑. สฺยา. ยสฺสุ ฯ ๒. ม. สมฺปายนฺติ ฯ ๓. ม. ย. กโรมสฺสีติ ฯ ๔. ม. ปฺหฺรณฺโต ฯ
๕. ม. ย. นิจฺจโล ฯ ๖. ม. ย. ภควตฺตีติ ฯ ๗. ม. ย. ปตฺถิตปฺญหา ฯ

*เล่มที่ ๕ หน้า ๕๘๒

มหาสติปฏิจานสูตรวณณนา

อุทฺเทสวารกถาวณณนา

เอวมเม สุตฺตฺติ มหาสติปฏิจานสูตรํ ๑ ตตฺรารยํ อนุ-
ปุพฺพปทวณณนา เอกายโน อยํ ภิกฺขเว มคฺโคติ กสฺมา
ภควา อิทํ สุตฺตฺตมาสี ๑ กุรฺรภูจฺวาสินํ คมฺภีรเทศนาปฏิกุคฺคหณ-
สมตฺตตตาย ๑

กุรฺรภูจฺวาสินโน กิร ภิกฺขุภิกฺขุณีโย อุปาสกอุปาสิกาโย จ
อุตฺตสฺปายาติ(๑)สมฺปนฺนตฺตา ตสฺส รฺภูจฺสส สฺปายอุตฺตฺตจฺย-
เสวเนน นิจฺจํ กถฺลสฺรีรา กถฺลจิตฺตา จ โหนฺติ ๑ เต
จิตฺตสฺรีรกถฺลตตาย อนุคฺคหิตฺตปณฺณวพฺลา คมฺภีรกถํ ปฏิกุคฺคเหตุ
สมตฺตา โหนฺติ ๑ เตน เตสํ ภควา อิมํ คมฺภีรเทศนา-
ปฏิกุคฺคหณสมตฺตํ สมฺปสฺสนฺโต เอกวิสตียา จาเนสฺส กมฺมภูจฺจัน
อรหตฺเต ปกฺขิปิตฺวา อิทํ คมฺภีรตถํ มหาสติปฏิจานสูตรํ
อภาสี ๑ ยถา หิ ปุริโส สุวณฺณจฺงโกฏฺถํ ลภิตฺวา ตตฺถ
นानาปุพฺพานิ ปกฺขิปเยยฺย ๑ สุวณฺณมณฺชูลํ วา ปน ลภิตฺวา
ตตฺต รตนานิ ปกฺขิปเยยฺย ๑ เอวํ ภควาปิ กุรฺรภูจฺวาสิปริสํ
ลภิตฺวา คมฺภีรเทศนํ จเปสี(๒) ๑ เตนเนเวตฺถ อณฺณานิปี คมฺภีรตฺถานิ
อิมสฺมี ทีฆนิกายे มหานิทานํ ๑ มชฺฌิมนิกายे สติปฏิจานํ ๑
๑. ม. อุตฺตฺตจฺยยาติ... ๑ ๒. ม. เทเสสี ๑

*เล่มที่ ๕ มหาสติปฏิจานสูตรตวณณา หน้า ๕๘๑

สาโรปมฺ ๑ รุกฺโขปมฺ ๑ ภูจฺปาถํ ๑ มากณฺหิยฺ ๑ อาเนชสฺปฺปายนฺติ
อณฺณานิปี สุตฺตานิ เทเสสิ ๑

อปีจ ตสฺมี ชนปเท จตฺสฺโส ปริสา ปกตฺยิว
สติปฏิจานภาวานาโยคมฺนุยฺยตฺตา วิหรนฺติ ๑ อนฺตมโส ทาส-
กมฺมกรานิ (๑) สติปฏิจานปฏฺฐิตฺยฺยตฺตเมว กถํ กเถนฺติ ๑ อุทกตฺตฺถ-
สฺตฺตกนฺตฺนฏฺฐานาที่สุปี นีรตฺถกถา นาม นปฺปวตฺตติ ๑ สเจ
กาจิ อิตฺถิ อมมฺ ตฺวํ กตฺรํ สติปฏิจานํ (๒)มนสิกโรสฺสีติ
ปฺจฺฉิตฺตา น กิลฺลิจฺติ วทติ ๑ ตํ กรหนฺติ ชีรตฺถุ ตว ชีวิตํ ๑
ชีวมานานิ ตฺวํ มตฺสทิสฺสาติ ๑ อถ นํ มาทานิ ปฺน
เอวมกาสีติ โอวทิตฺวา อณฺณตฺรํ สติปฏิจานํ อุกฺกณฺหาเปนฺติ ๑
ยา ปน อหํ อสุกํ สติปฏิจานํ นาม มนสิกโรมฺมีติ วทติ ๑
ตสฺสา สาธุ สาธุติ สาธุการํ ทตฺวา (๓) สฺวชีวิตํ ตว ชีวิตํ ๑
ตฺวํ นาม มนุสฺสตฺตํ ปตฺตฺตา ๑ ตวตฺถาย สมฺมาสมฺพุทฺโธ
อุปฺปนฺโนติ อาทิหิ ปสฺสนฺติ ๑ น เกวลํ เจตฺถ มนุสฺสชาติกา
สติปฏิจานมนสิการยฺยตฺตา ๑ เต นิสฺสาย วิหรนฺตา ตีรจฺฉาน-
คตาปี ๑

ตฺตฺรึทํ วตฺถุ เอโก กิร นฺนฺโก สฺวโปตฺกํ คเหตุวา
สิกฺขาเปนฺโต วิจรติ ๑ โส ภิกฺขุณฺนุปสฺสยํ อุปนิสฺสาย วสิตฺวา
คมนกาเล สฺวโปตฺกํ ปมฺมุสฺสิตฺวา คโต ๑ ตํ สามเณริโย
๑. ม. ทาสกมฺมกรปริชานานิ ๑ ๒. ม. สติปฏิจานภาวานิ ๑ ๓. ม. กตฺวา ๑

*เล่มที่ ๕ มหาควคควณณา หน้า ๕๘๔

คเหตุวา ปฏิกษคีสุฯ พุทธรกขิตโตตีสสุ นามํ อํกํสุฯ ตํ
เอกทิวลํ ปุโรโต นิสินนํ ทิสฺวา มหาเถรี อห พุทธร-
รกขิตดาติฯ ก็ อยฺเยติฯ อตฺถิ เต โกจิ ภาวนามนสิกาโรติฯ
นตฺถิ อยฺเยติฯ อาวุโส ปพฺพชิตานํ สนฺตฺติเก วสนฺเตน นาม
วิสสุจอตตภาเวน วสิตุํ น วฏฺฐติฯ โกจิตฺเว มนสิกาโร
อิจฺฉิตพฺโพฯ ตฺวํ ปน อณฺณํ น สกขิสฺสตีฯ อฏฺฐิ อฏฺฐิตฺติ
สชฺฌายํ กโรหิตฺติฯ โส เถรียา โอวาเท จตฺวา อฏฺฐิ
อฏฺฐิตฺติ สชฺฌายํ กโรนฺนฺโต จรติฯ

ตํ เอกทิวลํ ปาโตนว โตรณคฺเค นิสิตฺตฺวา พาลาตปํ
ตปฺปมานํ เอกา (๑) สกฺกณคฺมิ (๑) นขปณฺชเรน อคฺคเหตีฯ โส กิริ
กิริตี สทฺทหมกาตีฯ สามเณรียอ สุตฺวา อยฺเย พุทธรกขิตโต
สกฺกณณ คหิตโตฯ โมเจม นนฺติ เลทฺทฺทฺวาทีนํ คเหตุวา
อนฺุพฺนุชิตฺวา โมเจสสฯ ตํ อานตฺวา ปุโรโต จปีตํ เถรี อห
พุทธรกขิต สกฺกณณ คหิตกาเล ก็ จินฺเตสฺตีติฯ อยฺเย อหํ
น กิลฺลิจิ จินฺเตมิฯ (๒) อฏฺฐิปฺลฺลชฺว อฏฺฐิปฺลฺลชฺ อเหตุวา คจฺฉตฺติฯ
กตรสฺมี จานเ วิปฺปกิริสฺสตีติ เอวํ อยฺเย อฏฺฐิปฺลฺลชฺเมว
จินฺเตสฺสินฺติฯ สาธฺุ สาธฺุ พุทธรกขิต อนาคเต ภวกฺขยสฺส เต
ปจฺจโย ภวิสฺสตีติฯ เอวํ ตตฺถ ตฺริจฺฉานคตาปี สติปฺภูจฺฉาน-
มนฺุยฺตุตาฯ (๓) ตสฺมา เนลํ ภควา (๔) สติปฺภูจฺฉานวฺุฑฺฒิเมว ชานนฺฺโต

๑. ม. ย. เอโก สกฺกโณฯ ๒. ม. น อยฺเย อณฺณํ กิลฺลิจิ จินฺเตสฺตีฯ ๓. ม. สติปฺภูจฺฉานมน
สิจการยฺตุตาฯ
๔. ม. สติปฺภูจฺฉานพฺุฑฺฒิเมว ชเนนฺฺโตฯ

*เล่มที่ ๕ มหาควคควณณา หน้า ๕๘๕

อิทํ สุตตํ อภาสี ฯ

ตตถ เอกายโนติ เอกมคฺโค ฯ มคฺคสฺส หิ

มคฺโค ปนฺโถ ปโถ ปชฺโช อญฺชํ วมุญฺญํ

นาวา อุตฺตรเสตฺถ จ กุลฺโล จ ภิสฺสํกโมติ

พหุณี นามานี ฯ สุวายมิชฺช อยนฺนามน วุตฺโต ฯ ตสฺมา เอกายโน

อํ ภิกฺขเว มคฺโคติ เตตฺถ เอกมคฺโค อํ ภิกฺขเว มคฺโค

น เทวธา (๑)ปถฺภูโตติ เอวมตฺโถ ทฏฺฐพฺโพ ฯ

อถวา เอเกน อยิตพฺโพติ เอกายโน ฯ เอเกนาติ

คณฺสงฺกณฺภิกํ ปหาย วุปกฏฺฐเจน ปวีวิตฺเตน ฯ (๒) อยิตพฺโพติ

ปฏฺฐิปชฺชิตพฺโพ ฯ อยนฺติ วา เอเตนาติ อยโน ฯ สํสารโต นิพฺพานํ

คจฺจนฺตํติ อตฺโถ ฯ เอกสฺส อยโน เอกายโน ฯ เอกสฺสาติ

เสฏฺฐสฺส ฯ สพฺพสฺตตฺเตฏฺฐโ จ โส ภควา ฯ ตสฺมา ภควโตติ

วุตฺตํ โหติ ฯ กิณฺจาปี หิ เตน อญฺเฬปี อยนฺติ ฯ เอวํ

สนฺเตปี ภควโตว โส อยโน เตน อฺปฺปาทิตตฺตา ฯ ยถาห ฯ

โส หิ พุราหฺมณฺ ภควา อฺนฺปฺปนฺนสฺส มคฺคสฺส อฺปฺปาเตตาติ(๓)-

อาทิ ฯ อยตีติ วา อยโน ฯ คจฺจติ ปวตฺตตีติ อตฺโถ ฯ เอกสฺมี

อยโน (๔) เอกายโน ฯ อิมสฺมีเยว ฐมฺมวินฺเย ปวตฺตติ น อญฺญตฺถาติ

วุตฺตํ โหติ ฯ ยถาห อิมสฺมี โข สุภทฺท ฐมฺมวินฺเย

อริโย อฏฺฐจฺกโก มคฺโค อฺปฺลพฺพตีติ (๕) เทสฺนาภโทเยว เหโส ฯ

๑. ม.ทฺวิธา ฯ ๒. ม. ปวีวิตฺตจิตฺเตน ฯ ๓. ม. อ. ๑๔/๑๐๖/๕๐ ฯ ๔๐. ม. อยโนติ ฯ

๕. ที. มหา. ๑๐/๑๓๘/๑๓๕ ฯ

*เล่มที่ ๕ มหาควคควณณา หน้า ๕๘๖

อตุโต ปเนโกว ฯ

อปีจ เอก์ อยตีติ เอกายโน ฯ ปุพพภาเค นานามุข-
ภาวนานยปวตุโตปี อปรภาเค เอก์ นิพพานเมว คจฺจตีติ
วตุตฺ โหติ ฯ ยถาห พุรหฺมา สหฺมปติ

เอกายนํ ชาตฺยชนฺตทสฺสี

มคฺคํ ปชานาติ หิตานุกมฺปี

เอเตน มคฺเคน ตริสฺสุ ปุพฺเพ

ตริสฺสนฺติ (๑) เย จ ตรนฺติ โอมฺนฺติ (๑)

เกจฺ ปน น ปาริ ทิกุณฺณํ ยนฺตีติ (๒) กาถานเยน ยสฺมา
เอกวาริ นิพพานํ คจฺจติ ฯ ตสฺมา เอกายโนติ วทฺนฺติ ฯ ตํ
น ยุชฺชติ ฯ อิมสฺส หิ อตุตฺส สกึ อยโนติ อิมินา พุชฺชเนน
ภวิตฺพุทฺธิ ฯ ยถิ ปน เอก์ อยนฺมสฺส เอกา คติ ปวตุตฺตีติ
เอวํ อตุตฺถิ โยเชตฺวา วุจฺเจยฺย ฯ พุชฺชณํ ยุชฺชเยยฺย ฯ อตุโต
ปน อุกฺขธาปี น ยุชฺชติ ฯ กสฺมา ฯ อีธ ปุพฺพภากมคฺคสฺส
อธิปฺเปตฺตฺตา ฯ กายาทิจตุอารมฺมณฺปวตุโต หิ ปุพฺพภากสตี-
ปฏฺฐานมคฺโค อีธ อธิปฺเปโต ฯ น โลกุตฺตโร ฯ โส จ อนเกวาริปี
อยติ ฯ อนเกณฺจสฺส อยนํ โหติ ฯ

ปุพฺเพปิ จ อิมสฺมี ปเท มหาเถรานํ สากฺจฺจา อโหสิ ฯ
ติปิฏกฺจฺพนาคตฺเถโร (๓) ปุพฺพภากสตีปฏฺฐานมคฺโคติ อาห ฯ

๑. ส. มหา. ๑๕/๕๓๕/๒๒๔ ฯ ม. ตริสฺสนฺติ เย จ ตรนฺติ โอมฺนฺติ ฯ
๒. ปุ. ส. ๒๕/๓๘๕/๔๓๒ ฯ ๓. ม. ติปิฏกฺจฺพนาคตฺเถโร ฯ

*เล่มที่ ๕ มหาสติปฏิจานสูตรตถวณณา หน้า ๕๘๗

อจริโย ปนสฺส ติปิฏกจฺพสมฺตเถโร(๑) มิสฺสกมฺคฺโคติ อห ๗
 ปุพฺพภาโก ฆนฺเตติ ๗ มิสฺสโก อวฺโสติ ๗ อจริเย ปน
 ปฺนปฺปฺนํ ฆนฺเต ฆนฺเต อปฺปฏิพาหิตฺวา ตฺถหิ อโหสิ ๗
 ปฺลฺลํ อวินิจฺฉินฺตีวาว อฏฺฐหีสฺส ๗ อถจฺริยตฺเถโร นฺหานโกฏฺฐกํ
 กจฺฉนฺโตมฺยา มิสฺสกมฺคฺโค กถิโต ๗ จฺพนาโค(๒) ปุพฺพภาค-
 มฺคฺโคติ อาทาย โวหฺรติ ๗ โก นฺโฆ เอตฺถ วินิจฺฉโยติ
 สุตฺตนฺตํ อาทิโต ปฏฺจาย ปรีวตฺเตนฺโต โย หิ โกจิ ภิกฺขเว
 อิมํ จตฺตาริ สติปฏฺจानํ เอวํ ภาเวยฺย สุตฺต วสฺसानีติ
 อิมสฺมี จานํ สลฺลกฺเขติ ๗ โลกุตฺตรมฺคฺโค อฺปฺปชฺชิตฺวา สุตฺต
 วสฺसानิ ติฏฺฐมาโน นาม นตฺติ ๗ มฺยา วุตฺโต มิสฺสกมฺคฺโค
 น ลพฺภติ ๗ จฺพนาเคน ทิฏฺฐโห ปุพฺพภาคมฺคฺโค จ ลพฺภติติ
 ฅตฺวา อฏฺฐมียํ ฅมฺมสฺสวเน สงฺฆญฺเฐ อคฺมาสิ ๗

โปราณกตฺเถรา กิร ปิยฅมฺมสฺสวนา โหหนฺติ ๗ สทฺทํ สุตฺวา
 จ อหํ ปจฺมํ อหํ ปจฺมนฺติ เอกปฺปหารเนว โอสฺรนฺติ ๗ ตสฺมีปปี
 ทิวเส จฺพนาคตฺเถรสฺส วาโร ๗ เตน ฅมฺมาสเน นิสฺสีทิตฺวา
 วิชฺณี กเหตุวา ปุพฺพคฺคาถาสฺ วุตฺตาสฺ เถรสฺส อาสนปฺปฏฺฐิยํ
 จิตฺตสฺส เอตทโหสิ รโห นิสฺสีทิตฺวา น วกฺขามิติ ๗ โปราณ-
 กตฺเถรา หิ อนุสฺสุยฺยกา โหหนฺติ ๗ น อตฺตโน รุจิเมว อจฺจุฏฺฐาโร
 วิย (๓) อุกฺขิปิตฺวา วิจฺรนฺติ ๗ การณเมว กณฺหนฺติ ๗ อการณํ
 วิสฺซเขนฺติ ๗ ตสฺมา เถโร อวฺโส จฺพนาคาคิ อห ๗

๑. ม. ติปิฏกจฺพสมฺตเถโร ๗ ๒. ม. จฺพนาโค ๗
 ๓. ม. เอตฺถนฺตเร เอวนฺติ ทิสฺสติ ๗

*เล่มที่ ๕ มหาควควณณนา หน้า ๕๘๘

โธ อัจริยสุต วิย สหุโทธิ ฌมมัม จเปตวา ก็ ภูนเตติ
อาห ๗ อาวุโส จุพพาค มยา วุตโต มิสสกมคโค น ลพภติ ๗
ตยา วุตโต ปุพพภาคสติปฏจานมคโคว ลพภตตีติ ๗ เถโร จินเตติ
อมุหากัม อัจริโย สพพปริยตติชโร เตปิฏกสุตพุทโธ ๗ เอวรุปสุตปี
นาม ภิกขุโน อัย ปโยห อาลุเพติ ๗ อนาคเต ฌมมกถิกา (๑)
อิมัม ปณหัม อาลุเพตสนตตีติ สุตตัม คเหตุวา อิมัม ปณหัม นิจจลัม
กริสสามีติ ปฏิสสมภิทามคโคโต เอกายโน มคโค วุจจติ ปุพพ-
ภาคสติปฏจานมคโค ๗

มคคานภูจงคโค เสฏโฐ สจจันนัม จตุโร ปทา
วิราโค เสฏโฐ ฌมมานัม ทิปทานญจ (๒)จกขุมา ๗
เอเสว มคโค นตถญโย ทสสนสส วิสุทฐิยา
เอตถญหิ ตุมเมห ปฏุปชชถ มารสเสตัม ปโมหนัม (๓)
เอตถญหิ ตุมเมห ปฏูปนนา ทุกขสสนตัม กริสสธาทิ (๔)

สุตตัม อหริตฺวา จเปสิ ๗

มคโคติ เกนญฺเจน มคโค ๗ นิพพานคมนญฺเจน
นิพพานตถิเกหิ มคคณียญฺเจน จ ๗
สตุตถานัม วิสุทฐิยาติ รากาทีหิ มเลหิ อภิชฌาวิสมโลภาทีหิ
จ อุปกกิลเสเสหิ สงกิลิฏฺจจิตฺถานัม สตุตถานัม วิสุทฐตถาย ๗

๑. ม. มม ภาคิกา ๗ ๒. ม. ทวิปัตทานญจ ๗ ๓. สฺยา. มารสเสตัม ปโมหนัม ๗
๔. พุ. ฐ. ๒๕/๓๐/๔๒ ๗

*เล่มที่ ๕ มหาสติปฎุจจานสตุตตวณณา หน้า ๕๘๕

ตถา หิ อิมินาว มกุเคน อโตะ สตสหัสสกปุปาธิกานัน จตุณัน
อสงเขยยาย อุปริ เอกสุมีเยว กปเป นิพพตเต ตณหกรเมชกร-
สรณกรทีปกรนามเก พุทุเช อาทิ กตวา สกยมนิปริโยसानา
อนเเก สมนาสมพุทุธา อนกสตา ปจเจกพุทุธา คณนปถิ
วิติวตตะ อริยสาวกา จาติ อิเม สตุตตะ สพุเพ จิตตมเล (๑)
ปวาเหตุวา ปรมวิสสุทธิ ปตตะฯ รุปมลวเสน สงกิลเสโวทาน-
ปญจตติเยว นตติฯ ตถา หิ

รูปเณ สงกิลิฏเณ สงกิลิสสนติ มาณวา
รูปเ สพุเช วิสุชมนติ อนกขาคัม มहेสินาฯ
จิตเตน สงกิลิฏเณ สงกิลิสสนติ มาณวา
จิตเต สพุเช วิสุชมนติ อิติ วุตตัม มहेสินาฯ

ยถาห จิตตสงกิลเสสา ภิกขเว สตุตตะ สงกิลิสสนติฯ
จิตตโวทานา สตุตตะ วิสุชมนตติติฯ (๒) ตถจ จิตตโวทานัน อิมินา
สติปฎุจจานมกุเคน โหติฯ เตนาห สตุตตัน วิสุทธิยาติ

โสภปริเทวานัน สมตักกมายาติ โสภสสุ จ ปริเทวสสุ
จ สมตักกมายฯ ปหานาयाติ อตุโถฯ อัย หิ มกุโค
ภาวิโต สนนตติมหามตตะทัน วิย โสภสมตักกมาย ปฎุจจาธาทัน
วีย ปริเทวสมตักกมาย ส่วตตติฯ เตนาห โสภปริเทวานัน
สมตักกมายาติฯ กิณจาปี หิ สนนตติมหามตโต

๑. ม. ย. จิตตมถัฯ ๒. ส. ข. ๑๗/๒๕๕/๑๘๔ฯ

*เล่มที่ ๕ มหาควคณณนา หน้า ๕๕๐

ยี่ ปุพเพ ตั วิโสเสหิ (๑) ปจญา เต มาหุ กิณจัน

มชฺเฒ เจ โน กhessthi อุปสนโต จริสฺสตีติ (๒)

อิมิ คาลัง สุตฺวาว สห ปฏิสมฺภิทาหิ อรหตุตํ ปตุโตฯ ปญฺจารา

น สนฺติ ปุตุตา ตาณาย น ปีตา นปี พนฺชวา

อนฺตเกนาธิปนฺนสฺส นตฺถิ ฅาตีสุ ตาณตาทิ (๓)

อิมิ คาลัง สุตฺวา โสตาปตฺติผลเ ปตฺติจฺจิตาฯ ยสฺมา ปน

กายเวทนาจิตฺตมฺเมสฺส กิณฺจิ ชมฺมํ อนามสฺติตฺวา ภาวนา นาม

นตฺถิฯ ตสฺมา เตปี อิมินาว มคฺเคน โสกปริเทวสมตฺติกนฺตาทิ

เวทิตพฺพาฯ

ทุกฺขโทมนสฺसानัน อตฺถงฺคมายาติ กายิกทุกฺขสฺส จ เจตสิก-

โทมนสฺสสฺส จาติ อิมิสฺส ทฺวินฺนํ อตฺถงฺคมายฯ นิโรธายาติ

อตุโถฯ อัยฺย หิ มคฺโค ภาวิทฺโต ติสฺสตุเถราทินัน วิย ทุกฺขสฺส

สกฺกาทินัน วิย จ โทมนสฺสสฺส อตฺถงฺคมาย ลัวตฺตติฯ

ตฺตรายํ อตฺถทีปนา สาวตฺถิยํ กิร ติสฺโส นาม

กฺกุณฺมพิยปุตุโต จตฺตาลีสฺหิรณฺณโกฏฺฐิโย ปหาย ปพฺพชิตฺวา

เอกโกว (๔) อคามเก อรณฺเฒ วิหฺรติฯ ตสฺส กนิฏฺฐจาภาตฺถุ ภริยา

คจฺจณฯ นัน ชีวิตา โวโรเปถาติ ปณฺจสเต โจเร เปเสสิฯ

เต คนฺตฺวา เถรํ ปริวารยีสฺสุฯ (๕) เถโร อาท กสฺมา อาคตฺตถ

๑. สฺยา. วิโสเสหิฯ ๒. พุ. สฺ. ๒๕/๔๒๒/๕๑๕ฯ ๓. พุ. ฐ. ๒๕/๓๐/๕๓ฯ ๔. ม.

อัย

ปาโจ นตฺถิฯ ๕. ม. ปริวารตฺวา นิสฺสึทฺสุฯ

*เล่มที่ ๕ มหาสติปฎฐานสุตตวณณา หน้า ๕๕๑

อุปาสาทิ ฯ ตํ ชีวิตา โวโรเปสฺสามาติ ฯ ปาฎิโกคํ เม
อุปาสภา คเหตุวา อชเชกรตฺตี ชีวิตํ เทถาติ ฯ โโก เต
สมณ อิมสฺมี จาเน ปาฎิโกโค ภวิสฺสตีติ ฯ เถโร มหนฺตํ
ปาสาณํ คเหตุวา เทว อรุญฺสีนิ ภินฺทิตฺวา วฏฺฐติ อุปาสภา
ปาฎิโกโคติ อาห ฯ เต อปกฺกมิตฺวา จงฺกมนสีเส อคฺคี กตฺวา
นิปฺชชฺสีสุ ฯ เถรสฺส เวหนํ วิภฺขมฺเกตฺวา สีลํ ปจฺจเวกฺขโต
ปริสฺททฺชสีลํ นิสฺสาย ปีติปาโมชฺชํ อุปฺปชฺชิ ตโต อนุกฺกเมน
วิปฺสฺสนํ วทฺเทนฺโต ตีสุ ยามสฺสุ รตฺตี สมณฺทมมํ กตฺวา
อรุณฺคฺกเมน อรหฺตฺตํ ปตฺโต อิมํ อุทานํ อุทานเสี

อุโก ปาทานิ ภินฺทิตฺวา สลฺยณมิตฺสามิ(๑) โว อหํ
อฏฺฐิยามิ หรายามิ สฺราคมฺรณ (๒)อหํ ฯ
เอวาทํ จินฺตยิตฺวาน ยถาภูตํ วิปฺสฺสีลํ
สมฺปตฺเต อรุณฺคฺกมฺหิ อรหฺตฺตํ อปาปฺณินฺติ ฯ

อปเรปี ตีส ภิกฺขุ ภควโต สนฺติเก กมฺมฏฺฐานํ คเหตุวา
อรณฺยวิหาเร วสฺสํ อุปฺกนฺตฺวา อาวุโส ติยามรตฺตี สมณฺทมฺโม
จ กาทพฺโพ ฯ น อณฺยมณฺยสฺส สนฺติกํ อากนฺตพฺพนฺติ วตฺวา
วิหรีสุ ฯ เตลํ สมณฺทมมํ กตฺวา ปจฺจสฺสมเย จปฺลาชนฺตานํ(๓)
เอโก พฺยคฺโข อากนฺตฺวา เอเกกํ ภิกฺขุํ คเหตุวา คจฺจติ ฯ น
โกจิ พฺยคฺโข มํ คณฺหีติ วาจฺมปี นิจฺฉาเรสี ฯ เอวํ

๑. ม. สลฺยเนปฺสสามิ ฯ ๒. ม. สฺราคมฺรณํ ฯ ๓. ม. ปจฺลาชนฺตานํ ฯ

*เล่มที่ ๕ มหาควคควณณา หน้า ๕๕๒

ปรณจทสสุ ภิกขุสุ ขาติเตสุ อุโปสถทิวเส อิตเร อาวุโส กุหิन्दิ
 ปุจฺฉิตฺวา ฌตฺวา จ อิทานิ คหิเตน คหิโตมฺหิตี วตฺตพฺพนฺติ
 วตฺวา วิหริสฺสุ ฯ อถ อญฺญตรํ ทหฺรภิกขุํปริมนเยเนว พฺยคฺโข
 คณฺหิ ฯ โส พฺยคฺโข ฆนฺเตติ อาห ฯ ภิกขุ กตฺตรทณฺเฑ
 จ อุกกาโย จ คเหตุวา โมเจสฺสามาติ อนุพฺนธิสฺสุ ฯ พฺยคฺโข
 ภิกขุณฺ อคฺติปถิ ฉินฺนตมฺภฺจฺจํ อารุหฺ ตํ ภิกขุํ ปาทงฺคฺกุจฺโต
 ปฏฺจาย ขาติคฺุอรภิ ฯ อิตเรปี อิทานิ สปฺปริส อมฺเหหิ
 กตฺตพฺพิ นตฺติ ฯ ภิกขุณฺ วิเสโส นาม เอรูเป ฆาน ปรณฺยยตีติ
 อาหฺสฺสุ ฯ โส พฺยคฺขมฺมุเข นิปนฺโนว ตํ เวทณิ วิขมฺเมตฺวา
 วิปฺสสนิ วฑฺฒเตตฺวา (๑) ยาว โคปฺผกา ขาติตสมเย โสตาปนฺโน
 หุตฺวา ยาว ชนฺนุกา ขาติตสมเย สกทาคามี หุตฺวา ยาว
 นาทิยา ขาติตสมเย อนาคามี หุตฺวา หทยรูเป อขาติเตเยว
 สห ปฏฺธิสมฺภิทาหิ อรหตฺตํ ปตฺวา อิมิ อุตฺทานิ อุตฺทานสิ
 สีลวา วตฺตสมฺปนฺโน ปรณฺววา สฺสมาหิโต
 มฺหุตฺตํ ปมาทมนฺวาย พฺยคฺขเม โน รุทฺธมานโส ฯ
 ปรณฺชรสฺมี โส คเหตุวา สีลาย อฺปริ กโต
 กามิ ขาทตฺ มํ พฺยคฺโข อฏฺฐิยา จ นฺหารุสฺส จ
 กิเลสฺ เขปฺยิสฺสามิ ผฺสิสฺสามิ วิมุตฺตियนฺติ ฯ

อปโรปี ปีตมฺลตฺเตโร (๒) นาม คิหิกาลे तीसु रञ्जेषु पण्णाकं
 # ๑. ม. ย. วฑฺฒเนนโต ฯ ๒. ม. ย. ปีตมฺลตฺเตโร ฯ

*เล่มที่ ๕ มหาสติปฏิจานสตตตวณณา หน้า ๕๕๓

คเหตุวา ตามุพปณณิตีปี อากุมม ราชานํ ปสฺสิตฺตวา รณฺณา
 กตานุคฺคโห เอกทิวสํ กิลฺลชกาสนสาตทฺวารเณ (๑) คจฺจนฺโต รูปํ
 ภิกฺขเว น ตุมฺหากํ ตํ ปชฺหตฺ๑ ตํ โว ปหีนํ ทีฆรตฺตํ
 หิตาย สุขาย ภวิสฺสตีติ (๒) นตุมฺหากวคฺคํ สุตฺตวา จินฺเตสิ เนว
 กิร รูปํ อตฺตโน น เวทนาติ๑ โส ตํเยว องฺกุสํ กตฺวา
 นิกฺขมิตฺตวา มหาวิหารํ คนฺตฺวา ปพฺพชฺชํ ยาจิตฺตวา ปพฺพชฺชิตฺโต
 อุปสมฺปนฺโน เทว มาติกา ปคฺคณา กตฺวา ตีส ภิกฺขุ คเหตุวา (๓)
 ควปรปาติยํ องฺคณํ (๓) คนฺตฺวา สมณฺชมฺมํ อกาสิ๑ ปาเทสุ
 อวหนฺเตสุ ชนฺนุเกหิ จงฺกมฺติ๑ ตเมนนํ รตฺตี เอโก มิคฺคทฺฐโก
 มิโคติ มณฺญมาโน ปหริ๑ สตฺติ วินิวิชฺฌิตฺตวา คตา๑ โส
 ตํ สตฺตี หราเปตฺตวา ปหารมฺขานิ ตินฺนวณฺณิยา ปุราเปตฺตวา
 ปาสาณปิฏฺฐิยํ อตฺตนาณํ นิทิตฺทาเปตฺตวา โอกาสิ การเตตฺตวา วิปสฺสนํ
 วทฺเทตฺตวา สห ปฏฺฐิสมฺภิทาหิ อรหตฺตํ ปตฺตวา อุกฺกาสิตตสทฺเทน
 อากตฺตานํ ภิกฺขุณํ พุยากริตฺตวา อิมํ อุตฺตานํ อุตฺตานนฺสิ
 ภาสิตํ พุทฺธเสณฺณจฺจ สพฺพโลกคฺควาทีโน
 น ตุมฺหากมิตํ รูปํ ตํ ชเหยยฺยาถ ภิกฺขโว๑
 อนิจฺจา วต สงฺขารา อุปฺปาทวชฺชมฺมิโน
 อุปฺปชฺชิตฺตวา นิสฺสณฺณติ เตสํ วุปสโม สุโขติ๑

๑. ม. กิลฺลชกาปณสาตทฺวารเณ๑ ย. ...กาปณณ...๑ ๒. ส. ข. ๑๓/๗๑/๔๓๑
 ๓. ม.คพลวาลิยองฺคณํ๑ ย. การวการณายองฺคณํ๑

*เล่มที่ ๕ มหาควคณณนา หน้า ๕๕๔

เอวี่ ดาว อัย มกุลโค ติสตตุเถราทินัน วิย ทุกขสส

อตตงคมาย สัวตตติ ฯ

สกุโก ปน เทวานมินุโท อตตโน ปญจวิธึ ปุพพนิมิตตัม
ทิสฺวา มรณภยสนตฺตชฺชิตโต โทมนสฺสชาโต ภควนตัม อุปสงกมิตฺวา
ปญหึ ปุจฺฉิ ฯ โส อุกฺเขขาปญฺหวิสชฺชนาวเสน (๑) อสึติสหสฺสาหิ
เทวตาทิ สทฺธิ โสตาปตฺตติผลเถ ปตฺติฏฺฐาติ ฯ ตา จสฺส อุปปตฺติ
ปฺน ปากติกาว อโหสิ ฯ

สุพฺรหฺมาปึ เทวปฺตฺโต อจฺจรราสหสฺสปริวฺโต สกฺกสมปตฺตี
อนฺุโกติ ฯ ตตฺถ ปญฺจสตา อจฺจราย โรรุขฺโต ปุปฺพานิ
โอจฺฉินฺนติโย จวิตฺวา นฺิรเย อุปฺปนฺนา ฯ โส ก็ อิมา
จฺรายนฺุตฺติ อุปฺชาเรนฺุโต ตาสึ นฺิรเย นฺิพฺพตฺตภาวึ ฌตฺวา
กิตฺตกัม นฺุ โข มม आयฺนฺุติ อุปฺปริกฺขนฺุโต อตฺตโน आयฺ-
ปริกฺขยึ วิทิตฺวา ตตฺถเวว นฺิรเย นฺิพฺพตฺตนภาวึ วิทิตฺวา ภูโต
อติวฺย โทมนสฺสชาโต หุตฺวา อิมึ เม โทมนสฺสึ สตฺถาว
วินาเสสฺสตี ฯ น อญฺโฆติ อวเสสา ปญฺจสตา อจฺจราย กเหตุวา
ภควนตัม อุปสงกมิตฺวา ปญหึ ปุจฺฉิ

นิจฺจมุตรสฺตมิมิ(๒) จิตฺตัม นิจฺจมุพฺพิคฺคิมิมิ(๓) มโน
อนฺุปปนฺุเนสฺสุ กิจฺจเนสฺสุ (๔) อโถ อุปฺปตฺติเตสฺสุ จ
สเจ อตฺถิ อนฺุตรสฺตัม ตัม เม อุกฺขาหิ ปุจฺฉิโตอิ. (๕)

๑. ม. ย. ...วसानะ ฯ ๒. ม. นิจฺจํ อุตฺตรสฺตมิมิ ฯ

๓. ม. นิจฺจํ อุกฺกมิมิ ฯ

๔. ม. กิจฺจเนสฺสุ ฯ ๕. ส. ส. ๑๕/๒๖๔/๓๕ ฯ

*เล่มที่ ๕ มหาสติปฏิจานสูตรตวณณา หน้า ๕๕๕

ตโต น ภควา อห

นาถบุตร (๑)โพชฌงค ตปสา(๑) นาถบุตร อินุทริยสัวรา

นาถบุตร สพพนิสฺสคฺคา (๒) โสตุถิ ปสฺสามิ ปาณินนฺติ(๓)ฯ

โส เทสณาปริโยสานเน ปญฺหิ อจฺจราสเทหิ สทฺธิ

โสตาปตฺติผล ปตฺติชฺชาย ตํ สมฺปตฺติํ ถาวริ กตฺวา เทวโลกเมว

อกมาสีติ ฯ เอวมยํ มคฺโค ภาวิตฺโต สกฺกาทีนํ วิย โทมนสฺสสฺส

อตุตฺถกฺมายํ สัวตฺตตีติ เวทิตพฺโพ ฯ

ณายสฺส อธิคฺมายาติ ฌาโย วุจฺจติ อริโย อฏฺฐงฺกิกิโก

มคฺโค ฯ ตสฺส อธิคฺมาย ฯ ปตฺติยาติ วุตฺตํ โหติ ฯ อยํ หิ

ปฺพุพฺพภาเก โลกิโย สติปฏฺจฺจานมคฺโค ภาวิตฺโต โลกุตฺตรมคฺคสฺส

อธิคฺมายํ สัวตฺตติ ฯ เตนานห ฌายสฺส อธิคฺมายาติ ฯ

นิพฺพานสฺส สจฺฉิกิริยาติ ตณฺหาวันวิรหิตตฺตา

นิพฺพานนฺติ ลทฺธนามสฺส อมตสฺส สจฺฉิกิริยาติ ฯ อตฺตปจฺจกฺข-

ตาติ วุตฺตํ โหติ ฯ อยํ หิ มคฺโค ภาวิตฺโต อนฺุพฺพเพน

นิพฺพานสจฺฉิกิริยํ สาเชติ ฯ เตนานห นิพฺพานสฺส สจฺฉิ-

กิริยาติ ฯ

ตตฺถ กิณฺจาปี สตฺตานํ วิสุทฺธิยาติ วุตฺเต โสภปริเทวานํ (๔)

สมตฺติกฺกมาติ อาทีนํ (๔)อตฺถโต สิทฺธานเนว โหนติ ฯ จเปตฺวา ปน

สาสนยฺยุตฺติโกวิทฺเท อญฺเณสํ น ปากฺฎานํ ฯ น จ ภควา

๑. สฺยา. ม. โพชฌงค ตปสา ฯ ๒. ม.สพพนิสฺสคฺคา ฯ

๓. ตี. ส. ๑๕/๒๖๕/๓๕ ฯ

๔. ม. ยฺ. โสภสมตฺติกฺกมาทีนํ ฯ

*เล่มที ๕ มหาควคควณณา หน้า ๕๕๖

ปจมี สาสนยุดติโกวิทชนั กควา ปจณา ฌมมี เทเสติฯ เตน
เตเนว ปน สุตเตน ตั ตั อตุถั ฌาเปสิฯ ตสุมา อิศ
ยั ยั อตุถั เอกายนมคโค สาเชติฯ ตั ตั ปากภู กควา
เทเสนุโต โสภปริเทวานั สมตีกุมายาติ อาทิมานฯ ยสุมา วา
ยา สุตตานั วิสุทฐิ เอกายนมคเคน สัวตตติฯ สา โสภปริเทวานั
สมตีกุมเมน โหติฯ โสภปริเทวานั สมตีกุมโม ทุกขโทมนสฺสานั
อตุถงคเมนฯ ทุกขโทมนสฺสานั อตุถงคโม ฌายสฺส อธิคเมนฯ
ฌายสฺส อธิคโม นิพพานสฺส สจฺฉิกิริยาเยฯ ตสุมา อิมมปิ
กมึ ทสฺเสนุโต สุตตานั วิสุทฐิยาติ วควา โสภปริเทวานั
สมตีกุมายาติอาทิมานฯ

อปิจ วณณณนเมตติ เอกายนมคคฺสฺสฯ ยเถว หิ ภควา
ฌมมี โวภิกขเว เทสิสฺสามิ(๑) อาทิกลฺยาณั มชฺฌณณกฺลฺยาณั
ปรีโยสานกฺลฺยาณั สาคุถั สพฺพยฺชชนั เกวลปรีปฺพณณั ปรีสุทฐิ
พฺรหฺมจริยั ปกาสิสฺสามิ (๒) ยทิทั ฉ จกฺกานีติ (๓) ฉนณกฺกเทสนาย
อฏฺฐหิ ปเทหิ วณณณั อภาสิฯ ยถา จ อริยวีสเทสนาย
จตุตาโรเม ภิกขเว อริยวีสตา อคฺคณฺณา รตุตณฺณา วีสณฺณา
โปราณาฯ อสงฺกิณฺณา อสงฺกิณฺณปฺพพา น สงฺกียนฺติ น
สงฺกียิสฺสนฺติ อปฺปฏิกฺกฐา สมณฺเหหิ พฺราหฺมณฺเหหิ วิญญูหีติ(๔) นวหิ
๑. ย. เทเสสฺสามิฯ เอวมฺปรีปีฯ ๒. สฺยา. ปกาสิสฺสามิฯ ๓. ม. อ. ๑๔/๘๑๐/๕๐๕ฯ
๔. อจ. จตุกฺก. ๒๑/๒๘/๓๕ฯ

*เล่มที่ ๕ มหาสติปฎฐานสุตตวณณา หน้า ๕๕๗

ปเทหิ วรรณ อภาสิ ฯ เอว อิมสสาปี เอกายนมกคสส สุตตานัน
 วิสุทฐิยาติ อาทีหิ สุตตหิ ปเทหิ วรรณ อภาสิ ฯ กสฺมาติ
 เจ ฯ เตสํ ภิกขุณฺ อุตฺสาหชนนตฺถํ ฯ วรรณภาสนํ หิ สุตฺวา
 เต ภิกขุ อยํ กิร มคฺโค หทยสนฺตาปฏฺถํ โสกํ ฯ วาจา-
 วิปฺปลาปฏฺถํ ปริเทวํ ฯ กายิกํ อสาดฏฺถํ ทุกฺขํ ฯ เจตสิกํ อสาดฏฺถํ
 โทมนสฺสนฺติ จตฺตารो อุปฺททเว หรติ (๑) วิสุทฺธิ ฌายํ นิพฺพานนฺติ
 ตโย วิเสเส อาวหตีติ อุตฺสาหชาตา อิมํ ฃมฺมเทสนํ อคฺคเหตุพฺพํ
 ปริยาปฺณิตพฺพํ ฐาเรตพฺพํ วาเจตพฺพํ ฯ อิมญจ มคฺคํ ภาเวตพฺพํ
 มณฺฉิสฺสนฺติ ฯ อิติ เตสํ ภิกขุณฺ อุตฺสาหชนนตฺถํ วรรณ
 อภาสิ ฯ กมฺพลวาณิชาทโย กมฺปลาทีนํ วรรณํ วिय ฯ

ยถา หิ สตฺสหสฺสคฺขนิกปฺณํทูกมฺพลวาณิเชน กมฺพลํ
 คณฺหถาติ อุกฺโขสิเตปี อสูกมฺพลโลติ น ตาว มนฺสฺสา
 ชานนฺติ ฯ เกสกมฺพลวาลกมฺพลาทโยปี หิ ทุกฺคนฺธา ฐรสมฺพสฺสา
 กมฺพลาเตว วุจฺจนฺติ ฯ ยทา ปนฺ เตน คนฺธารโก รตฺตคมฺพล
 สุขุโม อุชฺชโล สุขสมฺพสฺโสติ อุกฺโขสิตํ โหติ ฯ ตทา เย ปโหนฺติ
 ฯ เต คณฺहनฺติ ฯ เย นปฺโปหนฺติ ฯ เตปี ทสฺสนกามา โหนฺติ ฯ
 เอวเมว เอกายโน ภิกฺขเว อยํ มคฺโคติ วุตฺเตปี อสูกมคฺโคติ
 น ตาว ปากโฏ โหติ ฯ นานปฺปการกา หิ อนฺนิยฺยานิกมคฺคาปี
 มคฺคาเตว วุจฺจนฺติ ฯ สุตฺตานัน วิสุทฺฐิยาติ อาทีมฺหิ ปนฺ วุตฺเต
 # ๑. ม. หนติ ฯ เอวมฺปริปี ฯ

*เล่มที่ ๕ มหาควคควณณา หน้า ๕๕๘

อัย กิร มคฺโค จตฺตารโ อูปทุทเว หรติ ฯ ตโย วิเสเส
อาวหตีติ อุตฺตาสาหชาตา อิมํ เทสนํ (๑) อุกฺคเหตุพพํ ปรียาปฺณิตพพํ
ชารตพพํ วาเจตพพํ ฯ อิมญจ มคฺคํ ภาเวตพพํ มณฺเฒิสฺสนฺตีติ
วณฺณํ ภาสนฺโต สตฺตานํ วิสุทฺธิยาติ อาทิมาย ฯ ยถา จ
สตฺสทสฺสคฺคณิกปณฺฑิตมฺพลวณฺชิชฺชุปมา ฯ เอวํ รตฺตชมฺพุนทสุ-
วณฺณอฺทกปฺปสาทกมณฺริตฺนสฺวิสุทฺธมฺตฺตรตฺนโรมกปฺวาพาทีวณฺชิชฺชุปมาเปตฺถ อahrtitพพา ฯ

ยทิตฺนติ นิปาโต ฯ เย อิมฺเต อยมสฺส อตฺโถ ฯ จตฺตารโติ
คณฺนปรีจฺเฉโท ฯ เตน น ตโต เหฏฺฐา น อฺทฺชนฺติ สติปฺญฺจาน-
ปรีจฺเฉทํ ทีเปติ ฯ สติปฺญฺจานาติ ตโย สติปฺญฺจานา สติโจโรปิ
ติชา ปฏฺิปนฺเนสฺ สวเกสฺ สตฺถโน ปฏฺิฆานฺนยวีตฺติวตฺตตปปี
สตีปี ฯ จตฺนุนํ ภิกฺขเว สติปฺญฺจานานํ สมฺมทฺยญฺจ อตฺถงฺคมญฺจ
เทสิสฺสามิ ฯ ตํ สฺฆาถ ฯ โถ จ ภิกฺขเว กายสฺส สมฺมทโย ฯ
อาหารสมฺมทยา กายสฺส สมฺมทโยติ (๒) อาทิสฺ หิ สติโจโร
สตีปฺญฺจานนฺติ วุจฺจติ ฯ ตถา กาโย อฺปฺญฺจานํ โน สตี ฯ
สตี (๓) อฺปฺญฺจานญฺเจว สตี จาติอาทิสฺปี (๔) ฯ ตสฺสตฺโถ ปตฺติจฺจาติ
อสมฺมินฺติ ปญฺจานํ ฯ กา ปตฺติจฺจาติ ฯ สตี ฯ สตียา ปญฺจานํ
สตีปฺญฺจานํ ฯ ปชานํ จานนฺติ วา ปญฺจานํ ฯ สตียา ปญฺจานํ

๑. ม. ธรรมเทศน์ ฯ ๒. ส. มหา. ๑๕/๘๑๕/๒๔๖ ฯ ๓. ม. เอตฺถนฺตเร ปนสทฺโท ทิสฺ
สตี ฯ

๔. พ. ปฏฺิ. ๓๑/๗๒๗/๖๒๓ ฯ

*เล่มที่ ๕ มหาสติปฎุจจานุสตุตถวณณา หน้า ๕๕๕

สติปฎุจจัน หตถฎุจจันอสฎุจจันานาทินี วีย ๑

ตโย สติปฎุจจนา ยทริโย เสวติ ๑ ยทริโย เสวมาโน
สตุถา คณมนุสสาสิดุ อรหตีติ (๑) เอตุถ ตีธา ปฎุจจันเนสสุ สาวเกสุ
สตุถโน ปฎุจจันนยวีติวตตุตธา สติปฎุจจันนติ วุจจติ ๑ (๒)ตสตุถโถ
ปฎุจจเปตพพโต ปฎุจจัน ๑ ปวตตุตยิตพพโตติ อตุถโถ ๑ เกน ปฎุจจ-
เปตพพโตติ ๑ สติยา ๑ สติยา ปฎุจจัน สติปฎุจจัน จตุตทาโร
สติปฎุจจันนา ภาวิตา พหุลิกถา สตุต สมโพชฆมฺเก(๓) ปรีปุเรนตีติ-
(๔) อาทิสฺ ปน สติเยว สติปฎุจจันนติ วุจจติ ๑ ตสตุถโถ ปฎุจจตีติ
ปฎุจจัน ๑ อุปฎุจจติ (๕)(๖)ปฎุจจันนติว ปวตตุตติ อตุถโถ ๑
สติเยว สติปฎุจจัน ๑ อถวา สรณญฺเจน สติ ๑ อุปฎุจจันญฺเจน
ปฎุจจัน ๑ อิติ สติ จ สทา ปฎุจจันญฺจาทิปิ สติปฎุจจัน ๑
อิทมิธ อธิปเปต ๑

ยทิ เอว กสฺมา สติปฎุจจันนาคิ พหุจจัน ๑ สติพหุตุตธา ๑
อารมฺมณเกเทน หิ พหุกา เอตา สติโย ๑ อถ มกุโคติ กสฺมา
เอกจจัน ๑ มกุกญฺเจน เอกตุตธา ๑ จตุสโสปี หิ เอตา สติโย
มกุกญฺเจน เอกตุตฺ คจจันนติ ๑ วุตตุตฺ เหตฺ มกุโคติ เกนญฺเจน
มกุโค ๑ นิพพานคณญฺเจน ๑ นิพพานตุถิกเกหิ มกุกนียญฺเจน

๑. ม. อ. ๑๔/๖๓๓/๔๐๗ คณมนุสสาสิดุมรหตีติ ๑ ๒. ม. วุตตุตธา ๑ ย. วุตตุต ๑
๓. สฺยา. โพชฆมฺเก ๑ เอวมุปรีปี ๑ ๔. ส. มหา. ๑๕/๑๓๘๑/๔๑๗ ๑ ๕. ม. เอตุถนตุตเร
โอกุกนุทิวาติ ทิสฺสติ ๑ ๖. ม. เอตุถนตุตเร ปตุถริตุวาติ ทิสฺสติ ๑

*เล่มที่ ๕ มหาควคควณณา หน้า ๖๐๐

จาดิ ๑ จตสโสปิ เจตา อปรภาเค กายาทีสุ อารมมณเส
 กิจจ สาทยามานา นิพพานัน คจจนฺติ ๑ อาทีโต ปฏฺจาย จ
 นิพพานตฺถิเกหิ มคฺคียนฺติ ๑ ตสฺมา จตสโสปิ เอโก มคฺคโคติ
 วุจจนฺติ ๑ เอวญจ สตีวจนानุสนฺธินา สานุสนฺธิกาเว เทสนา
 โหติ ๑ มารเสนปฺปมทฺทหนิ โว ภิกฺขเว มคฺคิ เทเสสฺสามิ ๑ ตํ
 สฺกฺมาถ ๑ กตโม จ ภิกฺขเว มารเสนปฺปมทฺทโน มคฺคโค ๑
 ยทิตํ สตฺต สมโพชฺฆงฺกาคิ (๑) อาทีสุ วिय ๑ ยถา มารเสนปฺป-
 มทฺทโนติ จ สตฺต สมโพชฺฆงฺกาคิ จ อตฺถโต เอกํ ๑ พุยฺยชนเมว
 นานํ ๑ เอวํ เอกายนมคฺคโคติ จ จตฺตาริ สตีปฏฺจจानาติ จ
 อตฺถโต เอกํ ๑ พุยฺยชนเมว นานํ ๑ ตสฺมา มคฺคกฺกุเจเน เอกตฺตา
 เอกวจนํ ๑ อารมฺมณเกเทน สตีพฺหุตฺตา พหฺวจัน เวทิตพฺพิ ๑

กสฺมา ปน ภควตา จตฺตาริว สตีปฏฺจจานา วุตฺตา
 อญฺญา อนธิกาคิ ๑ เวเนยฺยหิตตฺตา ๑ ตณฺหาจริตทิฏฺฐิจริตสมถ-
 ยานิกวิปฺสฺสนายานิเกสฺส หิ มนฺทติภฺขเวเสน เทวธา (๒) ปวตฺเตสฺ
 เวเนยฺยเสสฺ มนฺทเสสฺ ตณฺหาจริตเสสฺ โอปาริกิ กายานุปฺสฺสนา-
 สตีปฏฺจจานัน วิสฺสุทฺธิมคฺคโค ๑ ติกฺขเสสฺ สฺขมํ เวทนानุปฺสฺสนาสตี-
 ปฏฺจจานัน ๑ ทิฏฺฐิจริตเสสฺปี มนฺทเสสฺ นาดิปปเกทคตํ จิตฺตานุ-
 ปฺสฺสนาสตีปฏฺจจานัน วิสฺสุทฺธิมคฺคโค ๑ ติกฺขเสสฺ อติปปเกทคตํ ฐมมานุ-
 ปฺสฺสนาสตีปฏฺจจานัน วิสฺสุทฺธิมคฺคโค ๑ สมถยานิกเสสฺ จ มนฺทเสสฺ

๑. ส. มหา. ๑๕/๕๐๗/๑๓๕ ๑ ๒. ม. เอตฺถนฺตเร เทวธาติ ทิสฺสตี ๑

*เล่มที่ ๕ มหาสติปฎฐานสุตตวณณา หน้า ๖๐๑

อกิจเจเนน อธิคนุตพุพนิมิตตัม ปจัม สติปฎฐานัน วิสุทฺธิมคฺโค ฯ
ติกุขสุส โอปาริการมฺมเณ อสณฺหหนโต ทุตฺติยํ ๑ วิปฺลฺลสฺนา
ยานิกสุสาปี มนุทฺสฺส นาคิปปฺเภทคตารมฺมณฺณํ ตตฺติยํ ๑ ติกุขสุส
อติปปฺเภทคตารมฺมณฺณํ จตฺตถํ ๑ อิติ จตฺตาโรว วุตฺตา อญฺญา
อนธิกาติ ๑

สุกฺขุขนิจฺจอตฺตภาววิปฺลฺลสฺสปปฺหฺนตถํ วา ๑ กาโย หิ
อสุโภ ๑ ตตฺถ จ สุกฺวิปฺลฺลสฺสวิปฺลฺลตฺถา สตฺตา ๑ เตสํ ตตฺถ
อสุกฺภาวทฺสฺสเนน ตสฺส วิปฺลฺลสฺสฺส ปฺหฺนตถํ ปจัม สติปฎฐานัน
วุตฺตํ ๑ สุขํ นิจฺจํ อตฺตาติ กฺหิตฺเตสุปี จ เวทนาทิสฺสุ เวทนา
ทุกฺขา จิตฺตํ อนิจฺจํ ฆมฺมา อนตฺตา ๑ เอเตสุ จ สุขนิจฺจอตฺต-
วิปฺลฺลสฺสวิปฺลฺลตฺถา สตฺตา ๑ เตสํ ตตฺถ ทุกฺขาทิกฺภาวทฺสฺสเนน
เตสํ วิปฺลฺลสฺसानํ ปฺหฺนตถํ เสสานิ ติณิ วุตฺตานิติ เอว
สุกฺขุขนิจฺจอตฺตภาววิปฺลฺลสฺสปปฺหฺนตถํ จตฺตาโรว วุตฺตา อญฺญา
อนธิกาติ เวทิตฺพุพา ๑ น เภวลฺลจ วิปฺลฺลสฺสปปฺหฺนตถฺเมว ๑
อถโข จตุโรฆโยคาสวคณฺฐอุปาทานอกติปปฺหฺนตถํปี จตุพุพิธา-
หารปริณฺยตถํ จ จตฺตาโรว วุตฺตาติ เวทิตฺพุพา ๑ อัยฺ ตาว
ปฺกรณฺนโย ๑

อฎฺกถายํ ปน สรณฺวเสน เจว เอกตฺตสโมสรณฺวเสน
จ เอกเมว สติปฎฐานัน อารมฺมณฺวเสน จตฺตาโรติ เอตเทว
วุตฺตํ ๑ ยถา หิ จตฺตฺวารเ นคเร ปาจฺนิตฺโต อากจฺจนฺตา

*เล่มที่ ๕ มหาควคฺควณฺณา หน้า ๖๐๒

ปาจันทิสาย อฏฺฐจันกั ภาณฺหํ คเหตุวา ปาจันทฺวาเรน
นกรเมว ปวิสฺนฺติ ฯ ทกฺขิณฺโต ฯ ปจฺฉิมฺโต ฯ อุตฺตรโต อากฺขณฺตา
อุตฺตรทิสาย อฏฺฐจันกั ภาณฺหํ คเหตุวา อุตฺตรทฺวาเรน นกรเมว
ปวิสฺนฺติ ฯ เอวํ สมฺปทมิทํ เวทิตพฺพิ ฯ นครํ วยิ หิ นิพฺพานํ (๑)
มหานครํ ฯ ทวาริ (๑) วยิ อฏฺฐจฺจิกโก โลกุตฺตรมคฺโค ปาจันทิสาทโย
วยิ กายาทโย ฯ

ยถา หิ ปาจันโต อากฺขณฺตา ปาจันทิสาย อฏฺฐจันกั
ภาณฺหํ คเหตุวา ปาจันทฺวาเรน นกรเมว ปวิสฺนฺติ ฯ เอวํ
กายนุปลฺสนามฺเขน อากฺขณฺตา จุทฺทสฺวิเรน กายนุปลฺสนํ
ภาเวตฺวา กายนุปลฺสนาภาวานานุภาวนิพฺพตฺเตน อริยมคฺเคน
เอกํ นิพฺพานเมว โอสฺรณฺติ ฯ ยถา ทกฺขิณฺโต อากฺขณฺตา
ทกฺขิณทิสาย อฏฺฐจันกั ภาณฺหํ คเหตุวา ทกฺขิณทฺวาเรน
นกรเมว ปวิสฺนฺติ ฯ เอวํ เวทนานุปลฺสนามฺเขน อากฺขณฺตา
นวิเรน เวทนานุปลฺสนํ ภาเวตฺวา เวทนานุปลฺสนาภาวานานุ-
ภาวนิพฺพตฺเตน อริยมคฺเคน เอกํ นิพฺพานเมว โอสฺรณฺติ ฯ ยถา
ปจฺฉิมโต อากฺขณฺตา ปจฺฉิมทิสาย อฏฺฐจันกั ภาณฺหํ คเหตุวา
ปจฺฉิมทฺวาเรน นกรเมว ปวิสฺนฺติ ฯ เอวํ จิตฺตานุปลฺสนามฺเขน
อากฺขณฺตา โสพฺสฺวิเรน จิตฺตานุปลฺสนํ ภาเวตฺวา จิตฺตานุ-
ปลฺสนาภาวานานุภาวนิพฺพตฺเตน อริยมคฺเคน เอกํ นิพฺพานเมว
๑. ม. นิพฺพานมหานครํ ทวาริ ฯ

*เล่มที่ ๕ มหาสติปฏิจานสูตรตวณณา หน้า ๖๐๑

โอสรนฺติ ฯ ยถา อุตฺตรโต อากจฺจนฺตา อุตฺตรทิสาย อฏฺฐจฺานกั
ภณฺท์ กเหตุวา อุตฺตรทฺวาเรน นกรเมว ปวิสฺนฺติ ฯ เอว
ชฺมฺมานุปฺสฺสนามุเขน อากจฺจนฺตา ปญฺจวิเชน ชฺมฺมานุปฺสฺสนั
ภาเวตฺวา ชฺมฺมานุปฺสฺสนาภาวนานุกาวนิพฺพตฺเตน อริยมคฺเคน
เอกั นิพฺพานเมว โอสฺรนฺติ ฯ เอว สฺรณฺวเสน เจว เอกตฺต-
สโมสรณฺวเสน จ เอกเมว สติปฏฺิจานั อารมฺมณฺวเสน จตฺตาโรว
วตฺตฺตาติ เวทิตฺตฺวา ฯ

กตเม จตฺตาโรติ กเถตฺตุมฺยตาปฺจฺจนา ฯ อิธาติ อิมสฺมี
สาสเน ฯ ภิกฺขุเวติ ชฺมฺมปฏฺิกฺคาหกปฺกคฺลานมาลปนเมตฺ ฯ ภิกฺขุติ
ปฏฺิปรตฺติสมฺปาทกปฺกคฺลนิตฺสฺสนเมตฺ ฯ อณฺเฎปี จ เทวมนุสฺสา
ปฏฺิปรตฺตี สมฺปาเทนฺติเยว ฯ เสฏฺฐจตฺตา ปน ปฏฺิปรตฺติยา ภิกฺขุ-
ภาวทฺสฺสนโต จ ภิกฺขุติ อาท ฯ ภควโต หิ อนุสาสนี
สมฺปฏฺิจฺจนฺเตสุ ภิกฺขุ เสฏฺฐโจ ฯ สพฺพปฺปการาย อนุสาสนิยา
ภาชนภาวโต ฯ ตสฺมา เสฏฺฐจตฺตา ภิกฺขุติ อาท ฯ ตสฺมี กหิต
ปน เสสา กหิตาว โหนฺติ ราชคฺมณาทีสุ ราชคฺคหณฺเณ
เสสปริสา วิย ฯ โย จ อิมั ปฏฺิปรตฺตี ปฏฺิปรชฺชติ ฯ โส ภิกฺขุ
นาม โหตีติ ปฏฺิปรตฺติยา ภิกฺขุภาวทฺสฺสนโตปี ภิกฺขุติ อาท ฯ
ปฏฺิปนฺนโก หิ เทโว วา โหตุ มนุสฺโส วา ภิกฺขุติ สงฺขยั
คจฺจนฺติเยว ฯ ยถาห

อลงฺกโต เจปี สมึ จเรยฺย
สนฺโต ทนฺโต นียโต พฺรหฺมจารี

*เล่มที่ ๕ มหาควคควณณา หน้า ๖๐๔

สพเพสุ ภูเตสุ นิธาย ทณฺฑํ

โส พุราหุมนโณ โส สมโณ ส ภิกขุติ ฯ (๑)

กาเยติ รูปกาเย ฯ รูปกาโย หิ อธิ องคปจจุงคานัน
เกสาทินณจ ชมฺมานัน สมฺมกุญฺเณน หตฺถิกายรรตกายาทโย วีย
กาโยติ อธิปเปโต ฯ ยถา จ สมฺมกุญฺเณน ฯ เอวํ กุจฺฉิตานัน
อายกุญฺเณน ฯ กุจฺฉิตานัน หิ ปรมฺเชคฺฉุจฺฉานัน โส อาโยติปิ
กาโย ฯ อาโยติ อุปฺปตฺตติเตโส ฯ ตตฺถายํ วจนฺนุโโจ ฯ อายนฺติ
ตโตติ อาโย ฯ เก อายนฺติ ฯ กุจฺฉิตา เกสาทโย ฯ อิติ
กุจฺฉิตานัน อาโยติ อาโย ฯ

กายานุสฺสึติ กายเ อนุสฺสสนสิโล กายํ วา อนุ-
สฺสสมาโน ฯ กายเติ จ วตฺวาปิ ปฺน กายานุสฺสึติ ทฺตติย-
กายคฺคหณฺณํ อสมฺมิสฺสโต ววตฺถานฉนวินิพฺโภกาทิตฺสสนตฺถํ
กตฺนฺติ เวทิตพฺพํ ฯ เตน น กายเ เวทนานุสฺสึ วา ฯ
จิตฺตฉมฺมานุสฺสึ วา ฯ อถโข กายานุสฺสึเสวาติ กายสงฺฆาเต
วตฺถุสฺสึ กายานุสฺสึสนาการสฺเสว ทสฺสเนน อสมฺมิสฺสโต
ววตฺถานัน ทสฺสึตํ โหติ ฯ ตถา น กายเ องคปจจุงควินิมุตฺตเอก-
ฉมฺมานุสฺสึ. นاپิ เกสโลมาทิวินิมุตฺตอติถึปฺริสฺธานุสฺสึ. โยปิ
เจตฺถ เกสโลมาทิกโ ภูตฺวาทายสมฺมสฺสงฺฆาโต กายเ ตตฺถปิ
น ภูตฺวาทายวินิมุตฺตเอกฉมฺมานุสฺสึ. อถโข รตสมฺภารานุ-
๑. พุ. ฐ. ๒๕/๒๐/๓๓-๓๔ ฯ

*เล่มที่ ๕ มหาสติปฏิจานสูตรตวณณา หน้า ๖๐๕

ปสฺสโก วีย องคปจจกสมุหานุปสฺสึ นคราววานุปสฺสโก วีย
เกสโลมาทิสมุหานุปสฺสึ กทลิกขนุชปตฺตวภูฏิวินิพฺภุชชโก วีย
ริตฺตมฺภูจวินิพฺเพชโก วีย จ ภูตฺตปาทายสมุหานุปสฺสึเยวาทิ
นानปฺปรการโต สมุหเวสเนว กายสงฺฆาตสฺส จ วตฺถโน
ทสฺสเนน ฆนวินิพฺภโกโก ทสฺสโต โหติ ฯ น เหตุถ ยถา-
วตฺตสมุหวินิมฺตฺโต กาโย วา ปุริโส วา อิตฺถิ วา อญฺโณ
วา โกจิ ฆมฺโม ทิสฺสติ ฯ ยถาวตฺตธมฺมสมุหมตฺเตเยว ปน ตถา
ตถา สตฺตา มิจฺฉาภินิเวสํ กโรนฺติ ฯ เตนานุ โปราณา

ยํ ปสฺสติ น ตํ ทิฏฺฐิํ ยํ ทิฏฺฐิํ ตํ น ปสฺสติ

อปสฺสํ พชฺฉเต มุโฬห พชฺฉมาโน น มุจฺจติติ ฯ

ฆนวินิพฺภกาทิทสฺสนตฺถิ เอตํ วุตฺตํ ฯ อาทิสทฺเทน เจตฺถ
อัยปิ อตฺถโต เวทิตพฺโพ อัยํ หิ เอตสฺมี กายเ กายานุ-
ปสฺสึเยว ฯ น อญฺฉธมฺมานุปสฺสึติ วุตฺตํ โหติ ฯ ยถา อนุทก-
ภูตฺตายปิ มริจฺยา อุกกานุปสฺสึโน โหนฺติ ฯ น เอวํ อนิจฺจ-
ทุกฺขานตฺตา อสุภฺภูเตเยว อิมสฺมี กายเ นิจฺจสุขอตฺตสุภ-
ภวานุปสฺสึ. อถโข กายานุปสฺสึ อนิจฺจทุกฺขานตฺตาอสุภการ-
สมุหานุปสฺสึเยวาทิ วุตฺตํ โหติ ฯ

อถวา ยวายํ ปน ปุโรโต อธิ ภิกฺขเว ภิกฺขุ

อธมฺมคโต วา ฯ เป ฯ โส สโตว อสฺสสตีติ อาทินา นเยน
อสฺสาสปสฺสาสาทิจฺฉณิกฆาตอภูจิกปรีโยसानุ กาโย วุตฺโต ฯ โย

*เล่มที่ ๕ มหาควคฺควณณา หน้า ๖๐๖

จ อีเรกฺโขจ ปจฺวีกายํ อนิจฺจโต อนุปฺสฺสตี ๑เป ๑ อาโปกายํ
เตโชกายํ วาโยกายํ เกสกายํ โลมกายํ ฉวิกายํ จมฺมกายํ
มัสทกายํ รุหิรกายํ นุหารุทกายํ อฏฺฐิกายํ อฏฺฐิมิลฺลชกายนฺตติ
ปฏฺฐิสฺมฺภิทายํ กายโย วุตฺโต ๑ ตสฺส สพฺพสฺส อิมสฺมึเยว กายเย
อนุปฺสฺสนโต กายเย กายานุปฺสฺสตีติ เอวํปี อตุโถ ทฏฺฐพฺโพ ๑

อถวา กายเย อหนฺตติ วา มมนฺตติ วา เอวํ คเหตุพฺพสฺส
ยสฺส กสฺสจฺจ อนฺนุปฺสฺสนโต ๑ ตสฺส ตสฺเสว ปน เกสโลมาทิกสฺส
นानาธมฺมสมฺมุหสฺส อนุปฺสฺสนโต กายเย เกสาทิธมฺมสมฺมุหสฺสงฺขาต-
กายานุปฺสฺสตีติ เอวํ อตุโถ ทฏฺฐพฺโพ ๑

อปีจ อิมสฺมึ กายเย อนิจฺจโต อนุปฺสฺสตี ๑ โน นิจฺจโตติ-
อาทินา (๑) อนุกฺกเมน ปฏฺฐิสฺมฺภิทายํ อากตฺนยสฺส สพฺพสฺเสว
อนิจฺจลกฺขณาทีโน อาการ- สมฺมุหสฺสงฺขาตสฺส กายสฺส อนุปฺสฺสนโตปี
กายเย กายานุปฺสฺสตีติ เอวํปี อตุโถ ทฏฺฐพฺโพ ๑ ตถา หิ
อัยํ กายเย กายานุปฺสฺสนาปฏฺฐิปทํ ปฏฺฐิปนฺโน ภิกฺขุ อิมํ กายํ
อนิจฺจानุปฺสฺสนาทีนํ สตฺตคฺคณฺนํ อนุปฺสฺสนานํ วเสน อนิจฺจโต
อนุปฺสฺสตี โน นิจฺจโต ๑ ทฺกฺขโต อนุปฺสฺสตี โน สุขโต ๑
อนตฺตโต อนุปฺสฺสตี โน อตฺตโต ๑ นิพฺพินฺนทติ โน
นนฺนทติ ๑ วิรชฺชติ โน รชฺชติ ๑ นิโรเชติ โน สมฺมุเทติ ๑
ปฏฺฐินิสฺสชฺชติ โน อาทียติ ๑ โส ตํ อนิจฺจโต อนุปฺสฺสนโต

๑. ขุ. ปฏฺฐิ. ๓๑/๗๒๗/๖๒๓ ๑

*เล่มที่ ๕ มหาสติปฎุจានสูตรตถาวณณา หน้า ๖๐๗

นิจุสณณํ ปชหติ ฯ ทุกุขโต อนุปสฺสนฺโต สุขสณณํ ปชหติ ฯ
อนตฺตโต อนุปสฺสนฺโตอตฺตสณณํ ปชหติ ฯ นิพฺพิทฺตฺนฺโต นนฺทึ
ปชหติ ฯ วิรชฺชนฺโต รากํ ปชหติ ฯ นิโรเชนฺโต สมุทฺยํ ปชหติ ฯ
ปฏฺินิสฺสชฺชนฺโต อาทานํ ปชหตีติ เวทิตพฺโพ ฯ

วิหฺรตีติ อิริยติ ฯ อาตาปีติ ตีสุ ภเวสุ กิเลส
อาตปฺปตีติ (๑)อาตาโป ฯ วิริยสฺเสตํ นามํ ฯ อาตาโป อสฺส
อตฺถีติ อาตาปี ฯ สมฺปชาโนติ สมฺปชฺฌณฺสงฺขาเตน ฉาณน
สมนฺนาคโต ฯ สติมาติ กายปริกฺคาหิกาย สติยา สมนฺนาคโต ฯ
อัย ปน ยสฺมา สติยา อารมฺมณํ ปริกฺกเหตุวา ปญฺญา
อนุปสฺสตี ฯ น หิ สติวิริทิตสฺส อนุปสฺสนา นาม อตฺถิ ฯ
เตเนวาท สติยฺจ ขวาทํ ภิกฺขเว สพฺพตฺถิกํ วทามิติ ฯ (๒) ตสฺมา
เอตฺถ กายเ กายานุปสฺสี วิหฺรตีติ ฯ เอตฺตาวตฺตา กายานุ-
ปสฺสนา สติปฏฺุจันํ วุตฺตํ โหติ ฯ อถวา ยสฺมา อนาตาปีโน
อนฺโต สงฺเขโป อนฺตรายกโร โหติ ฯ อสมฺปชาโน อฺปายปริกฺกเห
จ อฺปายปริวชฺเชน จ สมฺมุยฺหติ ฯ มฺภูจฺสฺสตี อฺปายปริกฺกเห
อนฺปายปริจฺจาเค จ อสมตฺโถ โหติ ฯ เตนสฺส ตํ กมฺมฏฺุจันํ
น สมฺปชฺชติ ฯ ตสฺมา เยสํ ฐมฺมานํ อานฺุภาเวน ตํ สมฺปชฺชติ ฯ
เตสํ ทสฺสนตฺถํ อาตาปี สมฺปชาโน สติมาติ อิทํ วุตฺตฺนฺติ
เวทิตพฺพํ ฯ

๑. ม. ย. อาตาเปตีติ ฯ ๒. ส. มหา. ๑๘/๕๗๒/๑๕๘ ฯ

*เล่มที่ ๕ มหาควคควณณา หน้า ๖๐๘

อติ กายานุปัสสนาสติปัญญา สมนโยคกณจ ทสเสตวา
อิทานิ ปหานังคํ ทสเสตํ วิเนยฺย โลกํ อภิขุฉาโทมนสฺสนฺติ
วฺตุตํ ฯ

ตตฺถ วิเนยฺยาคิ ตทงฺควินยฺน วา วิกฺขมฺภนวินยฺน วา
วินยิตฺวา ฯ โลกฺติ ตสฺมีเยว กายํ กายํ หิ อธิ ลุชฺชน-
ปลุชฺชนภูเจเน โลกฺติ อธิปฺเปโต ฯ ยสฺมา ปนสฺส น กาย-
มตฺเตเยว อภิขุฉาโทมนสฺสํ ปหิยฺยติ ฯ เวทนาทีสุปี ปหิยฺยติเยว ฯ
ตสฺมา ปณฺจปี อุปาทานกฺขนฺธา โลกฺติ วิงฺเก วฺตุตํ ฯ
โลกสงฺขาตตฺตา วา เตสํ ธรรมานํ อตฺตทุชฺชารนยฺเนนตํ วฺตุตํ ฯ
อํ ปนาห ตตฺถ กตโม โลกํ ฯ เสว กายํ โลกฺติ(๑) อยเมเวตฺถ
อตฺถโถ ฯ ตสฺมี โลกํ อภิขุฉาโทมนสฺสํ วิเนยฺยาคิ เอวํ สมนฺนุโ
ทภูจฺพุโป ฯ ยสฺมา ปเนตฺถ อภิขุฉากฺคเณน กามจฺจนฺโท
โทมนสฺสกฺคเณน พุยาปาโท สงฺคหํ กจฺจติ ฯ ตสฺมา นีวรณ-
ปริยาปนฺนพลวธมฺมทวฺยทสฺสเนน นีวรณปฺปหานํ วฺตุตํ โหตีติ
เวทิตฺพุํ ฯ

วิเสเสน เจตฺถ อภิขุฉาวินยฺน กายสฺมปฺตติมฺลกฺสฺส
อนฺุโรชฺส ฯ โทมนสฺสวินยฺน กายวิปฺตติมฺลกฺสฺส วิโรชฺส ฯ
อภิขุฉาวินยฺน จ กายํ อภิริติยา ฯ โทมนสฺสวินยฺน กาย-
ภาวนาย อนภิริติยา ฯ อภิขุฉาวินยฺน กายํ อภูตานิ สุกฺสุช-
๑. อภ. วิ. ๓๕/๔๕๓/๒๓๒ ฯ

*เล่มที่ ๕ มหาสติปฏิจานสูตรตวณณา หน้า ๖๐๕

ภาวาทินัน ปกฺเขปสฺส ๗ โทมนสฺสวินยฺเณน กายเ ภุตานัน อสฺสภทฺทกฺข-
ภาวาทินัน อปนยฺนสฺส จ ปหานัน วุคฺคตฺ ๗ เตน โยคาวจรสฺส
โยคานุกาโว โยคสมคฺคตฺตา จ ทีปิตา โหติ ๗ โยคานุกาโว
หิ เอส ๗ ยทิตฺ อนุโรธวิโรธวิปฺปมฺคฺโต อรติรติสโ อภฺต-
ปกฺเขปภฺตฺตาปนยฺนวิโรธิตฺ จ โหติ ๗ อนุโรธวิโรธวิปฺปมฺคฺโต เจส
อรติรติสโ อภฺตฺ อปกฺขิปนฺโต ภฺตฺตจ อนปนฺนโต โยคสมคฺคโต
โหติตีติ ๗

อปโร นโย กายเ กายานุสฺสตีติ เอตฺถ อนุสฺสนาย
กมฺมฏฺจานัน วุคฺคตฺ ๗ วิหฺรตีติ เอตฺถ วุคฺคตฺวิหารเณน กมฺมฏฺจานิกสฺส
กายปริหฺรณัน ๗ อาตฺตาปีติ อาทิสฺส ปน อาตฺตาเปน สมฺมปฺปฺชานัน ๗
สตีสมฺปฺชณฺเณน สพฺพตฺถกกมฺมฏฺจานัน ๗ กมฺมฏฺจานปริหฺรณฺญาโย
วา ๗ สตียา วา กายานุสฺสนายเสน ปฏฺิลทฺทสมโธ ๗
สมฺปฺชณฺเณน วิสฺสนาย ๗ อภิชฺฌาโทมนสฺสวินยฺเณน ภาวนาผล
วุคฺคตฺนฺติ เวทิตพฺพํ ๗

วิภฺงเค ปน อนุสฺสตีติ ตตฺถ กตฺมา อนุสฺสนาย ๗
ยา ปญฺญา ปฺชานนา ๗เป ๗ สมฺมาทิฏฺฐิ ๗ อัย วุจฺจติ
อนุสฺสนาย ๗ อิมาย อนุสฺสนาย อุเปโต โหติ สมฺเปโต อุปคโต
สมฺปคโต อุปฺปนฺโน สมฺปปนฺโน (๑)สมฺนฺนาคโต ๗ เตน วุจฺจติ
อนุสฺสตีติ ๗ วิหฺรตีติ ๗ อิริยติ วุคฺคตฺติ ปาเลติ ยเปติ ยาเปติ
๑. ม. ย. อัย ปาโธ นตฺถิ ๗

*เล่มที่ ๕ มหาจุลคุณณา หน้า ๖๑๐

จรติ วิหริติ ฯ เตน วุจติ วิหริติ ฯ อาตาลีติ ตตุถ กตมัม
อาตาลี ฯ โย เจตสิโก วิริยารมูโก ฯ เป ฯ สมุมาวายาโม ฯ อิห
วุจติ อาตาลี ฯ อิมินา อาตาเปน อุเปโต โหติ ฯ เป ฯ
สมนุณาคโต ฯ เตน วุจติ อาตาลีติ ฯ สมุปชาโนติ ตตุถ กตมัม
สมุปชณณัม ฯ ยา ปณณนา ปชานนา ฯ เป ฯ สมุมาทิฏฐิ ฯ อิห
วุจติ สมุปชณณัม ฯ อิมินา สมุปชณณเณ อุเปโต โหติ ฯ เป ฯ
สมนุณาคโต ฯ เตน วุจติ สมุปชาโนติ ฯ สติมาติ ตตุถ กตมา
สติ ฯ ยา สติ อนุสสติ ฯ เป ฯ สมุมาสติ ฯ อัย วุจติ สติ ฯ
อิมาย สติยา อุเปโต โหติ ฯ เป ฯ สมนุณาคโต ฯ เตน วุจติ
สติมาติ ฯ วินยย โลเก อภิขณาโทมนสฺสนุติ ตตุถ กตโม
โลโก ฯ เสวว กายิ โลโก ฯ ปณณปี อุปาทานกฺขนฺธา โลโก ฯ
อัย วุจติ โลโก ฯ ตตุถ กตมา อภิขณา ฯ โย ราโค
สाराโค อนุณโย อนุโรโร นนฺทิ นนฺทิราโค จิตฺตสฺส สाराโค ฯ
อัย วุจติ อภิขณา ฯ ตตุถ กตมัม โทมนสฺสํ ฯ ยัม เจตสิกัม
อสาดี เจตสิกัม กุกุขัม ฯ เป ฯ เจโตสมุสฺสชา อสาตา กุกุขา
เวทนา ฯ อิห วุจติ โทมนสฺสํ ฯ อิติ อยณฺจ อภิขณา ฯ อิทณฺจ
โทมนสฺสํ อิมสมฺมึ (๑) โลเก วินิตฺตา โหนฺติ ปฏฺวิวินิตฺตา สนฺดา
สมิตา วุปฺสนฺดา อตฺถงฺกตา อพฺทตฺถงฺกตา อปฺปีตา พุยฺปปีตา
โสสิตา วิโสสิตา พุยฺนฺตีกตา ฯ เตน วุจติ วินยย โลเก
๑. สฺยา. อิมมฺหิ ฯ

*เล่มที่ ๕ มหาสติปฎฐานสุตตวณณา หน้า ๖๑๑

อภิขณาโทมนสุสนติ ฯ (๑)

เอวมเตสั ปทานั อตุโถ วุตโต ฯ เตน สห อัย

อภูกถณโย ยถา สัสนุทติ ฯ เอวั เวทิตพุโพ ฯ

อัย ตาว กายานุปสุสนาสติปฎฐานุทุเทสสุส อตุถ-
วณณา ฯ

อิทานิ เวทนาสุ จิตเต ชมเมสุ ชมมานุปสุสิ วิหริติ ฯเป ฯ

วิเนยฺย โลเก อภิขณาโทมนสุสนติ เอตุถ เวทนาสุ เวทนานุ-
ปสุสิติ เอวมาทิสฺสุ เวทนาทินั ปุณ กถเน ปโยชนั กายานุปสุสนายั

วุตตนเยเนว เวทิตพุพิ ฯ เวทนาสุ เวทนานุปสุสิ. จิตเต จิตตานุ-
ปสุสิ. ชมเมสุ ชมมานุปสุสิติ เอตุถ ปน เวทนาติ ติสฺโส

เวทนา ฯ ตา จ โลกียาเอว ฯ จิตตปิ โลกียั ฯ ตถา ชมมา ฯ

เตสั วิภาโค นิทุเทสวาเร ปากโฏ ภวิสฺสติ ฯ เกวลั ปนิช

ยถา เวทนา อนุปสุสิตพุพา ฯ ตถา ตา อนุปสุสนโต เวทนาสุ

เวทนานุปสุสิติ เวทิตพุโพ ฯ เอเสว นโย จิตตชมเมสุปิ ฯ

กถญจ เวทนา อนุปสุสิตพุพาติ ฯ สุขา ตาว เวทนา

ทุกฺขโต ฯ ทุกฺขา สลฺลโต ฯ อทุกฺขมสุขา อนิจฺจโต ฯ ยถาห

โย สุขั ทุกฺขโต อทุกฺขมสุขา สลฺลโต

อทุกฺขมสุขั สนตติ อทุกฺขนิ น อนิจฺจโต

สเว สมมทุทโส ภิกฺขุ ปริชานาติ เวทนาติ (๒)

๑. อภ. วิ. ๓๕/๔๔๐/๒๖๐ ฯ ๒. สั. สฟา. ๑๘/๓๖๘/๒๕๗ ฯ ม. อุปสนโต จริตฺตติ
ฯ

*เล่มที่ ๕ มหาควคณณนา หน้า ๖๑๒

สพพาเอว เจตา ทุกขโตปี (๑) อนุปสฺสิตพฺพา ฯ วุคฺคํ เหน็ด
ยฺกิลฺลิจิ เวทยิตํ ฯ สพพฺพนฺตํ ทุกฺขสฺมินฺติ (๒) วทามิตี ฯ สุขทุกฺขโตปี
(๓) อนุปสฺสิตพฺพา ฯ ยถาห สุขา เวทนา อุปฺปาทสุขา(๔)
จิตฺติสุขา วิปริณามทุกฺขาติ (๕) สพฺพํ วิตุถาเรตพฺพํ ฯ อปีจ
อนิจฺจาทีสตุตตอนุปสฺสนาวเสนปี อนุปสฺสิตพฺพา ฯ เสถํ นิทฺเทส-
วารเยว ปากฺกั ภาวิสฺสตี ฯ

จิตฺตธมฺเมสุปี จิตฺตํ ตาว อารมฺมณฺชาธิปตฺติสหาตญฺญมิกมฺม-
วิปากกิริยาทีนํนคฺตเกทานํ อนิจฺจาทีอนุปสฺสนานํ นิทฺเทสวาร
อาคตํ สราคาทีเกทานํ จ วเสน อนุปสฺสิตพฺพํ ฯ ธมฺมา
สทกฺขณสามณฺณคฺกขณํ สุลฺลตธมฺมสฺส อนิจฺจาทีสตุตตานุ-
ปสฺสนานํ นิทฺเทสวาร อาคตํ สนฺดาทีเกทานํ จ วเสน
อนุปสฺสิตพฺพา ฯ เสถํ วุคฺคตฺนยเมว ฯ

กามณฺเจตฺถ ยสฺส กายสงฺขาเต โลเก อภิชฺฌาโทมฺนสฺสํ
ปหีนํ ฯ ตสฺส เวทนาทีโลเกสุปี (๑) ตํ ปหีนเมว ฯ นานาปฺกุกฺล-
วเสน ปน นานาจิตฺตกฺขณิกสตีปฺญฺจานภาวนาวเสน จ สพฺพคฺค
วุคฺคํ ฯ ยโต วา เอกคฺค ปหีนํ เสเสสุปี ปหีนเอน โหตี ฯ
เตเนวสฺส ตคฺค ปหานทสฺสนคฺคํปี เอตํ วุคฺคตฺนติ เวทิตพฺพนฺติ ฯ

อุทฺเทสวารกถา นิฏฺฐิตา ฯ

- # ๑. ม. ย. ทุกฺขาตีปี ฯ ๒. ส. สพา. ๑๘/๓๕๑/๒๖๘ ฯ
- ๓. ม. เอกถนฺตเร จสทฺโท ทิสฺสตี ฯ ๔. สฺยา. อัย ปาโจ นคฺติ ฯ
- ๕. ม. มุ. ๑๒/๕๑๑/๕๕๒ ฯ ๖. ม. ย. เวทนาทีสุปี ฯ

*เล่มที่ ๕ หน้า ๖๑๓

กายนุสสนาวณณา

อานาปานปพพวณณา

อิทานิ เสยฺยถาปี นาม เณโก วิสีพพการโก (๑) อุตถกิลยช-
สณฺหกิลยชจโกฏกเปพาปฺภาทีนิ อุปกรณานิ กตตุกาโม เอกํ
มหาเวพฺพ (๒) ลกิตฺวา จตุธา ภินฺทิตฺวา ตโต เอกกํ เวพฺพกฺขนฺธํ
คเหตุวา ผาเลตฺวา ตํ ตํ อุปกรณํ กรยฺยฯ เอวเมว ภควา
สติปฺภูจฺจานเทสนาย สตฺตานํ นานปฺปการํ (๓) วิเสสธิกมํ กตตุ-
กาโม เอกเมว สมฺมาสตี จตฺตารो สติปฺภูจฺจานาฯ กตเม จตฺตารो ฯ
อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ กายเ กายนุสฺสี วิหฺรตีติ อาทินา นเยน
อารมฺมณฺวเสน จตุธา ภินฺทิตฺวา ตโต เอกกํ สติปฺภูจฺจานํ
คเหตุวา กายํ วิชฺชนฺโต กถญจ ภิกฺขเวติ อาทินา นเยน
นิทฺเทสวารี วตฺตุมารทฺโร ฯ

ตตฺถ กถญจาทิ อาทิ วิตุถาเรตฺถกมฺยตาปฺจฺจนาฯ อัย-
ปเนตฺถ สงฺเขปตฺโต ภิกฺขเว เกน จ ปกาเรน ภิกฺขุ (๔)
กายเ กายนุสฺสี วิหฺรตีติฯ เอส นโย สพฺพตฺถ ปฺจฺจนา-
วารสฺสุฯ อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุติ ภิกฺขเว อิมสฺมี สาสเน ภิกฺขุฯ
อัย เหตุถ อิธสทฺโท สพฺพปฺปการกายนุสฺสนานิพฺพตฺตกสฺส
ปฺกฺคตฺส สนนิสฺสยญฺจตฺตาสนปฺริทีปโน อถฺยสฺสสฺส ตถา-
ภาวปฺปฏิเสธโน จ ฯ วุตฺตํ เหตุ อิเชว ภิกฺขเว สมโณฯเป ฯ

๑. ม. ย. วิสีพการโกฯ ๒. ม. มหาเวณฺฑ์ฯ ๓. ม. อนนปฺปการํฯ ๔. ม. เอตฺถนฺตเร
กายติ ทิสฺสติ ฯ

*เล่มที่ ๕ มหาภูควณณนา หน้า ๖๑๔

สุณณา ปรปฺปวาทา สมณฺเหหิ อณฺเณภีติ ฯ (๑) เตน วุคฺคํ อิมสฺมี
สาสเน ภิกฺขุติ ฯ

อธณฺณคโต วา รุกฺขมฺลคโต วา สุณฺณาการคโต วาติ
อิทมฺสฺส สติปฺภูจกถานภาวานารูปเสนาสนปริคฺคหปริทีปนี ฯ อิมสฺส
หิ ภิกฺขุโน ทีฆมฺรคฺคํ รูปาทีสุ อารมฺมณฺเส อณฺฺวิสฺฐํ จิตฺตํ
กมฺมฏฺฐานวีสี โอตฺริคฺคฺน อิจฺฉติ ฯ กุฏฺโศคณฺยคฺคฺตรโถ วิย
อฺปฺปถเมว ชาวติ ฯ ตสฺมา เสยฺยถาปี นาม โคโป กุฏฺเชนฺญา
สพฺพิ จีรี ปิวิคฺวา วทฺธิคฺคํ กุฏฺวจฺฉํ ทเมคฺคาโม เชนฺโต
อฺปนฺตฺวา เอกมฺนฺเต มหนฺตํ ถมฺภํ นิกฺขณฺติคฺวา ตคฺถ โยคฺเตน
พนฺนฺเชยฺย ฯ อถสฺส โส วจฺโณ อีโต จีโต จ ปรีผนฺติคฺวา
ปลาโยคฺ อสฺกโกนฺโต ตเมว ถมฺภํ อฺปนฺนีสีเทยฺย วา อฺปนฺนปฺชเชยฺย
วา ฯ เอวเมว อิมินา ภิกฺขุณา ทีฆมฺรคฺคํ รูปารมฺมณฺทิสปฺาน-
วทฺธิคฺคํ ทฺภูจจิตฺตํ ทเมคฺคาเมน รูปาทิอารมฺมณฺโต อฺปนฺตฺวา
อธณฺณํ วา รุกฺขมฺลํ วา สุณฺณาการํ วา ปวิสฺคฺวา ตคฺถ
สติปฺภูจกถานารมฺมณฺคถมฺภเก สติโยคฺเตน พนฺนฺธิตพฺพิ ฯ เอวมฺสฺส
คฺคํ จิตฺตํ อีโต จีโต จ วิปฺผนฺติคฺวาปี ปฺุพฺเพ อัจฉินฺณา-
รมฺมณฺ อถภมานํ สติโยคฺคํ ฉินฺนฺติคฺวา ปลาโยคฺ อสฺกโกนฺคํ
ตเมวารมฺมณฺ อฺปฺจารปฺปนาวเสน อฺปนฺนีสีทติ เจว อฺปนฺนปฺชชติ
จ ฯ เตนานุ โปราณา

๑. ม. ม. ๑๒/๑๕๔/๑๒๘ ฯ

*เล่มที่ ๕ มหาสติปฎฐานสุตตวณณา หน้า ๖๑๕

ยถา ถมฺเภ นิพนฺเษยฺย วจฺณํ ทมฺ โนโร อิทฺ

พนฺเษยฺยเวิ สกํ จิตฺตํ สติยารมฺมเณ ทพฺพนฺติ ฯ

เอวมสฺเสตํ เสนาสนํ ภาวนानุรูปํ โหติ ฯ เตน วุตฺตํ

อิทมสฺส สติปฎฐานภาวนानุรูปเสนาสนปริกฺคหปริทีปนนฺติ ฯ

อปีจ ยสฺมา อิํทํ กายานุปสฺสนาย มุฑฺธกฺกตํ สพฺพ-

พฺพทฺธปจฺเจกพฺพทฺธ- สาวกานํ วิเสสชาติคมทิกฺกชรมฺมุขวิหารปทฎฐานํ

อานาปานสติกมฺมฎฐานํ อิตฺถิปฺริสทฺตติอสฺสชาติสทฺทสมากุลํ ความนฺตํ

อปริจฺจชิตฺวา น สุกฺริ สมนฺปาเทตฺถ สทฺทกณฺณกตฺตา ฉานสฺส ฯ

อคามเก ปน อรณฺเณ สุกฺริ โยคาวจรเณ อิํทํ กมฺมฎฐานํ

ปริกฺคเหตฺวา อานาปานจตฺตถฺชฌานํ นิพฺพตฺเตตฺวา ตทฺเว ฉานํ

ปาทกํ กตฺวา สงฺขารे สมนฺนสิตฺวา อกฺกผลํ อรหตฺตํ ปาปฺณิตฺต ฯ

ตสฺมา อสฺส ภิกฺขุโน อนุรูปเสนาสนํ ทสฺเสนฺโต ภควา

อรณฺณคโต วาติ อาทิมาย ฯ

วตฺถุวิชฺชาจริโย วิยํ หิ ภควา ฯ โส ยถา วตฺถุวิชฺชา-

จริโย นกรณฺมํ ปสฺสสิตฺวา สุกฺกฺจฺจ อฺปปริกฺกชิตฺวา เอตฺถ นกรํ

มาเปเถตฺติ อฺปทิสฺติ ฯ โส โสตฺถินา จ นกรे นิฏฺจเเต ราชกฺลโต

มหาสกฺการํ ลภฺติ ฯ เอวเมว โยคาวจรสฺส อนุรูปํ เสนาสนํ

อฺปปริกฺกชิตฺวา เอตฺถ กมฺมฎฐานํ อนฺนุยฺยชิตฺพพฺพนฺติ อฺปทิสฺติ ฯ

ตโต ตตฺถ กมฺมฎฐานมนฺนุยฺยชฺนฺเตน โยคินา อนฺนุกฺกเมเน อรหตฺเต

ปตฺเต สมนฺมาสมฺพทฺโธ วต โส ภควาติ มหนฺตํ สกฺการํ ลภฺติ ฯ

*เล่มที่ ๕ มหาควคควณณา หน้า ๖๑๖

อัย หิ ภิกขุ ทีปัสทิสโต วุจติ ฯ ยถา หิ มหาทีปราชชา
อรณเณ ตินคหณั วา วนคหณั วา ปพพตคหณั วา นิสฺสาย
นินฺนิตฺตวา วนมหิสฺสโกคณฺณสุกราทโย มิเก คณฺหาติ ฯ เอวเมว
อัย อรณฺณาทิสฺส กम्मภูจจัน อญฺญชฺชนฺโต ภิกขุ ยถากุเมน
จตุตารโ มกุเ เจว จตุตาริ อริยผลานิ จ คณฺหาติ ฯ
เตนาหุ โปราณา

ยถา ทีปโก นาม นินฺนิตฺตวา คณฺหาติ มิเก
ตเถวายั พุทฺธปฺตฺโต ยุตฺตโยโก วิปฺสฺสโก

อรณฺณั ปวิสิตฺวาน คณฺหาติ (๑) ผลมุตฺตมนฺติ ฯ

เตนสฺส ปรกกมชวโยคฺคภูมี อรณฺณเสนาสนั ทสฺเสนโต
ภควา อรณฺณคโต วาติ อาทิมาท ฯ อิตฺโต ปรี อิมสฺมี ดาว
อานาปานปพฺเพ ยั วตฺตพฺพิ สียา ฯ ตั วิสุทฺธิมกุเ วุตฺตเมว ฯ
เสยฺยถาปิ ภิกฺขเว ทกฺโข ภมกาโร วาติ อิทํ หิ อุปมา-
มุตฺตเมว ฯ อิติ อชฺฉตฺตํ วา กาเยติ อิทํ อุปฺปนามุตฺตเมว ฯ
ตตฺถ อนาคตํ ฯ เสสั อาคตเมว ฯ

ยั ปน อนาคตํ ฯ ตตฺถ ทกฺโขติ เณโก ฯ ทีฆั วา
อญฺญนฺโตติ(๒) มหฺนฺตานั เภริโปกฺขราทีนั วิเลขนกาเล หตฺเถ จ
ปาเท จ ปสาเรตฺวา ทีฆั กขฺตฺตฺนฺโต ฯ รสฺสั วา อญฺญนฺโตติ
ขุทฺทกานั ทนฺตฺตฺตฺวิเรชกาทีนั วิเลขนกาเล มนฺทมนฺทํ รสฺสั
๑. ม. คณฺหาติ ฯ ๒. สฺยา. อญฺชนฺโตติปิ อญฺญนฺโตติปิ ปาโง ฯ

*เล่มที่ ๕ มหาสติปฎฐานสุตตวณณา หน้า ๖๑๗

กทุฒนุโต ฯ เอวเมว โขติ เอวํ อัยปี ภิกขุ อทฺธานวเสน
อิตฺตรวเสน จ ปวตฺตานิ อสฺสาสปสฺสทานิ วเสน ทีฆํ วา
อสฺสสนฺโต ทีฆํ อสฺสสามีติ ปชานาติ ฯเป ฯ ปสฺสสึสฺสามีติ
สิกฺขตีติ ฯ ตสฺเสวํ สิกฺขโต อสฺสาสปสฺสทานิมิตฺเต จตฺตาริ
ฉานานิ อุปฺปชฺชนฺติ ฯ โส ฉานา วุญฺจหิตฺวา อสฺสาสปสฺสาเส
วา ปรีกฺคณฺหติ ฉานงฺคานิ วา ฯ

ตตฺถ อสฺสาสปสฺสากมฺมิโก อิมํ อสฺสาสปสฺสา
กีนิสฺสิตา ฯ วตฺถุนิสฺสิตา ฯ วตฺถุ นาม กรชกาโย ฯ กรชกาโย
นาม จตฺตาริ จ มหาภูตานิ อุปาถารูปญฺจาติ เอวํ รูปํ
ปรีกฺคณฺหติ ฯ ตโต ตถารมฺมเณ ผสฺสปลฺลจฺมเก นามนฺติ ฯ เอวํ
นามรูปํ ปรีกฺคเหตฺวา ตสฺส ปจฺจยํ ปรีเยสนฺโต อวิชฺชาทิปฺปฏิจฺจ-
สมฺบุปาทำ ทิสฺวา ปจฺจยปจฺจยฺอุปฺปนฺนธมฺมตฺตเมเวตํ ฯ อญฺโฌ
สฺสโต วา ปุคฺคโล วา นตฺถิติ วิตฺถณฺกงฺโข สปจฺจย-
นามรูปํ คิลกฺขณํ อาโรเปตฺวา วิปสฺสนํ วทฺฒฺเนนฺโต อนุกฺกเมน
อรหตฺตํ ปาปุณาติ ฯ อิทฺเมกสฺส ภิกฺขุโน ยาว อรหตฺตา
นียฺยานมฺจํ ฯ

ฉานกมฺมิโกปี อิมานิ ฉานงฺคานิ กีนิสฺสิตานิ ฯ วตฺถุ-
นีสฺสิตานิ ฯ วตฺถุ นาม กรชกาโย ฯ ฉานงฺคานิ นามํ กรช-
กาโย รูปนฺติ นามรูปํ ววตฺถเปตฺวา ตสฺส ปจฺจยํ ปรีเยสนฺโต
อวิชฺชาทิปฺปจฺจาการิ ทิสฺวา ปจฺจยปจฺจยฺอุปฺปนฺนธมฺมตฺตเมเวตํ

*เล่มที่ ๕ มหาควควณณนา หน้า ๖๑๘

อญโธ สตุโต วา ปุคฺคโล วา นตฺถิตฺติ วิตฺติณฺณกฺโข สปรจฺจย-
นามรฺรูเป ติลกฺขณฺ์ อาโรเปตฺวา วิปฺสฺสนํ วฑฺฒนฺโต อนุกฺกเมน
อรหตฺตํ ปาปุณาติ ฯ อิทเมกสฺส ภิกฺขุโน ยาว อรหตฺตา
นियฺยานมฺหํ ฯ

อิตฺติ อชฺฉตฺตํ วาติ เอวํ อตฺตโน วา อสฺสาสปฺสฺสาสกาเย
กายานุปฺสฺสี วิหฺรติ ฯ พหิทฺฐา วาติ ปฺรสุสฺ วา อสฺสาส-
ปฺสฺสาสกาเย ฯ อชฺฉตฺตพหิทฺฐา วาติ กาลเณ อตฺตโน ฯ กาลเณ
ปฺรสุสฺ อสฺสาสปฺสฺสาสกาเย ฯ เอเตนสฺส ปฺคฺคณกมฺมฏฺฐานํ
อภฺจเปตฺวา อปรารฺปริ สลฺยจฺรณกาโล กถิตฺติ ฯ เอกกาเล ปน
อิทํ อุกฺขํ น ลพฺภติ ฯ

สมุทฺยธมฺมานุปฺสฺสี วาติ ยถา นาม กมฺมารสฺส ฆสฺตลฺยจ
คคฺคฺรนาพิณฺจ ตชฺชลฺยจ วายามํ ปฏฺิจฺจ วาโต อปรารฺปริ
สลฺยจฺรติ ฯ เอวํ ภิกฺขุโน กรชากายลฺยจ นาสปฺฏฺญลฺยจ จิตฺตลฺยจ
ปฏฺิจฺจ อสฺสาสปฺสฺสาสกาโย อปรารฺปริ สลฺยจฺรติ ฯ กายาทโย
ธมฺมา สมุทฺยธมฺมา เต ปฺสฺสนฺโต สมุทฺยธมฺมานุปฺสฺสี วา
กายสฺมี วิหฺรตีติ วุจฺจติ ฯ วยธมฺมานุปฺสฺสี วาติ ยถา ฆสฺตลฺย
อปฺนีตาย คคฺคฺรนาพิยา ภินฺนาย ตชฺเช จ วายาเม อสฺติ
โส วาโต นปฺปวตฺตติ ฯ เอวเมว กายे ภินฺเน นาสปฺฏฺญ
วิทฺฐเสตฺ จิตฺเต จ นินฺรุทฺเช อสฺสาสปฺสฺสาสกาโย นาม
นปฺปวตฺตติติ ฯ กายาทินิโรธา อสฺสาสปฺสฺสาสนินิโรธติ เอวํ

*เล่มที่ ๕ มหาสติปฎิจานสูตรตวณณา หน้า ๖๑๘

ปัสสนุโต วชรมมานุปัสสี วา กายสุมี วิหระตีติ วุจจติ ฯ
สมุททวชรมมานุปัสสี วาติ กาเลน สมุทท กาลน วย
อนุปัสสนุโต ฯ

อตถิ กาโยติ วา ปนสสาสีติ กาโยว อตถิ ฯ น สตุโต
น ปุคฺคโล น อิตถิ น ปุริโส น อตฺตา น อตฺตนิย
นาหํ น มม น โกจิ น กสฺสจิติ เอวมสฺส สติ
ปจฺจุปฺภูจिता โหติ ฯ ยาวเทวาทิ ปโยชนปริจฺเฉทวตฺตปนเมตํ ฯ
อิทํ วุตฺตํ โหติ ยา สสา สติ ปจฺจุปฺภูจिता โหติ ฯ ส
น อณฺณตฺถาย ฯ (๑)อถโข ยาวเทว ฌานมตฺถาย อปราปริ
อตุตฺตรตฺตริณานฺนปมาณตฺถาย เจว สติปมาณตฺถาย จ ฯ สติ-
สมุทฺทวชรมมานํ วทฺตตฺถายาติ อตฺถโล ฯ อนิสฺสึโต จ วิหระตีติ
ตณฺหานิสฺสยทิกฺขณินิสฺสยानํ วเสน อนิสฺสึโต วิหระตี ฯ น จ
กิลฺยจิ โลเก อฺปาทิตฺติ โลกสุมี กิลฺยจิ ฐปํ วา ฯ เป ฯ
วิญฺญาณํ วา อยํ เม อตฺตา วา อตฺตนิย วาติ น
คณฺหาติ ฯ เอวมปีติ ฯ อฺปริ อตถิ อฺปาทาย สมฺปิณฺทนนฺฺจ (๒)
ปีกาโร ฯ อิมินา ปน ปเทน ภควา อานาปานปพฺพเทสนํ
นียยาเตตฺวา ทสฺเสติ ฯ

ตตฺถ อสฺสาสปสฺสาสปริคฺคาทิกา สติ ทฺกฺขสจฺจํ ฯ ตสฺสา
สมุจฺจาปีกา ปุริมตณฺหา สมุทฺทสจฺจํ ฯ อฺกฺกนฺนํ อปฺปวตฺติ
๑. ม. อณฺณตฺถาย ฯ ๒. ม. สมฺปิณฺทนนฺฺจ ฯ

*เล่มที่ ๕ มหาควคณณนา หน้า ๖๒๐

นิโรธสจจํ ๑ ทุกขปริชานโน สมุทยปชหโน นิโรธารมมโณ
อริยมคฺโค มคฺคสจจํ ๑ เอวํ จตฺตจจวเสน อุตฺตกุกิตฺวา นิพฺพุตี
ปาปฺณาตีตี ๑ อิทเมกสฺส อุตฺตาสปฺสฺสาสนันวเสน อภินิฏฺฐ-
ภิกฺขุโน ยาว อรหตฺตา นียฺยานมฺขนฺติ ๑

อานาปานปพฺพวณฺณนา นิฏฺฐิตา ๑

อิริยาปถปพฺพวณฺณนา

เอวํ อุตฺตาสปฺสฺสาสนัน วเสน กายานุปฺสฺสนัน วิภิจิตฺวา
อิทานิ อิริยาปถวเสน วิภิจิตฺถุ ปฺน จปรนฺติ อาทิมาย ๑ ตตฺถ
กามํ โสณฺสิคาลาทโยปี กจฺจนฺตา กจฺจมาตี ชานนฺติ ๑ น
ปเนตฺติ เอวรूपํ ชานนํ สนฺธาย วุตฺตํ ๑ เอวรूपํ หิ ชานนํ
สจฺจตฺตปฺลทฺธี น ปชหตี ๑ สจฺจตฺตสญฺญํ (๑) น อุกฺขมาเตตี ๑ กมฺมฏฺฐานัน
วา สติปฺภูจฺจานภาวนา วา น โหตี ๑ อิมสฺส ปน ภิกฺขุโน
ชานนํ สจฺจตฺตปฺลทฺธี ปชหตี ๑ สจฺจตฺตสญฺญํ อุกฺขมาเตตี ๑ กมฺมฏ-
จฺจานญฺเจว สติปฺภูจฺจานภาวนา จ โหตี ๑ อิทํ หิ โโก กจฺจติ ๑
กสฺส कमฺนํ ๑ กิจการณา กจฺจตีตี เอวรूपํ ปชานนํ สนฺธาย
วุตฺตํ ๑ จานาทีสุปี เอสเว นโย ๑

ตตฺถ โโก กจฺจตีตี น โกจิ สจฺจโต วา ปุคฺคโล วา
กจฺจติ ๑ กสฺส कमฺนฺนฺติ น กสฺสจิ สจฺจตฺตสฺส วา ปุคฺคกสฺส
๑. ม. อตฺตสญฺญํ ๑ เอวมฺปริปี ๑

*เล่มที่ ๕ มหาสติปัญญาสุตตวณณา หน้า ๖๒๑

วา คมนัน ๗ กิจการณา คจฺจตีติ จิตฺตกิริยาวาโยธาตุวิปฺผาเรน
คจฺจตี ๗ ตสฺมาเอส เอวํ ปชานาติ คจฺจามีติ จิตฺตํ
อุปฺปชฺชตี ๗ ตํ วายํ ชเนตี ๗ วาโย วิญฺญตฺตี ชเนตี ๗ จิตฺตกิริยา-
วาโยธาตุวิปฺผาเรน สกกลกายสฺส ปุโรโต อภินิหารโ ร คมนนฺติ
วุจฺจตี ๗ จานาทีสุปี เอสฺว นโย ๗

ตตฺราปี หิ ตัญฺจามีติ จิตฺตํ อุปฺปชฺชตี ๗ ตํ วายํ
ชเนตี ๗ วาโย วิญฺญตฺตี ชเนตี ๗ จิตฺตกิริยาวาโยธาตุวิปฺผาเรน
สกกลกายสฺส โภจฺจิต ปญฺจาย อุตฺตภาโว จานนฺติ วุจฺจตี ๗
นีสีทามิตี จิตฺตํ อุปฺปชฺชตี ๗ ตํ วายํ ชเนตี ๗ วาโย วิญฺญตฺตี
ชเนตี ๗ จิตฺตกิริยาวาโยธาตุวิปฺผาเรน เหนฺจิมกายสฺส สมฺมิลฺชนํ
อุปฺริมกายสฺส อุตฺตภาโว นิสชฺชชาติ วุจฺจตี ๗ สยามิตี จิตฺตํ
อุปฺปชฺชตี ๗ ตํ วายํ ชเนตี ๗ วาโย วิญฺญตฺตี ชเนตี ๗ จิตฺต-
กิริยาวาโยธาตุวิปฺผาเรน สกกลสรีรสฺส ติริยโต ปสฺสาร์ณํ สยนนฺติ
วุจฺจตีติ ๗

เอตสฺส เอวํ ปชานโต เอวํ โหติ สคฺโต คจฺจตี ๗
สคฺโต ตัญฺจตีติ วุจฺจตี ๗ อตฺถโต ปน โภจฺจิต สคฺโต คนฺตา
วา จาตา วา นตฺถิ ๗ ยถา ปน สกฺกํ คจฺจตี ๗ สกฺกํ
ตัญฺจตีติ วุจฺจตี ๗ น จ กิลฺยจ สกฺกํ นาม คจฺจนฺตํ วา
ตัญฺจนฺตํ วา อตฺถิ ๗ จตฺตาโร ปน โภจฺจิต โยเชตฺวา เณคสฺมึ
สาร์ถิมฺหิ ปาเชนฺเต สกฺกํ คจฺจตี ๗ สกฺกํ ตัญฺจตีติ โวหารมตฺตํ

*เล่มที่ ๕ มหาควคควณณนา หน้า ๖๒๒

โหติฯ เอวเมว อชานนญฺเจน สกฺกั วีย กายโ โคณา วีย
จิตฺตชวตา สารถิ วีย จิตฺตํฯ กจฺฉามิ ติฏฺฐามิตี จิตฺเต
อุปฺปนฺเน วาโยธาคฺค วิญฺญตฺตึ ชนยมาณา อุปฺปชฺชติฯ จิตฺต-
กิริยา วาโยธาคฺควิปฺผาเรน คมนาทินิ ปวตฺตนฺติฯ ตโต สตฺโต
กจฺฉติฯ สตฺโต ติฏฺฐติฯ อหํ กจฺฉามิฯ อหํ ติฏฺฐามิตี โวหาร-
มตฺตํ โหติฯ (๑) เตนาน

นาวา มาลุตเวเคน ชียาเวเคน เตชนํ
ยถา ยาทิ ตถา กายโ ยาทิ วาตาหโต อัยฯ
ยนฺตํ สุตฺตวเสเนว จิตฺตสุตฺตวเสนิทํ
ปยุตฺตํ กายยนฺตมฺปิ ยาทิ จาติ นิสิตฺติ
โก นาม เอตฺถ โส สตฺโต โย วินา เหตุปฺจฺเจ
อตฺตโน อานุกาเวน ติฏฺฐเ ว ยถิ วา วเชติฯ
ตสฺมา เอว เหตุปฺจฺจวเสเนว ปวตฺตานิ คมนาทินิ
สฺลลกฺเขนฺโต เอส กจฺฉนฺโต วา กจฺฉามิตี ปชานาติฯ จิโต
วา นิสินฺโน วา สยานโน วา สยานนฺมฺหิตี ปชานาตีตี
เวทิตพฺโพฯ

ยถา ยถา วา ปนสฺส กายโ ปณฺหิโต โหติฯ ตถา
ตถา นมฺปชานาตีตี สพฺพสฺงคาหิกวณเมตฺตํฯ อิทิ วุตฺตํ โหติ
เยน เยน วา อากาเรนสฺส กายโ จิโต โหติฯ เตน เตน
๑. ม. โหติฯ

*เล่มที่ ๕ มหาสติปฎุจានสูตรตวณณา หน้า ๖๒๓

นํ ปชานาติ ฯ คมนากาเรน จิตํ กจฺจามิตฺติ (๑)ปชานาติ ฯ จาน-
นีสชชสาสนากาเรน (๒)จิตํ สยาโนมฺหิตฺติ (๓) ปชานาตีติ ฯ

อิตฺติ อชฺชตฺตํ วาติ เอวํ อตฺตโน วา จตฺตอริยาปถ-
ปรัคคณฺหณน กายเ กายานุปลฺลสี วิหริติ ฯ พหิทฺฐา วาติ
ปรัสฺส วา จตฺตอริยาปถปรัคคณฺหณน ฯ อชฺชตฺตพหิทฺฐา วาติ
กาเลน อตฺตโน กาลน ปรัสฺส จตฺตอริยาปถปรัคคณฺหณน กายเ
กายานุปลฺลสี วิหริติ ฯ สมุทฺยธมฺมานุปลฺลสี วาติ อาทิสฺส ปน
อวิชชามุทฺยา รูปสมุทฺโยติ อาทินา นยน ปณฺจหาการเห
รูปกฺขนฺธสฺส สมุทฺโย จ วโย จ นีหริตฺตพฺโพ ฯ ตํ หิ
สนฺธาย อีช สมุทฺยธมฺมานุปลฺลสี วาติ อาทิ วุตฺตํ ฯ อตฺตติ กาโยติ
วา ปนสฺสาติ อาทิ วุตฺตสทิสเมว ฯ

อิธาปี จตฺตอริยาปถปรัคคาหิกา สติ ทฺกฺขสจฺจํ ฯ ตสฺสา
สมฺภูจฺจาปีกา ปุริมตณฺหา สมุทฺยสจฺจํ ฯ อุกินฺนํ อปฺปวตฺติ นโรธ-
สจฺจํ ฯ ทฺกฺขปริชานโน สมุทฺยปชฺหโน นโรธารมฺมโณ อริยมคฺโค
มคฺคสจฺจํ ฯ เอวํ จตฺตจฺจวเสน อุตฺตกฺกิตฺวา นิพฺพุตี ปาปุณาตีติ ฯ
อิทเมกสฺส จตฺตอริยาปถปรัคคาหิกสฺส ภิกฺขุโน ยาว อรหตฺตา
นียฺยานมฺขนฺติ ฯ

อิริยาปถปพฺพวณฺณา นิฏฺฐิตา ฯ

๑. ม. กจฺจตีติ ฯ ๒. ม. จานนีสชชชชสนากาเรน ฯ ๓. ม. สยาโนติ ฯ

*เล่มที่ ๕ มหาควควณณา หน้า ๖๒๔

จตุสมุขลยปพพวณณา

เอว อิธิยาปถวเสน กายานุปัสสนิ วิชิตฺวา อิทานิ
จตุสมุขลยวเสน วิชิตฺตุ ปุณ จปรนฺติ อาทิมาห ๑ ตตถ
อภิกฺกนฺเตติ อาทิณี สามลยลพเล วณฺณิตานิ ๑ อิติ อชฺฌตฺตํ
วาทิ เอว จตุสมุขลยปริคฺคณฺหณน อตฺตโน วา กาย
ปรสฺส วา กาย กาลน วา อตฺตโน กาลน วา ปรสฺส
กาย กายานุปัสสี วิหริตี ๑ อิธาปี สมุทฺยธมฺมานุปัสสีตีอาทิสฺ
รูปกฺขนฺธสฺเสว สมุทโย จ วโย จ นีหริตพฺโพ ๑ เสถ
วุตฺตสทิสเมว ๑

อิธ จตุสมุขลยปริคฺคาหิกา สติ ทฺกฺขสจฺจ ๑ ตสฺสา
สมฺภูจฺจาปีกา ปุริมตณฺหา สมุทฺยสจฺจ ๑ อฺกฺกนฺนํ อปฺปวตฺติ
นิโรธสจฺจ ๑ วุตฺตปฺปกาวโร อริยมคฺโค มคฺคสจฺจ ๑ เอว
จตุสจฺจวเสน อฺสสภิกิตฺวา นิพฺพุตี ปาปฺณาตีติ ๑ อิทมกสฺส
จตุสมุขลยปริคฺคาหิกสฺส ภิกฺขุโน วเสน ยาว อรหตฺตา
นियฺยานมฺขนฺติ ๑

จตุสมุขลยปพพวณณา นิฏฺฐิตา ๑

*เล่มที่ ๕ หน้า ๖๒๕

ปฏิภูถมนสิการปพพวณณา

เอว จตุสมปชญณวเสน กายานุปัสสนิ วิภชิตวา อิทานิ
ปฏิภูถมนสิการวเสน วิภชิตุ ปุณ จปรนติ อาทิมาห ๑ ตตถ
อิมเมว กายนติ อาทิสู ยิ วุตตพพิ สिया ๑ ตัง สพพิ สพพากาเรน
วิตถารโต วิสุททธิมคฺเค กายคตาสติกมฺมภูจนาเน วุตตัง ๑ อุภโต-
มุขาทิ เหญจจา จ อุปริ จาติ ทวิหิ มุเขหิ ยุตตา ๑ นานา-
วิหิตสฺสาติ นานาวิธสฺส ๑

อิทัง ปเนตถ โอปมฺมสฺสนุทนนํ อุภโตมุขา ปุโตพี (๑) วีย
หิ จาตุมฺมหาภูติโก กายโย ๑ ตตถ มิสฺเสตฺวา ปกฺขิตตนา-
วิธชณฺณํ วีย เกสาทโย ทวตฺตีสาการา ๑ จกฺขมา ปุริโส
วีย โยคาวจโร ๑ ตสฺส ตัง ปุโตพี มุณฺจิตฺวา ปจฺจเวกฺขโต
นानาวิธชณฺณสฺส ปากฺกกาโล วีย โยคิโน ทวตฺตีสาการสฺส
วิภูตกาโร (๒) เวทิตพฺโพ ๑

อิติ อชฺฉตฺตํ วาติ เอว เกสาทิปริกฺคณฺหนเนน อตฺตโน วา
กายเ ปรสฺส วา กายเ กาลเน วา อตฺตโน กาลเน วา
ปรัสฺส กายเ กายานุปัสสี วิหริติ ๑ อิโต ปริ วุตฺตณฺยเมว ๑
เกวลํ หิ อิธ ทวตฺตีสาการปrikฺคาหิกา สติ ทกฺขสจฺจนฺติ
เอว โยชนํ กตฺวา นิยฺยานมุขนฺติ เวทิตพฺพิ ๑ เสสํ ปุริม-
สทิสเมวาทิ ๑

ปฏิภูถมนสิการปพพวณณา นิภูจिता ๑

๑. สฺยา. มุโตพี ๑ ม. ปุโตพี ๑ ม. ม. ๑๒/๑๓๖/๑๐๖ ๑ ๒. ม. วิภูตกาโล ๑

*เล่มที่ ๕ มหาควคฺควณณา หน้า ๖๒๖

ชาตฺมนสิการปพฺพวณณา

เอวํ ปฏฺิกุลฺมนสิการวเสน กายานุปสฺสนํ วิภิชิตฺวา
 อิทานิ ชาตฺมนสิการวเสน วิภิชิตฺุ ปฺน จปรนฺติ อาทิมาย ๑
 ตตฺรารยํ (๑) โอบมฺมถฺสฺนุทเนน สทฺธิ อตฺถวณฺณา ยถา โภจ
 โภฆาตโก วา ตสฺเสว ภตฺตเวตฺตนภโณอนฺเตวาสิโก วา คาวี
 วชิตฺวา วินิวิษณฺิตฺวา จตฺสโส ทิสฺสา คตฺตานํ มหาปถานํ
 เวมฺชณฺญจฺานสงฺฆาเต จาตฺมมหาปเถ (๒) โภจฺจาสํ โภจฺจาสํ กตฺวา
 นิสินฺโน อสฺส ๑ เอวเมว ภิกฺขุ จตฺนุนํ อิริยาปถานํ เยน
 เกนจิ อากาเรน จิตฺตฺตา ยถาจิตฺติ ยถาจิตฺตฺตา จ ยถา-
 ปณฺหิตฺติ กายํ อตฺถิ อิมสฺมี กายเ ปจฺวิธาตฺุ ๑เป ๑ วาโย-
 ชาติติ เอวํ ปจฺจเวกฺขติ ๑

ก็ วุตฺตํ โหติ ยถา โภฆาตกสฺส คาวี โปสนฺตสฺสาปี
 อาฆาตนํ อหารนฺตสฺสาปี อหาริตฺวา ตตฺถ พนฺชิตฺวา
 จเปนฺตสฺสาปี วเรณฺตสฺสาปี วริตฺติ มตฺติ ปสฺสนฺตสฺสาปี ตาวเทว
 คาวีติ สลฺยถา น อนฺตรชายติ ๑ ยาว นํ ปทาเลตฺวา พิลโส (๓)
 น วิภชติ ๑ วิภชิตฺวา นิสินฺนสฺส ปน คาวีสลฺยถา (๔) อนฺตรชายติ
 มํสสลฺยถาว ปวตฺตติ ๑ นาสฺส เอวํ โหติ อหํ คาวี วิภฺกิณามิ ๑
 อิเม คาวี หรณฺตีติ ๑ อถขวสฺส อหํ มํสํ วิภฺกิณามิ ๑ อิเม
 มํสํ หรณฺตีจฺเจวํ โหติ ๑ เอวเมว อิมสฺสาปี ภิกฺขุโน ปุพฺเพ
 # ๑. ม.ตตฺถายํ ๑ ๒. ม. จตฺมมหาปเถ ๑ เอวมฺปรีปี ๑ ๓. ม.พิลโส ๑ เอวมฺปรีปี ๑
 ๔. ม. ปนสฺส คาวีติสลฺยถา ๑

*เล่มที่ ๕ มหาสติปฏิจานสูตรตถาณณา หน้า ๖๒๗

พาลบุถุชชนกาเล คิหิภูตสุสาปี ปพพชิตสุสาปี ตาวเทว สตโตติ
 วา ปุคฺคโลติ วา สลฺยา น อนฺตรชยติ ฯ ยาว อิมเมว
 กายํ ยถาจิตํ ยถาปณฺหิตํ ฆนวินิฟูโภคํกตฺวา ธาตุโส น
 ปจฺจเวกฺขติ ฯ ธาตุโส ปจฺจเวกฺขโต ปนสฺส สตฺตสลฺยา
 อนฺตรชยติ ฯ ธาตุวเสเนว จิตฺตํ สนฺติภูจติ ฯ เตนานห ภควา
 อิมเมว กายํ ยถาจิตํ ยถาปณฺหิตํ ธาตุโส ปจฺจเวกฺขติ อตฺถิ
 อิมสฺมี กายํ ปจฺจวิธตฺว อวโปธตฺว เตโธธตฺว วาโยธตฺวติ ฯ
 เสยฺยธาปี ภิกฺขเว ทกฺโข โคฆาตโก วา ฯ เป ฯ วาโยธตฺวติ
 โคฆาตโก วีย หิ โยสิ ฯ คาวีสลฺยา วีย สตฺตสลฺยา ฯ
 จาตุมฺมหาปโธ วีย จตฺตริยาปโธ ฯ ฟิลโส วิภชิตฺวา นิสินฺน-
 ภาโว วีย ธาตุโส ปจฺจเวกฺขณฺนติ อยเมตฺถปาลิวนฺณนา ฯ
 กมฺมฏฺจานกถา ปน วิสุทฺธิมคฺเค วิตุถาริตา ฯ

อิติ อชฺเตตฺตํ วาติ เอวํ จตฺตธาตฺวปริกฺคณฺหณฺน อตฺตโน
 วา กายํ ปฺรสุส วา กายํ กาลน วา อตฺตโน กาลน วา
 ปฺรสุส กายํ กายานุปฺสุสิ วิหฺรติ ฯ อโธ ปฺริ วุตฺตนยเมว ฯ
 เกวลํ หิ อธิ จตฺตธาตฺวปริกฺคาหิกา สติ ทกฺขสจฺจนฺติ เอวํ
 โยชนํ กตฺวา จตฺตธาตฺวปริกฺคาหิกสฺส ภิกฺขุโน (๑) นียฺยานมฺขณฺติ
 เวทิตพฺพํ ฯ เสสํ ปฺริมสทิสเมววาติ ฯ

ธาคฺคมนสิการปพฺพวณฺณนา นิภูจิตา ฯ

๑. ม. อิม ปาจา นตฺถิ ฯ

*เล่มที่ ๕ หน้า ๖๒๘

นวลีสวธิกภาพพพวณณนา

เอวี่ ธาตุมนสิการวเสน กายานุปัสสนั วิภชิตฺวา อิทานี
 นวหิ สิวภูจิกภาพพเพหิ วิภชิตุํ ปุณ จปรนฺติ อาทิมาย ๑ ตตฺถ
 เสยฺยถาปี ปสฺเสยฺยติ ยถาปี ปสฺเสยฺย ๑ สรริรฺนฺติ มตฺสรริ ๑
 สิวธิกาย ฉทฺทิตนฺติ สฺसानเน อปวิทฺธั ๑ เอกาหํ มตฺ (๑)อสฺสาติ
 เอกาหมตฺ ๑ ทฺวิหํ มตฺ อสฺสาติ ทฺวิหมตฺ ๑ ตีหํ มตฺ อสฺสาติ
 ตีหมตฺ ๑ กมฺมารภสฺตา วิย วายุณา อุทฺธั ชีวิตฺปริยาทานา
 ยถานุกกมฺ สฺมกฺกเตน สฺนภาเวน อุทฺธฺมาตตฺตา อุทฺธฺมาตํ ๑
 อุทฺธฺมาตเมว อุทฺธฺมาตกํ ๑ ปฏฺิฏฺลตฺตา วา กุจฺฉิตฺติ อุทฺธฺมาตฺนฺติ
 อุทฺธฺมาตกํ ๑ วินิลํ วุจฺจติ วิปริภินฺนวณฺณํ ๑ วินิลเมว วินิลกํ ๑
 ปฏฺิฏฺลตฺตา วา กุจฺฉิตฺติ วินิลนฺติ วินิลกํ ๑ มํสฺสสทฺฐจฺานเนสฺ
 รตฺตวณฺณสฺส ปุพฺพสฺนฺนิจยฺญจฺานเนสฺ เสตวณฺณสฺส เขภฺยฺเยน จ
 นิลวณฺณสฺส นิลจฺานเนสฺ นิลสฺสาฏฺกปารุตฺสฺเสว ฉวสฺรริสฺเสตฺ
 อธิวจฺนํ ๑ ปริภินฺนจฺานเนหิ นวหิ วา วณฺมุเขหิ วิสฺสนฺทฺมาน-
 ปุพฺพํ วิปุพฺพํ ๑ วิปุพฺพเมว วิปุพฺพกํ ๑ ปฏฺิฏฺลตฺตา วา กุจฺฉิตฺติ
 วิปุพฺพนฺติ วิปุพฺพกํ ๑ วิปุพฺพกํ ชาตํ ตถาภาวํ คตฺนฺติ
 วิปุพฺพกชาตํ ๑

โส อิมเมว กายนฺติ โส ภิกฺขุ อิมํ อตฺตโน กายั
 เตน กายเนน สทฺธิํ ฅาณเนว (๒) อุปลัทรฺติ อุปนฺติ ๑ กถิ ๑
 # ๑. ม. มตฺสฺส ๑ เอวมฺปริปี ๑ ๒. ม. ฅาณน ๑

*เล่มที่ ๕ มหาสติปฎุจกถา สุตตวณณา หน้า ๖๒๕

อยมปิ โข กาโย เอวัมโม เอวภาวี เอวอนตีโตติ ฯ อิทํ วุตตํ
โหติ อายุ อุตฺมา วิญญาณนฺติ อิมสํ ตินฺณํ ชมฺมานํ อตฺถิตาย
อโย กาโย จานกมนาทิขโม โหติ ฯ อิมสํ ปน วิคมา อโย
กาโยปิ เอวัมมอติ (๑) เอวํปุตฺติกสกาโวเยว ฯ เอวภาวีติ (๑) เอวเมว
อูทฺฐมาตาทีเกโท ภวิสฺสติ ฯ เอวํ อนตีโตติ (๑) เอวํ อูทฺฐมาตาที-
ภาวํ อนตฺติกนฺโตติ ฯ (๒) อิติ อชฺฌตฺตํ วาติ เอวํ อูทฺฐมาตาที-
ปริกฺกณฺหนเณน อตฺตโน วา กายเ ปรสฺส วา กาย
กาเลน วา อตฺตโน กาลเณ วา ปรสฺส กายเ กายานุปสฺสี
วิหริติ ฯ

ขชฺชมานนฺติ อูทฺธาทีสุ นิสีทิตฺวา อูทฺธมฺสโฏจฺมสอกฺขิ-
ญฺญาทีนํ ลฺลวจิตฺวา ลฺลวจิตฺวา ขาทิยมานํ ฯ สมนฺสโลหิตนฺติ
สวเสสมนฺสโลหิตยฺตฺตํ ฯ นิมฺมสโลหิตมกฺขิตนฺติ มฺเส ขิณฺเณปี
โลหิตํ น สฺสสฺสติ ฯ ตํ สนฺชาย วุตตํ นิมฺมสโลหิตมกฺขิตนฺติ ฯ
อณฺเณนาติ อณฺเณน ทิสภาเคน ฯ หตฺถญฺจิกนฺติ จตฺสญฺจि-
เกทํปี หตฺถญฺจิกํ ปาญฺญิเยกํ วิปฺปกิณฺณํ ฯ ปาทญฺจิกาทิสฺสุปี เอเสว
นโย ฯ

เตโรวสฺสีกานีติ อตฺติกนฺตสํวจฺจรานํ ฯ ปุตฺตีนีติ อพฺุโภกาเส
จิตานํ วาตาดปฺวญฺจิสมฺพเสสน เตโรวสฺสีกานํ ปุตฺตีนํ โหนฺติ ฯ
อนฺโตญฺมิกตานํ ปน จิรตฺรํ ติฏฺฐนฺติ ฯ จุณฺณกษาทานีติ
๑. สฺยา. อิตฺสทฺโท นตฺถิ ฯ ๒. ม. อนตฺติกนฺโตติ ฯ

*เล่มที่ ๕ มหาควคควณณา หน้า ๖๑๐

จุนณจุนณั หุตฺวา วิปฺปกิณฺณานิ ฯ สพฺพตฺถ โส อิมเมวาทิ

วฺตุตฺตนเยเนว ขชฺชมานาทินิ วเสน โยชฺนา กาทพฺพา ฯ

อิติ อชฺชตฺตํ วาทิ เอวํ ขชฺชมานาทิปริกฺกณฺหณฺน

ยว จุนฺณกภาว อตฺตโน วา กายเ ปฺรสุสฺส วา กายเ

กาเลน วา อตฺตโน กาลเณ วา ปฺรสุสฺส กายเ กายานุปฺสุสฺสี

วิหฺรติ ฯ

อิธ ปน จตฺวา นวสึวติกา(๑) สโมชานตพฺพา ฯ เอกาหฺมตฺ

วาทิ อาทินา นเยน วฺตุตฺตา สพฺพาปิ เอกา ฯ กาทเกหิ วา

ขชฺชมานนฺติ อาทิกา เอกา ฯ อญฺจิกสงฺขลิกิ สํสโลหิตํ นฺหารุ-

สมฺพนฺชนฺติ เอกา ฯ นิมนฺสโลหิตมกฺขิตํ (๒) นฺหารุสมฺพนฺชนฺติ

เอกา ฯ (๓) อปคตมฺสโลหิตํ นฺหารุสมฺพนฺชนฺติ เอกา ฯ (๓) อญฺจิกานิ

อปคตสมฺพนฺชนฺติ อาทิกา เอกา ฯ อญฺจิกานิ เสตานิ สงฺขวณฺณ-

ปฏฺฐิกานีติ เอกา ฯ ปุณฺชกิตานิ เตโรวสุสฺสิกานีติ เอกา ฯ

ปฺุตินิ จุนฺณกษาคานีติ เอกา ฯ (๔)

เอวํ (๕) โข ภิกฺขเวติ อิํ นว สึวติกา ทสฺเสตฺวา

กายานุปฺสุสนํ นิฏฺฐเปนฺโต อาห ฯ ตตฺถ นวสึวติกาปฺริกฺคาหิกา

สตี ทุกฺขสจฺจํ ฯ ตสฺสา สมฺมจฺจาปีกา ปุริมตณฺหา สมฺมทฺยสจฺจํ

อฺภินนํ อปฺปวตฺติ นิโรชฺสจฺจํ ฯ ทุกฺขปฺริชานโน สมฺมทฺยปชฺหโน

๑. ม. สึวติกา ฯ เอวมฺปฺริปี ฯ ๒. ม. เอตฺถนฺตเร นฺหารุสมฺพนฺชนฺตีติ ทิสฺสตี ฯ

๓. ม. อิมเ ปาจา นตฺถิ ฯ ๔. ม. เอกาติ ฯ ๕. สฺยา. เอวมฺปิ ฯ

*เล่มที่ ๕ มหาสติปฏิจานสูตรตวณณา หน้า ๖๓๑

นิโรธารมมโณ อริยมกุโค มกุคสจจํ ๑ เอวํ จตุสจจวเสน
อุสสกุคิตวา นิพพุตี ปาปณาตีติ อิทํ นวสีวธิกาปริคคาหิ-
กานํ ภิกขุณํ ยาว อรหตุตา นิยุยานมุขนุติ ๑

นวสีวธิกาปพพวณณา นิฏจिता ๑

เอตตาวตา จ อานาปานปพพิ อิริยาปลปพพิ จตุ-
สมุขณณปพพิ ปฏิกุลมนสิการปพพิ ธาตุมนสิการปพพิ นว
สีวธิกาปพพานีติ จุททสพพพา กายานุปลสุสนา นิฏจिता
โหติ ๑ ตตถ อานาปานปพพิ ปฏิกุลมนสิการปพพนุติ อีมานว
เทว อปฺปนากรมมฏจानานี ๑ สีวธิกานํ ปน อาทีนวานุ-
ปลสุสนาวเสน วุตตตตตวา เสสานิ ทวาทสาปี อุปจารกรมมฏ-
จानาเนาติ ๑

กายานุปลสุสนาวณณา นิฏจिता ๑

เวทนानุปลสุสนาวณณา

เอวํ ภควา จุททสวิเรน กายานุปลสุสนาสติปฏิจานํ
กเถตวา อิทานิ นววิเรน เวทนानุปลสุสนํ กเถตุํ กถณจ
ภิกขุเวติ อาทีมาห ๑ ตตถ สฺขํ เวทนนุติ กายิกํ วา เจตสิกํ
วา สฺขํ เวทนํ เวทียมาโน อหํ สฺขํ เวทนํ เวทียามีติ
ปชานาตีติ อตุโถ ๑ ตตถ กามํ อุตตตานเสยยกาปี ทารกา

*เล่มที่ ๕ มหาควคควณณา หน้า ๖๑๒

ถณฺณปีวนาทิกถเล สุขํ เวทียมานา สุขํ เวทณํ เวทียามาติ
 ปชานนฺติ ฯ น ปเนตํ เอวรूपํ ปชานนํ (๑) สนฺธาย วุตฺตํ ฯ
 เอวรूपํ หิ ปชานนํ สตฺตฺตฺพลทฺธิ น ปชหติ ฯ (๒) สตฺตฺตฺสณฺณํ
 น อุกฺขมาเตติ ฯ กมฺมฏฺจानํ วา สติปฺฏฺจानภาวนา วา น
 โหติ ฯ อิมสฺส ปน ภิกฺขุโน ปชานนํ สตฺตฺตฺพลทฺธิ ปชหติ ฯ
 สตฺตฺตฺสณฺณํ อุกฺขมาเตติ ฯ กมฺมฏฺจานณฺเจว สติปฺฏฺจานภาวนา จ
 โหติ ฯ อิทํ หิ โโก เวทียติ ฯ กสฺส เวทนา ฯ กิการณา
 เวทนาติ เอวํ สมฺปชานเวทียนํ สนฺธาย วุตฺตํ ฯ ตตฺถ โโก
 เวทียตีติ น โภจิ สตฺโต วา ปุคฺคโล วา เวทียติ ฯ กสฺส
 เวทนาติ น กสฺสจิ สตฺตฺสฺส วา ปุคฺคสฺส วา เวทนา ฯ
 กิการณา เวทนาติ วตฺถุอารมฺมณาว ปนสฺส เวทนา ฯ ตสฺมา
 เอส เอวํ ปชานาติ ตํ ตํ สุขาทินํ วตฺถุ อารมฺมณํ
 กตฺวา เวทนาว เวทียติ ตํ ปน เวทนาวตฺตี อฺปาทย
 อหํ เวทณํ เวทียามีติ โวหารมตฺตํ โหติ (๓) ฯ เอวํ วตฺถุ อารมฺมณํ
 กตฺวา เวทนาว เวทียตีติ สลฺลภฺเขนฺโต เอส สุขํ เวทณํ
 เวทียามีติ ปชานาตีติ เวทิตพฺโพ จิตฺตลปฺพพฺเต อณฺณตโร
 เถโร วिय ฯ

เถโร กิร อฆาสูกกาเล พลวเวทนาย นิตฺถุนนฺโต
 อปฺราปรํ ปรีวตฺตติ ฯ ตเมโก ทหโร อาห กตฺรํ โว ภนฺเต
 # ๑. ม. ชานนํ ฯ เอวมฺปรีปี ฯ ๒. ม. ชหติ ฯ เอวมฺปรีปี ฯ ๓. ม. โหตีติ ฯ

*เล่มที่ ๕ มหาสติปฏิจานสตตวณณนา หน้า ๖๓๓

จัน รุชชตีติ ๑ อาวุโส ปาฏิเยกุกั รุชชณฎจัน นาม นตติ ๑
วตถุ อารมมณั กตฺวา เวทนาว เวทียตีติ ๑ เอว ปชานนกาลโต (๑)
ปฏฺจาย อธิวเสตุ ฎฎฎติ โน ฆนฺเตติ ๑ อธิวเสมิ อาวุโสติ ๑
อธิวสนา ฆนฺเต เสยฺโยติ ๑ เถโรอธิวเสติ ๑ วาโต ยาว
หทยั (๒) ฆาเลตี ๑ มลจเก อนฺตานิ ราสิกตานิ อเหตุ ๑ เถโร
ทหรสส ทสเสตี ฎฎฎตาวิโส เอตตกา อธิวสนาติ ๑ ทหโร
ตฺถนฺตี อโหตี ๑ เถโร วิริยสมตํ โยเชตฺวา สห ปฏฺฐสมภิทาหิ
อรหตฺตํ ปาปฺณิตฺวา สมสึตี หุตฺวา ปรีนินฺพพายิ ๑ ยถา จ สฺขั ๑
เอวํ ทุกฺขั ๑เป ๑ นีรามิสฺ วา (๓) อทุกฺขมสฺขั เวทนั เวทียมาโน
นีรามิสฺ อทุกฺขมสฺขั เวทนั เวทียามีตี ปชานาติ ๑

อิตติ ฆคฺวา รูปกมฺมฎจัน กเถตฺวา อรูปกมฺมฎจัน
กเถนฺโต ยสฺมา ผสฺสวเสน จิตฺตวเสน วา กถียมานั น
ปากฺกั โหตี ๑ อนฺธการั วิย ขายติ ๑ เวทนานั ปน (๔) อูปฺตติ
ปากฺกา (๔) เวทนาวเสน ปากฺกั โหตี ๑ ตสฺมา สกฺกปฺญเฮ วิย
อิธาปี เวทนาวเสน อรูปกมฺมฎจัน กเถตี ๑ ตตฺถ ทฺวิริหิ หิ
กมฺมฎจัน รูปกมฺมฎจัน อรูปกมฺมฎจันญจาติอาหิ กถามคฺโค
สกฺกปฺญเฮ วุตฺตนเยเนว เวทิตฺพุโป ๑

ตตฺถ สฺขั เวทนนฺตืออาหิสฺ อัย อปโรปี ปชานนปรียาโย ๑

- # ๑. ม. ชานนกาลโต ๑ ๒. ม. หทยา ๑ ๓. ม. วาสทฺโท นตติ ๑
๔. ม. อูปฺตติปากฺกตฺยา ๑

*เล่มที่ ๕ มหาควคควณณา หน้า ๖๑๔

สุกข์ เวทน์ เวทียามีติ ปชานาตีติ สุขเวทนากุขณ ทุกุขาย
 เวทนาย อภาวโต สุกข์ เวทน์ เวทียมาโน สุกข์ เวทน์ (๑)
 เวทียามีติ ปชานาติ ฯ เตน ยา ปุพเพ ภูตปุพพา ทุกุขา
 เวทนา ฯ ตสฺสา (๒) อิทานิ อภาวโต อิมิสฺสา จ สุขาย เวทนาย
 อิตโต ปจฺมํ อภาวโต เวทนา นาม อนิจฺจา อทฺฐวา
 วิปริณามธมฺมา ฯ อิติ (๓) ตตฺถ สมฺปชาโน โหติ ฯ วุตฺตมฺปิ เจตฺ
 ภควตา ยสฺมี อคฺคิเวสฺสน สมเย สุกข์ เวทน์ เวเทติ ฯ เนว
 ตสฺมี สมเย ทุกฺขํ เวทน์ เวเทติ ฯ น อทุกฺขมฺสฺกํ เวทน์
 เวเทติ ฯ สุกฺขเยว ตสฺมี สมเยเวทน์ เวเทติ ฯ ยสฺมี อคฺคิเวสฺสน
 สมเย ทุกฺขํ ฯเป ฯ อทุกฺขมฺสฺกํ เวทน์ เวเทติ ฯ เนว ตสฺมี
 สมเย สุกข์ เวทน์ เวเทติ ฯ น ทุกฺขํ เวทน์ เวเทติ ฯ อทุกฺขมฺสฺกํเยว
 ตสฺมี สมเย เวทน์ เวเทติ ฯ สุขาปี โข อคฺคิเวสฺสน เวทนา
 อนิจฺจา สงฺขตา ปฏิจฺจสมุปฺปนฺนา ขยธมฺมา วยธมฺมา วิราค-
 ธมฺมา นิโรธธมฺมา ฯ ทุกฺขาปี โข ฯเป ฯ อทุกฺขมฺสฺกาปี โข
 อคฺคิเวสฺสน เวทนา อนิจฺจา ฯเป ฯ นิโรธธมฺมา ฯ เอวํ ปสฺสํ
 อคฺคิเวสฺสน สุตฺวา อริยสวโก สุขายปี เวทนาย นิพฺพินฺหติ ฯ
 ทุกฺขายปี เวทนาย นิพฺพินฺหติ ฯ อทุกฺขมฺสฺกาปี เวทนาย
 นิพฺพินฺหติ ฯ นิพฺพินฺหํ วิรชฺชติ ฯ วิราคา วิมูจฺจติ ฯ วิมุตฺตสฺมี
 วิมุตฺตมิตฺติ ฅาณํ โหติ ฯ ชีณา ชาติ ฯ วุสฺสิตํ พุรฺหมจฺริยํ ฯ กตํ
 # ๑. ม. เวทน์เยว ฯ ๒. ม. ตสฺส ฯ ๓. ม. อิติ ฯ

*เล่มที่ ๕ มหาสติปฏิจานสูตรตถาณณา หน้า ๖๓๕

กรณีขี้ ฯ นาปริ อิตถตตยาติ ปชานาตีติ ฯ (๑)

สามิสสิ วา สุขนุติ อาทิสู สามิสสา สุขา นาม ปญจ-
กามคฺคามิสสนฺนิสฺสิตา ฉ เคหสิตา โสมนสฺสเวทนา ฯ นiramisa
สุขา นาม ฉ เนกขมฺมสิตา โสมนสฺสเวทนา ฯ สามิสสา ทุกฺขา
นาม ฉ เคหสิตา โทมฺนสฺสเวทนา ฯ นiramisa ทุกฺขา นาม
ฉ เนกขมฺมสิตา โทมฺนสฺสเวทนา ฯ สามิสสา อทุกขมฺสฺสา นาม
ฉ เคหสิตา อุเปกฺขา เวทนา ฯ นiramisa อทุกขมฺสฺสา นาม
ฉ เนกขมฺมสิตา อุเปกฺขา เวทนา ฯ ตาลํปี (๒) วิภาโค สกฺกปฺเภห
วฺตุโตเยว ฯ

อิติ อชฺชตฺตํ วาติ เอวํ สุขเวทนาทีปฺริกฺกณฺหณฺน
อตุตฺโน วา เวทนาสุ ฯ ปฺรสฺส วา เวทนาสุ ฯ กาลฺน วา
อตุตฺโน กาลฺน วา ปฺรสฺส เวทนาสุ เวทนามฺนุปฺสฺสี วิหฺรติ ฯ
สมฺมทฺษมฺมานุปฺสฺสี วาติ เอตฺถ ปน อวิชฺชาสมฺมทฺษา เวทนา-
สมฺมทฺโยติ อาทิหิ ปฺญจฺหิ ปฺญจฺหิ อากาเรหิ เวทนามํ สมฺมทฺษญจ
วยญจ ปฺสฺสนฺโต สมฺมทฺษมฺมานุปฺสฺสี วา เวทนาสุ วิหฺรติ ฯ
วชฺมฺมานุปฺสฺสี วา เวทนาสุ วิหฺรติ ฯ กาลฺน สมฺมทฺษมฺมานุปฺสฺสี
วา เวทนาสุ วิหฺรติ ฯ กาลฺน วชฺมฺมานุปฺสฺสี วา เวทนาสุ
วิหฺรตีติ เวทิตฺพุโป ฯ อิโต ปฺริ กายานุปฺสฺสนาย วฺตุตฺนยเมว ฯ
เกวลํ หิ อิธ เวทนาปฺริคฺคาหิกา สติ ทุกฺขสฺจฺจนฺติ เอวํ
๑. ม. ม. ๑๓/๒๗๓/๒๖๘ ฯ ๒. ม. ตาลํ ฯ

*เล่มที่ ๕ มหาควคควณณา หน้า ๖๖๖

โยชนํ กตฺวา เวทนาปริคคาหกฺสฺส ภิกฺขุโน นียฺยานมฺขนฺติ

เวทิตพฺพํ ฯ เสสํ ตาทิสเมวาทิ ฯ

เวทนานุปสฺสนาวณฺณนา นิฏฺฐิตา ฯ

จิตฺตานุปสฺสนาวณฺณนา

เอวํ นววิเชน เวทนานุปสฺสนาสติปญฺจํ กเถตฺวา

อิทานิ โสฬสวิเชน จิตฺตานุปสฺสนํ กเถตฺวํ กถญฺจ ภิกฺขุเวติ-
อาทิมาห ฯ

ตตฺถ สรภาณฺติ อญฺจวิธํ โลกสฺสหคฺตํ ฯ วิตรภาณฺติ โลกีย-
กฺุสลาพฺยาภคฺตํ ฯ อิํ ปน ยสฺมา สมฺมสนํ น ฃมฺมสโมธานํ ฯ
ตสฺมา อิธ เอกปเทปิ โลกุตฺตรํ น ลพฺภติ ฯ เสสาติ จตฺตารี
อกุสลจิตฺตานิ เนว ปุริมปํ น ปจฺฉิมปํ ภาชนฺติ ฯ สโทสนฺติ
ทฺุวิธํ โทมนสฺสสหคฺตํ ฯ วิตโทสนฺติ โลกียกฺุสลาพฺยาภคฺตํ ฯ เสทานิ
ทส อกุสลจิตฺตาทิ เนว ปุริมปํ น ปจฺฉิมปํ ภาชนฺติ ฯ
สโมहनฺติ วิจิจฺฉาสหคฺตญฺเจว อฺุทฺทจฺฉสหคฺตญฺจาทิ ทฺุวิธํ ฯ
ยสฺมา ปน โมโห สพฺพากุสลเสสฺ อฺุปฺปชฺชติ ฯ ตสฺมา เสทานิปี
อิธ วญฺญฺณฺติเยว ฯ อิมสฺมีเยว हि ทฺุเก (๑) ทฺุวาทสากุสลจิตฺตานิ
ปริยาทินฺนानीติ ฯ วิตโมहनฺติ โลกียกฺุสลาพฺยาภคฺตํ ฯ สงฺขิตฺตฺนฺติ
ถีนมิทฺุธานุปตีตํ ฯ เอตํ हि สงฺกฺุจิตฺตฺนฺติ นาม ฯ วิกฺุचितฺตฺนฺติ

๑. ม. ทฺุเก ฯ

*เล่มที่ ๕ มหาสติปฏิจานสตฺตวณฺณา หน้า ๖๓๗

อุทฺทจฺจสทฺทํ ๑ เอตํ หิ ปสฺนุจิตฺตํ นาม มหคฺคตฺนฺติ
รूपารูปาวจรํ ๑ อมฺหคฺคตฺนฺติ กามาวจรํ ๑ สอฺตุตฺรฺนฺติ กามา-
วจรํ ๑ อนุตฺตรฺนฺติ รูปาวจรณฺจ อรูปาวจรณฺจ ๑ ตตฺตราปี
สอฺตุตฺตรํ รูปาวจรํ ๑ อนุตฺตรํ อรูปาวจรเมว ๑ สฺมาหิตฺนฺติ ยสฺส
อปฺปนาสมฺมาชิ วา อฺปฺจารสมฺมาชิ วา อตฺถิ ๑ อสมฺมาหิตฺนฺติ
อฺกฺยสมฺมาชิวิรฺหิตํ ๑ วิมฺุตตฺนฺติ ตทงฺกวิกฺขมฺภนฺวิมฺุตฺตีหิ วิมฺุตตํ ๑
อวิมฺุตตฺนฺติ อฺกฺยวิมฺุตฺตีวิรฺหิตํ ๑ สฺมฺจฺเจทปฺปฏิปฺสฺสทฺธินิสฺสรณ-
วิมฺุตฺตํ ปน อิทฺ ออฺกาโสว นตฺถิ ๑

อิติ อชฺฌตฺตํ วาติ เอวํ สฺราคาทิปฺริคฺคณฺหณฺน ยสฺมี
ยสฺมี ฃณฺณ ยํ ยํ จิตฺตํ ปวตฺตติ ๑ ตํ ตํ สลฺลกฺขณฺโต
อตฺตโน วา จิตฺเต ๑ ปฺรสฺส วา จิตฺเต ๑ กาลฺน วา อตฺตโน ๑
กาลฺน วา ปฺรสฺส จิตฺเต จิตฺตานุปฺสฺสี วิหฺรติ ๑ สฺมฺทฺย-
ธมฺมานุปฺสฺสีติ เอตฺถ ปน อวิหฺวสาสมฺทฺยา วิญฺญาณสมฺทฺโยติ
เอวํ ปฺลฺยจฺหิ ปฺลฺยจฺหิ อากาเรหิ วิญฺญาณสฺส สฺมฺทฺโย จ
วโย จ นีหฺริตพฺโพ ๑ อิตฺ ปฺริ วุตฺตนยเมว ๑ เกวลํ หิ
อิทฺ จิตฺตปฺริคฺคาหิกา สติ ทฺกฺขสจฺจนฺติ เอวํ โยชนํ (๑) กตฺวา
จิตฺตปฺริคฺคาหคฺสฺส ภิกฺขุโน นียฺยานมฺขนฺติ (๒)เวทิตพฺพํ ๑ เสถ
ตาทิสเมวาทิ ๑

จิตฺตานุปฺสฺสนาวณฺณนา นิฏฺฐิตา ๑

๑. ม.ปทโยชนํ ๑ ๒. ม. นียฺยานมฺขํ ๑

*เล่มที่ ๕ หน้า ๖๓๘

ธมมานุปัสสนา

นัวรณปพพวณณนา

เอว โสฬสวเณ จิตตานุปัสสนาสติปฏุจัน กเถตวา
อิทานิ ปณจวเณ ธมมานุปัสสนัน กเถตุ กถณจ ภิกขเวติ-
อาทิมาห ๑ อปีจ ภควตา กายานุปัสสนาย สุตุชรูปปริคคโห
กถิตโต ๑ เวทนาจิตตานุปัสสนาหิ สุตุชรูปปริคคโห ๑ อิทานิ
รูปารูปมิตุสสกั ปริคคหิ กเถตุ กถณจ ภิกขเวติอาทิมาห ๑
กายานุปัสสนาย วา รูปกขนุชรปริคคโหว กถิตโต ๑ เวทนานุ-
ปัสสนาย เวทนากขนุชรปริคคโหว ๑ จิตตานุปัสสนาย วิณณานก-
ขนุชรปริคคโหว ๑ อิทานิ สลณณากขนุชรสงขารกขนุชรปริคคหิปี
กเถตุกถณจ ภิกขเวติ อาทิมาห ๑

ตตุถ สนุตุนติ อภินุสสมุทาจารวเสน สัวิชชมานัน ๑
อสนุตุนติ อสมุทาจารวเสน วา ปหีนตตุตา วา อสัวิชชมานัน ๑
ยถา จาติ เยน การณน กามจณนุทสุส อุปปาโท โหติ ๑
ตถจ ปชานาตีติ ตถจ การณัน ปชานาติ ๑ (๑) อิมินาว
นเยน สพพปเทสุ อตุโถ เวทิตพโพ ๑

ตตุถ สุกนินิมิตเต อโยนิโสมนสิกาเรณ กามจณนุทสุส
อุปปาโท โหติ ๑ (๒) สุกนินิมิตตัม นาม สุกัมปี สุการมมณัมปี ๑ (๒)

๑. ม. เอตุถนุตเร อิติสทุโท ทิสสุตติ ๑ ๒. ม. สุกัมปี สุกนินิมิตตัม ๑ สุการมมณัมปี
สุกนินิมิตตัม ๑

*เล่มที่ ๕ มหาสติปฎฐานสุตตวณณา หน้า ๖๓๕

อโยนิโสมนสิกาโร นาม อนุปายมณสิกาโร อุปปถมณสิกาโร
อนิจฺเจ อนิจฺจนฺติ วา ฯ ทุกฺখে สุขฺนฺติ วา ฯ อนตฺตนิ อตฺตาทิ
วา ฯ อสฺุเภ อสฺุกนฺติ วา มนสิกาโร ฯ ตํ ตตฺถ พหุลํ ปวตฺตยโต
กามจฺจนฺโท อุปฺปชฺชติ ฯ เตนาห ภควา อตฺถิ ภิกฺขเว
อสฺุกนฺมิตฺตํ ฯ ตตฺถ อโยนิโสมนสิการพหุสิกาโร ฯ อยมาหาโร
อนุปฺปนฺนสฺส วากามจฺจนฺทสฺส อุปฺปาทาย อุปฺปนฺนสฺส วา
กามจฺจนฺทสฺส ภิชฺชโยภาวาย เวปฺลฺลยาติ ฯ (๑)

อสุกนิมิตฺเต ปน โยนิโสมนสิกาเรณสฺส ปหานํ โหติ ฯ
อสุกนิมิตฺตํ นาม อสุกํปิ อสุการมมณฺปิ ฯ โยนิโสมนสิกาโร
นาม อนุปายมณสิกาโร ปถมณสิกาโร อนิจฺเจ อนิจฺจนฺติ วา ฯ
ทุกฺখে ทุกฺขนฺติ วา ฯ อนตฺตนิ อนตฺตาทิ วา ฯ อสฺุเภ อสฺุกนฺติ วา
มนสิกาโร ฯ ตํ ตตฺถ พหุลํ ปวตฺตยโต กามจฺจนฺโท ปหิยฺยติ ฯ
เตนาห ภควา อตฺถิ ภิกฺขเว อสุกนิมิตฺตํ ฯ ตตฺถ โยนิโสมนสิ-
การพหุสิกาโร ฯ อยมาหาโร อนุปฺปนฺนสฺส วา กามจฺจนฺทสฺส
อนุปฺปาทาย อุปฺปนฺนสฺส วา กามจฺจนฺทสฺส ปหานายาติ ฯ (๒)

อปัจจ ญ ฐมา กามจฺจนฺทสฺส ปหานาย สํวตฺตนฺติ
อสุกนิมิตฺตสฺส อุกฺคโห อสุกภวานานุโยโค อินฺทริเยสุ กุตฺต-
ทวารตา โภชเน มตฺตตฺถยฺยตา กลฺยาณมิตฺตตา สปฺปายกถาติ ฯ
ทสฺวิธํ หิ อสุกนิมิตฺตํ อุกฺคณฺหนตฺตสฺสาปี กามจฺจนฺโท ปหิยฺยติ ฯ

๑. ส. มหา. ๑๕/๕๒๓/๑๔๓ ฯ ๒. ส. มหา. ๑๕/๕๓๕/๑๔๖ ฯ

*เล่มที่ ๕ มหาควคควณณา หน้า ๖๔๐

ภเวตตสสาปี อินทริเยสุ ปิहितทวารสสาปี จตุนนํ ปณจุนนํ
อาโลปานํ โอกาเส สติ อุทกํ ปิวิตฺวา ยาปนสีตตาย โภชเน
มตฺตตฺถญฺโนปี ฯ เตน วุตฺตํ

จตุตฺวาโร ปณจ อาโลเป อฏฺตฺวา อุทกํ ปิเว

อลํ ฬาสฺวิทฺหาราย ปิहितตฺตสฺส ภิกฺขุโนติ ฯ (๑)

อสุภกมฺมิกิตฺตสฺสเถรสฺสทิสฺเส อสุภภาวนารเต กลฺยาณมิตฺเต
เสวนตฺตสสาปี กามจฺจนฺโท ปหิยฺยติ ฯ จานนิตฺตชฺชาทิสฺสุ ทส-
อสุภนิตฺตสฺสปฺปายกถายปี กามจฺจนฺโท ปหิยฺยติ ฯ เตน วุตฺตํ
ฉ ฆมฺมา กามจฺจนฺทสฺส ปหานาย สํวตฺตฺนตฺติติ ฯ อิมฺหิ ปน
ฉหิ ฆมฺเมหิ ปหีนฺสฺส กามจฺจนฺทสฺส อรหตฺตมกฺเคน อายตี
อนฺุปฺปาโท โหตีติ ปชานาติ ฯ

ปฏฺิฆนฺิมิตฺเต อโยนฺิโสมนสฺสิกาเรน ปน พฺยาปาทสฺส
อฺุปฺปาโท โหติ ฯ ตตฺถ ปฏฺิฆนฺิมิตฺตํ (๒) นาม ปฏฺิฆนฺิปี ปฏฺิฆา-
รณฺมณฺปี(๒) ฯ อโยนฺิโสมนสฺสิกาโร สพฺพตฺถ เอกลกฺขโณว ฯ ตํ ตสฺมี
นิตฺเต พหุลฺลํ ปวตฺตยโต พฺยาปาโท อฺุปฺปชฺชติ ฯ เตนานฺ ห กควา
อตฺถิ ภิกฺขเว ปฏฺิฆนฺิมิตฺตํ ฯ ตตฺถ อโยนฺิโสมนสฺสิการพหุลฺลิกาโร ฯ
อยมานาโร อนฺุปฺปนฺนสฺส วา พฺยาปาทสฺส อฺุปฺปาทาย
อฺุปฺปนฺนสฺส วา พฺยาปาทสฺส ภฺยโยภาวาย เวปฺลฺลฺลาชาติ (๓)

เมตฺตตาย ปน เจโตวิมุตฺตฺติยา โยนฺิโสมนสฺสิกาเรนสฺส ปหานํ

๑. ขุ. เถร. ๒๖/๓๕๖/๔๐๑ ฯ ๒. ม. ปฏฺิฆนฺิปี ปฏฺิฆนฺิมิตฺตํ ปฏฺิฆนฺิรณฺมณฺปี ปฏฺิฆนฺิ
มิตฺตํ ฯ

๓. สฺ. มหา. ๑๕/๕๒๔/๑๔๓ ฯ

*เล่มที่ ๕ มหาสติปฎฐานสุตตวณณา หน้า ๖๔๑

โหติ ฯ ตตถ เมตตาทิ วุตเต อปฺปนาปี อุปาจารีปี วญฺญติ ฯ
เจโตวิมุตฺตติ อปฺปนาว ฯ โยนิโสมนสิกาโร ฯ วุตตลกฺขโณว ฯ
ตํ ตตถ พหฺลํ ปวตฺตยโต พฺยาปาโท ปหิยฺยติ ฯ เตนาน
ภควา อตฺถิ ภิกฺขเว เมตฺตา (๑) เจโตวิมุตฺติ ฯ ตตถ โยนิโสมนสิ-
การพหฺลิกาโร ฯ อยมาหาโร อนฺุปฺปนฺนสฺส วา พฺยาปาทสฺส
อนฺุปฺปาทาย อุปฺปนฺนสฺส วา พฺยาปาทสฺส ปหานา(๒)ยติ(๓) ฯ

อปิจ ฌ ฌมฺมา พฺยาปาทสฺส ปหานาย สํวตฺตุนฺติ
เมตฺตานิมิตฺตสฺส อุคฺคโห เมตฺตาภาวนานฺุโยโค กมฺมสฺสกาปจ-
เวกฺขณา ปฏฺิสงฺขานพหฺลิกตา (๔) กลฺยาณมิตฺตตา สปฺปายกถาติ ฯ
โวิทิสฺสกอนฺิทิสฺสกทิสฺสพฺรณานณฺหิ อณฺุตรวเสน เมตฺตํ
อุคฺคณฺหนตฺตสฺสาปี พฺยาปาโท ปหิยฺยติ ฯ โวิทิสฺส อนฺิทิสฺส
ทิสฺสพฺรณวเสน (๕) เมตฺตํ ภาเวนฺตสฺสาปี ฯ ตํ เอตฺตสฺส กุทฺโธ
กึ กริสฺสตี ฯ กึ ตสฺส สึลาทีนึ วินาเสตฺถํ สกฺขิสฺสตี ฯ นนฺุ ตํ
อตฺตโน กมฺเมน อากนฺุตฺวา อตฺตโน กมฺเมเนว คมฺิสฺสตี ฯ ปฺรตฺส
กุชณฺํ นาม วิตฺตจิจตฺงการตตฺตอยสลากกุถาทินึ กเหตุวา ปฺริ
ปฺหริตฺตคามตฺาย สทิสฺสํ โหติ ฯ เอโสปี ตว กุทฺโธ กึ กริสฺสตี ฯ
กึ เต สึลาทีนึ วินาเสตฺถํ สกฺขิสฺสตี ฯ เอส อตฺตโน กมฺเมน
อากนฺุตฺวา อตฺตโน กมฺเมเนว คมฺิสฺสตี ฯ อปฺปฏิจฺฉิตปฺหฺรณกํ (๔) วีย

๑. สุยา. อัย ปาโจ นตฺถิ ฯ ๒. สุยา. ภียโยภาวาย เวปฺลฺุลาถ ฯ เอวมฺปฺริปี ฯ
๓. สั. มหา. ๑๕/๕๓๖/๑๔๗ ฯ ๔. ม. ปฏฺิสงฺขานพหฺลิตา ฯ ๕. ม. พฺรณวเสน ฯ
๖. ม. อปฺปฏิจฺฉิตปฺหฺรณกํ ฯ

*เล่มที่ ๕ มหาควคควณณา หน้า ๖๔๒

ปฏิวาเต (๑) ชิตตธรรมุจ วิย จ เอตสเสเวส โกโร มตถเก
ปติสฺสตีติ เอว อุตฺตโน จ ปรสฺส จ กम्मสฺสกตฺ ปจฺจ-
เวกฺขนุตฺตสฺสปี ๑ อุภยํ กम्मสฺสกตฺ ปจฺจเวกฺขิตฺวา ปฏิสฺสงฺขาน
จิตฺตสฺสปี ๑ อตฺตคฺคตฺตเถรตฺทิสเส เมตฺตาทาวนารเต กลฺยาณมิตฺเต
เสวนุตฺตสฺสปี พฺยาปาโท ปหิยฺยติ ๑ จานนิตฺตชฺชาทิสฺสุ เมตฺตา-
นิตฺตสฺสปี ๑ ปหิยฺยติ ๑ เตน วุตฺตํ จ ฐมฺมา
พฺยาปาทสฺส ปหานาย สํวตฺตนฺตีติ ๑ อิมฺหิ ปน จหิ ฐมฺเมหิ
ปหีนสฺส พฺยาปาทสฺส อนากามิมฺคฺเคน आयตี อฺนุปฺปาโท
โหตีติ ปชานาติ ๑

อฺรตฺทิตฺส อโยนิตฺสมนสฺสิกาเรน ถินมิตฺทสฺส อฺปฺปาโท
โหติ ๑ อฺรตฺติ นาม อุกฺกณฺจิตฺตา ๑ ตนฺทิตฺติ นาม กายาลสฺยิตฺตา ๑
วิษมฺภิกิตฺตา นาม กายวินมฺมนา ๑ ภตฺตสฺสมฺมโท นาม ภตฺตมฺจฺจ
ภตฺตปริพาโห ๑ เจตฺโส ถินตฺตํ นาม จิตฺตสฺส ถินากาโร ๑
อิมฺสฺส อฺรตฺทิตฺส อโยนิตฺสมนสฺสิกาโร พหุลฺลํ ปวตฺตยโต ถินมิตฺทํ
อฺปฺปชฺชติ ๑ เตนานฺห อตฺถิ ภิกฺขเว อฺรตฺติ ตนฺทิตฺติ (๒) วิษมฺภิกิตฺตา (๓)
ภตฺตสฺสมฺมโท เจตฺโส จ ถินตฺตํ ๑ ตตฺถ อโยนิตฺสมนสฺสิกาโร พหุลฺลิกาโร
๑ อยฺมาหาโร อฺนุปฺปนฺนสฺส วา ถินมิตฺทสฺส อฺปฺปาทาย
อฺปฺปนฺนสฺส วา ถินมิตฺทสฺส ภฺยโยภาวาย เวปฺปุลฺลยาติ (๔)

อารภฺชาตฺทิตฺส ปน โยนิตฺสมนสฺสิกาเรนสฺส ปหานํ โหติ ๑

๑. ม. ปฏิवादํ ๑ ๒. สฺยา. ตนฺทิตฺติ ๑ ๓. สฺยา. วิษมฺภิกิตฺตา ๑ ๔. สฺ. มหา. ๑๕/๕๒๕/๑๔๓
๑

*เล่มที่ ๕ มหาควถวณณา หน้ ๖๔๔

ถีนมัทธ ปหียติ ๑ จานนีสชชาติสุ ชุตจกนีสตีสปายกถายปี
ปหียติ ๑ เตน วุตตี ฉ ฐมา ถีนมัทธสส ปหานาย
ถ้วตุนตีติ ๑ อิมฮี ปน ฉฮี ฐเมฮี ปหีนสส ถีนมัทธสส
อรหตตมกเคน อายตี อนุปปาโท โหตีติ ปชานาติ ๑

เจตโส อวุปสเม อโยนิโสมนสีกาเรน อุทจจกุกจจส
อนุปปาโท โหตี ๑ อวุปสโม นาม อวุปสนตากรอ ๑
อุทจจกุกจจเมเวตี อตติโต ๑ ตตถ อโยนิโสมนสีการ์ พหุถ
ปวตตยโต อุทจจกุกจจจ อนุปชชติ ๑ เตนหา อตติ ภิกขเว
เจตโส อวุปสโม ๑ ตตถ อโยนิโสมนสีการพหุถีกาโร ๑ อยมาหาโร
อนุป- นนสส วา อุทจจกุกจจส อนุปาทาย อนุปนนสส
วา อุทจจกุกจจส ภियโยภาวาย เวปุลลายาติ ๑ (๑)

สมาริสงขาเต ปน เจตโส วุปสเม โยนิโสมนสีกาเรนสส
ปหาน โหตี ๑ เตนหา อตติ ภิกขเว เจตโส วุปสโม ๑
ตตถ โยนิโสมนสีการพหุถีกาโร ๑ อยมาหาโร อนุปนนสส วา
อุทจจกุกจจส อนุปาทาย อนุปนนสส วา อุทจจกุก-
กจจส ปหานายาติ ๑ (๒)

อปิจ จ ฐมา อุทจจกุกจจส ปหานาย ถ้วตุนตี
พหุสสุตตา ปริญจกถา วินเย ปกตถญตตา วุฑฒเสวิตา
กถยานมิตตตา สปายกถาติ ๑ พาสจเจนปี ฮี เอกัง วา
๑. ส. มหา. ๑๕/๑๔๔ ๑ ๒. ส. มหา. ๑๕/๑๔๗ ๑

๗

*เล่มที่ ๕ มหาสติปฏจานสุตตวณณา หน้ ๖๔๕

เทว วา ตโย วา จตฺตารอ วา ปณจ วา นิกาย
ปาลีวเสน จ อตฺตวเสน จ อุกคณฺหนตฺตสาปปี อุตฺตจจกุกฺกจจ
ปหิยฺยติ ฯ กปฺปิยาภกปฺปิยปริพฺพจฺฉาพหุลฺลสาปปี ฯ วินยปณฺณตฺตติย
จिณฺณวสฺสิทวาทาย ปกตณฺณโนปี ฯ วุฑฺฒเม มหุลฺลกตฺตเถเร อุป-
ตงฺกมนตฺตสาปปี ฯ อุปาลิตฺตเถรสฺสทิสเส วินยชเร กลฺยาณมิตฺตเต
เสวณตฺตสาปปี อุตฺตจจกุกฺกจจจจ ปหิยฺยติ ฯ จานนิตฺตชชาทิสฺส
กปฺปิยาภกปฺปิยนิสฺสิตฺตสฺสปรายกถายปี ปหิยฺยติ ฯ เตน วุตฺตํ น
ธมฺมา อุตฺตจจกุกฺกจจจจสฺส ปหานาย สํวตฺตนตฺตตีติ ฯ อิมฺเหติ ปน
นหิ ธมฺเมหิ ปหิเน อุตฺตจจกุกฺกจจจจ อุตฺตจจจจสฺส อรหตฺตมกฺเคน
กุกฺกจจจจสฺส อนาคามิมกฺเคน आयตฺตี อนุปฺปาโท โหตีติ
ปชานาติ ฯ

วิจิจฺฉาจानीเยสฺส ธมฺเมสฺส อโยนิสฺสอมฺนสฺสิกาเรณ วิจิจฺฉาย
อูปฺปาโท โหตีติ ฯ วิจิจฺฉาจानीยา ธมฺมา นาม ปฺนปฺปฺนํ
วิจิจฺฉาย การณตฺตตา วิจิจฺฉาว ฯ ตตฺถ อโยนิสฺสอมฺนสฺสิกาโร
พหุลํ ปวตฺตยโต วิจิจฺฉา อูปฺปชฺชติ ฯ เตนานห อตฺถิ ภิกฺขเว
วิจิจฺฉจฺฉาจानीยา (๑) ธมฺมา ฯ ตตฺถ อโยนิสฺสอมฺนสฺสิกาโรพหุลิกาโร ฯ
อยมหาโร อนุปฺปนฺนายน วา วิจิจฺฉาย อูปฺปาทาย
อูปฺปนฺนายน วา วิจิจฺฉาย ภิกฺขโองายาย เวปฺปุลลาายาติ ฯ (๒)

กุสลาภิธมฺเมสฺส (๓) โยนิสฺสอมฺนสฺสิกาเรณ ปนฺนสฺสา ปหานํ โหตีติ ฯ

๑. สฺยยา. วิจิจฺฉจฺฉาจानीยา ฯ ๒. สฺ. มหา. ๑๕/๕๒๗/๑๔๔ ฯ ๓. ย. กุสเลสฺส ฯ

*เล่มที่ ๕ มหาควคณณนา หน้า ๖๔๖

เตนาห อตถิ ภิกขเว กุสลากุสลา ชมมา สาวชชานวชชา
ชมมา เสวิตพพาเสวิตพพา ชมมา(๑) หีนปณิตา(๒) ชมมา กณห-
สุกุกสปฏิภาคา ชมมาฯ ตตถ โยนิโสมนสิการพหุสีกาโร ฯ
อยมาหาโร อนุปฺปนฺนาย วา วิจิจฺจนาย อนุปฺปาทาย
อุปฺปนฺนาย วา วิจิจฺจนาย ปหานายาติ ฯ (๑)

อปิจ ฉ ชมมา วิจิจฺจนาย ปหานาย สํวตฺตุนฺติ
พหุสฺสุตตา ปริปฺจจกถา วินเย ปกตณฺณตา อธิโมกฺขพหุลตา
กลฺยาณมิตฺตตา สปฺปายกถาติ ฯ พาหุสจฺเจน หิ เอกํ วา ฯเป ฯ
ปญจ วา นิกายเ ปาลิวเสน จ อตฺถวเสน จ อุกฺคณฺหนตฺตสฺสาปี
วิจิจฺจนา ปหิยฺยติ ฯ ติณฺณิ รตนานิ อารพฺภ ปริปฺจจนา-
พหุลสฺสาปี ฯ วินเย จินฺณวสฺสิทาวสฺสาปี ฯ ติสฺสุ รตเนสฺสุ
โอกปฺปนิยสทฺธาสงฺขาตอฺธิโมกฺขพหุลสฺสาปี ฯ สทฺธาธิมฺตเต
วกฺกทิตฺตเถรสทิสเ กลฺยาณมิตฺเต เสวณฺตสฺสาปี วิจิจฺจนา
ปหิยฺยติ ฯ จานนีสชชาทิสฺสุ ติณฺณิ รตนาณํ กุณฺนีสฺสิตสปฺปาย-
กถายปี ปหิยฺยติ ฯ เตน วุตฺตํ ฉ ชมมา วิจิจฺจนาย ปหานาย
สํวตฺตุนฺตฺติ ฯ อิเมหิ ปน ฉหิ ชมเมหิ ปหีนาย วิจิจฺจนาย
โสตาปตฺตติมฺกเคน อายตี อนุปฺปาโท โหตีติ ปชานาติ ฯ

อติ อชฺฉตฺตํ วาติ เอวํ ปญฺจนีวรณปริกฺคณฺหณน
อตฺตโน วา ชมเมสฺสุ ปฺรสุส วา ชมเมสฺสุ กาเลน วา อตฺตโน

๑. สฺยา. อิเม ปาจา นตฺถิ ฯ ๒. สฺยา. หีนปฺปณิตา ฯ ๓. ส. มหา. ๑๕/๑๔๗-๘ ฯ

*เล่มที่ ๕ มหาสติปฏิจานสูตรตวณณา หน้า ๖๔๗

กาเลน วา ปรสสุ ฐมเมสุ ฐมมานุปรสสี วิหริติ ฯ สมุททวยยา
ปเนตถ สุกนิมิตตอสุกนิมิตตาทีสุ อโยนิโสมนสิการโยนิโสมนสิ-
การวเสน ปญจสุ นีวรณสุ วุตตะยาเยว (๑) นีหริตพุพา ฯ อโธ
ปริ วุตตณยเมว ฯ เกวลํ หิ อธิ นีวรณปริคคาหิกา สติ
ทุกุขสจจนฺติ เอวํ โยชนํ กตฺวา นีวรณปริคคาหกสฺส ภิกฺขุโน
นियฺยานมุขนฺติ เวทิตพฺพํ ฯ เสถํ ตาทิสเมวาทิ ฯ

นีวรณปพพวณณา นิฏฺฐิตา ฯ

ขนฺธปพพวณณา

เอวํ ปญจนีวรณวเสน ฐมมานุปรสสนํ วิภาชิตฺวา อิทานิ
ปญจกขนฺธวเสน วิภชิตฺถุ ปฺน จปรนฺติ อาทิมาย ฯ

ตตถ ปญจสุ อุปาทานกขนฺธเสสุติ อุปาทานสฺส ขนฺธา
อุปาทานกขนฺธา ฯ อุปาทานสฺส ปจฺจยญฺจตา ฐมมปฺญชา ฐมม-
ราสโยติ อตฺถโธ ฯ อยเมตถ สงฺเขโป ฯ วิตุถาโร ปน วิสุทฺธิ-
มคฺเค ขนฺธกถาย วุตฺโต ฯ

อิติ รูปนฺติ อิทํ รูปํ ฯ เอตตํกํ รูปํ ฯ น อโธ ปริ
รูปํ อตฺถิติ สภาวโต รูปํ ปชานาติ ฯ เวทนาทีสุปี เอสว
นโย ฯ อยเมตถ สงฺเขโป ฯ วิตุถาเรน ปน รูปาทีนิ วิสุทฺธิ-
มคฺเค ขนฺธกถายเมว วุตฺตานิ ฯ อิติ รูปสฺส สมุทโยติ เอวํ

๑. ม. ย. วุตฺตณยน ฯ

*เล่มที่ ๕ มหาควคควณณา หน้า ๖๔๘

อวิชาสมุทยาทิวเสน ปญจหากาเรหิ รูปสฺส สมุทโย ฯ อิติ
รูปสฺส อตฺตงฺกโมติ เอวํ อวิชาธานีโรธาทิวเสน ปญจหากาเรหิ
รูปสฺส อตฺตงฺกโม ฯ เวทนาทีสุปี เอเสว นโย ฯ อยเมตถ
สงฺเขโป ฯ วิตฺถาโร ปน วิสุทฺธิมคฺเค อุทฺยพฺพยณณกถาย
วฺตุโต ฯ

อิติ อชฺฉตฺตํ วาติ เอวํ ปญฺจกฺขนฺธปรึคฺคณฺหณฺน อตฺตโน
วา ชฺมเมสฺส ปรสฺส วา ชฺมเมสฺส กาลน วา อตฺตโน กาลน
วา ปรสฺส ชฺมเมสฺส ชฺมมานุปรสฺสี วิหฺรติ ฯ สมุทฺยวยา ปเนตฺถ
อวิชาสมุทยา รูปสมุทโยติ อาทีนํ ปญฺจสฺส ขนฺธเสสฺส วฺตุตํ
ปญฺญาสา ย ลกฺขณํ วเสน นีหฺริตพฺพา ฯ อิตฺ ปรี
วฺตุตฺนยเมว ฯ เกวลํ หิ อีชฺ ขนฺธปรึคฺคาหิกา สติ ทฺกฺขสจฺจนฺติ
เอวํ โยชนํ กตฺวา ขนฺธปรึคฺคาหกสฺส ภิกฺขุโน นียฺยานมฺขนฺติ
เวทิตพฺพํ ฯ เสสํ ตาทิสเมวาทิ ฯ

ขนฺธปพฺพวณฺณา นิฏฺฐิตา ฯ

อายตฺนปพฺพวณฺณา

เอวํ ปญฺจกฺขนฺธวเสน ชฺมมานุปรสฺสนํ วิภิจิตฺวา อิทานิ
อายตฺนวเสน วิภิจิตฺวํ ปฺน จปรนฺติ อาทิมาย ฯ

ตตฺถ ฉสฺส อชฺฉตฺติกพาหิเรสฺส อายตฺเนสฺสติ จกฺขํ โสตํ ฆานํ
ชีวฺหา กาโย มโนติ อิมสฺส ฉสฺส อชฺฉตฺติกเกสฺส ฯ รูปํ สทฺโท
คณฺโธ รโส โผฏฺฐพฺโพ ชฺมโมติ อิมสฺส ฉสฺส พาหิเรสฺส ฯ

*เล่มที่ ๕ มหาสติปฎิฐานสูตรตถาวณณา หน้า ๖๔๕

จกขุณฺจ ปชานาตีติ จกขุปสาทำ ยถาวสรสลกขณวเสน
ปชานาติ ฯ รูปเป จ ปชานาตีติ พหิทฺธา จตุสมฺภูจฺานิกฺรูป
จ ยถาวสรสลกขณวเสน ปชานาติ ฯ ยณฺจ ตทฺภยํ ปฏฺิจฺ
อุปฺปชฺชติ สลฺโยชนนฺติ (๑) ยํ จ ตํ จกขุณฺจเวจฺ รูปเป จาติ อุภยํ
ปฏฺิจฺจ กามรากลโยชนํ ปฏฺิจฺจมานทิกฺุจฺิจฺิจฺจนาสีลพฺพตฺต-ปรามาสฺกวารากอิสฺสามจฺุณฺริยอวิช
ชาสลโยชนนฺติ ทสฺวิธํ สลฺโยชนํ

อุปฺปชฺชติ ฯ ตลฺจ ยถาวสรสลกขณวเสน ปชานาติ ฯ

ถถํ ปเนตฺติ อุปฺปชฺชตีติ ฯ จกขุทฺวาเร ตาว อาปาถคตฺติ

อิฏฺุจฺารมฺมณฺณํ กามสฺสาทวเสน อสฺสาทยโต อภินนฺทโต กาม-
รากลสลโยชนํ อุปฺปชฺชติ ฯ อนิฏฺุจฺารมฺมณฺณ กุชฺณโต ปฏฺิจฺจสลโยชนํ
อุปฺปชฺชติ ฯ จเปตฺวา มํ น (๒) อลฺโย โภจฺิ (๓) เอตฺติ อารมฺมณฺณํ
วิภาเวตฺตุ สมตฺถโต อตฺถิตฺติ มลฺลโต มานสลโยชนํ อุปฺปชฺชติ ฯ
เอตฺติ รูปารมฺมณฺณํ นิจฺจํ ชฺฺวนฺติ คณฺหโต ทิกฺุจฺิสลโยชนํ
อุปฺปชฺชติ ฯ เอตฺติ รูปารมฺมณฺณํ สตฺโต นฺุ โข ฯ สตฺตสฺส นฺุ
โขติ วิจฺิจฺิจฺจโต วิจฺิจฺิจฺจนาสลโยชนํ อุปฺปชฺชติ ฯ สมฺปตฺติภเว วต
โน อิทํ สฺลลํ ชาตฺนฺติ ภวํ ปตฺถเนนฺตสฺส (๔) ภวารากลสลโยชนํ
อุปฺปชฺชติ ฯ อายตีปี เอรูปี สีสฺพพตฺติ สฺมาทียิตฺวา สกฺกา
ลทฺฐนฺติ สีสฺพพตฺติ สฺมาทียนฺตสฺส สีสฺพพตฺติปรามาสสลโยชนํ (๕)
อุปฺปชฺชติ ฯ อโห เวตฺตํ รูปารมฺมณฺณํ อลฺยเณ น ลเกยฺยฺนฺติ

๑. สฺยา. สลโยชนนฺติ ฯ เอรูมฺปรีปี ฯ ๒. ม. โภ ฯ ๓. ม. อยํ ปาโจ นตฺถิ ฯ
๔. ม. ปตฺถเนนฺตสฺส ฯ ๕. ม. สีสฺพพตฺติ... ฯ เอรูมฺปรีปี ฯ

*เล่มที่ ๕ มหาควคณณนา หน้า ๖๕๐

อุสุสุยโต อีสสาสญโยชนํ อุปฺปชฺชติ ฯ อตุตฺตนา ลทฺธํ ฐปา-
รมฺมณํ อญฺญสฺส มจฺจรายโต มจฺจริยสญโยชนํ อุปฺปชฺชติ ฯ
สพฺเพเหว สหชาตอญฺญาณวเสน (๑) อวิชฺชานโต อวิชฺชาสญโยชนํ
อุปฺปชฺชติ ฯ

ยถา จ อนุปฺปนฺนสฺสาติ เยน การณฺน อสมฺมทาจาร-
วเสน อนุปฺปนฺนสฺส ตสฺส ทสฺวิธสฺสาปี สญโยชนสฺส อุปฺปาโท
โหติ ฯ ตลฺยจ การณํ ปชานาติ ฯ ยถา จ อนุปฺปนฺนสฺสาติ
อุปฺปหีนฺญเจณ วา(๒) สมฺมทาจารวเสน วา อนุปฺปนฺนสฺส ตสฺส
ทสฺวิธสฺสาปี สญโยชนสฺส เยน การณฺน ปหानํ โหติ ฯ ตลฺยจ
การณํ ปชานาติ ฯ ยถา จ ปหีนฺสฺสาติ ตทงฺกวิกฺขมฺภนปฺ-
ปหานวเสน ปหีนฺสฺสาปี ตสฺส ทสฺวิธสฺส สญโยชนสฺส เยน
การณฺน आयตี อนุปฺปาโท โหติ ฯ ตลฺยจ การณํ ปชานาติ ฯ
เกน การณฺน ปนฺสฺส आयตี อนุปฺปาโท โหติ ฯ ทิฏฺฐิ-
วิจิกิจฺจลา- สีสพฺพตฺปฺรามาตอิสฺสามจฺจริยภทสฺส ตาว ปญฺจวิธสฺส
สญโยชนสฺส โสตาปตฺติมคฺเคน आयตี อนุปฺปาโท โหติ ฯ
กามราคปฺภฺมิสญโยชนทฺวยสฺส โอฟาริกสฺส สกทากามิมคฺเคน ฯ
อญฺสทคตฺส อนาคามิมคฺเคน มานภวราคอวิชฺชาสญโยชนตฺตยสฺส
อรหตฺตมคฺเคน आयตี อนุปฺปาโท โหติ ฯ โสตลฺยจ ปชานาติ สทฺเท
จาติ อาทิสุปี เอสฺว นโย ฯ อปีเจตฺถ आयตฺนถถา วิตุถารโต
๑. ม. สหชาตอญฺญาณวเสน ๒. ม. ปน ฯ

*เล่มที่ ๕ มหาสติปฎิจานสูตรตวณณา หน้า ๖๕๑

วิสุทฺธิมคฺเค อายตฺนนิทฺเทเส วุตฺตฺนเยเนว เวทิตพฺพา ฯ

อิติ อชฺชตฺตํ วาติ เอวํ อชฺชตฺติกายตฺนปริกฺคณฺหณฺน
อตุตฺตโน วา ฌมฺเมสุ พาทิรายตฺนปริกฺคณฺหณฺน ปรสฺส วา
ฌมฺเมสุ กาเลน วา อตุตฺตโน กาเลน วา ปรสฺส ฌมฺเมสุ
ฌมฺมานุปสฺสี วิหฺรติ ฯ สมฺมทวยยา ปเนตฺถ อวิชฺชาสมฺมทยา
จกฺขุสมฺมทโยติ รูปรายตฺนสฺส รูปกฺขณฺเช ฯ อรูปายตฺนสฺส มฺนายตฺนสฺส
วิญฺญาณกฺขณฺเช ฯ ฌมฺมายตฺนสฺส เสตฺกฺขณฺเชสุ วุตฺตฺนเยน
นีหฺริตพฺพา ฯ โลกุตฺตรฌมฺมา น คเหตุพฺพา ฯ อิโต ปริ
วุตฺตฺนยเมว ฯ เกวลํ หิ อิธ อายตฺนปริกฺคาหิกา สติ ทฺกฺข-
สจฺจนฺติ เอวํ โยชนํ กตฺวา อายตฺนปริกฺคาหกสฺส ภิกฺขุโน
นियฺยานมฺขณฺติ เวทิตพฺพิ ฯ เสสํ ตาทิสเมวาทิ ฯ

อายตฺนปพฺพวณฺณา นิฏฺฐิตา ฯ

โพชฌนฺคปพฺพวณฺณา

เอวํ นอชฺชตฺติกพาทิรายตฺนวเสน ฌมฺมานุปสฺสนํ วิภิชิตฺวา
อิทานิ โพชฌนฺควเสน วิภิชิตฺฺปนฺน จปรนฺติ อาทิมานฺหา ฯ

ตตฺถ โพชฌนฺคเสวติ พุชฺชนกสฺตตฺส องฺเกสุ ฯ สนนฺตฺติ
ปฏฺฐิตาภวเสน สํวิชฺชนานํ ฯ สติสมฺโพชฌนฺคณฺติ สติสงฺขาตํ
สมฺโพชฌนฺคํ ฯ เอตฺถ (๑)หิ สมฺโพชฌนฺคณฺติ อารทฺธวิปสฺสกโต
๑. ม. สมฺพุชฺชติ ฯ

*เล่มที่ ๕ มหาควุควณณนา หน้า ๖๕๒

ปฏุจาย โยคาวจโร(๑) สมโพธิฯ ยาย วา โส สติอาทิกาย
สตุตตมมสามคคิยา สมพุชฌติ กิเลสนิททาโต อฏุจาทิฯ สจจานนิ
วา ปฏิวิจฌติฯ ตา ฌมมสามคคิ สมโพธิฯ ตตส สมโพธิสตุตฯ
ตตสา วา สมโพธิยา องกนุติ สมโพชฌงคํฯ เตน วุตติ
สตุตสังขาทํ สมโพชฌงกนุติฯ เสตสมโพชฌงเกสสุปี อิมินาว
นเยน วจนญุโจ เวทิตพุโพฯ

อสนตุนติ อปฏิตากวเสน อวิชฌมานํฯ ยถา จ
อนุปลนุณสตุตติ อาทิสู ปน สติสมโพชฌงกสตุต ตาว อตุติ
ภิกขเว สติสมโพชฌงกฏุจานินยา ฌมมาฯ ตตุถ โยนิโสมนสิการ-
พหุติกาโรฯ อยมาหาโร อนุปลนุณสตุต วา สติสมโพชฌงกสตุต
อุปลาทาย อุปลนุณสตุต วา สติสมโพชฌงกสตุต ภยโยภาวาย(๒)
เวปลุลาถ (๓) ภาวนาย ปารีปุริยา สํวตุ(๔)ตตีติ (๕)เอวํ อุปลาทอ
โหติฯ ตตุถ สติเยว สติสมโพชฌงกฏุจานินยา ฌมมาฯ
โยนิโสมนสิกาโร วุตตลภขโณเยวฯ ตํ ตตุถ พหุลิ ปวตตุยโต
สติสมโพชฌงโก อุปลชชติฯ

อปัจจ จตุตทาโร ฌมมา สติสมโพชฌงกสตุต อุปลาทาย
สํวตตุนติ สติสมปชฌณํ มฏุจสตุตปุกุคลปวิวชชชตา อุปลุจิจ-
ตสตุตปุกุคลเสวนตา ตทชิมุตตตาทิฯ อภิกกนุตาทิสู หิ สตุตสตุ
๑. ม. โยคาวจโรติฯ ๒. สฺยา. อยํ ปาโจ นตุติฯ ๓. สฺยา. อยํ ปาโจ นตุติฯ
๔. สฺยา. อยํ ปาโจ นตุติฯ ๕. สํ. มหา. ๑๕/๕๒๘/๑๔๔ฯ

*เล่มที่ ๕ มหาสติปฎุจានสุตตวณณนา หน้า ๖๕๓

จானสุ สติสมุขณณเณน ภตฺตนิภุขิตฺตกาทิสทิสเส มุฏฺฐสฺสตีปฺกุคฺเค
ปรีวชฺชเนน ติสฺสทตฺตเตรอกยเตราทิสทิสเส(๑) อุฏฺฐิตฺตสฺสตีปฺกุคฺเค
เสวเนน จานนิตฺตชฺชาทิสฺส สติสมุฏฺฐาปนตฺถํ นินฺนโปณปพฺพการ-
จิตฺตตาย จ สติสมุโพชฌงฺโก อุปฺปชฺชตีฯ เอวํ จตฺสูหิ การเณหิ
อุปฺปนฺนสฺส ปนฺนสฺส อรหตฺตมคฺเคน ภาวนาปารีปฺริ โหตีตี
ปชานาตีฯ

ธมฺมวิจยสมุโพชฌงฺกสฺส ปน อตฺถิ ภิกฺขเว กุสลา-
กุสลา ธมฺมาฯเปฯ กณฺ्हสุกฺกสฺสปฺปฏิภาคา ธมฺมาฯ ตตฺถ
โยนีสฺสมนสิการพฺพหฺลิกาโรฯ อยมาหาโร อนฺนุปฺปนฺนสฺส วา ธมฺม-
วิจยสมุโพชฌงฺกสฺส อุปฺปาทาย อุปฺปนฺนสฺส วา ธมฺมวิจย-
สมุโพชฌงฺกสฺส ภิชฺชโยภาวาย เวปฺปุลลาชฺช ภาวนาย ปารีปฺริยา
สํวตฺตตีตี (๒)เอวํ อุปฺปาโท โหตีฯ

อปิจ สตฺต ธมฺมา ธมฺมวิจยสมุโพชฌงฺกสฺส อุปฺปาทาย
สํวตฺตนฺตติ ปรีปฺจุจกตา วตฺตวิสทกิริยา อินฺทฺริยสมตฺตปฺปฏิปาทนา
ทูปฺปณฺณปฺกุคฺคปรีวชฺชนา ปณฺณวณฺตปฺกุคฺคเสวนา คมฺภีรณฺณ-
จริยปฺจจเวกฺขณา ตทธีมตฺตคาตีฯ

ตตฺถ ปรีปฺจุจกตาตี ขนฺธธาตฺตอชฺชตฺตอินฺทฺริยพลโพชฌงฺก-
มคฺคกฺกมณฺงคสมถวิปฺสสนานํ อตฺถสนฺนิตฺตปรีปฺจุจกตาพฺพหฺลตาฯ
วตฺตวิสทกิริยาตี อชฺชตฺตติกาหิรณฺณํ วตฺตณฺณํ วิสทภาวกรณฺณํฯ

๑. ม. ย. ติสฺสทตฺตเตรอกยเตราทิสทิสเสฯ ๒. สฺตี. มหา. ๑๘/๕๒๘/๑๔๕ฯ

*เล่มที่ ๕ มหาควคฺวณฺณนา หน้า ๖๕๔

ยทา หิสฺส เกสณขโถมานิ อติทีฆมานิ โหนฺติ ฯ สรีริ วา
 อุตฺตสนฺนโทสณฺเจว เสทมฺลมกฺขิตฺติ จ ฯ ตทา อชฺชตฺตติกวตฺถุ อวิสทํ
 โหติ อปริสฺสุทฺธํ ฯ ยทา ปน จีวรํ ชินฺณํ กิลิณฺจํ ทุคฺคณฺธํ
 โหติ ฯ เสนาสนํ วา อุกฺกลาปํ ฯ ตทา พาหิรวตฺถุ อวิสทํ โหติ
 อปริสฺสุทฺธํ ฯ ตสฺมา เกสาทิจฺเจทเนน อุตฺตวิเรจนาอโรวิเรจนาทีหิ
 สรีรสฺสลหฺกภาวกรณฺเณน อุจฺฉาตฺตนาหฺนทุคฺคณฺธวิโนทเนน (๑) จ
 อชฺชตฺตติกวตฺถุ วิสทํ กาศพฺพิ ฯ สฺวจิกมฺมโรชนรชนปริภณฺฑ-
 กรณาทีหิ พาหิรวตฺถุ วิสทํ กาศพฺพิ ฯ เอตสฺมี หิ
 อชฺชตฺตติกวาหิเร วตฺถุมฺหิ อวิสเท อูปฺปนฺเนสฺส จิตฺตเจตฺตสิเกสฺส
 ฌาณฺปิ อวิสทํ โหติ อปริสฺสุทฺธานิ ทีปกปฺลลิตฺทวณฺณิเตลาณิ
 นิสฺสาย อูปฺปนฺนทีปฺลิสาย โอภาโส วิย ฯ วิสเท ปน
 อชฺชตฺตติกวาหิเร วตฺถุมฺหิ อูปฺปนฺเนสฺส จิตฺตเจตฺตสิเกสฺส ฌาณฺปิ
 วิสทํ โหติ สฺวปริสฺสุทฺธานิ ทีปกปฺลลิตฺทวณฺณิเตลาณิ นิสฺสาย
 อูปฺปนฺนทีปฺลิสาย โอภาโส วิย ฯ เตน วุตฺตํ วตฺถุวิสทกิริยตา (๒)
 ฐมฺมวិยสฺมโปชฺชณฺจสฺส อูปฺปาทาย สํวตฺตตีติ ฯ

อินฺทฺริยสมฺมตฺตปฺปฏิปาทนา นาม สทฺธาทีนํ อินฺทฺริยานํ
 สมภาวกรณฺํ ฯ สเจ หิสฺส สทฺธิณฺทฺริยํ พลวํ โหติ ฯ อิตฺราณิ
 มนฺุทานิ ฯ ตโต วิริยินฺทฺริยํ ปคฺคหฺกจฺจํ สติณฺทฺริยํ อูปฺญฺจานกิจฺจํ
 สมารินฺทฺริยํ อวิกฺเขปจฺจํ ปญฺณินฺทฺริยํ ทสฺสนกิจฺจํ กาคฺคํ น
 # ๑. ม. อุจฺฉาตฺตนาหฺนเนน ฯ ๒. ม. วตฺถุวิสทกิริยา ฯ เอวมฺุปริปิ ฯ

*เล่มที่ ๕ มหาสติปฏิจานสตตตวณณา หน้า ๖๕๕

สกุโกติ ฯ ตสฺมา ตํ ชมฺมสภาวปจฺจเวกฺขณเณ วา ยถา วา
มนสิทโรโต พลวํ ชาตํ ฯ ตถา อมนสิกาเรน หาเปตพฺพํ ฯ
วกฺกสิตฺเตรฺวตฺถุ เจตฺถุ นิทฺสฺสนํ ฯ สเจ ปน วิริยฺนุทฺริยํ พลวํ
โหติ ฯ อถ สทฺธินุทฺริยํ อธิโมกฺขกิจฺจํ กาคฺตุํ น สกุโกติ ฯ น
อิตรานํ อิตรกิจฺจเกทํ ฯ ตสฺมา ตํ ปสฺสทฺธาทีภาวนาย
หาเปตพฺพํ ฯ ตตฺรารปี โสณฺตฺเตรฺสฺส วตฺถุํ ทสฺเสตพฺพํ ฯ เอวํ
เสเสสฺสปี เอกสฺส พลวภาเว สติ อิตรเรลํ อตฺตโน กิจฺเจสฺส
อสมตฺตตา เวทิตพฺพา ฯ

วิเสสโต ปเนตฺถ สทฺธาปญฺจานํ สมာธिवิริยานํ จ สมตํ
ปัสฺสนฺติ ฯ พลวสทฺโธ หิ มนุสฺสํ โย มุทฺธปฺปสนฺโน (๑) โหติ ฯ
อวตฺถุสฺมี ปสฺสีทติ ฯ พลวปญฺโฆ มนุสฺสทฺโธ เกรวภูทิกปกฺกํ ภาชติ ฯ
ภสฺสชฺชสมฺภูจฺจโธ วิย โรโค อเตกฺจฺจโน โหติ ฯ จิตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺต
กฺสลํ โหติติ อติชฺชาวิตฺวา ทานาทินิ อกโรนฺโต นิรเย
อุปฺปชฺชติ ฯ อุภินฺนํ สมตาย วตฺถุสฺมีเยว ปสฺสีทติ ฯ พลวสมาริ
ปน มนุทฺทวิริยํ สมาริสฺส โกสฺชชฺชปกฺกตฺตตา โกสฺชชฺช อภิกฺกาวติ ฯ
พลววิริยํ มนุทฺทสมาริ วิริยสฺส อุทฺทจฺจปกฺกตฺตตา อุทฺทจฺจ
อภิกฺกาวติ ฯ สมาริ ปน วิริเยน ลํโยชิตฺ (๒) โกสฺชเช ปตฺติคฺคํ น
ลภติ ฯ วิริยํ สมารินา สลฺยโลชิตํ อุทฺทจฺเจ ปตฺติคฺคํ น ลภติ ฯ ตสฺมา
ตทฺทกฺกํ สมิ กาคพฺพํ ฯ อุภยสมตาย หิ อปฺปนา โหติ ฯ
๑. ม. มุทฺธปฺปสนฺโน ฯ ๒. ม. สลฺยโลชิตฺ ฯ เอวมฺปฺริปี ฯ

*เล่มที่ ๕ มหาควคควณณา หน้า ๖๕๖

อปัจ สมาริกมมิกสุส พลวตีปี สทฐา วฏฺฏติ ฯ เอว
 หิ สททหนโต โอกปฺปนโต อปฺปนํ ปาปฺณิสฺสติ ฯ สมาริ-
 ปฺลฺลวสุ ปน สมาริกมมิกสุส เอกกฺคตา พลวตี วฏฺฏติ ฯ
 เอวํ หิ โส อปฺปนํ ปาปฺณาติ ฯ วิปฺสฺสนากมมิกสุส ปฺลฺลวา
 พลวตี วฏฺฏติ ฯ เอวํ หิ โส ลกฺขณปฏฺิเวธํ ปาปฺณาติ ฯ
 อุภินฺนํ ปน สมตายปี อปฺปนา โหติเยว ฯ สติ ปน สพฺพตฺถ
 พลวตี วฏฺฏติ ฯ สติ หิ จิตฺตํ อุทฺทจฺจปฺกฺขิกานํ สทฺฐาวิริย-
 ปฺลฺลวานํ วเสน อุทฺทจฺจปฺตโต โกสฺชชปฺกฺขิกเณ จ สมารินา
 โกสฺชชปฺตโต รกฺขติ ฯ ตสฺมา सा โลณฺฐปฺนา (๑) วิย สพฺพ-
 พุยฺชเนสุ สพฺพกมมิกอมจฺโจ วิย จ สพฺพราชกิจฺเจสุ สพฺพตฺถ
 อิจฺฉิตฺตพฺพา ฯ เตนาห สติ จ ปน สพฺพตฺถิกา วุตฺตา ภกฺวตา ฯ
 กิการณา ฯ จิตฺตํ หิ สติปฏฺิสรณํ ฯ อารกฺขปจฺจปฺภูจानา จ
 สติ ฯ น วินา สติยา จิตฺตสุส ปฺกฺคหนิกฺคโ โหตีติ ฯ

ทุปฺปฺลฺลวปฺกฺคฺลปฺริวชฺชนา นาม ขนฺธาภิเกเท อโนคาพุห-
 ปฺลฺลวานํ ทุมเมธปฺกฺคฺลลानํ อารกา ปฺริวชฺชนํ ฯ ปฺลฺลวณฺต-
 ปฺกฺคฺลเสวนา นาม สมปฺลฺลวาสลกฺขณปฺริคฺคาหิกาย อุทฺทวย-
 ปฺลฺลวาย สมนฺนาคตฺปฺกฺคฺลเสวนา ฯ คมฺภีรฺวณจฺริยปจฺจเวกฺขณา
 นาม คมฺภีเรสุ ขนฺธาทีสุ ปวตฺตาย คมฺภีรฺปฺลฺลวาย ปฺเภทปจฺจ-
 เวกฺขณา ฯ ตทธีมุตฺตตา นาม จานนีสชฺชชาติสุ ฐมฺมวิจย-
 # ๑. ม. โลณฺฐปฺนํ ฯ

*เล่มที่ ๕ มหาสติปฎฐานสุตตวณณา หน้า ๖๕๗

สมุโพชฌงคสมุฏฐาปนตถิ นินนโปณปพุกาจริตตตาฯ เอวิ
อุปปนุณสุส ปนสุส อรหตฺตมคฺเคน ภาวนาปาริปุริ โหตีติ
ปชานาติฯ

วิริยสมุโพชฌงคสุส อตฺถิ ภิกฺขเว อารมฺภธาตฺ (๑) นิกฺกมฺธาตฺ
ปรกฺกมฺธาตฺฯ ตตฺถ โยนิโสมนสิการพหุตีกาโรฯ อยมาหาโร
อนุปปนุณสุส วา วิริยสมุโพชฌงคสุส อุปปาทาย อุปปนุณสุส
วา วิริยสมุโพชฌงคสุส ภิชฺโยภาวาย(๒) เวปฺลฺลทาย (๒) ภาวนาย
ปาริปุริยา ลัวตฺ(๒)ตฺตีติ (๓)เอวิ อุปปาทโ โหตีฯ

อปัจจ เอกาทส ธมฺมา วิริยสมุโพชฌงคสุส อุปปาทาย
ลัวตฺตฺนตฺติ อปายภยปจฺจเวกฺขณตา อานิสฺสทสฺสาวิตา คมนวฺธิ-
ปจฺจเวกฺขณตา ปิณฺหปาทาปจายนตา ทายชฺชรมหตฺตปจฺจเวก-
ขณตา สตฺถุมหตฺตปจฺจเวกฺขณตา ชาติมฺหตฺตปจฺจเวกฺขณตา
สพฺรหฺมจาริมหตฺตปจฺจเวกฺขณตา กุสีตฺตปฺกฺกคฺลปฺริวชฺชนตา อารทฺธ-
วิริยปฺกฺกคฺลเสวนตา ตทริมฺมุตฺตตาติฯ

ตตฺถ นฺริเยสุ ปณฺจวิธพนฺธนกมฺมกรณโต ปฎฺฐาย มหาทุกฺขํ
อนุกฺวนกาเลปี ตฺริจฺฉานโยนฺธิยํ ชาลจิปนฺกฺมินาทีหิ คหิตกาเลปี
ปาชนกณฺฎกาทีปฺปหารตฺนุณสุส สกฺกฺวหนกาเลปี (๔) ปีตฺติวิสเย
อนเกทานิปี วสฺสสทฺสฺสานิ เอกํ พุทฺธนฺตรปี จุปฺปิปาสาหิ

๑. สุยา. ๑๕/๓๖๗/๕๖ฯ อารพฺภธาตฺฯ ๒. สุยา. อิม ปาจา นตฺถิฯ ๓. ลี. มหา.
๑๕/๑๔๕ฯ ๔. ม. สกฺกฺวหนาทีกาเลปีฯ

*เล่มที ๕ มหาควควณณา หน้า ๖๕๘

อาตุริฎกถาเลปี กาลกณชิกอสุเรสุ สฎจิทตอสิตีหตุถปปมาณน
อฎจิมมตเตเนว อตตภาเวน วาตาตปาทีทุกุขานุกวนกาเลปี น
สฎกา วิริยสมุโพชฃณังคํ อุปฺปาเทตต ๑ อยเมว เต ภิกุขุ กาโล
วิริยกรณายาตี เอวํ อปายภยํ ปจฺจเวกขนตฺตฺสาปี วิริย-
สมุโพชฃณังโก อุปฺปชฺชติ ๑

น สฎกา กุสิเตน นวโลกุตฺตรธมมํ ลทฺธ ๑ อารทฺธ-
วิริเยเนว สฎกา อยมานิสํโส วิริยสุสชาติ เอวํ อานิสํสทฺตฺสา-
วินปี อุปฺปชฺชติ ๑ สพฺพพุทฺธปจฺเจกพุทฺธมหาสาวเกแหว คตมคฺโค
คนฺตพฺโพ ๑ โส จ น สฎกา กุสิเตน คนฺตฺนฺติ เอวํ คมนวิถิ
ปจฺจเวกขนตฺตฺสาปี อุปฺปชฺชติ ๑

เย ตํ ปิณฺฑปาตาทีหิ อุปฺภูจฺหนฺติ ๑ อิเม เต มนุสฺสา
เนว ฌาตกา น ทาสกมฺมกรา ๑ นาปี ตํ นิสฺสาย
ชีวิสุสามาตี เต ปณฺีตานิ จีวราทินิ เทนฺติ ๑ อถโฆ อตฺตโน
การานํ มหปฺผลตํ ปจฺจาสิสมานา เทนฺติ ๑ สตุถารายี อัย
อิเม ปจฺจเย ปรีกฺขณชิตฺวา กายทพฺหิพฺพุโล สฺขํ วิหริสุสตีตี
น เอวํ สมฺปสฺสตา ตฺยหํ ปจฺจยา อนฺุณฺณาตา ๑ อถโฆ
อัย อิเม(๑) ปรีกฺขณชมาโน สมณธมมํ กตฺวา วฎฺฎทฺกฺขโต มุจฺจิสฺสตีตี
เตน ปจฺจยา อนฺุณฺณาตา ๑ โสทานิ ตฺวํ กุสิโต วิหรนฺโต น
ตํ ปิณฺฑํ อปฺจายิสฺสตี (๒) อารทฺธวิริยสุเสว หิ ปิณฺฑาปายนา
๑. ม. อัย อิเม ๑ ๒. ม. อปฺจายิสฺสตี ๑

*เล่มที่ ๕ มหาสติปฏิจานสูตรตวณณา หน้า ๖๕๕

นาม โหตีติ เอว ปิณฑปาตาปจายนํ ปจจเวกขนุตตสาปิ
อุปปชชติ อยฺยमितตตเถรสฺส(๑) วีย ฯ

เถโร กิร กตสเถเน นาม ปฏิวสติ ฯ ตสฺส จ โคจร-
คามม เอกา มหาอุปาสิกา เถโร ปุตฺตํ กตฺวา ปฏิชคฺคติ ฯ
สา เอกทิวสํ อรณฺถํ คจฺจนฺตี ธีตฺริ อหา อมฺม อสุกฺสฺมี
จानน ปุราณตณฺฑุลา ฯ อสุกฺสฺมี จิรี ฯ อสุกฺสฺมี สปปิ ฯ อสุกฺสฺมี
ผาณิตํ ฯ ตว ภาติกสฺส อยฺยमितตตสฺส อากตฺกเถ ฆตฺตํ ปจิตฺวา
จิรสปปิผาณิตฺเทหิ สทฺฐี เทหิติ ฯ ตฺวํ จ ก็ ภูณฺเชยฺยาสีติ อหํ
ปน หียโย ปกฺกํ ปาริวาสิกฆตฺตํ กณฺชิเยเนว ฆตฺตามุหิติ ฯ
ทิวา ก็ ภูณฺชิสฺสตี อมฺมาติ ฯ สากปณฺณํ ปกฺขิปิตฺวา
กณฺตณฺฑุเลหิ อมฺพิลยาคค ปจิตฺวา จเปหิ อมฺมาติ ฯ

เถโร จิวรี ปารูปิตฺวา ปตฺตํ นิหรนฺโตว ตํ สทฺฐํ
สุตฺวา อตฺตานํ โอวทิ มหาอุปาสิกา กิร กณฺชิเยน ปาริวาสิก-
ฆตฺตํ ปรีภุณฺชิ ฯ ทิวาปิ สากปณฺณมฺพิลยาคฺ (๒) ภูณฺชิสฺสตี ฯ ตฺยํ
อตฺถาย ปน ปุราณตณฺฑุลาทีนํ อจิกฺขติ ฯ ตํ นิสฺสาย โข
ปนฺเสนา เนว เขตฺตํ น วตฺถํ น ฆตฺตํ น วตฺถํ ปจฺจาสิสตี ฯ
ติสฺโส ปน สมฺปตฺติโย ปตฺถยมาณา เทติ ฯ ตฺวํ เอติสฺสา
ตา สมฺปตฺติโย ทาทฺสภุณฺชิสฺสตี โน สภุณฺชิสฺสตี ฯ อโย โข
ปน ปิณฑปาโต ตยา สราเคน สโทเสน สโมهنน น สกฺกา
๑. ม. อยฺยमितตตเถรสฺส ฯ ๒. ม. กณฺปณฺณมฺพิลยาคฺ ฯ

*เล่มที่ ๕ มหาควคควณณา หน้า ๖๖๐

คณฺหิตุนฺติ ปตฺตํ ถวีกาย ปกฺขิปิตฺวา คณฺจิกํ มุญฺจิตฺวา
นิวตฺติตฺวา กสฺสเกณฺเมว กนฺตฺวา ปตฺตํ เภฏฺจามณฺเจ จีวรํ
จีวรํเส จเปตฺวา อรหตฺตํ อปฺปาปฺณิตฺวา น นิกฺขมิตฺสสามีติ
วิริยํ อธิฏฺฐหิตฺวา นิสีทึ ฯ ที่ฆรตฺตํ อปฺปมตฺโต หุตฺวา
นิวฏฺฐกิกฺขุ วิปสฺสนํ วทฺตฺเมตฺวา ปุเรภตฺตเมว อรหตฺตํ ปตฺวา
วิกสฺมานมिव ปทฺมํ มหาชีณาสโว สิตํ กโรนฺโตว นิสีทึ ฯ
เลณทฺวารเ รุกฺขมฺปิ อธิวฏฺฐา เทวตา

นโม เต ปุริสาชณฺณ นโม เต ปุริสฺสุตฺตม

ยสฺส เต อาสวา จีณา ทกฺขิณฺเยยฺโยสิ มาริสฺสาคี ฯ

อุทานํ อุทานตฺวา ฆนฺเต ปิณฺฑทฺาย ปวิฏฺฐานํ
ตฺมมหาทิสานํ อรหนฺตानํ กิกฺขํ ทตฺวา มหฺลลกิตฺติโย ทกฺขา
มุจฺจิสฺสนฺตฺติ อาห ฯ เถโร อุฏฺฐหิตฺวา ทฺวารํ วิวริตฺวา กาลิ
โอโลเกนฺโต ปาโตยฺเวตฺติ ฌตฺวา ปตฺตจิวริ อาทาย คามํ
ปาวิสิ ฯ

ทาริกาปี ภตฺตํ สมฺปาเทตฺวา อิทานิ เม ภاتا
อาคมิสฺสตี อิทานิ อาคมิสฺสตีติ ทฺวารํ โอโลกยฺมานา นิสีทึ ฯ
สา เถเร ฆรทฺวารํ สมฺปตฺเต ปตฺตํ กเหตุวา สปฺปิผาณิต-
โยชิตฺสฺส จีรปิณฺฑปาตฺสฺส ปุเรตฺวา หตฺเถ จเปสิ ฯ เถโร
สุขํ โหตฺติ อนฺนโมทนํ กตฺวา ปกฺกามิ ฯ สา ตํ โอโลกยฺมานาว
อฏฺฐาสี ฯ เถรสฺส หิ ตทา อติวีย ปริสฺสุทฺโธ ฉวิวณฺโณ

*เล่มที่ ๕ มหาสติปฏฐานสูตรตวณณา หน้า ๖๖๑

อโหสิ ฯ วิปฺปสนฺนานิ อินฺทฺริยานิ ฯ มุขํ พนฺธนา มุตฺตตาลปฺกุกํ
วีย อติวีย วิโรจิตฺถ ฯ

มหาอุปาสิกา อรณฺฎา อากนฺตุวา ก็ อมฺม ภาติโก
เต อากโตติ ปุจฺฉิ ฯ สฺวา สพฺพํ ตํ ปวตฺตี อารโจะสิ ฯ
อุปาสิกา อชฺช มม ปุตฺตสฺส ปพฺพชิตฺถิจฺจํ มตฺถกํ ปตฺตนฺติ
ณฺตุวา อภิรมฺติ เต อมฺม ภาตา พุทฺธสาสเน ฯ น อุกฺกณฺจตีติ
อาห ฯ

มหนฺตํ โข ปเนตํ สตฺถุ ทายชฺชํ ยทิทํ สตฺถอริยชนานิ
นาม ฯ ตํ น สกฺกา กุสีเตน กเหตุต ฯ ยถา हि วิปฺปปฏิปนฺนํ
ปุตฺตํ มาตาปิตโร อัย อมฺหากํ อปฺตฺโตติ ปริพาหิโร กโรนฺติ ฯ
โส เตสํ อจฺจเยน ทายชฺชํ น ลภฺติ ฯ เอวํ กุสีโตปี อิทํ
อริยชนทายชฺชํ น ลภฺติ ฯ อารทฺธวิริโยว ลภฺตีติ ทายชฺชมฺหตฺตํ
ปจฺจเวกฺขโตปี อุปฺปชฺชติ ฯ

มหา โข ปน เต สตฺถา ฯ สตฺถุโน हि เต มาตุ
กฺจฺฉิมฺมี ปฏิสนฺธิคฺคกฺกณฺณกาเลปี อภินิภฺขมเนปี อภิสมฺโพธิยฺปี
ชฺมมจฺกปฺปวตฺตณฺยมกปาฏิหาริยเทโวโรหณอายุสฺงขารโวสฺสชฺชเนสุปี
ปรีนิพฺพานกาเลปี ทสฺสหฺสฺสีโลกธาตุ อกมฺปีตฺถ ฯ ยุตฺตํ นฺ เต
เอวรูปสฺส สตฺถุ สาสเน ปพฺพชิตฺวา กุสีเตน ภวิตฺตุนฺติ เอวํ
สตฺถมฺหตฺตํ ปจฺจเวกฺขโตปี อุปฺปชฺชติ ฯ

ชาติยาปี ตฺวํ อิทานิ น ลามกชาติโก ฯ อสมฺภินฺนายน

*เล่มที่ ๕ มหาควควณณนา หน้า ๖๖๒

มหาสมมตปเวณียา อากเต อุกกากราชวิเส ชาโตสิ ฯ สุทุโชน-

มหาราชสฺส จ มหามาชาเทวียา จ นตฺตา ราหุลภทฺทสฺส

กนิฏฺโจะ ฯ ตยา นาม เอวรฺูเปณ ชินปฺุตเตน หุตฺวา น ยุตฺตํ

กฺุสึเตน วิหริตฺนฺติ เอวํ ชาติมหตฺตํ ปจฺจเวกฺขโตปิ อุปฺปชฺชติ ฯ

สารีปฺุตตมหาโมคฺคัลลานา เจว อสิตฺติมหาสาวกา จ วิริเยเนว

โลกุตฺตรธมฺมํ ปฏฺิวิชฺฌีตฺส ฯ ตวํ เอเตสํ สพฺุรหฺมจารีณํ มคฺคํ

ปฏฺิวชฺชติ น ปฏฺิวชฺชสีติ เอวํ สพฺุรหฺมจาริมหตฺตํ ปจฺจเวกฺขโตปิ

อุปฺปชฺชติ ฯ

กฺุจฺฉิ ปฺุเรตฺวา จิตฺตอชฺครสฺสทิสฺเส วิสฏฺุจกายิกเจตฺตีกวิริเย

กฺุสึตฺตปฺุคฺคเต ปรีวชฺเชนตฺตฺสสาปี อารทฺทวิริเย ปหิตตฺเต ปฺุคฺคเต

เสวณตฺตฺสสาปี จานนิตฺตชฺชาทิสฺสุ วิริยฺุปฺปาทนตฺตํ นินฺนโปณ-

ปพฺุการจิตฺตฺสสาปี อุปฺปชฺชติ ฯ เอวํ อุปฺปนฺนสฺส ปนสฺส

อรหตฺตมคฺเคน ภาวนาปารีปฺุริ โหตฺตีติ ปชานาติ ฯ

ปีติสมฺโพชฌงฺกสฺส อตฺถิ ภิกฺขเว ปีติสมฺโพชฌงฺกญฺุจฺฉานียา

ธมฺมา ฯ ตตฺถ โยนิโสมนสิการพหุสิกาโร อยมาหาโร อนุปฺปนฺนสฺส

วา ปีติสมฺโพชฌงฺกสฺส อุปฺปาทาย อุปฺปนฺนสฺส วา ปีติ-

สมฺโพชฌงฺกสฺส ภิชฺชโยภาวาย เวปฺุลฺลทาย ภาวนาย ปารีปฺุริยา

สํวตฺตตีติ (๑) เอวํ อุปฺปาโท โหติ ฯ ตตฺถ ปีติเยว ปีติ-

สมฺโพชฌงฺกญฺุจฺฉานียา ธมฺมา นาม ฯ ตตฺตฺสา อุปฺปาทกมฺนสิกาโร

๑. ส. มหา. ๑๕/๕๓๑/๑๔๕ ฯ

*เล่มที่ ๕ มหาสติปฎุจានสูตรตวณณา หน้า ๖๖๑

โยนิโสมนสิกาโร นาม ฯ

อปัจ เอกาทส ธมฺมา ปิติสฺมโฆษณฺจฺจสฺส อฺปฺปาทาย
สํวตฺตฺตฺติ พุทฺธานุสฺสฺติ ธมฺมา(๑) สฺงฺฆา (๒) สีสฺสา (๓) จาคฺคา (๔) เทวตา-
นุสฺสฺติ อฺปฺสฺมานุสฺสฺติ ลฺล
ปฺสฺทาสนียสฺสฺต
อนุสฺสรนฺต
ปิติสฺมโฆษณฺจฺจ โข อฺปฺปชฺชฺติ ฯ ธมฺมสํฆคฺคฺคฺคฺคฺคฺคฺคฺคฺคฺคฺคฺคฺค
ทีฆรตฺตํ อฆณฺฑํ กตฺวา รกฺขิตํ จตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺต
ฆนฺต
ทฺพฺภิกฺกขภยาทิสฺส ปณฺธิตโภชนํ สฺพฺรหฺมจฺจารินํ ทตฺวา เอวํ นาม
อทฺมฺมหาติ จาคํ ปจฺจเวกฺกฆนฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺต
กิหิโนปฺปิ เอวรฺูเป กาลเ
สึลวณฺตฺตํ ทินฺนทํ ปจฺจเวกฺกฆนฺตฺตฺตฺตฺตฺต
เยหิปี คฺคฺคฺคฺค
สมนฺนาคตา เทวตา เทวตฺตํ ปตฺตฺตา ฯ ตถารฺูปํ คฺคฺค
อตฺตฺตนิ อตฺตฺตํ ปจฺจเวกฺกฆนฺตฺตฺต
สฺมาปตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺต
กิลเสสา สฺกฺกฺกฺกฺกฺกฺกฺกฺกฺกฺกฺก
ฆนฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺต
เจตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺต
สํสฺสฺจิตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺต
รชสฺทิสฺเส ลฺลฺลฺลฺลฺลฺลฺล
มฺทฺจิตฺเต สฺนินฺนทํ สฺวณฺต
๑. ม. ธมฺมานุสฺสฺติ ฯ ๒. ม. สฺงฺฆานุสฺสฺติ ฯ ๓. ม. สีสฺसानุสฺสฺติ ฯ ๔. ม. จาคฺคานุสฺสฺติ ฯ

*เล่มที่ ๕ มหาจกถวณณนา หน้ ๖๖๔

ปสทณีสุตตุนเต ปจจเวกขณุตตสาปี ๑ จานนีสชชทิสู ปิตี-
อุปปาทนต์ถ์ นินนโปณปพการจิตตตสาปี อุปปชชติ ๑ เอว
อุปปนุณุตส ปนุตส อรหตุตมคเคน กวานาปาริปูริ โหตีติ
ปชานาติ ๑

ปสสทฐิสมโพชจกถส อตุถิ กิกขเว กายปสสทฐิ
จิตตปสสทฐิ ๑ ตตถ โยนิโสมนสิการพหุทีกาโร ๑ อยมาหาโร
อนุปปนุณุตส วา ปสสทฐิสมโพชจกถส อุปปาทาย อุปปนุณุตส
วา ปสสทฐิสมโพชจกถส กิโยกายาย เวปุลลาถ กวานาย
ปาริปูริยา ส้วตตตีติ (๑)เอว อุปปาโท โหติ ๑

อปีจ สตต ฐมมา ปสสทฐิสมโพชจกถส อุปปาทาย
ส้วตตุนติ ปณิตโกชนเสวนตา อุตฺตฺสเสวนตา อิริยาปถสฺเสวนตา
มชฺจตตปโยคตา สารทฐกายปุกฺกถปรีวชชนตา ปสสทฐกาย-
ปุกฺกถเสวนตา ตทฐิมุตตตาทิ ๑ ปณิตฺ หิ สีนทฐิ สปฺปายโกชน
กฺกขณุตตสาปี สีสฺสเนหฺส จ อุตฺตฺส จานาทิสฺ จ อิริยาปถสฺ
สปฺปายํ อุตฺตฺสจ อิริยาปถสฺจ เสวนุตตสาปี ปสสทฐิ อุปปชชติ ๑
โย ปน มหาปฺริสชชาติโก สฺขอตุอิริยาปถกฺขโม (๒) โหติ ๑ น ตํ
สนฺธาเยตํ วุตฺตํ ๑ ยสฺส สภาควิสภากตา อตุถิ ๑ ตสฺเสว
วิสภาค อตุอิริยาปถ เวชชตฺวา สภาค เสวนุตตสาปี
อุปปชชติ ๑ มชฺจตตปโยโค วุจฺจติ อตุตโน จ ปสสจ จ
๑. ส. มหา. ๑๕/๕๓๒/๑๔๖ ๑ ๒. ม. สพฺพอตุอิริยาปถกฺขโม ๑

*เล่มที ๕ มหาสติปฏจานสุตตวณณา หน้า ๖๖๕

กมมสุสกาปจเวกขณา ๑ อิมินา มชฌตตปโยเคน อุปปชชติ ๑
โย เลทททททททาทีหิ ปรี วิหะยมาโนว วิจรติ ๑ เอวรूप
สารททท
กายปุกคัลลํ ปรีวชเชนตสสาปี ๑ สัตตปาทปาณิ ปสสทท
กายปุกคัลลํ เสวนตสสาปี ๑ จานนีสชชชชชชชชชชชชชชชชชชชชชชชช
นตถาย นินนโปณพพการจิตตสสาปี อุปปชชติ ๑ เอว
อุปปนุสส ปนสส อรหตตมกเคน ภาวนาปารีปรี โหตีติ
ปชานาติ ๑

สมาธิสมโพชฌงกสส อตถิ ภิกขเว สมถนินิตตํ (๑)
อพยคคณินิตตํ ๑ ตตถ โยนิโสมนสิการพหุทีกาโร ๑ อยมาหาโร
อนุปปนุสส วา สมาธิสมโพชฌงกสส อุปปาทาย อุปปนุสส
วา สมาธิสมโพชฌงกสส ภียโยภาวาย เวปุลลาช ภาวนาย
ปารีปรียา สัตตตตีติ (๒)เอว อุปปาโท โหติ ๑ ตตถ สมโถว
สมถนินิตตํ อวิกเขปฏเจน จ อพยคคณินิตตุนติ ๑

อปีจ เอกาทส ชมมา สมาธิสมโพชฌงกสส อุปปาทาย
สัตตตุนติ วตถุวิสทท
กสสตา สมเย จิตตสส ปคคณหนตา สมเย จิตตสส
นิกคณหนตา สมเย สมปหัตตนา สมเย อชฌนเปกขณตา
อสมาทิตปุกคลปรีวชชช
ปจเวกขณตา ตทท
๑ ตตถ วตถุวิสทท

๑. สยา. สมานินิตตํ ๑ ๒. ส. มหา. ๑๕/๕๓๓/๑๔๖ ๑

*เล่มที่ ๕ มหาควคณณา หน้า ๖๖๖

อินทริยสมตตปฏิปาทนา จ วุตตนเยเนว เวทิตพพา ฯ

นิมิตตกุสตา นาม กสิณนิมิตตสฺส อุกุณฺหนกุสตา ฯ
สมเย จิตตสฺส ปกุณฺหนตาติ ยสฺมี สมเย อตฺติถิลวิริยตาทีหิ
ลีนจิตฺตํ โหติ ฯ ตสฺมี สมเย ชมฺมวิจยวิริยปีติสมฺโพชฌงกสมฺภูจา-
ปเนน ตสฺส ปกุณฺหนํ ฯ สมเย จิตตสฺส นิกุณฺหนตาติ
ยสฺมี สมเย อจฺจาทฐวิริยตาทีหิ อุทฺชตฺตจิตฺตํ โหติ ฯ ตสฺมี
สมเย ปสฺสทฺธิสมาธิอุปกฺขาสมฺโพชฌงกสมฺภูจาปเนน ตสฺส
นิกุณฺหนํ ฯ สมเย สมฺปหํสนตาติ ยสฺมี สมเย จิตฺตํ ปญฺญา-
ปโยคมนุทตายน วา อุปสมฺสุขานธิคเมน วา นิสฺสทาํ โหติ ฯ
ตสฺมี สมเย อฏฺฐสํเวกวตฺตอุปกฺขเวกฺขณฺนํ สํเวเชติ ฯ อฏฺฐ สํเวก-
วตฺตุนิ นาม ชาดิชฺราพยาธิมรณานิ จตฺตาริ ฯ อปายทุกฺโข ปญฺจํ ฯ
อตฺเต วฏฺฏมฺลกํ ทุกฺโข ฯ อนาคเต วฏฺฏมฺลกํ ทุกฺโข ฯ ปจฺจุปฺปนฺเน
อาหารปริเยฏฺฐิมฺลกํ ทุกฺขนฺติ ฯ รตนตฺตยคฺคณานุสฺสรณฺน จ
ปสาทํ ชเนติ ฯ อโย วุจฺจติ สมเย สมฺปหํสนตาติ ฯ

สมเย อชฺฉุเปกฺขนตา นาม ยสฺมี สมเย สมฺมาปฺปฏิปตฺตี
อากมฺม อลีนํ อนุทฺธตํ อนิสฺสทาํ อารมฺมณฺนํ สมฺปฺปวตฺตํ
สมถวิธิปฺปฏิปฺปนํ จิตฺตํ โหติ ฯ ตทาสุส ปกฺคหนิกฺคหสมฺปหํสนฺสุ
น พฺยาปาริ อापชฺชติ สารถิ วิย สมฺปฺปวตฺเตสุ อสุเสสุ ฯ อโย
วุจฺจติ สมเย อชฺฉุเปกฺขนตาติ ฯ อสมฺมาหิตปฺปุกฺคปรีวชฺชนตา
นาม อุปจาร์ วา อปฺปนํ วา อปฺปตฺตานํ วิภฺขิตฺตจิตฺตานํ

*เล่มที่ ๕ มหาสติปฎฐานสุตตวณณา หน้า ๖๖๗

ปุคฺคถานํ อารกา ปรีวชฺชนํ ฯ สมานิตปุคฺคถเสวนา นาม
อุปะจาเรน วา อุปะปนาย วา สมานิตจิตฺตถานํ เสวนา ภชนา
ปยิรฺุปาสนา ฯ ตทธิมุตฺตถา นาม จานนิตชชชาติสุ สมานิต-
อุปะปาทนคฺถึเยว นินฺนโปณปพุการจิตฺตถา ฯ เอวํ หิ ปฎิ-
ปะชชโต เอส อุปะชชติ ฯ เอวํ อุปะนฺนสฺส ปนสฺส อรหตฺ-
ตมคฺเคน ภาวนาปาริปุริ โหตีติ ปชานาติ ฯ

อุปะกขาสมฺโพชฌงคฺคสฺส อตฺถิ ภิกฺขเว อุปะกขา-
สมฺโพชฌงคฺคจฺจานียา ชมฺมา ฯ ตตฺถ โยนิโสมนสิการพหุตีกาโร ฯ
อยมหาโร อนฺุปะนฺนสฺส วา อุปะกขาสมฺโพชฌงคฺคสฺส
อุปะปาทาย อุปะนฺนสฺส วา อุปะกขาสมฺโพชฌงคฺคสฺส ภิชฺโย-
ภาวาย เวปฺลฺลถาย ภาวนาย ปาริปุริยา สํวตฺตตีติ (๑) เอวํ
อุปะปาโท โหตีติ ฯ ตตฺถ จ อุปะกขาว อุปะกขาสมฺโพชฌงคฺค-
จฺจานียา ชมฺมา นาม ฯ

อปีจ ปญฺจ ชมฺมา อุปะกขาสมฺโพชฌงคฺคสฺส อุปะปาทาย
สํวตฺตนฺตติ สตฺตมชฺฌตฺตถา สงฺขารมชฺฌตฺตถา สตฺตสงฺขาร-
ถลายนปุคฺคถปรีวชฺชนถา สตฺตสงฺขารมชฺฌตฺตปุคฺคถเสวนถา
ตทธิมุตฺตถาติ ฯ

ตตฺถ ทวีหากาเรหิ สตฺตมชฺฌตฺตตี สมญฺจาทเปตี ตฺวํ
อตฺตโน กมฺเมน อาคนฺุถวา อตฺตโนว กมฺเมน คมิตฺตสฺสตี ฯ เอโสปี
๑. ส. มหา. ๑๕/๕๓๔/๑๔๖ ฯ

*เล่มที่ ๕ มหาควคควณณนา หน้ ๖๖๘

อตุตโน กมเมน อาคนตุวา อตุตโนว กมเมน คมึสตุตึ ๑ ตุวั
กั เกลยลึตึ เอวั กมมุสตุสกาปจเวกขณน จ ปรมตุตโต
สตุโตยว นตุตึ ๑ โส ตุวั กั เกลยลึตึ เอวั นึสตุตตุปจ-
เวกขณน จ(๑) ๑ ทวีเหวการเรหึ สงขารมชฎตุตตุ สมุฏฐาเปตึ
อิทึ จึวัรึ อนุปพุเพน วณณวึการตลยเจว ชึณณภาวณจ
อุปคนตุวา ปาทปยุณนโจลกั หตุวา ยญุจึโกฎฐึยา ฉทุทุณึยึ
ภวึสตุตึ ๑ สเจ ปนสตุส สามึโก ภเวยย ๑ นาสตุส เอวั วึนสตุตึตุ
ทเทยยาตึ เอวั อสุสามึกภาวปจเวกขณน จ อนุทุณึยึ อิทึ
ตาวกาลิกนตุตึ เอวั ตาวกาลิกภาวปจเวกขณน จ(๑) ๑ ยถา
จ จึวเร ๑ เอวั ปตุตตาทึสุปี โยชนา กาดพุพา ๑

สตุตสงขารเกลายนปुकคลปรัวชชนตาคึ เอตุถ โย ปुकคโล
คึหึ วา อตุตโน ปตุตตึตาคึเก ปพุพชึโต วา อตุตโน
อนตุเววสึกสมานุปชฎมายกาทึเก มมายตึ ๑ สหตุเถเนว เนลึ
เกสจุเจทนสुจึกมุจึวัรึโรชนรชนปตุตปจนาทึนึ กโรตึ ๑ มุहुตุตึปี
อปสุสนตุโต อสุโก สามณเโร กุหึ คโต อสุโก ทหโร
กุหึนตุตึ ภนตุตมิโค วึย อิโต จึโต จ โอลเกตึ ๑ อณณน
เกสจุเจทนาทึนึ อตุถาย มุहुตุตึ อสุกั เปเสถตึ ยาจึยมาโนปี
อเมหปี ตั อตุตโน กมมึ น การเม ๑ ตุมเมห นั คเหตุวา
กึลมิสตุสเถตึ น เทตึ ๑ อัย สตุตเกลายโน นาม ๑
๑. ม. จาคึ ๑

*เล่มที่ ๕ มหาสติปฎิฐานสูตรวณณา หน้า ๖๖๕

โย ปน จีวรปตฺตถาลกกตฺตรยญฺจิทฺธิ มมายติ ฯ อณฺณสุส
หตฺถเณน ปรามสฺสิตตปิ น เทติ ฯ ตาวกาลิกํ ยาจิโตปิ มยฺปิ
อิมํ ฌนายนฺตา(๑) น ปริญฺญชาม ฯ ตุมฺหากํ ก็ ทสฺสามาติ
วทติ ฯ อัยํ สงฺขารเกลายโน นาม ฯ โย ปน เตสุ ทฺวิสุปิ
วตฺถุสุ มชฺชตฺโต อุทาสฺโน ฯ อัยํ สตฺตสงฺขารมชฺชตฺโต นาม ฯ
อิตฺติ อัยํ อุเปกฺขาสมฺโพชฺฌงฺโค เอวรूपํ สตฺตสงฺขารเกลายน-
ปฺกุกฺกํ อารกา ปรีวชฺเชนตฺตสาปี สตฺตสงฺขารมชฺชตฺตปฺกุกฺกํ
เสวนตฺตสาปี ฌานนิตฺตชฺชาทิสฺส ตฺตปฺปาทนตฺถํ นินฺนโปณ-
ปพฺพการจิตฺตสาปี อุปฺปชฺชติ ฯ เอวํ อุปฺปนฺนสฺส ปนสฺส
อรหตฺตมกฺเคน ภาวนาปาริปุริ โหตฺติติ ปชานาติ ฯ

อิตฺติ อชฺชตฺตํ วาติ เอวํ อตฺตโน วา สตฺตสมฺโพชฺฌงฺเก
ปรีกฺคณฺหิตฺวา ปรสฺส วา กาลเณน วา อตฺตโน กาลเณน วา
ปรสฺส สตฺต สมฺโพชฺฌงฺเก ปรีกฺคณฺหิตฺวา ฌมฺเมสุ ฌมฺมานุ-
ปฺสฺสี วิหริติ ฯ สมฺทวยยา ปเนตฺถ สมฺโพชฺฌงฺกานํ นีพฺพตฺติ-
นโรธวเสน เวทิตฺตพฺพา ฯ อิตฺโต ปรี วุตฺตนยเมว ฯ เกวลํ หิ
อิธ โพชฺฌงฺกปรีกฺคาทิกา สติ ทฺกฺขสจฺจนฺติ เอวํ โยชนํ กตฺวา
โพชฺฌงฺกปรีกฺคาทกสฺส ภิกฺขุโน นียฺยานมฺขนฺติ เวทิตฺตพฺพํ ฯ เสถํ
ตาทิสเมววาติ ฯ

โพชฺฌงฺกปพฺพวณฺณา นิกฺขิตฺตา ฯ

๑. ม. มมายนฺตา ฯ

*เล่มที ๕ หน้า ๖๗๐

จตุสจจปพพวณณนา

เอว สตุตโพซจจกถวเสน ฐมมานุปสสน วิภชิตวา อิทานี
จตุสจจวเสน วิภชิตุ ปน จปรนติ อาทิมาท ๑
ตตุต อิทํ ทุกขนติ ยถาภูตํ ปชานาตีติ จเปตวา ตณ्हํ
เตฐมิกฐมเม อิทํ ทุกขนติ ยถาสภาวโต ปชานาตี ๑ ตสเสว
โฆ ปน ทุกขสส ชนิกํ สมุจจจปิกํ ปุริมตณ्हํ อัย
ทุกขสมุทโยตี ๑ อุภินัน อปปวตตนิพพานํ อัย ทุกขนิโรชตี ๑
ทุกขปริชานัน สมุทยปชหนํ นิโรชจจจกรณํ อริยมคคํ อัย
ทุกขนิโรชคามินี ปฏิปทาตี ยถาสภาวโต ปชานาตีติ อตุโถ ๑
อวเสสา อริยสจจกถา จเปตวา ชาตีอาทีนํ ปทภาชนกถํ
วิสุทฐิมคเค วิตุถาริตาเยว ๑

ทุกขสจจนิทเทสวณณนา

ปทภาชเน ปน กตมา จ ภิกขเว ชาตีตี ภิกขเว ยา
ชาตีปี ทุกขาตี เอว วุตตา ชาตี จ(๑) สว กตมาตี เอว
สพพปุจจาสู อตุโถ เวทิตพโพ ๑ ยา เตสํ เตสํ สตุตทานนติ
อิทํ อิมสํ นามาตี นิยมภาวโต สพพสตุตปริยาทานวจัน ๑
ตมहि ตมहि สตุตนิกาเยตี อิทํปี สพพสตุตนิกาเยปริยาทาน-
วจัน ๑ ชนัน ชาตี ๑ สวิการานํ ปจมาภินิพพตตทุกขนฐานเมตํ
๑. ม. อัย ปาโจ นตุถิ ๑

*เล่มที่ ๕ มหาสติปฏิจานสูตรตถาวณณา หน้า ๖๗๑

อริวงนํ ๑ สยชาติติ อิทํ ตสฺสาเอว อุปสคฺคฺมณฺฑิตํ เวจจัน ๑
สาเอว อนุปฏิญฺจาการณ โอกกมฺนญฺเจณ โอกกนฺติ ๑ นิพฺพตฺติ-
สงฺขาเตน อภินิพฺพตฺตนญฺเจณ อภินิพฺพตฺติ ๑ อิติ อัย จตฺตฺพิธาปี
สมฺมตฺติกา นาม ๑ ขนฺธานํ ปาตฺฐาโวติ อัย ปน ปรมตฺต-
กถา ๑ เอกโวการภาวทีสุ เอกจตฺตฺพลฺลเจทานํ ขนฺธานํเยว
ปาตฺฐาโว น ปุคฺคตสฺส ๑ ตสฺมี ปน สติ ปุคฺคโต ปาตฺฐุโธติ
โวหารมตฺตํ โหติ ๑ อายตฺนानํปฏิลาโกติ อายตฺนानิ ปาตฺ-
ถวานฺตฺตฺเนว ปฏิลทฺธานิ นาม โหนฺติ ๑ โส เตสํ ปาตฺฐา-
สงฺขาโต ปฏิลาโกติ อตฺโต ๑

ชราติ สภาวนิทฺเตโส ๑ ชีรณตฺตาติ อาการภาวนิทฺเตโส ๑
ขณฺฑิจฺจนฺติ อาทิ วิการภาวนิทฺเตโส ๑ ทหฺรกาลสฺมี หิ ทนฺตา
สมเสตา โหนฺติ ๑ เตเยว ปริปฺจจนฺเต อนุกฺกเมน วณฺณวิการิ
อาปฺชชิตฺวา ตตฺถ ตตฺถ ปตฺนฺติ ๑ อถ ปตฺติตฺตฺยจ จิตฺตฺยจ
อุปาทาย ขณฺฑิตฺทนฺตา ขณฺฑิตฺตา นาม ๑ ขณฺฑิตฺตานํ ภาโว
ขณฺฑิจฺจนฺติ วุจฺจติ ๑ อนุกฺกเมน ปชฺชชรีภฺฏตานิ (๑) เกสโลมานิ
ปลิตฺตานิ นาม ๑ ปลิตฺตานิ สยชาติตานิ อสฺสาติ ปลิโต ๑
ปลิตฺตสฺส ภาโว ปาลิจฺจ ๑ ชราวตฺตปฺปหาเรณ โสสีตมฺสโลหิตฺตฺยา
วลฺโย ตจฺมฺหิ อสฺสาติ วลิตฺตฺตฺโจ ๑ ตสฺส ภาโว วลิตฺตฺตฺจตา ๑
เอตฺตฺตฺวาเต ทนฺตฺเกสโลมตฺตฺเจสุ วิการทสฺสนวเสณ ปากฺกฺกฺกฺกฺกฺกฺกฺก
๑. ม. ยู. ปณฺฑิตฺตฺตานิ ๑

*เล่มที่ ๕ มหาควคควณณา หน้า ๖๗๒

ปากฎชรา ทสฺสิตาฯ

ยถา(๑) (๒)วาทสฺส วา อคฺคิโน วา ติณฺรูกฺขาทีนํ (๓) สมฺภคฺค-
 ปริกคฺคตาย วา ฌามตาย วา คตมคฺคโค ปากฎโฏ โหติ
 น จ โส คตมคฺคโคว ปากฎโฏ (๔)เอวเมว ชราย ทนฺตาทีนํ (๕)
 ขณฺฑิจฺจาทีวเสน คตมคฺคโค ปากฎโฏฯ จกฺขุ อุมฺมิลิตฺวาปี น (๖)
 คณฺหาติฯ (๗) น จ ขณฺฑิจฺจาทีเนว ชราฯ น หิ ชรา
 จกฺขุวิณฺญเญยา โหติฯ ยสฺมา ปน ชรี ปตฺตสฺส อายุ หายติฯ
 ตสฺมา ชรา อายุโน สํหานีติ ผลฺลุปฺจารเณว วุตฺตาฯ ยสฺมา
 จ ทหฺรกาลे สฺปสนฺนํ นานํ สุขุมมฺปิ อตฺตโน วิสยํ สุขเเนว
 จ คณฺฑสมตฺถานํ จกฺขุวาทีนํ อินฺทฺริยานํ ชรี ปตฺตสฺส
 ปริกฺกานํ อาพฺุสิตานํ อวิสทานํ โอพาริกฺปิ อตฺตโน วิสยํ
 คเหตุํ อสมตฺถานํ โหนฺติฯ ตสฺมา อินฺทฺริยานํ ปรีปาโกติปิ
 ผลฺลุปฺจารเเนว วุตฺตาฯ

มรณฺนิทฺเทเส ยนฺติ(๘) มรณฺ สนฺชราย นปฺปสฺกนิทฺเทโสฯ ยํ
 มรณฺ จุตีติ วุจฺจติฯ จวนฺตาคี วุจฺจตีติ อยเมตฺถ อตฺถโยชฺนาฯ
 ตตฺถ จุตีติ สภาวนิทฺเทโสฯ จวนฺตาคี อาการภาวนิทฺเทโสฯ
 มรณฺ ปตฺตสฺส ขนฺธา ภิชฺชนฺติ เจว อนฺตรธายนฺติ จ

๑. ม. ย. ยเถว หิฯ ๒. ม. เอตฺถนฺตเร อุทกสฺสาตี ทิสฺสตีฯ ๓. ม. ย. ติณฺรูกฺขาทีนํฯ
 ๔. ม. เอตฺถนฺตเร ตาเนว อุทกาทีนํตี ทิสฺสตีฯ ๕. ย. ทนฺตาทิสฺสุฯ ๖. ม. ย. นสฺทโท
 นตฺถิฯ ๗. ม. ย. คยฺหติฯ ๘. สฺยา. ยาติฯ

*เล่มที่ ๕ มหาสติปฎฐานสุตตวณณา หน้า ๖๗๓

อทสฺสนํ คจฺจนฺติ ฯ ตสฺมา ตํ เกโท อนฺตรธานนฺติ วุจฺจติ ฯ
มจฺจุมรณนฺติ มจฺจุมรณํ น ขณิกมรณํ ฯ กาลกิริยาติ มรณ-
กาลกิริยา ฯ อัย สพฺพาปี สมนฺตีกถาว ฯ ขนฺธานํ เกโทติ
อัย ปน ปรมตฺถกถา ฯ เอกโวการภาวทีสุ เอกจตุปฺลยเกทานํ
ขนฺธานํเยว เกโท น ปุคฺคตสฺส ฯ ตสฺมี ปน สติ ปุคฺคโล
มโตติ โวหารมตฺตํ โหติ ฯ

กเพวรสฺส นิกฺเขโปติ อตฺตภาวสฺส นิกฺเขโป ฯ มรณมฺปตฺตสฺส
หิ นฺริตถํว กलिํจฺกริ อตฺตภาโว ปตฺติ ฯ ตสฺมา ตํ กเลวรสฺส
นิกฺเขโปติ วุตฺตํ ฯ ชีวิตินฺทฺริยสฺส อุปฺจฺเจโท ปน สพฺพา-
การโต ปรมตฺถโต มรณํ ฯ เอตเทว สมนฺตีมรณนฺติ วุจฺจติ ฯ
ชีวิตินฺทฺริยฺอุปฺจฺเจทเมว หิ กเหตุวา โลกียา ติสฺโส มโต ฯ
ศฺสฺโส มโตติ วทนฺติ ฯ

พฺยสเนนาติ ฌาติพฺยสนาทีสุ เยน เกนจิ พฺยสเนน ฯ
ทฺถุขรมฺเมนาติ วรพฺนฺธนาทีนา ทฺถุขการณเณน ฯ ศฺฏฺฐสฺสชาติ
อชฺโฆตฺถกฺกสฺส อภิกฺกตสฺส ฯ โสโกติ โย ฌาติพฺยสนาทีสุ วา
วรพฺนฺธนาทีสุ วา อณฺณตฺรสฺมี สติ เตน อภิกฺกตสฺส อุปฺปชฺชติ
โสจฺนลกฺขโน โสโก ฯ โสจิตตฺตฺตฺนฺติ โสจิตภาโว ฯ ยสฺมา ปเนส
อพฺภนฺตรํ (๑) โสเสนฺโต ปริโสเสนฺโต อุปฺปชฺชติ ตสฺมา อนฺโตโสโก
อนฺโตปริโสโกติ วุจฺจติ ฯ

๑. ม. อพฺภนฺตเร ฯ

*เล่มที่ ๕ มหาควคควณณา หน้า ๖๗๔

มยหิ ฐิตาฯ มยหิ ปุตุโตติ เอวิ อาทिय (๑) เทวนุติ ปริเทวนุติ
เอเตนาติ อาเทโวฯ ตั ตั วณณิ ปริกิตเตนุตา (๒) เทวนุติ
เอเตนาติ ปริเทโวฯ ตโต ปรา เทว ตสุเสว ภาวนิตุเทสาฯ

กายิกนุติ กายปุปสาทวตุถุกิฯ ทุกุขมนนุเจเน ทุกุขิฯ
อสาตนุติ อมฐุริฯ กายสมมุสสุซึ ทุกุขนุติ กายสมมุสสุโต ชาตติ
ทุกุขิฯ อสาคิ เวทยิตนุติ อมฐุริ เวทยิตติฯ

เจตสิกนุติ จิตตสมมุปยุตติฯ เสสิ ทุกุเข วุตตุนยเมวฯ

อายาโสติ สีสีทหนวิสีทนาการปุปโต จิตตกิลมโถฯ พลว-
ภาเวน (๓) อายาโส อุปายาโสฯ ตโต ปรา เทว อตุตตุนนียา
ภาวทีปกา ภาวนิตุเทสาฯ

ชาติธมมานนุติ ชาติสภาวานิฯ อิจญา อุปุปชชตีติ ตณหา
อุปุปชชติฯ อโห วตาคิ ปตุถนาฯ น โข ปเนตติ อิจญาชาติ
เอตติ (๔) ชาติยา อนาคมนิ วินา มกุคภวานิ น อิจญา
ปตุตพุพิฯ อิทมปีติ เอตปี อุปริ เสธานี อุปาทาย ปีกาโรฯ
ยมุปีจันนุติ เยนปี ฐมเมเน อลพุกเนยวตุถุกิ อิจันนุโต น
ลภติฯ ตั อลพุกเนยวตุถุกิ อิจันนุ ทุกุขนุติฯ เอเสว นโย
สพพุตติฯ

ขนุธิทเทเส รูปณจ ตั อุปาทานกุนุโร จาคิ
รูปูปาทานกุนุโรฯ เอวิ สพุพุตติฯ

๑. ม. ย. อาทิสฺส อาทิสฺสฯ ๒. ม. ย. ปริกิตเตตฺวาฯ

๓. ม. ย. พลวตฺริฯ ๔. ม. ย. เอวิฯ

*เล่มที่ ๕ หน้า ๖๗๕

สมุทยสจจนิตุเทสวณณา

ยายิ ตณฺหาติ ยา อัยิ ตณฺหาฯ โปโนพุกวีกาติ ปุโนพุกว-
 กรณิ ปุโนพุกโวฯ ปุโนพุกโว สิลิ อสฺสาติ โปโนพุกวีกาฯ
 นนฺทิวราศหคตาติ นนฺทิวราเคน สหคตาฯ นนฺทิวราเคน สทฺธิ
 อตุโธ เอกตฺตเมว คตาติ วุตฺตํ โหติฯ ตตฺรตตฺรารินนฺทินิธิ
 ยตฺร ยตฺร อตฺตภาโวฯ อภินิพฺพตฺติฯ (๑)ตตฺร ตตฺร อภินนฺทินิฯ
 รูปาทีสุ วา อารมฺมณฺสฺ ตตฺร ตตฺร อภินนฺทินิฯ รูปารินนฺทินิ
 สทฺททนฺตรสโณฏฺฐพฺพมฺมารินนฺทินิธิ อตุโธฯ เสยฺยถินฺต
 นิปาโตฯ ตสฺสฺ สว กตฺมาติ เจติ อตุโธฯ กามตณฺหาติ
 กาม ตณฺหาฯ ปญฺจกามคฺฉนฺทิวราศสฺเสตฺติ นามิฯ ภเว ตณฺหา
 ภาตณฺหาฯ ภาวตฺตณฺนาเวสน อฺปฺปนฺนสฺสฺ สสฺสตฺทิกฺกิสฺสหคตสฺส
 รูปรูปรวราศสฺส จ ฉานนิกฺกนฺตฺติยา เจตฺติ อธิวจฺนํฯ วิภเว
 ตณฺหา วิภวตณฺหาฯ อฺจฺเจทฺทิกฺกิสฺสหคตฺรารศสฺเสตฺติ อธิวจฺนํฯ

อิทานิ ตสฺสา ตณฺหาเย วตฺถุ วิตฺถารโต ทสฺเสตฺตุ สว โข
 ปเนสาติ อาทิมหาฯ ตตฺถ อฺปฺปชฺชตฺติติ ชายติฯ นิวิสฺตฺติติ(๒)ปฺนปฺปฺนํ
 ปวตฺติเวสน ปตฺติฏฺฐหติฯ ยิ โลกเก ปิยรूपิ สวตฺรปนฺตฺติ ยิ
 โลกสฺมี ปิยสภาวญฺเจว มชฺชรสภาวญฺจฯ จกฺขุ โลกเกติอาทิสฺ
 โลกสฺมี หิ จกฺขุวาทีสุ มมตฺเตน อภินิวิฏฺฐา สตฺตา สมฺปตฺติยิ
 ปตฺติฏฺฐิตา อตฺตโน จกฺขุ อาทาสาทิสฺ นิมิตฺตคฺคหณฺนาสาเรน
 # ๑. ม. ย. อัยิ ปาโห นตฺถิฯ ๒. สฺยา. นิวิสฺตฺติติฯ

*เล่มที่ ๕ มหาควคควณณา หน้า ๖๗๖

วิปสนุนปญจปฐาทำ สุวณณวิมานะ อุกุมาติตมณีสีหปญชร
วีย มลฺลนฺติ ฯ โสคํ ราชตปนาพิภํ วีย ปามจกสุคฺคํ วีย
จ มลฺลนฺติ ฯ ตุงคนาสาติ ลทฺธวโหหารํ ฆานํ วญฺญิตฺวา
จปีตหริตลาตวญฺญํ วีย มลฺลนฺติ ฯ ชิวํหํ รัตตกมพฺลปญฺจํ วีย
มฺหุสนินิทฺธํ มจฺจรสํ (๓) มลฺลนฺติ ฯ กายํ สาตลญฺจิกํ วีย สุวณณ-
โตรณํ วีย จ มลฺลนฺติ ฯ มนํ อญฺเจลลํ มเนน อสทิตํ
อุพารํ มลฺลนฺติ ฯ รูปํ สุวณณกณฺณนิการปฺปฐาทิวณฺณํ วีย ฯ
สทฺธํ มคฺคกรวีกโกกิลมฺนุทรมิตมณิวินิคฺโขลลํ วีย ฯ อตฺตนา
ปญฺจิททฺธานิ จตฺตสมฺมูจฺจานิกคนุชารมฺมณาทินิ กสฺส อญฺเจสฺส
เอวรูปานิ อตฺถิติ มลฺลนฺติ ฯ เตลลํ เอวํ มลฺลนฺมานานํ ตานิ
จกขฺวาทีนินิ ปิยรูปานินิ เจว สาตฺตรูปานินิ จ โหณฺติ ฯ อถ
เนลลํ ตคฺคธ อญฺปฺปนฺนา เจว ตณฺหา อฺปฺปชฺชติ ฯ อฺปฺปนฺนา
จ ตณฺหา ปฺนปฺปฺนํ ปวคฺคิตวเสน นินฺวิสติ ฯ ตสฺมา ภควา
จกขฺํ โลเก ปิยรูปํ สาตฺตรูปํ ฯ เอตฺตเถสา ตณฺหา อฺปฺปชฺชมานา
อฺปฺปชฺชตีติ อาทิมานา ฯ ตคฺคธ อฺปฺปชฺชมานา อฺปฺปชฺชตีติ ยทา
อฺปฺปชฺชมานา โหติ ฯ ตทา เอตฺถ อฺปฺปชฺชตีติ อตฺถโถ ฯ เอส
นโย สพฺพตฺถ ฯ

*เล่มที่ ๕ หน้า ๖๗๗

นิโรธจจนิตุเทสวณณนา

อเสสวราคนิโรโธติ อาทิณี สพฺพานิ นิพฺพานสฺเสว

เววจนาเนว ฯ นิพฺพานํ หิ อากมฺม ตณฺหา อเสสา วิรชฺชติ
นิรชฺชติ ฯ ตสฺมา ตํ ตสฺสาเยว ตณฺหาเยว อเสสวราคนิโรโธติ
วฺจจติ ฯ นิพฺพานญฺจ อากมฺม ตณฺหา จชฺยติ ปฏฺินิสฺสชฺชยติ
มฺจจติ (๑) น อลฺลียติ ฯ ตสฺมา นิพฺพานํ จาโค ปฏฺินิสฺสคฺโค
มฺจติ อนาลโยติ วฺจจติ ฯ เอกเมว หิ นิพฺพานํ ฯ นามานิ
ปนฺสส สพฺพสงฺขตानํ นามปฏฺิปกฺขเวสน อนเกทานิ โหนฺติ ฯ
เสยฺยถิทํ ฯ อเสสวราโค อเสสนิโรโธ จาโค ปฏฺินิสฺสคฺโค มฺจติ
อนาลโย รากฺขโย โทสฺกโย โมหฺกโย ตณฺหฺกโย
อนุปฺปาโท อปฺปวตฺตํ อนิมิตฺตํ อปฺปณฺหิตํ อนายูหนํ อปฏฺิสนฺธิ
อปฺปวตฺติ (๒) อคติ อชาติ อชรี อพฺยาธิ อมตํ อโสภํ อปริเทวํ
อนุปายาสํ อสํกิลิฏฺจนฺติอาทิณี ฯ

อิทานิ มกฺเคน ฉินฺนาย นิพฺพานํ อากมฺม อปฺปวตฺติ-
ปตฺตาย สพฺพตณฺหาเยว เยสุ วตฺถุสุ ตสฺสา อปฺปวตฺติ ทสฺสิตา ฯ
ตตฺถเว อภาวํ ทสฺเสตฺถุ สภา โข ปนฺเสวติ อาทิมาห ฯ

ตตฺถ ยถา ปุริโส เขตฺเต ชาตํ ติตฺตอลาวาลฺลึ ทิสฺวา
อคฺคโต ปฏฺุจาย มฺลํ ปริเยสฺสิตฺวา ฉินฺนเทยฺย ฯ สภา อนุปฺพุเพน
มิลายิตฺวา อปฺพลวตฺติ คจฺเจยฺย ฯ ตโต ตสฺมี เขตฺเต ติตฺตอลาว (๓)

๑. ม. วิมฺจจติ ฯ ๒. ม. อนุปฺปวตฺติ ฯ ๓. ม. ติตฺตอลาว ฯ เวมฺปริปี ฯ

*เล่มที่ ๕ มหาควคณณนา หน้า ๖๗๘

นิรุทธา ปหีนาคี วุจเจยยฯ เอวเมว เขตเต ติตตอลาว วिय
จกขวาทิสู ตณหาฯสา อรหตุตมกเคน มุลจุนินนา นิพพาน
อากมม อปฺปวตฺตี กจจติฯ เอว คตาปน เตสุ วตฺตฺต
เขตเต ติตตอลาว วिय น ปณฺณายติฯ

ยถา จ อฏฺฐวิโต โจเร อาเนตฺวา นครสฺส ทกฺขินทฺวาร
มาเตยฺยตโต อฏฺฐวีย โจรา มตาติ วา มาริตาติ วา
วุจเจยยฯ เอวเมว อฏฺฐวีย โจรา วिय จกขวาทิสู ตณหาฯ
สา ทกฺขินทฺวาร โจรา วिय นิพพาน อากมม นิรุทฺตตา
นิพพาน นิรุทฺทาวฯ เอว นิรุทฺธา ปน เตสุ วตฺตฺต อฏฺฐวีย
โจรา วिय น ปณฺณายติฯ เตนสฺสา ตตฺถเว นิโรธํ ทสฺเสนฺโต
จกฺขุ โลก ปยฺรूपิ สาทฺรूपิฯ เอตฺถเส ตณหา ปหียมานา
ปหียติฯ เอตฺถ นิรุชฺชมานา นิรุชฺชตฺติอาทิมานฯ

มคฺคสจฺจนิตฺเทศวณณนา

อยมวาติ อณฺณมคฺคปฏฺธิกฺเขปนตฺถํ นิยมนํฯ อริโยติ
ตํตํมคฺควชฺเมหิ กิเลสฺหิ อารกตฺตา จ อริยภาวกรตฺตา จ
อริโยฯ ทุกฺเข ฅาณนฺติ อาทินา จตฺสจจกมฺมฏฺจันํ ทสฺสิตํฯ
ตตฺถ ปุริมานิ เทว สจฺจจันิ วฏฺฏํฯ ปจฺจิมานิ วิวฏฺฏํฯ
เตสุ ภิกฺขุโน วฏฺฏเณ กมฺมฏฺจานาภินิเวโส โหติฯ วิวฏฺฏเณ นตฺถิ
อภินิเวโสฯ ปุริมานิ หิ เทว สจฺจจันิ ปณฺจกฺขนฺธา ทุกฺขํฯ

*เล่มที่ ๕ มหาสติปฎิฐานสูตรตถาวณณา หน้า ๖๗๕

ตณฺหา สมุทโยติ เอวํ สงฺเขเปณ จ กตเม ปญฺจกฺขนฺธา ฯ
รูปกฺขนฺโชติ อาทินา นเยน วิตุถาเรน จ อจฺริยสฺส สนฺติเก
อุคฺคณฺหิตฺวา วาจา ย ปฺนปฺปฺนํ ปฺริวตฺเตนฺโต โยคาวจโร กมฺมํ
กโรติ ฯ อิตเรสุ ปน ทฺวีสุ สจฺเจสุ นิโรธสจฺจํ อิกฺขํ กนฺตํ
มนาปํ ฯ มคฺคสจฺจํ อิกฺขํ กนฺตํ มนาปนฺติ เอวํ สวเนเนว
กมฺมํ กโรติ ฯ โส เอวํ กโรนฺโต จตฺตาริ สจฺจานิ เอก-
ปฏฺิเวเชน ปฏฺิวิษฺมตี ฯ เอกาภิสมเยน อภิสเมตี ฯ ทุกฺขํ ปฺริยฺลา-
ปฏฺิเวเชน ปฏฺิวิษฺมตี ฯ สมุทฺยํ ปฺหानปฏฺิเวเชน ฯ นิโรธํ สจฺจि-
กิริยาปฏฺิเวเชน ฯ มคฺคํ ภาวนาปฏฺิเวเชน ปฏฺิวิษฺมตี ฯ ทุกฺขํ
ปฺริยฺลาภิสมเยน ฯ เป ฯ มคฺคํ ภาวนาภิสมเยน อภิสเมตี ฯ
เอวมสฺส ปุพฺพภาเค ทฺวีสุ สจฺเจสุ อุคฺคหปฺริยฺจฺฉาสวณฺชาธณ-
สมฺมสนปฏฺิเวโห โหตี ฯ ทฺวีสุ ปน สวณปฏฺิเวโหเยว ฯ อปรภาเค
ตีสฺส กิจฺจโต ปฏฺิเวโห โหตี ฯ นิโรเธ อารมฺมณปฏฺิเวโห โหตี ฯ
ปฺจฺจเวกฺขณา ปน ปตฺตสจฺจสฺส โหตี อยญฺจ อาทิกมฺมิโก ฯ
ตสฺมา สา อิท น วุตฺตา ฯ

อิมสฺส จ ภิกฺขุโน ปุพฺเพ ปฺริยฺคณฺหโต ทุกฺขํ ปฺริชานามิ ฯ
สมุทฺยํ ปชฺหมามิ ฯ นิโรธํ สจฺจิกโรมิมิ ฯ มคฺคํ ภาวมิมิตฺติ อาโภค-
สมนฺนาหารมณฺสีการปฺจฺจเวกฺขณา นตฺถิ ฯ ปฺริยฺคณฺหณโต ปฏฺิยา
โหตี ฯ อปรภาเค ปน ทุกฺขํ ปฺริยฺลาตเมว ฯ เป ฯ มคฺโค
ภาวิทฺว โหตี ฯ

*เล่มที่ ๕ มหาควคควณณา หน้า ๖๘๐

ตตุถ เทว สจจจันนิ ทุททสตุตา คมภีรานี ฯ เทว คมภี-
 รตุตา ทุทททานิ ฯ ทุกขสจจันนิ หิ อุปปตฺติโต ปากภูํ ฯ ขาณ-
 กณฺฏกปหาราทีสุ อโห ทุกขนฺติ วตุตพฺพตมฺปิ อาปชฺชติ ฯ
 สมุทฺทมฺปิ ขาทิตุกคามตารุณฺชิตุกคามตาทิวเสน อุปปตฺติโต ปากภูํ ฯ
 ลกฺขณปฏฺวิเวธโต ปน อุภยมฺปิ ตํ คมภีริ ฯ อิติ ตานิ ทุทท-
 สตุตา คมภีรานี ฯ อิตเรถํ ปน ทฺวินฺนํ ทสฺสนตุถาย ปโยโค
 ภวคฺคกหนฺตถํ หตุถปฺปสารถํ วिय อวิจฺจุสนตุถํ ปาทปฺปสารถํ
 วिय สตุตธา (๑) ภินฺนสฺส วาสฺส โกภูยิยา โกภูยิปฺปาทนํ วिय
 จ โหติ ฯ อิติ ตานิ คมภีรตุตา ทุทททานิ ฯ เอวํ ทุททสตุตา
 คมภีเรสุ คมภีรตุตา จ ทุททเสสุ จตุสุ สจเจสุ อุคฺคหาที-
 วเสน ปุพฺพภากคณฺฏปฺปตฺตี สนฺชาย อิทํ ทุกฺเข ฉาณนฺติ-
 อาที วุตฺตํ ฯ ปฏฺวิเวธกฺขณฺเ ปน เอกเมว ตํ ฉาณํ โหติ ฯ

เนกขมฺมสํกปฺปาทโย กามพฺยาปาทวิหีสาวีรมณฺสญฺณานํ
 นานตุตา ปุพฺพภากคณฺฏานา ฯ มคฺคกฺขณฺเ ปน อิมesu ตีสุ
 จาเนสุ อุปฺปนฺนสฺส อกฺุสลสํกปฺปสฺส ปทปจฺเจทโต อนฺุปปตฺติ-
 สาธนวเสน มคฺคจฺจํ ปฺรูยมาโน เอโกว กฺุสลสํกปฺโป อุปฺปชฺชติ ฯ
 อัย สมฺมาสํกปฺโป นาม ฯ

มุสวาทาเวรมณฺเอาทโยปี มุสวาทาทีหิ วิรมณฺสญฺณานํ
 นานตุตา ปุพฺพภากคณฺฏานา ฯ มคฺคกฺขณฺเ ปน อิมesu

๑. ม. ย. สตุตธา ฯ

*เล่มที่ ๕ มหาสติปฎิฐานสูตรตวณณา หน้า ๖๘๑

จตุสฺ จาเนสฺ อุปฺปนฺนาย อกุสลทุสฺสึลฺยเจตฺตนา ย ปทปฺจเจทโต
อนุปฺปตฺติสาธฺนวเสณ มคฺคํกํ ปุรฺยมาณา เอกาว กุสลเวรมณฺี อุปฺปชฺชติ ฯ อัยฺ สมฺมาวาจา
นาม ฯ

ปาณาติปาตาเวรมณฺีอาทโยปิ ปาณาติปาตาทีหิ วิรมณ-
สฺสณฺานํ นานตฺตา ปุพฺพภาเค นานา ฯ มคฺคกฺขณฺเ ปน
อิเมสฺ ตีสุ จาเนสฺ อุปฺปนฺนาย อกุสลทุสฺสึลฺยเจตฺตนา ย อภิรฺยโต
ปทปฺจเจทโต อนุปฺปตฺติสาธฺนวเสณ มคฺคํกํ ปุรฺยมาณา เอกาว
กุสลเวรมณฺี อุปฺปชฺชติ ฯ อัยฺ สมฺมากมฺมฺนฺโต นาม ฯ

มิจฺจลาอาชีวนฺติ ขาทนฺียโกชนฺียาทินํ อตฺถาย ปวตฺตติ
กายวชิทฺุจฺจริตฺติ ฯ ปหายาติ วชฺเชตฺวา ฯ สมฺมาอาชีเวนฺติ พุทฺธป-
ปสฺตฺเถน อาชีเวน ฯ ชีวิกํ (๑)กฺปฺเปตฺติ ชีวิตฺวตฺตฺติ (๒) ปวตฺเตติ ฯ
สมฺมาอาชีโวติ กุหนาทิหิ วิรมณฺสฺสณฺานํ นานตฺตา ปุพฺพภาเค
นานา ฯ มคฺคกฺขณฺเ ปน อิเมสฺเยว สตฺตฺสฺ จาเนสฺ อุปฺปนฺนาย
มิจฺจลาชีวทุสฺสึลฺยเจตฺตนา ย ปทปฺจเจทโต อนุปฺปตฺติสาธฺนวเสณ
มคฺคํกํ ปุรฺยมาณา เอกาว กุสลเวรมณฺี อุปฺปชฺชติ ฯ อัยฺ
สมฺมาอาชีโว นาม ฯ

อนุปฺปนฺนानฺนฺติ เอกสฺมี วา ภเว ตถารูเป วา อารมฺมเณ
อตฺตโน น อุปฺปนฺนํ ฯ ปรสฺส ปน อุปฺปชฺชมาเน ทิสฺวา
อโห วต เม เอวฺรูปา ปาปกา อกุสลา ฐมฺมา น
๑. สฺยา. ชีวิกํ ฯ ๒. ม. ย. ชีวิตฺวตฺตฺติ ฯ

*เล่มที่ ๕ มหาควคควณณา หน้า ๖๘๒

อุปัชฌะชยุนฺติ เอวํ อนุปฺปนฺนํ วา ปาปกาณํ อกุสลาณํ
ชมนฺนํ อนุปฺปาทาย ๑ ฉนฺทํ ชเนตฺติ เตสํ อนุปฺปาทก-
ปฏิบัติศาสทกํ วิริยจฺจนฺทํ ชเนติ ๑ วายมตฺติ วายามํ กโรติ ๑
วิริยํ อารภตฺติ วิริยํ ปวตฺเตติ ๑ จิตฺตํ ปกฺคณฺหาตฺติ วิริเยน
จิตฺตํ ปกฺคหิตํ กโรติ ๑ ปทหตฺติ กามํ ตโจ นหารุ จ ๑
อภฺยจฺจ อวตฺตสฺสตุติ ปธานํ ปวตฺเตติ ๑

อุปฺปนฺนानนฺติ สมฺทาจารวเสน อตฺตโน อุปฺปนฺนปฺพุพานํ ๑
อิทานิ ตาทิเส น อุปฺปาเทสฺสามิติ เตสํ ปหานาย ฉนฺทํ
ชเนติ ๑ อนุปฺปนฺนํ กุสลาณนฺติ อปฺปฏิทฺธานํ ปจฺมชฺฌานาทินํ ๑
อุปฺปนฺนानนฺติ เตสํเยว ปฺปฏิทฺธานํ ๑ จิตฺติยาติ ปฺนปฺปนํ อุปฺปติ-
พฺนชฺวเสน จิตฺตํ ๑ อสมฺโมสยาติ อวินาสนตฺตํ ๑ ภฺยโย-
ภาวยาติ อุปริภาวาย ๑ เวปฺลฺลาयाติ วิปฺลภาวาย ๑ ภวานาย
ปาริปุริยาติ ภวานาย ปรีปุรณตฺตํ ๑ อยมฺปิ สมฺมาวายาโม
อนุปฺปนฺนํ อกุสลาณํ อนุปฺปาทนาทิจิตฺตานํ นานตฺตา
ปฺพุพฺภาเค นานา ๑ มกฺคกฺขณฺเน ปน อิมฺสฺสเยว จตฺตฺส จาเนสฺส
กิจฺจสาธนวเสน มกฺคกฺคํ ปฺรยมาณํ เอกเมว กุสลวิริยํ อุปฺปชฺชติ ๑
อโย สมฺมาวายาโม นาม ๑

สมฺมาสตีปิ กายาทิปรีคฺคาหกจิตฺตานํ นานตฺตา ปฺพุพฺภาเค
นानา ๑ มกฺคกฺขณฺเน ปน จตฺตฺส จาเนสฺส กิจฺจสาธนวเสน มกฺคกฺคํ
ปฺรยมาณา เอกาว สติ อุปฺปชฺชติ ๑ อโย สมฺมาสตี นาม ๑

*เล่มที่ ๕ มหาสติปฏิจานสูตรตวณณา หน้า ๖๘๓

ฉานานิ ปุพฺพภาเคปิ มคฺคกฺขณฺเปี นานาฯ ปุพฺพภาเค
สมาปตฺติวเสน นานาฯ มคฺคกฺขณฺเ นานา มคฺควเสนฯ
เอกสฺส หิ ปจฺมมคฺโค ปจฺมชฺฌานิโกโหติฯ ทฺติยมคฺคาทโยปิ
ปจฺมชฺฌานิกา วา ทฺติยชฺฌานาที่สุ อลฺยตฺรชฺฌานิกา วาฯ
เอกสฺสปี ปจฺมมคฺโค ทฺติยาที่นํ อลฺยตฺรชฺฌานิโก โหติฯ ทฺติยา-
ทโยปิ ทฺติยาที่นํ อลฺยตฺรชฺฌานิกา วา ปจฺมชฺฌานิกา วาฯ
เอวํ จตฺตารोปี มคฺคา ฉานวเสน สทิสฺสา วา อสทิสฺสา วา
เอกจฺจสทิสฺสา วา โหนฺติฯ อยํ ปนสฺสวีสเโส ปาทกชฺฌาน-
นियเมน โหติฯ

ปาทกชฺฌานนियเมน ตาว ปจฺมชฺฌานลาภิโน ปจฺมชฺฌานา
วฺภูจาย วิปสฺสนนฺตสฺส อุปฺปนฺโน มคฺโค ปจฺมชฺฌานิโก โหติฯ
มคฺคกฺงคโพชฺฌงฺกานิ เจตฺถ ปริปฺณฺณานาว โหนฺติฯ ทฺติยชฺฌานโต
วฺภูจาย วิปสฺสนนฺตสฺส อุปฺปนฺโน ทฺติยชฺฌานิโก โหติฯ
มคฺคกฺงกานิ ปเนตฺถ สตฺต โหนฺติฯ ตฺติยชฺฌานโต วฺภูจาย
วิปสฺสนนฺตสฺส อุปฺปนฺโน ตฺติยชฺฌานิโกฯ มคฺคกฺงกานิ ปเนตฺถ
สตฺต โหนฺติฯ โพชฺฌงฺกานิ ปน จ โหนฺติฯ เอเสว นโย
จตฺตฤชฺฌานโต วฺภูจาย ยาว เนวสญฺญานาสญฺญายตฺนํฯ

อรุเป จตฺตฤกปญฺจกชฺฌานํ อุปฺปชฺชติฯ ตณฺจ โลกุตฺตรํฯ
น โลกียนฺติ วุตฺตํฯ เอตฺถ กถนฺติฯ เอตฺถापิ ปจฺมชฺฌานาที่สุ
ยโต วฺภูจาย สโตปาตฺติมคฺคํ ปฏฺติภิตฺวา อรูปสมาปตฺตี ภาเวตฺวา

*เล่มที่ ๕ มหาควคควณณา หน้า ๖๘๔

โส อารุเป อุปปโน ๑ ตชฌานิกาวสส ตตถ ตโย มคคา
อุปปชชุนติ ๑ เอว ปาทกชฌานเมว นียเมติ ๑

เกจิ ปน เถรา วิปัสสนาย อารมมณฎตา ขนุชา
นียเมตติ วทนติ ๑ เกจิ ปุคคชฌาสโย นียเมตติ วทนติ ๑
เกจิ วุฎจจณคามินี วิปัสสนา นียเมตติ วทนติ ๑ เตส วาท-
วินิจโย วิสุทธีมคเค วุฎจจณคามินีวิปัสสนาธิกारे วุตตนเยเนว
เวทิตพโพ ๑

อัย วุจจติ ภิกขเว สมมาสมาธิ อัย ปุพพภาเค โลกิโย
อปรภาเคโลกุตตโร สมมาสมาธิ วุจจติ ๑

อิติ อชฌตต วาติ เอว อตตโน วา จตตารี สจจანი
ปริคคณหิตวา ปรสส วา กาเลน วา อตตโน กาเลน วา
ปรัสส จตตารี สจจანი ปริคคณหิตวา ฌมเมสุ ฌมมานุปสสี
วิหริติ ๑ สมุททวยา ปเนตถ จตุนัน สจจัน ยถาสมภูวโต
อุปปตตินิวตติวเสน เวทิตพพา ๑ อิโต ปริ วุตตนเยเนว ๑ เกวล
หิ อิธ จตตจจปริคคาหิกา สติ ทุกขสจจนติ เอว โยชน
กตวา สจจปริคคาหกสส ภิกขุโน นียยานมุขนติ เวทิตพพ ๑
เสส ตาทิสเมวาติ ๑

จตตจจปพพวณณา นิฎจिता ๑

ฌมมานุปัสสนาวณณา นิฎจिता ๑

*เล่มที่ ๕ มหาสติปฎิฐานสูตรตถาสนา หน้า ๖๘๕

เอตตาวตา อานาปานปพพิ จตุอิริยาปถปพพิ จตุ-
 สมุชฌณปพพิ ทวตฺตีศาการํ จตุธาตฺวตถานํ นว สิวภูจิกา
 เวทนานุปัสสนา จิตฺตานุปัสสนา นีวรณปริคฺคโห ขนฺธปริคฺคโห
 อายตฺนปริคฺคโห โพชฌนฺคปริคฺคโห สจฺจปริคฺคโหติ เอกวีสติ
 กมฺมฏฺฐานานิ ฯ เตสุ อานาปานํ ทวตฺตีศาการํ นว สิวภูจิกาทิ
 เอกาทส อปฺปนากรมฺมฏฺฐานานิ โหนติ ฯ ทีฆภาณกมหาสิวตฺเถโร
 ปน นวสิวภูจิกา อาทีนวานุปัสสนาวเสน วุตฺตาทิ อาห ฯ
 ตสฺมา ตสฺส มเตน เทวเยว อปฺปนากรมฺมฏฺฐานานิ ฯ เสสานิ
 อุปจารกรมฺมฏฺฐานานิ ฯ ที ปเนเตสุ สพฺเพสุ อภินิเวโส
 ชายติ ฯ โน(๑) น ชายติ (๑) อิริยาปถสมุชฌณ-
 นีวรณโพชฌนฺค (๒) อภินิเวโส น ชายติ ฯ เสเสสุ ชายตีติ ฯ
 มหาสิวตฺเถโร ปนาห เอเตสุปี อภินิเวโส ชายติ ฯ อัยฺ หิ
 อตฺถิ นฺุโข เม จตฺตาริ อิริยาปถา อูทาทุ นตฺถิ ฯ อตฺถิ
 นฺุโข เม จตฺตสมุชฌณํ อูทาทุ นตฺถิ ฯ อตฺถิ นฺุ โข
 เม ปณฺจ นีวรณา อูทาทุ นตฺถิ ฯ อตฺถิ นฺุโข เม สตฺต
 โพชฌนฺคา อูทาทุ นตฺถิติ เอวํ ปริคฺคณฺหาติ ฯ ตสฺมา สพฺพตฺถ
 อภินิเวโส ชายตีติ ฯ

โย หิ โภจิ ภิกฺขเวติ โย หิ โภจิ ภิกฺขเว ภิกฺขุ วา
 ภิกฺขุณี วา อูปาสโก วา อูปาสิกาวา ฯ เอวํ ภาเวยยาติ
 # ๑. ม. อิม ปาจา นตฺถิ ฯ ๒. ม. เอตฺถนฺตเร หิสทฺโท ทิสฺสติ ฯ

*เล่มที่ ๕ มหาควควณณนา หน้า ๖๘๖

อาทิตโต ปฏุจาย วุตเตน ภาวนานุกกเมน ภาวะยเยฯ ปาฏิ-
กขณนติ ปฏิกขชิตพัพ อิจฉิตพัพ อวสุสัภาวีติ อตุโถฯ
อณณชาติ อรหตุตฺฯ สติ วา อุปาทิสเสตติ อุปาทิสเส (๑) วา
สติ อปริกขิณเฯ อนาคามิตาติ อนาคามิภาโวฯ

เอว สตุตุนัน วสุตานัน วเสน สาสนสสุ นียยานิกภาว
ทสุเสตวา ปุน ตโต อปปรตเรปี กาลเ ทสุเสนโต ติจฺจนตุ
ภิกขเวติ อาทิมายฯ สพพมปิ เจต มชฉิมสสุ เวเนยเยปคคตสสุ
วเสน วุตตฺฯ ติกขพลณัน ปน สนชาย ปาโตว อนุสิฏฺโง
สาย วิเสส อธิคมิสฺสตีฯ สาย อนุสิฏฺโง ปาโต วิเสส
อธิคมิสฺสตีติ วุตตฺฯ อิติ ภควา เอว นียยานิก ภิกขเว
มม สาสนนติ ทสุเสตวา เอกวิสตียาปี จาเนสุ อรหตุต-
นิจฺจนเ เทสตี เทสนัน นียยาเตนโต เอกายโน อัย ภิกขเว
มคฺโลฯเปฯ อิติ ษนตฺ วุตตฺฯ อิทเมตฺ ปฏิจฺจ วุตตุนติ
อาหฯ เสส อุตตทานตุถเมวาติฯ เทสนาปรีโยसानเ ปน
ตีสภิกขุสทสุตานี อรหตุเต ปตฺติจฺหีสูติฯ

มหาสติปฏฺจานสตุตตวณณนา นิจฺจิตาฯ

นวมํฯ

๑. ม. ย. อุปาทานเสเสฯ

*เล่มที่ ๕ หน้า ๖๘๗

ปายาสิราชลยลุตตวณณา

ลุตตนิทานวณณา

เอวมเม ลุตตนิ ปายาสิราชลยลุตตํ ๑ ตตฺรรายิ อญ-
ปฺพุพปทวณณา อายลฺลมาติ ปิยวจนเมตํ ๑ กุมารกสฺสโปติ
ตสฺส นามิ ๑ กุมารกาเล ปฺพุพพิตตฺตา ปน ภควตา กสฺสปี
ปกฺโกสถ ๑ อิหิ ลล วา อิหิ ขาพนิย วา กสฺสปสฺส เทถาติ
วุตเต กตฺรลฺล กสฺสปสฺสชาติ ๑ กุมารกสฺสปสฺสชาติ เอวิ คหิต-
นามตฺตา ๑ ตโต ปฏฺจาย วุฑฺฒกาเลปี กุมารกสฺสโปเตว
วุจฺจติ (๑) ๑ อปิจ รมฺโย โปสวานิกปฺตตตฺตาปี ตํ กุมาร-
กสฺสโปติ ลลขานีสฺ ๑

อัย ปนลฺล ปฺพุพปโยคโต ปฏฺจาย อาวิภาวถา (๒) เถโร
กิริ ปทุมตฺตลฺล พุฑฺฐลฺล ภควโต กาเล เสฏฺฐิปฺตโต อโหสิ ๑
อถกทิวสิ ภควนฺตํ จิตฺรภถิ เอภิ อตฺตโน สวากํ จานนฺตเร (๓)
จเปนฺตํ ทิสฺวา ภควโต ลตฺตาหิ ทานํ ทตฺวา อหิปี ภควา
อนาคเต เอกลฺล พุฑฺฐลฺล อัย เถโร วิย จิตฺรภถิ สวโก
ภวามีติ ปตฺถนํ กตฺวา ปุณฺณานิ กโรนฺโต กสฺสปสฺส ภควโต
ลาลเน ปฺพุพพิตฺวา วิเสสิ นิพฺพตฺเตตฺตํ นาสกฺขิ ๑ ตทา กิริ
ปรีนิพฺพตฺลฺล ภควโต ลาลเน โอสกฺกนฺเต ปญฺจ ภิกฺขุ นิสฺเสถิ
๑. ม. อิติสทฺโท นตฺถิ ๑ ๒. ม. อาวิภาวถา ๑ ๓. ม. เอตทฺกฺเค ๑

*เล่มที่ ๕ มหาควควณณนา หน้า ๖๘๘

พนุชิตวา ปพพต อารุห สมณนมม อักสุฯ สงมตเถโร
ตติยทิวเส อรหตต ปตโตฯ อนุเถโร จตตถทิวเส อนาคามี
อโหสิฯ อิตเร ตโย วิเสถ นิพพตเตตฺ อสกุโกนุตตา เทวโลเก
นิพพตตาฯ

เตถ อัก พุทฺชนตฺริ เทเวสุ จ มนุสเสสุ จ สมปตฺตี
อนุภวนุตานํ เอโก ตกุกสิลาญํ ราชกุเล นิพพตติตฺวา ปุกุกุสาคิ
นาม ราชฯ หุตฺวา ภควนตํ อุทฺทิสฺส ปพพชิตฺวา ราชคหํ
อุทฺทิสฺส อากจฺนุตฺ อุมภการสาลาญํ ภควโต ชมมเทสนํ
สุตฺวา อนาคามีผลํ ปตฺโตฯ เอโก เอกสมฺมि สมุทฺทปฏฺฏเน
กุลฆเร นิพพตติตฺวา นาวํ อารุห ภิณฺนนาโว ทารุจिरานิ
นิวาเสตฺวา ตากสมปตฺตี ปตฺโต อหํ อรหาคิ จิตฺตํ อุปฺปา-
เทตฺวา น ตฺวํ อรหาฯ กจฺจ สตฺถารํ อุปสงฺกमितฺวา ปญฺหํ
ปฺจุจฺฉาคิ อตฺถกามาเย เทวตฺยาเย โจทิโต ตถา กตฺวา อรหตฺตผลํ
ปตฺโตฯ

เอโก ราชคเห เอกิสฺสา กุลทาริกาย กุจฺฉิมฺหิ อุปฺปนฺโนฯ
สาปิ ปจฺมํ มาตาศิปฺโตร ยาจิตฺวา ปพพชฺชํ อลภมาณา กุลฆรํ
คณฺตุวา (๑) คพฺภสณฺจิตฺปี อชานนฺตี สามิกิ อาราเชตฺวา เตน
อนุญญาตฯ ภิกฺขุณีสุ ปพพชิตาฯ ตสฺส คพฺภนิมิตฺตํ ทิสฺวา
ภิกฺขุณีโย เทวทฺตํ ปฺจุจฺฉิสฺสุฯ โส อสฺสมณฺนิติ อหาฯ ทสพฺลํ
๑. ม. เอตฺถนฺตเร คพฺภิ คณฺหิตี ทิสฺสตีฯ

*เล่มที่ ๕ ปายาสีราชลยสุตตวณณา หน้า ๖๘๕

ปุจณีสุ ฯ สตุถา อุปาลิตุเถรี ปฏิจญาเปสิ ฯ เถโร สาวตติ-
 นครวาสินี กุลานี วิสาขลยจอุปาสิกัม ปกุกโกสาเปตวา โสเชนโต
 ปุเร ลทุโธ คพุกโก ฯ ปพพชชา อโรคาติ อาห ฯ สตุถา
 สุวินิจจิตัม อธิกรณัม อุปาลินาติ เถรสส สาธุกาโร อทาสี ฯ
 สทา ภิกขุณี สุวณณพิมพสทิสัม ปุตตัม วิชಾಯี ฯ ตัม คเหตุวา
 ราชา ปเสนทิกอสโล โปสาเปสิ ฯ กสสโปติ จสส นามัม กตวา
 อปรภาเค อลงกริตวา สตุถุ สนตีกัม เนตวา ปพพาเชสิ ฯ อิติ
 นัม รลโย โปสาวนิกปุตตตตปิ กุมารกสสโปติ สลยชานีสูติ ฯ
 ตัม เอกทิวสั อนุชวเน สมนชมมัม กโรนตัม อตุถกามา เทวตา
 ปญเห อุกคหาเปตวา อิเม ปญเห ภควนตัม ปุจณาติ อาห ฯ
 เถโร ปญเห ปุจณิตวา ปญหวิสชชนาวसानเ อรหตตัม ปาปุณิ ฯ
 ภควาปี ตัม จิตฺรภคิกานัน ภิกขุณัน อุกคภูจจาเน จเปสิ ฯ

เสตพุยาติ ตสส นครสส นามัม ฯ อุตฺตเรน เสตพุนนติ
 เสตพุโยติ อุตฺตรทิสาย ฯ ราชลโยติ อนภิสิตฺตราชา ฯ ทิฏฺฐิ-
 คตฺนุติ ทิฏฺฐิเยว ฯ ยถา กุถกตัม มุตฺตคตฺนุติ วุตฺเต น กุถาทิโต
 อญญัน อตุถิ ฯ เอวํ ทิฏฺฐิเยว ทิฏฺฐิภคตัม ฯ อิติปี นตฺถิติ ตัม
 ตัม การณัม อปทิสิตฺวา เอวํปี นตฺถิติ วทติ ฯ ปุรา ฯ เป ฯ
 สลยญาเปตีติ ยาว น สลยญาเปตี ฯ

*เล่มที่ ๕ หน้า ๖๕๐

จนุทิมสุริยปมาวณณา

อิม โภ กสฺสป จนุทิมสุริยาติ โส กิร เถเรน ปุจฺจติโต
จินฺเตสิ อัย สมนโณ ปจฺมํ จนุทิมสุริเย อุปมํ อหริ ฯ จนุทิม-
สุริยสทิสฺส ภาวสฺสติ ปณฺณาย ฯ อนภิภวณฺิโย อณฺเณน ฯ สเจ
ปนาหํ จนุทิมสุริยา อิมสฺมึ โลเกติ ภาณิสฺสํ ฯ (๑) ก็ นิสฺสิตา
เอเต ฯ กิตฺตกปฺปมาณา ฯ กิตฺตกํ อุจฺจาติอาทินา (๒)ปริโพเชสฺสติ ฯ
(๒) อหํ โข ปเนตํ นิพฺเพเจตฺตํ น สกฺขิสฺสामी ฯ ปรสฺมึ โลเก
อิจฺเจวสฺส กเถสฺสामीติ ฯ ตสฺมา เอวมาห ฯ

ภควา ปน ตโต ปุพฺเพ น จิรสฺเสว สุธาโกชนียชาตกํ
กเถสิ ฯตตฺถ จนฺเท จนฺโท เทวปฺตฺโต ฯ สุริเย สุริโย
เทวปฺตฺโต ติ อาคตํ ฯ ภควตา จ กถิตํ ชาตกํ วา สุตฺตุนฺตํ
วา สกฺลขมฺพฺพิเป ปากฺกั (๓) โหติ ฯ เตน โส เอตฺถ นีวาสิโน
เทวปฺตฺตา นตฺถิติ น สกฺกา วตฺตุนฺติ จินฺเตตฺวา เทวา เต
น มนฺุสฺสาติ อห ฯ

อตุถิ ปน ราชญฺญ ปรียาโยติ อตุถิ ปน การณฺฺติ
ปุจฺจติ ฯ อาพาธิกาทิ วิสภากเวทนาสงฺขาเตน อาพาธเน
สมนฺนาคตา ฯ ทุกฺขิตาติ ทุกฺขปฺปตฺตา ฯ พาพฺพหฺลิตานาติ
อธิมตฺตคฺลิตานา ฯ สทฺธาธิกาติ อหํ ตฺเมห สทฺทฺหามิ ฯ ตฺเมห
มยฺหํ สทฺเชยฺยิกา สทฺธาธิตพฺพวจนาติ อตุถิ โถ ฯ ปจฺจยิกาติ
๑. ม. ย. ภาณิสฺสामी ฯ ๒. ม. ย. ...อาทิตฺติ ปฺลิเวสฺสติ ฯ ๓. ม. ย. ปตฺถกฺกั ฯ

*เล่มที่ ๕ ปายาสีราชลยลุตตวณณา หน้า ๖๕๑

อหิ ตุมเห ปตติยามิ ฯ ตุมเห มยหิ ปจยิกา ปจยิตพพาติ
อตโต ฯ

โจราทิอุปมาวณณา

อุททิสิตวาติ เตส อตตानลจ ปฏิสามิตกณทลจ
ทสเสตวา สมปฏิจจาเปตวาติ อตโต ฯ วิปปลปนตสเสวาติ (๑) ปุตโต
เม ฐิตา เม ฐน เมติ วิปปลปนตส (๒) ฯ นิริยปาเลตติ นิริเย
กมมกรณยุตเตส ฯ เย ปน กมมเมว กมมการณ กโรติ ฯ
นตติ นิริยपालาติ วทนติ ฯ เต ตเมน กิกขเว นิริยपालาติ
เทวทตตตติ ปฏีพาหนติ ฯ มนุสสโลเก ราชกุลเส การณิก-
มนุสสา วิย หิ นิริเย นิริยपालา โหนติ ฯ

เวพุเปสิกาหิติ เวพุวิลิพเพหิ ฯ (๓) สุนิมมชชิตนติ ยถา สุกกุ
นิมมชชิติ โหติ ฯ เอว นิมมชชิติ โหติ ฯ เอว นิมมชชถ ฯ
อปเนถาติ อตโต ฯ

อสจิติ อมณาโป ฯ อสจิสงขาโตติ อสจิกโกฏฐาสฏโต อสจิติ
ฉาโต วา ฯ ทุกนุโรติ กุณปนุโร ฯ เซจจโธติ ชิจจจ-
ตพพุตโต ฯ ปฏีโธติ ทสสเนเนว ปฏีฆาโว ฯ อุพพาหิตติ (๔)
ทิวสส ทวิกขตติ นหาควา ติกขตติ วตถานิ ปรีวฏฏตวา

๑. สยา. วิปปลปนตสเสวาติ ฯ ๒. ม. วิปปลปนตสเสวา ฯ ๓. ม. ย. เวพุวิลิเวหิ ฯ
๔. สยา. อุพพาหิตติ ฯ

*เล่มที่ ๕ มหาควคควณณา หน้า ๖๘๒

อลงกตปฏิมณฑิตานัน จกกวตติอาทินปี มนุสสานัน คนุโ
โยชนสเส จิตานัน เทวานัน กณเจ อาสตุตถกณปี วีย พาทติ ฯ
ปุน ปาณาติปาตาทิลยจสีลานี สมหาทาย วตเตนุตานัน
วเสน วทติ ฯ ตาวตีสานนุติ อิทลจ ทูเร นิพพตฺตา ตาว
มา อากจจฺนตฺต ฯ อิม กสฺมา น เอนตีติ วทติ ฯ
ชจจฺนรูปโม มลฺลเ ปฏิกาสีติ ชจจฺนโร วีย อุปฏฺจาสี ฯ
อรณฺณวนปตฺถานีติ (๑) อารณฺณิกงฺกยตฺตตฺตาย (๒) อรณฺณานี มหาวน-
สณฺฑตฺตาย วนปตฺถานี (๓) ฯ ปนฺตฺถานีติ ทูรานี ฯ
กลฺยาณธมฺเมติ เตเนว สีเลน สุนฺทรธมฺเม ฯ ทุกฺขปฏิกฺขเลติ
ทุกฺขํ อปฏฺเจเนเต ฯ เสยฺโย ภวิสฺสตีติ ปรโลเก สุกฺขิสฺสํ
ภวิสฺสตีติ อธิปฺปาโย ฯ อุปวิชนฺณวาทิ อุปกตฺตวิชายนกาลา ฯ
ปริปกฺกคพฺภา น จิสฺเสว วิชายิสฺสตีติ อตฺถโธ ฯ อุปโกกฺคา (๔)
ภวิสฺสตีติ ปาทปริจาริกา ภวิสฺสตีติ ฯ อนนฺยพฺยสนนฺติ มหาทุกฺขํ ฯ
อโยติ สฺขํ ฯ น อโย อนโย ฯ ทุกฺขํ ฯ ตเทตฺ สพฺพโส สฺขํ
พฺยสตี วิกฺขิปตีติ พฺยสนํ ฯ อิติ อนโยว พฺยสนํ อนนฺยพฺยสนํ ฯ
มหาทุกฺขนฺติ อตฺถโธ ฯ อโยนิโสติ อนฺุปาเยน ฯ อปฺกุกํ น
ปริปาเจนตีติ น อปริณตฺ อจีณฺ์ อายย อนฺุตราว อุปจฺฉินฺุทฺตตีติ ฯ
ปริปากํ อากเมณฺุตีติ อายฺุปริปากกาลิ อากเมณฺุตีติ ฯ ธมฺมเสนา-
๑. สฺยา. อรณฺณวนปตฺถานีติ ฯ ๒. ม. อรณฺณิกงฺกยตฺตตฺตาย ฯ
๓. ม. วนปตฺถานีติ ฯ ๔. สฺยา. อุปโกกฺคา ฯ

*เล่มที่ ๕ ปายาสีราชณยสุตตวณณา หน้า ๖๕๓

ปตินาเปตํ วุตตํ

นาภินนุทามิ มรณํ นาภินนุทามิ (๑)ชีวีตํ

กาลณจ ปฏิกงขามิ นิพพิสํ ภตโก (๒)ยถาติ ฯ (๓)

อุพภินฺทิตฺวาติ มตฺติกาเลปํ ภินฺทิตฺวา ฯ

รามณฺยยกนฺติ รณณียภาวํ ฯ เจลาวิกาติ วิลาตทาริกา ฯ (๔)

โกมาริกาติ ตรุณทาริกา ฯ คุยหํ ชีวนฺติ สุปินทสฺสนกาเล

นิกขมณฺตํ วา ปวิสณฺตํ วา ชีวํ อปี นฺ ปสฺสนฺติ ฯ อธิ

จิตฺตาจาร์ ชีวนฺติ คเหตุวา อาห ฯ โสํ หิ ตตฺถ ชีว-

สณฺณตีติ ฯ

ชียายาติ ธนฺชียาย ฯ ชีวํ (๕) เวเจตฺวาติ อตฺถโถ ปตฺถินฺนตโรติ

ถทฺชตโร ฯ อิมินา กิํ ทสฺเสตีติ ฯ ตุมฺเห ชีวกาเล สตฺตสฺส

ปญฺจกฺขนฺธาติ วทล ฯ จวนกาเล ปน รูปกฺขนฺธมตฺตเมว อวสิสฺสตี

ฯ ตโย ขนฺธา อปฺปวตฺตา โหนฺตีติ ฯ วิญฺญาณกฺขนฺโชรฺว คจฺฉตีติ ฯ

อวสิสฺสเณ รูปกฺขนฺธเณ ลหุคตเรณ ภวิตพฺพิ ฯ กรุกตโร จ

โหตีติ ฯ ตสฺมา นตฺถิ โกจि กุหิ คโตตีติ อิมมตฺถํ ทสฺเสตีติ ฯ

นิพฺพตฺตนฺติ รูปสฺนตฺเตชฺ ฯ

อนุปฺพจฺจาติ อวินาเสตฺวา ฯ อามโต (๖) โหตีตีติ ทรมโต (๖)

๑. ม. นาภินนุทามิ ฯ ๒. ม. ภตโก ฯ ๓. พ. เถร. ๒๖/๓๗๗/๓๗๕ ฯ

๔. ส. เกพายิกาติ พาลาวทาริกา ฯ ม. เวลาสีกาติ ชิงฺขาทาปราชิกา ฯ

๕. ม. คีวํ ฯ ๖. ม. อามโต โหตีตีติ อาทฺธมโต ฯ

*เล่มที่ ๕ มหาควคควณณา หน้า ๖๕๔

มริตุ อารทุโธ โหติ ฯ โอรุณาถาติ โอรโต กโรธ ฯ สนุรुณาถาติ
ปรโต กโรธ ฯ นิทุรुณาถาติ อปราปริ กโรธ ฯ ตถายตนัน
น ปฏิสัเวเทตีติ(๑) เตน จกขุณา ตั รูปายตนัน น วิภาเวติ ฯ
เอส นโย สพพตถ ฯ

สงขชโมติ สงขชมโก ฯ อุปพาเสตวาติ (๒)ธมิตวา ฯ

อกคิโกติ อคคิปริจจธโก ฯ (๓) อาปาเทยยนติ นิปผาเทยยิ ฯ
อายุ วา ปาปุณเยยิ ฯ โปเสยยนติ โภชนาทีหิ ภเรยยิ ฯ
วทุฒเยยยนติ วทุฒี คเมยยิ ฯ อธณิสหิตนติ(๔) ธณียุกถิ ฯ

ติโรราชาโนปีติ (๕) ติโรรภูเจ ธณยสมิปี ชนปเท ราชาโน
ชานนติ ฯ อพยตุโตติ อวิสโท อจเจโก ฯ โกเปนปีติ เย มัง
เอวั วกขนติ ฯ เตสุ อุปปชชนเคน โกเปนปี นัน เธติ ทิฏฐิจถิ
หริสสามิ ปรีหริสสามิติ กเหตุวา วิจริสสามิ ฯ มกขเนาติ ตยา
วตุตถการณมกขลภขณน (๖) มกขน ฯ ปลาเสนาติ ตยา สทุธิ
ยुकคคาหลภขณน ปลาเสน ฯ

หริตถปณณนติ(๗) ยักิณจิ หริตถิ ฯ อนนตมโส ธลลติณ-
ปณณปี น โหตีติ ธตุโล ฯ อาสนนทุรคถาปนติ อาสนนทุร-
คถนุกลาปี ฯ อาสิตุโตทกานิ วฏฐมานิติ ปรีปณณสลิลา มคคา

- # ๑. สยา. นปฏิสัเวเทตีติ ฯ
- ๒. สยา. อุปพาเสตวาติ ฯ ม. อุปลาเปตวาติ ฯ
- ๓. ม. อคคิปริจจารโก ฯ ๔. สยา. ธณิสหิตนติ ฯ
- ๕. สยา. ติโรราชาโนปีติ ฯ ๖. ม. วตุตถยตุตถการณ... ฯ
- ๗. สยา. หริตถปณณนติ ฯ เอวมุปรีปี ฯ

*เล่มที่ ๕ ปายาสีราชลยสุตตวณณา หน้่า ๖๕๕

จ กนุทรา จ ๑ โยคูนานีติ พลีพทุเช ๑

พหูนิกุขนุโรติ พหูนิกุขนุโต ๑ จีรนิกุขนุโตติ อตุโถ ๑
ยถากเตน ภาณูเทนาคี ยั โว ตินกภูโจทกภณูหัง อาริปิตัง ๑
เตน ยถากเตน ยถาริปิตน ๑ ยถาคหิตน วาติ อตุโถ ๑
อปปสارانันตี อปปคูนานี ๑ ปณีนานันตี ภาณูทานี ๑

คูนการิกูปมวณณา

มม จ(๑) สุกกรภตตุนตี(๒) มม จ สุกกรานัน อิทั ภตตัง ๑
อुकุฆรณตุนตี อูปริ ฆรณตัง ๑ ปคุฆรณตุนตี เหฏฐจา ปรีสุส-
วณตัง ๑ ตุมเมห เขวตถ ภาณูเตติ ตุมเมห โย เอตถ ภาณู ๑
อยเมว วา ปาโจ ๑ ตถาหิ ปน เม สุกกรภตตุนตี ตถาหิ
ปน เม อัย คูนโถ สุกกรานัน ภตตัง ๑

อากตาคตัง กลินนตี อากตาคตัง ปราชยคูลัง คิลตี ๑
ปโซหิสสุสามีตี(๑) ปโซหนัน กริสสุสามี ๑ พลิกมมัม กริสสุสามีตี อตุโถ ๑
อกุเขหิ ทิพพิสุสามาติ คุเลหิ กิพิสุสาม (๔) ปาสเกหิ กิพิสุสาม ๑(๔)
ลิตตัง ปรมเนน เตชสาตี ปรมเตเชน วิเสน ลิตตัง ๑

คามปชชนนตี (๕) วุฏฐิตคามเทโส วุจจติ ๑ คามปทนตีปี ปาโจ ๑
อยเมว อตุโถ ๑ สาณการนนตี สาณวากการัง ๑ สุตุนนทุโชติ

๑. สุธา. จสทุโท นตถิ ๑ ๒. สุธา. สุกกรานัน ภกโชติ ๑

๓. สุธา. ปโซหริสุสามีตี ๑ ม. ปชโซหริสุสามีตี ๑

๔. ม. อิม ปาจา นตถิ ๑ ๕. ม. คามปฏฐนตี ๑

*เล่มที่ ๕ มหาควคควณณา หน้า ๖๕๖

สุพทุโธ ๑ ตวั ปชานาหิติ ตวั ปชาน ๑ สเจ คณหิตุกาโมสิ ๑
คณหาหิติ วุตตัม โหติ ๑

โฆมนุติ โฆมวากัม ๑ อยสนุติ (๑) กภาพโลหัม ๑ โลหนุติ
ตมพโลหัม ๑ สชณฺณุติ (๒) รชตัม ๑ สุวณฺณนุติ สุวณฺณมาสกัม ๑
อภินนุทีสูติ ตุสสีสุ ๑

อตตมโนติ สกมโน ตุฏฺจจิตโต ๑ อภिरทุโธติ (๓) อภิปฺปสนฺโน ๑
ปฺลหาปฏิกานนิตติ(๔) ปฺลหุปฏฺจานานิ ๑ ปจฺจนิกัม กตตพฺพนุติ (๕) ปจฺจนิกัม
ปฏฺวิรุทฺธัม ๑ วีย กตตพฺพัม ๑ อวมณฺณิสฺสั(๖) ปฏฺโฆลอมกาหัม กเหตุวา
อฏฺจาสินฺนุติ อตฺโถ ๑

สัฆาตัม อาปชฺชนุติติ ฆาตัม วินาสัม มรณัม อาปชฺชนุติ ๑
น มหปฺพลโลติ วิปากคฺคเลน น มหปฺพลโล โหติ ๑ น มหานิสฺสัโสติ
คฺคณานิสฺสัเสน มหานิสฺสัโส น โหติ ๑ น มหาชฺฐติโกติ อานุกา-
วชฺฐติยา มหาชฺฐติโก น โหติ ๑ น มหาวิปฺพาโรติ วิปาก-
วิปฺพารตายน มหาวิปฺพาโร น โหติ ๑ พิชนงฺคณฺณุติ วิชณฺจ
นงฺคณฺณจ ๑ ทุกฺขเขตฺเตติ ทุกฺขุเขตฺเต นิสฺสارانเขตฺเต ๑ ทุกฺขุเมตติ(๗)
วิสम्मภูมิกาย ๑ ปตฺติฏฺจายเปยฺยติ จเปยฺย ๑ ขณฺฑทานนิตติ ฉินฺน-
นินฺนานิ ๑ ปุตฺตีนิตติ นิสฺสارانิ ๑ วาตตปฺพทานนิตติ วาเตน
จ อาตเปน จ หตานิ ปรียาทินฺนเตชานิ ๑ อสารทานนิตติ

๑. ม. อยสนุติ ๑ ๒. ม. สชณฺณุติ ๑ ๓. สฺยา. อภिरทุโธติ ๑
#๔. สฺยา. ปฺลหาปฏิกานนิตติ ๑ ๕. สฺยา. ปจฺจนิกัม กตตพฺพนุติ ๑
#๖. ม. กตตพฺพัม อวมณฺณิสฺสั ๑ ๗. สฺยา. ทุกฺขุเมตติ ๑

*เล่มที่ ๕ ปายาสีราชณฺยสุตตวณฺณา หน้า ๖๕๗

ตณฺหุสสารทานวิรหิตานี (๑) ปลาตานี ฯ (๒) อสุขสยิตานีติ ยานี
สุกฺขาเปตฺวา โภจฺเจ อากิริตฺวา จปีตานี ฯ ตานี สฺวสยิตานี
นาม ฯ เอตานี ปน น ตาทิสานี ฯ น อนุปฺปเวจฺเจยฺยาติ
น อนุปฺปเวเสยฺย ฯ น สมฺมา วสุเสยฺย ฯ อนวทฺตมมาถ์ อนุทสาหํ
อนุปฺปจฺจาหํ น วสุเสยฺยาติ อตุโถ ฯ อปี นฺ ตานีติ อปี
นฺ เหวํ เขตฺเต พิชฺวฏฺฐิโทเส สติ ตานี พิชานี องฺกรมฺล-
ปตฺตาทิหิ อฺทฺธํ วุทฺถิ เหฏฺฐา วิรุพฺหิ สมฺนตฺโต จ เวปฺปลํ
อาปชฺเชยฺยุนฺติ ฯ เหวรฺูโป โข ราชณฺย ยลฺโลติ เหวรฺูปี
ราชณฺย ทานํ ปฺรฺูปมาเตน อฺปฺปาทิตปฺจฺจยโตปี ทายกโตปี
ปฏฺิกฺคาหกโตปี อวิสุทฺตตฺตา น มหปฺผลํ โหติ ฯ

เอหวรฺูโป โข ราชณฺย ยลฺโลติ เหวรฺูปี ราชณฺย ทานํ
อฺปฺรฺูปมาเตน อฺปฺปนฺนปฺจฺจยโตปี อฺปฺรฺูปมาติคฺาย สีลวณฺต-
ทายกโตปี สมฺมาทิกฺฐิอาทิกฺณสมฺปนฺนปฏฺิกฺคาหกโตปี มหปฺผลํ
โหติ ฯ สเจ ปน กุณฺาติเรกํ นิโรธา วุฏฺฐิตํ ปฏฺิกฺคาหกํ ลภติ ฯ
เจตนา จ วิปฺปลา โหติ ฯ ทิกฺฐเจว ฐมฺเม วิปํกํ เทตีติ ฯ

อิมํ ปน เถรสฺส ฐมฺมกถํ สุตฺวา ปายาสี ราชณฺโย
เถรํนิมนฺเตตฺวา สตฺตทาหํ เถรสฺส มหาทานํ ทตฺวา ตโต
ปฏฺุจาย สพฺพชนฺสฺส(๓) ทานํ ปฏฺุจเปสิ ฯ ตํ สนฺธาย อถ

- # ๑. ม. อสาราทานีติ ตณฺหุสสาราทานวิรหิตานี ฯ
- #๒. ม. ปลาตานี ฯ ย. ปลาปานี ฯ
- #๓. ม. มหาชนฺสฺส ฯ

*เล่มที่ ๕ มหาควควณณนา หน้า ๖๕๘

โฆ ปายาสี ราชญโณติ อาทิ วุตต์ ๗ ตตถ กณษกนฺติ (๑) สกฺกนฺทกั
อุตฺตณฺทกตฺตํ ๗ พิลงฺกทฺตฺยนฺติ กณฺชิกทฺตฺยํ ๗ โจรกานิ (๒) จ
วตฺถานีติ ฦลสุตฺตานิ (๓) จ วตฺถานิ ๗ กุพฺพาลกานีติ กุพฺพทฺธานิ ๗
ปฺลชฺปฺลชฺวเสน จิตฺมหนฺตทฺธานีติ อตฺโถ ๗ เอวมฺนุทฺทิสฺตีติ เอว
อุปฺทิสฺติ ๗ ปาทาปีติ ปาทนปี

อสกฺกจฺจนฺติ สทฺธาวิริหิตํ อสทฺททฺธานํ ๗ อสทฺตถาติ น
สทฺตถน ๗ อจิตฺตีกตฺตนฺติ (๔) จิตฺตีกการวิริหิตํ ๗ น จิตฺตีกการํ ปจฺจ
ปฏฺจเปตฺวา น ปณฺตี กตฺวา อทาสี ๗ อปวิทฺทนฺติ (๕) นทฺทิตํ
วิปฺปตีติ ๗ สฺลยํ เสรีสกนฺติ(๖) เสรีสกํ นาม เอกํ ตฺวจนํ
รชตฺวิมานํ อุปลโต ๗ ตสฺส กิร ทฺวารเร มหาสิริสรฺกฺโข ๗ เตน
ตํ เสรีสกนฺติ วุจฺจติ ๗

อายุสฺมา ควมฺปตีติ เถโร กิร ปุพฺเพ มนุสฺสโลเก
โคปาลทการกานํ เขภฺจโก หุตฺวา มหนฺตํ (๗) สิริสรฺกฺขมฺมถํ โสเชตฺวา
วาลิกํ โอกิริตฺวา เอกํ ปิณฺฑปาทิกตฺถเร รุกฺขมฺมูเล นิสิตฺทาเปตฺวา
อตฺตนา ททฺธํ อาหารํ ทตฺวา ตโต จโต ตสฺसानุภาเวน
ตสฺมี รชตฺวิมานเ นินฺทพฺพตฺติ ๗ สิริสรฺกฺโข วิมานทฺวารเร อฏฺฐาสี ๗
โส ปณฺณาสาย วสุเสหิ ผลติ ๗ ตโต ปณฺณาส วสุธานี

- # ๑. ม. กณษกนฺติ ๗ ๒. สี่. เถรกานิ ๗ ม. โชรกานิ ๗
- ๓. ม. ย. ฦลานิ ๗ ๔. สฺยา. อจิตฺตีกตฺตนฺติ ๗
- ๕. สฺยา. อปวิทฺทนฺติ ๗ ๖. สฺยา. เสรีสกวิมานนฺติ ๗
- ๗. ม. มหโต ๗

*เล่มที่ ๕ ปายาสีราชญสฺตตวณฺณา หน้า ๖๕๕

คตานิติ เทวปฺตฺโต สํเวกํ อาปชฺชติ ฯ โส อปเรน สมเยน
อมุหํภํ ภควโต กาลเ มนุสฺเสสฺสุ นิพฺพตฺติตฺวา สตฺถุ ชมฺมกถํ
สฺตฺวา อรหตฺตํ ปตฺโต ฯ ปุพฺพปาจิณฺณวเสน ปน ทิวาวิหารตฺถาย
ตเทว วิมานํ อภิญฺหํ คจฺจติ ฯ ตํ กิรฺสฺส อุตฺตํ โหติ ฯ ตํ
สนฺธาย เตน โข ปน สมเยน อายสฺมา ความปฺตีติ อาทิ วุตฺตํ ฯ

โส สกฺกจฺจํ ทานํ ทตฺวาติ โส ปฺรสุสฺส สนฺตํปี ทานํ
สกฺกจฺจํ ทตฺวา ฯ เอวมาโรเจสฺสีติ สกฺกจฺจํ ทาน เทถาติ-
อาทินา นเยน อาโรเจสฺสี ฯ ตณฺจ ปน เถรสฺส อาโรจนํ
สฺตฺวา มหาชนํ สกฺกจฺจํ ทานํ ทตฺวา เทวโลเก นิพฺพตฺโต ฯ
ปายาสีสฺส ปน ราชญสฺส ปฺริจาริกา สกฺกจฺจํ ทานํ ทตฺวาปี
นิกฺกนฺตฺวเสน คนฺตฺวา ตสฺเสว สนฺติเก นิพฺพตฺตา ฯ ตํ กิร
ทิสาจริกวิมานํ วณฺฺณนฺิณฺวิยํ อโหสิ ฯ ปายาสีเทวปฺตฺโต จ
เอกทิวสํ วาณิชนํ ทสฺเสตฺวา อตฺตโน กตกมฺมํ กเถสฺสีติ ฯ

อิติ สุมงฺคลวิลาสินียา ทีฆนิกายภูจกถาย

ปายาสีราชญสฺตตวณฺณา นิฏฺฐิตา ฯ

ทสมํ ฯ

นิฏฺฐิตา จ มหาวกุสฺส อตฺถวณฺณา ฯ
